

САГИД АФАНДИ АЛЬ-ЧИРКАВИ

تنبيه العوام إلى دعوة القرآن

**КЪУРЪАНАЛЪУЛ
АХІУДЕ ПАВАМАЛ
КАНТИИЗАРИ**

ЛЪАБАБИЛЕБ БУТІА

Махачкала
Нуруль иршад
2011

ББК 84,4 (Ава) + 86,38

УДК 821.351 + 29

С - 14

Для широкого круга читателей

Танбигъу-ль-Гавам ила дагІвати-ль-Къуръан: Побуждение
внять призыву Корана/ Саид афанди аль-Чиркави. В четырех томах.
Том 3, 2-е издание. – Махачкала: Нуруль иршад, 2011. – 528 с.

В книге «Побуждение внять призыву Корана» досточтимый шейх Саид-афанди аль-Чиркави дает обширные комментарии самым важным в наше время аятам Корана. После чтения этой книги становится очевидным, что дословный перевод не раскрывает истинный смысл Корана и не достигает той глубокой мудрости, заключенной в каждой букве Речи Всевышнего Аллаха..

Книга одобрена решением Экспертного совета Духовного
управления мусульман Дагестана за № 11-0457

ISBN 978-5-903593-29-3 (Т.3)

ISBN 978-5-903593-02-6

©Саид-афанди аль-Чиркави

©Издательский дом «Нуруль Иршад»

الجزء الثالث من المجموعة «تنبيه العوام الدعوة القرآن»

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم
 بسم الله الرحمن الرحيم ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم
 الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيد المرسلين وخاتم النبيين
 محمد وعلى اله وأصحابه أجمعين
 أما بعد

الباب الأول

ТЮЦОБИСЕБ БЕТІЕР

АЛЛАГЪАС ЦЕРЕСЕЛ УММАТАЗУЛ КЪИСАБИ АВАРАГАСЕ ﷺ БАЯН ГЪАРИЯЛЪУЛ ХІИКМАТ

ТпадегІанав Аллагъас абулеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ
 بَصَائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ سورة القصص: ٤٣

«ХІакълъунго, Дица Муса аварагасухъе къуна Таврат, цересел – НухІ, Гъуд, СалихІ, ЛутІ – аварагзабазул къавмал гъалаг гъарун хадуса. Бану-исраилазе хІакъаб, [ТпадегІанав] Аллагъасул нух бихъиялъе ракІал гвангъи-зарулеб нурлъун, ва гъеб бихъиялдалъун жал, батІулаб, мекъаб нухги тун хІакъаб нухалде тІоритІулеблъунги жиб бугеб, иман лъуразе рахІматлъунги букІине, ай вагІза къабул гъабиялдалъун».

Хадусеб аяталдаги абулеб буго Падегланав Аллагъас, свалат-салам пъеяв Аварагасдехун хитлаб гъабун:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَا إِلَىٰ مُوسَى الْأَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ﴾

القصاص: ٤٤ ﴿٤٤﴾

«Мун вукІинчІо, ва гъав МухІаммад авараг, *Тур* мегІе-ралъул яги Муса аварагасул бакътІерхъул рахъалда, ай гъесда аскІов, Дица гъесие, «Мун ФиргІавнихъе расуллъун витІулев вуго» абун, вахІю рещтІун къотІи гъабулеб мехалда. Ва мун вукІинчІо Мусаде вахІю гъабиялъеги къотІи гъабиялъеги нугІлъунги, дуца Маккаялъул агълоялъе бицине дозул хІакъалъулъ къиса».

Хадусеб аяталдаги абулеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ وَمَا كُنْتَ ثَابِتًا فِي أَهْلِ

مَدْيَنَ تَنَلَوُا عَلَيْهِمْ ءَأْيَنَّا وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ﴾ القصاص: ٤٥ ﴿٤٥﴾

«Кинниги, Дица рижана, Муса аварагасда хадуб дуде щвезегІан гъоркъоблъиялда, гІемерал батІа-батІаял ум-матал, гъезул гІумрабиги халалъана, жедедасан росарал къотІабиги гъезда кІочана^[1], гІулумалги лъугІун ккана, вахІюги къотІана, шараигІазул ахІкамаль хиса-басиялги гъаруна, гъезул хІакъалъулъ хабарги къотІана. Ва гъе-динго мун вукІинчІо, ва гъав МухІаммад авараг, Мадя-налъул агълоялда гъорлъ чІаравлъунги, ай дозул къиса дуда лъайзе ва Маккаялъул агълоялъе бицинеги дуда

[1] Падегланав Аллагъас Муса аварагасе ﴿٤٥﴾ ва гъесул къавмалъе къотІаби гъарун рукІана МухІаммад аварагасде ﴿٤٥﴾ иман пъезе ккеялъул хІакъалъулъ.

лъайзе. Кинниги, Дица мун витІана авараглъун, духъе къуна ТЕхъ, ай Къуръанги, жинда жанир цересел умматазул къисаби рицараб, ай дуца Маккаялъул агълоялъе цІализе, гъезие ваГІзалъунги букІине».

ХІасил, свалат-салам лъеяв Аварагас цересел умматазул къисаби рицунеб мехалда, Маккаялъул агъло – БетІергъан-Аллагъасул рахъалдасан рицунел рукІиналда божулел рукІинчІого. Расуласдехун ﴿﴾ абулеб буго: «Гъел цересел аварагабазулги гъезул умматазулги къисаби дуда лъайзе ккани, мун дозул заманалда, рехсарал бакІаздаги вукІинчІелъул, ва гъав МухІаммад авараг, дуда гъел къисаби Дир вахІюялдалъун горони лъайзе рес кин бугеб? Гъединги букІаго, Маккаялъул агълоялъ кин гъелде инкар гъабулеб?»

Хадусеб аяталдаги абулеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿﴾ وَمَا كُنْتُمْ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَٰكِنْ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُمْ مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾ القصص: ٤٦

«Ва мун вукІинчІо, ва гъав МухІаммад авараг, ФиргІавнихъе Муса расуллъун витІулеб мехалда вукІинчІев гІадин, ТІур меГІералъул цояб рахъалдаги, [Забир абураб меГІералда] Дица Мусаде ахІулеб мехалда: “Дуца Таврат босе” - ян [ай, гъеб Таврат Мусахъе къолеб мехалдаги, дуца долъул хІакъалъулъги Маккаялъул агълоялъе хабар бицине. – Ай, гъебги дуда Дица вахІю гъабун лъараб буго. – Кинниги, Дица мун витІана рехсаралцинал къисабаздалъун жиб кІалгъалеб, кутакалда къадро тІадеГІанаб, Дир рахъалдасан дуге рахІматлъун ва муГІжитатлъун, дур къавмалъе ваГІзалъунги жиб бугеб

Къуръангун, дуца хІинкѳи кьезелъун, дуде щвезегІан цева хІинкѳи кьолев чи, ай расул жедехъе вайинчІеб къавмалъе [ай Маккаялъул агълоялъе], гъез гъеб къабул гъабизе ва гъезие пайда бугеблъун букІинеги».

Маккаялъул агъло кколаан фатраталъул, ай жедехъе расул вайинчІеб, къавм. ПІаса аварагсдаса ﷺ бахъараб МухІаммад аварагасде ﷺ щвезегІан, расул витІичІого гьоркъоб ун букІиндал щунусиялда кІикъоялда анцІго сон. Яги, абизе бегъула, гъезухъе расул щвечІин ИсмагІил аварагасдаса ﷺ хадувиланги, Муса ва ПІаса [ГІалайгъима ссалам] рукІиналъе ГІоло хасс гъарун бану-исраилазухъе ритІараллъун. Муса авараг ﷺ ФиргІавнихъе расуллъун витІаралдаса гъесухъе Таврат кьезегІан гьоркъобги ун букІана лъеберго сон. Тавра босизе унагоги Мусада ﷺ цадахъ рукІана къавмалъул тІаса рищарал лъабкъоялда анцІго чи.

АЛЛАГЪАС МУХІАММАД АВАРАГАСУЛ ﷺ УММАТАЛЪЕ КЪУРАБ ХИРАЛЪИ

Свалат-салам лъеяв Аварагас хІадисалда абулеб буго:

وفي الحديث : ((كتب الله كتابا قبل أن يخلق الخلق بألف عام على ورقة آس ثم وضعها على العرش ثم نادى يا أمة محمد إن رحمتي سبقت غضبي أعطيتكم قبل أن تسألوني وغفرت لكم قبل أن تستغفروني من لقيني منكم يشهد أن لا إله إلا الله وأن محمدا عبدي ورسولي أدخلته الجنة . وقد أخذ الله الميثاق من موسى أن يؤمن بأني رسول الله في غيبتي))

«ТІадегІанав Аллагъас халкъ бижинелде азарго соналъ себе хъвана цо тІехъ Алжаналъул гъотІодаса тІамахалда. Цинги гъеб тІехъ лъуна ГІаршалда тІад, хадуб ахІана: “Ва МухІаммадил уммат! ХІакълъунго, Дир рахІмат ножое

нциналдаса цебе ккана. Дица ножое къуна, ножоца гъарилелдего, Дица ножор мунагъалги чурана, чури ножоца тІалаб гъабилелдего. Нождодасан шив чи вугониги Дунгун дандчІван [ай рухІбахъиялда аскІоб] жинца нугІлъи гъабулелъун, жиндие лагълъи гъабизе тІадав МагІбуд [ай, БетІергъан] гъечІолгъиялдалъун, цо Дун горони [ай, Аллагъ горони], ва МухІаммад ❁ Дир лагъ ва расул вукІиналдаги, Дица гъев чи Алжаналъуве лъугъине гъавизе вуго”, - ян. Муса аварагасдаса ТІадегІанав Аллагъас къотІиги босана дун [ай, МухІаммад ❁] Аллагъасул расул вукІиналде иман лъезе, дун вихъичІониги», - ян. Ай, гъедин бицана свалат-салам лъеяв Аварагас.

Цойги хІадисалда абублеб буго:

وفي الحديث : ((إن موسى عليه السلام كان يمشي ذات يوم بالطريق فناده الجبار: يا موسى فالتفت يمينا وشمالا ولم ير أحدا ثم نودي الثانية يا موسى فالتفت يمينا وشمالا ولم ير أحدا فارتعدت فرائصه ثم نودي الثالثة يا موسى بن عمران إني أنا الله لا إله إلا أنا فقال لبيك فخر لله ساجدا فقال ارفع رأسك يا موسى ابن عمران فرفع رأسه فقال يا موسى إن أحببت أن تسكن في ظل عرشي يوم لا ظل إلا ظلي فكن لليتيم كالأب الرحيم وكن للأرملة كالزوج العطوف يا موسى ارحم ترحم كما تدين تدان يا موسى إنه من لقيني وهو جاحد بمحمد أدخلته النار ولو كان إبراهيم خليلي وموسى كليمي فقال إلهي ومن محمد قال يا موسى وعزتي وجلالي ما خلقت خلقا أكرم علي منه كتبت اسمه مع اسمي في العرش قبل أن أخلق السماوات والارض والشمس والقمر بالفي سنة وعزتي وجلالي إن الجنة محرمة على الناس حتى يدخلها محمد وأمهتة قال موسى ومن أمة محمد قال أمته الحامدون يحمدون صعودا وهبوطا وعلى كل حال يشدون أوساطهم ويظهرون أبدانهم صائمون بالنهار ورهبان بالليل أقبل منهم اليسير وأدخلهم الجنة بشهادة لا إله إلا الله قال إلهي اجعلني نبي تلك الأمة قال نبيها منها قال

اجعني من أمة ذلك النبي قال استقدمت واستأخروا يا موسى ولكن سأجمع بينك وبينه في دار الجلال)). «(روح البيان)» ، ج ٦ ، ص ٤١٠

Цо кьояль нухасан унаго Муса аварагасде ﷺ ТіадеГіанав Аллагьас ахІана: «Ва Муса», – абун. Муса кваранаб ва квеГіаб рахъалде валагъана, щивниги вихъичІо. КІиабизеги ахІана цебего гІадин, гъанжеги валагъана Муса ﷺ кваранаб-квеГіаб рахъалде, вихъичІо щивго чиги, хІинкъиגי бачІун, сородизеги лъугъана. Лъабабизеги ахІана «Я ГІимранил вас Муса! ХІакълъунго Дун вуго БетІергъан-Аллагъ, тІокІав МагІбуд [ай, Аллагъ] гъечІо, Дун горони», - ян. Гъаб нухалда Муса аварагас ﷺ жаваб гъабуна «*лаббайка*» абун, ай «Гъале дун хІадур вуго», – абун ва ккана суждаялде. Гъанжеги абуна БетІергъан-Аллагъас: «Ва ГІимранил вас Муса! Дуца бетІер тІаде борхе», – абун. Мусаца суждаялдаса бетІер тІаде борхана, цинги абуна ТіадеГіанав Аллагъас: «Я Муса! Дуе бокъун батани Дир гореб раГіад гъечІеб Къиямасеб кьояль Дир Паршалъул раГідукъ чІезе, мун вукІа ятимзабазе гурхІулев эмен гІадин. Ва мун вукІа бетІергъанчи гъечІей чІужу гІадамалъе [мискинай, факъирай йигони] гъелда гурхІел бугев бетІергъанчи гІадин, ай гъезие комек гъабе! Я Муса! Мун гурхІа, дудаги гурхІила [ай, «Мун махлукъаталда гурхІа, дуда Дунги гурхІила», – абураб мурад]. Дуца гъабураб дуеги гъабила. Я Муса! Щив чи вугониги Дунгун дандчІван, жинца МухІаммадиде инкар кколевлъун, Дица гъев чи лъугъине гъавизе вуго жужахІалъуве, Ибрагъим-Халили ва Муса-Калими вукІаниги». Гъеб мехаль Муса аварагас абуна: «Я дир БетІергъан! Гъев МухІаммад щив кколев?» – абун, БетІергъанасги абуна: «Я Муса! Дир хиралъи-тІадеГіанлъиялхІа, Дица вижинчІо гъесдаса Дие хирияв чи, Дица гъесул цІарги хъвана Дирго цІаралда цадахъ Паршалда, зобал-ракъал, бакъ-моці бижинелде

азарго сональ цебе. Дир хиралъи-тIадегIанлъиялхIа, Дица гIаламалъе Алжанги хIарам гъабуна, МухIаммадги гъесул умматги жанибе лъугъун горони, жанире лъугъине», ай тIоцоре Алжаналъуре гъел лъугъине руго. Муса аварагас ﷺ гъанжеги, МухIаммадил умматго шибан абидалги, абуна тIадегIанав Аллагъас: «Гъеб уммат буго кидаго Дие жедеца рецци гъабулел, къад кIалалги кколел, къасе сардилъ рахъун жедеца гIибадатги гъабулел, дагъаб бугониги жедер гIибадат-гIамал къабул гъабулел, «Ла илагъа илла-ллагъ» абураб калимаялдалъун Дица жал Алжаналъуреги лъугъине гъарулел», – абун. Цинги Муса аварагас ﷺ абуна: «Я БетIергъан! Дун гъаве гъеб умматалъул аварагъун», - илан. БетIергъанасги абуна, дозул авараг жедедаго гъорлъан вугоян. Ахиралдаги абуна Муса аварагас ﷺ: «Я БетIергъан! Дун гъеб умматалдасанниги гъаве», - ян. Гъелдеги абуна тIадегIанав Аллагъас: «Дуда дол рихъуларо, бищун ахиралда бачIине бугеб уммат буго, Дица мун гъезул Авараггун данде гъавизе вуго *Даруль-Жаннаталда*, ай Алжаналда», - ян.

АЛЛАГЪАС ХАЛКЪАЛЪУХЪЕ АВАРАГЗАБИ РИТИЯЛЪУЛЬ БУГЕБ ХИИКМАТ

Хадусеб аяталдаги абулеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَوْلَا أَنْ تُصِيبَهُمْ مُّصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ وَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ القصص: ٤٧

«Гъеб дур къавмалъе, ай къурайшазул кафуразе, куфру-ялдалъун жедер квераз гъарурал мунагъал-гIисяназдалъун Къиямасеб къоялъ жал гIазаб-гIакъобаялде ккедал, «Нежер БетIергъан! Дуца нежехъе витIарав ани тIехъгун

расул [ай Тавратгун Муса витІарав гІадин], нижги, гъев расуласдаги ТІехъалдаги нахъги рилъгъун, муъминзабилъгъун рукІанаан», - ян гъез абизе букІун горобани, Авараг, Дица гъел гъалаг гъаризе рукІана мун расуллъгъун витІилелдего. Кинниги Дица мун витІана гъезухъе Дир рахъалдасан Къуръанги босун, гъезие «расул витІун вукІарав ани», - ян дагІба байзе рес букІунгутІизе гІоло».

Гъедин горони, ТІадегІанав Аллагъасда лъалаан гъел къурайшазул куфараз расуласде иман лъолареблъи ва гъел жужахІалъул агъло рукІин. Масала, ТІадегІанав Аллагъас ФиргІавнихъе Муса ﷺ витІана расуллъгъун, ФиргІавница иман лъезе гъечІеб букІин ва гъев жужахІалъул агъло вукІин Жинда лъалебги букІаго, гъелъие хІикматги Мусал Рисалат загъир гъаби ва Къиямасеб къоялъ ФиргІавние «Дихъе расул вачІарав ани дица гъесде иман лъезе букІана», - ян дагІба байзе рес букІунгутІизе гІологи. Жиги, ТІадегІанав Аллагъас Мусаде абуна ﷺ «ФиргІавн тавхІидалде берцинаб, тамахаб рагІиялдалъун ахІе», - ян. Гъебги ФиргІавние абизе рес букІунгутІизе гІоло «Дидехун Муса хъачІ кІалъана, берцинго бицун, абун букІарабани, дица иман лъезе букІана» - ян.

ХІасил, цебеги рехсохъе, аварагзаби ритІиялъул хІикматго Къиямасеб къоялъ кафурал къавмазул хІужа къотІизе гІоло бугелъул, жакъа дунялалда гІаламги гъелде гъорлъе кколеллъиги лъайзе ккела щивав чиясда. Авараг ﷺ вихъичІониги, досул дагІват нелъехъе щун бугелъул, щивниги чиясе хІужа гъечІо «дида рагІичІо» - ян абизе, кантІизе ккела гъелдеги.

Хадусеб аяталда абубеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَا أُوتِيَ مَثَل مَّا أُوتِيَ مُوسَىٰ
 أَوْلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلِّ كَافِرُونَ

القصص: ٤٨ ﴿٤٨﴾

«Жедехъе вачIарав мехалда Дида аскIосан [ай Аллагъасда аскIосан] Дир амроялдалъун ва вахIюялдалъун МухIаммад Къуръангун, гьел Маккаялъул кафурзабаз абуна: “Гъев МухIаммадихъеги щайха къечIел, ай къун рукIарал анищ Мусае гIадал мугIжизатал, – досул гIанса гIадаб, квер гвангъи гIадаб, гьединго гъаб Къуръанги рещтIун букIарабани, гьадин дагъ-дагъккун горев, Муса аварагасухъе Таврат гIадин цадахъго”, - ян». Ай, «Гъадинал мугIжизатал рукIаралани, нежеца иман лъелаан», – абураб магIна. Куфруялъ ракIал бецц гъарурал къурайшиязда свалат-салам лъеяв Аварагасул камалатал рихъичIю, рихъун рукIаралани, гъез абизе букIана: «Гъав МухIаммадие гIадал камалатал Мусаеги къун рукIаралани», - ян. Цинги TIадегIанав Аллагъасги абуна: «Гъел Маккаялъул къурайшаз Муса аварагасухъе къураб Тавраталдеги гъабуна гури инкар гьелдаса цебе», - ян, хадуб баянги гъабуна гъез инкар ккураб къагIида: «Гъез абуна гури, Къуръанги Тавратги, – кIиябго гьересиял жал руго, кIиябго битIараблъун чIезе гъабизе цояб-цоялъе комекалъе чIарал, - ан, ва жиги абуна гури, нежеца гъеб кIиялдего иман лъоларо, - янги».

Гъелъул ккана гъадианаб къиса. Къурайшияз битIун букIана цо жедерго къокъа ягъудиязул бутIрузухъе дозул гIид-байрамалде. Цинги къурайшаз гъикъидал ягъудиязул бутIрузде, гъел агъло китабги рукIун, МухIаммадил хIа-къалъулъ щиб абулаян, гъез гъадианаб жаваб гъабуна: «Нежеда Тавраталда хъван ратула гъев МухIаммадил

лъикІал щинал тІабигІатал ва гьесул сифат-суратги», - ян. Гьениса тІад руссун Маккаядеги щун, гьез бициндак МухІаммадил хІакъалъулъ ягъудияз абураб, гьеб данде ккечІел къурайшияз гьеб мехалъго абун рукІана гьадал рагІаби, ай гьеб кІиябго – Тавратги Къуръанги – гьереси буго, нежеца гьезул цоялдецин иманги льолароян.

«Мусахъе къун букІараб Тавраталдеги ккун букІана инкар гьелдаса себе», - ян абураб калимаялъул, цояз абухъе, магІна гьадинги букІине бегъула: «Къуръаналде ва МухІаммадиде къурайшияз гьабураб гІадин, МухІаммад вачІинелдего, ай ФиргІавнил къавм – къибтІиязги гьабун букІана инкар жедеца абиялдакъун: «Мусаги Гьарунги – кІиявго гьересичагІи руго, нежеца гьел кІияздего иман льоларо», - ян абун.

﴿ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا ﴾ القصص: ٤٨

«Жедехъе бачІиндал “Ал-ХІакъкъу”, Дида аскІосан...» абураб калимаялъул магІна тафсиразда, «жедехъе Къуръан бачІиндал» абун бугониги, Ибну-Габбасица [разияллагъу гІангъума] абубеб буго

قال ابن عباس رضي الله عنه : (فلما جاءهم محمد)

«Жедехъе вачІиндал МухІаммад», – абун. Гьалда бан, гьадаб калимаялъулъ ишара буго:

وفيه إشارة إلى أنه عليه الصلاة والسلام إنما بعث بعد وصوله إلى مقام العندية واستحقاقه أن يسميه الله الحق وهو اسمه تعالى

Свалат-салам лъеяв МухІаммад расуллъун витІарав вукІиналде, тІованго жив щун хадув ТІадегІанав Ал-

лагъасда аскІов вукІиналгъул макъамалде, ва жив мустахІикълъун хадувги «Ал-ХІакъкъу» абураб Жиндирго цІаралгъуль гІахъал гъавизе. «Ал-ХІакъкъу» ккола ТІадегІанав Аллагъасул цІараздаса цо цІар. Цо гъаб царалгъуль горониги, МухІаммад авараг ﷺ ТІадегІанав Аллагъас цогидал лъикІалан цІаразулгъи гІахъал гъавун вуго, гъеб цебеги рехсон ана. ХІасил, ТІадегІанав Аллагъас Жиндир цІаразуль цІарал гІахъал гъарурав авараг МухІаммад ﷺ горони гъечІо. ГъадагІан цІакъ БетІергъанас хира гъавун кІодо гъавурав Аварагасул умматлъун ратиялда рекъараб щукру БетІергъанасе лъида кІолеб гъабизе?! Щиб нигІмат босилеб гъелде данде?!

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿قُلْ فَأَتُوا بِكِتَابٍ مِّنْ عِندِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا أَتَّبِعُهُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ ﴿٤٩﴾ القصص: ٤٩

«Дуца абе гъел кафурзабазде, ва гъав МухІаммад авараг: “Нуж рачІа дихъе ТІадегІанав Аллагъасул рахъалдасан бачІараб Тавраталдасаги Къуръаналдасаги лъикІаб, битІараб, къучІаб тІехъги босун, – рачІани, дица гъелде иман лъезе буго, гъеб Тавратги Къуръанги сихІро бугоян абиялгъуль нуж ритІарал ратани”, - ян».

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ ﴿٥٠﴾ القصص: ٥٠

«Гьел куфараз дуге жаваб гьабичІони, Авараг, – ай Тав-
раталдасаги Къуръаналдасаги тЮритІиялъул рахъаль жиб
тЮкІаб тІехъ босун гьел райинчІони, – дуда лъай гьел
нахърилълъун рукІин жедерго гъаваялда, жедеего бокъараб
куфру-ширкалдалъун ва хъанчазе лагълъи гъабиялдалъун,
ТІадегІанав Аллагъасул рахъалдасан жедехъе бачІараб
баянаб хІужаги гъечІого. Гъидаяталъул хІакъаб нухги тун,
гъаваялда нахъгивилълъун, куфру-ширкалдехун вуссарав,
гъеб тІаса бищарав чиясдаса къосарав чи щив вукІинев?!
Ай, гъесдаса къосарав чи гъечІо. [ТІадегІанав] Аллагъас
Жиндир битІараб диналде, ай Исламалде, тЮбитІуларо
куфру-ширкалдалъун жедеца жедедаго зулму гъабураб
къавм, абужагъал ва гъесда нахърилълъъаразда релъъарал».

تنبيه: إن أهل الحسبان والعز يحسبون أنهم لو جاهدوا أنفسهم على ما دلهم بالعقل
بغير هدى من الله أي بغير متابعة الانبياء أنهم يهتدون إلى الله ولا يعلمون أن من
يجاهد نفسه في عبودية الله بدلالة العقل دون متابعة الانبياء هو متابع هواه ولا
يتخلص أحد من أسر الهوى بمجرد العقل فلا تكون عبادته مقبولة إذ هي مشوبة
بالحوى ولا يهتدي أحد إلى الله إلا بهدى من الله كما ان نبينا عليه الصلاة والسلام
مع كمال قدره في النبوة والرسالة احتاج في الاهتداء إلى متابعة الانبياء كما قال
﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدْنُهُمْ أَقْتَدَ﴾ ولهذا السر بعثت الانبياء واحتاج المرید
للشيخ المهتدي إلى الله بهدى من الله وهو المتابعة. «روح البيان»، ص ٤١٣ ، ج ٦

ГІибадат-гІамалалъул рахъаль жедерго гІакълоялда
гІей гъабун чІолеб, рикІкІен-гІададалъул агълоялда
ракІалде кколел буго, аварагзабазда нахърилълъин
гъечІого, жедерго гІакълоялъ рачараб рахъалде ун, гъелда
нахърилълъун, жедецаго гІибадат гъабиялъе жигар бахъ-
иялдалъун жал битІараб нухда рукІунелилан. Гъезда
лъалеб гъечІо жедерго гІакълоялъ манлъухъе, аварагза-
базда нахърилълъинги гъечІого, ТІадегІанав Аллагъасе

лагълъи гъабулев чи жиндирго гъаваялда нахъвилълъгъа-равлъун вукІуневлъи. Гъава-нафсалъ кверде восиялдаса жиндирго гІакълоялдалъун цохІониги чи хвасарлъуларо, гъелдалъун гъесул гІибадат-гІамалги ТІадегІанав Аллагъасда аскІоб къабулаблъун букІунаро. ТІадегІанав Аллагъасул рахъалдасан бачІараб гъидаяталдалъун горони, цохІониги чиясе гъидаятги гъечІо. Ай, аварагзабаздасан цуцахъе къун, манлъун бачІараб нухалдалъун горони. Нубуват-рисалаталъул рахъаль бищунго камилав чи вукІун вугев хІалалъ, свалат-салам лъеяв МухІаммад аварагги, хал гъабе, жив хІажалъарав цересел аварагзабазда нахъвилълъгиналде, ай дол араб нухалдасан ине, гъельие гІоло ритІарал руго аварагзабиги. Ва гъабго мисалалда, муридзабиги хІажалъана, ТІадегІанав Аллагъасдасан бугеб гъидаяталдалъун, жал Аллагъасде тІоритІулев муршидасде, гъаб ккола хІакъикъаталда мутабагІат, ай цересезда нахърилълъин. ТІадегІанав Аллагъасги абун буго, Ибрагъим аварагасдасан байбихъун хадур рачІарал аварагзабаздасан цоязул бицен гъабун хадуб:

قَالَ تَعَالَى: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدَّتْهُمْ أَفْتَدَهُ﴾ الأنعام: ٩٠

«Дол, ай цере рехсарал, аварагзаби руго [ТІадегІанав] Аллагъас тІоритІарал чагІи. Аллагъасде иман лъеялъуль, Жиндие мустахІикъал сифаталгун цадахъ Дов Аллагъ цо гъавиялъуль, рисалат халкъалъухъе щевезе гъабиялъуль, диналъул усулазуль [шараигІазуль горо, гъезуль хиса-басиял рукІунелъуль], лъикІалщинал тІабигІатал-гІамалазуль, захІмат баччиялъуль, сабро гъабиялъуль, хІукму-къадаралда разилъгиялъуль, мун дол аварагзабазда нахъ вилълъгъа», - ян абулеб буго свалат-салам лъеяв Аварагасде.

ТІАДЕГІАНАВ АЛЛАГЪАСУЛ РАХЪАЛДАСАН БУГЕБ ХІА- КЪИКЪИЯБ ГЪИДАЯТ

Унго-унгояб, бацІцадаб, Тіадегіанав Аллагъасул рахъалдасан бачІараб гъидаят ккола, хІакъикъаталда, тІарикъат. Кинаб абуні, тІарикъаталъул имамзабаз, чІахІиял гІарифуназ абула: «ТІарикъат цадахъ гъечІого шаригІат букІуна, шаригІат гъечІого тІарикъат букІунаро», - ян. Гъелдасан нелъеда бичІІула шаригІат тІарикъаталда жанибго букІин, тІарикъат гъечІого шаригІат камиллълареб букІинги. Гадада горо, имам Гъазали, Закария ал-ансари, Ибну-ХІажар гІадал, чІахІиял гІалимзаби тІарикъаталде лъугъарал, ва гъединго, ункъабго мазгъабалъул имамзабазги тІарикъаталъул машаихзабазул ракъан ккураб гъел лъан хадуса, ва гъезухъа тІарикъатги босараб. Гъаб нелъер заманалъул цо-цо «бугъбуздайн» абуні, габуралда рукъ лъезе раклалде кколебго гъечІо, авлахъ гІатІилгьялъ гуккулел руго.

واحتج العلماء بهذه الاية على أنه عليه الصلاة والسلام أفضل جميع الانبياء عليهم الصلاة والسلام لأن خصال الكمال وصفات الشرف كانت متفرقة فيهم فداود وسليمان كانا من أصحاب الشكر على النعمة وأيوب كان من اصحاب الصبر على البلية ويوسف كان جامعا بينهما وموسى كان صاحب المعجزات القاهرة وزكريا ويحيى وعيسى والياس كانوا أصحاب الزهد وإسماعيل كان صاحب الصدق فكل منهم قد غلب عليهم خصلة معينة فجمع الله كل خصلة في حبيبه عليه الصلاة والسلام لانه إذا كان مأمورا بالاعتداء لم يقصر في التحصيل. «روح البيان»، ج ٣ ، ص ٦٢

ГІуламааз гъаб рехсараб аяталадасан чІезе гъабуна МухІаммад авараг ﷺ киналниги аварагзабаздаса хирияв вукІин. Кинин абуні, Тіадегіанав Аллагъас гъел аварагзаби камалаталдасан, хириял, реццарал сифатаздасан

цо-цо ишалда хасс гъарун руго. Масала, Давуд ва Сулайман ﷺ нигІматазе щукру гъабудездаса рукІана. Аюб авараг ﷺ вукІана балагъазде сабро гъабудездаса. Юсуф аварагасуль ﷺ данделъун букІана кІиябго: нигІматазе щукру гъабиги, балагъазде сабро гъабиги. Муса авараг ﷺ хас гъавун вукІана чІахІиял мугІжизатазда. Закария, ЯхІя, ГІса, Иляс [гІалайгІмму ссалам] хасс гъарун рукІана зугъдалда, ай дуниял рехон теялда. ИсмагІил ﷺ хас гъавун вукІана сидкъуялда, ай къотІи тІобайзе гъабудездасан вукІана. ТІадегІанав Аллагъас, рехсарал аварагзабазул гІадал, киналго гІамалал данде гъаруна свалат-салам лъеяв МухІаммад аварагасуль, дозда нахъвилълъяян амру гъабиялдалъун.

ВАГІЗА ГЪАБИЯЛЪУХЪ МУХЪ БОСИЯЛЪУЛ БАЯН

Гъаб рехсараб аяталъул хадуселдаги абулеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ ﴿الأنعام: ٩٠﴾

«Дуца абе, ва гъав МухІаммад авараг, къурайшиязул куфаразде: «Дица нождасан тІалаб гъабудеб гъечІо, цере рукІарал русулаз тІалаб гъабичІеб гІадин, Рисалат тІибитІизе гъабиялъухъ ва нуж тавхІидалде ахІиялъухъ мухъ, гъаб Къуръан гъечІо гІаламалъе вагІзалъун горони».

يعني أن القرآن موعظة وذكرى لجميع العالم من الجن والانس وفيه دليل على أنه عليه الصلاة والسلام كان مبعوثا إلى جميع الخلق من الجن والانس وأن دعوته عمت جميع الخلائق. «خازن»

ХІасил, Къуръан ккола, цо хасаб милаталъе яги цо вилаяталъе гороб, гІадамалги женалги данде рачун, кинабниги гІаламалъе бугеб вагІза. Гъединаб гІаммаб вагІзалъун Къуръан букІин далилги ккола, свалат-салам лъеяв МухІаммад

авараг, гІадамалги женалги данде рачун, жиндир дагІват, Рисалат гІаламалъего гІаммав аварагълун вукІиналъе.

وعلى هذا جرى الاولياء من أهل الإرشاد إذ لا أجر للتعليم والإرشاد إذ الاجر من الدنيا ولا يجوز طمع الدنيا لاهل الاخرة ولا لاهل الله تعالى وانما خدمة الدين مجردة عن الاغراض مطلقا . «روح البيان» ، ج ٣ ص ٦٣

ТавхІидалде халкъ ахІиялдалълун цересел аварагзабаз, гьезда нахъвилълълун, свалат-салам лъеяв нелъер Аварагасги босичІеб гІадин, гьезда нахърилълълун иршадалълун агълоялъги халкъ иршад гьабун мухъ тІалаб гьабуларо. Мухъ ккола дунялалдаса, дунялалде хъл лъей абуни букІине бегъларо ахират тІалаб гьабулев чиясул, ва хасго ТІадегІанав Аллагъ тІалаб гьавулев чиясулги. Исламияб диналъе хълухъ гьаби, кинаб букІаниги мурадалдаса гІицІаб, бацІадаб буго. Гьадианаб буго рацІадаб муршидзабазул тІабигІат-гІамал.

Гьадианабго магІнаяълун гьале цойги аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَيَّ رِبِيًّا سَبِيلًا

الفرقان: ٥٧ ﴿٥٧﴾

«Дуца абе, Авараг, гьеб Маккаяълун агълоялде: “Дица нождаса тІалаб гьабулеб гьечІо нуж тавхІидалде ахІиялълухъ, Къуръан нождохъе шцезе гьабиялълухъ дирго нафсалъе харж, ай мухъ ва ризкъи [ай нождоца абизе ккани, “Нелъедасан гьас, ай МухІаммадица, боцІи тІалаб гьабулеб буго, нилъ гьаб жоялдеги ахІун, нилъ гьасда нахърилълълъине гьечІо”, - ян]. Кинниги, щив чи ватаниги жиндие бокълун ТІадегІанав Аллагъасул нухалда, Дов разилълъи тІалаб гьабун, садакъа къезе, къе абе гьесде гьеб, Дица нахъчІвайзе гьечІо. Нождоца

дие ажро кьолеблъун батани, – кье дагІват къабул гъаби, Исламалде рачІин, тІокІаб дица нождасан гъарулеб жо гъечІо», - ян».

وفي «التأويلات النجمية»: ﴿إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ﴾ بما يتوسل به الى من خدمة او انفاق اوتعظيم ﴿إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا﴾ ﴿٥٧﴾ قرابة ومنزلة ولهذا قال المشائخ يصل المرید بالطاعة الى الجنة وبتعظيم وإجلال الشيوخ إلى الله تعالى. «روح البيان»

Дагъабги мухІкан абуні: «Гъев чи хутІун, дихъе вачІине жиндие бокъарав, ТІадегІанав Аллагъ лъай, Дов разилъи, Досде гІагарлъи тІалаб гъабиялълул нухалда, гълде нух бачунеб жогун, ай хидматалъе вачІунев вукІаниги, боцІи-малгун вачІунев вукІаниги, дун [ай, Авараг ﷺ] къабул гъавун, дир Рисалат тасдикъ гъабун, дир адаб-хІурматгун вачІунев вукІаниги». Ай, «Рехсарал жалазул бокъаралдалгун вачІа, дица гъев нахъчІваларо» – абураб магІна. Свалат-салам лъеяв Аварагасги гъедин абун бугелълул, тІарикъаталълул машаихзабацаги абуні: «ГІибадаталдалгун мурид щола Алжаналде, ай муридасул Алжаналда кверщел батула, машаихзабазул адаб-хІурмат гъабиялдалгун Аллагъасде щола», - ян. Къали цІураб гІакълло бугони, гІилмуялълул сахІги гІолин абухъего, адабалълул рахълалъ камилав вугони, муридаसेги, дагъаб бугониги, вирдаз гІей гъабула.

«ФутухІатул маккият» абураб Ибнул ГІарабиясул тІехълалда буго абублеб:

وفي «الفتوحات المكية»: مذهبنا أن للواعظ أخذ الاجرة على وعظ الناس وهو من أحل ما يأكل وإن كان ترك ذلك أفضل. وإيضاح ذلك أن مقام الدعوة إلى الله يقتضي الاجرة فإنه ما من نبي دعا إلى الله إلا قال إن أجري إلا على الله فأثبت الأجر على الدعاء ولكن اختار أن يأخذه من الله لا من المخلوق . انتهى . «روح البيان»

ВагІзачиясе гІадамазе гьабураб вагІзаялгъухъ ужра босизе эхтияр буго, жинца кваналеб жоялгул бищунго хІалалабги гьесие гьеб буго, ужра босичІого тей кигІанго хирияб бугониги. Гьелгул баян: ТІадегІанав Аллагьасде халкъ ахІиялгул макъамаль ужра тІад гьабула. ЦохІониги авараг гьечІо, ТІадегІанав Аллагьасде халкъ ахІарав, жинца абун горони жиндир къавмалде:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ الشعراء: ١٠٩

«Дица нождасан тІалаб гьабулеб ажро-мухъ гьечІо тавхІидалде нуж ахІаралгъухъ, дие ризкъи ТІадегІанав Аллагьасда тІад буго, ай Дов гьоркъе чІун вуго дие ажро-ризкъи къезе», - ян. Гьалдалгъун чІана ТІадегІанав Аллагьасде, ай тавхІидалде, халкъ ахІиялдалгъун ажро-мухъ букІин. Кинниги, гьел аварагабаз [гІалайгьиму свалату ва ссалам] тІаса бищана тавхІидалде ахІиялгъухъ мухъ халкъалгъухъан гореб, гІицІго ТІадегІанав Аллагьасдаснн босизе. Щаян абунни, бацІцІадго, ТІадегІанав Аллагьасе гІоло, гІамал гьабулеу чияс ажро-мухъги тІалаб гьабуларелгул гІицІго ТІадегІанав Аллагьасдасан горони.

وبه يشير إلى أن العلماء الذين هم ورثة الانبياء يتأدّبون بآداب أنبيائهم فلا يطلبون من الناس شيئاً في بث علومهم ولا يرتفقون منهم بتعليمهم ولا بالتذكير لهم فإن من ارتفق من المسلمين المستمعين في بث ما يذكره من الدين ويعظ به لهم فلا يبارك الله للناس فيما يسمعون ولا للعلماء أيضاً بركة فيما يأخذون منهم يبيعون دينهم بعرض يسير ثم لا بركة لهم فيه. «روح البيان»، ص ٢٩٢ ، ج ٦

Гьалдалгъун бихъулеб буго аварагабазул варисзабилгъун ругел гІалимзаби жедер аварагабазул адабалда адаб релье-лъене гьабун хьвадулел рукІин. Гьез жедер гІилмо тІибитІизе гьабиялгъухъ гІадамаздасан тІалаб гьабуларо щибниги жо.

ВагІза гъабиялдагъун, дин тІибитІизе гъабиялдагъун бусур-бабаздасан кинаб бугониги пайда тІалаб гъабулеб бугони, гъев чиясул вагІза гІадамазе баракат гъечІеб букІина, гъездасан босаралда вагІзачиясеги баракат лъеларо.

ХІасил, гъаб тайпа ккола вагІзачагІазул, жедер дин дунялалгъухъ бичаралгъун, гъелда гъезие баракатги лъоларо.

Амма Аварагасул ﷺ варисзабаз, досго босараб гІадин, гъаричІого Аллагъасе гІоло кьолеб жо босула, нахъчІваларо. Хал гъабе КъахІиса ХІасан афандияс гъадият босараб куцалгъулги. Досие цо пуланав чияс битІун бачІун буго гъадият, гъас досде данде хъван буго гъадианаб жавабги: «Дур гъадиятги дихъе швана, дица къабулги гъабуна, амма дие горо, дуего, дудасан горо, Аллагъасдасан», – абун. Гъадин босула Расуласул ﷺ варисзабаз босулеб жоги, жодор баракат камун кидаго ниль хутІугеяз.

ТІадегІанав Аллагъас, тавхІидалде ахІаралгъухъ къурай-шияздасан ажро-мухъ тІалаб гъабугеян амро гъабун хадуб, свалат-салам лъеяз Аварагасде амро гъабулеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَى بِهِ بِذُنُوبِ

عِبَادِهِ خَيْرًا﴾ الفرقان: ٥٨

Дуца киналниги умуразуль мугъчІвай гъабе, таваккал тІаме, Авараг, Жив чІагояз, абадияв, даимава, хвелго жиндие гъечІев Аллагъасде. МугъчІвай Жинде гъабизе Гъев мустахІикъав вуго, ай ТІадегІанав Аллагъ. Хвел жедер шаънолгъун бугезде, ай махлукъаталде, мугъчІвай гъабураб жо гъел хведал гІадада хола. Дуца БетІергъан-Аллагъ вацІадаги гъаве, авараг, Жиндие бегуларел, нукъсанал

сифатаздаса. Камилал сифатаздальгун БетІергъанасе рещцукру гъабулевльгунги мун вукІа, гьелдальгун нигІматал цІикІкІин тІалаб гъабияльгул мурадалда, БетІергъан-Аллагъ гІела Жиндир лагъзадерил мунагъал лъалевльгун».

Гъаб рехсараб калимаялдальгун ТІадегІанав Аллагъас къола буго кутакаб хІинкъи свалат-салам лъеяв Аварагасде ва гьесул дагІваталде инкар бугел куфаразе. Ай, «Бокъухъе хъваде абе гъезда, Дида лъала гъезул мунагъалги, гъезие жаза гъабулевги Дун вуго», – абун. Гъеб хІинкъи къеялда гъорлъа нильги рахъун кколареллгъи лъазе ккела щивав гІакъилав инсанасда.

ЖИНДИР ГЪАВАГУН ЦАДАХЪ ИНСАНАСУЛ ХІАЛ

تنبيه . قال بعضهم : للإنسان مع هواه ثلاث أحوال . الاولى : أن يغلبه الهوى فيتملكه كما قال الله تعالى ﴿ أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ ﴾ ؛ والثانية : أن يغالبه فيقهر هواه مرة ويقهره هواه اخرى وإياه قصد بحمده المجاهدين وعناه النبي عليه الصلاة والسلام بقوله : ((جاهدوا أهوائكم كما تجاهدون أعدائكم)) ؛ والثالث : أن يغلب هواه كالانبياء عليهم الصلاة والسلام وصفوة الاولياء قدس الله أسرارهم وهذا المعنى قصده تعالى بقوله ﴿ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ﴾ وقصده النبي عليه الصلاة والسلام بقوله ((ما من أحد الا وله شيطان وان الله قد أعاننى على الشيطان حتى ملكته)) فان الشيطان يتسلط على الانسان بحسب وجود الهوى فيه.

ЧахІиял гІарифуназдасан цояс абулеб буго:

«Жиндир гъавагун цадахъ, ай хъубаб нафсалъе бокъаралдехун гьетІиялда цадахъ, инсанасул букІуна лъабго батІияб хІал.

Тпоцобисеб хІал – гъава-нафс жиндаса бергъин ва гьель жинда кверщел гъаби буго. Гъеб хІал какун ТпадегІанав Аллагъас абулеб буго «*Сурат аль-Жасия*талъул» 23 аб. аяталда, ай гІажаиблъи гъабиялъул магІна мурадалда:

قَالَ تَعَالَى: ﴿أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوْنَهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عَايِرٍ وَخَمَّ عَلَى سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ. وَجَعَلَ عَلَى بَصَرِهِ غِشْوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾ الجاثية: ٢٣

«Мун валагъулариш, дуда вихъаравиш, МухІаммад авараг, гъидаяталда нахъвилъльинги тун, жив гъаваялъ бокъа бокъаралда нахъвилъльгъунев чи?!» Гъеб заманалда гІарабал рукІана жедеца лагълъи гъабулеллъун ганчІие, меседалъе, гІарацалъе, ай гъадинал жалазул жедецаго гъарурал хъанчазе. Цинги гъез, цояб чІалгІун, сурун бихъараб мехалда, бек-бекун гъебги бан, гъолдаса берцинаб, лъикІаб кколаан аллагълъун. Гьель рещгІараб буго гъаб аят. Гъеб рехсараб къабихІаб сифат жиндие БетІергъан-Аллагъас гъабурав чи абужагъал ялъуни Къайсил вас ХІарс вукІанинги буго. Хъубаб нафсалъе бокъаралдехун, какарал, квешал-щинал фишабаздехун гъетІиялде *гъава* - ян абуна, гьель инсан жужахІалдехун гъетІизе гъавулеллъул, ай вачунеллъул.

وفيه إشارة إلى من وقف نفسه في مرتبة من المراتب دون المشاهدة فقد صار من أهل الهوى وعبد ما سوى المولى

Гъаб рехсараб аяталъ ишара гъабудеб буго гъадиनाव чиясде: Манлъулев чиги гъечІого жиндирго нафсалдалъун, ТпадегІанав Аллагъ лъайги гъечІого, гІибадат-гІамалалъул даражабаздасан даражаялда жив чІарав. Гъедин гІибадат гъабудеб чи сверула гъаваялда нахъвилъльгъарав агълолъун. Ва гъев вукІуна ТпадегІанав Аллагъ горесе лагълъи гъабуделлъун. Свалат-салам лъеяв Аварагасги абулеб буго:

وفي الحديث : ((ما عبد تحت ظل السماء أبغض إلى الله من هوى)). «روح البيان»

Зобалда гьоркъ, ай ракъалда тІад жеде лагълъи гьабулел-цинал жалаздасан, гьаваялъе лагълъи гьабигІан Аллагьасул ццин бахъунеб жо гьечІо. Ай, хъанчазе, цІадуе, бакъуе лагълъи гьабиялдасаги рихараб буго Аллагьасда гьеб.

ХІасил, **гьава-нафсалъе лагълъи гьабулеб даражялдаса ворчІизе, хвасарлъизе ккани, инсанас остар ккойзе ккола, жив Аллагь лъаялъул даражялде вачунев.** Тогеге ниль БетІергъанас, хириял бусурбаби, нафсалъе лагълъи гьабулеллъун!

Аяталъул хадуселда абулеб буго, дов гьаваялда нахъ-вилъгъарав чиясул хІакъалъулъ: «[ТІадегІанав] Аллагьас жив битІараб нухалдаса къосун ккезеге гьавурав [ай, БетІергъан-Аллагьасда лъалеб букІун Азалалдаго, ай гьев чи вижилелдего, гьев жужахІалъул агъло вукІин], Аллагьас жиндир гІундуздаги ракъалдаги къосиналъул мугъруги чІварав, гьелдалъун жинда хІакъаб жоги рагІуларев, ракъалъ гьеб къабулги гьабуларев, ва гьединго, БетІергъан-Аллагьас жиндир беразда цебе куфруялъул бецлъи-пардавги лъугъине гьабурав, гьелдалъун жинда битІараб гьидаяталъулаб нухги бихъуларев», – абун хадубги, абулеб буго БетІергъан-Аллагьас: «Лъидаха кІолев гьев чи битІараб нухда тІовитІизе, [ТІадегІанав] Аллагьас къосун ккезе гьавун хадув?!» Лъидагоцин кІоларо!

Аяталъул ахиралдаги абулеб буго БетІергъан-Аллагьас: «ТІадегІанав Аллагь цо вуго, Гьесдехун гІахъаллъи гьабулеб жоги щибго гьечІо абун бицуна бугеб, гьабула бугеб Къуръаналъул вагІза къабулгойищха ножоца гьабуларев,

гьелгьул пикрогойищ ножое гьечІеб?» Гъабула къурайши-яздехун букІаниги, гъаб хитІаб халкъальего гІаммаб буго.

Рехсараб аяталь чІван къотІун баян гъабулеб буго халкъалье, Жинца тІовитІичІев чи тІовитІизе лъиданиги кІунгутИи. Ва гъединабго магІнаялгьул аятал Къуръаналда дагъалго гьечІо. Аварагабазул бищунго хирияв МухІаммад аварагасдецин ﷺ абула бугеб мехалда ТІадегІанав Аллагъас: «Дуца дуге бокъарав чи тІовитІуларо, Авараг, Дица тІовитІарав горони, дуца Дир Рисалат гъезухъе щевезе гъабе, тІокІаб дуда тІадаб жо гьечІо, гъезул иш гъабулев чи Дун вуго» - ян, остарзабазда тІалгъулеб жо щиб букІунеб? ГІадамазин абуни, гъабги бичІІуларого, остарзабазда гІемерал жал тІад къала. Ай, гъазул гІакълоялда, остарас мурид веччайзе бегъуларо мунагъ-хатІаялгъулгъе ккезе, цІунизе ккола гъев кинабго квешлъиялдасаги. Гъединго гъазул гІакълоялда, остарас тІаде восизе бегъуларо, вирд къезеги бегъуларо мунагъал гъарулев, ай квешав чиясухъе. Гъез пикроги гъабуларо унтаби гІемерав чи тохтурасухъе бищунго хех ине ккеялгъулги, гъединго захІматго унтарал чагІазда тохтурзабаз хасаб тІадчІей гъабулеб букІиналгъулги. Гъединго гъезда лъаларо, жиндир рехъаль бугеб чахъу – рекъабги, беццабги, гъагабги, унтарабги, чІанккарабги, – киналго данде рачинегІоло горони вехъ толаревлъиги. ХІасил, остар ккола манлгъулев чи, мурид ккола гъабулев чи, остарас кин манлъараб, муридак кин гъабураб, – гъальгие къимат къолев, хІукму гъабулев – БетІергъан-Аллагъги. Жив лъай тІалаб гъабун вачІарав^[1] муридазде манлъун гьечІони, остарасдасан тІалаб гъабула БетІергъан-Аллагъас, манлъараб гъабун батичІони, муридадасан тІалаб гъабила. Вассалам!

[1] Ай, Аллагъ лъай тІалаб гъабун вачІарав.*

Инсанасул, гъавагун цадахъ, клиабилеб хІалин абун – цин гъава-навфсалдаса гъав бергъун, цинги гъава-нафс гъасдаса бергъун – кІиязулго цуцаль бугеб рагъ. Гъаб хІал тЮцобеселдаса бергъараб буго. ТІадабги букІинарищха бусурманав чиясда гъава-нафсгун даимго къркьолевльгун вукІин, свалат-салам лъеяв Аварагасги абун бугелгъл:

((جاهدو أهواءكم كما تجاهدون أعداءكم))

«Ножоца ножорго нафс, гъаваяльгунгун жигъад гъабе, ножорго тушманасулгун гъабулеб гІадин», - илан.

Лъабабилеб хІалин абун – гъеб ккола гъава-нафсалда тІад жинца тЮбанго кверщел гъаби. Аварагзабазул ва Аллагъасул вализабаздасан цІакъго рацІцІадал, тІадегІанаб макъамалгъл гІадамазул хІал ккола гъеб. Гъединаб хІал беццун ТІадегІанав Аллагъасги абун буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ۗ ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ

﴿٤١﴾ النازعات: ٤٠ - ٤١

«Гъев чиян абун, магІсият, ай мунагъ гъабиялда аскІов жив Аллагъасдаса хІинкъарав, гъеб хІинкъиялдалгун гъеб магІсият гъабиялдаса жив нахъги чІварав, ва гъединго ТІадегІанав Аллагъасул амроялда нахъвилъльгун, хІарамаб, жиндир хъл лъолеб жоялдехун гъетІиялдаса жинца нафсги нахъчІварав, – хІакългунго Къиямасеб къояль гъев чиясул вуссунеб бакІ Алжан буго.

Свалат-салам лъеяв Аварагасги абун буго:

وفي الحديث: ((إن أخوف ما أخاف على أمتي الهوى وطول الأمل . أما الهوى فيصد عن الحق وأما طول الأمل فينسي الآخرة)). «روح البيان»

«Бищун дун умматалда хІинкбулеб жо буго гъава ва хбул халалъи. Гъаваялъ нахъчІвала хІакъаб жоялдаса, хбул халалъиялъ кІочене гъабула ахират», ай дунялалда машгъл гъавун.

ДУНЯЛАЛЪУЛ ХІАКЪИРЛЪИ БАЯН ГЪАБУЛЕБ АЯТ

Гуламаазул цояс гъеб «гъава» абураб рагІи гІибаратлъун гъабуна гъаб хадуб бачІунеб аяталгъл рехсараб анкъго жо-ялдаса:

قَالَ تَعَالَى: ﴿زَيْنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَبَاقِ﴾ ﴿١٤﴾ آل عمران: ١٤

Гъаб аяталъ баян гъабулебги буго дунялалгъл хІакъирлъи, гългъл пайда гъечІолъи, дагълъи ва кантІизе гъарулел руго ахираталде: «ГІадамазе берцин гъаруна шагъватал, ай нафсалгъл жинде хбул лъолел жал рокъи». Гъебги гІадамазул иманалгъл рахъалъ хІалбихъи гъабизе гІоло, гъеб берцин бихъизе гъабуравги, хІакъикъаталда, Живго ТІадегІанав Аллагъ вуго. Абизе бегула, ракІазулгье вас-вас рехизе гъабиялдалгъл, щайтІан бугиланги^[1].

قال أهل السنة : المزين هو الله تعالى لأنه تعالى خالق جميع أفعال العباد... الخ . «خازن»

[1] Ай, шагъватал, хІалбихъиялъе Аллагъас берцин рихъизе гъарурап гладин, щайтІаналгьи берцин рихъизарун рукІинеги бегула, ракІазулгье вас-вас рехизе гъабиялдалгълун.*

Агъло-суннаталда аскІоб цебесеб, ай шагъватал гІадамазе берцин гъарурав чи БетІергъан-Аллагъ вукІин, сахІихІаб буго, лагъзадерил киналниги афгІалал, ай пиша-гІамалал, рижаравги ТІадегІанав Аллагъ вукІиналгье гІоло, ва сундул рахъалгъан букІаниги, Жиндир мулкалгъулъ Жиндехун гІахъалгъи гъабулев чи гъечІев вукІиналгье гІологи.

تنبيه . قالوا : خلق الله الملائكة عقولا بلا شهوة والبهائم ذات شهوات بلا عقل وجمعهما في الانسان . فمن غلب عقله شهوته فهو أفضل من الملائكة ، ومن غلب عليه شهوته فهو أزدل من البهائم. «روح البيان»

ТІадегІанав Аллагъас малаикзаби рижана гІакъло бугел, шагъват гъечІелгъун. ХІайванал рижана шагъват бугел, гІакъло гъечІелгъун. Инсанасулгъин абуни гІакълоги шагъватги – кІиябго данде гъабуна. Щив чи вугони шагъваталдаса гІакъло жиндир бергъарав, гъев чи ТІадегІанав Аллагъасда аскІов малаикзабаздаса хирияв вуго. ГІакълоялдаса шагъват бергъарав чи – хІайваналдаса гІодовегІанав, басриявги вуго.

إن قلت : إنه يدخل في الناس الانبياء عليهم الصلاة والسلام مع أنهم معصومون من ذلك ؟ أجيب بأنه عام مخصوص بما عدا الانبياء وأما هم فمعصومون من الميل الى ماسوى الله لما في الحديث: ((حبب اليّ من دنياكم ثلاث)) ولم يقل من دنيانا ، وفي الحديث ايضا ((لست من الدنيا ولا الدنيا مني)). «صاوى» ، ج ١ ، ص ١٤٢

Аяталгъулъ абула бугелгъул «...шагъватал берцин рихъи гІадамазе бокъизе гъабуна» - ян, абизе бегъула: ГІадамазде гъорлгье аварагзабиги ккола гурищ жал магІсумиялги^[1] рукІун ругел хІалалгъ, гъеб кин кколеб абун? Жаваб гъабубелеб буго: «ГІадамазе» абураб рагІи гІаммаб буго, ава-

[1] Ай, мунагъалде ккеялдаса цІунарал.*

рагзабиги гьорлѣа рахъун, нахъияб халкъалѣе. Аварагзабийин абунѣ, гьел цІунарал руго Аллагъ тун нахъиябщинаб жоялде балагъиялдаса, гьетІиялдаса. Свалат-салам лъеяв Аварагас абухъе: «Дие бокъизе гъабунѣ [ай, БетІергъан-Аллагъас], ножор дунялалдаса лъабго жо», - ян, абун гьечІо «...нелъер дунялалдаса...» - ян. Ай, шагъватал рокъизе гъариялълул рахъалъ живго гІадамазда гьорлѣа вахъизе гъавун вуго. Цойги хІадисалда абубеб буго: «Дун дунялалдаса гьечІо, дунял дидасаги гьечІо», - ян. Ай, «Дун дунялалъеги, дунял диеги рижарал гьечІо».

ГІАДАМАЗДА БЕРЦІН РІХЪІЗЕ ГЪАРУРАЛ ШАГЪВАТАЛ

Щал жалха кколел гьел анкълго шагъватал, рехсарѣ аятълълъ жал баян гъарурал?

☑ **1. Руччаби руго гьел.** Руччаби тІоцоре рехсеялѣе сабабги ккана гьел рукІин дунялалълул шагъватал-берцинлъалабаздаса бищунго тІокІалълун, ай питнаълълул рахъалъ бищунго цереселълун. Гьел руччаби ккола, гІемерисел, сабабълун гІагарлѣи къотІизе гъабиялѣе, хІарамаб боцІи-мал тІалаб гъабиялде бихъинал хІажалъиялѣе, ва хІарамал пишабазде бихъинал рачиналъеги ва гьединго бихъинал рагъ-къалалде ахІиялъеги. Гъадин гъаб букІунеблѣи нелъерго безазда бихъубеб жоги буго, балъгояб жоги гьечІо. ХІасил, руччаби ккола хІарамабщиналде гІадамал цІалел щайтІаналълул кваралълун. Амма кІочене бегъларо, цебеги бицун индал, руччаби киналго рукІунареллѣи какарал сифатазул, ва гьелго руччаби Аллагъасул аварагзабазулги, валишайихзабазулги, гІуламаал-гІарифунал, муъминзабазулги улбул кколеллѣи.

Свалат-салам лъеяв Аварагас цойги хладисалда абулеб буго:

وقال عليه الصلاة والسلام ((ما تركت فتنة أضر على الرجل من النساء ما رأيت ناقصات عقل ودين أسلب للرجل الحكيم منكن)). «صاوي»، ص ١٤٣، ج ١

«Дица нахъе толеб гъечЮ бихъиназе [ай, имтихІаналъе]^[1] руччабигІан зарал кІудияб фитна. Дида бихъичЮ, гІакълоги динги нукъсанал рукІингун цадахъ, гІакъло бугел бихъиназул ножоца гІадин бахъулеб, ай ине гъабулеб гІакъло», - ян.

- ☑ **2. Лъималги руго гъел** [мурад буго гъаниб «васал» абураб]. Лъималаздалъунги кколелъул умумул фитнаялде, хІалал-хІарам батІа гъабичЮго боцІи-мал данде гъабиялде ва ТІадегІанав Аллагъас чІезе гъарурал гІорхъаби хойзе гъариялде хІажат гъариялдалъун.

قيل : أولادنا فتنة إن عاشوا أفتنونا وإن ماتوا أحنونا

Цо гІакъбилас абун буго: «Лъимал нелъее фитналъун руго. ЧІаго хутІани, ниль гъез фитнаялъулъе ккезе гъарула, хвани, пашманлъиялъулъе ккезе гъарула», - ян.

- ☑ **3-4. Данде гъабулеб гІемераб гІарац-меседги буго гъеб**, хазинадае нахърателал гъарулеб.
- ☑ **5. Чуялги руго гъел**, жал къачІарал, ругъун гъарурал, реччан тарал, ай чІухІдае хъихъарал.
- ☑ **6. Варанаби, гІачи, гІиги буго гъеб.**

[1] ХІалбихъиялъе.*

☑ **7. Хурзал рекъи**, ракъал хІалтІизе гъариги буго гъеб.

«Гъал рехсарал жал – дунялалда ругелгІан заманаялъ жедедасан пайда босулел, пайда гъечІел, дагъал, паналгълел жал руго. ПІадегІанав Аллагъасда аскІоб буго берцинаб, лгІакІаб руссунеб бакІ – ахираталда Алжан». ХІасил, аяталгълъ рехсарал шагъватал лгългълунел руго, [حب الدنيا] – «Дунял бокъи» абураб калимаялде жанире. Дунял бокъиги данде бачун, цадахъ киналдего абунa «*гъава*» - ян.

فينبغي للعاقل أن يكون من أهل الهدى لا من أهل الهوى . وإذا عرض أمران فلم يدر أيهما أصوب فعليه بما يكرهه لا بما يهواه ، ففي حمل النفس على ما تكرهه مجاهدة وأكثر الخير في الكراهية والعمل بما أشار إليه العقل السليم واللب الخالص . (روح البيان)

Гъедин ишги бугелгъл, щивав гІакъилав чиясда тІадаб буго, гъаваялда нахъвилгългъаравлгълун горев, гъидаяталда нахъвилгългъаравлгълун вукІине. **Гъев чи ккани кІиго амроялде гъоркъове, гъеб кІиялгълго кинаб битІараб бугебги лгълчІони, гъес тІаса бище гъаваялгье бокъараб, гъеб жинде гъетІараб горев, гъелда рихараб.** Нафс жинда рихараб рахъалдехун цІайи, гъебгун къркърей, – гъеб ккола гългългълун гъабулел жигъад, гъазават. Пемемерисеб лгІакІлгІиги нафсалда рихараб, гългългье бокъллареб, ва бацІцІадаб гІакъллоялъ ишара гълбураб жо гълбиялгълъ букІуна.

*Гъава кълнабизе, кълват бугесе,
Якългияги гІела гІилмодул рахълалъ.
ПІамалалгълъ ихлас тІокІкІун хадуса,
ТІалибасе тадрис гълчІониги щиб.*

Щайтангун вагъизе гъунар бугони,
 Гъеле унгогояе Аллагъасул лагъ.
 Амро-нагъюялъул глорхъи цлунани,
 Галимги глагъилги гъев гурищ кколев?!

Гъава-нафсалъ квегъун оц лъугъарасул
 Аллагъасда асклоб щиб къимат бугеб!?
 Шаргалъе мугъги къун хурзал рекъарас
 Ахираталъе къут баклариларо.

Реклел къасаваталъ асир гъавурас
 Аб дунялалдасан щибжо босилеб?
 Ширк гъорлъе жобараб глибадат гъабун,
 Глазabalдаса чи хвасарлъиларо.

Талкъен^[1] гъечлѐб зикро вирдлъун ккурасе
 Варид буклунгутли тлахъаз бицуна;
 Тларикъат манлъулев остар гъечлони,
 Гъесие члумазул хайир дагъ буго!

Хайир цликлун щолѐб базарги буклун,
 Бакъал бакларизе глагъил лъугъинищ?
 Къуръаналъ реццарал наялги какун,
 Никклазе къимат къей данде кколаро.

Диналъе къучл лъурал акътлабазул нух
 Таса бицарав чи мекъса ккеларо,
 Сайру-сулукалъул автадал лъайзе
 Аллагъас тавфикъ къей – сагладат^[2] буго.

Свалат салам лъеяв Аварагасул
 Варисзаби рати – талихлазул хан,

[1] Остарас манлъичлѐб.*

[2] Талихл.*

Гъезда нахърильпъине агълопъун гъари –
Гъабун щукруялъе глей гъечлеб ниглмат.

Тавбо гъабуразе гъалмагъльиялъе
Гъазулган раклчараб хлизбо киб бугеб?
Хлизбу-щайтанги^[1] тун, тлурун щварасе
Пагъаясул варис – щулияб хъала.

Щулияб хъалаги бихъуда буклун,
Хъорол чапиялда мугъ члвай – глакълыйищ?
ГПаламго хъвадулеб шагъраялдаса
Сохъмахъалищ лъиклал, цогъяз рахъарал?

Цоралъул гларакъи^[2] гъобахъаги бан,
Годоса семучка бищуге, гъудул;
Бакъ-моцлалда, канлъи глолеб гъечлипан,
Гайиб дуца члвани, релъанхъиларищ?!

ИНЖИЛ-ТАВРАТАЛЪ АВАРАГ ﷺ ВИТИУХЪ ГЪАВИЯЛДЕ АХИИ

Ниль тлад русунел руго «Сурат аль-Къисасалдасан» 51 аб. аяталде:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ القصص: ٥١

«Дица гъел къурайшиязухъе Къуръан щвезе гъабуна, Авараг, аяталда хадуб аят, сураталда хадуб сурат рещтлун. Ва баян гъаруна гъезие вагъзаби, заважирал, ай жал жиндаса нахъчлвалелщинал жал. Гъединго баян гъабуна къарна-

[1] Шайтаналъул къокъа.*

[2] Фарс-цулакъо.

базда хадуб къарнабазулъ цересел аварагзабазул къавмал гъалаг гъари, гъез Рисалат къабул гъабунгутИялъе Гюло, гъаб кинабго вагІза къабул гъабун, гъез иман лъезе Гюло».

وفي «التأويلات النجمية»: يشير إلى توصيل القول في الظاهر بتفهم المعنى في الباطن أي فهمناهم معنى القرآن لعلمهم يتذكرون عهد الميثاق إذ آمنوا بجواب قولهم بلى وأقروا بالتوحيد ويجددون الإيمان عند سماع القرآن. «روح البيان»، ص ٤١٣، ج ٦

ХІасил, рехсараб аяталгълъ загъиралда калам жедехъе щвезабиялде гъабулеб буго ишара, батІинияб маГІна бичІчІизе гъабигун цадахъ. Ай, гъел къурайшиязда бичІчІиледухъ баян гъабуна Къуръаналгълъ маГІна. Гъезда раКІалде щвезе Гюло Азалалдаго ТІадеГІанав Аллагъас: «Дун ножор БетІергъан гъечІищ?» – абун гъикъидал, жедер зарабаз: «Мун нежер БетІергъан вуго», – абун, тавхІидалгъе мукІурлъун, гъабун букІараб жаваб.

«Цинги, жедеда Къуръанги раГІун, гъелгълъхъги ГІенеккун, доб жедер зарабаз къун букІараб жавабги раКІалде щун, Аллагъги цо гъавун, гъез иман цІи гъабизе Гюологи». ХІасил, доб заманалда рукІарал къурайшал горониги, жакъаялде щвезегІан рукІарал ва жакъа ругелги куфарал-мушрикуназда ва мунафикъзабазда, дунялалде рачІиндал кІочана жедер зарабаз Аллагъасе ﷻ гъабураб жаваб: «Мун нежер БетІергъан вуго», – абун. Гъеб кІочараб къотІи раКІалде щвезе гъабулеб буго Къуръаналъ пикри гъабуралщинал гІадамазда. Гъалгълъ хІакъалгълъ бицен цебеги гъабун букІана, талихІ къурав канТІила.

Хадусеб аяталдаги абулеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذَا يُنزلُ عَلَيْهِمْ قَالُوا ءَأَمَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾﴾ القصص: ٥٢ - ٥٣

«Гьел гІадамал, Къуръан рещтІинелде ва МухІаммад авараг вачІинелде цебе жедехъе Тхехъ, ай Инжил-Таврат къурал, жедеца гьелде иманги лъурал, гьелда гІамалги гъабурал, – гъез Къуръаналде ва МухІаммад аварагасдеги иман лъолеб буго. Гъезие цІалараб мехалда Къуръан, МухІаммад аварагасул берцинал тІабигІатал, сифатал жанир рицараб, гъез абулеб буго: “Нежеца иман лъола, хІакълъунго, гъаб Къуръан ТІадегІанав Аллагъасул рахъалдасан МухІаммадихъе рещтІараб букІиналда. Ниж гьеб Къуръан рещтІиналдегоги Аллагъ цо гъавулеллъун ва МухІаммад Аллагъасул хІакъав авараг вукІиналдаги божарал рукІана”, - ян. Ай, Инжил-Тавраталда иман лъуравлъун вукІун хадув, гъев чиясе рес гъечІо Къуръанги хІакъ гъабун, МухІаммад аврагги ﷺ витІухъ гъавун, Исламалде вайинчІого. Щаян абуни, Инжил-Тавраталда жаниб бицун бугелъул свалат-салам лъеяв МухІаммад аварагасул сифат-сурат, гъесул тухум-къибил, гъев ахирисев авараг вукІин, ва гъев загъирлъидал кинабго гІаламалъ гъесда иман лъезе кколеб букІинги. Инжил-Тавраталда бугеб халкъалдасаги бахчун, Ислам халкъалда квешаб бералда бихъизе гъабизе жакъа бахъула бугеб жигар гІададасеб жо ккола. Ай, хІакъикъат даимго бахчун хутІуларо. БатІулаб ишги даимлъуларо, батула гьелъие цо ахир.

КЪИЯМАСЕБ КЪОЯЛЪ КИИГО КИРИ ЩОЛЕЛ ГІАДАМАЛ

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرُءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾ (القصاص: ٥٤)

«Гьадал, жедехъе рещтІун букІараб Инжил-Тавраталде иманги лъурал, гьелда гІамалги гьабурал ва, гьединго, МухІаммад авараг вачІиндал гьесдеги, гьесде рещтІараб Къуръаналдеги иманги лъурал, гІадамал, – гьезие ахираталда буго кІиго ажро-кири: жедее рещтІараб тІехьалде иманги лъун, гьелда гІамал гьабиялдалъун ва МухІаммад авараг вачІиндал гьесдеги гьесде рещтІараб Къуръаналдеги иман лъун, гьелда гІамал гьабиялдалъунги, – ай кІиябго рахъалдасан. Гьез сабро гьабиялдалъун ва гІамал гьабиялдалъун кІиябго шаригІаталда, ай Инжил-Тавраталда ва Къуръаналда нахърилълун, щулаго гьеб кІиябго ккоялъе гІологи». Свалат-салам лъеяв аврагас абун буго:

عن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: ((ثلاثة لهم أجران رجل من أهل الكتاب آمن بنبيه وآمن بمحمد ﷺ ، وعبد مملوك إذا أدى حق الله وحق مواليه ، ورجل كانت عنده أمة يطؤها فأدبها فأحسن تأديبها وعلمها فأحسن تعليمها ثم أعتقها ثم تزوجها فله أجران)). . («Хазн», в 401, ж 3

«Лъабго чи вуго, жедее Къиямасеб кьоаялъ кІиго ажро-кири щолел, ай кІиго рахъалдаса кири щолел:

Тіоцовисев – агълул-китабалъул чи вуго гьев, жиндир аварагасде иман лъурав, свалат-салам лъеяв МухІаммад авараг загъирлъидал, гьесдеги иман лъурав. Гьев чиясе буго кІиябго рахъалъан ажро, кІиявго аварагасде иман лъеялдалъун ва, кІиябго шаригІат къабул гьабун, кІиялдаго гІамал гьабиялдалъун.

КІиабилев – лагъги вуго гьев, жинца как бан, кІал ккун, ТІадегІанав Аллагъасул ва жиндир мавляясул^[1] жинда тІад

[1] Хважайинасул.

ругел хІакъал тІуралев. Хал гъабе, БетІергъан-Аллагъас Жиндие ругел хІакъал тІораялда релълъене гъабун бугеб куц лагъас жиндир мавлаясул хІакъ тІобай.

Лъабабилев – гъев чи ккола гъев, жиндир гъараваш йигев, жинца гъелдеги манлъарав хидмат гъабиялда хурхарал, берцинал пишаби-гІамалал, цинги жинца гъейги тархъарав, гъей лъадилъунги ячарав. Гъав чиясеги къолеб буго Бетергъан Аллагъас кІиги ажро, цо – гъей тархъиялхъухъ, кІиабилеб – гъей лъадилъун ячиналхъухъ».

ТІадегІанав Аллагъасул рахІмо-цІобалъул гІатІилъи гІелариц, кигІан дагъабниги лагъасул гІамал гІадада хойзе толареб. Гъаб ахираб заманалда Исламалде рачІина ругел батІаяб диналхъул гІадамазеги кІудияб рохелги талихІги буго. Хал гъабе, БетІергъан-Аллагъас, Исламалде рачІинегІан цере гъарун арал лъикІал гІамалазда данд битІун, цо-цо кири гъезиеги хъвалеб бугеб, гІадада хойзе течІого ва, гъединго, цере гъарун арал мунагъалги чурулел ругел.

Аяталхъул хадуселдаги абулеб буго: «[Гъадал, рехсарал, гІадамаз] жодоца нахъги чІвала гІибадат-тІагІаталдалхъун – магІсиятал, берцинаб рагІиялдалхъун – къабихІаб рагІи. Ай, гъез мунагъ-хатІаби чуризе гъарула хадуб лъикІаб гІамал гъабиялдалхъун. Гъез ТІадегІанав Аллагъас жодое къураб боцІи-малалдасан Аллагъасе гІоло садакъа хайратги гъабула».

قَالَ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾ هود: ١١٤

«ХІасанатаз, ай лъикІал гІамалаз тІаса ине гъарула, ай чурула сайиатал, ай квешал гІамалал», – абун. Ва гъединго свалат-салам лъеяв Аварасги абун буго:

((أتبع السيئة الحسنة تمحوها))

«Ножоца сайиатазда, ай квешал гІамалазда хадур лъикІал гІамалал ккезе гъаре, гьелъ квешал гІамалал тІаса ине гъарула, ай чурула», - ян.

ГЪИБАТАЛДАСА ТАВБОЛЪУН БУКИУНЕБ ТАСБИХІ

Тюцобе дидасанго байбихъун, кинавниги бусурманчияс тІадчІей гъабизе рекъараб, кутакалда кІвар бугеб амро ккола, масала, цо дандельараб, гІодор чІараб бакІалда, годекІабахъ, къватІахъ нелъеца бицуна къварагІел гъечІеб-щинаб хабар гъафулал ракІаздакъун, гъениса тІадеги рахъуна рукІинчІел мунагъазул къвачІаги цІезе гъабун. Гъеб мажлисалдаса тІаде вахъунелъул гъаб хадуб рех-сараб тасбихІ гъабурав чиясул гъениб ккараб-тараб мунагъ чурила, иншааллагъ. Гъале гъебги:

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

«Астагъфируллагъ, субхІанака Аллагъумма ва-бихІамдика, ашгъаду ан ла илагъа илла анта, астагъфирука ва атубу илайка». ЛъабЦул абуни, лъикІ букІина.

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَلُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْنَعِي الْجَاهِلِينَ﴾ القصص: ٥٥

«Жедеда рагІараб мехалда жедедехун абулел къабихІал рагІаби, балеб рогъо, гьел гьелдасаги руссуна» Ай, Исла-

малде рачІарал агълу-китабаздехун букІунаан рокъукъаб балагъи. Гъезде къабихІал рагІаби абулаан, рогърал ралаан, ножорго умумузул динги тун, Ислам босунилан бадирчІваял гъарулаан. Гъеб киналдего данде гъел Исламалде рачІарал китабияз щибго квешаб рагІи абичІого, Аллагъасе гІоло гъеб баччун, хІехъон, сабро гъабун, абулаан: «Нежеца гъабураб гІамал нежее буго, ножоца гъабураб гІамал ножое буго, ножое къо лъикІ. Нежеца ножоргун гъалмагълъи тІалаб гъабуларо, нождехун жора-гъорай гъабизеги нежее бокъун гъечІо», - ян.

Гъаб рехсараб аяталъги муъминзаби ахІулел руго, кІантІизе гъарулел руго жедер рухІазулгун рухІазул бухъен-хурхен гъечІел, дин-Исламалъул ургълелги жедеца гъабуларел, жагъилаб агълоялълулгун сухІбат^[1] гъабичІого тей лъикІаб букІиналде. Инсанасул нафс квешаб рахълдехун цІакъго бигъа, хехго гъетІулелбълунги бугелълул, гъафулаб агълоялдасан хІалги кутакалда хехго бахунеб жо бугелълул, гъезда аскІоре къаялдалълун гъафлат бахинчІогоги, ракІ бецІълун, нур суйнчІогоги букІунаро. Гъединаб жагъилаб, Аллагъасдаса гъафулаб, диналълулъ бичІчи гъечІеб, гъелълул кІварги гъабулареб агълугун гъалмагълъи халалъани, диналълул агъло, хасго муридзаби, гъезде руссунги хутІула. Гъедин хутІаралги чанги рихъизеги рихъана. Тавфикъ Аллагъас къеги, цІодорлъи гъабе муъминзабаз.

Рехсараб аят, «*Аятү-Сайфаль*» жиндир хІукму насхо гъабураб бугониги^[2], гъель ниль кантІизе гъарулел руго реццарал, лъикІал тІабигІат гІамал тІаса рищизе ккеялде.

[1] Гъудул-гъалмагълъи.*

[2] Ай, «Кафурзабаз гъабурабщинаб хІехъон рукІа», – абураб магІнаялълул аят, хадусан, хисизе гъабуна кафурзабаазулгун рагъ гъаби тІад гъабулел аяталь.*

ГІАЛИМЧИЯСУЛЪ РУКИНЕ ККОЛЕЛ ТІАБИГИАТ-ПИШАБИ

Свалат-салам лъеяв Аварагасги абун буго:

وفي الحديث : ((ثلاث من لم يكن فيه فلا يعتد بعلمه حلم يرد به جهل جاهل وورع يحجز عن معاصي الله وحسن خلق يعيش به في الناس)). «روح البيان» ، ص ٤١٤ ، ج ٦

«Лъабго жо буго, жал жиндилъ гъечІони, чиясул гІилмо хал гъабуларел, гІилмо рикІкІунарел.

Тюцобисеб – хІилмо буго гъеб, жиндалъун жагъилав чиясул жагъло нахъчІвалеб. Масала, цо гІакъилав чияс, хІалимлъулаянги абун, гъекъолеб жо бегъизе гъабуни, гъеб хІилмо кколлареллъуха!

Клиабилеб – варагІ буго гъеб, ТІадегІанав Аллагъасде гІасилгъиялдаса жив нахъчІвайзе пардавлъун чІолеб.

Лъабабилеб – тІабигІат берцинлъи буго гъеб, жиндалъун гІадамазда гъоркъоб гІумро-яшав гъабизе данде кколеб».

Цебе рехсохъе, «Къуръан рещтІиналде цебе жедехъе ТІехъги кьун букІарал, гъелде иманги лъун букІарал, хадуб, Къуръан рещтІиндал, гъелдеги жедеца иман лъурал» – абураб аят жедер хІакъалъулъ рещтІаразул баян:

نزلت في مؤمني أهل الكتاب عبد الله بن سلام وأصحابه . وقيل بل هم أهل الإنجيل الذين قدموا من الحبشة وآمنوا بالنبي ﷺ وهم أربعون رجلا قدموا مع جعفر بن أبي طالب فلما رأوا ما بالمسلمين من الحاجة والخصاصة قالوا: يارسو الله إن لنا أموالا فإن أذنت لنا انصرفنا فجتنا بأموالنا فواسينا بها المسلمين ؟ فأذن لهم فانصرفوا فأتوا باموالهم فواسوا بها المسلمين فنزلت هذه الآية إلى قوله ومما رزقناهم ينفقون . وقال

ابن عباس رضي الله عنه نزلت في ثمانين من أهل الكتاب أربعون من نجران واثان وثلاثون من الحبشة وثمانية من الشام ثم وصفهم الله تعالى . («خازن» ، ص ٤٠٨ ، ج ٣

Агылу-китабаздаса рукІана ГІабдуллагъ бину Салам ва гьесул гьалмагъзабиги. Гьел Исламалде рачІиндал гьезул хІакъалъуль рещтІарабин абула цере арал аятал. Цойги гьединго бицана: гьел рукІана хІабашаталдаса вачІарав кІикъого чи, гьижра гьабун дове ун вукІарав ГІали-асхІабасул вац ЖагІфар тІад вуссунелъул гьевгун цадахъ рачІарал, жедеца Ислам къабулги гьабурал [رضي الله عنهم أجمعين]. Гьезда бихьидал бусурбабазда тІад бугеб ракъи-къварилъи, гьез абуна свалат-салам лъеяв Аварагасде: «Я Аллагъасул Расул! Ниж руго боцІи-мал бугел чагІи. Дуца изну къуни, ниж, тІад руссунги ун, гьал асхІабзабазе хІал кІвараб боцІи малги босун рачІинаан» -илан. Свалат-салам лъеяв Аварагас изноги къун, ХІабашаталдеги ун, кІварас кІвараб боцІи-мал босунги рачІун руго гьел хІалчІахъадал.

Ибну-ГІаббасица абуна [رضي الله عنهما], жедер хІакъалъуль аят рещтІарал гьел китабиял ункъого рукІанилан. КІикъого чи – Нажраналдаса, лъебералда кІиго чи – ХІабашаталдаса, микъого чи – Шамалдаса. Киназдаго Аллагъ разилъаги, кинаса батаниги, нелъее баракатги щваги! Амин!

*ВагІза-насихІатги динлъун бугелъул,
Дагъалго рагІаби, хал гьабуразе,
Халкъалъуль жагълоги бергъун бугелъул,
Бугищ дие изну кІалъай гьабизе?*

*КІицІол ажро боссе ресги букІаго,
Босизе лъангутІи лъил гІайиб кколеб?!
Лъайги гІакълоги къун ракъалде инсан
Аллагъас веччарав сундуе гІоло?!*

Дунялалъул гIадат хал гъабунани,
Ханзабаз рагIият хIалтIизабула,
Гьелдальун жедерго тахбакI цIунизе,
КIвараб жигар бахъун, пайда босула.

Жедерго мурадал тIорайзе гIоло
Гемемераб хIилла-рекIкI ургъизе ккола,
Абадиялъго гъеб кодоб хутIизе
Законал къанунал рекъезарула.

РагIияталдасан хIинкъи нахъчIвайзе
РакI чIарал къуватал даим гъарула,
РагIи данде кколел вазирзабазул
ГIакълаби данд райзе шура гIуцIула.

Тушманзабадаса улка цIунизе
Куцарал гIаскарал гIорхъада лъола,
ГIаламалда гъоркъоб гIадло гъабизе,
Гъунар бугел рищун, шуртIиял^[1] тола.

ШуртIиял чучани, рачел туркIизе
Таманча бальгоял гъорлъе реччала;
Гъоз гIадло гъабула, гъал хадур чIола,
Халкъалъул пикраби ханасухъ кьола.

Ханлъиялда хIинкъи хъатIулелъубе
Хъатамасан гучаб къуват рехула,
Къо кканани, ярагъ цебеги бахъун,
«Цо гали цебехун бахъе», – абула.

Цебехун гали аз кинан бахъилеб,
Бахъани, букIунеб азда лъалелъул.

---

[1] Милиция.*

Азий гъанже дару – дагІба къеџги тун,
Рокъоре тІад руссин, тІокІаб рес гъечІо.

Гъалдаги азул иш къотІун толаро,
Такъсир-чагІи џІехон хадур лъугъуна,
Хадусанги бетІер тІаде борхизе
ТІокІаб рес гъечІелъур ккезе гъарула.

Гъадинаб куџалда тахбакІги џІунун,
Ханзабаз рагІият къварид гъабула.
Къварилъи баччизе гІаламги тІамун,
ГІумро рахІаталда азги тІамула.

РахІатал чекулев авги вукІаго,
БачІун тІаде џола џо чІегІераб къо,
Къварилъуда бугеб рагІияталъул
ДугІа къабуллъараб хІал загъирлъула.

Гъале асул ханлъи хараблъараб къо,
Хвалил чапар вачІун чара хвараб къо,
РахІат-кеп, гІоркъалда гІумру араб черх
Чуризе росониб лъезе бугеб къо;

Ханзабазул ретІел тІасаги бахъун,
ХъахІаб ххамида гъорлъ ав жемулев къо,
Жипалги фордалги гаражалъур тун,
ЛъикІаб џІулал чода ав рекІунеб къо;

Агъло-хъизамалъе къолъикІги гъабун,
Къваридаб хобалъув ав лъунгъуев къо,
Къанабакъ авги лъун, тІаде ракъги хъван,
ТІолабго гІагарлъи нахъбуссунеб къо;

Нахъе тараб боџи варисзабаца,
 Гьоркъоб бан, бикъизе зрга щвараб къо,
 Эсул тахбакIалда кверщел гьабурас
 Гьудул-гьалмагъльигун пльъар борхулеб къо;

Халкъалъул нагIана цадахъги баччун,
 БетIергъан-Аллагъгун ав данд чIвалеб къо,
 Дунял панальарав, ахират хварав
 Хабзалалъ асие лахIду щвараб къо;

Гакълаби данд райзе шураги гьечIеб,
 ШафагIат гьаризе чиги щолареб,
 Чванта-кесеялъул мехги лъугIараб
 Мункар-Накиргун ав данде чIвараб къо;

Динул-Исламалъул магIнаги бичIчIун,
 Гумруялда хадув ав хаполев къо,
 Ханлъиялъ жиндийго гьабураб бихъун,
 Гьанже асда чIараб Къиямасеб къо;

Гьадинал ханзабаз халкъ зурулаго,
 Ахир гIагарлъараб фанаяб дунял!
 Фискъо-нифакъалъул агьло кидаго
 Исламалде данде хIалтIараб дунял!

ХIалихъатаб пиша тIаде босараз,
 Дин бичун, кидаго кванараб дунял!
 Капказухъ рухI кьолел жагъилал къаевмаз,
 ЖужахI тIаса бищун гIуцIараб дунял!

Гакъло-лъай бугелаз къиматго кьечIеб,
 АхIмакъаз къвалги бан данде бачараб,

Муъмичиясе жиб туснахълъун кьураб,
Кьер меседилаб пахъ – тушман-дуниял!

Дин-Ислам лъалареб агьло гуккизе
Алжанлъун гьабураб чунтаяб дунял!
Чагояб ракі бугез пайда босизе
Мазраглатлъун^[1] кьураб баркаман дунял!

Дунялалда тладго квер лъурасдаги
Лъайзе ккола бачин доб чеглераб кьо,
Чаго вуклагоги хирияб тахбак!
Годилаго тола чанги хлакмас.

Чин тлоклас, тладельун, рахлат хойзабун,
Рехон хлалтиги тун, чамав унарев?
Чванта бицатасул рушватги цликлун,
Расги глайиб гьечлев чанав хъамуларев?

Гъанже нуж гленекке, дица бицинин
Цо горони гьечлев Ханасул хабар.
Ханзабазулги Хан – Халикъун-Жаббар,
Халкъальул умурал кодосев Хлаким;

Хлукму-къазаалъулъ глакьло данд байзе
Вазирзабазде Жив хлажалъуларев,
Вахиданияталда^[2] кьидамгин бакъаъ^[3]
Живго Жинда чейи Жинда хаслъарав;

Хлавадисаздехун хилифлъи бугев,
Жинда рельлъараб жо щибниги гьечлев,

---

[1] Хурлъун.*

[2] Жив цогоявлъун вуклун.*

[3] Жиндие авал гьечлолъи, Жив тласа унгутли, ахир гьечлолъи.*

Гъаб тІолго махлукъат Жинде хІажатав,
Жив щибго жоялде хІажалъуларев;

ХІикмат жаниб букІун зоб-ракъ бижарав,
Жаниб бугеб щинаб мухІкан гъабурав,
ХІилмо цебе ккарав, ццин нахъе ккарав,
«Кун» абураб лафзаль хІукму тІубалев;

Суфлияб-гІулвияб^[1] махлукъаталъе
Халикъ Живго вукІин баян гъабурав,
Явмул-мисакъалда^[2] къотІиги босун,
Инсан тІолгоязда тІаса вищарав;

ТІолгоязул эмен Адамги гъавун ,
Гъезий дунялалда чІаголъи къурав,
ЧІаголъи гъабизе хІажаталщинал
ХІирфаталги^[3] манлъун, гъел реччан тарав;

ХІалал-хІарамалъул гІорхъабиги лъун,
ГІадло-низамалъул тартиб гІуцІцІарав,
ГІумрогун дунял ахираталъе
Хур бекъизе гІоло къейи бицарав;

Цинги тавхІидалде^[4] гІалам ахІизе
Анбияъ-русупал тІаса рищарав,
ШараигІал манлъун гъел тІоритІеян,
ТІахъалги кодор къун, амро гъабурав;

Алжан-жужахІалъул хабарги бицун,
Ахират халкъалда бичІІизабурав,

[1] Ракъалда ва зобалазда ругел.*

[2] «Дун нодор БетІергъан гъечищ?» – абун заррабазухъа къотІи босараб къо.*

[3] Пишаби (махщелал*).

[4] Жив цо гъавиялде.*

Кіиялзулго цояб тІаса бищизе
Тюбараб эхтияр эзухъе кьурав;

Гьал зобал, гьал ракъал, бакъ-моцгін цІваби,
Балагъе гІадамал, лъица рижарал?
Лъица харжги гьабун, щал хІалтІизарун,
Щив мугьандисасул^[1] нухманлъиялда?

Гьал рорхатал мугІрул, гьал керчал рохьал,
Чабхилъан чвахулел иццазул лъимал,
Гьал лъарал, гьал гІорал, гьал гІодорлъаби,
Гьал ралъадал-хІорал, – лъугьарал кинан?

Лъица, кисса, кинан ракъ-чабах баччун,
Рорхизе гьарурал гьал мугІрул-щобал,
Гьал ралъадазул лъим цІамелал гьабизе
ЦІамухъ гІарац кьурав спонсорго вугищ?

ЦІцІадал – зодосахун, ризкъи – ракъулъан,
Рекъезабун кьурав хан-хункар кинав?
Хинлъи – рииялда, квач – хаселалда
Хасс гьабизе кІвараб къуват бугев щив?

Къоял – хІалтІиялъе, сардал – къижизе
Сордо-къо бикъарав къасим рагІанищ?
Щибаб пишаялъе агьлоги бижун,
Гьаб гІалам хІебтІарав тІадчиго щивдай?

Гьаб щинаб махлукъат, хІикматгун цадахъ,
Ралъада, ракъада лъица хьихъулеб?
Цинги инсанасе мусаххар гьабун^[2]
Гьаб кинабго кьурав кисра-къайсарищ?

---

[1] Инженерасул.

[2] МутІигІ гьабун.*

Кисрабаца гладин, ханлъи цунизе
 Халкъалдасан пайда босуларев щив?
 Боял глущциччлого, гласкар гъечлого,
 Гъаб кавно хъихъулеб къуватго пъллдай?

Къуват буклунилан зулму-хлал гъечлев,
 Залим фасикъасе гладло бащадав,
 Главфо рахлмуялъе глорхъиго гъечлев,
 Гъадиनाव ханасул хабарго пъллищ?

Халкъ жеде-жедейго хлалтлизе тламун,
 Тладе мухъги кьолев сахаватчи щив?
 Сайгъат хлисабалда, гъелде тладеги,
 Гъадиятал кьолев карим рагланищ?

Щибаб суалатъе, ле глолохъаби,
 Жаваб цохло бугин, борхе пъллес квер.
 Пълайчлого рес гъечлеб масъала бугин,
 Бице, чиядаса нечон члечлого!

Члорого халкъалъе ниглматал кьолев
 Хан цо горев гъечлин, ургъун вихъея!
 Гъаб махлукъат-глалам Жинца бижарав
 Халикъ ватулевин, тохго вуклунге!

Халикълъун кидаго Жив тласа инчлев,
 Жиндир назраталда кавно даимав^[1],
 Кваранаб-коглабан, гъоркъа-тласаян,
 Цебе-нахъа абун рахъ Жиндий гъечлев;

Жиндир глажаибал рихъизе глоло,
 Паршалдеги ахлун – Тагъаясдехун,

---

[1] Жиндир балагъиялда гъоркъ тлолабго глалам даимав.*

Тлурасайнаалда – Мусадехунги,
Рахъ гьечлеб кІалъаялъ калам гьабурав;

Маканалъул^[1] рахъаль зобал-ракъалги,
Гаршги, Курсги Жиндий батІалъи гьечлев,
Агьлу-суннаталъул гІакъидаталда
Гаршалда тІад чІейи бегъизабичлев;

Гъаб гІалам батиялъ Жив вукІин чІарав,
Жиндир мисал-сурат лъайзе кІоларев,
Жиндие бегъулел сифатаздакъун
Лъайзе халкъалдаго тІадаблъун ккарав;

Рехсарал сифатал Жиндие ругев,
Жалла жалалугъу, – гъале дов Аллагъ,
Жив цо гъавиялде лагъзал ахІизе
Русулал ритІарав ЛатІифун-Хабир!

Халикъги лъайчІони, динги гьечІони,
ЧІаголъиялдасан щиб пайда бугеб?
Дин гъабулездехун къалги ахІани,
Ахираталде чи щиб босун инев?

Ширкгун нифакъалда гІумро тІамурав
Газабалъе хІакълъи – хІакъаб жо буго,
ХІакъав БетІергъанас лъураб шаригІат
Гадада тарасе талихІ къеларо.

Таебоялъул гъапу къанги гьечІелъул,
РачІа, гІолохъаби, босун те давла!
Исламияб динги цІилъун бугелъул,
ЦІияб гІумроялде тІае галаби!

---

[1] БакІалъул рахъаль.*

*Битле цо шагъадат бихъиназ гIадин –
Бахъи къосаразда гъорлъа рахъила,
Рагъе гъава-нафсгун бахIарзал гIадин –
Бахъи къуаразда гъорлъ асмаал^[1] хъвайла!*

*Жалгун гIодор чIарал къосун кколареб
Къавм тIалаб гъабуну, гъелги ратулел.
Гъезулгун бухъен ккун сухIбат гъабуну,
Гъидаятапъул нур рекIелъе щолеб.*

*Гъадианаб къавм гъечлеб къо бачIунгеги,
Къосун ккараб агъло ричIад гъабегу,
РахIманасул цIобал цIадлъун чвахаги,
Хвалда ритIунги ккун ахират щваги!*

Амин! Амин! Амин! Я Мужиб!

КИДОЛЪИ-ТIАДЕГИАНЛЪИЯЛДА ХАДУВ ЛЪУГЪИН КАКИ

**Дунялалда кIодолъи-тIадегианлъи балагъи какарал ая-
таздаса гъале цойги аят:**

قَالَ تَعَالَى: ﴿تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا
وَالْعَقِبَةُ لِلْمُنْتَقِينَ﴾ ﴿٨٣﴾ القصص: ٨٣

«Дуда жиндир хIакъалъуль хабар рагIулеб, духъе жиндир сифатал щолеб, доб Алжан ва Алжаналъул дол нигIматал, Дица гъаруна, ай къезе руго, ва гъав МухIаммад авараг, боцIи-малалдалъун букIа, цойгиялдалъун букIа, ФиргIавн ва Къарун гIадин ракъалда чIухIун хъвадизе, фа-

[1] ЦIарал.*

салъи гъабизеги жедее бокъуларел гІадамазе. Ахир битІун ккей, ай Алжан щой ракъалда тІад Аллагъасдаса хІинкъун хъвадулел муттакъиназе буго».

Хал гъабе, ТІадегІанав Аллагъас Алжан щой хурхине гъабун бугеб куц ракъалда тІад чІухІун хъвадиялда ва пасалъи гъабиялда горев, гъабизе бокъиялда. ХІасил, ТІадегІанав Аллагъас гъаб аяталъулъ ракъалда тІад чІухІун хъвадиялдаса ва фасалъи гъабиялдаса нахъчІваялъул рахъаль хІинкъи къей кутакалда къвакІизабулеб буго. Масала:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الزَّيْفَ﴾ الإسراء: ۳۲

«Зинаялдеяли щиб горин, гъелде аскІорецин гІагарлъуге», - ян абуралда рельъон.

وعن علي عليه السلام أنه كان يمشي في الاسواق وحده وهو وال يرشد الضال ويعين الضعيف ويمر بالبيع والبقال فيفتح عليه القرآن ويقرأ قَالَ تَعَالَى: ﴿تَكَ الْأَذْرُ الْأَخْرُ﴾ ... الخ

Аллагъ жиндаса разильаяв ГІали-асхІаб, жив халифалъунги вукІаго, живго базаралда хъвадулаан. Гъенив ватани нух къосарав чи, витІун ккезе гъавулаан, загІифав ватани, гъесие комек гъабулаан, ричарухъабазе гъадаб рех-сараб аятги цІалулаан.

وكان عليه الصلاة والسلام يحلب الشاة ويركب الحمار ويحجب دعوة المملوك ويجالس الفقراء والمساكين

Свалат-салам лъеяв Аварагас лемагги бечІулаан, хІамаялдаги жив рекІунаан, лагъас ахІаниги жавабги гъесие гъабулаан, мискин-факъиралгун гІодовги вукІунаан.

ويقال : نزلت هذه الآية في أهل العدل والتواضع من الولاة وأهل المقدره من سائر الناس

Рехсараб аят рещтІанин абулеб буго жалго жедеего гІодорегІанал, гІадло битІарал вулатазул, ай тІадчагІазул, ва гьединго нахъияб гІадатияб халкбалдасан гьадал сифатал жедее ругел гІадамазулги хІакъалбуль.

ويقال : العلو الخطرات في القلب والفساد في الاعضاء . فمن كان في قلبه حب الرياسة والجاه وحفظ النفس وفي أعماله الرياء والسمعة فهو لا يصل إلى مقام القرب . «روح البيان» ص ٤٣٨ ج ٦

Цойги гІарифас абуна: «ТІадегІанлъи-чІухІи буго рекІель ругел хатІараталги лугбузуль бугеб фасалъиги. Щив чи вугониги жиндир рекІель бахчараб тІадегІанлъи-чІухІи бокъиги нафсалъул мурадалги рукІун ва гьабулеб гІамалалъулъги рияъ-сумгІат букІун, гьев чи киданиги ТІадегІанав Аллагъасде гІагарлгъиялбуль макъамалде щоларо», - ян.

وكذا من كان في قلبه سوء العقيدة وفي جوارحه عبادة لغير الله والدعوة إليها وأخذ الاموال وكسر الاعراض واستحلال المعاصي فهو لا يصل إلى الجنة أيضا ، وهو قرين الشيطان والشياطين في النار مع قرنائهم . «روح البيان» ص ٤٣٨ ج ٦

Ва гьединго, щив чи вугониги жиндир рекІель квешаб, ай мекъаб, гІакъидат букІун [Аллагъ ГІаршалда тІад вугоян абиялда релъльон, масала], жиндир лугбаз гьабулеб гІибадатги Аллагъ горесе гІоло букІун, мекъаб гІакъидаталде, Аллагъ горесе гІибадат гьабиялде жинца цогидал аХІулевлъунги вукІун, ва гьелдалъун боцІи-мал босулевлъун, цогидал мурадал ругевлъун, магІсиятал

жинца хІалал гьарулевльун вукІун, гьев чиги Алжаналде щоларо. Гьев ккола щайтІаналда хурхарав чи, ай гьелъул гьалмагъ. ЩайтІабийин абуни жужахІалъур рукІуна, жедеда хурхаралгун цадахъ.

ЛЪИКІЛЪАБИ ЦІКІКІУН ХЪВАЙ

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ﴿٨٤﴾ القصص: ٨٤

«Щив чи вукІаниги жив ахираталде вачІун лъикІал гІамалалгун, гьесие буго гьелдасаги лъикІаб, гІемераб лъикІлъи. Ай гьесие буго цо лъикІаб гІамалалъухъ бищун дагъаб анЦІгоялдаса бахъараб, лъабкъоялда анЦІгоялде, анкънусиде, жиги Живго БетІергъан-Аллагъасда горони лъаларебгІан къадаралде бахинегІанги ажро-кири».

وهذا في الحسنه التي فعلها بنفسه أو فعلت من أجله كالقراءة والذكر وأهدي ثوابه للميت مثلا

Рехсараб хІалалда цІикІкІун ажро-кири щола, жинцаго гьабураб гІамалалъухъ жиндиего щолеб гІадин, жиндаса цогияс гьабураб лъикІаб гІамалалъухъги, масала, нелъеца цІалун Къуръаналъул, ялъуни бачун зикроялъул кири къураб мехалда хварав чиясе, гьесиеги щола додин цІикІкІараб кири, цІаларасе яги зикро бачарав чиясего гІадин.

وأما الحسنه التي تؤخذ في نظير الظلامه فلا تضاعف بل تؤخذ الحسنه للمظلوم وأما المضاعفة فتكتب للظالم لأنها محض فضل من الله تعالى ، ليس للعبد فيه فعل

Амма жинца зулму гьабурасухъа бахъун жинда зулму гьабурасе кьолеб лъикІлъи, ай ажройин абуни, жинда гьабураб зулмуялда дандбитІун цо ажро кьола. Гьелдаса тІадехун бугеб жинца зулму гьабурасего тола, ай гьеб къадар гьесухъа бахъуларо, гьеб букІиналъе гІоло БетІергъан-Аллагъас Жиндирго рахъалдасан гьадият хІисабалда чІобого кьураблъун.

والمضاعفة مخصوصة بهذه الإمة وأما غيرهم فلا مضاعفة لهم . «الصاوى»

Рехсараб хІалалда кири цІикІкІун кьейи гІицІго гьаб МухІаммадияб умматалда хассаб буго. Цересел умматазейин абуни гьеб букІинчІо.

Аяталгьул хадуселда абулеб буго: «Квешал гІамалалгун ахираталде вачІарав чийин абуни, гьесие БетІергъан-Аллагъас Жиндир гурхІел-рахІомоялдакъун гІазаб-гІакъоба цІикІкІине гьабуларо, Жиндир гІадлоялдакъун, мунагъалда дандбитІун гьабун тола».

قصة معتبرة . حكي عن إبراهيم بن أدهم رحمه الله أنه كان مِمَّةً فاشتري من رجل تمرًا فإذا تمرتان في الأرض بين رجله ظن أنهما من الذي اشتراه فرفعهما وأكلهما وخرج إلى البيت المقدس...الخ . والقصة بالتمام في «روح البيان» ، ص ٤٣٩ ، ج ٦

Цо нухалда Адгъамил Ибрагъим [رحمه الله] вукІана Маккаялда. Гьес бичун босана цо кІудияв чиясухъа чамарсак. Цинги гьесда гІодоб, жиндирго хІатІазда цебе, бихъана кІиго чамарсак, жинхъаго бортараб жоянги кқун, гьеб кІиябго чамарсак кодобеги босун, гъас кванана. Гьелдаса хадув гъав ана Байтул-Мукъаддасалде. Гьенив, *Saxrat* абун цІар бугеб кьубаялъувеги лъугъун, гьениб бахъана цо кьо.

Гъениб гІадат букІана гъеб къуба къасеялде малаикзабазе чІобого гъабубеб. Гъель, бакъанил какда хадуб гъенир рукІарал гІадамал тІолго къватІире рахъана. Ибрагъимица жинда себе хІижаб-пардав гъабун, гъав гІадамасда вихъичІо ва гъеб сордоялъ къубаялда жанив хутІана. Сордо бачІиндал рачІана гъенире малаикзаби ва кІалъана гъал цуцадехун: «Гъаниб адамиясул иш ва махІ буго», – абун. Цинги гъезда гъркъосан цояз абун: «Гъев Хурасаналъул загъид – Адгъамил Ибрагъим вуго», - ян. Цойгяс гъикъана: «Щибаб къойил жиндир къабулал лъикІал гІамалал зодоре рахунев Ибрагъимищ гъев?» – абун. Цойгяс жаваб гъабун: «У, гъев Ибрагъим вуго, амма цо лъагІел буго гъесул лъикІал гІамалал зодоре рахине реччайчІого ва гъесул дугІаялъе жавабги гъабичІого, гъадаб кІиябго Маккаялда кванараб чамарсак сабаблъун», - илан. Гъезде гІаде цойги малаикзабиги рачІун, гъал киналго машгъуллъана БетІергъан-Аллагъасе гІибадат гъабиялда. РогъинеГан гІибадаталдаги рукІун, рогъиндал гъелги ун, вачІун къубаялъул хадимас нуцІаги рагъун буго, Ибрагъимги къватІиве вахъун вуго. Малаикзабаз жиндир хІакъалъулъ бицарабщинабги рагІун, ракІбакъарав Ибрагъим гъанжи вахъун вуго Маккаялде. Доб чамарсак бичун босун букІараб тукаде щведал, гъенив ватун вуго цо гІолохъанчи чамарсак бичулев. Цебеккун соналъ гъанив цо кІудияв чи вукІанин, гъев кив вугев абун гъикъидал, гъев гІолилас абун буго: «Гъев кІудияв чи дир эмен вукІана, гъев хвана», - ян. Цинги Ибрагъимица кІиябго чамарсакалъул къиса бициндал, гъев гІолилас абун буго: «Дица дие кколеб къадар две хІалал гъабун, дир эбелалъулги яцалъулги къадар дудаго лъалаха», - ян. Ибрагъимица гъел кир ругел абун гъикъидалги, гІолилас рокъор ругоян абун буго. Гъанже Ибрагъим ун вуго гъев гІолиласул эбелалъухъе, кІутІун буго нуцІида. ЯчІун йиго гІансаги кІутІун цо кІодо. Бицун буго гъелъиеги кІиябго чамарса-

калъул къиса. Гьельги абун буго: «Дица дие кколеб хІакъ дуе хІалал гьабуна», - ян, ва гьединго ясальги абун буго.

Гьанжиги Ибрагьим ун вуго Байтул-Мукъаддасалде ва лъугьун вуго добго къубаялъуве, чІун вуго жанив цевево гІадин. Церего гІадин рачІун руго малаикзаби ва кІалъан руго цуцадехун: «Гъав Ибрагьим вуго, гьасул цо сон ун букІана лъикІал гІамалал зодоре реччайчІого ва дугІаялъе жаваб гьабичІого. Гьанжи доб кІиябго чамарсакалъул хІалаллъиги гьас босун, доб лъагІалица чІезе гьарун рукІарал хІасанаталги зодоре реччана асул, дугІа къабул гьабулевлъунги лъугьана ав, жиндирго букІараб даража-ялдеги вахана», - ян. Малаикзабазул гьаб калам рагІидал Ибрагьим, кутакалда вохиялъ, гІодана. Гьелдаса хадув анкьидасан горони кІал беччаларевлъун лъугьана, гьебги хІалалаб букІин якъинго лъалеб тІагІамалдалъун [رحمه الله].

Жиндаго лъайчІого ургьибе араб кІиго чамарсакалъ бихъулищ Адгьамил Ибрагьимие гьабураб жо. ХІарамаб квеналъул мисал загьроялъул буго. Загьро лъан кваниги, лъайчІого кваниги, заралалъул рахъаль батІалъи гьечІелъул, дагъабго кваниги гІезеги гІолелъулха.

*Ибрагьимил гІадаб варагІ гьечІони,
Гьаб дунялалда тІад вукІун пайда щиб?
Пайда-хайир бугеб боссе лъайчІони,
Базар гьабиялъул магІна щиб кколеб?*

*МагІнавияб чилъи цІунарав гІадан
ГІасрабаз рехсола бахІарзазда гьорлъ,
Заманалъ къотІарал бидгІачагІазул
КъотІун ккола хабар хабалье ингун.*

Хабалъе аниги, гІалимзабазул
Зодор цІваби гІадин цІарал гвангъула,
ЦІвабилъун ракъалда хъвадананиги,
Диналъул цІогъазул цІарал кІочона.

КІочен гъечІел «цІарал» халкъалъеги тун,
Хараблъула гІумро фасикъзабазул,
Фискъуялъ мехтарал мунафיקъазда
Къанабакъе ккедал ватула МагІбуд.

АВАРАГАСДЕ КІАЛЪАЯЛЪУЛ АДАБАЛ

قَالَ تَعَالَى: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَوَقُولُوا أَنْظِرْنَا وَأَسْمَعُوا
وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾﴾ البقرة: ١٠٤

«Ва гІал Къуръаналдеги МухІаммад аварагасдеги иман лъурал гІадамал! Ножоца Аварагасде абуге رَاعِنَا “*рагІина*” абун, ножоца абе أَنْظِرْنَا “*унзурна*” - ян абун. Нуж гІенеккизеги гІенекке ракІ-ракІалъго свалат-салам лъеяв Аварагас абулелъухъ, гъеб къабулги гъабе, гъелда нахъги рилълъа. Гъел, Авараг гІодовегІан гъавун кІалъалел, ягъудиязе Къиямасеб къоялъ буго унти-бухІи кутакаб жужахІалъул гІазаб».

Рехсараб аят рещтІиналъе сабабин абун: свалат-салам лъеяв Аварагас жинде рещтІарал аятал цІалулеб мехалда, гъелдаса рохарал, гъеб рагІизе, бичІизе боқьарал асхІабзабаз абулел букІана: «*РагІина*», ай «Я Аллагъасул Расул! Нежер хІалал цІуне, нежедехун вуссун цІале, нежеда лъикІ рагІизе, нежеца гъеб лъикІ ракІалдаги цІунизе», – абураб магІна-мурадалда. Ягъудиязул мацІалдайин абун гъеб “*рагІина*” абураб рагІиялъул магІна-мурад кколел буго

«ахІмакъав, жагъилав» абураб. Ай, цо чиясде ахІмакълъги, жагъло гІунтІизе гъабизе ккани, абулеб рагІи.

Свалат-салам лъеяв Аварагасде гъаб рагІи бусур-бабаз абула рагІидал, ягъудиял цуцадехун гаргадун руго: «МухІаммадиде нелъеца гъанжелъизегІан хъами гъабулаан балъго, гъанжи нелъее рес цвана рагІун, тІатун хъандезе», - ян, ва байбихъун буго Расуласдехун ﷺ: «*РагІина, я МухІаммад*», – абун кІалъайзе, цинги цуцадехун рель-изеги. Гъел ягъудиязул мацІги жинда гъалев МагІазил вас СагІдуда ﷺ рагІун буго гъез гъеб рагІи абулеб ва абун буго ягъудияздехун: «ТЮкІаб гъеб рагІи МухІаммадидехун ﷺ абула дида рагІарав чиясул дица бетІер къотІизе буго», - ян. Гъасде данде ягъудиязги абун буго: «Ножоцаго абула буго гурищ гъеб рагІи МухІаммадиде», - ян. Цинги рещтІун буго рехсараб аятги. ХІасил, гъадаб «*рагІина*» абураб рагІи абиялдаса ТІадегІанав Аллагъас муъминзаби нахъчІвана, ва гъезда манлъана свалат-салам лъеяв Аварагасдехун гъабулеб хитІаб, досул хІурмат гъабун, кІодолъги цІунун, бичІулеб, берцинаб, тамахаб рагІиялдалъун гъабеян.

Хадубги рехсараб аяталдалъун ТІадегІанав Аллагъас муъминзаби кантІизе гъарулел руго, цо загъираб магІнаялда цадахъ, рахъ-рахъалде цІайзе рес бугеб цойги батІаяб магІнаги къолеб рагІи абиялдаса цІунизе ккеялде. Ва гъединго кантІизе гъарулел руго, абизе бегъулеб, ай абиялдалъун ниль мунагъалде кколареб букІаниги, жиб абиялдалъун нелъеде дандеги жинда рельлъгараб абизе рес къолеб, ай абизе дандияв тІамулеб рагІи абиялдаса цІунизе ккеялдеги. Гъелъие мисал буго гъаб хадуб бачІунеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ
كَذَلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِيَّايَ رَجَعُهُمْ فَسَوَّيْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾﴾

الأنعام: ١٠٨

«Ва гьал иман лъурал гІадамал, муъминзаби! Нуж хъандоге БетІергъан-Аллагъги тун мушрикиназ жедег гІибадат-лагълъи гъабулел хъанчазде. [Нуж гъезде хъандани] мушрикинал Аллагъасдеги хъандола ножое квешезе, но-жодехун тушманлъи гъабун, гьел рукІиналъе гІоло Аллагъ лъаларел жагъилалгъун. Гьел мушрикиназда хъанчал рокъи, гъезие гІибадат гъаби берцин бихъизе гъабураб гІадин, цоги батІа-батІаял диназул агълоялдаги берцин бихъизе гъабуна жеде-жедер дин, лъикІал ва квешал гІамалал. Цинги хун хадур гІаде рахъине гъаридал гьел киназулго [ай, бусурманал-кафурал, лъикІал-квешал] руссунеб бакІ жедер БетІергъанасде буго, ай ТІадегІанав Аллагъасде цере рачІине руго жеде-жедер гІамалалгун цадахъ. Гъезие бицинеги буго дунялалда жедеца гъабураб-щинаб, гьелда рекъон щивав чиясе жазаги гъабизе буго, лъикІасе – лъикІалдалгъун, квешасе – квешалдалгъун»

Хъанчал каки, гъезде хъандей бегъулеблгъун бугониги, ТІадегІанав Аллагъас гъеб нахъІвана, гьелдасаги кІудияб, хІарамаб нахъІваялъе мурадалда. ХІасил: мушрикинал-куфаразда, гІусатазда дунялалгъул рокъор жедеца гъарулел квешал гІамалазул хІакъикъияб сурат бихъулеб гъечІо, гІакса горони. Ай гъезда гьел квешал гІамалал лъикІалгъун кколел руго, квешал рукІин лъалел гъечІо. Гъезие гъеб загъирлъула ахираталда ТІадегІанав Аллагъасда цере чІараб мехалда, гьел гІамалаз жал жужахІальуре рачин хІакълъидал.

Сулукалъул агълоялъе, ай муьминзабазейин абуни, гьел квешал гАмалазул, къабихАл фишабазул хАкъикъияб сурат дунялалдаго загьирлъула. Ай, гьезда квешал гАмалал квешаллъун рихъула, лъала, цинги гьез жигарги бахъула гьел квешал гАмалал тезе ва гьездаса ричАлгьизе .

وقد قال بعض الكبار : انكشاف عيب النفس خير من انكشاف الملكوت ، إذ المقصود إصلاح الطبيعة والنفس ، والاكل والشرب والنوم من الصفات البهيمية التي هي مقتضى الطبيعة

ЧАхІиял гАрифуназдасан цояс абуна: «Жиндирго нафсалъул гАйиб бихъи чиясе лъикІаб буго зобалазул гАжаибал рихъиялдаса. Пибадат гъабиялдасан мурад букІиналъе гЮоло жиндир гАбигІат, нафс лъикІ гъаби, гъеб къачАй; кванай, гьекъей, къижиян абуни, – гьал ккола хАйваниял сифатаздаса», - ян.

ХАкъикъаталдаги, жиндирго нафс чиясда лъайи, ай жиндирго гАжизлъи хАкъикъаталда лъайи, – гъеб ккола ТІадеГІанав Аллагъ лъайи. Зобал-ракъазул гАжаибал рихъиялъ щиб пайда гъабизе бугеб ахираталда? Гъеб лъай тІалаб гъабизе горелъул инсан Аллагъасги вижун вугев!

КІВАР БУГЕБ КЪИСА

Гъале гъаб бакІалда рехсезе мустахІикъаб цо къисаги:

حكي أن الشيخ أبي بكر الضرير رحمه الله قال: كان في جواربي شاب حسن الوجه يصوم النهار ولا يفطر ويقوم الليل ولا ينام ، فجاءني يوما وقال : يا أستاذ إني نمت عن وردي الليلة فرأيت كأن المحراب قد انشق وكأني بجوار قد خرجن من المحراب لم أر أحسن أوجها منهن وإذا فيهن واحدة شوهاء لم أر أقبح منها منظرا

، فقلت : لمن انتن و لمن هذه ؟ قلن : نحن لياليك التي مضين وهذه ليلة نومك ،
لومت في ليلتك هذه لكانت هذه حظك

Абубакар абурав шайхас бицунеб буго [رحمه الله]:
Гъасул мадугъалихъ вукІун вуго цо берцинав, гъайбатав
гІолохъанчи, къасецин беччайчІого къад кІал кколев,
къасе къижичІого гІибадаталда сардал рорчІулев. Гъас
вачІун, бицунеб буго гъадав шайхасе: гъеб сордоляль
гъав гІолохъанчи вирдалги гъаричІого хутІун къижун
ккун вуго, цинги гъесда макъиль бихъун буго, жиндир
михІрабги кІи бихъун бачІун, гъениса къватІире рачІун
руго берцинлъиялъул рахъаль жедер сифат-сурат гъабизе
хІалкІоларел хІурулгІинзабазул цо къокъа, гъезда гъорлъ
– цо гІажизай, сурукъай, балагъизе, йихъизего йокула-
рейги. Гъес гъикъидал гъазде: «Нуж лъил кколел, гъай лъил
кколей?» – абун, гъаз жаваб гъабун буго: «Ниж руго дуца
цере гІибадаталда рорчІарал сардал, гъай гІажизай – мун
къижарав сордоги, мун хун вукІаравани гъадаб къижарав
сордоляль, дуге гъай горони щойзе йикІинчІо», - ян.

Свалат-салам лъеяе аварас абун буго:

قال ﷺ : ((لا يبلغ العبد أن يكون من المتقين حتى يدع ما لا بأس به حذرًا مما
به البأس))

«Мутакъиназул, ай ТпадегІанав Аллагъасдаса хІинкъарал
гІадамазул даражаялде лагъ щоларо, жиндалъун зарал
бугеб, кІвар бугелде ккеялдаса цІунизе гІоло жиндалъун
зарал, кІвар гъечІеб теялдалъун горони», - ян. Ай, хІарамаб
жоялъулъе ккеялдаса цІунун хутІизе гІоло, гъелда сверухъ
бугеб хІалалаб теялдалъун горони, абураб мурад.

ЖИНДИРГО ЭБЕЛ-ИНСУДЕ ХЪАНДЕЙ

Цойги хIадисалдаги абулеб буго:

قال ﷺ : ((إن من الكبائر شتم الرجل والديه)) قالوا يا رسول الله وهل يشتم الرجل والديه قال : ((نعم يسبّ أبا الرجل فيسبّ أباه ويسبّ أمه فيسبّ أمه)) ، فيجعل التعرض لسبّ الإباء والامهات كسب الإباء والامهات

«ХIакълъунго, чIахIиял мунагъздаса ккола чи жиндирго эбел-инсуде хъандей». Свалат-салам лъеяв Аварагас гъадин абидал, Аллагъ жедеда разильаял асхIабзабаз абун буго: «Я Аллагъасул Расул! Чи жиндирго эбел-инсудегийищ хъандолев?» – абун. Гъалъиеги Расулас ﷺ жаваб гъабун буго: «Хъандола. Цо чи хъандола, рогъо бала, къабихIаб рагIи абула цогидасул инсуде, цинги, данде вахъун, гъасул инсуде довги хъандола. Ва, гъединго, цо чи хъандола цогидасул эбелалде, данде вахъун, гъасул эбелалде довги хъандола», – абун. ХIасил, жиндир эбел-инсуде хъандезе цойги чи гъесизе гъави, ай хъандезе гIами, живго хъандеялда рельеъене гъабун буго.

Ягъудиязул цо къокъаялъ абулаан, свалат-салам лъеяв Аварагасдеги, гъесде рещIараб Къуръаналдеги жедеца иман лъурал муъминзабаде, кIалалъ: «Нежее нуж рокъула, ножое лъикIлъи щвезеги бокъула, ай свалат-салам лъеяв Аварагасде вахIю рещIине ва TпадегIанав Аллагъасул рахъалдасан ножое комек, квербакъи щвезеги бокъула», - ян. РекIелъан, жанисанин абун, гъел ягъудиязулги мушрикиназулги муъминзабадехун букIунаан, хIасадалъул цIакълъиялъ, кутакаб тушманлъи.

Муъминзабадехун гъеб хIасад-тушманлъи гъабиялъе ягъудиязе гIиллалъун букIана: «Ниж китабалъул агъло

ва аварагабазул наслаби руго, авараг нежедасан вукІине ккола», – абураб. Мушрикиназ, ай хъанчил агълолял абулеб букІана: «Бечелъиги нежехъ, ханлъи-риясатги нежехъ, нежехъе байинчІого гъеб авараглъи мискинав, бесдалав МухІаммадихъе кин бачІунеб?» - илан. Гъез абизеги абулаан, гъезул хъулги букІунаан гъаб кІиябго кІудияб росульан, ай Маккаялдаса яги Таифалдаса цоясухъе рещтІун букІарабанищ Къуръанилан. Ай, Таифалдаса МасІудил НугІманихъе яги Маккаялдаса Мугъиратил Валидихъениги щвелародаян авараглъиян букІунаан гъезул хъул.

Гъаб хІалалда кІалалъ рокьиги загъир гъабун, ягъудияз рекІелъан муъминзабадехун гъабудеб хІасад, тушманлъи къватІиб чІвазе гъабун рещтІараб буго гъаб хадуб бачІунеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾ البقرة: ١٠٥

«Агъло китабаздаса жал ругел, гъелда гІамалги жедеца гъабичІел, Ашрафил КагІбо ва гъесда нахърилълъгарал гІадал ягъудиязе ва, гІарабаздасан, хъанчазе лагълъи гъабудел абужагъал ва гъесда нахърилълъгарал гІадазеги бокъуларо, ва гъал муъминзаби, ножор Аварагасухъе [ай, МухІаммадихъе] вахІюялдалъун дин-Ислам босун Жабраил малаик рещтІине. ТІадегІанав Аллагъас хасс гъавула, тІаса вищула, Рисалаталъе, гъидаяталъе, дин-Исламалъе, вахІю рещтІине жив агълолъун вугев, Жиндие вокъарав чи [ай, гъедиав чи ккола МухІаммад авараг ۞]. БетІергъан-Аллагъ рахІмо-цІоб цІикІкІарав, хиралъи тІокІав, тІадегІанав вуго, Жинца гъеб нубувваталъе тІаса вищарасе, ай МухІаммад

аварагасе кинабниги лъикІлъи цо жоялде данде горѣб, гІиллаго гъѣчІого, чІобого гъабулѣв вукІиналдалъун».

ХІасил, МухІаммадие ﷺ авараглъи къейи ТІадегІанав Аллагъасул фазло-цІобалдалъун буго, дов агъллолъун вукІун. Ва гъединго цогидасе авараглъи къунгутІи – дов рахІмат-цІобалдаса махІрум гъави кколаро. Гъѣб ккола ТІадегІанав Аллагъасул машиат, ай Досие бокъи. Гъѣбги – гъелъуль, нелъѣда лъаларѣб, Живго БетІергъан-Аллагъасда гъалѣб, цо хІикмат-маслахІат букІун.

АЛЛАГЪАСЕ ГІБАДАТ ГЪАБУЛЕЗУЛ ТАЙПАБИ

وعباد الله المخلصين قسمان: قوم أقامهم الحق لخدمته وهم العباد والزهاد وأهل الاعمال والاوراد ، وقوم اختصهم بمحبته وهم أهل المحبة والوداد ، وكل في خدمته وتحت طاعته ، إذ كلهم قاصد وجهه ومتوجه إليه ، والعبودية صفة العبد لا تفارقه ما دام حيا ، ومن حقائق العبودية إخراج الحسد من القلب .
 («روح البيان» ، ص ١٩٩ ، ج ١

Жедеца бацІадго гІибадат гъабулѣл ТІадегІанав Аллагъасул лагъзадерил буго кІуго батІаяб тайпа.

Цо тайпа буго, ТІадегІанав Аллагъас жал Жиндие хидмат-хъулухъалъѣ, ай гІибадаталъѣ чІезе гъарурал. Гъѣлги ккола гІуббадал, ай даимго амро-нагъюялда нахъ-рилълъун, мутІигІлъун, хІелун ТІадегІанав Аллагъасда цере чІарал, ва гъѣлдаго цадахъ жедеца дунялги рехон тарал, ай дунялалда хадур жал лъугъинчІел, дунялалъ жал гуккизеги гуккичІел, лъикІал пишаби-гІамалазда, вирдаздаги жал даимаб агъло.

Цойги тайна буго, ТадегІанав Аллагъас жал рокыма-хАаббаталда хасс гъабураб агълоги. Гьал киналго ТадегІанав Аллагъасе хидматалда, Досие мутІигІлъиялда ругеллъун ккола. Гьел киназулго мурад-къасдги – ТадегІанав Аллагъасде гІагарлъи, Дов лъай гІалаб гъаби ккола. Губудият, ай гъабулеб гІибадат-диналъулъ, гІарикъаталъул сулукалъулъ, гъарулел вирдазулъ ритІухълъи-бацІцІалъи цІуни – чІаго вугевгІан заманаялъ жиндаса батІалъи гъечІеб лагъасул сифатлъун ккола. Гьеб гІубудияталъе гъечІого рес гъечІелдаса ккола рекІелъа хІасад бахъи. ХІасадалъул хІакъалъулъ Аллагъ разильаяв ШафигІияв имамас абун буго гъадин:

كل العداوات قد ترجى إمامتها   إلا عداوات من عاداك عن حسد

«Кинабниги тушманлъиялде хьул букІуна заманал-дасанниги рекъел лъугъиналде, гъев чиясул тушманлъи хутІун – дудехун хІасадалдалъун бугеб». ТадегІанав Аллагъас цІунаги хІасадчагІазул хІасадалдаса! Амин!

ХІАСАД-ЧИЯСУЛ МИСАЛ

إعلم أن حسدك لا ينفذ على عدوك بل على نفسك بل لو كشفت بحالك في يقظة أو منام لرأيت نفسك أيها الحاسد في صورة من يرمي حجرا إلى عدوه ليصيب به مقلته فلا يصيبه بل يرجع إلى حدقته اليمنى فيقلعها فيزيد غضبه ثانيا فيعود ويرميه أشد من الأولى فيرجع على عينه اليسرى فيعميها فيزداد غضبه ثالثا فيعود ويرميه فيرجع الحجر على رأسه فيشجه وعدوه سالم في كل حال وهو إليه راجع كرة بعد أخرى وأعدائه حوالية يفرحون ويضحكون وهذا حال الحسود وسخرية الشيطان

ХитІаб гьабулеб буго хІасадчиясде: «Дур хІасадалгьул зарал щоларо дур тушманасе, щола дуего. Дуде загьирлгьулебани дурго хІал, ворчІун вукІаго якъзаталданиги, къбиджал макъильниги, дуда бихъилаан, ва хІасадчи, дурго нафс гьадиनाव чиясул мисалалда: жинца жиндир тушманасда бадиб гамачІ речІЧулев, дов чІвайзе. Цинги досдаги щвечІого доб гамачІ, тІад буссун бачІун, жиндирго кваранаб бералдаги щун, гьелъ бер бахъарав. Гьанжиги, тІадеги цинги гьалагльун, кІиабизеги, тІадеги зутІизеги гьабун речІЧараб гамачІги, тушманасдаги щвечІого, тІад буссун бачІун, жиндирго квеГІаб бералдаги щун, гьебги бахъарав. Лъабабизеги гьединго речІЧараб гамачІаги, тушманасдаги щвечІого, тІад буссун бачІун, жиндирго бетІералдаги щун, гьелъ бетІерги бекарав. Щибниги заралги жиндие щвечІого, нахъегІанисан жинда сверухъ лгьугьун, вохун, велгьулев жиндир тушманги вугев, гьедин щайтІаналъ валгьаргьулев, махсараде кколевлгьунги вугев».

ХІасадчиясул хІакъальгьулъ гьаб машгьураб къисаги буго:

قال بكر بن عبد الله : كان رجل يأتي بعض الملوك فيقوم بحذائه ويقول : أحسن إلى المحسن بإحسانه فإن المسيء سيكفيه إسأئته...الخ . والقصة بالتمام في «روح البيان»

Цо чиясул гІадат букІун буго, даимго ханасде цевеги вачІун, насихІат гьабун, гьев ханасде гьадин абулеб: «Дуца лгьикІлгьи гьабе жинца лгьикІлгьи гьабурасе, дос гьабураб лгьикІлгьиялде данде. Квешлгьи гьабулев чиясе, жинцаго гьабулеб квешлгьиялъ гІей гьабила», – абун. Гьав чи ханасухъе уневлгьун, ханасе насихІат гьабулевлгьун вукІин жиндие захІмалгьун, гьасдехун хІасад ккарав цогидас, ханасухъеги ун, абун буго: «Дов дуй насихІат гьабулев чи гаргалев вуго, дуда кІалдиб махІ буго абун». «Дир кІалдиб

махІ гьечІо гури, кин гьес гьєб гьєдин абулеб?» – абун, хан тамашалъун хутІун вуго. Гьанжеги хІасад чияс абун буго ханасде: «Дуе бокъани гьєб гьєдин букІин лъайзе, дуца дов дудего аскІовегІан ахІе, дос магІарзухъ хъат чІвайзе буго, дур кІалдисан бачІунеб махІ лъангутІизе гІоло», – ян.

Гьаб хабар ханасеги бицун, хехго тІад вуссун, рокъовеги ахІун хІасадчияс насихІатчи кванайзе гьавун вуго ражигун цадахъ квенги къун. Жиндие ургъун бугеб макро-хІилла лъаларев насихІатчияс, жиндирго гІадаталда ханасухъеги ун, гьабун буго насихІат. Цинги ханас гьесде «Гьаниве дида цевегІан вачІа», - ян абидал, гьав мискинас ханасде цевегІанги вачІун, кІалдиб хъат чІван буго, ханасда жиндир кІалдисан махІ чІваялда хІинкъун. Гьаб бихъидал, дов хІасад чияс бицараб хабарги ханасда аскІоб ритІухъаблъун чІун буго. Гьанжи хъван буго ханас жиндирго гІамиласухъе кагъат: «Гьав чи тІаде щваравго, хъойзеги хъун, тІасаги бахъун гьасул тІон, наккдалги цІезе гьабун, дихъе битІе», - ян. Гьав ханасул квераль хъвараб кагъаталъе хІукму нахъе бахъи, хисизабиги букІунареб букІун буго. Гьєб ханасул кагъатги босун насихІатчи ханасул гІамиласухъе унаго, дандеги лъугъун дов хІасадчияс гьасде гьикъун буго: «Мун киве унев?» – абун. Унев бакІ гьас бицинда, хІасадчияс, ханасул кагъат босун унев чилъун вукІине бокъун, гьасде тІад чІун гьарун буго: «Гьєб кагъат босун дун ина, гьєб дихъе къе», - ян. Гьасул гьариялде балагъун, насихІатчи гьасухъе кагъатги къун, рокъове тІад вуссун ун вуго, хІасадчияс кодобе къурабго кагъатги цІалун, гІамилас гьав вехъерхъун вуго хъойзе, тІаде щваравго мун хъоян хъван буго кагътидаянги абулаго. Гьанже хІасадчияс бачун буго гьура-гьарай, чІун вуго гьаб кагъат босун витІарав чи ханас дун вукІинчІилан. Ханасул кагъаталъе хиси букІунароянги абун, гІамилас, чІичІилаго хъвезеги хъун,

бахъун гъасул тIом, наккдалги цезе гъабун, гъебсагIат ханасухъе битIун буго.

Рокъове тIад вуссун унаго насихIатчияс, ханасухъеги ун, жиндирго гIадаталда насихIатги гъабун буго. Ханас гIажаиблъи гъабун гъасде гъикъун буго: «Доб дица къураб кагъаталда дуца щиб гъабураб?» – абун. Гъас жавабги гъабун буго: «Пуланав чияс дандеги лъугъун, “Гъеб кагъат босун дун инин гIамиласухъе” - ян гъаридал, гъесухъе къун букIана», - ян. Цинги ханас, «Дида кIалдиб махI буго абун гаргалевещ мун вугев, дие пуланав чияс гъадин бицана», - ян абидал, насихIатчияс, гъеб калам дица киданиги гъабураб жо горо – ян инкар гъабун буго. Ханас, гъаниве дида цевегIан вачIайин абидал, насихIатчияс ханасде аскIовегIанги вачIун, кIалдиб хъат чIван буго. «Дуца щайха кIалдиб хъат чIвалев?» – абун ханас абидалги абун буго насихIатчияс: «Дов дихъа кагъат босун арав чияс дун кванайзавун вукIана рокъовеги вачун, ражигун цадахъ, гъель, дуде ражидал махI бачIине горилан чIвана», - ян. Гъанже баянлъун буго ханасе кинабго хIакъикъат ва абун буго гъасде: «Мун рокъове тIад вусса, квешав чиясе жиндирго квешлъиялъ гIей гъабуна», - ян.

قال بعض الحكماء : بارز الحاسد ربه من خمسة أوجه . أولها أنه أبغض كل نعمة ظهرت على غيره . والثاني أنه يتسخط قسمته تعالى ويقول لربه لو قسمت هكذا . والثالث أن فضل الله يؤتاه من يشاء وهو يبخل بفضله . والرابع أنه خذل ولي الله لأنه يريد خذلانه وزوال النعمة عنه . والخامس أنه أعان عدوه ، يعني إبليس . «روح البيان» ج ١ ، ص ١٩٩

ХIукамаазул цояс абуна: **«ХIасадчи жиндир БетIергъанасде, ай ПIадегIанав Аллагъасде данде вахъунев къагIида щуго батIайуса буго»**, - ян.

Тлоцобисеб – хІасадчи вукІуна, жив горев, цогидав чиясе БетІергъанас загъир гъабураб, ай кьураб кинабниги нигІматалда жиндир щин бахъуневлъун, гъеб рихаравлъун.

Клуабизе – хІасадчи вукІуна ТІадегІанав Аллагъасул бикъиялда, ай маслахІат бихъун БетІергъанас Жиндир лагъзадерие кьолеб, бикъулелда разилъуларевлъун, ва жинца абулевлъунги, кІалалъ букІаниги, ракІалъ букІаниги: «Гъедин бикъичІого, къечІого, гъади-гъадин бикъун, къун букІараб ани», - ян.

Лъабабилеб – хІасадчи бахиллъула ТІадегІанав Аллагъас жиндир вокъарав лагъасе гъабубеб лъикІлъиялда. Масала, жиндир гъийин букІун яги жиндихъа бахъун кьолеб бугеб гІадин.

Ункъабилеб – хІасадчияс ТІадегІанав Аллагъасул валиясдаса мугъ бала, гъев рикІкІунаро, гъесда нахъги вилълъунаро. Гъесул мурад букІуна гъев Аллагъасул вали гІодовегІанлъи, БетІергъан-Аллагъас кьураб нигІмат гъесда тІаса ийин.

Щуабилеб – хІасадчи ккола иблисалъул комекчилъун, ай иблисалъул мурадал тІорайзе гъарулев чилъун. Гъадианаб гІамал-хасияталдаса цІунайги БетІергъан-Аллагъас тІоцеве дунгоги ва кинабго МухІаммадияб умматги! Амин!

ЦО АЯТАЛЪУЛ ХІУКМУ ЦОЙГИ АЯТАЛЪ ХИСИ

«Сураат аль-Бакъараталдасан» хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿ مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ

اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٦﴾ البقرة: ١٠٦

Бетергъан-Аллагъас абулеб буго: «Кинаб аят бугониги Дица насхо гъабун, ай хІукму тІаса ине гъабун, яги ножор раІазульа нахъе босун, ай кІочене гъабун, Дица ножое бачІина, ай Жабраил малаикги витІун, ножохъе щвезе гъабила, шаргІияб хІукмуялгъл рахъаль бигъаяб, яги захІматаб – ажро-кири цІикІІараб, яги ажро-кириялгъл, захІмалгьи-бигъалгьялгъл рахъаль гълдаго релгълъараб аят. Дуда гълаларищ, ай дуда гълалагори, ва гъав МухІаммад авараг [гъезда лъайчІониги], ТІадегІанав Аллагъ, дуеги Жиндир цогидал киналго лагъзадериеги дунялалгьеги ахи-раталгьеги пайда цІикІІин хал гъабун, Жиндие бокъараб аят насхо гъабизе, гългълул бакІалда цойгидаб аят духъе битІизеги, дуда тІад гъарурал фаризаял жал, маслахІат хал гъабун, хисизе гъаризеги хІалкІолев вукІин».

Рехсараб аят рещІиналгье сабабин абун, ТІадегІанав Аллагъас, цо аят насхоги гъабун, цогидаб рещІІараб мехалда мушрикиназ, ягъудияз абулеб букІана: «Балагье МухІаммадихъ жиндир асхІабзабаде цо жоялдалгълун амро гъабулев, цинги гълдаса нахъги чІван, цойги жоялдалгълун амро гъабулев. Жакъа цо рагІи бицунев, цинги, гълдасаги вуссун, метер цойги батІаяб рагІи бицунев. Гъас бицунеб жо гъечІо, живго лгьиКав лгългълун, жинцаго бицунеб хабарлгълун горони», - ян.

ХІасил, Къуръаналгъл аятал насхо гъариялде ягъудиязул цо-цояз инкар гъабулеб букІана, цересел умматазул заманалдаго дозул шараигІазулгьи цо-цо хІукмаби хисизе гъариялгъл хІакъалгългъл жодое баянал хІужаби рукІаниги. Масала: ТІадегІанав Аллагъас жедеде щвезегІан цере рукІаразе хІарам гъабун букІинчІеб, ягъудиязе хІарам гъабун сабт, ай щамат къояль хІалтІи гъаби. ТІадегІанав Аллагъас НухІ авараг ﷺ гамаялдаса рещІиндал гъесде абун: «Дица кинабниги хІайван дуеги дур зуррияталгьеги кванайзе бегълеблгълун гъабун», - ян. Хадуб ТІадегІанав

Аллагъас Муса аварагасе ﷺ ва бану-исраилазе хІайваназда гьорлъан гІемерал хІайванал гъан кванайзе хІарамаллъун гъаруна. Ва гъединго Адам аварагас ﷺ вац-яцалъул цуцаль ригъин гъабулаан, ай гъеб бегъулеблъун букІана. Гъесдаса хадуб гъеб ТІадегІанав Аллагъас хІарамаблъун гъабуна, Муса аварагасеги ﷺ хІарам гъабураблъун букІана:

ثم النسخ في القرآن على وجوه : أحدها ما رفع حكمه وتلاوته ، كما روي عن أبي أمامة بن سهل رضي الله عنه أن قوما من الصحابة قاموا ليلة ليقرأوا سورة فلم يذكرها منها إلا بسم الله الرحمن الرحيم فغدوا إلى النبي صلى الله عليه وسلم فأخبروه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ((تلك السورة رفعت بتلاوتها وحكمها)). أخرجه البغوي بغير سند . («خازن»)

Къуръаналда жанир аятал насхо гъариялъул руго къагІидабиги: цо-цо аят буго жиндир хІукму ва цІали Къуръаналдаса ине гъабураб, ай нахъе босараб. Гъельые мисал: цо сордоялъ жедеда Аллагъ разилъаял асхІабзаби Къуръан цІализе радакъе тІаде рахъиндал, гъезда ракІалде байинчІо цо сураталъул «бисмилагъ» бахъизе горони. Радал рахъун гъел ана свалат-салам лъеяв Аварагасухъе ва бицана жедеего ккараб. Цинги Аварагас صلى الله عليه وسلم гъезде абуна: «Гъеб сураталъул хІукму ва цІали насхо гъабуна» - ян, ай БетІергъан-Аллагъас нахъе босанаян.

وقيل : إن سورة الاحزاب كانت مثل سورة البقرة فرفع بعضها تلاوة وحكما . («خازن»)

«*Сурат аль-АхІзаб*», аятазул рикІкІен хал гъабун, «*Сурат аль-Бакъараталда*» релълъон букІана, гъелъул цо бутІа, хІукмугун ва цІалигун цадахъ, насхо гъабунин, ай БетІергъан-Аллагъас нахъе босаниланги буго.

والوجه الثاني ما رفع تلاوته وبقي حكمه مثل آية الرجم . («خازن» . ج ١ ، ص ٧٢

ЗИНАЯЛЪУЛ ХІУКМУ

Куръаналъул аят насхо гъабиялъул кІиабилеб къагІида: хІукму хисичІого аслоялдаги тун, жибго аяталъул цІали тІаса ине гъаби буго. Гьелъие мисалги буго ражмоялъул аят. Ай, шаргІияб магъариги лъун жинца чІужу ячарав чи, ва гъединго рукъалде арай чІужугІадан, зина гъабун, чІимих речІІун гьел чІвай.

كما روي أن مما يتلى عليكم في كتاب الله ﴿الشيخ والشيخة إذا زنيا فارجموهما البتة﴾ فهو منسوخ التلاوة دون الحكم . «روح البيان» ، ص ٢٠٠ ، ج ١

Ай, авалалда «Ражмо гъабун, гамачІ речІІун гьел чІвай», – абун бачІараб, рещІараб аяталъул цІали тІаса ине гъабун, ай БетІергъан-Аллагъас нахъе босана, хІукму букІухъе, аслоялда тана, хисичІо. Гьелъул хІакъалъулъ Ибну-Габбасидасан ﷺ гъадин бицана:

روي عن ابن عباس ؓ قال : قال عمر بن الخطاب ؓ وهو جالس على منبر رسول الله ﷺ : إن الله بعث محمدا بالحق وأنزل عليه الكتاب فكان فيما أنزل عليه آية الرجم فقرأناها ووعيناهما وعقلناها ورجم رسول الله ﷺ ورجمنا بعده فأخشى إن طال بالناس زمان أن يقول قائل ما نجد الرجم في كتاب الله فيضلوا بترك فريضة أنزلها الله وإن الرجم في كتاب الله حق على من زنى إذا أحصن من الرجال والنساء إذا قامت البينة أو كان الحبل أو الاعتراف . أخرجه مسلم والبخاري نحوه . («خازن» . ج ١ ، ص ٧٢

Аллагъ жинда разильаяв Гумар-асХабас, халифалъун вукІаго цо къоялъ, свалат-салам лъеяв Аварагасул минбаралда гІодовги чІун, абун буго: «ТІадегІанав Аллагъас хІакъалдалъун МухІаммад авараглъун витІана, гьесухъе Къуръанги рещІІана. Гьелда жаниб букІана ражмоялъул хІакъалъулъ аятги. Нелъеца гьеб цІализеги цІалана, цІунизеги цІунана, ай гьелда рекъон хІукмуги гъабун.

Свалат-салам лъев Аварасги гъбуна ражмо, ай чИмих речІун чІвана [гъевги вукІана МагІиз абурав чи]. Аварас 𐤀 накълълъун хадусан нелъецаги гъбуна ражмо. Гъанжи дун хІинкъун вуго, замана ун хадуб, тІадеги вахъун, цояс: “Къуръаналда жаниб ражмоялълул аят гъечІо” - ян абиялда, цинги, тІадегІанав Аллагъас тІадабълълун рещтІараб фарз теялдалълун, гІадамал къосун ккеялдаги. ХІакълълунго, тІадегІанав Аллагъасул Калам-Къуръаналда жаниб ражмо буго, жедеца зина гъабурал бихъиназдаги руччабаздаги тІад, жал мукІурлъиялдалълун, яги нугІзабадалълун, яги чІужугІадамалълул ургъибе лъимер бачІиналдалълун».

Пумар-асхІабасул 𐤀 калам тІобана.

НугІлъиялдалълун зина тІад чІезе гъабизе ккани, нугІлъи гъабизе ккола ункъго гІадилав бихъинчияс. Гъевги кутакалда мухІканго, «пуланаб бакІалда, пуланаб заманалда, дир беразда тІобанго зина гъабула бихъана», – абун. Ункъавго нугІасдасан цоясулниги бицунеб харбилъ данде ккунгутІи ккани, мекъса бицани, ражмо тІадги чІоларо.

Зина гъабуразда жалго мукІурлъиялдалълун ражмо тІад чІезе ккани, «дица зина гъабуна» – абун цо нухаль абунѝ, гІола. Абу-ХІанифат ва АхІмад 𐤀 гъав кІиявго имамасин абунѝ, «дица зина гъабуна» – абун ункъго нухаль мукІурлъи, ай такрар гъаби шартІълълун гъабула. Ражмоги имамас яги имамасул набас гъабила. Ай, гъезул амроялдалълун ракІарѝла гІадамал, сверун лъугъѝнеги гъарун, гъл тІамила ражмо гъабизе. Гъез речІІѝла гІисѝнабѝ горѝб, чІахІѝябѝ горѝб гъоркъохъѝб тайпаялълул гамачІ, чІѝмих, хвезегІан. Ражмо нугІзабадалълун тІад чІарай чІужугІадамалъѝ, гълълул карандѝ бахунѝб донкІѝгѝ бухълун, жаниѝ еччай суннатаб букІуна. Жѝѝго мукІурлъѝялдалълун

ражмо тІад чІарай йигони, донкІ бухъи суннатаб гъечІо, ражмо гъабулаго нагагъ гъей мукІурлгъиялдаса юссани, гъелъие тІуризе рес букІине гІоло. Зулму-хІал гъабун ккараб зина бугониги, ражмо тІад чІоларо.

ХІасил, жинца зина гъабурав чиясе яги чІужугІадамалъе, мукІурлгъун хадуса, ражмо гъабилелде ялъуни гъабизе бай-бихъун хадуб батІалгъи гъечІого, мукІурлгъиялдаса руссине суннатаб буго, ай «дица зина гъабун букІинчІо», яги «дица гъереси бицун букІана», - ян гъез абун ражмо тІаса уна. Амма «дун мукІурлгъунго вукІинчІо [йикІинчІо]», - ян абун мукІурлгъиялъе гІадала ккун чІеялъ ражмо тІаса кколаро.

Ражмоялъе мукІурлгъун хадуб гъелдаса руссин суннатаб букІиналъе аслолъунги ккола свалат-салам лъеяв Ава-рагас, жив мукІурлгъун хадуса, МагІизиде тІад-тІад вуссун гъикъи: «Дуца убач гъабун букІун батила, квер бегъун букІун батила», «дуда женазул унти бугищ?» абун цІехей, гъикъи, ай МагІиз мукІурлгъиялдаса вуссин мурадалда. ЧІужугІадамалъул ражмо нахъеги бахъула, лъимер ургъиб бугони – гъабизегІан, кодоб бугони – карандаса тІезегІанги.

Абизе бегъула, «ЧІимхидалгъун чи чІвайзе бегъилищ, гъеб зулму гъечІищ?» – абун. Кутакалда лъикІ чІвайзеги бегъила, зулмуги гъеб кколаро. Щаян абун, ГІадегІанав Аллагъасул хІукму гъеб бугелгъул. Зулмуян гъелде аби – БетІергъан-Аллагъгун дагІбади ккола. БетІергъан-Аллагъас киданиги халкъалда зулму гъабуларо, рахІмо-цІоб гъабун горони. Аллагъ, гурхІулезул бищунго гурхІулевги, гІазаб-гІакъоба гъабулезул бищунго гъеб гучавги, гІадло гъабу-лезул бищунго гІадло битІарав, гІадло къвакІаравги вуго. Жинца гъикъулев, Жинде гъикъулев чи гъечІевги вуго. Дос гъабураб хІукмоялда тІад кІалгъайзе кигІан дагъабниги

нелъер эхтиярги гъечЮ. Дос гъабураб хІукму, лъураб шаргІ – кинабго битІарабги, лъикІабги буго.

Зина гъабурав чиясе ражмо гъаби – гъев гъеб мунагъалдаса вацІцІад гъавиги, ахираталда гъелдалъун букІунеб гІакъоба-гІазабалдаса гъев хвасар гъавиги ккола. Гъеб квешищха бугеб ахираталда букІунеб гІазаб-гІакъоба лъалев чиясе? Ва гъединго, гъеб ражмо нахъеяб умматалъе, халкъалъе вагІза-насихІатлъунги ккола, гъабги квешищха бугеб? Хал гъабе, гІадамаздаса балъго горел, жамагІаталде цереги рачун, гъезда гъоркъорги чІезе гъарун, ражмоялдалъун гъол чІвалел куцалъул? Гъаниб хасс гъабун инсан чІвай мурад гъечЮ, мурад буго уммат бацІцІадго цІуни чуруклъиялдаса, дару гъечІел унтаби гъоркъор тІиритІиялдаса.

ХІакъаб жо, цо бихъинчиясеги цо чІужугІадамалъеги ражмо гъабун букІарабани, хадуб гъеб киданиги такрар гъабизе ккезе букІинчЮ. Рехсарал унтаби халкъалда гъоркъор тІиритІизеги рукІинчЮ. Ражмони гъечІеб жо бугелъул, цо гъелда релълъараб гІадлониги букІарабани! Кинниги гъаб ахир-заманаги бугелъул батила, БетІергъан-Аллагъас халкъалъул тІалаб-агъаз гъабизе тІамурал тІадчагІазул мурад гъеб гъечЮ, гъалъул гІаксалда буго. КантІи къеги киназего!

ВАСИЙЯТАЛЪУЛ ВА ИРС БИКЪИЯЛЪУЛ БАЯН

الوجه الثالث ما رفع حكمه وثبت خطه وتلاوته وهو كثير في القرآن مثل آية الوصية
للاقربين نسخت بآية الميراث عند الشافعي وبالسنة عند غيره

Къуръаналъул аят насхо гъабиялъул лъабабилеб къагІида, жиндир хІукму тІаса араб, цІализе Къуръаналда хатІ нахъе бугеб къагІида буго. Гьелъие мисал: эбел-инсуе ва гІагарлъиялъе боцІи-малалдалъун васийят гъабиялъул хІакъалъуль ТІадегІанав Аллагъас абулеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةَ لِلْوَالِدَيْنِ
وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُنْتَفِعِينَ﴾ البقرة: ١٨٠

«Ножода фарзлъун тІад гъабуна, ва иман лъурал гІадамал, ножор цояв хвалде гІагарлъарав мехалда, ай херлъгиял-далъун яги унтиялдалъун хвалил гІаламат загьирлъараб мехалда, ножоца нахъе толеб бугони боцІи-мал [хІалалаб, бацІцІадаб] гьелдалъун эбел-имсуе ва гІагарлъиялъе васийят гъаби, ирс щолел рукІаниги, щоларел рукІаниги, ай бусурманал ругониги, гьечІониги. ГІадлоялдалъун, ай лъабил бутІаялдаса цІикІкІине гъабичІого, ва мискинасе гъабичІого бечедасе гъабунги течІого, ай киналго гІахъал гъарун. Гьедин васийят гъаби тІадаблъун чІана, ай тІадаблъун гъабуна боцІи-мал гІадада хвезе гъабиялдаса, гІагарлъи махІрум гъабиялдаса жал цІунарал, ТІадегІанав Аллагъасдаса хІинкъарал муъминзабада».

Гъаб рехсараб аят рещтІиналъе сабабин абун, Ислам бачІинелдего жагъилаб агълоялъул гІадат букІана, жедер чІухІи-фахролъиялъ, гІадамазда рагІизе, гьез рещц-бакъ гъаби мурадалда, эбел-эмен, гІагарлъи мискинго, факъиргоги тун, жедер боцІи-малалдалъун ричІадегІанал гІадамазе васийят гъабулеб. Ислам бачІиндал ТІадегІанав Аллагъас, гьезул гьеб гІадатги хвезе гъабун, жедер боцІи-малалдалъун васийят эбел-инсуе, гІагарлъиялъе гъаби тІад гъабуна. Гьедин букІана Исламалъул байбихьуда.

Хадусан тІадегІанав Аллагъас гъаб аятги насхо гъабуна, цІализе калам нахъе тун хІукму хисизе гъабиялдагъун. Ай, гъаб аяталъул хІукму хисизе гъабун рещтІана ирс бикъиялъул хІакъалъулъ бугеб цойги аят – «*Сурат ан-Нисабалъул*» анцІила цоабилеб. Цинги свалат-салам лъеяв Аварагасги абуна:

«(إن الله أعطى كل ذي حق حقه فلا وصية لوارث)) أخرجہ النساءى . «خازن»

«тІадегІанав Аллагъас щивав кколев чиясе щивасул хІакъ къуна, ай ирс Живго БетІергъанас бикъана. Гъанже-ялдаса хадуб ирсиласе васийят гъаби гъечІо», - ян.

فالآن لا يجب على أحد أن يوصي لأحد قريب ولا بعيد وإذا وصى فله أن يوصي لكل من الأقارب والاباعد إلا للوارث . «روح البيان»

Гъеб «*Сурат ан-Нисабалъул*» анцІила цоабилеб аят, ай ирс жинцаго БетІергъанас бикъараб аят рещтІаралдаса хадуб, цохІониги чиясда тІадаб гъечІо цохІонигиясе боцІи-малалдагъун васийят гъабизе, гІагарасе букІа, гІагарав горесе букІа. Гъабулевлъун вугони, чиясе эхтияр буго, гІагарав вукІа, гІагарав горев вукІа, жиндие вокъарав, ирс щоларев, ай ирсилав горев чиясе бокъараб жоялдагъун васийят гъабизе.

ХІукму тІаса ине гъарурал, цІализе калам нахъе тарал аятаздасан гъале цойги аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَّعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَّعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴾ البقرة: ٢٤٠

ХитГаб гъбулеб буго бихьиназде: «Гьединал гАдамал, нождодаса жал хвалде гАгарлъарал, жедеца жедер руччабиги нахъе тун, гъезда тАдаб буго, ай тАд гъбуна “Жал хун хадур жедер боцГудасан гьел руччаби тЮбараб лъагАлица кванайзе, ретГине ва цогидаб хАжатабщинабги къун, къватГире рахъине гъаричЮго рокъор те”, - ян вассийят гъаби. ЛъагГел тЮбайзегАнго жедеего бокъун гьел къватГире ани, ножое мунагъ гъечЮ, хварасул нахъе ругел, гъез гъабураб, шаргАлде данде кколареб гАмал-пишялгъл [ай, гъез берцинаб ретГел ретГин, рукъалде ине къачАди гАдаб], ва гьединго гъезие кколеб нафакъа къотГиялдалгълун, рокъоса къватГире рахъине гъукъунгутГиялдалгълунги^[1]».

ХАсил, руччабазда тЮбараб лъагГелалъ росасул бакАлда чЕзе тАд гъабун букГинчЮ. БукАна гъезие эхтияр чЕезеги, чЕчЮго къватГире рахъинеги. «ТАдегАнав Аллагъ Жиндир амро-нагъюялде хилифлъарасе интикъам-щцин босиялгъл къуват бергъарав, Жинца лъураб шаргАлгълъ Жиндие бокъухъе хГукму гъабулевги вуго».

Гъаб рехсараб аят рещГиналъе сабабин абун, ТАифалгъл агълоялдаса ХАрсил вас ХАким абурав асхАбас Мадинаялде гъижра гъабун буго эбел-эмен, чГужу-лъималгун цадахъ. Гъенив гъев ХАким, чГужу-лъималги нахъе тун, хун вуго. Гъев хвеялгъл, гъесул ирсалгъл хАкъалгълъ свалат-салам лъеяв Аварагасухъе суал бачГиндал, рещГун буго рехсараб аят. ХАсил, нелъеда бичГАна Исламалгъл байбихъуда рос хун хутАрай чГужуялъе росасул ирс букГин-чЕблъи, ирсалгъл бакАлда гъей, росасул тарикаялдасан нафакъаги къун, тЮбараб лъагАлица росасул бакАлда

[1] Ай, ножое мунагъ гъечЮ, ва гъал хварасул гАгарлъи, [гъел руччаби лъагГел тЮбалелде хварав росасул рокъоса къватГире рахъани] гъезие нафакъа къотГиялдалгълун, ва гъел рокъоса къватГире рахъине гъукъунгутГиялдалгълун.*

тезе кколей йикІараблЪиги. Хадусан, гъаб рехсараб ая-
талъуль бугеб, рос хварай чІужуялъе лЪагІалица нафакъа,
йикІине росасул бакІ кЪезе ккеялъул ва гъединго лЪагІалица
гІидда ккойзе ккеялъул хІукму насхо гъабуна, «*Сурат
ан-Нисавалъул*» ирс бикъиялъул хІакъалъуль рещІараб
анцІила кІиабилеб аяталь. Ай, рос хварай чІужуялъе,
лЪагІелаль нафакъа кЪеялъул бакІалда, бихъизе гъабуна: ро-
сасул лЪимал ругони [гІемер рукІа, дагъ рукІа, гъалъул рукІа,
цогиялъ гъарурал рукІа, батІалъи гъечІого] – микъил бутІа,
лЪимал гъечІони – ункъил бутІа. ЛЪагІелаль гІидда кко-
ялъул хІукмуги насхо гъабуна «*Сурат аль-Бакъараталда*»,
«ГІидда ккой – ункъго моцІги ацІго кЪоги» - ян рещІараб
134 аб. аяталдалъун. Ургъиб лЪимер бугей чІужуялъулин
абуни, гІидда лЪимер гъабиялдалъун тІобала.

ГІадегІанав Аллагъас КЪуръаналъул аятал насхо
гъариялъул мисалги, тохторас унтарав чиясе кЪолел
рукІарал дараби, унти дагълъи хал гъабун, хисиялда
рельлъон буго, гІицІго дунялалдаги ахираталдаги нелъее
лъикІлъиялъе гІоло.

تنبيه . عن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه قال : جاءني رسول الله صلى الله عليه وسلم يعودني عام حجة
الوداع من وجع استدب ، فقلت : يا رسول الله إني قد بلغ من الوجع ما ترى وأنا
ذو مال ولا يرثني إلا ابنة لي أفأصدق بثلثا مالي ؟ قال : ((لا)) ، قلت : فالشطر
يارسول الله ؟ قال : ((لا)) ، قلت : فالثلث ؟ قال : ((الثلث ، قال : والثلث كثير –
أو قال – : والثلث كبير أن تذر ذريتك أغنياء خير من أن تذرهم عالة يتكففون
الناس)) العالة الفقراء . وقوله ((يتكففون الناس)) : التكفف - المسألة من الناس ،
كأنه من الطلب بالأكف . ((خازن)) ج ١ ، ص ١٠٨

Алжаналъул рохел жедеда бицарав анцІавго асхІабасул
цояв – Абу-Вакъасил СагІдуца رضي الله عنه бицана: гъев унтун

вукІун гьесде ваккизе вачІун вуго свалат-салам лъеяв Авараг. Цинги СагІдуца абун буго: «Я Аллагъасул Расул! Дун гъадин унтунги вуго, дир боцІи-малги буго, дир ирс босизе, цо яс горони, гъезеги гъечІо. Бегъилищ дица бугеб малалдасан лъабго бутІа гъабун кІиго бутІаялгул садакъа гъабизе?» - ян. Свалат-салам лъеяв Аварагас абун буго: «Бегъиларо», - ян. КІиабизеги СагІдуца: «Бащадалгул гъабизе бегъилищ?» - ин абидалги абун буго Аварагас ﷺ: «Бегъиларо» - ян. Хадубги СагІдуца: «Лъабго бутІа гъабун цо бутІа бегъилищ?» – ин абидалги, абун буго свалат-салам лъеяв Аварагас: «[Гъеб бегъила] Гъебгицин гЕмер буго, дие дурго зуррият бечедал, рес бугеллгун тей лъикІаб буго, гІадамазде гъардезе кколеб хІалалда мискинал, факъирал теялдаса», - ян.

وروي أن رجلا قال لعائشة رضي الله عنها: إني أريد أن أوصي ، فقالت : كم مالك ؟ قال ثلاثة آلاف درهم . قالت : كم عيالك ؟ قال : أربعة ، قالت : إنما قال الله تعالى : ﴿إِنْ تَرَكَ خَيْرًا﴾ وهذا شيء يسير فاتركه لعيالك . ((خازن)) ، وهكذا في «روح البيان»

Аллагъ разилгъаяй Гаишатице абун буго цо чияс: «Дие васийят гъабизе бокгун буго», - ян. Гъель гъикгун буго гъев чиясде: «Дур боцІи-мал кигІан къадар бугеб?» – абун. Гъев чияс абун буго: «Лъабазарго диргъам буго», - ян. Лъимал чан ругел абун гъикгидалги абун буго гъев чияс: «Ункгго руго», - ян. Цинги абун буго Гаишатица [رضي الله عنها]: «ГІадегІанав Аллагъас васийят гъаби тІад гъабун буго цІикІкІараб къадар боцІи-мал нахье толеб бугони. Гъеб мал дагъаб жо буго, дуца гъеб лъималазе те», - ян.

ХІасил, рехсараб хІадисалдасан ва Гаишатица [رضي الله عنها] абуралдасан нелъеда бичІгІулеб буго лъималги махІрум гъарун, гъел мискинги тун, себе-садакъа ва гъединго васийят

цикІкІун гъаби беццараб гъечІолъи. Гьоркъохъеб къагІида
тІаса бищизе тІолго умматалъе тавфикъ гъабеги! Амин!

*РекІел къварилъиялъ къвал банщинахъе,
Къалмиде чучи – дир тІабигІат буго.
ТІаде шугълабаца машгъул гъавидал,
ШигІрабазул кІкІалахъ лъугъине ккола.*

*Квачалъ цІоролесе печ-рукъ бокъула ,
Бакъалъ вухІулев чи рагІдукъ кІанцІула,
РагІадги печ-рукъги, бакІ-заман бихъун,
Балагъулеб гІадат – гІадамазул нух.*

*ГІадамалин абун аскІорги рачІун,
Ургъимес кваналел борхъал ратидал,
Бицине рес гъечІеб балъгояб унти,
Тептералъ горони, дир хІехъоларо.*

*Ракъхъвай царал бугеб «гъудулзабада»
Гъабилесеб дарман дида лъаларо,
Дунялалъ гуккарал цІалунчагІазде
ЦІар гІагимзабиян лъезе рекъелищ?*

*Рекъа-рекъаразе рекъараб бицун,
Къавмазе лъай къолел лъелал гІаскарал,
ГІисян-фискъуялъул цІар бугеб гІасро
ГІадада беччаге, борчІун кколебин.*

*Беразул пайда щиб, канлъи гъечІони,
ЧІаго хвараб ракІалъ лугбал цІунилищ?
Лугбал реччан толеб авлахъ къваридаб
Къарно гъаб горелъул, харбил пайда щиб?*

Къоязул бакIалда моцIал лъуниги,
 Инсанасул гIумро къокъаб жо буго,
 Ракъи-къечалъул рахъ хIисаб гъабуни,
 СагIат-минутгицин лъагIеллъун чIола.

Чаголъи цIунизе къут бижун буго,
 ЦIолеб борцунелъе роценлъун буго,
 Роцодаса цIикIкIун гIорхъи бахиндал,
 Хадуб цо рецIцI букIин бихъулеб буго.

Цинги, ХIабибасе къечIеб бечелъи
 Къунилан чIухIизе ресго киб бугеб?
 Къуралда рекъараб сахават гъечIес
 Хабаль босе абе мусругун цадахъ.

Месед-гIарацалъе лагълъи гъабулев,
 Лагълъи Аплагъасе гъабизе ккола!
 Иблисальгин нафсаль асир гъавурав,
 Вусса тавбоялде, рес щун букIаго!

ШаргIалда чIоларев, чIаго хварав чи,
 Чаголъиялъул дуй щиб пайда бугеб?!
 Бусурман динги тун талихI къосарав,
 КъадрогIи дур гъечIеб беццаб капкилгIан.

Дудасаго мунго чIухIарав ахIмакъ,
 ЧIухIизе жогIаги щибдай дур бугеб?!
 Щибаб хIал-бакIалъулъ цадахъ баччулеб
 Чохъониб хIажатхан – гъебцин горебищ?!

Цойги ниль чIухIизе рес бугеб гъунар, –
 Гъебги бице гъудул, бугеб батани,

Беразул канлгийищ, кверзул махщелищ, –
Щибизе кьун ругел жиги лъапарел.

Бицунеб гилмоялъ, гламал гьечлони,
Гей гьабулареблъи берда бихъана,
Бихьуда-тлерхьуда тлаглат баццлалти –
Толго нигматазул хан буклин лъана.

Ханлъиялда кверщел батун хадуса
Щукру гьабизе ккей – рукну батана,
Нигмат, щукру теялъ, тласа иналье
Сабаблъун нафс ккейи – далиллъун члана.

Дагба-къец хирияв магна гьечлев чи,
Мун кьун члезе кколеб кьо нахъе бугеб!
Кьун чей хлехьоларев ахмакъав инсан,
Пакъло дуге кьезе чигойищ гьечлев?

Чанги мун гладинав члухлухъанасул
Члунтун паналъараб бакъул дуниял,
Къого бихьичлого данде гьабураб
Давла-хазинаги хлурудахъ арав.

Хлалал-хларамалъул батлалти гьечлев,
Гьеб куцалъ хъвадани, дур талихл къуна!
Талихлги рохелги бокьун батани,
Битлараб ккой дуца глумроялъул нух!

Глалхул хлайваналда хъвади релълъарав,
Лъицаглаго дуге тарбият кьураб?
Терроризмаялъул гилмо цлаларав,
Гладан мун ватани, кантлизе ккела!

Каранда хахулел, хадур гІодулел
 Лъималазул улбул асир гьарурал,
 Аллагьасул пагъзал – гІайиб гьечлеб халкъ
 Къварид гьабейилан хъвараб бакІ гьечІо!

Роддомалде тІаде гьабураб гьужум
 Гьаз кІоченабуна, унго балагье?!
 Школалде арал лъималазда тІад
 Лъураб рагъ бихъулищ «багьадурзабаз»?!

Дунял-гІаламалъул рогьо горони,
 Гъазий щевезе бугеб давла лъаларо,
 Дунялалъул икъбал данде багъарал
 Гъаринзаби руго, талихІ къосарал.

Босуге, гІолилал, гьаздасан мисал,
 Гьабуге фасалъи гьаб ракъалда тІад,
 Гьабилги чІван Къабил къосарав гІадин,
 Къосун кезе горин, цІодорго рукІа!

РахІман ризкъи кезе гъоркъе чІунлъидал,
 Досда хІал кІолебин, хІалалаб цІехе.
 ХІаракатгунлъидал баракат бугеб,
 КвалквадичІлогги нуж тІораларел!

МУХІАММАД АВАРАГАСУЛ ﷺ ГІИЛМОЯЛЪУЛ ДАРАЖА

ТІадегІанав Аллагьасги абулеб буго свалат-салам лъеяв
 Аварагасде, цере рехсон арал аятал насхо гъариялда хурхун:

قَالَ تَعَالَى: ﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ

اللَّهِ مِنْ وَايٍ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٠٧﴾ البقرة: ١٠٧

«Дуда лъала гурищ, ва гъав МухІаммад авараг, хІакълъунго, ТІадегІанав Аллагъ зобал-ракъазул хазаинал, гъезул кверщел Жиндихъ бугев, маслахІат хал гъабун лагъ-задериде Жиндие бокъараб жоялдагъун амро гъабизе, ай аятал насхо гъаризе хІал кІолев вукІин. Ножое гъечІо, ва гъал иман гъурал гІадамал, ТІадегІанав Аллагъ тун батІияв чи, ножор киналниги умуразда кверщел гъабулев, нуж тушбабаздаса цІунулев, ножое квербакъи гъабулев».

Ялъуни магІна: «Ножое гъечІо, ва гъал китабиял, ягъудал, мушрикинал, ножоде балагъ щвейдал ножоохъ валагъулев, нуж гъелдаса цІунулев чи, гІицІго ТІадегІанав Аллагъ горони». Рехсараб аяталгъуль ТІадегІанав Аллагъас: «Дуда гъаларищ, гъалагури» - ян свалат-салам гъеяв Аварагасде хитІаб гъабиялгъи баян гъабула инсанияталда жаниб гІилмоялгъул рахълъ гъинде щварав чи гъечІолгъи.

ولا أحد من البشر أعلم بذلك منه عليه الصلاة والسلام إذ قد وقف من أسرار ملكوت السماوات والأرض على ما يطلع عليه غيره ، وعلم غيره بالنسبة إلى علمه ﷺ ملحوق بالعدم ، لأن علم الأولياء من علم الأنبياء بمنزلة قطرة من سبعة أبحر ، وعلم الأنبياء من علم نبينا محمد ﷺ بهذه المنزلة ، وعلم نبينا من علم الحق بهذه المنزلة . «روح البيان»

ГІаламалда гъорлгъан свалат-салам гъеяв МухІаммад авараггІан гІилмо гъалев чи гъечІо. Цогидав чи ваккичІеб букІиналъ, гъес зобал-ракъазул асрарал^[1], гІилмаби загъир гъаричІо, бальго тана. Цогидав чиясул гІилмо гъесул гІилмоялде данде босани, дагългъиялгъул рахълъ, гъечІелда релгългон буго. ХІасил, Аллагъасул вализабазул гІилмо аварагзабазул гІилмоялде данде ккунани, анкъабго ралгъадалде данде босани дагългъиялгъул рахълъ цо къатІраялда

[1] Бальгопъаби.*

рельтъон буго. Аварагабазул гИлмо [гГалайгьиму свалату ва салам] свалат-салам лъеяв МухІаммад аварагасул гИлмоялде данде босани, гьададинго буго, ай анкьабго ралъадалде данде цо къатІра гІадин. МухІаммад аварагасул ﷺ гИлмоги ТІадегІанав Аллагъасул гИлмоялде данде ккун, гьададинго буго, цо къатІраялда рельеъон, ралъадазде данде ккун. Ай, свалат-салам лъеяв Аварагасе къураб гИлмоги гьедигІан дагъаб горони гьечІо.

Свалат-салам лъеяв Аварагасде ягъудияз абидал: «Мун вачІа нежехъе зодосан цойидасан, ай цадахъго рещтІараб ТІехъги босун, Муса авараг ﷺ вачІарав гІадин», - илан, яги нежеда Аллагъ беразда вихъизе гъвеян. Яги къурайшияз, Макка гІатІид гъабе, Сафа мегІер меседлъун бахъине гъабеян абидал, рещтІараб буго гъаб хадуб бачІунеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿أَمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَتَّبِعِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ﴾ البقرة: ١٠٨

«Ножое бокъунищ бугеб ножорго Расуласде гъаризе мугІжизатал рихъизе гъареян, жиндир Рисалат хІакъаб букІин лъайзе гІурал далаилал-хІужабиги цере рукІаго, гъев [ай МухІаммад авараг] вачІинелде цебего жиндир къавмалъ Муса аварагасде “Нежеда Аллагъ вихъизе гъаве, кІалъайзе гъаве” - ян, ва гъазда рельеъаралги гъарарал гІадин?». Ай БетІергъан-Аллагъас бадибчІвай гъабулеб буго гьезда кколарел, къварагІел гьечІел жал гьез Расуласдасан тІалаб гъабиялдалъун. Ва гьединго ТІадегІанав Аллагъас бусурбабазе кантІиги къолеб буго, пикрого гъабичІого, хІакъикъатги лъайчІого, насхо гъарурал аятаздасан букІаниги, цогидал жалаздалъун букІаниги, свалат-салам лъеяв Аварагасе суал къечІого, горел жал

тІалаб гъаричІого, гъесдаги, гъесде рещтІараб Къуръ-аналдаги, насхо гъарурал аятаздаги иманги лъун, берцинго гъесда нахъги рилълъун рукІаян. Ва гъединго бусурбабазда лъайзе гъабулебги буго ягъудиязул жедедехун букІунеб хІасад, гъл ягъудиял даимго жедее квешлъи бокъулеллъун рукІин. Жал нахъчІвалелги руго загъиралда ягъудияз гъабулеб насихІат къабул гъабиялдасаги. Ай гъез бицунеб уянги ккун, Исламалдаса руссун муртадлъиялдаса цІодор гъарулел руго.

ЯГЪУДИЯЗ БУСУРБАБАЗДЕХУН ГЪАБУЛЕБ ХІАСАД

Ягъудияз свалат-салам лъеяв Аварагасул асхІабзабаздехун ﷺ гъабулеб букІараб хІасадалгъл хІакъалгъл цо мисал:

وروي أن فنحاص بن عازوراء وزيد بن قيس ونفرا من اليهود قالوا لحذيفة بن اليمان وعمار بن ياسر رضي الله عنهما بعد وقعة أحد : ألم تروا ما أصابكم؟ ولو كنتم على الحق ما هزمتم ، فارجعوا إلى ديننا فهو خير لكم وأفضل ونحن أهدى منكم سبيلا . فقال عمار: كيف نقض العهد فيكم ؟ قالوا : شديد . قال : فاني قد عاهدت أن لا أكفر بمحمد ما عشت . فقالت اليهود : أما عمار فقد صبا ، أي خرج عن ديننا بحيث لايرجى منه الرجوع إليه أبدا ، فكيف أنت يا حذيفة ألا تبايعنا ؟ قال حذيفة رضي الله عنه : رضينا بالله ربّا وبمحمد نبيا وبالإسلام ديننا وبالقران إماما وبالكعبة قبله وبالمؤمنين إخوانا ، فقالوا : وإله موسى لقد اشرب في قلوبكمما حب محمد ثم أتيا رسول الله صلى الله عليه وآله واخبراه فقال : ((أصبتما خيرا وأفلحتما))

УхІудалда ккараб рагъдаса хадуб, ТІадегІанав Аллагъ жедеда разилъаял ХІузайфатги Паммарги – гъав кІиявго асхІабасде абун буго ягъудиязул цо къокъаялъ: «Ножода бихъанищ ножоде тІаде бачІараб балагъ, къварилъи. ХІакъаб диналда нуж рукІарал ани, ножор бо биххизе

гъабилароан. РачІа нуж русса нежер диналде. Нежер дин ножое лъикІаб буго, хириябги буго, ножоралдаса битІарабги буго». Гъаб хабар гъаз бицинда, Паммарица абун буго ﷺ: «КъотІи биххи ножода аскІоб кин букІунеб?» – абун. Бегулареб жо бугоян гъез абидал Паммарицаги абун буго: «Батани, дица къотІи гъабун буго МухІаммадидехун жахІа-хІусудги гъабиларин, гъесде иман лъеялдасаги вуссинарин, гъесда аскІовги чІелин, дун чІаго вугевгІан заманаялъ», - илан. Цинги ягъудиял кІалъан руго: «Гъав Паммар нелъер диналдаса вахъун вуго, тІокІав нахъвус-синалде божи-хъул гъечІеб хІалалъ, гъасул жо кколаро», – абун. Гъанже ХІузайфатидехун руссун руго ва абун буго: «Дур щиб хІал бугеб, дуца гъабиларищ нежее къотІи, мун вачІинарищ нежер диналде?» - ян. ХІузайфатицаги ﷺ гъабун буго гъадиаб жаваб: «Дун разияв вуго ПадегІанав Аллагъ – БетІергъан вукІиналда, МухІаммад ﷺ – авараг вукІиналдаги, Ислам – дин букІиналдаги, Къуръан – имам букІиналдаги, КагІба – къибла букІиналдаги, муъминзаби – вацал рукІиналдаги», - ян. Гъаздаса хъулги къотІун ягъудияз абун буго, гъал гъедун руго: «Муса аварагасул АллагъасХІаги, нуж кІиясулго раКІал МухІаммад вокъи-ялъул цІун руго», – абун. Хадуб гъезулгун ккараб хабар-калам кІиявго асХІабас [رضي الله عنهما] жинде бицинда, свалат-салам лъеяв Аварагас абун буго: «Ножоца битІун абун буго, ножор лъикІлъиялда кверщел батана», - ян. Цинги гъаб хадуб бачІунеб аятги рещтІун буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ أَنفُسِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّ لَهُمُ الْحَقَّ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ ﴿١٠٩﴾ البقرة: ١٠٩

«Агълул-китабилъун жал ругел ягбудиязул гІемеразе бокула, гъез хьул гъабула, ва гъал муъминзаби, нуж муртадлъиялде, ай Исламги тун, куфруялде руссине, жедер нождехун бугеб хІасадалъ. Жедее загьирлъун хадуб, ай загьирлъаниги МухІаммад ТІадегІанав Аллагъасул расул вукІин, рагІи-калам, дин хІакъаб букІинги [гъезда гъеб лъалаан, Тавраталда хъван букІиналъ МухІаммад аварагасул ﷺ хІакъалъуль кинабго баян: гъев вачІине вукІин, гъесул сифат-сурат, тІабигІат-гІамал, цІар, тухум-къибил, вахъине вугеб бакІ, – кинабго].

ТІадегІанав Аллагъас аяталъул хадуселда абулеб буго, ай муъминзабадехун: «Ножоца гъел жалго те, ай сабро гъабе, гъезда данде рахъун дагІба-къец гъабизе лъугъунге. Гъелъул хІакъалъуль ТІадегІанав Аллагъасул рахъалдасан нождехъе цо амро-хІукмо щвезегІан. ХІакълъунго, ТІадегІанав Аллагъасундего хІал кІолев вуго», ай гъездасан рецІел босизеги, гъелъиеги болжал щвезе бугеб – абураб магІна.

ХІАСАДАЛЪУЛ ХІАКЪАЛЪУЛЬ ДАГЪАБГИ БАЯН

وأصل الحسد تمنى زوال النعمة عمن يستحقها وربما يكون مع ذلك سعى في إزالتها . والحسد مذموم لما روي عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال : ((ياكم والحسد فإن الحسد يأكل الحسنات كما تأكل النار الحطب)) أوقال : ((العشب)) أخرجه أبو داود . فإذا أنعم الله على عبده نعمة فتمنى آخر زوالها عنه فهذا هو الحسد وهو حرام ، فإن استعان بتلك النعمة على الكفر والمعاصي فتمنى آخر زوالها عنه فليس بحسد ولا يحرم ذلك لأنه لم يحسده على تلك النعمة من حيث انها نعمة بل من حيث انه يتوصل بتلك النعمة إلى الشر والفساد . «خازن» ، ص ٧٣ ، ج ١

КигІанго цебе рехсей гьабураб букІаниги: ХІасадалгьул асло, гьелгьул магІна ккола, кьезе мустахІикъав чиясда тІаса ТІадегІанав Аллагьас кьураб нигІмат ине боки. Пемеерисеб мехалда гьеб хІасадалда цадахъ гьеб нигІмат тІаса ине гьабиялъе хьвади, цІакъбахъиги букІуна. ХІасадалгьул хІакъалгьулъ Абу-гьурайратидасан ﷺ бицараб хІадисалдаги абулеб буго: **«Воре нуж хІасадалдаса цІуне. ХІакълъунго, гьеб хІасадалъ лъикІал гІамалал кванала, цІаялъ цІул кунеб гІадин»**. ХІадис тІобана.

ТІадегІанав Аллагьас жиндир лагьасе кьураб мехалда цо нигІмат, гьесда тІаса гьеб нигІмат ине цойгиясеги бокиани, гьеб жо хІасад ккола, гьеб хІарамаб буго. ТІадегІанав Аллагьас кьураб нигІмат гьев чияс хІалтІизе гьабубеб бугони куфру-магІсияталъе комекалъе, цинги цойгиясе бокиани гьеб нигІмат гьесда тІаса ине, гьеб хІасад кколоро, хІарамабги гьечІо. Щаян абун, гьас досие кьураб нигІматалде хІасад гьабула гьечІо, дос доб квешаб, хІарамаб рахъалде бусине гьабубеб букІиналъе гІоло горони. Ай, нигІмат тІаса ине гьасие бокиаялъе сабаблъун ккана дос доб квешаб рахъалде хойзе гьабубеб букІин. Гьель гьеб хІасадлъун кколоро.

فائدة: قال حاتم الاصم : المغتاب والنمام قرد أهل النار والكذاب كلب أهل النار والحاسد خنزير أهل النار

ХІатамул Асам абурав кІудияв валияс абун: «Гьибатчиги мацІихъанги – жужахІалгьул агьлоялгьул маймалак вуго, гьереси бицунев чи – жужахІалгьул агьлоялгьул гьой вуго, хІасадчи – жужахІалгьул агьлоялгьул больон вуго», – ян.

رأى عيسى عليه السلام ابليس وفي إحدى يديه عسل وفي الأخرى رماد ، فسأله عن ذلك فقال : العسل أجعله في شفاء المغتابين والرماد أجعله في وجوه الأيتام حتى يرمدوا فيستقذروهم الناس فلا يفعلوا بهم خيرا

ГІса аварагасда ﴿﴾ цо нухаль бихъун буго иблис, цояб квералъухъ гъоцІо, цогідаб квералъухъ рахъугун. «Гъалъул магІна щиб?» – абун гъес гъикъидал, иблисаль абун буго: «Гъаб гъоцІо дица хІалтІизе гъабула гъибат чагІазе дарудае^[1], гъаб рахъу дица бала ятимзабазул бадибе, гъезул берал унтизе, гъелдалъун гъел жедедасан гІадамазул ракІкъараллъунги лъугъун, гъезие лъикІлъи гъабичІого букІине гІоло», - ян.

ДАГІБА-РАГІЯЛДАСА ЛЪИКИАБ ГІАМАЛ

Ягъудиязулгун дагІба-къец гъабичІого, саброялда чІаян амро гъабун хадубги ГІадегІанав Аллагъас муъминзабаде, амро такрар гъабун, абулеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا نُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِنْ حَيْرٍ نَحْدُوهُ
عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿﴾ البقرة: ١١٠

«Ножоца арканал-шурутІал гІорайзе гъарун фаризаял какалги рай, боцІи-малалдаса закатги бахъе. Ай нуж гІибадат гъабиялдалъун ГІадегІанав Аллагъасдехун русса, Аллагъасде гІагарлъи гІалабги гъабе. Гъеб ножое лъикІаб буго ягъудиязулгун дагІбаялде русиналдаса. ЛъикІал гІамалазул щиб жо бугониги, ножоца цебе регІун, ай цебе-садакъа гъабун, ножода гъелъул ажро-кири ГІадегІанав Аллагъасда аскІуб ахираталда батила».

Какги закатги рехсон тана БетІергъан-Аллагъас киналниги лъикІал гІамалазда гъорлъан, гъаб кІиябго бищун кІвар цІикІІараб букІиналъе гІоло. ХІакъикъаталда гъаль гъорлъе рачуна киналго лъикІал гІамалал – фаризаял-

[1] Ай, гъезие гъоцІогІадин гъибат гъуинлъизе.

суннатал какал рукІа, цогидаб садакѡа-хайрат букІа. ХІатта, цо чамарсак яги цо кванил лукѡма бугониги, гѡеб нилѡе Кѡиямасеб кѡояль УхІуд мегІералѡул бакІалда чІола, ТІадегІанав Аллагѡас гѡелѡул ажро-кири цІикІкІине гѡабун батияль ва нелѡер гѡелде хІажалѡияльѡул цІакѡльбияль.

«ХІакѡльѡунго, ТІадегІанав Аллагѡ ножоца гѡабулеб ГІамал бихѡулев вуго. КигІан дагѡаб букІа гѡеб гІамал яги гІемераб букІа, ва гѡединго, квешаб букІа, лѡикІаб букІа. ЛѡикІаб гІамалалѡул ажро-кириги, квешаб гІамалалѡул кѡадаралда гІазаб-гІакѡобаги – гѡебги батизе буго».

Свалат-салам лѡеяв Аварагасул хІадисалда абулеб буго:

((إن العبد إذا مات قال الناس ما خلف ما خلف وقالت الملائكة ما قدم))

«Цо Аллагѡасул лагѡ хварав мехалда гІадамаз абула: “Гѡас нахѡе щиб тараб?” – абун. Малаикзабаз абула: “Гѡас цебе щиб регІараб?” – абун». ГІадатаз лагѡзалѡун ккурал рукІиналь, мискинго хварав чиясе нелѡер рахѡалдасанин абуни рогѡоцин шола, фуланасул хведал хадуб хѡйзе чахѡуцин батичІо абун. Халифалѡун вугев заманалда БакѡигІалѡул хабзаладасан унаго, Аллагѡ разилѡаяв Пумар-асхІабас, гѡезие саламги кѡун, абун буго:

عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه أنه مر ببقيع الغرقد فقال : السلام عليكم أهل القبور أخبار ما عندنا أن نسائكم قد تزوجن ودوركم قد سكنت وأموالكم قد قسمت. فأجابه هاتف يا ابن الخطاب أخبار ما عندنا أن ما قدمناه وجدناه وما أنفقناه ربحناه وما خلفناه فقد خسرناه

«Ассаламу гІалайкум, хабал агѡло! Нежеда аскІоб бугеб хабарин абуни, ножор руччаби россабазе ана, ножор рукѡзабада жанир варисзабиги чІана, ножор боцІи-малги би-

къана», - ян. Цинги Пумар-асхІабасде ахІун буго гьа-
тифаль: «Ва Ибну ХатІаб! Нежеда аскІоб бугеб ха-
барин абуні, нежеца дунялалда гьабураб лъикІаб гІамал
нежеда батана, нежеца цебе регІараб, ай къураб садакъаги,
гьелъулги нежеца цикІкІараб пайда щвана [ай пайда ккана],
нежеца нахъе тарабин абуні, нежеда тІаде ккана, ай гьель
пайда гьабичІо, зарал горони, ниж къине гьаруна», - ян.

تنبيه

ТІадегІанав Аллагъас асхІабзабазда ﷺ: «Ножоца какалги
рай, закатги къе, ягьудиялгун дагІба-къец гьабичІого, гьезул
амроги Диде тІамун те», - ян абураб амрояль жакъа не-
лъедеги щвей гьабулеблъги кІочене бегьуларо. Нелъеда би-
хъана хІукумат биххун хадуб, цо кинал рукІаниги дунялалда
хурхарал гІиллабазе гІоло, цо-цо къокъабаз, халкъ хъва-
дулел шагъра-нухал къан, митингал гьарун, гІарзаби хъван,
– гьаруниги, гьездасан, батІаяб тІокІаб хиса-баси, пайда-
хайирги ккечІого. БукІарабани халкъалъул унго-унгояб
Аллагъасде божи, мугъчІвай, рес букІинчІо гьариги ахІиги
Досде гьабичІого. БетІергъан-Аллагъасухъ горищ бугеб
халкъалъул кверщел, эхтияр? Дос горищ ракІал сверизе
гьарулел? Досдалъун горони дунялалда щибго жо билъан-
хъулебищ? Гьаб нилъеда лъалебани! Къеги БетІергъанас
бусурбабазе шулияб иманги игІтикъадги! Амин!

***Инсан хварав мехалда гьесул гІамалал къотІун ккола, ункъго
жо хутІузегІан.***

ТІоцобисеб – гьев чияс жиндир боцІи-малалдалъун нахъе
тараб мунфагІат: бан тараб масжид, гьарун тарал нухал,
къоял, бачун тараб лъим, бухъун тараб чери, гъун тараб
пихъил гьветІ.

Киубилеб – жиндир бацІцадаб гІакълоялдасан би-жараб ва нахъе тараб мунфагІат. Халкъ мекъса тІамулеб бидгІачагІазул гІилму горев, жинца манлъун нахъе тараб, халкъалъе пайда бугеб шаргІияб гІилмо ва гъединго хъван тарал тІахъал.

ورد في الحديث : ((من كتم علما علمه ألجم يوم القيامة بلجام من النار))

«Жив чІаго вукІаго жинда лъараб гІилмо гІадамаздаса балъго гъабурав чиясда Къиямасеб къоялъ кІалдиб цІадул чІолохъжо бала», - ян абун буго Аварагас ﷺ.

قال الإمام السخاوي: يشمل هذا الوعيد حبس الكتب ممن يطلبها للانتفاع بها

Гъев жинда лъараб гІилмо гІадамаздаса бахчарав чиясе бугеб хІинкъиялъ щвей гъабула тІалаб гъабурав чия-сухъе мунфагІат босизе тІехъ къечІесдеги. БукІаниги щиб, пайда босизе къураб тІехъ гъомер хъахІлъиялда нахъе къезегІаги лъалебани. Умумузухъа цІализе ро-сарал тІахъал наслабазухъецин тІад руссине гъаричІого чІаралгицин ратуларелани.

Лъабабилеб – гъев ккола нафсалдасан бижараб, лъу-гъараб мунфагІат, ай эбел-имсуге дугІа гъабулел лъикІал лъимал, васал рукІаниги ясал рукІаниги. ЛъикІал горел, ай лъикІаб гІамалго гъабуларел лъималаздасан хварал эбел-имсуге ажро-кири щоларо. Квешал лъималазул квешал гІамалалги умумузда нахъ регІуларо, ай гъез раччуларо. Амма гІисинго лъималазе исламияб тарбият къун гъечІони, гъев умумуздасан тІалаб гъабула Къиямасеб къоялъ. Свалат-салам лъеяв Аварагасги абун буго:

وعن النبي ﷺ قال: ((حق الولد على والده أن يحسن اسمه ويحسن مرضعه ويحسن أدبه فإنه مسؤول عنه يوم القيامة ومؤاخذ بالتقصير فيه))

«Лъималазе умумузда тІад бугеб хІакъалдаса ккола: берцинаб цІар лъей, хахизе чияхъе кьолеб бугони, хІалалаб бацІадаб бакІалде къей, берцинаб адаб манлъи, исламияб тарбият къей. Рехсарал умураздасан умумузде Къиямасеб кьоляль гъикъизе буго. Гъезул кІарчанлъи, такъсир ккун батани, гъелдалъун гІазаб-гІакъобаялде ккезеги руго». Манлъизе умумузеге, манлъараб босизе наслабазеги тавфикъ къеги рахІмо-цІоб гІатІадав Аллагъас!

Свалат-салам лъеяв Аварагас рехсараб лъабабго пайда бицун буго жиндир хирияб хІадисалда:

((أو ولد صالح يدعو له))

васасе «лъикІав, жиндие дугІаги гъабулев» абураб сифат гъабиялдасан мурад буго, жедер хварал умумузе лъикІаб дугІа гъабиялде наслаби кантІизе гъари, гъел гъесизе гъари. Кинин абуни, лъикІал лъималаз гъарурал лъикІал гІа-малазул ажро-кири умумузе, лъималаз дугІа гъабичІониги, щолелъул. Жинца гъун тараб гъойтІалдаса квараб пихъалъул кири щолеб гІадин, кварас дугІа гъабичІониги.

Ункъабилебин абуни, жиб лъабабилелде гъорлъе лъугъинеги бегъулеб, рухІалдалъун бижунеб, ай рухІанияб пайда буго. Гъебги ккола машаихзабазул тарбияталдасан лъугъунел магІнавиял лъимал, ай муридзаби.

ХІасил, хІакъав муршидасулги муридзабазулги мисал релъона свалат-салам лъеяв Аварагасулги асхІабзабазулги мисалалда. Гъедиनाव хІакъав шайих къабул гъави, гъесда

нахъвилъльгин, гьесул адаб гъаби – гъеб ккола свалат-салам лъеяв Авараг къабул гъави, гьесда нахъвилъльгин ва гьесул адаб гъаби. Гъел машаихзабазде данде хвалченги бахъун, гъезул нухде гъегъги бан, свалат-салам лъеяв Авараг разилъгьялде, гьесде гІагарлъгьялде хул гъабулев чиясул мисал релълъона, лъималазулгун тушманлъиги гъабун, гъезул эмен разилъи тІалаб гъабулев чиясул мисалалда. Гъеб букІунеб жо горо, гъелде хул гъабулевги – ахІмакъ вукІуна.

*Анбия-русулазул ирс жедеца босарал,
Эзул нух цІунялъуль цебесеб кьерда чІарал,
Исламалъул байрахъал рорхун жедеца ккурал
Хулафаазде данде дица чи восуларо.*

*Дин манлъизе гъунарги гъезул гІадаб бихъичІо,
Гъава нафсгун рагъулеб ярагъги гъезухъ буго,
Гъезда аскІов къарасул къо гІадада унаро,
Гумроялъул къиматги гъезда гІадин лъаларо.*

*Гъел лъаларев чиясул Ислам-дин роцІунаро,
Дунял-ахираталда рохелги гъесий гъечІо,
Рохелалъул магІнаги гъел лъайчІесда лъаларо,
Лъараб къо бачІун хадуб хайир гъельги къоларо.*

*Ракъалда тІад Аллагъас уманааллъун тарал,
ТалихІ къараз горони къец гъездехун байларо,
РекІель нифакъ бахчарав мунафикълъун гъечІони,
Гъездехун рагъ гъабизе гІакъилав вахъинаро.*

الباب الثاني

КИАБИЛЕБ БЕТІЕР

Нажраналдаса насраниязул цо кьокъа данделъана Ма-
динаялгъл ягъудиялгун свалат-салам лъеяв Аварагасул
мажлисалда. Гъениб гъез байбихъана цуцаль дагІбадизе.
Ягъудияз абуна, Алжаналгъуре жал горони лъугъунаро,
ягъудиязул горони битІараб, хІакъаб динги гъечІоян. На-
сраниязги абуна, насраниял горони Алжаналгъуре лъу-
гъунаро, насраниязул горони битІараб, хІакъаб динги
гъечІоян. Цинги рещтІараб буго хадуб бачІунеб аят.
БетІергъан-Аллагъас абуна:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصْرِيًّا تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ
قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ ﴿١١١﴾ البقرة: ١١١

«Ягъудияз абуна, ягъудиял горони Алжаналгъуре лъу-
гъине гъечІоян. Насраниязги абуна, насраниял горони Ал-
жаналгъуре лъугъине гъечІоян. Гъел руго гъезул батІулал
хъулал. Дуца гъезда абе, Авараг: “Гъеб дагІбаялгълъ нуж
ритІарал ратани, гъелъие хІужа, далил чІезе гъабе”, - ян».

ХІАКЪЛЪУНГО АЛЖАНАЛЪУБЕ ЛЪУГЪУНЕБ АГЪЛО

Хадусеб аяталдаги абулеб буго БетІергъан-Аллагъас:

قَالَ تَعَالَى: ﴿بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا
خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ ﴿١١٢﴾ البقرة: ١١٢

«Гьѣб ножоца абухъѣ гьѣчЮ, Алжаналъуре ножор цоялцин лъугъунаро. Алжаналъуве лъугъуна гьадиनाव чи: загьиралда жив Исламалдеги вачІарав, Къуръанги жинца къабул гьабурав, ай гьелдаги божарав, ТІадегІанав Аллагъасул авами-разда нахъги вилъълъарав. БатІиналда жив мунафикълъун гьѣчЮго Аллагъги ﷺ цо гъавурав, гьабубеб гІибадат-гІамалги жиндир ширкалдаса бацІцІадав, [муртадлъичЮго жив Исламалда хойзеги хварав], кинаб миллат-къавмалъул жив вугониги. Гьедин-Исламалде вачІарав чиясе буго жиндир БетІергъанасда аскІоб гьесие къотІи къезе гьабураб ажро, ай Алжан. Гьединач гІадамазе Алжаналъуре лъугъунаго хІинкъьиги гьѣчЮ, пашманлъьиги гьѣчЮ». Ай, дунялалда гІибадат гьабичЮго гІадада борчІун гІумро арал – гьелда пашманлъъараб, капурзаби – Аллагъасул ﷺ цин бахъин щойдал хІинкъъараб Къиямасеб къоялъ, рехсараб сифат жедее гьабурал муъминзаби: «Гъаб хІинкъьиги пащманлъьиги нежеда тІаса босарав БетІергъан, рещц Дуге буго», - янги абугаго, рахІаталда лъугъуна Алжаналъуре. БетІергъан-Аллагъас Жиндир рахІмо-цІобалдалъун гьедин Алжаналъуре лъугъу-нездаса гьареге киналго муъминзаби! Амин!

Цебе рехсохъѣ, Нажраналдаса рачІарал насраниязул къукъагун дандчІвай гьабуба Мадинаялъул ягъудияздасан ахІбараз, ай гІалимзабаз, добго хІалалда свалат-салам лъѣяв Аварагасул мажлисалда. Гьенирги гьел, цояз цоял гьериси гьарун, дагІбадун руго. Цинги рещцІараб буго гьаб хадуб бачІунеб аятги. БетІергъанас абубеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ الْنَضْرَىٰ عَلَىٰ شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصْرَىٰ لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ ۚ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۗ فَاللَّهُ يَحْكُمُ

بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣﴾ البقرة: ١١٣

«Ягъудияз абуна насраниязде: “Нуж хІакъаб ди-
налда гъчІо, нуж ГІиса аварагасдеги Инжилалдеги ка-
пурлъизеги капурлъана”, - ян. Насраниязги абуна ягъу-
диязде: “Нуж хІакъаб диналдаги гъчІо, нуж Муса авара-
гасдеги Тавраталдеги капурлъана”, - ян. Жал кІиялгоги
рукІун ругел хІалалъ жедеца ТІехъ цІалулеллъун, ай
лъалел гІалимзабилъун». Ай, Инжил жедеца тасдикъ
гъабулел Таврат цІалулел ягъудиялги, Таврат жедеца
тасдикъ гъабулеб Инжил цІалулел насраниялги. Амма,
хІакъикъаталда, кІиязго абулеб жо битІараблъунги ккола,
щаян абуні, кІиялго хІакъаб диналда гъчІелъул.

ХІасил, ТІадегІанав Аллагъасул рахъалдасан бачІараб
цо ТІехъги цІалун, гъелде иманги лъун хадуб, гъев чияс
Аллагъасул рахъалдасан рачІарал цогидал ТІахъал гъереси
гъаризе рес букІунаро. Щаян абуні, Аллагъасул ﷻ рахъал-
дасан рештІарал ТІахъал киналго цуцаца тасдикъ гъару-
леллъун рукІунелъул. Цоялъ цояб гъереси гъабулеб, цуцаде
данде кколареб жо гъезда жаниб букІинеги букІунарелъул.

«Гъел, жедехъе ТІахъалги рештІарал, насраниязул
ва ягъудиязул къосун ккарал гІалимзабаз, дуда абула
рагІаралда релълъараб рагІи буго, ва гъав МухІаммад
авараг, гъел жедехъе ТІехъги байинчІел жагъилал гІадамаз,
ай гІарабазул мушрикиназ ва цогидазги дуда абула бу-
гебги», ай мун гъереси гъавиги. Ай, «жагъилал мушрикиназ
дуда дагІба бай, мун гъереси гъави кІудияб жойищ бугеб,
рехсарал гІалимзабацацин гъабураб мехалда» – абураб
магІна ккола, свалат-салам лъеяв Аварагасул ракІбатун, ай
гъесие бигъалъи бачІине гІоло. Гъаб ккола хІакъикъаталда,
ягъудиязул ва насраниязул гІалимзабада БетІергъан-
Аллагъас гъабула бугеб кІудияб бадибчІвай, лъалеллъунги
рукІун гъел мекъаб рахъалдехун иналдалъун.

Аяталгъл ахиралдаги абула буго БетІергъан-Аллагъас: «ТІадеГІанав Аллагъас гъабизе буго хІукму Къиямасеб къоялъ, диналгълъ ритІараздаги мекъаздаги гъоркъоб, ай ритІаразе – Алжаналдалгълун, мекъазе – жужахІалдалгълун».

МУТАЦАЙХЛЪИ ГЪАБИЯЛЪУЛ ХІУКМУ

تنبيهات . واعلم أن كل حزب بما لديهم فرحون وليس ذلك في الفرق الضالة خاصة بل ذلك يجري بين صوفي وصوفي وشيخ وشيخ وعالم وعالم فتخطئة كل فريق صاحبه مستمرة

БатІа-батІаял фиркъабазул, щибаб фиркъа жедеца хъвадизе гъабулеб фиша-ГІамалалда рохи, цоял цояз мекъалгълун рикІкІин гІицІго къосун ккарал фиркъабазда хассаб амро горо. Гъеб букІуна суфизабазда, кІиго шайихасда, кІиго гІалимасда гъоркъобги. Гъеб, жакъа нелъер заманалда горониги, кидаго букІарабги буго. Гъеб гъедин букІине кколебги батила. Щаян абуни, хІакъаб лъазе ккани, мекъабги, хъахІаб лъайзе ккани, чІегІерабги гъечІого гІоларелгъл.

قال بعض المشائخ: من ادعى أنه صاحب قلب وإرشاد بدون تزكية النفس ومعرفة المبدأ والمعاد لأجل الدنيا الدنيئة كان عذابه أضعاف عذاب اللاتي رأهن النبي ﷺ ليلة المعراج يقطعن صدورهن بمقاريض فسأل جبريل فقال إنهن الزواني من النساء اللاتي جئن بأولاد من الزنا . فالدعوى باطلة بدون الدليل وصاحبها ضال مضل والمدعى كالزانية والتابع له على هواه كولد الزنا فإن ولد الزنا هالك حكما لعدم المرئي والاتباع لمبتدع لا ينتج إلا البدعة والإلحاد. «روح البيان» ، ص ٢٠٨ ، ج ١

Машаихзабазул цояс абун: «Шив чи вугониги дунялалгъл боцІи-малалгье гІоло жинца дагІба балевлгълун, жив иршадалгъл агъло вуго абун, живги вукІун вугев

хІалалъ муршидасул тарбияталдалъун жиндир нафс-ракІ бацІцІалъичІевлъун ва иршадалъе агълолъун гъечІевлъунги, гъев чиясе гІазаб цІикІкІараб буго МигІражалъул сордоялъ свалат-салам лъеяв Аварагасда кІевекъмаххазгун жодоцаго жодор курмул къотІула рихъарал руччабазе бугелдаса. “Гъел руччаби щал?” – абун Аварагас ﷺ гъикъидал, Жабраил малаикас бицун букІана зинадукъа лъимал гъарурал руччаби ругоян. ШаргІияб хІужа-далилго гъечІого шайихлъиялда дагІба бай – мекъаб, батІулаб амро ккола. Гъедин дагІбаги бан, шайихлъи жинца хІалтІизе гъабулев чи – живгоги къосарав, жинца гІадамалги къосине гъарулев чилъун вукІуна. Ва гъединго гъев чи релълъене гъавула зина гъабулей гІадамалда, гъесда нахърилълъаралги релълъене гъарула зинадукъа лъугъарал лъималазда. Зинадукъа лъугъарал лъималги жал гъалагъараллъун рукІуна. Ай, тарбият къезе насабалъул эменги гъечІого, гІадада хварал лъималазул хІукмуялда рукІуна. ХІасил, бидгІачиясда нахъвилълъарасе хІасуллъулеб жо букІунаро дагІба-къец гъабизе ругъунлъи горони, гъебги – битІараб, хІакъаб амро-ишалде данде, жакъа нилъеда бихъула бугеб гІадин.

وحكي عن الشيخ صدر الدين التبريزي أنه قال : كان رجل مشهور في تبريز يقال له عارف ، فقدم يوماً إلى مجلس بعض العارفين فقال له: ما اسمك؟ قال: محمود لكن يقال لي عارف. قال: هل عرفت ذاتك حتى قيل لك عارف؟ فقال: قرأت كتباً كثيرة من مقالات المشائخ والصوفية . قال له: ذلك كلامهم ، فما لك؟

Тибриз абураб шагъаралда вукІун вуго цо чи «ГІариф» абун. Цо къоялъ гъев ккун вуго гІарифуназдасан цо шайихасул мажлисалде. Гъев шайихас гъасде гъикъун буго: «Дур цІар щиб?» – абун. Гъас жаваб гъабун буго гъадин: «ЦІарни дир МахІмуд буго, кинниги диде гІадамаз

“Тариф” абула», - ян. Шайхас, такрар гъабун, абун буго: «“Тариф” дуде абизе ккани, дуда дурго зат, ай мунго лъалищ?» – абун. Гъанжи МахІмудица бицунеб буго: «Дица шайихзабазул, суфизабазул гІемерал тІахъал, макъалатал цІалана», – абун. Гъанжиги шайихас МахІмудиде абун буго: «Гъел дуца цІаларал тІахъал, макъалатал – гъезул калам буго, дурго щибха бугеб?» – абун. ХІасил, МахІмудил «магІрифат» къватІиб чІван буго.

فمجرد النسخة لا يفيد بدون العمل بما فيها والتحقق بحقائقها . وهذا كما أن تاجرا إذا وصل له كتاب من عبده المأذون في التجارة أي اشترت كذا وكذا وأخبر سيده بما وقع تفصيلا فبمجرد هذا الكتاب لا يقدر السيد أن يتجر بدون أن يصل إليه ما اشتراه العبد من السلعة فلو أدخل جماعة من المشتريين في داره لبييع متاعه لا يجد إلا خجالة لأن المحل الذي يعرض السلعة فيه على المشتريين لا يفيد مجرد النسخة وقراءتها

ХІасил, гІицІго тІехъ хъваяль яги хъвараб цІалияль, тІалиблъун вугони, гІей гъабуларо, хъвараб-цІаларалда гІамал гъабулеб гъечІони. Масала, цо базарганасухъе щвани, базар гъабизе жинца изноги къун, сафаралъ витІарав жиндирго лагъасул кагъат, гъелда хъванги батани дица гъадиабги гъадиабги къайи-цІа босун буго абун, гъеб кагъатги цІалун, гъас рачани жиндирго рокъоре базаргаби, дов лагъас кагътида хъван бачІараб къайи бичун босизе, щиб ккезе бугеб? Хъван бачІараб кагътида жаниса босунищ гъос базаргабазе къайи къолеб? Жиндихъ гъезего гъечІеб жо гІадамазе бикъизеян инсан лъугъине бегъилищ?

Гъалда рельлъарал мисалал гІемерал рачине бегъула, рачун цере инеги ана. Рехсей цебе арав МахІмудие «Тариф» абураб цІар щвараб гІадин, «шайих» абураб цІаралъ гІей гъабулареблъи лъайзе ккела гІакъилав чиясда. Дунялалъул рокъор рахчун тІора-гъоран рукІарал балъ-

голъаби, къабихІал фишаби халкъалда цере загьирлъулеб Къиямасеб къояль БетІергъан-Аллагъасда цебе босизе гьомерги букІине ккеларищ инсанасул?

ГІАЛИМЗАБАЗУЛГУН ХУРХЕН ГЪАБИ

Аварасул ﷺ хІадисалда абулеб буго:

وفي الخبر: ((سيأتي زمان على أمتي يفرون من العلماء والفقهاء كما يفر الغنم من الذئب ثم يأتي بهم بلاء أولها السلطان الظالم والثاني يرفع الله البركة عن رزقهم والثالث يخرجون من الدنيا بغير الإيمان)). «الموعظة الحسنة»

«Цо заман бачІине буго дир умматалде тІаде, гІалимзабаздаса ва фукъагъааздаса гІадамал тІурулеб, хъормидаса чахъу тІурулеб гІадин. Цинги гъезда тІаде балагъал рачІине руго, – ян. – ТІоцобисеб: гъезде тІаде тІамила зулмауяв султІан, ай хан, хІаким, пача. КІиабилеб: гъезул ризкъиялдаса баракат ина. Лъабабилеб: иманалда гъечІого, ай иманалдаса ратІалъун хвела».

ХІасил, гІалимзабаздаса тІури, ай гъездаса мугъбай, гъездаса гъанцІи, хІинкъи кколеб буго хвалда мекъса ккеялъул гІаламатлъун. Гьел гІалимзабазулгун бухъен-хурхен гъаби, гьел рокъи, гъездасан хІалкІвараб гІилмо-лъай тІалаб гъаби – хвалда ритІун ккеялъе гІаламатлъунги. Босе, гьудулзаби, пайда гІалимзабаздасан, нечечІого, нахъе къайчІого. ВацІІадав гІалимасдасан ножое гІемераб пайда-хайир щвезе буго дунялалъулги ахираталъулги. Тавфикъ къеги!

Цойги хІадисалда абулеб буго:

قال ﷺ: ((ويل لأولاد أمتي عن آبائهم في آخر الزمان فإنهم لا يعلمون العلم أولادهم
يمنعونهم عنه ويرضون عنهم بشيء من غرض الدنيا فإذا صلحت دنياهم لا يباليون
أن تفسد آخرتهم فهم مني بريء وأنا منهم بريء إلا أن يتوبوا))

«Гьалагльи, балагъ-гІазаб буго ахир-заманалда дир ум-маталъул лъималазе умумуздасан. Гьеб заманалда умумуз лъималазда гІилмо манлъизе гьечІо, гІилмо гьабиялдаса гьел нахъчІвайзе руго. Гьеб заманалда умумул лъималаздаса разилъизе руго дунялалъул боцІи-малалдалъун. Дунялалъул рахъ гьезул борхун бугони, умумуз щибго ургьел, кІвар гьабизе гьечІо жедер лъималазул ахират пасалъиялъул. Гьединал умумул дидаса рацІцІадал руго, дун гьездасаги вацІцІадав вуго [ай, гьел дирги горо, дун гьезулги горо – абураб магІна], гьез тавбо гьабунияли горо».

Хал гьабеха, хириял лъималазул умумул, шагъаразда нелъер лъималазул батІи-батІиял институтал цІун ругеб куцалъул?! Дун гьел лъималазул цІалиялда дагІба балев чи горо. Гьелъул гІаксалда, дица абула гьел цІализе кколилан. Амма, цебеги рехсохъе, гьеб буго цо кваркъи, боржунеб жоялъе кваркъи кІиги къваригІуна, гьаб лъалеб жо буго. Вильлъанхъизе инсанасеги къваригІуна кІиги бох, хІетІе. Институталде цІализе инелде, росоль рукІаго, лъималазе рес гьечІебгІан къадар шаргІияб гІилмоялъул щвезе гьабизе умумузе, тІалаб гьабунни, бокъухъе рес буго. Бусурманав, кафурав чиясда бихъугеги, жедер лъимер цІадабе ккун бухІула бугони, лъелъе ккун гъанкъула бугони, эбел-инсуе кинаб рухІи букІуна?! Кинаб жигар гьез бахъула гьеб лъимер хвасар гьабизе?! «Бустан Аваристан» абун магІарулазда гьоркъоб машгъураб гІажам тІехъ буго. Гьадаб тІехъ цІализе гьабунни, лъималазда Исламалъул асло-къучІ, как-кІалалда хурхарал умурал, иман-ислам

лъала. Гьелдаго релъгьарал тІахьал цогидал миллатазулги ратула, тІалаб гьабуни, гьечІого рукІунаро. Гьалде тІаде гІурус мацІалда хъваралги руго кинал бокъаниги тІахьал. Гьал тІахьаздасангІаги лъималазда пайда босизе манлъула гьечІеб мехалда умумуз, раКІалде ккола гьел умумул Алжан-жужахІалда, Къиямасеб къо букІиналда божулелго ратиларилан. Гьелдаса Аллагъас цІунаги! Русса, гьудулзаби, тавбоялде, тоге ножорго наслаби гІадада хойзе!

وحكي أن رجلا قال لأبي القاسم الحكيم : ما بال علماء زماننا لا يتعظ الناس بمواعظهم كما يتعظ السلف؟ فقال: لأن علماء السلف كانوا أيقاظا والناس نياما فينبه الأيقاظ النيام وعلماء زماننا نيام والناس موتى فكيف يحي النيام الموتى؟

Абул Къасим абурав гІалимасде абун буго цояс: «Гъаб нелъер заманалъул гІалимзабазе бугеб жо щиб гІадамаз гьез гьабураб вагІза къабул гьабунгутІизе, цере рукІарал гІалимзабазул къабул гьабулеб букІараб гІадин?» - илан. Гъос данде жаваб гьабун буго: «Щиб букІунеб, цересел гІалимзаби рукІана макъидаса рорчІараллъун, гІадамал рукІана къижараллъун, рорчІараз къижарал макъидаса рорчІизе гьарулелги рукІана. Гъанжи нелъер заманалда гІалимзаби къижун руго, гІадамал хун руго, хварал гІадамал къижараз чІаго кин гьарилел?» – абун.

وروى أنس بن مالك رضي الله عنه أنه قال: إن من الناس ناسا مفاتيح للخير مغاليق للشر ، ومن الناس ناسا مفاتيح للشر ومغاليق للخير . فطوبى لعبد جعل الله مفاتيح الخير على يديه وويل لعبد جعل الله مفاتيح الشر على يديه . يعني الذي يأمر بالمعروف وينهى عن منكر وهو مفتاح للخير ومغلاق للشر وهو من المؤمنين كما قال الله تعالى: ﴿ وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ﴾ وأما الذي يأمر بالمنكر وينهى عن المعروف فهو مفتاح الشر ومغلاق

الخیر وهو من علامات المنافقین كما قال الله تعالى: ﴿الْمُنْفِقُونَ وَالْمُنْفِقَاتُ بِضُفْعِهِمْ
مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ﴾ «الموعظة الحسنة»

ТІадегІанав Аллагъ жинда разилъаяв Анасидасан бицана: «Гіадамаздасан цо гІадамал руго, жал лъикІлъиялде нуцІа рагъизе, квешлъиялде нуцІа къайзе кІулаллъун ругел. Цойги руго гІадамаздасан гІадамал, жал квешлъиялде нуцІа рагъизе, лъикІлъиялде нуцІа къайзе кІулаллъун ругел. КІудияб талихІ-рохел буго, ай Алжан буго гъединав лагъасе, жив ТІадегІанав Аллагъас гъавурав лъикІалде нуцІа рагъулеб кІул жинда кодоб бугевлъун. Гъалагъли-гІазаб, жужахІалъул кІкІал буго гъединав лагъасе, жив ТІадегІанав Аллагъас гъавурав, квешлъиялде нуцІа рагъулеб, лъикІлъиялде нуцІа къалеб кІул жинда кодоб бугевлъун».

ХІасил, лъикІалдаллъун амроги гъабулел, квешалдаса нагъюги гъабулел Аллагъасул ﷺ лагъзал релълъана лъикІабщиналде нуцІа рагъулел, квешабщиналде нуцІа къалел кІулазда. Гъел гІадамал ккола муъминзаби, ТІадегІанав Аллагъас жедер хІакъалъуль Къуръаналда гъадин аят рештІарал:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ التوبة: ٧١

«Жедеца ТІадегІанав Аллагъасдеги Аллагъасул Ава-рагасдеги иман лъурал бихъинал ва иман лъурал руччаби, гъел цоял цоязе авлияаллъун руго. Ай, ТІадегІанав Аллагъ цо гъавиялъуль, свалат-салам лъеяв Аварагасда нахърилълъиналъуль загъиралдаги батІиналдаги ки-

набго гІамал-тІабигІат жедер данде кколел руго. Жедер диналъул ва дунялалъул киналго умуразулъ цоял цоязе комек гъабулелги руго. РухІанияб тарбиятал-далъун ракІал, нафсал рацІцІад гъарун, цояз цогидал даража-макъамалде рахине гъарулелги руго». Гъел ккола тІарикъаталъул муршидзаби ва муридзаби.

«ТІадегІанав Аллагъасда иман лъеялдалъун, свалат-салам лъеяв Аварагасда нахърилълъиналдалъун, киналниги шаргІалъ реццаралцинал лъикІал гІамалаздалъунги амро гъабулелги руго гъел. Нагъю гъабулел, ай гІадамал нахъчІвалелги руго гъел куфруялдаса ва Аллагъасдаса ричІад гъариялъе сабаблъун кколел гІисян-фискъоялдасаги. Фаризаял какалги рала гъез арканал-шурутІал тІорайзе гъарун. Даран-базар, бича-хисиялъ Аллагъ рехсеялдаса гъапул гъаричІого, даимго зикроялдаги рукІуна гъел. Жедер боцІи-малалдаса фаризаяб закатги къола гъез. Гъелда тІаде, ресалда рекъон, табаругІ, садакъа-хайратги букІуна гъезул. Кинабниги рахъалъан ТІадегІанав Аллагъасеги, Аллагъасул Аварагасеги мутІигІлъизеги мутІигІлъула гъел. Рехсарал сифатал жеделъ ругел гъел муъминзабада, дунялалда иман-магІрифат къун, ахираталда Алжан къун, хадувги ТІадегІанав Аллагъ гурхІизе вуго. ХІакълъунго, Аллагъ къуват гучав, Жиндир вализаби тІадегІан гъаризеги, тушбаби гІодорегІан гъаризеги хІалкІолев вуго. Жиндир хІикматалда рекъон, муъминзабаде – Алжаналдалъун, кафурзабаде, мунафикъзабаде – жужахІалдалъун хІукму гъабулелги вуго».

قال في «التأويلات النجمية»: «يشير إلى الإخلاص في معاملتهم فإن المنافقين يقيمون الصلاة ويؤتون الزكاة ولكن لا يطيع الله ورسوله في ذلك وإنما يطيعون النفس والهوى رعاية لمصالح دنياهم». «روح البيان»

ХІасил, рехсараб аяталгъулъ ишара буго муъминзабазул кинабниги мугІамалаталгъулъ^[1] букІунеб ихласалде^[2]. Мунафикъзабазин абуни какалги рала, закатги бахъула, амма гьел мутІигІлълуларо ТІадеГІанав Аллагъасе ва Аллагъасул Расуласе ﷺ. Гьел мутІигІлълула жедерго нафс-гъаваялъе, жедерго дунялалгъулал масалихІал цІуни мурадалда. ГІадамазул гьеб тайпаялъ буго Ислам чурук гъабун. Ислам киданиги чурукълуларо, хІакъикъаталда, гьеб ТІадеГІанав Аллагъасул нух бугелгъул, чурукал гІадамаз чурукаблъун бихъизе гъабулеб буго. Гьалгъулъ жаниб батила Аллагъасул хІикмат, жужахІалъеги БетІергъан-Аллагъас къотІи гъабун бугелгъул гІадамаздасанги женаздасанги цІезе гъабизе. Бурсурбаби! Квешаб къавмалъ жал жиндие рижараб пиша-гІамал хІалтІизе гъабичІого теларо, нужго цІуне гъезул гІадаб пиша-гІамалалдаса!

Муъминзабазул сифатал рицун хадуб: «Ва амма гьел гІадамалин абуни, жедеца мункараб, квешаб-щинаб жоялдалгъун амроги гъабулел, ай куфруялдалгъун, маГІсияталдалгъун, ТІадеГІанав Аллагъасеги Аллагъасул Расуласеги мутІигІлълуялдаса гІадамал нахъги чІвалел, гьел релълъона лъикІабщиналде нуцІа къалел, квешаб-щиналде нуцІби рагъулел кІулазда». Рехсарал гІабигІатал ккола мунафикъзабазул гІаламат, жедер хІакъалгъулъ ТІадеГІанав Аллагъас Къуръаналда гъадин абурал:

قَالَ تَعَالَى: ﴿الْمُنْفِقُونَ وَالْمُنْفِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِّنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنْفِقِينَ هُمُ الْفٰسِقُونَ﴾ التوبة: ٦٧

[1] Жедер хъвада-чІвадиялгъулъ, дунялалгъул букІа, диналгъул букІа.*

[2] БацІадаб нияталда, Аллагъасе гІоло гъаби.*

«Мунафикъал-бихъинал ва мунафикъал-руччабиги цуцадаса къотІаралГанги цуцада релъарал руго, иман загъир гъабун нифакъ бахчиялъулъ. Гъез амро гъабула куфру-маГсияталдалъун, нагъю гъабула, ай нахъги чІвала ТІадеГІанав Аллагъасде ва Аллагъасул Аварагасде иман лъеялдасаги мутІигІлъиялдасаги. Гъезул квералги къарал руго, ай садакъа-хайрат гъабиялдаса бахилал руго. Гъел ТІадеГІанав Аллагъ рехсеялдаса гъафулаллъун лъугъана, Аллагъасул амроги гъез тана. Гъелдалъун ТІадеГІанав Аллагъас гъелги тана, ай рахІмат-цІобалдаса маХІрумаллъун тана. ХІакълъунго, гъел мунафикъзаби – фасикъзаби руго, ай ТІадеГІанав Аллагъасе ва Аллагъасул Расуласе мутІигІлъиялдаса, кинаб букІаниги лъикІлъиялдаса тІоранго гІицІлъарал руго. Къосиналъул камилалги руго».

МУЪМИНЗАБАДА АЛЛАГЪ ﷺ ГУРХІУЛЕБ ЩУГО БАКІ

БатІинияб гІилмоялъул агълоялдасан цояс бицана рехсараб аяталъулъ «муъминзабада ТІадеГІанав Аллагъ гурхІизе вуго» абураб каламалда тІасан:

وقال بعض أهل الإشارة : ﴿سِرِّمَهُمُ اللَّهُ﴾ في خمسة مواضع : عند الموت وسكراته يهون عليهم سكرات الموت ويحفظ إيمانهم من الشيطان ، وفي القبر وظلماته ينور قبورهم ويحفظهم من عذاب القبر ، وعند قراءة الكتاب وحسراته يؤتيهم كتبهم بيمينهم ويمحو سيئاتهم من كتابهم كيلا يتحسروا على سيئاتهم ، وعند الميزان وندماته يثقل موازينهم ، وعند الوقوف بين يدي الله وسؤالته يسهل عليهم جوابهم ولا يؤاخذهم بعيوبهم .

Рехсараб сифат жедегъабурал муъминзабада ТадегІанав Аллагъ шуго бакІалда гурхІизе вуго:

Тоцобисеб – рухІ бахъизе гъезие бигъа гъабизе буго, рухІбахъиялда аскІор шайтІаналь къосине гъаризе реччайчІого, гъезул иманги цІунизе буго.

Киабилеб – бецІаб хоб нураль гвангъизабизе буго, хабал гІазабалдаса цІунизеге руго, хобаль данде къайзеги гъечІо.

Лъабабилеб – Къыямасеб къояль хабалъа тІаде рахъине гъаридал, гІамалал хъварал кагътал кваранисан къезе руго, кагътазда хъван рукІарал гъезул саййиатал, ай мунагъалги кагътаздаса нахъе хъвагІайзе руго, жедедасанго ккарал мунагъаздалъун гъел фашманлъичІого рукІине.

Ункъабилеб – гІамалал цІалелъул, цІадерабазда гъезул лъикІал гІамалал бакІ гъаризе руго.

Шуабилебги – ТадегІанав Аллагъас, Жинда цереге чІезе гъарун, шивав инсансда: «Дунялалда къуралщинал нигІмат, боцІи-мал кибе буссине гъабураб, сундуе гІоло хойзе гъабураб?» – абун гъикъулеб мехалда, гъезие бигъа гъабизе буго жаваб къей. Гъезда ккарал гІайибал ратани, гъездалъунги рецІел босизе гъечІо.

Свалат-салам лъеяв Аварагасул цойги хІадисалдаги абубеб буго:

وفي الحديث : ((من صلى صلاة الفجر هان عليه الموت وعصته ومن صلى صلاة الظهر هان عليه القبر وضمته ومن صلى صلاة العصر هان عليه سؤال منكر ونكير

وهيبته ومن صلى صلاة المغرب هان عليه الميزان وخفته ومن صلى صلاة العشاء هان عليه الصراط ودقته))

«Щив чи вугониги, жинца рогъалил как бан, гъев чиясе хвалил къогІлъи, рухІ бахъи бигъа гъабула. Щив чи вугониги жинца къаде как бан, гъев чиясе хоб гІатІид гъабила, хобаль дандеги къайларо. Щив чи вугониги жинца бакъанил как бан, гъев чиясе бигъальгила Мункар-Накирасе жаваб къей. Щив чи вугониги жинца маркІачІо как бан, гъев чиясе гІамалал цІалел цІадерабазда аскІоб бигъальги букІина, хІинкъиги букІинаро. Щив чи вугониги жинца богол как бан, гъев чиясе СиратІ бигъальгила». ХІасил, фаризаяб щуябго как щуябго бакІалда комекалъе батулеб буго, ай арканал-шурутІал тІорайзарун гъезда даимлъарав чиясе. Тавфикъ къеги нелъее, хириял муъ-минзаби, гъедин каказда тІадчІей гъабизе!

فوائد: وقيل إن موسى ﷺ وعظ في بني إسرائيل فخرق واحد منهم قميصه فأوحى الله تعالى إليه : يا موسى قل له دع قميصك ومزق لي قلبك

Муса авараг ﷺ вукІун вуго бану-исраилазе вагІза гъабулев. Цинги гъезда гьоркъосан цояс жиндирго ретІун бугеб горде бихъбихъун буго [ай шаъно-хІал швараб хІисабалда]. Цинги ТІадегІанав Аллагъас Мусадe ﷺ вахІю рeштІун буго: «Дуца дов чиясда абе, гъеб гордеги жибго тун, дурго ракІ буссине гъабе Дидехун», - илан.

قال علي بن أبي طالب ﷺ : (أفضل الأعمال الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر وشنان المنافقين يعني بغضهم فمن أمر بالمعروف فقد شد ظهر المؤمنين ومن نهى عن المنكر أرغم أنف المنافقين)

ТІадегІанав Аллагъ жинда разильаяв ГІали-асхІабасдасан бицана: «ГІамалазул бищун хирияб гІамал

– лъикІалдалъун амро гъабиги квешалдаса нагъю гъабиги буго, мунафикъзаби рихин, гъезда ццин бахъинги буго. ЛъикІалдалъун амро гъабун щив вугониги, гъелдалъун гъес муъминзабазул мугъзал гъод битІизе гъабуна, ай гъел разигъизе гъаруна. Шив чи вугониги квешалдаса нахъчІван, ай нагъю гъабун, гъелдалъун гъес мунафикъзаби кІалагъоркъе речІчІизе гъаруна», ай мунафикъзабазда гъеб рихуна».

وروى أنس بن مالك رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: ((رأيت ليلة أُسري بي رجالا تقرض شفاههم بالمقاريض فقلت: من هؤلاء يا جبرائيل؟ قال: خطباء أمتك الذين كانوا يأمرون الناس بالبر وينسون أنفسهم وهم يتلون الكتاب أفلا تعقلون)) يعني يتلون كتاب الله ولا يعملون بما فيه

Анасидасан رضي الله عنه бицараб хІадисалда свалат-салам лъеяв Аварагас абулеб буго: «МигІражалъул сордоялъ дида рихъана цо гІадамал, кІевекъмаххаз жодор кІутІби къунцІулел. «Гъадал гІадамал щал?» – абун дица абидал, Жабраил малаикас дида абун: «Гъадал руго дур умматалъул рукІарал хутІабаал [ай вагІзачагІи], жедеца гІадамазде лъикІалдалъун амро гъабулел рукІарал, жалго жедедаго кІочон тараллъунги рукІарал». Ай жедеца Къуръанги цІалун, гъелдалъун гІадамазе вагІза гъабулел рукІарал, жедецаго Къуръаналь абухъе гІамал гъабуларел рукІарал».

Цойги хІадисалда абулеб буго:

وفي الحديث: ((إذا كان يوم حار فقال الرجل: لا إله إلا الله ما أشد حر هذا اليوم اللهم أجربي من حر جهنم وإذا كان يوم شديد البرد فقال عبد: لا إله إلا الله ما أشد برد هذا اليوم اللهم أجربي من زمهرير جهنم يجيره الله من حر جهنم ومن زمهرير)). «روح البيان»

«Бакъ бухІараб, багІарараб къояль цо чияс абуні: “Ла илагъа иллаллагъ. Гъаб жакъа къоялъул багІари бихъулищ. Я дир Аллагъ! Дуца дун цІуне жужахІалъул бухІиялдаса”, - ян, ялъуни, цо квачараб, цІорораб къо бачІиндал, абуні: “Ла илагъаиллаллагъ. Гъаб жакъа къоялъул квачай, цІорой бихъулищ. Я дир Аллагъ! Дуца дун цІуне жужахІалъул цІороялдаса”, - ян, гъев чи ТІадегІанав Аллагъас цІунила жужахІалъул бухІиялдасаги цІороялдасаги».

ХІасил, нелъерго къагІида-гІадаталда, «Жакъа къоялъул бухІи бихъулищ, цІорой бихъулищ?» – абун, ТІадегІанав Аллагъасдехун шикаят гъабураб гІадин, зигарди – кутакалда какараб гІамал-хасият буго. ХІакъикъаталда, гъеб ккола Аллагъасул ﷻ хІукму-къадаралда разильгунгутІи. Гъаб нелъеца рехсохъе абун ругъунлъани, кигІанги лъикІах букІина. Гъедин кІал-мацІ ругъун гъабизе нелъее тавфикъ къеги Аллагъас ﷻ!

ЖужахІалъуб цІоройгийищ букІунебан абуні – букІуна. ГІазабалъул рахъаль гъоба камураб жо гъечІо. Масала, шайтІаби-женал, – гъезие жужахІалъул бухІи гІазаблъун кколеб гъечІо, ай гъезие бухІиялъ зарал гъабулеб гъечІо гъол цІаялдасан рижарал рукІиналъ. Гъозие ГІазаб гъабула замгъариралдалъун, ай цІоройзе гъариялдалъун.

Свалат-салам лъеяе Аварагас абун буго:

وعن النبي ﷺ: ((خالطوا الناس بأخلاقهم وخالفوا في أعمالهم))

«Ножоца гІадамаздехун жорай гъабе дозул ахлакъаздалъун [ай, загъиралда дозулгун хІалрекъезе гъабураб хІисабалда], гъабулеб гІамалалъуль доздехун хилафалда». Гъалъул магІна кколари доз гъекъани, гъекъон, доз бикъани,

бикъун вукІа абураб. Гъаб буго гъоркъохъеб хІал цІунизе кутакалда хІажатаб бакІ. Гъельие мисал цебеги рехсон букІун батилинги ккола: цо чияс лъеберго сональ ккун буго кІал рокъой йигей хъизаналдаги лъайчІого, хІалтІулеб бакІалда бугеб гъалмагълъиялдаги лъайчІого. Гъов радал хІалтІуде унев вукІун вуго радакъего кІал ккойзе нийятги гъабун, дове щун хадув кваназеянги абун цадахъ квенги босун. ХІалтІуде щванахъа, доб квенги цойгиясе садакъ-алъун къун, къасеялде рокъове тІадги вуссунев вукІун вуго. Гъанжи гъас кІал ккун букІин кинха лъалеб? Гъеб ккола хІакъикъияб гІибадат балъго гъабиги, гІадамазда гъорлъ хІал рекъезе гъабун вукІинги, ай ахлакъазуль долгун жован, гІамалалъуль доздохун хилифлъи гъабун.

قال ربيع بن خيثم لأصحابه: أتدرون ما الداء والدواء والشفاء؟ قالوا: لا. قال: الداء الذنوب والدواء الاستغفار والشفاء أن تتوب ثم لا تعود

РабигІ абун чІахІиял вализабалъа цояс абун буго жиндирго асхІабзабаде ай гъикъун буго: «Ножда лъалищ унти щиб, дару щиб, сахлъи щиб?» – абун. «Лъаларо», - ян гъаз абидал бицунги буго: «Унти ккола – мунагъл, дару ккола – истигъфар [ай, гъел мунагъл чури БетІергъан-Аллагъасдасан тІалаб гъаби], сахлъи ккола – тавбоги гъабун, тІокІав мунагъл гъариялде тІад вуссинчІого чІей», – абун.

Свалат-салам лъеяв Аварагас абун:

وعن النبي ﷺ أنه قال: ((من سئل فأفتى بغير علم فقد ضل وأضل))

«Щив чи вугониги жиндие суал къун, цинги жинца фатваги гъабун, жинда лъалебги гъечІого бугеб хІалаль, гъев чи ккола живгоги къосун ккарав, жинца дов чиги къосине гъавурав чи», - ян. Аллагъас цІунаги гъединаб гІамалалдасаги!

Свалат-салам лъеяв Аварагасдасан бицана:

وروي عن رسول الله ﷺ أنه قال : ((إن إبليس اللعين قال يا رب إن شأن عبادك عجب يحبونك وعصوك ويغضبوني وأطاعوني فأوحى الله إليه وعزتي وجلالي لأجعلن بهم لي كفارة لطاعتك وغضبهم لك كفارة لمعصيتي))

«Иблису-лагІиналъ БетІергъан-Аллагъасдехун абуна: “Я Рабби! Гьал Дур лагъзадерил бугеб гІажаибаб щаъно-хІал: Мунги вокъула, Дудеги гІасилъула. Дидехун ццин бахъинги букІуна, диеги мутІигІлъула”, – абун. Цинги ТІадегІанав Аллагъас гъеб малгІуналде вахІю гъабуна: “Дир хиралъиялхІаги, гІадегІанлъиялхІаги, Дица гъезие гъабичІого теларо Дун вокъи – дие мутІигІлъиялъеги, дуда ццин бахъин – Диде гІасилъиялъеги кафаратлъун”, – абун». Хал гъабеха, муъминзаби, ТІадегІанав Аллагъ вокъиялъулги, Досие гІоло иблис рихиналъулги нелъее бугеб пайдаялъул! Рокъи-махІаббаталдалъун горони даражабазде шоларелъул, къеги нелъее БетІергъан-Аллагъас чІобого камилаб рокъи-махІабат! Амин, я Мужиб!

КАКИЛ РАТИБАТАЗУЛ ХИРАЛЪИ

Цойги хІадисалда абулеб буго:

عن النبي ﷺ : ((من صلى ركعتي الفجر (راتبة صلاة الفجر) ويقرأ في الأولى فاتحة الكتاب مرة وقل يا أيها الكافرون...الخ مرة وفي الثانية فاتحة الكتاب مرة وقل هو الله أحد...الخ ثلاث مرات فكأما تصدق بماء الدنيا ذهباً))

«Шив чи вугониги рогъалил какалда цебе кІиго ракагІат жинца бан, тІоцобисеб ракагІаталъуль АлхІамалда хадуб цо нухалъ «Кбул я айюгъал кафирун...» цІалун, кІиабилеб ракагІаталъуль АлхІамалда хадуб лъабцІол «Кбул гъува-

лагъу ахІад...» цІалун, гъев чи вукІуна дунял цІураб месед садакъадае кьурав гІадин». Хал гъабе роғалил какалда цебе балеб кІиго ракагІаталъул хиралъиялъул!

Свалат-салам лъеяв Аварагас абуна:

وعن مكحول رضي الله عنه أنه ﷺ قال : ((ومن صلى أربع ركعات قبل الظهر ويقرأ بعد الفاتحة آية الكرسي وكل الله به ثلاثين ملكا يحفظونه))

«Щив чи вугониги къаде какалда цебе ункъго ракагІат ратибат жинца бан, щибаб ракагІаталъулъ *АлхІамалда* хадуб «Алагъу ла илагъа илла гъува...ги» цІалун, ГІадегІанав Аллагъас гъев чи цІунизе лъеберго малаик вакил гъавула», - ян. Цойги хІадисалдаги абуна Аварагас رضي الله عنه

وأخرج أبو داود والنسائي والترمذي وابن ماجه عن أم حبيبة زوج النبي ﷺ قالت: قال رسول الله ﷺ : ((من حافظ على أربع ركعات قبل الظهر وأربع بعدها حرمه الله على النار))

«Щив чи вугониги къаде какалда цебе ункъго ракагІат, хадуб ункъго ракагІатги жинца баялда тІадчІей гъабун, гъелда даимлъун [ай арканал-шурутІалги тІорайзарун, хІузуралда], ГІадегІа-нав Аллагъас гъев чи жужахІалъе хІарам гъавула», - ян. Хал гъабе къаде какалда цере-хадур ралел ратибатазул хиралъиялъул! Гъалъулго хІа-къалъулъ цойги хІадисалдаги абуна свалат-салам лъеяв Аварагас:

وأخرج سعيد ابن منصور عن البراء بن عازب رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ : ((من صلى قبل الظهر أربعاً كان كأنها تهجد من الليل ومن صلاهن بعد العشاء كان كمثلهن من ليلة القدر))

«Щив чи вугониги къаде какалда цебе ункъго ракагІат бан, гъев чи къасе радакъе вахъун тагъажуд барав гІадин

вуго. Гъеб ункъго ракагІат [ратибат] богол какалда хадуб бан щив чи вугониги, гъев вукІуна *Лайлатул-Къадриялзул сордоялъ тагъажуд барав гІадин*».

Ва гъединго абунa свалат-салам лъеяв Аварагас:

وعن أبي درداء رضي الله عنه أنه صلى الله عليه وسلم قال: ((من صلى أربع ركعات قبل العصر يقرأ في كل ركعة منها بفاتحة الكتاب وسورة العصر)) وفي رواية معاوية رضي الله عنه: ((من واظب على أربع ركعات قبل العصر يقرأ في الأولى فاتحة الكتاب وإذا زلزلت والثانية والعاديات وفي الثانية والقارة والتكاثر حرم لحمه على النار))

«Щив чи вугониги жинца бакъанил какалда цебе ункъго ракагІат ратибат бан, щибаб ракагІаталзуль *АлхІамалда* хадуб *“Валь-гІасриги”* цІалун [цойги риваяталда тІоцобисеб ракагІаталзуль – *«Иза зулзилат»*, кІиабилеб ракагІаталуль – *«Вал-гІадият»*, лъабабилеб ракагІаталзуль – *«Аль-къаригІат»*, ункъабилеб ракагІаталзуль – *«Ат-такасур»*], гъев чиясул гъан тІадегІанав Аллагъас жужахІалзул цІаялъе хІарам гъабула», - ян.

Цойги хІадисалда абулеб буго:

وعن عبد الله بن السائب كان صلى الله عليه وسلم يصلي أربعاً بعد أن تزول الشمس قبل الظهر وقال ((إنها ساعة تفتح لها أبواب السماء وأحب أن يصعد لي فيها عمل صالح)) . رواه الترمذي .

«Свалат-салам лъеяв Авараг вукІана, къаде какил гІуж щун хадуб, фаризаяб какалда цебе, жинца ункъго ракагІат балевлъун, ва жинцаги абулаан: “Гъаб гІуж буго зобал рагъулеб гІуж, дие бокъула гъеб гІужалзуль дирго лъикІаб гІамал зобалазде бахине”, - ян».

Гъале цойги гъалдаго релъгъараб хладис:

وأخرج البزار عن ثوبان رضي الله عنه أنه قال: كان رسول الله ﷺ يستحب الصلاة هذه الساعة أي بعد الزوال قال ((تفتح فيها أبواب السماء وينظر الله إلى خلقه بالرحمة وهي صلاة كان يحافظ عليها آدم ونوح وإبراهيم وموسى وعيسى عليهم السلام))

«Свалат-салам лъеяв Авараг вукІана къаде какие гІуж щун хадуб, гъеб гІужаль как байи [ай фаризаяб какалда цебе] жинца бецулевлъун, тІаса бицулевлъун. Жинцаги абулаан: “Гъаб гІужаль зобалазул рагъаби рагъула ва ТІадегІанав Аллагъ халкъалде рахІматалдалъун валагъула”, - ян. «Гъеб как буго Адам, НухІ, Ибрагъим, Муса, ГІаса [гІалайгъиму ссалам] – гъезги тІадчІей гъабубеб букІараб как», - инги абулаан».

Цойги, свалат-салам лъеяв Аварагас абуна:

وعن عائشة رضي الله عنها قالت: قال رسول الله ﷺ: ((نعم السورتان يقرأ بهما في الركعتين قبل الفجر والركعتين بعد المغرب قل يا أيها الكافرون وقل هو الله أحد))

«Рогъалил какалда цебе балеб кІиго ракагІаталгъульги, маркІачІо-какалда хадуб балеб кІиго ракагІаталгъульги «Къул я аййугъал кафирунги» «Къул гъуваллагъу ахІадгигІан» цІализе лъикІал суратал гъечІо», - ян. Ай гъеб кІиябго бакІалда кІиябго бисмила^[1] цІали беццун буго.

Ибну-Гумаридасан бицана [رضي الله عنهما]:

وعن ابن عمر رضي الله عنهما أنه قال: من صلى بعد العشاء الآخرة أربع ركعات أعطاه الله تعالى ثواب من أحيا ليلة القدر . كذا في «الإحياء»

[1] Сура.*

«Богол какалда хадуб ункъго ракагІат ратибат бан шив чи вугониги, ТІадегІанав Аллагъас гъев чиясе къола *Лайлатуль-Къадри* чІаго гъабураб гІадаб кири», - ян.

وفي «خزينة الأسرار» البسط فراجعه من أراد

Цо-цо риваяталда богол какда хадуб кІиго ракагІат горони гъечІо. ШафигІиясул ﷺ мазгъабги гъеб буго. Ана-сидасан бицана Аварагас ﷺ абунилан:

وعن أنس بن مالك رضي الله عنه عن النبي عليه الصلاة والسلام أنه قال: ((ما من بقعة يصلى فيها صلاة أو يذكر الله عليها إلا استبشرت بذلك إلى منتهاها إلى سبع أرضين وفخرت على ما حولها من البقاع وما من عبد يضع نعليه على الأرض يريد الصلاة إلا ترحبت له الأرض)) كذا ذكر أبو الليث في «تنبيه الغافلين»

«Ракъалъул цохІониги кесек гъечІо жинда тІад как балеб яги зикро бачун ТІадегІанав Аллагъ рехсолеб, гъелдалъун жиб бохун горони, цохІо ракъул гъомер гороб, анкъабилеб ракъалде гъоркъе щвезегІан. Ва гъединго жиб чІухІун горони сверухъ бугеб бакІалда. Аллагъасул цониги лагъ гъечІо как байзе бокъун ракъалда тІад [ай гІодоб] жинца кІиябго хъит лъурав, гъеб ракъ жиндие гІатІилъун горони». Ай, гъеб ракъул кесек бохула, сверухъ бугеб ракъалда жиб чІухІула ва ракъ гІатІилъула.

Цойги хІадисалда абубеб буго:

وقال عليه الصلاة والسلام: ((يقول الله تعالى: بالفرائض نجا مني عبدي وبالنوافل تقرب إليَّ عبدي)) وقال عليه الصلاة والسلام: ((حسنوا نوافلكم فيها تكمل فرائضكم)). وفي الحديث المرفوع: ((النافلة هدية المؤمن إلى ربه فليحسن أحدكم

هديته وليطيبها)) لكون الهدية سبباً للمحبة ولذا قال عليه الصلاة والسلام: ((تهادوا تحابوا)). («خزينة الأسرار» ص ٢٧

«Тіадегіанав Аллагъас абула: «Дир лагъ Дир гІазабалдаса цІунана Дица тіад къарал фараизаздалгъун. Дир лагъ Диде гІагарлъана навафилаздалгъун^[1]». Свалат-салам лъеяв Аварагас абуна: «Ножоца берцин гъаре^[2] ратибатал, гъез камил гъарула ножор фаризаял какал». Ай, ратибатаз рацІцІуна фаризаял каказуль ккарал гІунгутІаби. Цойги хІадисалда абубеб буго: «Суннатал какал ккола муъминчияс БетІергъан-Аллагъасе битІулеб гъадият^[3]. Гъадият ножоца берцин гъабун, къачІан битІе, щаян абуні, гъеб гъадият букІиналъе гІоло рокъи-махІабат жинца битІарасдаги жиндие битІарасдаги гъоркъоб цІикІкІиналъе сабаблъун». Гъединлъидал абуна свалат-салам лъеяв Аварагас: «Ножоца цуцае гъадиятал гъаре [ай сайгъатал ритІе], ножоца гъоркъоб рокъи-махІабат лъугъина», - янги. Навафилазул хІакъалбуль цебеги бицун букІаниги, букІа абе гъабги, ракІалда щой цІи гъабизе цойги хІадис:

عن ثوبان رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: ((من عكف نفسه ما بين المغرب والعشاء في مسجد جامعة لم يتكلم إلا بصلاة وقرآن كان حقا على الله تعالى أن يدخله الجنة))

«Шив чи вугониги маркІачІол как баралдаса богол как байзегІан гъоркъоб заманалда масжидалгъув *игІтикафалда* чІун, ай как бан, яги Къуръан цІалун, яги зикро-салаваталда чІун, батІаяб дунялалбул каламги гъабичІого, БетІергъан-Аллагъас тіаде босун буго [ай Жиндир фазлоцІобалдалгъун] гъев чи Алжаналгъуве лъугъинавизе».

[1] Ай, суннатал гІамалаздалгъун.

[2] Ай, мухІканго рай.

[3] Ай, сайгъат.*

Цойги хладис:

عن أبي هريرة رضي الله عنه عن رسول الله ﷺ أنه قال: ((من صلى ست ركعات بعد صلاة المغرب لم يتكلم بينهن بسوء عدلن له عبادة اثنتي عشرة سنة))

«Шив чи вугониги жинца маркIачIол какда хадуб анлъго ракагIат какил бан [ай гьал руго авабинал], гьоркъоб дунялалъул каламги гьабичIого, гьадин бараб гьаб анлъабго ракагIат бащалъула гьев чиясе анцила кIиго сональ гьабураб гIибадаталда». Гьал авабиназул анлъго ракагIат байзе бецараб къагIидаян абуни – гьел рала кIи-кIи ракагIат. Нийят гьабила: «Дица нийят гьабун аввабиназул каказдаса кIиго ракагIат байзе, суннатаб, Аллагьесе, Аллагьу акбар», – абун. Щибаб ракагIаталъуль *АлхIамалда* хадуб: цо «*Инна анзалнагьу...*», анлъ-анлъ «*Къуль гьуваллагьу...*», цо-цо нухаль кIиябго «*Къуль агIузу...ги*» цIалун. Ай, гьеб буго бецараб къагIида, рес бугев чияс гьедин бани лъикI буго.

ФАРИЗАЯЛ КАКАЗУЛ ВА ТАГЪАЖУДАЛЪУЛ ХИРАЛЪИ

Фаризаял каказул ва къасе рахъун ралел тагъажудазул хIакъалъуль Къуръаналъул аятазул къокъаб баян:

قَالَ تَعَالَى: ﴿أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا﴾ ﴿٧٨﴾ الإسراء: ٧٨

«Дуца как бай, гьелда тIадчIей гьабе, гьелда дамлъе, ва гьав МухIаммад авараг, зоб бакъульеги щун бакъ жиб тIерхъунеб рахъалдехун гьетIидал [гьаб ккола

къаде как], сордо бецІлгызегІан, ай *Шафакъуль-АхІмар*^[1] тІерхъинегІан [гъаль жанире рачуна бакъанил, маркІачІол ва богол какал]. Ва гъединго дуца бай, Авараг, рогъалил какги. ХІакълъунго, гъеб рогъалил как буго жиндилъ данделъулеблъун зодоре рахунел сардил малаикзабиги, зодоса гІодоре, ракъалде рещтІунел къоялъул малаикзабиги [ай гъел малаикзаби цуцаца хисулеб гІужлъун]». Гъаб шуябго как свалат-салам лъеяв Аварагасда ва умматалда фарзлъун тІадкъараб буго *МигІражалъул* сордоялъ, кІикъоялда анцІабго какил кириги жедеда жанибе буссине гъабун, кІикъоялда щуго тІасаги рехун. Гъал каказда тІад кІалгъайзе чиясе ресги гъечІо.

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَمِنَ آيَاتِهِ أَنْ يَبْعَثَ بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا

الإسراء: ٧٩ ﴿٧٩﴾

«Къасе къижаралгуса тІаде вахъун сардил гІужалъги бай, Авараг, дуца как, ай тагъажуд, витро, жиндилъ [ай какилъ] хІал кІвараб Къуръанги цІале. Гъеб как буго, Авараг, хасс гъабун дуе, шуябго фаризаяб какалде тІаде цІикІкІине гъабураб, ай жобараб фарз. Дур БетІергъанас мун чІезе гъавизе вуго, Авараг, Къиямасеб къоялъ, кинабниги халкъалъ жиндалъун дуе рецц гъабулеб макъамалда». Гъеб ккола *Макъаму-ШафагІат*, ай жинда хассаб, жинца халкъалъего шафагІат гъабулеб^[2] макъам. ТІадегІанав Аллагъас Расуласул шафагІат шолездаса гъареги ниль, хириял муъминзаби!

[1] Бакъ тІерхъун хадуб бакътІерхъул рахъаль букІунеб багІарлъи.*

[2] Жиндир гъариялдапъун Аллагъас халкъалъул хІисаб-суал гъабизе байбихъи.*

Витроялъул какин абуни, ШафигІияв имамасда аскІоб умматалъе суннатаблъун бугониги, ХІанафияв имамасда аскІоб свалат-салам лъеяв Аварагасего гІадин фарзлъунги бугелъул, хилафалдаса рахъараллъунги рукІине, хІалкІварав чияс байзе цІакъго рекъараблъунги букІинарищха.

ЗУЛМУЧАГІАЗУЛГУН ГЪАЛМАГЪЛЪИ ГЪАБИ

Рехсаралдаго релъъараб гъале цойги аятги:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَا تَزْكُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَمَا لَكُمْ مِنَ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ﴾ ﴿١١٣﴾ هود: ١١٣

«Нуж кигІан дагъаб къадаралъниги гъетІуге, ва муъ-минзаби, гъединал гІадамаздехун, жодоца жодорго на-фсазда куфру-ширкалдалъун, магІсиятаздаблъун зулму гъабурал [цоги чиязда зулму гъабулелги батІалъи гъечІо, гъебги жододаго зулму гъаби кколелъул]. Гъедин кинабгІаги къадараль нуж гъездехун гъетІани, гъезул гІамалал-пишаби, ратІлил кеп берцин бихъун, ислам гІодобегІанлъулел жалаздаблъун, гъезда релъъон, гъезде мугъчІвай гъабун, ножоде жужахІалъул гІазаб щвезе буго, дозде щвараб гІадин, ножоги гъечІев хІалалъ ножое комек гъабулев, нождаса гІазаб нахъчІвалев щивниги чи, гІицІго ТІадегІанав Аллагъ горони. Цинги Аллагъасги ножое комек гъабизе гъечІеб, нуж гІазабалъе мустахІикъаллъун рукІун хадуб». Хал гъабеха, бусурбаби, рехсараб агълоял-дехун дагъаб къадаралъцин гъетІугеян амро гъабулев, ман-лъулев БетІергъан-Аллагъги вукІаго, ракІ-ракІалъго гъезда гъорлъ жоран ругони, иш кин букІине бугебали?!

والآية أبلغ ما يتصور في النهي عن الظلم والتهديد عليه . والعجب من قوم يقرءون هذه الآية ويرون ما فيها ثم لا يرتدعون عن الظلم والميل إلى أهله ولا يتدبرون أنهم مؤاخذون غير منصورين

Рехсараб аят, зулму гъабиялдаса нахъчІвајалдалъун хІинкъи къеялгул рахъалъ, кутакалда къвакІи рагІа-ракъанде щвараб аят ккола. ХІакъикъаталдаги, гІажаиблъи гъабизе ккараб жо гъечІищ, гъаб аятги жодоца цІалулел, гъабги бихъулел гІадамал фитнаялгулъе лъугъин? Кин гъез пикро гъабулареб щал жедеца чІвала ругел, сундуе гІоло чІвала ругел, лъица тІамун чІвала ругел абун? Хойзего хвечІого гъанир рукІинейищ гъазда ракІалде кколеб? Хун хадуса ахираталда букІунеб гІазаб-гІакъобаялдайищ гъал божуларел? Божулеллъун ратани, кин гъел хІинкъуларел ГІадегІанав Аллагъасул гІадлоялдаса? Хал гъабун бихъе свалат-салам лъеяв Аварагасул гъаб хІадисалгулги:

وفي الحديث: ((إياكم والظلم فإنه يخرب قلوبكم)) وفي تخريب القلب تخريب سائر الجسد فالظالم يظلم على نفسه حين يخرب أعضائه الظاهرة والباطنة وعلى الله حيث يخرّب بنیان الله ويغيره ويفسده ولأنه إذا ظلم غيره وآذاه فقد ظلم على الله ورسوله وآذاه والدليل عليه قوله عليه الصلاة والسلام: ((أنا من الله والمؤمنون مني فمن آذى مؤمنا فقد آذاني ومن آذاني فقد آذى الله تعالى)).
«روح البيان» ص ۱۹۶ ، ج ۴

«Воре нуж цІуне зулму гъабиялдаса, зулму гъабияль ножор ракІал хараб гъарула», ай чІунтизе гъарула, хойзе гъарула, бецІ гъарула, рицалъизе гъарула, хІасил, къосине гъарула. РакІ чІунтиялдалъун чІунтула къаркъалаги. Гъединлъидал, зулмучи ккола жинцаго жиндаго зулму гъабулев чилъун. Щаян абуни, загъиралдаги батІиналдаги

гьесул лугбал хараблъулелъул гьеб зулму гъабиялдалъун. Ва гьединго гьев зулмучи ккола жинца ТадеГанав Аллагъасда зулму гъабулев чилъунги, ай мутИгІлъуларев чилъунги. Кинин абун, гьев зулмучи вукІиналгье гЮоло жинца БетІергъан-Аллагъасул рукъ, ай ракІ хараб гъабуравлъун, гьеб хисизе гъабуравлъун, пасат гъабуравлъун. Ва гьев зулмучи вукІиналгье гЮологи жинца цогидасда зулму гъабураб мехалда БетІергъан-Аллагъасда ва Аллагъасул Аварагасда ﷺ зулму гъабуравлъун.

Гъалъие далиллъун ккола: «Дун БетІергъан-Аллагъасдаса вуго, муъминзаби дидаса руго. Муъминчиясе зарал гъабун, гьесда зулму гъабун щив чи вугониги, гьев чи ккола дие зарал гъабурав чи, дие зарал гъабурав чиги ккола БетІергъан-Аллагъасе зарал гъабурав чи», - ян абураб свалат-салам лъеяв Аварагасул хІадис.

وقد امتنع بعض السلف عن رد جواب الظلمة في السلام

ХІатта, салафуназдасан цояс зулмучаГаз кбураб салам буссине гъабизегицин нахъчІвана.

وقد سئل سفيان عن ظالم أشرف على الهلاك في برية هل يسقى شربة ماء فقال: لا. ف قيل له : يموت ، فقال: دعه فإنه إعانة للظالم . وقال غيره : يسقى إلى أن يثوب إلى نفسه ثم يعرض عنه . «روح البيان» ، ص ١٩٦ ، ج ٤

Суфяну-Саври абун гІарифуназул цоясде гьикъидал: «Палахалда ватани цо зулмучи хвалде гІагарлъун, гьесие гьекъезе лъин къезе бегъилищ?» – абун, гьес жаваб гъабун буго бегъилароян. «Къечалъ вухІун хола вугонигийищ?» - ан абидалги абун буго гьес: «Хойзе те, гьесие лъим кьей зулмучиясе комек гъаби ккола», - ян. Цойгидав гьединавго кІудияв гІарифас гьебго суалалгье жаваб гъабун буго: «РухІ

хвасарлгызегІан къадаралда гьекъезе лъинги къун, живго те», - ян, ай тІокІаб гьесдехун балагьи гьабугеян. Лъин къейиги гьосда гурхІун горо бугеб, холев чиясе лъим къе-
ялъул кири жиндиго щой къасдалда гьеб мурадалда буго.

Свалат-салам лъеяв Аварагасул хІадисалда абубеб буго:

وفي الحديث: ((العلماء أمناء الرسل على عباد الله ما لم يخالطوا السلطان فإذا فعلوا ذلك فقد خانوا الرسل فاحذروهم واعتزلوهم)). «روح البيان»

«Гуламаал ккола аварагзабазул [عليهم السلام] уманаал [ай, БетІергъан-Аллагъасул лагъзадерида тІад ругел, гьезда битІараб нух манлъизе божи гьабун тІадкъан тарал гІадамал], гьел гІалимзабаз жорай гьабичІебгІан заманаялъ султІанасдехун, ай ханасдехун. СултІанасдехун жедеца жорай гьабураб мехалда гьел гІалимзаби ккола аварагзабазе хиянатлъарал чагІи. Нуж гьездаса цІуне, гьезда аскІореги къаге!»

وروي أن الله تعالى أوحى إلى يوشع بن نون أني مهلك من قومك أربعين ألفا من خيارهم وستين ألفا من شرارهم . فقال : ما بال الأخيار؟ فقال: إنهم لم يغبوا لغضبي وكانوا يواكلونهم ويشاربونهم . وبهذا تبين أن بغض الظلمة والغضب عليهم لله واجب

ТІадегІанав Аллагъас ЮшагІ аварагасде ﷺ вахІю гьабун буго: «Дица дур къавмалъул кІикъоазарго чи – ахярзасан, ай лъикІаздасан, лъабкъоазарго чи – ашрарзасан, ай квешаздасан, гьалаг гьаризе руго», – абун. Цинги БетІергъан-Аллагъасдехун ЮшагІ аварагас абидал: «БетІергъан! Квешални квешлбабазе гІоло ратила гьалаг гьарулел, лъикІалги щай?» – абун, БетІергъан-Аллагъас жаваб гьабун буго: «Щай горелъул, гьел лъикІазул кве-

шазда, Дие гІоло, щин бахъинчІо, гьел рихинчІо, гьелгун цадахъ кванана, гьелгун цадахъ гьекъана», - ян, ай гьезда цадахъ рекъон чІанаян. Рехсараб къисаялдасанги нелъее баянлгъулѳ буго, зулмучагІаздехун жорай гъабичІого чІей горониги, гьездехун, ПІадегІанав Аллагъасе гІоло, щин бахъин, гьел рихин букІине кколеблгъи. БетІергъан-Аллагъас цІунаги зулмучагІаздехун жобай гъабиялдаса тІолалго муъминзаби, дунгун цадахъ!

Гъале цойги аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُفًا مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ﴾ ﴿١١٤﴾ هود: ١١٤

[Амро, хитІаб свалат-салам лъеяв Аварагасде бугониги, магІна, гІамм гъабун, умматалде буго]: «Дуца как бай къоязул рагІалазулъ [гъалги ккола рогъалил, къальул ва бакъанил какал]. Къоялде гІагараб сардил гІужалгъулгъи бай [гъал ккола маркІачІол ва богол какал]. ХІакълъунго, кинал рукІаниги, лгъикІал гІамалаз, хасго къол щуябго фаризаяб какалъ, гІисинал мунагъал гІаса ине гъарула, ай чурула». [ЧахІиял мунагъалин абуни, шартІалги тІорараб, бацІадаб, камилаб тавбоаялъ горони чуруларо].

«Цере рехсарал аятал, яги кинабго Къуръан, ПІадегІанав Аллагъасул рахъалдасан мунагъал чуриялде, ажро-кири щвеялде жедер хьулги лгъолел, гІазаб-гІакъобаялде ккеялдаса хІинкъизеги хІинкъулел муттакъиназе вагІза буго, ай босизе лъарал, къабул гъабурал гІадамазе». Рехсараб аяталгъи баян гъабула къол щуябго как – БетІергъан-Аллагъас умматалда тІад лгъураб фарз букІин. Гьелдаса кбуризе бакІ нелъее гьечІо.

ШАРГИАЛЪУЛЪ ВИТИУН ЧІАРВ ЧИЯСУЛ МИСАЛ

فوائد: قال بعض الحكماء: علامة الذي استقام أن مثله كمثل الجبل لأن الجبل له أربع علامات: إحداها أن لا يذويه الحر، والثانية أن لا يجمده البرد، والثالثة أن لا تحركه الريح، والرابعة أن لا يذهب به السيل. فكذا المستقيم إذا أحسن إليه إنسان لا يحمله إحسانه على أن يميل إليه بغير الحق كما يفعل أرباب الجاه والمناصب في هذا الزمان، فإنهم بالشيء اليسير من الدنيا الواصل إليهم من يد رجل أو امرأة يتخطون الحد ويتكفون الاستقامة وليس الاتعاض وقبول النصيحة من شأنهم ... الخ

ХІукамаазул цояс абуна: «Инсанасул шаргІяб ритІухъ-лъгиялъул гІаламат буго жив мегІер гІадин, ай гьелда релълъон вукІин. МегІералъул буго ункъго гІаламат:

- ☑ ТІоцобисеб – мегІер багІариялъ биине гьабуларо.
- ☑ КІиабилеб – квачаялъ цІоройзеги гьабуларо.
- ☑ Лъабабилеб – кигІан цІакъ цІцІадал ран иххал рахъаниги, лъарал щваниги босунги унаро.
- ☑ Ункъабилеб – кигІан кутакаб гъури бахъаниги биха-хичунги унаро.

Гъаб мегІаралъул мисал буго хІакъикъаталда дин-исламалъул ритІухъав чиясул.

ТІоцобисеб – цо пуланас жиндие гьабураб лъикІлъгиялъ гъев, хІакъикъияв ритІухълъи цІунулев чи, вачунаро хІакъаб горев рахъалдехун гьетІиялде, гъанжи заманалъул боцІи-мал хириял, гьелда хадур лъугъарал гІадамал гІадин. Гъадиназейин абуні, кигІан дагъаб бугониги дунялалъул боцІи-мал щола бугоні, ритІухълъи, рацІцІалъи цІуниялъул расги ургъел букІунаро, вагІза-насихІаталъухъ гІенекки, гъеб къабул гъабиги гъезул букІунаро.

Киабилеб – хІакъикъияв мустакъим, ай ритІухъав чи вачунаро цо пуланас жиндие гъабураб квешлги-заралалъ гъесде данде хІакъаб горев рагІи абиялде, ай бугебги гъечІебги абун гъесда бугъган лъеялде, гъибат гъабиялде.

Лъабабилеб – мустакъим жиндир гъава-нафсалъ вачунаро ТІадегІанав Аллагъасул амро-нагъю теялде, гъес цІунула ритІухълги щибаб хІалалъулъ, зарал-хайиралъул хал гъабичІого.

Ункъабилеб – мустакъим дунялалъул шугълабаз ТІадегІанав Аллагъасдаса машгъул гъавуларо ва дунялалъул боцІи-мал, бечелги букІиналдалъун, къуват-гъунар букІиналдалъун битІараб, хІакъаб нухалдаса вахъуларо. Масала, мекъаб иш битІараблъун чІезе гъабизе мурадалда, цойгидасда зулму гъабиялъул мурадалда, хІарамаб рахъалде гъеб хІалтІизе гъавуларо. Гъедин хІалтІизе гъабуни, Къиямасеб къоялъ жиндие гъель гъабизе бугеб мустакъимасда лъала.

ХІасил, инсанасда лъайзе ккола эхеде бахунеб жоялъе гІодобе байинчІого рес букІунареблги; гъаваялде речІІараб чІор, кигІан тІадегІан аниги, эхебе байинчІого долгие рес гъечІеб гІадин, дунялалъул боцІуца мехтун, кутакалда чІухІиялъ зобалазде бахараб жиндир нафс кида-къадниги ракъалде ккечІого тІобалареблги, ай дунялалъул ахир-ахираталъул авалалданиги. Гъеб къоялъин абун, боцІи-малалъулги гъунар-къуваталъулги пайда гъечІо. Гъеб, бищунго къваригІараб, къоялъ батизе гъечІеб бечелгиялдалъун, БетІергъан-Аллагъасул лагълъунги вукІун, гІакъилав чІухІиларо.

كان أهل الخير يكتب بعضهم إلى بعض ثلاث كلمات : من عمل لآخرته كفاه الله أمر الدنيا ، ومن أصلح سيرته أصلح الله علانيته ، ومن أصلح فيما بينه وبين الله أصلح الله ما بينه وبين الناس

ТпадегІанав Аллагъасул нухалда жал ругел цо лъикІлъиялъул агълоялъ, вагІза-насихІат хІисабалда, цуцахъе хъвалаан гъаб лъабабго калима: «Щив чи вугониги жинца ахираталъе гІамал гъабун, гъеб тІаса бищун, гъев чиясе БетІергъан-Аллагъдунялалъул умуразулъ гІей гъабулевлъун вукІина». Ай БетІергъан-Аллагъасе гъабулеб гІибадат-динги тун, дунялалда хадув лъугъарав чиясда дунял цебе-цебе тІурула букІунеб гІадин, гъелдаса мугъги бан гІибадат тІаса бищарав чиясда дунял жибго хадув бачІина, ТпадегІанав Аллагъас дунялалде гъедин амро гъабун бугелъул. «Щив чи вугониги жинца жиндир батІин къачІан, ай ракІ, рухІ, нафс жинца бацІцІад гъабун, ТпадегІанав Аллагъас гъесул загъир къачІала, ай лъикІ гъабула. Щив чи вугониги жинца жиндаги БетІергъан-Аллагъасдаги гъоркъоблъи къачІан, лъикІ гъабун, Аллагъас гъесдаги гІадамаздаги гъоркъоблъи къачІала», ай лъикІ гъабила.

واعلم أن الله تعالى أمر ونهى ومراده إطاعة عباده له في كل ما يأتون وما يذرون فإن فلاحهم في ذلك ولا يرضى الله منهم إلا بالطاعة والتسليم والقبول

ТпадегІанав Аллагъас жиндир лагъзадерице амроги гъабуна нагъюги гъабуна. БетІергъан-Аллагъасул гъелдасан мурадги ккола Жиндир лагъзал Жиндие мутІигІаллъун рукІин гъездасан тІалаб гъаби. Гъедин щибаб амроялда нахъ-рилълъун мутІигІлъиялъулъ буго лагъзадерие кинабниги лъикІлъиялда кверщел бати. ТпадегІанав Аллагъ Жиндир лагъзадеридаса разилъуларо гъедин амро-нагъюялда нахъ-рилълъун, гъеб къабул гъабун жал мутІигІлъиялдалъун

горони. Ва гьединго ТІадеГІанав Аллагъас лагълъи Жиндие горони гьабугеян абулаги бугелъул, кинаб букІаниги мурадалъе гІоло, ай дунялалда даражаби-макъамал, кашфокараматал, ахираталда Алжан щой, жужахІалдаса цІуни мурадалда гьабулеб бугони гІибадат, гьелдеги абула тасавуфалъул агълоялъ ширкилан. Мустакъим, мухлис вукІун хадув, гьабулеб гІибадаталдасан лагълъул букІине бегъларо кинаб букІаниги мурад, гІицІго ТІадеГІанав Аллагъ разилъи тІалаб гьаби горони. Гьаб цебеги гІемер бицараб жоги буго. БетІергъан-Аллагъас тавфикъ къеги гІибадат ихласалда гьабизе!

САРДИЛЪ ГИБАДАТАЛЪЕ ТІАДЕ РАХЪИНАЛЪУЛ ХИРАЛЪИ ВА ГЪЕБ БИГЪАЛЪИЯЛЪЕ САБАБ

وعن أبي بكر الوراق قال: طلبنا أربعة أشياء سنين فوجدناها في أربعة: طلبنا رضی اللہ فوجدناها في طاعته، وطلبنا السعة في المعيشة فوجدناها في صلاة الضحی، وطلبنا سلامة الدين فوجدناها في حفظ اللسان، وطلبنا نور القبر فوجدناها في صلاة الليل. «روح البيان»

Абубакар абун кІудияв гІарифуназдасан цояс бицана: «Нежеца тІалаб гьабуна ункъго жо санабаз, нежеда гьеб ункъабго жо батана ункъго жоялълъуль: нежеца тІалаб гьабуна ТІадеГІанав Аллагъ разилъи, нежеда гьеб батана ТІадеГІанав Аллагълъе мутІигІлъиялълъуль, мутІигІлъи букІуна кинабниги амро-нагълъо ракІалъе боқьун къабул гьабулеб бугони; нежеца тІалаб гьабуна магІишталълъуль гІатІилъи, нежеда гьеб батана зухІаялълъул как баялълъуль; нежеца тІалаб гьабуна дин саламатго, бацІцІадго цІуни, нежеда гьеб батана кІал-мацІ цІуниялълъуль; ва нежеца тІалаб

гъабуна хабаль нур, ай хабаль нур батиялъе сабаб, дару, нежеда гъеб батана сардиль тІаде рахъун ралел каказулъ».

Свалат-салам лъеяв Аварагас хІадисалдаги абулеб буго:

وفي الحديث : ((عليكم بقيام الليل فإنه دأب الصالحين قبلكم وقربة إلى ربكم وتكفير لخطاياكم ومَنْهَاءٌ عَنِ الْإِثْمِ وَمَطْرَدَةٌ لِلدَّاءِ عَنِ الْجَسَدِ)). «تنبیه المغتربین»

«Ножоца сардиль тІаде рахъиналда тІадчІей гъабе, нождодаса цере рукІарал свалихІуназ, ай диналъул агъ-лолъун ругел лъикІал тІадамаз тІадчІей гъабулеб букІараб гъезул тІадатги буго гъеб. Гъеб сардиль тІаде рахъин нуж тІадегІанав Аллагъасде гІагар гъарулеблъунги буго, ножор хатІаби чурулеблъунги буго, нуж мунагъазде ккеялдаса нахъчІвалеблъунги буго, ножор чурхдузулъа унтаби хъа-мулеблъунги буго, ай гъельие сабаблъун буго».

وكان الحسن البصري رحمه الله يقول: ما ترك أحد قيام ليلة إلا بذنب أذنبه ، فتفقدوا نفوسكم كل ليلة عند الغروب وتوبوا إلى ربكم لتقوموا الليل. وكان كثيرا ما يقول: إنما يثقل قيام الليل على من أثقلته الخطايا

ХІасан аль-Басрияс абулаан [رحمه الله]: «ЦохІониги чияс къасе тІаде вахъин течІо, ай толаро, жинца къад гъарурал мунагъаздалъун горони. Ножоца нождодаго хадуб халккой, балагъи гъабе щібаб къойил бакъ тІерхъунеб гІужаль, ай гъеб къояль гъарурал мунагъал ругищ абун. Ножоца тавбоги гъабе, ай сардиль тІаде рахъин бигъальize». Гъев ХІасан аль-Басрияс ﷺ гІемер абулаан: «Сардиль тІаде вахъин бакІлъулебго, захІмалъулебго къаде гъарурал мунагъ-хатІабаз вакІ гъавурав чиясе букІуна», - ян.

كان صلة بن أشيم رضي الله عنه يصف قدميه للصلاة من العشاء إلى الفجر ثم يقول إذا فرغ من صلاته: يا رب أجرني من النار فإن مثلي لا ينبغي له سؤال الجنة. (تنبية المغترين) ص ٣٤

СалихІуназул цояс абулаан жив богол как баралдаса хъахІлъи байзегІан какиль вахъунги чІун, какдаса тІовайдал: «Я дир Аллагъ! Дуца дун жужахІалдаса цІуне, дун гІадав чиясе Алжан гъари рекъарабги гъечІо», - ян.

قال رجل لإبراهيم بن أدهم رحمه الله: إني لا أقدر على قيام الليل فصف لي دواء فقال له: لا تعصيه بالنهار وهو يقيمك بين يديه في الليل فإن وقوفك بين يديه في الليل من أعظم الشرف والعاصي لا يستحق ذلك الشرف

Адгъамил Ибрагъимида [رحمه الله] цо чияс абуна: «Дида сардиль тІаде вахъине кІолеб гъечІо, гъелъие гъабизе дару бице», - ян. Ибрагъимица жаваб гъабун буго гъадин: «Мун къад тІадегІанав Аллагъасе гІасилъуге, ай мунагъал гъаруге, Дос мун къасе Жиндаго цеве чІезе гъавила, ай вахъине кІойла. Сардиль тІаде вахъун мун БетІергъан-Аллагъасда цеве чІей – хиралъи-тІадегІанлъиялъул бищунго кІудияб, тІадегІанаб ккола. ТІадегІанав Аллагъасде гІасилъарав чи гъеб кІудияб, тІадегІанаб хиралъиялъе мустахІикъав вукІунаро», - ян.

نام إبراهيم بن أدهم ليلة في بيت المقدس فسمع صوتا من جانب الصخرة يقول: قيام الليل تطفئ لهب النار ويثبت الأقدام على الصراط فلا تتساهل في قيام الليل فما تركه بعد ذلك حتى مات . (تنبية المغترين)

Адгъамил Ибрагъим цо сордояль *Масжидул-Акъсаялъув* къижун вуго. Цинги гъесда рагІун буго *Сахратуллагъ* бугеб рахъалдасан ахІун абулеб: «Сардиль гІибадаталъе тІаде вахъиналъ жужахІалъул цІел лагъи суйне гъабула, СирагІалъул къодасан рахунелъул хІатІалги чІезе гъарула, ай хъуцтІизе толаро. Мун сардиль тІаде вахъиналъе

кІарччанлуге», - ян. Гьелдаса хадуб Ибрагьимица сардилъ тІаде вахъин тун гьечІо хойзегІан.

وكان الحسن بن صالح يقوم الليل هو وجاريتيه فباعها لقوم فلما صلت العشاء
افتتحت الصلاة فما زالت تصلي إلى الفجر وكانت تقول لأهل الدار كل ساعة تمضي
من الليل: يا أهل الدار قوموا يا أهل الدار قوموا فقالوا: لا نقوم إلى الفجر، فجاءت
إلى حسن بن صالح فقالت: بعثني لقوم ينامون الليل كله وأخاف أن أكسل من
شهود نومهم فردها الحسن إليه رحمة بها ووفاءً بحقها

СалихІуназдасан СалихІил вас ХІасан абурав чи даимго сардилъ тІаде вахъунаан. Гьесдаго цадахъ гьесул гъаравашги яхъунаан. Цинги гьес гьей гъараваш йичана цойги къавмалъе. Гьенийги гьей гъараваш богол как бан хадуса лъугьунаан какал райзе, хъахІлъи байзегІан. Сардил щибаб цо-цо сагІат арабщинахъе гьелъ ахІулеб букІана къижун бугеб гьеб рукъалъул агълоялде: «Ва гъаб рукъалъул агъло, нуж тІаде рахъа, ва гъаб рукъалъул агъло, нуж тІаде рахъа», – абун. Гьез жавабги гъабулеб букІана: «Ниж хъахІлъи байзегІан тІаде рахъунаро», - ян. Гъанжи гъай гъаравашалъ, гъазие жий йичарав ХІасанихъеги ячІун, абуна, ай бадибчІвай хІисабалда: «Дуца дун йичана тІадего рахъинчІого сахаб сордоялъ къижулеб къавмалъе, дун хІинкъун йиго дунгоги дозда рельлъеналда», - ян. Цинги гьей гъаравашалда гурхІун, гьелъул хІакъ цІунун, ХІасаница гьей нахъе ячун йиго.

وكانت رابعة العدوية تتوضأ كل ليلة وتطيب وتقول لزوجها ألك حاجة، فإن قال
لا قامت إلى الصباح، وكانت تقول أول الليلة: إلهي نامت العيون وغارت النجوم
وأغلقت ملوك الدنيا أبوابها وبابك لا يغلق فاعفر لي، ثم تصف قدميها للصلاة
وتقول: وعزتك وجلالك هذا موقفي بين يديك إلى الصباح ما عشت

РабигІат аль-Гадавиѧт абурай машгъурай Аллагъасул кІудияй валяялъ, щѧбаб сордоялъ какиги чурун, абулаан жиндир росада: «Дуе хІажатаб жо бугищ?» – абун. ГъечІин гъес абунѧ, рогъинегІан гІибадаталда чІюлаан. Сардил авалалда, ай как байзе лъугъинелде, гъель абулаан: «Я дир БетІергъан-Аллагъ! Халкъѧи къѧижана, зодор цІвабиги тІерхъана, дунялалъул ханзабаз жеде-жедер гъафабиги къана, ай киналго жанире руссана. Дур тавбоаялъул гъафу къалареб буго, ай рагъараб буго, Дуца дир мунагъал чуре». Цинги как балеб бакІалда хІатІалги чІун абулаан: «Дур кІодолъѧ-тІадегІанлъѧиялхІа, гъаб хІалалда дун Дуда цее чІезе йѧго рогъинегІан, дун чІаго хутІанагІан мехаль», - ѧн.

وكان سفیان الثوري رحمه الله يقول : عليكم بقلة الأكل تملکوا قیام اللیل

Суфяну Саврияс абулаан: «Ножоца квен дагъ гъабиялда тІадчІей гъабе, сардилъ тІаде рахъиналда ножор кверщел батѧла», - ѧн.

وكان صهيب العابد رقیقا لامرأة بالبصرة وكان یقوم اللیل كله فقالت له سیدته یوما : إن طول القیام باللیل یضرك بخدمتك بالنهار ، فقال لها : ماذا أصنع إذا ذكرت جهنم طار نومي. «تنبيه المغتربین»

Сугъайб абун цІар бугев цо гІабид вукІун вуго Бас-раялдаса цо чІужугІадамалъул лагъ. Гъев къѧжулев вукІун гъечІо сахаб сордоялъ. Цо къоялъ гъасда абун буго жиндир сайидаталъ, ай хважаиналъ: «Даимго сардал рорчІиялдалъун, къад гъабулеб хидматалъул рахъаль зарал буго», - ѧн. Сугъайбица жавабги гъабун буго: «Дица щѧбха гъабилеб, жужахІ ракІалде щведал дир макъо тІурула», - ѧн.

ЗУХІАЯЛЪУЛ КАКИЛ БАЯН

Зухіаялъул какин абун:

وأقل صلاة الضحى ركعتان أو أربع ركعات أو أكثر إلى ثنتي عشرة ركعة ، ولم ينقل
أزيد منها ، بثلاث تسليمات وإن شئت بست تسليمات ورد في فضلها أخبار كثيرة ،
من صلاحها ركعتين فقد أدى ما عليه من شكر الأعضاء لأن الصلاة عمل بجميع الأعضاء
التي في البدن ومن صلاحها ثنتي عشرة ركعة بني له قصر من ذهب في الجنة وللجنة
باب يقال الضحى فإذا كان يوم القيامة ناد مناد أين الذين كانوا يدومون على صلاة
الضحى هذا بابكم فادخلوه برحمة الله عز وجل . «روح البيان» ص ١٣ ، ج ٨

Зухіаялъул каказул бищун дагъаб къадар кІиго ракагІат буго, яги ункъго ракагІат, яги гьелдасаги цІикІкІун анцила кІиго ракагІаталде щвезегІан. Гьалдаса цІикІкІун ракагІатал раялъул хІакъалъуль бачІараб накъло гьечІо. Амма ШафигІил мазгъабалъул гІемерисел гІалимзабаз абураб, Иمامу-Нававиясги къучІаблъун рикІкІараб, микъго ракагІат буго. Малик имамасда аскІоб цІикІкІун раялъе лъураб гІорхъи гьечІинги буго. والله أعلم

Гьел райзе бегъула лъабцІол салам къеялдалъун, ай ункъ-ункъ ракагІатккун. Бокъани, анлъго салам къеялдалъун, ай кІи-кІи ракагІатккун.

Зухіаялъул каказул хиралъийин абун: кІиго ракагІат зухіаялъул бан щив чи вугониги, гьев вукІуна жиндир щибаб лагаялъ ГІадегІанав Аллагъасе гъабизе тІадаб шукру тІобайзе гъабуравлъун. Зухіаялъул анцила кІиго ракагІат бан щив чи вугониги, гьев чиясе БетІергъан-Аллагъас Алжаналъуб меседил хъала бала.

Алжаналъул буго цо хассаб баб [нуцIа] «ЗухIа» абун цIар бугеб. Къоямасеб къоялъ ТIадегIанав Аллагъасул рахъалдасан ахIула: «Кир ругел дунялалда рукIаго зухIа-ялъул каказда даимлъарал гIадамал, гъале ножор баб, лъугъа жанире Аллагъасул рахIмат-цIобалдалъун», - илан. ЗухIаялъул хирияб гIужги къоялъул ункъго бутIа гъабун цо бутIа араб мех ккола, ай бакъ эхеде бахараб мех. Свалат-салам лъеяв Аварагас Макка бахъараб къоялъ зухIаялъул микъго ракагIат бана.

Къоялъул гъеб гIужалдалъун ТIадегIанав Аллагъ гъедиялъе хIикматги ккола гъеб гIуж хирияб гIуж букIин. Гъеб гIужалъулъ кIалъана ТIадегIанав Аллагъ Муса авараггун ﷺ. Ва гъебго гIужалъ ккана суждаялда ФиргIавнил сахIаратал, ай гъез иман лъуна ТIадегIанав Аллагъасдеги Аллагъасул авараг Мусадеги ﷺ.

ЗухIаялъул как балеб чиясе щибаб суждаялда, гIадат билълъараб тасбихIалде тIаде, гъаб хадуб рехсараб байт анкъ-анкъ нухалъ такрар гъабун аби лъикIаб буго. Гъелъул хасаги ризкъи гIатIилъи буго. Дида остарас тIадкъарабги гъедин кIуго ракагIат бай буго:

وَهَبْ لِي يَا وَهَّابُ عِلْمًا وَحِكْمَةً   وَلِلرَّزْقِ يَا رَزَّاقُ كُنْ لِي مُسَهِّلًا

ЖУГЪУТИАЗ АВАРАГАСЕ ﷺ КЪУРАЛ СУАЛАЛ

قصة معتبرة: وروي عن عليٍّ رضي الله عنه أنه قال: بينما النبي صلى الله عليه وسلم جالس مع المهاجرين والأنصار إذ أقبل جماعة من اليهود فقالوا: يا محمد إنا نسألك عن كلمات أعطاهن الله لموسى عليه السلام لم يعطها إلا نبياً مرسلأ أو ملكاً مقرباً فقال لهم النبي صلى الله عليه وسلم: أسألوا

فقالوا: يا محمد أخبرنا عن هذه الصلوات الخمس التي فرضها الله على أمتك فقال عليه الصلاة والسلام: أما صلاة الظهر إذا زالت الشمس فإنه يسبح كل شيء لرَبنا، وأما صلاة العصر فإنها الساعة التي أكل آدم ﷺ فيها من الشجرة وأما صلاة المغرب فإنها الساعة التي تاب الله فيها على آدم، وأما صلاة العتمة فإنها الصلاة التي صلاها المرسلون وأما صلاة الفجر فإن الشمس إذا طلعت تطلع بين قرني الشيطان ويسجد لها كل كافر دون الله تعالى.

فقالوا له : صدقت، فما ثواب من صلى الظهر؟ قال ﷺ: أما صلاة الظهر فإنها الساعة التي تسجر فيها جهنم فما من مؤمن يصلي هذه الصلاة إلا حرم الله عليه عذاب جهنم يوم القيامة، وأما صلاة العصر فإنها الساعة التي أكل آدم فيها من الشجرة فما من مؤمن يصلي هذه الصلاة إلا خرج من ذنوبه كيوم ولدته أمه ثم قرأ هذه الآية ﴿حَفِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾ ﴿٢٣٨﴾ سورة البقرة الآية ٢٣٨ وأما صلاة المغرب فإنها الساعة التي تاب الله فيها على آدم ﷺ فما من مؤمن يصلي هذه الصلاة محتسباً ثم يسأل الله تعالى شيئاً إلا أعطاه إياه وأما صلاة العتمة فإن القبر ظلمة ويوم القيامة ظلمة فما من مؤمن قدم مشيه في ظلمة الليل إلى صلاة العتمة إلا حرم الله عليه ظلمة القبر ويعطي نوراً لجواز على الصراط وأما صلاة الفجر فما من مؤمن يصلي الفجر أربعين يوماً في جماعة إلا أعطاه الله تعالى برائتين براءة من النار وبراءة من النفاق .

قالوا: صدقت، ولم افترض الله عليك وعلى أمتك الصوم ثلاثين يوماً وافترض على الأمم أكثر من ذلك؟ فقال عليه الصلاة والسلام: إن آدم ﷺ لما أكل من الشجرة بقي في جوفه مقدار ثلاثين يوماً فافترض الجوع على ذريته ثلاثين يوماً ويأكلون بالليل تفضلاً من عند الله عز وجل على خلقه.

قالوا: صدقت ، فأخبرنا ما ثواب من صام من أمتك؟ قال عليه الصلاة والسلام: ما من عبد يصوم شهر رمضان محتسباً إلا أعطاه الله تعالى ست خصال: أولها يذيب

لحم الجذام من جسده والثاني يقربه من رحمته والثالث يعطيه خير الأعمال والرابع يؤمنه من الجوع والعطش يوم القيامة والخامس يهون عليه عذاب القبر والسادس يعطيه الكرامات في الجنة

قالوا: صدقت، فأخبرنا ما فضلك على النبيين؟ فقال: ما من نبيٍّ إلا دعا على أمته بالهلاك وإني اخترت لأمتي الشفاعة. قالوا: صدقت يا رسول الله نشهد أن لا إله إلا الله وأنك يا محمد رسول الله. «خزينة الأسرار»

ГадегІанав Аллагъ жинда разилъаяв Гагали-асхІабасдасан бицана: «Цо нухалда свалат-салам лъеяв Авараг мугъажирал-ансаралгун цадахъ Гадов чІун вукІана. Цинги гъезде Гаде бачІана ягъудиязул цо жамагІат ва гъез абунa: “Я МухІаммад, нежеца дуда гъикъизе буго Аллагъас ﷺ Муса аварагасе ﷺ къураб, аварагасе яги малаикзабазе гурони къечІеб, цо чанго калима-ялдасан”. Свалат-салам лъеяв Аварагас жавабги гъабунa: “Гъикъе ножоего бокъараб жо”, - ян.

Ягъудияз абунa: “Я МухІаммад, дуца нежее бице Аллагъас ﷺ дур умматалда фарзлъун Гаад къараб щуябго какалдасан хабар”. Свалат-салам лъеяв Аварагас абунa: «Къаде какин абуни, гъеб какил Гаужалда рухІ бугебщинаб жоялъ ва жамадатаз^[1], ай кинабниги жоялъ, нелъер БетІерган-Аллагъасе тасбихІ гъабула. Бакъанил какин абуни, гъеб ккола Адам аварагас ﷺ Алжаналъув вукІаго рольол гъойтІалдаса кванараб Гауж. МаркІачІол какин абуни, гъеб ккола ГадегІанав Аллагъас Адам аварагасул ﷺ тавбо къабул гъабураб Гауж. Богол какин абуни, гъеб ккола киналго мурсалиназ, ай халкъ тавхІидалде ахІизе ритІарал-

[1] РухІ гъечІел жалаз.*

щинал аварагабаз бараб как. Рогъалил какин абуні, радал баккулаго, бакъ баккула щайтІаналъул кІиго лълъаралда гъоркъосан. Гъеб бакъалъе суждаги гъабула, Аллагъасе гъабиги тун, киналго кафурзабаз”.

Гъанжи ягъудияз абунa: “Дуца битІараб бицана. Гъанжи дуца бице къаде как барав чиясе щиб ажро-кири букІунеб?” Свалат-салам лъеяв Аварагас жавабги гъадин гъабунa: “Къаде какин абуні, гъеб какил гІужалъ боркъула жужахІ. Къаде как жинца балев цониги муъминчи гъечІо, Къиямасеб къоялъ БетІергъан-Аллагъас жужахІалъул гІазаб жиндие хІарам гъабун горони. Бакъанил какин абуні, гъеб гІуж буго Адам аварагас ﷺ Алжаналда рольол гъойтІалдаса кванараб гІуж. Гъеб бакъанил как жинца балев цохІониги муъминчи гъечІо, эбелалъ гъавурав къоялъ гІадин жив мунагъаздаса вацІалъун горони [цинги цІалана «*Сурат аль-Бакъарат*алдаса» 238 аб. аятги. Аяталдаса мурад хадуб рехсела, иншааллагъ!]. МаркІачІол какин абуні, гъеб гІуж ккола ГІадегІанав Аллагъас Адам аварагасул ﷺ тавбо къабул гъабураб гІуж. Цониги муъминчи гъечІо бацІцІадго, Аллагъасе гІоло гъеб какги бан, жинца Аллагъасда гъарарав, гъеб гъарараб жо жиндие къун гурони. Богол какин абуні: хоб буго бецІаб рукъ, Къиямасеб къоги буго бецІаб. ЦохІониги муъминчи гъечІо сардил бецІлъиялъуль жив жамагІаталде как байзе арав, ГІадегІанав Аллагъас жиндие хІарам гъабун горони хобалъул бецІлъи, ва гъединго *Сурат*Іалдаса вахунелъул жиндие нурги къун горони. Рогъалил какин абуні, цониги муъминчи гъечІо рогъалил как кІикъого къоялъ жинца жамагІатгун барав, ай масжидалде арав, ГІадегІанав Аллагъас жив жужахІалъул цІаялдаса вацІцІад гъавун, ай цІунун горони, ва дунялалда вукІаго нифакъалдасаги цІунун горони”.

Гъанжеги ягъудияз абуна Аварагасде 𐤆𐤃𐤀: “Дуца битІараб бицана. Дуца гъанжи бице дудаги дур умматалдаги ТІадегІанав Аллагъас кІал ккой лъеберго къояль тІад гъабиялъул хІикмат”. Свалат-салам лъеяв Аварагас жаваб гъабуна: “Адам аварагас 𐤆𐤃𐤀 Алжаналъув вукІаго гъветІалдаса кванараб мехалда, гъеб гъесул ургъиб хутІана лъеберго къояль. Гъелдалъун ТІадегІанав Аллагъас гъесул зуррия-талда тІад гъабуна лъеберго къояль ракъи, ай кІал ккой, кІал беччан къасе сардиль кванайги ТІадегІанав Аллагъас халкъалъе гъабураб рахІмо-цІоб, бигъалъи буго. Горобани, сахабго моцІаль беччайчІого ккойзе ккезе букІана”.

Гъанжиги ягъудияз абуна: “Дуца битІараб бицана. Гъанжи дуца бице дур умматалъул кІал ккурав чиясе щиб ажро-кири бугеб?” Свалат-салам лъеяв Аварагас жаваб гъабуна: “ТІадегІанав Аллагъасул цониги лагъ гъечІо, жинца Рамазан моцІаль Аллагъасе гІоло ихласалда, бацІцІадго кІал ккурав, жиндие анлъго жо къун горони:

Тіоцобисеб – кІал ккояль гъев чиясул черхалдаса биине гъабула *жузам* абураб унтиялдалъун черхалда чІвараб гъан, ай азине гъавула. [Гъеб кІал ккоялъул гъединаб пайда букІин нелъедаго бихъулеб жоги буго. КІалккун моцІалда жаниб чанго кела тІаса анин абулел гІадамал чанги рукІуна, ва гъединго чорхоль букІараб унтиги ун, сахлъи бачІанин абулелги рукІуна. ХІатта ракъи ккоялдалъун, ай «голодовка» гъабиялдалъун дару гъабиялда ругъун-лъунгицин руго. Гъелдаго цадахъ, цо чиясулъ бугони кІал кквезе бегъулареб унти, тохторзабаз гъединаб унти букІин чІезеги гъабунин, ай божарал тохторзабаз, гъев чиясени шаригІаталь кІал кквезе хІарамцин гъабула, ккоянняли кисса горин абулел. Гъединав чиясул кІал тІаса ккола,

шибаб кІал рикІкІун мудд бахъиялдагъун. Хал гъабе Исламалгъул берцинлъи, инсанасул гъабубеб хІурматалгъул!]

Киабилеб – кІал ккоялъ инсан тІадегІанав Аллагъасул рахІматалде гІагар гъавула, ай ракІалгъул БетІергъан-Аллагъасдехун буссин цІикІкІуна ва магІсияталдаса нахъ-чІваялъе комек гъабубеб, нафсаниял шагъватал нахъ рекизе гъарула [масала, хъизан гъабубеб хІалкІоларев чи вугони, гъесда шаригІаталъ кІал гІемер ккоян манлгъула].

Лъаббилеб – кІал ккоялъ лъикІал гІамалал гъариял-дехун рачуна.

Ункъабилеб – Къиямасеб къоялъ ГІарасат-майданалда ракъи-къечалдаса божаравлгъун вукІуна, ай цІунаравлгъун вукІуна.

Щуабилеб – кІал кквеялъ хабалъ гІазаб бигъалгъула.

Анлъабилеб – кІал ккоялъ Алжаналгъуб тІадегІанлъи, хиралгъи щола”.

Гъанжиги ягъудияз абуна: “Дуца битІараб бицана, гъанжи дуца бице нежее мун сундалгъун тІокІлгъарав, хиралгъарав цогидал аварагъабаздаса”, - ян. Свалат-салам лъеяв Аварас жавабги гъадин къуна: “Цересел аварагъабаздасан цохІониги аварагъ гъечІо, жинца жиндир умматалгъе «гъалагъ гъаре», - ян дугІа гъабурав горони. Дицайин абуни, тІаса бицана дирго умматалгъе шафагІат гъаби”.

Гъанжи ахиралда ягъудияз абуна: “Дуца битІараб бицана, Аллагъасул Расул! Нежеца нугІлъи гъабубеб, вати тІадав Аллагъ цохІо горони гъечІолгъиялда, хІакългъунго мунги, МухІаммад, Аллагъасул расул вукІиналда”».

Хасил, гъеб ягъудиязул жамагIат, кIиябго шагдадатги битIун, Исламалде рачIана. ХIакъикъаталда, Тавраталда жедеца гIамал гъабураб жамагIат ккола гъеб рехсараб жамагIат. Тавраталда гIамал гъаби ккола Ислам къабул гъаби. Ислам къабул гъабунгутIиялъ нугIлъи гъабула Тавраталда гIамал гъабулареб букIиналъе.

Цебе рехсараб «*Сурат аль-Бакъараталдаса*» 238 аб. ая-талъул хIакъалъуль баянин абун: «Ножоца гIадчIей гъабе, даимлъе фаризаяб щуябго как баялда. Щибаб как жиндир заманалда, арканал-шурутIал гIорайзе гъарун баялдалъун. *Свалатул-вустIа*, ай щуябго какалъул балеб заманалъул рахъаль жиб гъоркъохъеблъун бугеб, хирияб, какалдаги гъабе гIадчIей».

«Гъеб *Свалатуль-вустIа*, ай гъоркъохъеб как кинаб кколеб?» – абураб суалалда сверухъ хилаф гIемер буго. Цояз абуна гъеб рогъалил как кколаян. Цогидаз абуна къаде как кколаян. Цойгияз абуна маркIачIо как кколаян. Цогидаз абуна гъеб богол как кколаян. Ва цогидаз абуна: «Гъеб *Свалатуль-вустIа* шуябго какалда гъорлъ буго, амма гъеб БетIерган-Аллагъас балъго гъабун буго, щуябго какалда гIадчIей нелъеца, ай МухIаммадияб умматалъ гъаби мурадалда, киналниги сардал Рамазан моцIалъул чIаго гъари мурадалда *Лайлатуль-Къадриялъул* сордо балъго гъабиялда релълъон», - илан. Гъаб хилафалда кIалъарал киназего жеде-жедер хIужа-далилги буго. Кинниги гIемерисел гIад рекъараб, мухIканабин абун, *Свалатуль-вустIа* – бакъанил как ккола. Бакъанил какалъул хасса бицунаго, рехсараб аят цIалиялде гIаде, свалат-салам лъеяв Аварагасул гъаб, хадуб бачIунеб, хIадисалъги баян гъабула гъеб *Свалатуль-вустIа* бакъанил как букIин:

ويدل على صحة هذا المذهب ما روي عن علي عليه السلام أن النبي صلى الله عليه وسلم قال يوم الأحزاب وفي رواية يوم الخندق: ((ملا الله قلوبهم وبيوتهم نارا كما شغلونا عن الصلاة الوسطى حتى غابت الشمس)). وفي رواية ((شغلونا عن الصلاة الوسطى صلاة العصر)) وزاد في أخرى: ثم صلاها بين المغرب والعشاء . أخرجها في الصحيحين

Гали-асхІабасдасан عليه السلام бицана: «Свалат-салам лъеяв Аварагас абуна Хандакълъул къоялъ, мушрикиназул цІикІараб къуватги букІун, бакъанил как байчІого хутІидал: “Гъаб *Свалатуль-вустІа*ялдаса ниль машгълул гъарурал гъазул БетІергъан-Аллагъас ракІалги рукълалги цІадул цІезе гъарегі», - ян. Гъеб бакъанил как маркІачІолги боголги какалда гъоркъоб барабинги буго цо риваяталда.

عن سمرة بن جندب أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: ((الصلاة الوسطى صلاة العصر)) أخرجها الترمذي . وله عن ابن مسعود رضي الله عنه مثله وقال في كل واحد منهما: حسن صحيح . («خازن»)

Свалатуль-вустІа бакъанил как букІиналъе цойги хІадис. Самрат бину Жандабидасан бицана: «Свалат-салам лъеяв Аварагас абуна: “*Свалатуль-вустІа* бакъанил как буго”, - ян». Гъединабго хІадис Ибну-МасгІудидасан бицарабги буго, кІиябго хІадис сахІихІаб бугинги буго. والله أعلم

*КІал-мацІ фасахІатал хІарамзатаца
ХІабургъинабуна халкъалълул пикро,
Хіянат гІемерал суфагъаазул^[1]
Асло гъечІел харбаз халкъ бикъ-бикъана.*

*Мунафикълзабазул къуват хойчІого
Къоял роцІунарин, саброялда чІа!*

[1] АхІмакъзабазул.*

Исламалъул байрахъ борхун горони,
Борхъал тIагIунарин, гIенеккун рукIа!

МугIрузде бачIараб гIаздад цIороялъ
ГIодоблъиялдаги асар гъабула,
Арал санабазго рехараб гIонсокъ
ГIурдал тIом бугелъул, тIугъдул рижинищ?!

РахIат цIикIкIанагIан гIамалги квешлъун
ГIаламалда бугеб хIал бихъуларинищ?
ХIарамаб боцIуца чунтби цIунагIан
Бачазул лъугъунел бугъби рихъулинищ?

Бугъбуца, бачазул кIалдиса бахъун,
ХъантIун талагъулеб кIалцIухъ балагъе!
КIудиял гIункIазе, гIисиназда тIад
ГIарцол босенги лъун, бугеб ургъел щиб?

Щибаб гIалхул хIайван хъоморинги чIчIун,
Чахъабазе дунял къварилълъун буго,
Хъормадул тIанчIиян гIунгрулги лъугъун,
ГIанкIаби-хъазалцин тезехъин гъечIо.

Тамаша, гъал гIункIал, кутул рихъидал,
Кутакалда цере тIурахъдулаан,
ТIурияли киса, гъанжи кIиялго
Эбел-эмен цоял вацIалин ккола.

Цуцалъ рекъоларел къавул гъабицин,
БацI бихъидал, цадахъ рортун унаан,
Амма гъанжи гъаби, бацIалгун рекъон,
Рехъабалъ речIчIизе ругъунлъун руго.

Гъабигун рехъаби хьихъизе тарал
 Глухъби руклунаан мухъ хлалаллъарал,
 Мухъни киса гъанжи, квенцин хларамал
 Хларамзатал руго гли-боцлуда тун.

Муглрулгин хъутаби хьихъизе тарал
 Хъаравулзабаца борч тлобалаан,
 Борч тлобайни гъанжи кисса буклунеб,
 Кварас квараб бичун, чунтби гъарула.

Гъезулгин глухъбузул ургъел тлад бугев
 Тладчи вуклунаан, одоман абун,
 Эсул хлукмуялда гъул басунарес,
 Сордо къавуль бахъун, хинкI кунароан.

Хабар-анищальул пайда щиб бугеб,
 Одоманаспъидал къайи биххараб,
 Къайиялъул глухъби гвамалахъги ран,
 Рехъаби цлунизе бацлал тламурал.

Бацлалги циялги цолъызаризе
 Цурдуца гъабуна глемераб хлалтIи,
 Рагла-ракъан гъечлеб муглрузул авлахъ,
 Эзул хлилла бергъун, хлурудахъ ана.

Хъартазул сагацин, тланкI хутлIчлого,
 Члорого къун ана аманхвадаца,
 Арсахъ-сухъуралда, хух-бурутIалда
 Хурхарал хлакълалцин мацI бахъун тана.

Нахъа рачлунеца загъро квагиян,
 Загъро тIун, борхъаца ракъги члурана,
 Ракъул мугълалда тлад тлоклал, ниж горел,
 ТIутI боржинарилан пикроги буго.

Пилазул вахІшияб кьуваталдаса
ХІнкьун, боцІи-панзги рахІат хун буго,
РахІатго гІоларел жанаваразул
Зулмуян угьдулеб дунялги буго.

Дунял гІицІго ножой бижунги гьечІин,
Ниж теян ахІулеб хІинчІ-гьедо буго,
Толищ-толарищан бихьила абун,
Балагь хІехьолезул саброги буго.

Сабро гьабуразул ахир битІулин
ТіадегІанав Алпагь кІалъалев вуго,
Авал битІун, ахир бигьиялдаса
ГІаксаго лъикІилан лъалез абула.

САРДИЛЪ ТІАДЕ РАХЪИНАЛЪУЛ КІВАР ГЪАБИЯЛДА СВЕРУХЪ ДАГЪАБГИ БАЯН

قَالَ تَعَالَى: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿يَا أَيُّهَا الْمَرْمَلُ ﴿١﴾ قُمْ أَيْلًا إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢﴾ نِصْفَهُ أَوْ
أَنْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ﴿٣﴾ أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ﴿٤﴾ إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ﴿٥﴾
إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْأًا وَأَقْوَمُ قِيلًا ﴿٦﴾ إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ﴿٧﴾ وَأَذْكُرْ اسْمَ
رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ﴿٨﴾ المزمّل: ١ - ٨

«Ва, гьав ратІлилъ жемун вугев МухІаммад аварагІ! Мун гьедин вегун чІоге, кьасе кьижун хадув как байзе, гІибадат гьабизе тіаде вахъа, сардил дагъаб кьадар хутІизегІан вахъа. Башцад сордо хутІизегІан вахъа. Ялгьуни башцалдаса дагъаб мукъсан гьабе. Яги сардил кІиго бутІаялде щвезегІан цІикІкІине гьабе [ай, свалат-салам лъеяв Аварагасе эхтияр кьола буго гІибадаталгье тіаде вахъине башцад сордоялгь,

яги гьелдаса дагъ, яги цІикІкІун]. Дуца Къуръанги цІале хех-даризе гъабичІого, гІодове веччан, рагІарасда бичІчІиледухъ, тадаббуралда, ай магІна хал гъабун, хІузуралда. Дица дуде рехизе буго, Авараг, бакІаб рагІи».

Гъаб «бакІаб рагІи» абураб каламалгъул магІнаядла тІасан хилаф буго: ай «Дица духъе къезе буго, Авараг, Къуръан, амро-нагъюялгъул, хІалал-хІарамалгъул гІорхъаби цІуниялгъул рахъаль бакІаб, ай захІматаб». Ялъуни, «жедер рекІель бугеб нифакъ, балгъолгъаби къватІир чІвайзе гъару-леблъун букІиналъе гІоло, мунафикъзабазе бакІаб». Ялъуни, «ТІадегІанав Аллагъас тавфикъ къураб, жиб къачІараб, хІадурлъараб ракІалда ва тавхІидалдалгъун бацІцІалгъараб нафсалда горони баччизе кІолареб», ай свалат-салам лъеяв Аварагасда горони баччизе кІолареб. «Жиндиль гІемерал пайдаби ругеб, магІна гъваридаб, цохІониги чиясул гІакъло хадуб гъолареб, кигІан гІемер, лъица бухханиги, лъималгъе мукъсанлъи кколареб *БахІруль-МухІумІ* гІадаб».

Яги гъадаб «бакІаб рагІи» абураб калимаялгъул магІна:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

«Ла илагъа иллаллагъ» – абураб калима ккола. Жиб букІиналъе гІоло кІал-мацІалгъе абизе бигъаяб, цІадерабада лъедал бищунго бакІаб рагІилгъун.

Хадубги абубеб буго ТІадегІанав Аллагъас: «Къасе тІаде вахъун как бай, гІибадат гъаби – гъеб, цІалараб ракІалда чІезе, бичІчІизе, хІузур кквеялъе асар цІакъаб буго. ХІакълъунго, къад дуде руго, Авараг, халатал, гІемерал шугълаби, ай дуца тІорайзе кколел къваригІилал, гъедин-лъидал мун къад гІибадаталде, Къуръан цІализе регІуларо,

гьелда тІадчІей гьабе кьасе тІаде вахъун. Дуца дурго БетІергъан-Аллагъасул цІарги рехсе, Авараг, ай Къуръан цІалулелъул *Бисмиллагъ* бахъе».

Ялъуни:

﴿وَأَذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ﴾ وداوم على ذكره تعالى ليلا ونهاراً على أي وجه كان من تسبيح وتهليل وتحميد وصلاة وقراءة قرآن ودراسة علم خصوصاً بعد صلاة الغداة وقبل غروب الشمس فإنهما من ساعات الفتح والفيض وذكر الله على الدوام من وظائف المقربين سواء كان قلباً أو لساناً أو أركاناً وسواء كان قياماً أو قعوداً أو على الجنوب

«Мун ТІадеГІанав Аллагъ рехсеялда даимлъе, Авараг, релъедаги кьадги, ай даимго, гьеб Аллагъ рехсей кинаб кьагІидааялда бугониги, ай *тасбих*Іалдалъун^[1] букІа, *тах*Імидалдалъун^[2] букІа, *тагълилал*далъун^[3] букІа, как баялдалъун букІа, Къуръан цІалиялдалъун букІа, гІилмо цІалиялдалъун букІа». Гьаб кинабго ТІадеГІанав Аллагъ рехсей ккола, хасго рогъалил какалда хадуб ва бакъанил какалда хадуб, ай бакъ тІерхъиналда цебе. Гьаб кІиябго гІуж ккола БетІергъан-Аллагъасул рахІматал рещтІунеб, фатхІо рагъулеб, файиз чвахулеб гІуж.

«Мун Аллагъасдеги вусса, Авараг, балеб какалъуль, гьабубеб цогідаб гІибадаталъуль, дугІаялъуль ихласалда, бацІцІадго гьабиялдалъун тІованго вуссиналь. Дуца дурго дагІваталъе комекги тІалаб гьабе даимго Аллагъ рехсеялдалъун. Дуца сундулъго мугъчІвайги Аллагъасде гьабе, Авараг, цогідасде гьабуге».

ТІадеГІанав Аллагъ рехсеялда даимлъийин абуні, гьеб ккола мукъарибуназул, ай Аллагъ лъаялъул даражаялде

[1] «СубхІаналлагъ» абиялдалъун.*

[2] «АльхІамду лиллагъ» абиялдалъун.*

[3] «Ла илагъа илпаллагъ» абиялдалъун.*

щварал гГадамазул вазифат, ай гъез гГаде босараб иш. Гъеб Аллагъ рехсей-зикро ракІалъ букІаниги, кІалалъ букІаниги, вахъун чІун букІаниги, гІодов чІун вукІаниги, хъибил гІодоб лъун вегун букІаниги батІалъи гъечІо. Амма гІодов чІезе кІолевлъунги вукІун, вегун зикро бачин рекъараб гъечІо. Адабалдалъун горони даражаялде вахинги, адаб теялдалъун горони гІодове вортиги букІунарелъул.

КЪУРЪАНАЛЪУЛ АДАБ ЦІУНИ

Къуръан цІалиялъул адабалин абунни, цІакъго гІемерал руго. Бищунго чара гъечІеблъун ккола тартигалда цІали. Ай гІедегІичІого, гІодове веччан, щибаб хІарп баян гъабун цІали. Гъелъул хІакъалъулъ абулеб буго гъадин:

لا بد للقارئ من الترتيل ليتمكن هو ومن حضره من التأمل في حقائق الآيات فعند الوصول إلى ذكر الله يستشعر عظمته وجلالته وعند الوصول إلى الوعد والوعيد يقع في الرجاء والخوف

Къуръан цІалулев чиясе чара гъечІо тартил гъечІого. Жиндиеги жинда аскІов вугесеги щияб аяталъул тадаббур, магІна хал гъабизе рес щолеб хІалалъ, гІадегІанав Аллагъ рехсолев бакІалде щведал цІалулес ва гІенеккарас пикро гъабизе БетІергъан-Аллагъасул кІодолъитІадегІанлъиялъул; Ахираталда лъикІазе Алжан къезе букІиналъе къотІи гъабулеб бакІалде щведал гъелде хъул гъабизе; квешазе жужахІалдалъун хІинкъи къолеб бакІалде щведал гъелдаса хІинкъизеги.

وفي «قوت القلوب»: أفضل القراءة الترتيل لأن فيه التدبر والتفكير وأفضل الترتيل والتدبر للقرآن ما كان في الصلاة

Къуръан цІалиялъул бищун хирияб тартигалда цІали буго, гъелъулъ букІунелъул тадаббур ва тафаккур, ай

магІна хал гъаби ва пикро гъаби. Тартил-тадаббуралда цІалиги Къуръаналъул, бищун хирияб – какиль буго. Ибну-Габбасицаги [رضي الله عنهما] абун буго тартиралъул хІакъалъуль:

وعن ابن عباس رضي الله عنهما: لأن أقرأ البقرة أرتلها وأتدبرها أحب إليّ من أن أقرأ القرآن كله هزيمة أي سرعة. «روح البيان»

«*Сурат аль-Бакъарат*» тартил-тадаббуралда цІализе бокъила дие хехдаризе гъабун тІолго Къуръан цІалиялдаса», - ян.

وقد كان بعضهم يقول: كل آية لا أفهمها ولا يكون قلبي فيها لم أعد لها ثوابا

Пуламаазул цояс абулаан: «Къуръаналъул кинабниги аят, цІалулелъул дида жиб бичІичІеб, цІалулелъул раКІги дир хІузуралда чІечІеб, дица гъеб цІалараблъун рикІкІунаро»^[1], - ян.

وقال بعض العلماء: لكل آية ستون ألف فهم وما بقي من فهمها أكثر

Пуламаазул цойгиясги абуна: «Къуръаналъул щибаб аяталъе буго лъабкъоазарго бичІичІи. БиЧІичІого хутІарал гъелдасаги гІемер руго», - ян. ХІасил, гъалдасан нелъеда бичІичІулеб жо буго: магІна гъабиялъул рахъаль Къуръан, гІадан хадув гъезе ресго гъечІебгІанги, тІиного лъалареб ралъадгІанги гъваридаблъун букІин ва фагъмо-бичІичІиялъул рахъаль мужтагъидал, гІуламаал цоял цогизада ращадал рукІунареллъи. Масала, Къуръаналда абубеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَسَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ

وَكَانَا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ﴾ ﴿٧٨﴾ الأَنْبِيَاءُ: ٧٨

[1] Ай, ва гъельухъ кири щевялде дир хъулги букІунаро.*

«Дуца рехсе, Авараг, Давудил ва Сулайманил къиса [عليهما السلام], – гъев кІиясго, къасе-къасе жанибеги лъугъун цо къавмалгъул гІияль хур мерхъун, кванан хвезабидал, хурул бетІергъанасе хІукму гъабулеб мех. Ва Дунги вукІана гъез гъабулеб хІукмуялде ваккулев, гъеб лъалевлгъун».

وفي «التأويلات النجمية»: يشير إلى أنا كنا حاضرين في حكمهما معهما وإنما حكما بإرشادنا لهما ولم يخطأ أحد منهما في حكمه إلا أنا أردنا تشييد بناء الاجتهاد بحكمهما عزة وكرامة للمجتهدين ليقتدوا بهما مستظهرين بمساعيهم المشكورة في الاجتهاد. «روح البيان» ص ٥٠٥ ، ج ٥

ХІасил, аяталгъул маГІна: БетІергъан-Аллагъас абулеб буго: «ХІукму гъабулеб мехалда Дун гъелгун вукІана. Ай, гъев кІиясго хІукму гъабуна Дир тІоритІиялдалгъун, Дица фагъмо-лъай къун. ХІукму гъабиялгъул гъев кІиясулго цоявцин хатІалгъизеги хатІалгъичІо. Кинниги Дие гъелдалгъун бокъана ижтигъадалгъул даража борхизе гъабизе, ижтигъадалгъул агълоялгъе тІадегІанлъи, хиралгъи букІине, ва ижтигъадалгъул агъло гъев кІиясдаго, ай Давудидаги Сулайманидаги нахърилгългъинеги букІине, ай мисалгъун букІине, цоял цоязда чІухІун, цуцаца гъереси гъаричІого рукІине». Гъалгъие баянаб мисал бихъизе гъабун буго, хадур рачІунезе, мазгъабазул ункъавго имамас. Ункъасулго мазгъабалгъул хилаф бугониги, гъез цояс цоясул хІукму хойзе гъабичІо, цуцалгъи дагІбадичІо. Гъедин хъвадийин абун, – ккола камилаб иманалгъул натижат. Аллагъас къеги ниль киназего гъезие гІадаб иманги, гІилмо-гІакълоги! Амин!

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ ۗ وَكُلًّا ءَاثِنَّا حُكْمًا وَعِلْمًا ۗ وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ ۗ وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴿٧٩﴾ الأنبياء: ٧٩

«Дица кьуна фагьмо, гІилмо ва илгьам гьабуна Сулайманиде хІукму кьотІиялгьул кьагІида. Ва Дица кІиясего [ай Давудиєги Сулайманиєги] кьуна хІикмат ва гьарзаяб, дунялахираталгье пайда бугеб гІилмо, авараглгьиялда цадахь. Дица мугІрул-щобал, роржунел жал-хІанчІиги мусахар гьаруна, ай Давудида цадахь жедеца тасбихІ гьабулеллгьун гьаруна. Ва Дун вуголгьана гьедин гьабизе кІолевлгьун, ножода аскІоб гьеб гІажайбаб жолгьун букІаниги». ХІасил, Забур цІализе Давуд ﷺ лгьугьарав мехалда гьаваялдасан роржунел хІанчІи чІолаан ва гьесда цадахь тасбихІ гьабизе лгьугьунаан. Гьединго мугІрул-щобазги гьабулаан тасбихІ Давудида ﷺ цадахь, гьес Забур цІалулелгьул.

ДАВУДИЦА ВА СУЛАЙМАНИЦА (Г.С.) ХІУКМУ КЪОТИИ

Машгьурабго бугониги, хІукму гьабиялгьул кьисайин абуні: Давуд аварагасухье ﷺ вачІана цо чи, цогідав цадахьгун ва абуні: «Сардилгь жанирєги лгьугьун, гьав чиясул гІиялгь дир хур мерхгьун, кванан, щибго хутІичІого хвезабун батана», - ян. Ай, Давуд аварагасдасан хІукму-кьазагь тІалаб гьабуні. Цинги Давуд аварагас хІукму гьабуні, рецІалиє гІи хурул бетІєргьанасє кьєзе. Гьєниса рахгьун унаго гьал дандчІвана Сулайманида. Сулайманица гьазде гьикгьана: «Ножєє хІукму кин гьабураб?» – абун. Жедеє гьабураб хІукму гьаз бициндалги абуні Сулайманица: «Дица ножєє хІукму батІайиса гьабизє букІана», - ян. Цинги гьав кІиявго чияс, Давудихгьєги ун, Сулайманица абураб досде бицана. Давудица ахІизєги ахІун, Сулайманида гьикгьидал: «Дуца хІукму кин гьабизє букІараб?» - ан, Сулайманица абуні: «ГІи кьєзе ккола хурул бетІєргьанасухгьє, гІиядаса бачІараб рахгь, кгьунцІараб квас ва тІинчІги гьєсїє букІинє ккола. ГІиял бетІєргьанас бєкгьизє ва хІалтІизє гьабизє

ккола хур, доб жиндир гІияль мерхъараб мехалда букІараб даражаялде щвезегІан. Цинги хурул бетІергъанасухъе хурги, гІиял бетІергъанасухъе гІиги тІад буссинабизе ккола». Цинги Давудица абуна Сулайманида:

فقال داود: القضاء ما قضيت وحكم بذلك . وقيل : كان لسليمان يوم حكم بذلك من العمر إحدى عشرة سنة . «خازن» ص ٢٦٧ ، ج ٣

«Дуца гъабураб хІукму битІараб буго, гъедин гъабизеги буго», - ян. ХІасил, Давуд разилъана васас гъабураб хІукмуялда. Гъеб хІукму гъабулеб мехалда Сулайманил букІана гІумроялъул анЦИла цо сон [عليهما السلام].

КЪУРЪАНАЛДА ЖАНИР КИНАЛНИГИ ГІИЛМАБИ РУКИНАЛЪУЛ БАЯН

فائدة: واعلم أن القرآن مظهر الاسم الهادي وهو كتاب الله الصامت والنبى ﷺ كتاب الله الناطق وكذا ورثته الكمل بعده وأن الدلالة والإرشاد إنما تنفع المؤمنين العاملين بما فيه وهو لم يترك شيئا من أمور الدين والدنيا إلا وتكفل ببيانه إما إجمالاً أو تفصيلاً . «روح البيان»

Къуръаналъ загьир гъабула «аль-Гъади» абураб ТІадегІанав Аллагъасул цІар, ай БетІергъан-Аллагъ вукІин Жинца халкъ битІараб нухалда тІобитІулев. Гъеб Къуръан ккола ТІадегІанав Аллагъасул жиб кІалгъалареб тІехъ. Свалат-салам лъеяв Авараг ккола кІалгъалеб тІехълъун. Ай жиндир тІабигІат, гІамал, гІилмо, – кинабго Къуръаналъул бугев, гъеб Къуръан умматалгъе баян гъабулев шарихІлъун. Гъев свалат-салам лъеяв Аварагасда рельтъон руго гъесдаса хадур рачІарал гъесул камила кІакъикъиял

варисзабиги. ХІакълъунго, далалат-иршадалъ^[1] пайда гъабублебги Къуръаналда жаниб бугеб гІилмоялда жедеца гІамал гъабулел муъминзабазе буго. Свалат-салам лъеяв Аварагас дунял-ахираталъул умуразул щибниги жо течІо ижмалго^[2] яги жиб-жиб батІа гъабун баян гъабизе жив гъоркье чІун, жинца тІаде босун горони.

قال ابن مسعود رضي الله عنه: إذا أردتم العلم فأثروا القرآن فإن فيه علم الأولين والآخرين .
«روح البيان» ص ١٣٤ ، ج ٥

Аллагъ жинда разилъаяв Ибну-МасгІудица абуна: «Ножое бокъараб мехалда гІилмо, ножоца Къуръан тІаса бище, хІакълъунго, Къуръаналда жаниб буго цере аразулги хадур рачІунезулги гІилмо», - ян.

Амма лъазе ккола, масала, гъав кІудияв асхІабасул рагІиги кьочІое босун, жакъа нелъер беразда цебе бугеб гІадин, кигІан дагъабниги исламияб гІилмоги жедеца цІа-личІел, гІилмого лъаларез манлъунниги, словараздасан босунниги гІараб мацІги лъайзе гъабун, Къуръаналъул тафсирал [переводал] гъаризе бегъулареблъи. Ва гъединго лъайзе ккола ТІадегІанав Аллагъас бичІчи кьечІеб, нелъерго гІакълъо-пикро хадуб гъечІебщинаб жо Къуръаналда жаниб гъечІоян чІезе рекъараб гъечІолъиги, жакъасеб заманалда цо ахІмакъаб тайпа гІадамазул чІолелгІадин. Хал гъабе гъаб хадуб бачІунеб хІикаяталъулги:

روي أنه تفكر بعض العارفين في أنه هل في القرآن شيء يقوي قوله عليه الصلاة والسلام: ((يخرج روح المؤمن من جسده كما يخرج الشعر من العجين)) فخرج القرآن بالتدبر فما وجده فرأى النبي ﷺ في منامه فقال: يا رسول الله قال الله

[1] БитІараб нухалде тІоритІитиялъ, гъеб нух манлъиялъ.*

[2] Къокъго.*

تعالى: ﴿وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿٥٦﴾﴾ فما وجدت معنى هذا الحديث في كتاب الله تعالى. فقال عليه الصلاة والسلام: ((اطلبه في سورة يوسف)) فلما انتبه من نومه قرأها فوجده وهو قوله تعالى ﴿فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ﴾ أي لما رأين جمال يوسف ﷺ اشتغلن به وما وجدن ألم القطع وكذلك المؤمن إذا رأى ملائكة الرحمة ورأى إنعامه في الجنة وما فيها من النعيم والصور والقصور اشتغل قلبه بها ولا يجد ألم الموت. «روح البيان» ص ١٣٦، ج ٥

Гарифуназдасан цоясда цо нухаль рақІалде ккун буго, пикро гьабун буго, Къуръаналда жаниб рехсараб жого бугодай, жинца цІакъ гьабулеб, ай тасдикъ гьабулеб свалат-салам лъеяв Аварагасул хІадис: «Муъминчиясул рухІ бахъула буцараб ххандада гъорлъа рас бахъулебгІан би-гъаго», – абураб. Гьеб лъай мурадалда гъас цІалун буго авалалдаса байбихъун ахиралде швезегІан Къуръан. Гьебги кутакалда тадабуралда, магІна хал гьабун. Гьединги гъасда батун гъечІо рехсараб хІадис тасдикъ гьабулеб магІнаялъул аят. Гьелдаса хадуб гъасда вихъун вуго макъиль свалат-салам лъеяв Авараг ва гъас абун буго: «Я Аллагъасул Расул! ГІадегІанав Аллагъас абун буго: “Жиб батарабниги хадуса батизе бугебниги, рухІ бугеб бугониги, рухІ гъечІел жама-датал ругониги, ва гьединго кафурал-муъминал, гІалимал-жагъилалниги, жиб гІатІгояб-бакъвараб букІаниги, ай щибниги жо гъечІо, ЛавхІалда жиб хъвараблъун горони ва Дида лъалеблъунги горони”, - ян. Гьединги букІаго, дида батичІо Къуръаналда жаниб гьадаб рехсараб хІадисалъул магІна», - ян. Цинги свалат-салам лъеяв Аварагас гъасда абун буго: «Дуца гьеб тІалаб “*Сурату Юсуф*алда” жанисан, гъениб батила дуда гьеб», - ан. Макъидаса ворчІидал гъас цІалун буго «*Сурату Юсуф*», гъениб батунги буго доб хІа-дисалъул магІна жиндилъ бугеб аят.

Машгъураб къьиса бугониги: Зулайхаца Юсуф тІалаб гъавула вукІиналъул хабар жедеда лъарал руччаби гаргадизе лъугъун руго гъелда гІайиб чІван, гъелда нахъасан. Гъеб рагІарай Зулайхаца ракІарун руго гъел руччаби ва къун буго щибалъухъе цо-цо руманги нусги хъал бахъизе. Цинги витІун вуго гъаль Юсуф кутакалда къачІан, берцинги гъавун, «Гъел руччабазда цевесан къотІун а», - ян. Юсуфил берцинлъгиялъ гІажиз гъарурал руччабаз, руманалъулгун ишги кІочон, жедерго кверал къотІ-къотІун руго. Гъезда щибниги унтиги лъан гъечІо. Гъелдаго релълъон, муъминчиясдаги рухІ бахъиялда аскІоб рахІматалъул малаикзабиги, Алжан ва гъенир ругел нигІматалги, хІурулгІиналги, хъулбиги рихъараб мехалда, гъелда машгъуллъун, рухІ бахъиялъул къогІлъи-захІмат кІочонеб буго.

ГъечІебилан ккунги букІун, бихъулищ доб свалат-салам лъеяв Аварагасул ﷺ хІадисалъул магІнаялда бугеб аят Къуръаналда жаниб батун бугеб куц?!

САРДИЛЪ ГИБАДАТ ГЪАБИЯЛЪУЛ ДАГЪАБГИ БАЯН

Гъанжи ниль тІад русунел руго «*Сурат аль-Музаммил*» алъул ахирисеб аяталде:

قَالَ تَعَالَى: ﴿إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثِي اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ، وَثُلُثَهُ، وَطَائِفَةٌ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ ۗ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۗ عَلِمَ أَن لَّنْ نَّحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكَ ۗ فَاقْرَأْ وَ مَا يَنْسَرُ مِنَ الْقُرْآنِ ۗ عَلِمَ أَن سَيَكُونُ مِنكُمْ مَّرْضَىٰ ۗ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِن فَضْلِ اللَّهِ ۗ وَآخَرُونَ يُقِنُّونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۗ فَاقْرَأْ وَ مَا يَنْسَرُ مِنْهُ ۗ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ ۗ وَآتُوا الزَّكَاةَ ۗ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا ۗ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِن خَيْرٍ نَّحْدُوهُ ۗ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ ۗ وَأَعْظَمَ أَجْرًا ۗ وَاسْتَغْفِرُوا لِلَّذِينَ هُمْ بِذُنُوبِهِمْ مِن دُونِ ذَٰلِكَ ۗ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝٢٠﴾

غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٠﴾ المزمّل: ٢٠

«ХІакълъунго, дур БетІергъан-Аллагъасда лъала, ва гъав МухІаммад Авараг, мун тагъажудалъул какал райзе сардил кІиго бутІаялдаса дагъаб къадаралъ, башадаб сордоялъги, сардил лъабил бутІаялъги тІаде вахъуневлъи. Ай цохІо къагІидаялда горев, цо нухалда – башдаб сордоялъ, цоги нухалда – лъабил бутІаялъ, цоги нухалда – сардил кІиго бутІаялдаса дагъаб къадаралъ. Ва гъединго лъала, Авараг, дур БетІергъан-Аллагъасда дуда цадахъ дуде иман лъурал асхІабзабазул цо жамагІат бахъуневлъи. Сордоги къоги цоялъулъе лъугъине гъабулев дур БетІергъан-Аллагъасда лъала, Авараг, Жинца чІезеги гъарула сардил сагІатазул къадар, ай цогидасда гъелъие хІалкІоларо. Дур БетІергъан-Аллагъасда лъала, Авараг, ножда сардил сагІатазул къадар чІезе гъабизе кІоларевлъи. Гъединлъидал, БетІергъан-Аллагъ ножеде вуссана, ай ножое гІафво-бигъалъи гъабуна, сардиль тІаде рахъиналъул фарз, захІмат тІаса рехана. Ножоца сардиль рахъун какал рай хІалкІваралгІан». Ай, хІалкІварабгІан Къуръанги цІалун, сардил сагІатазул къадар чІезе гъабичІого [кІиго яги ункъго ракагІатниги, цо чахъу бечІчІизегІан заманалъниги]. Гъалдасанги бихъула нелъеда сардиль тІаде рахъиналъул бугеб хиралъи.

Хадуб тІадегІанав Аллагъас баян гъабулеб буго бигъалъи гъабиялъул хІикмат: «Гъединго БетІергъан-Аллагъасда лъала нахъа нождасан рукІине ругеллъи унтарал, сардиль тІаде рахъиналдаса гІажизал чагІи. Ва гъединго рукІине ругеллъиги жеде хайиралъе, тІадегІанав Аллагъасул ризкъи тІалаб гъабун, ракъалда хъвадулел даран-базаралъул гІадамал, ва жедеца Аллагъасул нухалдалъун, ай гІицІго Исламияб дин тІадегІан гъаби мурадалда жедеца гъазават гъабулел гъузатал, мужагъидал рукІине ругеллъиги». ГъединачІи гІиллабазе гІоло гъабуна БетІергъан-Аллагъас МухІаммадияб умматалъе бигъалъи.

Гъалдалъун бищунго бигъалъи ккана, рехсарал гІузрабиго гъечІого, кІвар агъаз-гъечІолъиялдалъун сардиль рахъунарел гІадамазеги. Сардиль тІаде рахъин фарзлъун тун букІарабани, кигІан захІмат букІинаан?

Аяталъул хадуселдаги абулеб буго БетІергъан-Аллагъас: «[Ай, гъедин иш бугелъул], ножоца сардиль рахъун какал рай, Къуръанги цІале хІалкІварабгІан, ай захІмат баччичІого. Ножоца къол щуябго фаризаял какалги рай жиб-жибалъул гІужалда, шурутІал-арканалги тІорайзе гъарун. Ножоца фаризаяб закатги бахъе, ай гъелъие агълълъун ругел мустахІикъал гІадамазе къе».

БетІергъан-Аллагъас Къуръаналда жаниб киссакибго как баялдалъун гъабулеб амроялда закат бахъиялъул амроги хурхине гъабун букІуна. Щаян абун, как букІиналъе гІоло диналъул хІубилъун, Жиндаги лагъасдаги гъоркъоб бугеб; закат букІиналъе гІологи диналъул хІубилъун, жиб бахъулесдаги жиндир диналъул вацаздаги гъоркъоб бугеб. Как ккола черхаль гъабулеб гІибадаталъул бищунго тІадегІанаб, кІвар бугеблъун. Закатги ккола малалда хурхараб гІибадаталъул бищунго тІадегІанаб, кІвар цІикІараб гІамал-гІибадатлъун. БетІергъан-Аллагъас ниль киналго бусурбабазе тавфикъ къеги ТІадегІанав Аллагъ разияв хІалалъ кІиябго гъабизе! Амин!

ТІадегІанав Аллагъас аяталъул ахиралдаги абулеб буго: «Ва ножоца ножорго боцІи-малалдаса, фаризаяб закаталде тІадеги, Аллагъ разилъи тІалаб гъабун, садакъахайрат гъабе ракІ разиго, данде гІиваз тІалаб гъабичІого, мискин-факъирасе, мустахІикъаб бакІалде ккезе гъабун», масала нух, къоялъе, лъим бахъизе, масжидал-мадрасабазе. Гъелдаго рельълъон буго гІагарлъи хурхине гъаби, гъо-

боласе хьулухъ гьаби. Гьаб кинабго бацІадаб нийяталда, хІалалаб боцІи-малалдалъун.

«Ножоца ножоего ахираталда батизе цебе регІараб, кинаб букІаниги, лъикІаб гІамал, ножода гьеб батила, БетІергъан-Аллагъасда аскІоб, нахъе таралдаса лъикІаблъун, ажрокириялъул рахъалъ цІакъ кІудияблъунги. Ножоца кинабниги хІалалъулъги заманалъулъги БетІергъан-Аллагъасдаса мунагъал чуриги тІалаб гьабе, ай тавбо гьабе. ХІакълъунго, ТІадегІанав Аллагъ тавбо гьабурасул, ширк тун нахъеябщинаб, мунагъ чурулев, жигиги, тавбо сахІихІаб бугони, квешал гІамалал лъикІаллъун сверизе гьарулев, рахІмо-цІоб гІатІидав, гурхІулев вуго».

ТІадегІанав Аллагъас гьаб рехсараб аяталъулъ тавбо гьабиялде ахІулел, кантІизе гьарурел руго, рехсон арал, лъикІал гІамалал гьарураб тайпа. Щаян абунги, букІине бегъулелъул гьадал гьарурал гІамалазулъ гІунгутІи ккун. Масала, мустахІикъаб горев бакІалде ккун, яги жиндирго дунявияб, кинаб бугониги, мурадалъе гІоло къун. Нагагъ гьедин ккун батани гьеб гІадада холелъул, хадуб гьабураб тавбоаялъ гьебги бацІаине мурадалда. Хал гьабе БетІергъан-Аллагъас нелъе гьабулеб манлъа-хъваялъул, эбел-имсуца лъималазде гІадин!

وكان السلف الصالح يصلون إلى طلوع الفجر ثم يجلسون للاستغفار إلى صلاة الصبح

Нелъедаса цере рукІарал лъикІал, диниял гІадамал, хъахІлъи байзегІан какалги ран, цинги рогъалил как байзегІан гІодор чІолел рукІана истигъфар-тавбоялда. Хал гьабе дозул гІадаталъул берцинлъи, жедеца гьабураб гІибадаталдаса чІухІунгутІи, рохунгутІи, гІемерлъун бихьунгутІи!

وكانت صلاة الليل فريضة على النبي عليه الصلاة والسلام وعلى الأمة في الابتداء لقوله تعالى: ﴿يَأْتِيهَا الزَّيْلُ﴾ ١ ﴿فُرُالَيْلٍ إِلَّا قَلِيلًا﴾ ٢ ﴿يَضْفَهُ﴾ ثم نزل التخفيف فصار الوجوب منسوخا في حق الأمة بالصلاة الخمس وبقي قيام الليل على الاستحباب بدليل قوله تعالى: ﴿فَأَقْرَهُوْا مَا يَسَّرَ مِنْهُ﴾ وبقي الوجوب ثابتا في حق النبي عليه الصلاة والسلام بدليل قوله تعالى: ﴿نَافِلَةٌ لَّكَ﴾ أي زيادة لك يريد فريضة زائدة على سائر الفرائض التي فرضها الله عليك. «خازن» جـ ٣ ، ص ١٧٤

Xлacил:

Исламалъул байбихъуда сардилъ гIибадаталъе тIаде рахъин свалат-салам лъеяв Аварагасда ва умматалда фаризаяблъун букIана, рехсараб «*Сурат аль-Музаммилалъул*» авалалда ругел аята л рещтIиналдалъун. Гьел аята л рещтIаралдаса, Аллагъ жододаса разилъаял асхIабзабазе сардилъ какал райзе тIаде рахъиналъул рахъаль букIана кIудияб захIмалъи. ТIадеги рахъун, гIибадат гъабизе, какал райзе горел гъезие гъел захIмат букIараб. ЗахIмат букIана тIаде рахъун какал райзе, гIибадат гъабизе жедеда тIад гъабураб заманаялъул, сагIтазул къадар чIезе гъабизе, гъел лъайзе кIоларого. Жедеда фарз гъабураб къадаралде замана бахинчIого, фарз тIобайчIого хутIиялда хIинкъун, гьел, Аллагъ разилъаял асхIабзабазул цо-цояз сахго сордо борчIулебгицин букIана.

Гъел хIалалда цо лъагIел индал, гъабго *Сураталъул* ахирисел аятги рещтIун, ТIадегIанав Аллагъас сардилъ тIаде рахъиналъул заманаялъе сагIтазул рахъаль къадар чIезе гъаби насхо гъабуна, тIаде рахъиналъул асло жибгоги тун, ай абун умматалъе бигъалъи гъабун, «Нождога хIалкIиварабIан гъабе гIибадат, рай какал», – абун. Гьалдаса хадуб сардилъ тIаде рахъин фарзлъун букIинги умматалъул хIакъалъулъ насхо гъабуна, къол щуябго

как фарз гъабиялдагъун. Свалат-салам лъеяв Аварагасул хІакъалъулъин абун, сардилъ тІаде вахъин аслюялдаго хутІана, ай насхо гъабичІо.

روي عن عائشة رضي الله عنها أن النبي ﷺ قال: ثلاث هن عليّ فريضة وهن سنة لكم الوتر والسواك وقيام الليل . «خازن» ج ٣ ، ص ١٧٤

ТІадегІанав Аллагъ жинда разильяй ГІаишатидасан бицана: «Аварагас ﷺ абун: “Лъабго жо буго дие фарзлъун ругел, ножое, ай умматалъе суннаталъун ругел: витраби, сивак бахъи ва сардилъ тІаде вахъин”». Масала: сардилъ тІаде рахъаниги, витро бай нелъее фарз гъечІониги, Расуласе ﷺ фарз букІана.

وقيل إن الوجوب صار منسوخا في حقه كما في حق الأمة فصار قيام الليل نافلة لأن الله سبحانه وتعالى قال نافلة لك ولم يقل عليك . «خازن»

ГІалимзабазул цояс гъадинги абубеб буго: «Сардилъ тІаде рахъин умматалъул хІакъалъулъго гІадин свалат-салам лъеяв Аварагасул хІакъалъулъги насхо гъабураблъун лъугъана», - ян. Гъелъие гъес далилги бачунеб буго: ТІадегІанав Аллагъас свалат-салам лъеяв Аварагасде, «Сардилъ тІаде вахъин дуда фарз гъабун», - ян абун гъечІилан, ай гъелъул хІакъалъулъ бугеб аяталдасан фарз гъабунаян абураб магІна бичІуларилан, гъечІилан. والله أعلم

فإن قلت: ما معنى التخصيص إذا كان زيادة في حق المسلمين كما في حقه ﷺ؟ قلت: فائدة التخصيص أن النوافل كفارات لذنوب العباد والنبي عليه الصلاة والسلام قد غفر له ما تقدم من ذنبه وما تأخر فكانت له نافلة وزيادة في رفع الدرجات. «خازن»

ТгадеГанав Аллагъас свалат-салам лъеяв Аварагасде, нафилатал^[1], сардиль тгаде рахъин бугониги, фаризаял гГамалазде тгаде тЮкІлъиялъе гъарулел, кинал ругониги, суннатал гГамалал гъариялъуль умматги гГахъалаб бугелъул, ай умматалдеги нафилатаз щой гъабулелъул, «дуе» - ян абун, свалат-салам лъеяв Аварагасда хасс гъабун абиялъул магІна щиб, щай гъедин хасс гъабурабан абун, – жаваб: на-вафилал, ай кинал рукІаниги суннатал, лъикІал гГамалал, бажариялда рекъон щивав чияс гъарулел, – гъел руго умматалъе мунагъал чуриялъе, фарзалъуль ккараб гГунгутІи бацІцІиналъе, масала, суннатал какал фаризаялъуль ккараб гъалатІ бацІцІине гГадин. Свалат-салам лъеяв Аварагин абун, цере арал мунагъалги жиндир чурарав, хадув мунагъазде ккеялдасаги цІунаравлъун вугелъул, досул хІа-къалъуль навафилал даражаби рорхизе рукІуна.

تنبيهات : وفيه تفضيل صلاة الليل على سائر التطوعات فإن التطوع بما كان فرضا في وقت ثم نسخ أفضل من التطوع بما لم يكن فرضا أصلا

Рехсараб аяталдасан бихъулеб буго, цогигаб заманалда гъабулеб гГибадаталдаса сардиль рахъун гъабулеб гГибадат хирияб букІин. Ай, цо заманаялъ фарзлъунги букІун, хадуб насхо гъабураб гГибадат, фарзлъун гъабунго букІинчІелдаса хирияблъун ккола.

Аварагасул ﷺ хІадисалда абулеб буго:

وفي الحديث : ((ليصل أحدكم من الليل ما تيسر فإذا غلب عليه النوم فاليرقد))

«Ножоца сардиль рахъун бажарарабГан какал рай. Макъу бергъиндал кьижизеги кьижа»

[1] Суннатал гГамалал.

Свалат-салам лъеяв Аварагасул цойги хIадисалдаги абулѳ буго:

وعنه عليه الصلاة والسلام: ((عليكم بقيام الليل فإنه دأب الصالحين قبلكم وهو قربة لكم إلى ربكم ومكفرة للسيئات ومنهاة عن الإثم)). «روح البيان»

«Ножоца тIадчIей гъабе сардилъ гIибадаталъе тIаде рахъиналда. Гъеб буго нождаса цере рукIарал свалихIиназул, ай диналда тIадчIарал лъикIал гIадамазул гIадат. Сардилъ тIаде рахъиналъ нуж гIагар гъарула ножорго БетIергъан-Аллагъасде. Ножор квешлъабиги чурула, мунагъал гъариялдаса нахъги чIвала, ай сабаблъун ккола.

وقد كان ابن عباس رضي الله عنهما يكره النوم قاعدا

Жиндаса Аллагъ разильяв Ибну-ГIаббасида рихараб букIана гIудов чIун кьжи.

وأقل الاستحباب من قيام الليل سدسه سواء كان متواليا أو قام جزءاً ثم نام نومة أخرى ثم قام قياما ثانيا لأنه عليه الصلاة والسلام لم يقم ليلة قط حتى أصبح بل كان ينام فيها ولم ينم ليلة قط بل كان يقوم فيها وبأيّ ورد أحيى الليل فقد دخل في أهل الليل وله معهم نصيب ومن أحيى أكثر ليلة أو نصفها كتب له إحياء ليلة جميعها ويتصدق عليه بما بقي منها . كذا في «قوت القلوب» . «روح البيان»

Сардилъ тIаде рахъиналъул суннатаб къадаралъул бищун дагъаб сардил анлъил бутIа ккола, тIаде вахъин – вахъаралдаса тIокIав кьжичIого букIаниги, дагъаб заманаялъ вахъун, цинги дагъаб заманаялъ кьжун, хадувги дагъаб заманаялъ вахъун, цинги дагъаб заманалъ кьжун гъабуниги, батIалъи гъечIо. Свалат-салам лъеяв Аварагас киданиги кьжизего кьжичIого сордо рогъунароан, вахъинего вахъинчIого, кьжун сордоги рогъунароан. Кинаб гIибадат-

вирдалдалгун гъабуниги, гъеб сордо чІаго гъаби букІуна, чІаго гъабуразда гъорлѡаги вукІуна. Щив чи вугониги жинца сардил цІикІкІарасеб къадар яги бащадаб къадар чІаго гъабун, гъев чи кинабго сордо чІаго гъабуравлгун вукІуна, ай БетІергъан-Аллагъас чІаго гъабураблгун хъвала.

Цойги хІадисалда абубеб буго:

وفي الحديث: ((من قرأ في ليلة مائة آية لم يحاجه القرآن))

«Щив чи вугониги жинца щибаб сардилъ Къуръаналгун нусго аят цІалун, Къиямасеб къоялъ Къуръан гъевгун дагІбадизе бахъунаро». Хирияб хІадисалдасан бичІІубеб буго щибаб сардие нус-нус аятниги Къуръаналгун цІаличІони, Къиямасеб къоялъ Къуръан «Дун гъав чияс цІаличІо», – абун дагІбадизе бахъунеблѡи.

Нусго аят цІалун бажаруларел чаглазе цойги рохалилаб хІадис:

وعنه عليه الصلاة والسلام: ((من قرأ بالآيتين من سورة البقرة في ليلة كفتاه)) والمراد ﴿ءَامَنَ الرَّسُولُ﴾ ... الخ . يعني أغنتاه عن قيام الليل أو حفظتاه من كل شر وسوء

«Щив чи вугониги жинца къасе “*Сурат аль-Бакъарат*алдаса” кІиго аят цІалун, гъель сардилъ тІаде вахъиналдаса гІей гъабила [ай вахъаралгун бакІалда чІела], яги жив щибаб квешлѡи-заралалдаса цІунарав вукІиналъ гІей гъабила». Гъеб кІиябго аятги ккола “*Сурат аль-Бакъарат*алгун” ахирисеб кІиябго аят:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿ءَامَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ﴾

...الخ البقرة: ٢٨٥ - ٢٨٦

Цойги рохалилаб хладис:

وعنه عليه الصلاة والسلام: ((أيعجز أحدكم أن يقرأ في ليلة ثلث القرآن))؟ قالوا: وكيف يقرأ ثلث القرآن؟ قال: ((قل هو الله أحد تعدل ثلث القرآن)). ومن ذلك قالوا: أن قراءة الإخلاص ثلاث مرات تقوم مقام ختمة

Свалат-салам лъеяв Аварагас Аллагъ разилъаял асхІабзабазде гьикъун буго: «Нуж гІажизлъулиц къасе Къуръаналъул лъабил бутІа цІализе?» - ян. АсхІабзабаз [رضي الله عنهم] «Кин гьедин гьеб цІализе кІолеб?» - ан абидал, абун буго Аварагас ﷺ: «Цо “Къулгъу...” Къуръаналъул лъабил бутІаялъул бакІалда чІола, ай гьелда бащалъула», - ян, кири-ажроялъул рахъаль. «Къулгъу...ниги» цІализе лъаларев бусурманчиги вукІинарев ватила, тавфикъ къеги!

وفي «التأويلات النجمية» في إشارة الآية: يعني اجمعوا واحفظوا في قلوبكم الصافية عن كدورات النفس والهوى ما يظهر عليها لاستعدادتكم من الحقائق والدقائق والعوارف والمعارف ولا تفسوها إلى غير أهلها فينكروا عليكم فيرموكم بالكفر والزندقة . «روح البيان» ص ٢٢٠ ، ج ١٠

Рехсараб аяталъул маГІна гьабулаго, Къуръан цІалиялдаса пайда жедеца босулеб агълоялде гьадинги манлъулеб буго: «Ножоца ножорго гьава-нафсалъулал тІабигІатаздаса рацІадал ракІазе Къуръаналдасан загьирлъулел асрарал, ай гІилмаби рицунге агъло горел чаГІазе. Бицани, гьез гьелде инкар гьабула, ножоде гьез куфруги гІунтІизе гьабула, ножоргун даГІба-къец гьабизеги лъугъуна». Ай, хассаб агълоялда горони ричІчуларел Къуръаналъул хІакъаикъал, дакъаикъал, ай батІиниял маГІнаби ТІадеГІанав Аллагъасул балъголъабаздаса ккола, гьел къватІир гьурщизе бегъуларо абураб мурад буго.

Цойги хладисалда абублеб буго:

وفي حديث أبي ذر رضي الله عنه أنه صلى الله عليه وسلم قال: ((حضور مجلس علم أفضل من صلاة ألف ركعة وأفضل من شهود ألف جنازة ومن عيادة ألف مريض)) قيل ومن قراءة القرآن؟ قال: ((وهل تنفع قراءة القرآن بلا علم)). «روح البيان» ص ۲۲۱ ج ۱۰

«Гилмоялъул мажлисалде вачІин азарго ракагІат какил баялдаса, ва азарго жаназа букъизе иналдаса, ва азарго унтарав чиясде щевезе иналдаса хирияб буго». Къуръан цІалиялдасагийиш гъеб мажлис хирияб бугебан абидалги абуна свалат-салам лъеяв Аварагас: «Къуръан цІалиялъ пайда гъабубебищ гІилмо гъечІого», - ян. Хал гъабе, бусурбаби, гІилмоялъул хиралъиялъул? ГІилмо гъечІони гІицІго цІалиялъ гІей гъабуба гъечІеб мехалда, гІилмоги букІун, цІаларалда гІамал гъабичІеб мехалда щибдай букІина? Тавфикъ Аллагъас къеги! Амин!

وفيه تنبيه على أنه سَيُؤَذَّن لهم في القتال مع الأعداء سوى الله في هذه الآية بين درجة المجاهدين في سبيل الله ومكتسبين للمال الحلال للنفقة على نفسه وعياله والإحسان إلى ذوي الحاجة حيث جمع بينهما قول على أن التجارة بمنزلة الجهاد. «روح البيان» ص ۲۲۱

Ниль жанир ругеб гъаб аяталъуль^[1] буго Аллагъ разилъаял асхІабзаби кантІизе гъариги хадусан жодое тушбабигун рагъизе изно щевезе букІиналде, гъаб аят Маккаялда рещІараблъун хІисаб гъабуни. Мадинаялда рещІараблъун гъабуни жедедаса хадур рачІунел кІантІизариги. Гьединго ГІадегІанав Аллагъас бащад гъабун буго мужагъидазул ва живгоги жиндир хъизан-лъималги хъихъизе, хІажатасе комек-квербакъи гъабизеги мурадалда, хІалалаб,

[1] «Сурат аль-Музаммилъ», аят 20.

бацІадаб кѡагІидаялда магІишат гѡабулезулги даража. Ай, жакѡа нелѡер заманалда гІадин, гІадамалги гуккун, гѡерсазеги гѡедарилагун, как-кІалги гІодоб тун, гІибадат-динги кІочон горѡб, бацІадагѡ, хІалалаб кѡагІидаялда, рехсараб мурадалда даран-базар гѡабулел гІадамал ращад гѡарун руго гѡузатазда. Базаргаби кантІизе гѡареги хІалкІолев Аллагѡас даран-базар бацІадаб гѡабиялде!

Аллагѡ разилѡаяв Ибну-МасгІудидасан бицараб хІадисалдаги абулеб буго:

وعن عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه: ((أبى رجل جليبي شيئا من مدينة من مدائن المسلمين صابرا محتسبا فباعه بسعر يومه كان عند الله من الشهداء))

«Щив чи вугониги жинца бачІине гѡабун, ай босун, бусурбабазул шагѡараздасан – цѡ шагѡаралдаса цѡйги шагѡаралде – кинаб букІаниги кѡай-цІа, квен-тІех, бацІадагѡ, Аллагѡасе гІоло, цинги гѡебги бичани гѡеб кѡояль гѡениб бугеб багѡаялда, ай гѡечІеб багѡа тІаде бахѡичІого, гѡев чи тІадегІанав Аллагѡасда аскІов шугѡадааздаса вукІуна». Ай гѡезул даражаялда вукІуна.

Цѡйги хІадис:

وفي الحديث: ((ما أطعم المسلم نفسه وأهل بيته فهو له صدقة)) أي يؤجر عليه.
«روح البيان», ج ١٠، ص ٢٢٢

«Бусурманав чияс жиндирго нафсалѡе, ай жиндиегоги жиндирго хѡизан-агѡлояльеге кѡураб нафакѡа гѡесие садакѡалѡун букІуна», ай гѡесие ажро-кири букІуна кѡватІибе кѡуралѡул гІадин. Амма гѡеб нафакѡа ажро-кири щѡлеблѡун букІине ккани, хІалалаб, бацІадаб нафакѡа жиндиегоги жинда нафакѡа кѡезе тІадазеге кѡейи шаргІаль тІад гѡабун бугелѡул, тІадаб иш гѡабиялдалѡун

ажро-кири щвеларищха? ХІалалаб-бацІцІадабги гъечІони, дин-Исламалъе, гІибадат-тІагІат гъабиялъе къуват букІин мурадги гъечІони, хІарамаб нухалда батараб, хІарамал мурадазе гІоло къураб нафакъаялъулни ажро-кирини кисаха букІинеб, ахираталда жаваб къезе ккеларищха, гьудул.

Рехсараб аяталъуль ТІадегІанав Аллагъас фаризаяб закят къей горобги, тІаде боцІи-малалдаса суннатаб садакъа-хайрат гъабиялдеги гъесизе гъарула ругелъул, гьелъул хІакъалъуль Аварагасги ۞ абублеб буго гъадин:

قال عليه الصلاة والسلام: ((إن في المال حقا سوى الزكاة)) على أحسن وجه وهو إخراجها من أطيب الأموال وأكثرها نفعا للفقراء بحسن النية وصفاء البال إلى أحوج الصلحاء

«ХІакълъунго, боцІи-малалъуль буго фаризаят закят гороб хІакъ». Гъеб ккола ресалда рекъон жиндир боцІи-малалдаса, ракІ разиго, бацІцІадаб нийяталда ТІадегІанав Аллагъ разилъи тІалаб гъабун, мискин-факъирасе, цоги гьелде хІажатал диналъул агъллолъун ругел муъминзабазе комек-квербакъи гъаби. Гъазда гъорлъа рикІкІине цІакъго мустахІикъал руго бацІцІадаб нийяталда гІилмо тІалаб гъабулел тІалибзабиги, манлъулел мударисалги.

وتسمية الإنفاق لوجه الله إقراضا استعارة تشبيها له بالإقراض من حيث إن ما أنفقه يعود عليه مع زيادة. «روح البيان»

ТІадегІанав Аллагъ разилъи тІалаб гъабун къолеб садакъа-хайрат къарзалда релълъене гъабун буго, ахираталда, анцІгоялдаса бахъараб хІисаб-къадар лъаларебгІан къадараль цІикІкІинеги гъабун, нелъеего тІад буссунеб букІиналъ.

Галимзабазул цояс, ахираталде жиб цебе регІулеб лъикІаб гІамал гъаб хадуб бачІунеб тасбихІ кколинки абуна. Гьелдасан мурадги букІине бегъула, – цебе регІизе боцІи-мал гъечІев чиясе гъаб тасбихІ садакъа-хайраталгъул бакІалда чІола абураб. Кида бокъаниги, бокъарав чияс абуниги, БетІергъан-Аллагъасда аскІоб ажро кІудияб, абизеги бигъаяб, бокъулеб тасбихІ буго, барахщуге, гъу-дулзаби, гъеб абизе:

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ

Гъадин абуни цІакъго камилаб букІина:

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ ، سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

*Анищазул хур бекъун, чи бечелъулев ани,
Халкъалгъул, дун нахъа тун, цеве чи ккелароан.
ВачІа, гъудул, дуцаги тавбоялдеги вуссун,
Таввабинал унеб нух хал гъабе кисандаян!*

*Кибритул-ахІмар дуда нух-нухаб батуларин,
Батулеб рахъ-бакІ лъалел ракі унтун тІалаб гъаре.
Тегъ балебщинаб гъотІол нихъ цохІо букІунарин,
Пайда цІикІараб лъайзе лъай щваразде гъикъарде.*

*Рохъил нихъалгъул гороб тату лъайчлев гІалхулас
ГІаламалъго кунелгъул хабар дуй бицинаро.
Дурго унтараб рекІей дару бокъун батани
Дарабазул хІал лъалев лъикІав тохтор валагъе.*

Тохторзабийин, гьудул, гьанжи гьаб глаламалъе
Унтабазе глплалъун глемерисел ккун ругел.
Гладамазул женаца жанисанги тласанги,
Гьаб гласроялъул гладин, халкъ фасат гьабурабищ?

Фасалъаби глемераб, гладамаз яхI рехараб,
Ритлухълъи бокъарасул бакъулъа мугъ бекараб.
БачIине буго абун Хлабибас бицун тараб,
Питнаялъул рагъаби рагъичIеб улка бугищ?

Рагъун, дин-Исламалде данде рагъ балеб гьечIищ?
Дажалил агваназул зулмуги цIикIкIун гьечIиш?
Зулмучаглаз кIойкIулеб гьаб глалам бихъуларищ?
БутIрул цIунун хIалтIулел тIадчаглазухъ валагье!

Гьаб кинабго ахIвал-хIал хIалкIолев БетIергъанас
ХIукмугин къадаралда къотIухъе унеб буго.
Ислам тIаса бищегъан амроги гьабун буго,
Амма лагъзадерищъа эхтияр бахъун гьечIо.

ТаехIидалде ахIизе, хIужа къотIун букIине,
ТIадкъай гьабун русулал ритIиги хIакълъун буго,
ХIакъаб-батIулаб лъайзе лъай-гIакълоги къун буго,
Бокъараб тIаса бище, гьанжи гьеб дур иш буго.

Дунги, анищал рекъун, бекъичIого хурги тун
Хайир щолареб лъайзе кватIун ккарав вугельул,
КватIунин абичIого, иблисги къине гьабун,
Къуват Аплагъас къолин, къабе, гьудул, газа-бел.

Газе-бел къабичIого къучI лъолеб гIадагъ гьечIин,
Геларищ, гьудул, дуге гьанлъизегIан къижарагъ?!

«Гъа» абичіони, оцаль гьокоги ціларелъул,
Ціалал махі бахъинабе хілалихъатаб нафсалда.

Нус-нус ражупасда тіад бергъенлъи босаниги,
Нафсалдаса хіинкъарав – бахларчи вуклунаро.
Хіинкъун, нечон члейиялъ дунги гуккун ватанин,
Тавбо гъабун вуссине сагІаталъ нахъ вахъуге.

ГІасроялъул абнааз хадув ціайзе вуклунге,
Хадуб магірукъ бугеб бертадулъ глахъаллъуге,
Бартерилан ціар бугеб даран-базар гъабуге,
Долларазда бахиллъун, налъукъе ккезе чІоге!

Налъулал хадур рараб гІумроялдаса ціуне,
ГІадамакъа нечараб пиша тіаса бищуге,
Рушватал къун, батІулаб битІизабизе лълъунге,
БитІараб-хІакъалъул рахъ къавло-фигІоялъулъ ккой!

Къуръаналъ мухІкан гъабун, хІарамлъи чІараб риба
ХІалалаб базаралда дуца рельлъенабуге,
Даругин дарманалде данде загъро босизе
Бегъулищ-бегъупарищ, – гъабе дуцаго жаваб?!

Дажалил гІасроялде жанир лъугъун ругелъул,
Божи бугев гъудулги гъанжи дуе щоларев,
ГъебІан жакъа батизе захІматаб жоги гъечІеб,
ХІалалал шагъабиги гъелдаго рельлъон ругел.

ЛъикІал чагІи камураб заманги буклунареб,
РакІ беццал гІадамазда гъел лъайзегі кІоларел,
Лъан гъезул хъибил ккурав гІададаги холарев,
Дуца тіалаб гъабуні, гъел дудаги ратулел.

Ратун хадур гьел тани, талихIги дуй кьолареб,
Кьуралъе шукру тани, нигIматги тIаса унеб,
Такъва гьечIони, ракIалъ дин-Ислам цIунулареб,
Дару гьаби унтуе – сабаблъунги кьун бугеб.

Ракъаялъ гьаналдасан сурсат босизе гIоло,
Гьеб кIиялдаго гьоркъоб цIил васитIа гьабураб,
Гьединго, ца гIатIгояб цIулалда хурхиналъе,
ЦIа бакулев чиясе бакъвараб хIажалъараб.

Рехъалъ чIолареб чяхъу хьормица гьекко чIвалеб,
Гьудул-гьалмагъ хал гьавун чи лъайзе рес букIунеб,
Чияр рагIуда божун дагIбадулъе лъугъани,
Дурго къадро хой гороб, хайирги дуй шолареб.

Хасго мадугьаласул хIакъ дуца тIобайзабе,
Зулму досул батани, кьине чIун, тIалъи босе,
Исламалъул берцинлъи дуца бихъизабуни,
БетIергъан-Аллагъасул разилъи дуге щвела.

ШаригIасда хурхараб силсилат дур бугони,
Садатазул баракат камун мун хутIиларо,^[1]
Кумалазул гамида рекIине дуда лъани,
Ралъад гьалагъганиги, гьелъул дуй ургъел гьечIо.

Эмен гьечIел наслаби бесдалаллъун рукIуна,
Бихъаразда горони, гьелъул кьогIлъи лъаларо,
МагIнавияб бесдаллъи – бищун захIматаб буго,
Тарбияталъул агьло гьечIого хутIугеги!

Гьезул гIадаб шулияб хъала дида батичIо,
Тушманасе квер байзе кисанго нух къотIараб,

[1] Ай, Аварагасда 𐤒𐤍 силсила хурхараб устар дур вугони, гьезул баракат дуге щвела.*

*Тасанги жанисанги бащад гъабун къачлараб,
Къарнаби свераниги, аслоялда хутлараб;*

*Расулас къучл тламураб, Сиддикъас къадал рараб,
Салману-Фарисица тлох бан жаниб сверараб,
ЖагӀфару-Свадикъица къачлан тлад квер бахъараб,
Тайфурида кодобе аманат гъабун къураб;*

*Аманат гъабун, цояс цоясухъе къолаго
Гъоркъоб халал^[1] ккечлого нелъеда кодоб щвараб,
Накъшубандил цларалда дунялалда рагӀараб,
Дин-ислам цунулезе гъечлого жиб гӀолареб.*

*Гъанжи дирги, абун, – оцазцин жиб цларареб
Цламул гъакида бараб гъитлинаб бачил мисал,
Бече букла, оц букла, чу букла, хлама букла,
Хлакимас тлад къараб гъир баччилого чара щиб?*

*Баччизеги цайзеге, къудраталъул БетӀергъан,
Къуват Дуца къечӀони, боссе ниж кире инел?
КигӀанго гъунар гъечӀел заглифал ругониге, –
Заманалъул абнаал, Аллагъ, нежеда гурхӀа!*

---

[1] ЖагӀаллъи, ками.*

الباب الثالث

ЛЪАБАБИЛЕБ БЕТІЕР

БАТИУЛАБ НУХАЛДАЛЪУН ЧИЯР БОЦИ КВАНАЙ

قَالَ تَعَالَى: ﴿يَتَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَتْ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا

النساء: ٢٩ ﴿٢٩﴾

ГадегІанав Аллагъас абулеб буго: «Ва гьал БетІергъан-Аллагъасдеги Аллагъасул Расуласдеги иман лъурал муъминзаби! Ножоца ножорго боци ножодаго гьоркъоб батІулаб нухалдалъун кванаге». Ай шаргІаль хІарам гьабураб нухалдалъун кванаге, масала, хІалица бахъун, бикъун, хиянат-рекІкІ гьабун, рибаялдалъун, рушваталдалъун, гьересияб нугІљи гьабиялдалъун, кагъат хІаялдалъун [ачко] ва гьалъул магІнаялда ругел, кинал рукІаниги, хІаяздалъунги. Гьал рехсарал пишабаздалъун босараб, щвараб боци-мал бусурманчиясе жужахІалъул цагІан хІарамаб буго, шаргІияб хІалалаб нухалдалъун щолеб, босулеб хутІун. Масала: бичулевги босулевги – кІиявго разияб хІалалъ даран, ай гІакъд-къотІиялдалъун щвараб, гьадият гьабун къун щвараб, назро гьабураб, рехсарал гІадиначел шартІаздалъун щвараб боци-мал хІалалаб буго.

«Ножоца ножорго нафсал, ай нужго ножоцагоги чІваге». Масала: цо жо квеш букІун, щцин бахъун, мискинљи-факъирљи хІехьеларилан абун къурулгъан гьоркъе кІанцІун, лъелъе кІанцІун, жинца жиндаго туманкІ-

таманча речІчІун, нус чІван, загъро гъекъон, живго жинцаго кваридаги ван гъанкъун ва гъ.ц. рехсарал фишаби шаригІаталь хІарам гъарун руго. Гъездалъун хварав чиясде къосун хварав абула. Гъалъул гІаксалда, лъайчІого ккараб бугони, масала, къурулъан вортун, лъель гъанкъун хварав вугони, бусурманчи шагъидлъун хваравлъун вукІуна.

Рехсараб аяталь жанибе бачуна гъадианаб маГІнаги: «Ножоца чІваге шаргІаль чІвазе хІарам гъавурав бусурманчи, ай цояс цогиясул би гІодобе тІоге», – абураб. Масала, цо чияс цогидаг чи чІвани, шаргІаль чІвазе хІарам гъавурав, гъасдаса къисасалъе дов живгоги чІвалелъул, гъебги ккола живго жинцаго чІвай, жинцаго жиндиего гІакъоба-гІазаб гъаби. Гъединго аяталъул маГІнаялде гъорлъе уна инсанас жиндирго черхалъе дунял-ахираталда зарал кколел фишаби хІалтІизе гъариги. Гъельие мисаллъун, баракаталъе гъале цо къисаги:

Свалат-салам лъеяв Аварагасухъе хабар швана Мадинаялде тІаде кІанцІизе *Вадил-Къура* абураб бакІалда КъузагІат абубеб къабилаялъул жамагІат данделъулеб бугилан. Цинги свалат-салам лъеяв Аварагас гъезухъе витІана, мугъажирал-ансараздаса лъабнусго чиги цадахъ къун, ГІамру ибн-ГІас. Гъесдаго хадув гъесие комекалъе, гъелго мугъажирал-ансаразул, гъорлъ Абубакар ва ГІумаргун, цадахъ кІинусго чиги къун, гъезда бетІерлъунги гъавун, Абу-ГІубайдат бину ЖарахІги ана витІун. *Вадил-Къура* абураб бакІалда гІагарлъухъ, кІиябго гІаскар данделъун, къасе сордо байзе чІун руго. ГІаскаралъул цо-цоял гъениб цІа бакизе лъугъиндал, гІаскаралъул бетІер ГІамру ибн-ГІасица беччан гъечІо. Гъелде инкар гъабун ХатІабил ГІумар кІалгъайдал, Абубакар асхІабас ﷺ абун буго: «Свалат-салам лъеяв Аварагас гъав ГІамру ибн-ГІас

гАскаралъул бетІерлъун вишун вуго гъев нелъедаса рагъ-
алъул хІал лъалев вукІиналъ, мун гъесде гАсилъуге, гъесул
амроялда нахъ вилълъа», - ян. БачІинахъего жедеца гъа-
бураб гъжумаль къузагІаталги рихизе гъарун, гъезул
гъаниматги^[1] бакІарун, хадуб гАскараль къасд гъабун
буго тІурун унел къузагІатилазда хадур жорайзе. Гъебги
ГІамру ибн-ГІасица гъукъун буго, ай хадур ине реччан
гъечІо. Цинги гъенисан тІад руссун Мадинаялде рачІунаго,
нухар сордо байзе чІарал бакІалда, къасе кѳижидал, ГІамру
ибн-ГІас жунублъун вуго, ай черх чуризе тІалъун буго.
Сордоги букІун буго кутакалда квачараб. Радал тІаде ра-
хъиндал ГІамро-бну-ГІасица, черх чурани диде гъалагълъи
щвеляянги абун, таямумги гъабун бан буго рогъалил как.
ТІадегІанав Аллагъас гъадин абула бугелъулинги абун,
Къуръаналъул гъаб аятги цІалун буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾ البقرة: ١٩٥

«Ножоца ножорго нафсал, ай нужго ножоцаго гъа-
лагълъиялде рехуге, нуж бахиллъиялдакъун Аллагъасул
нухалда, ай жигъадалъе, цогидаб лъикІаб рахъалдеги
боцІи-мал буссиабизе. Ножоца жигъадги тоге лъимал-
хъизан, боцІи-малалдехунги машгъуллъун, гъель нуж
рачуна гъалагълъиялде». ХІасил, мискинлъиялда хІинкъун
боцІи-малги ккунани, тІаде ккараб мехалда гъазаваталдеги
рахъинчІони, гъеб ккола сабаблъун нужго гъалагълъиялъе,
ай тушбабаз нождога тІад квершел гъабиялдакъун.

Гъаб аяталъул тафсир гъабулаго гъадинги абулеб буго:

[1] Давла.*

عن البراء بن عاذب قال في تفسير الآية: هو رجل يذنب الذنب فيلقى بيديه فيقول:
لا يغفر الله لي أبداً. «فتح القدير» ص ۲۷۰ ، ج ۱

Гъев чи кколила дов живго жинцаго гъалагльгиялде рехарав чи, жинца цо мунагъги гъабун, цинги жинцаги абулев: «Гъанжи БетІергъан-Аллагъас гъаб мунагъ киданиги чуриларо», - ян. Ай, Аллагъасул рахІматалдаса хьул къотІиялдалгъун живго жинцаго гъалагльгиялде рехарав чи. РахІматалдаса хьул къотІизеги бегъуларелгъулха. ХІасил:

فكل ما صدق عليه أنه تهلكة في الدين أو الدنيا فهو داخل في هذا وبه قال ابن
جرير والطبري. «فتح القدير» ص ۲۲۹ ، ج ۱

Дунялалданиги ахираталданиги жив гъалагльгиялде вачуневлгъи жинда лгъалелцинал пишаби гъаб аяталь гьорлгъе рачуна.

Гъанжи руссинин доб къисаялде. Таямум гъабун рогъалил какги бан, гъениса рахгъун ГІамру ибн-ГІасги ГІаскарги Мадинаялде швана. Цинги свалат-салам лгъеяв Аварагас ГІаскаралде гъикъидал сафаралгъул хІал, гъез бицана ГІамру ибн-ГІасида тІасан: «Унаго сордо байзе чІарал бакІалда цІаял ракизеги гъукъана ниж, тушбабазда хадур жорайзеги гъукъана ниж, жунублгъунги вукІун таямум гъабун рогъалил какги бана гъас тІад руссун рачІунаго», - ян.

فسأله عليه الصلاة والسلام عن ذلك فقال: منعهم من إيقاد النار لئلا يرى العدو
قتلهم فيطمع فيهم ونهيتهم عن اتباع العدو لئلا يكون له كمين وصليت جنبا لأن
الله يقول ﴿وَلَا تَلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾ وإن أنا اغتسلت هلكت. فتبسم عليه الصلاة
والسلام وأثنى على عمرو خيرا . «نور اليقين»

Цинги свалат-салам лъеяв Аварагас гьелъул хІакъалъуль гьикъидал, Гамроца абуна, ай бицана: «Къасе цІа бакиядаса дица гІаскар нахъчІвана, тушбабазда гІаскаралъул дагълъи лъангутІизелъун. Тушманасда хадурги дица гьал реччайчІо доз гъоркъчІел гьабун батиялдаса хІинкъун. Таямум гьабун дица какги бана БетІергъан-Аллагъас гьадин абун бугелъул», - иланги абун, рехсараб аятги цІалана. Цинги свалат-салам лъеяв Авараг хъимана, Гамруца бицаралде инкарги гьабичІо, вецун гьесие лъикІаб къиматги къуна.

ХІасил: бусурманчиясда тІадаб буго дунялалданиги ахираталданиги жив гьалагълъиялде кколел фишаби хІалтІизе гъариялдаса цІунизе. Ва гьединго ТІадегІанав Аллагъас тІад лъурал хІукъукъал тІорайзариялъе цІакъбахъизеги. Руго гьелъул хІакъалъуль рачІарал хІадисалги:

ИНСАНАС ЖИНЦАГО ЖИВГО ЧІВАЯЛЪУЛ БАЯН

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: من تردى من جبل فقتل نفسه فهو في نار جهنم يتردى فيها خالدًا مخلدًا فيها أبداً ، ومن تحسى سمًا فقتل نفسه فسمه بيده يتحساه في نار جهنم خالدًا مخلدًا فيها أبداً ، ومن قتل نفسه بحديدة فحديدته بيده يتوجأ في بطنه في نار جهنم خالدًا مخلدًا فيها أبداً. «خازن» ص ۳۲۱ ج ۱

Свалат-салам лъеяв Аварагас абуна: «Щив чи вугониги жив борхатаб бакІалдасан гъоркъе кІанцІун хварав, ай гьедин живго жинцаго чІван хварав, гьев чи вукІуна абадияб жужахІалъув, жив даимго гъоркъе кІанцІулелъунги. Ай, гьесие гІазаб гьабула даимго гъоркъе кІанцІизе гъавиялдалъун. Щив чи вугониги загъро гьекъон живго жинцаго чІван, гьевги вукІуна абадияб жужахІалъув, кодоб загъроги ккун, даимго гьебги гьекъезе гьабулаго. Щив чи вугониги

живго жинцаго чІван жинцаго жиндаго ханжар-нус кѣабун [яги туманкІ-таманча речІчІун], гъев чи вукІуна даимго жужахІалъув, гъеб жинцаго жиндаго чІвараб нус-ханжаралдалъун гІазабги кѣолаго».

Гъебго магІнаялда бугеб цойги хІадис:

قال رسول الله ﷺ : ((من قتل نفسه بشيء في الدنيا عذب به يوم القيامة)). «روح البيان» ص ١٩٥ ، ج ٢

«Щив чи вугониги дунялалда цо кинаб букІаниги алаталдалъун живго жинца чІван хварав, Къиямасеб кѣояль гъесие гІазаб гѣабула гъеб алаталдалъун». ХІасил: кѣурулъян гъоркъе кІанцІун хварав даимго кѣурулъян кІанцІизе гѣавула вукІуна, загъро гъекъон хварав даимго загъро гъекъезе гѣабула вукІуна, нус-ханжар чІан хварав даимго гъеб алат жинцаго жинда чІвалев вукІуна. Ай гъел гІадамал гѣадин гѣабизе тІамула. БетІергъанас цІунаги гѣадинаб кѣосараб хвелалдалъун хоялдаса.

Свалат-салам лъеяе Аварагасдасан бачІараб цойги риваят:

وفي رواية قال: ((كان فيمن قبلكم رجل به جرح فجزع فأخذ سكيناً فجز بها يده فما رقاً دم حتى مات فقال الله تعالى بارزني عبدي بنفسه حرمت عليه الجنة))

«Цересел умматазул заманалда цо чиясда букІун буго ругъун. Гъелъул унти хІехъезе захІмалъарав гъас, босун нусгун, жиндирго квер кѣотІун буго. Гъелдасан, чвахун чорхолъа биги лъугІун, хунги вуго. Цинги ТІадегІанав Аллагъас абун буго: “Дир лагъ Дида данде вагъизе вахъана, гъелдалъун Дица гъесие Алжанги хІарам гѣабуна”, - ян».

Аяталгъл хадуселда абулеб буго: «ХІакълъунго, ТІадегІанав Аллагъ ножода гурхІулев вуго, ва гъаб МухІаммадил уммат, киналниги умуразуль бану-исраилазе гІадин захІмат гъабичІого, бигълъи гъабиялдалъун, лъикІабщиналдалъун амро гъабун, квешабщиналдаса нахъчІваялдалъун». Ай, бану-исраилазе магІсияталдаса тавболъун жалго жедецаго чІваян гъабураб амроялгъл бакІалда, нуж гьелдаса нахъчІваялдалъун. [ТІурасайнаъ магІарде Таврат босизе арав Муса ﷺ нахъвуссун вачІинелде, гьесул къавмалгъл дагъаб къадар хутІизегІан, бачие лагълъи гъабизе руссун рукІана. Гьелдаса тавболъунги гъезие жалго жодоцаго чІвай къун букІана. Гьедин гьел гІемерал чІвайзеги чІвана, хутІараздаса Аллагъги тІаса лъугъана, Муса аварагасул ﷺ гъариялдалъун].

МУНАГЪАЗУЛ ТАЙПАБИ

Суфяну Саври абурав клудияв вализабаздаса цояс абулеб буго мунагъазул хІакълъуль:

وقال سفيان الثوري: الكبائر ما كان فيه المظالم فيما بينك وبين العباد ، والصغائر ما كان بينك وبين الله تعالى لأن الله تعالى كريم يغفر ويعفو. واحتج لذلك بما روي عن أنس بن مالك قال: قال رسول الله ﷺ: ((يناد مناد من بطنان العرش يوم القيامة يا أمة محمد إن الله قد عفا عنكم جميعا المؤمنين والمؤمنات تواهبوا المظالم وادخلوا الجنة برحمتي)). «خازن» ص ۳۲۲ ، ج ۱

ЧІахІиял мунагъл ккола, дудаги ТІадегІанав Аллагъасул лагъзадеридеги гьоркъор ккарал, жедель зулму бугел пишаби-гІамалал. Масала, цояс цогидасда зулму гъаби, боцІи-мал хІал гъабун бахъи, ккойи гІадал. Писинал мунагъл ккола, дудаги ТІадегІанав Аллагъасдаги гьоркъор ругел мунагъл. ТІадегІанав Аллагъ вукІиналъе гІоло

Жиндир рахІмат-гурхІелалъе, лагъзадерие Жинца гъабубебщинаб лъикІлъиялъе, сахаватлъиялъе гІорхъиго гъечІевлъун. Суфяница [رحمه الله] гъальгие хІужалъунги ба-чунеб буго Аллагъ жинда разилъаяв Анасидасан бицараб свалат-салам лъеяв Аварагасул хІадис:

«Къиямасеб къоялъ цо ахІулев чияс ахІула, ай Аллагъасул рахъалдасан: «Ва МухІаммадил уммат! ХІакълъунго, Аллагъ ножода киназдасаго тІаса лъугъана, иман лъурал бихъиназдаса ва иман лъурал руччабаздаса. Ножодаго гъоркъор ругел хІакълалги цуцазе къе, ай цуцада гъоркъоб разилъи гъабе, нужги Алжаналъуре лъугъа Дир рахІматалдалъун», - ян. Къиямасеб къоялъ Аллагъасул рахІматалдаса махІрумаллъун хутІугеги ниль киналго, МухІаммадияб уммат! Амин!

وعن سعيد بن جبیر أن رجلا سأل ابن عباس رضي الله عنه عن الكبائر أسبع هي؟ قال: هي إلى السبعمئة أقرب. وفي رواية: إلى السبعين أقرب إلا أنه لا كبيرة مع استغفار ولا صغيرة مع إصرار. وقال: كل شيء عصى الله به فهو كبيرة فمن عمل شيئا منها فليستغفر الله فإن الله لا يخلد في النار من هذه الأمة إلا من كان راجعا عن الإسلام أو جاحدا فريضة أو مكذبا بقدر. («خازن» ص ۳۲۲، ج ۱)

СагІид бину Жубайридасанги бицунеб буго: «Цо чияс гъикълъун буго Ибну-ГІаббасиде [رضي الله عنها]: “ЧІахІиял мунагъл анкългойиш ругел?” – абун. Ибну-ГІаббасица жавабги гъабун буго: “ЧІахІиял мунагъл анкълнустоялде гІагарун руго, - ян. [Цойги риваяталда, лъабкъоялда анцІгоялде гІагарун ругоян абурабинги буго]. – Кинниги, кІудияб мунагъл гъечІо тавбогун цадахъ, гъитІинаб мунагълги гъечІо гъелда даимлъигун цадахъ”. Хадубги абун: “Кинабниги фигІло-гІамал, жиндилъ Аллагъасде гІасилъи бугеб, гъеб пиша-гІамал кІудияб мунагъл ккола, - ян. – Щив

чи вугониги жинца жиндиль Аллагъасде гІасилгъи бугеб
пиша-гІамал гъабун, гъев чияс ТІадегІанав Аллагъасдасан
тІалаб гъабе гъеб чури, ай тавбо гъабе. ТІадегІанав Аллагъас
даимго абадияб жужахІалгъув толаро гъаб МухІаммадияб
умматалгъул чи, Исламалдаса вуссарав, ай муртадлгъарав,
ТІадегІанав Аллагъас тІад гъарурал фараизазде жинца
инкар гъабурав, ва Аллагъасул къадар жинца гъереси гъа-
бурав чини хутІун»». БетІергъан-Аллагъас ниль гъаругеги,
МухІаммадияб уммат, рехсараб лъабабго тайпаялдаса!

Хадусеб аяталдаги абULEб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصَلِّيهِ نَارًا وَكَانَ
ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا﴾ النساء: ٣٠

«Рехсон цере арал, шаргІаль гъаризе нахъчІварал, гъа-
риялдалгъун инсан гъалагльгиялде кколел жал гъарун шив
чи вугониги, гъев чи Дица [ай Аллагъас] лгъугине гъавизе
вуго жужахІалгъуве [хатІалгъун, кЮочон тун ккарабни горо].
ТІадегІанав Аллагъасе мустахІикъав чи жужахІалгъуве лгъу-
гине гъавизе бигъаяб жо буго», ТІадегІанав Аллагъ сундего
хІал кЮолев, Жив гъелдаса нахъчІвалев чи гъечІев вугелгъул.

ИНСАНАСУЛ ДИН ВА ДУНЯЛ ПАСАТ ГЪАБУЛЕЛ ПИШАБИ

اعلم أن أكل المال بالباطل مما يفسد دين الرجل ودنياه بل يضر بنفسه ويكون
سببا لهلاكه

ХІарамаб нухалдалгъун боцІи-мал кванайги чиясул
динги дунялги фасат гъабулел жалаздаса ккола. Гъель
жиндирго нафсалгъе заралги гъабула, жив гъалагльгиялгъе
сабаблгъунги букІуна. Цо-цо зулмучиясда квеш хъвади-

ялгъл бадибчІвай дунялалдагоги бихъула. КантІарав чиясе гьедин лъикІабги букІинеб батила, тавбоялде вуссине са-баблъун букІине. Гьелъие цо мисалги:

حكاية : روي أن رجلا ظالما غضب سمكة من فقير فطبخها فلما أراد أكلها عضت يده فأشار عليه الطبيب بالقطع فلم يزل يقطع من كل مفصل حتى وصل إلى الإبط فجاء إلى ظل شجرة فأخذت عيناه فقيل له لا تتخلص من هذا إلا بإرضاء صاحبها المظلوم فلما أرضاه سكن وجعه ثم إنه تاب وأقلع عما فعل فرد عليه يده فأوحى الله إلى موسى ﷺ وعزي لو أنه لم يرض المظلوم لعذبتة طول حياته

Муса аварагасул ﷺ заманалда цо зулмучияс [рекет вукІун ватила] мискинчиясухъа хІал гъабун бахъун буго цо ччугІа. Белъинеге белъун гъеб кванайзе лъугъунаго, гьель гъасул квералда хІанчІун буго ва гъеб унтунги буго. Тохторасда бихъизе гъабидал гъес къотІизе кколин абун буго. ХІасил, цо чанго нухаль къотІун, ракъанде щвезегІан гъеж къотІун бахъун буго, унтиги тІадеги цІикІкІун буго. Ахиралда яхІхварав гъав, авлахъалдехунги ун, цо гъотІол ракъанда гІодов чІун вуго, гьенив къижунги ккун вуго. Цинги макъиль гъасде абун буго: «Гъеб унтиялдаса мун хвасарлъизе гъечІю, дов дуца зулму жинда гъабурав факъир тІаса лъугъине гъавун, рази гъавун горони», - ян. Дов факъир гъас разиги гъавун вуго, унтиги чІун буго. Гьелдалъун кантІун, гІадамазда зулму гъабулеб фиша-гІамалги тун, тавбоги гъабун Аллагъасдеги вуссун вуго. РахІмо-цІюб гІатІидав БетІергъан-Аллагъас гъасул гъежги букІухъе лъугъине гъабун буго, ай гъеж бижун буго. Цинги БетІергъан-Аллагъас Муса аварагасде вахІю гъабун абун буго: «Дир тІадегІанлъиялхІаги, жинца зулму гъабурав факъир рази гъавун вукІинчІев ани, Дица гъав чиясе [ай, зулму жинца гъабурав чиясе] гъадаб унтиялдалъун гІазаб къезе букІана чІаго вугевгІан заманаялъ», - илан.

حكاية أخرى : وقال موسى ﷺ: يا رب أرني عدلك . قال: اذهب مكان كذا فوجد عيناً وشجرة فجلس تحتها مستخفياً فجاء الفارس فشرب من العين ونسي كيساً فيه ألف دينار. فجاء صبي فأخذه ثم جاء رجل أعمى فتوضأ من العين فتذكر الفارس كيسه فرجع وسأل الأعمى فقال ما وجدته فضربه فقتله. فتعجب موسى ﷺ من ذلك فأوحى الله إليه اعلم أن الصبي قد أخذ حقه لأن الفارس قد أخذ من والد الصبي ألف دينار وأما الأعمى فإنه قتل أبا الفارس فأوصلت إلى كل ذي حق حقه . «نزهة المجالس» لعبد الرحمن بن عبد السلام الصفوري الشافعي ، ص ٣٥٩ ، ج ٢

Муса аварагас ﷺ БетІергъан-Аллагъасде гъарун буго, дида Дур гІадло, ай гІадло билълъанхъизе гъабулеб куц бихъизе гъабеян. Цинги ГІадегІанав Аллагъас Мусада ﷺ абун буго мун цо пуланаб бакІалде аян. Муса авараг ﷺ ун вуго БетІергъанас аян манлъараб бакІалде. Гъениб батун буго цо ицц ва иццалдаса ричІадго гъечІого цо гъойтІги. Гъеб гъотІокъ гІодов чІун вахчун Мусаги ﷺ вукІун вуго, вачІун цо рекІарав иццухъеги рещІун вуго. Гъеб иццухъа лъинги гъекъон, гъебсагІат тІад вуссун унги вуго. Инаго кІочон тун гъеб иццухъ 1000 [азарго] динар жаниб бугеб къвачІаги хутІун буго. РекІарав цевеса аравго вачІун вуго гъеб иццухъе цо гъитІинав вас. РекІарасухъа хутІараб азарго динарги босун, гъебсагІаталда тІадвуссун унги вуго. Гъав вас цевеса хъваравго, вачІун щун вуго иццухъе цо беццав чи. Какиги чурун гъав вукІаго, вачІун тІаде щун вуго дов рекІарав, ракІалде азарабго динарги щун, гъелда хадув. Абун буго бецасде: «Дихъа гъаниб кІочон тун хутІун букІараб азарго динар батанищ?» – абун. «БатичІо», – абун беццас инкар гъабидал, чІван беццавги рехун, гъосги хайзабун буго. Гъаб кинабго бихъарав Муса аварагас ﷺ кутакалда гІажаиблъи гъабун буго. Цинги БетІергъан-Аллагъас Мусае ﷺ бицун буго хІакъикъат ва абун буго: «Гъадав гъитІинав васас босана жиндирго хІакъ, гъев васасул имсул

босун букІана дов рекІарас азарго динар. Беццав чиясин абуни чІван вукІана дов рекІарасул эмен, инсул кЪиса-салге рекІарас беццавги чІвана. Гъаб хІалалда Дица [ай Аллагъас] щвезе гъабуна щивасухъе жинди-жиндир хІакъ». Ай, васасда гъалареб букІун батизеги бегъула гъов рекІарас инсул азарго динар босун букІараблги, ва жиндир эмен беццас чІван вукІаравлги рекІарасдаги. ХІасил, гІадло билгъанхъизе гъабурав – БетІергъан-Аллагъ ккола.

ГІИСИНАЛ ВА ЧІАХІИЯЛ МУНАГЪАЗУЛ БАЯН

Хадусеб аяталда абулеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿إِنْ جَعَلْتُمْ كِبَآئِرَ مَا نُهُونَ عَنْهُ نُكْفِرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ
وَنُدْخِلْكُمْ مَدْخَلًا كَرِيمًا﴾ النساء: ٣١

«Нуж ричІалгъани, ва гъал иман лЪурал муЪминзаби, ТІа-дегІанав Аллагъас ва Аллагъасул Аварагас нахъчІварал, ай гъаругеян абурал, чІахІиял мунагъал гъариялдаса, Дица гІисинал мунагъал тІаса ине гъарила, ай Дирго рахІмо-цІо-балдалгъун чурила. Дица нуж лЪугъинеги гъарила ножор бераздаги рихъичІел, гІундуздаги рагІичІел, ракІаздаги хъатІичІел нигІматазул Алжаналгъуре». Аллагъ жинда разилгъаяв Анасица абуна:

قال أنس بن مالك رضي الله عنه: إنكم تعملون اليوم أعمالا هي في أعينكم أدق من الشعر كنا نعدّها على عهد رسول الله صلى الله عليه وآله من الكبائر

Жакъа ножоца гъарулел руго гІамалал, ножода жал цІакъго гІиси-бикъинал, пайда гъечІел жалгъун рихъулел, нежеца жал рикІкІунел рукІарал, свалат-салам лЪеяв Авараг чІаго вукІарав заманалда, чІахІиял мунагъалгъун.

واعلم أن اجتناب الكبائر يوجب تكفير الصغائر وعند انتفاء الصغائر والكبائر يمكن
الدخول في المدخل الكريم هو حضرة أكرم الأكرمين

ЧІахІиял мунагъаздаса ричІалгъиялгъ, ай гъел гъариял-
ялдаса цІуниялгъ, тІад гъабула гІисинал мунагъал чури.
ГІисиналги чІахІиялги мунагъал гъариялдаса нахъчІваялда
аскІоб, ай гъел гъариялдаса вацІцІалгъиялдалгъун, щола рес
свалат-салам лъеяв Аварагасул хІазраталде щевезе.

وقال المفسرون: الصلاة إلى الصلاة والجمعة إلى الجمعة ورمضان إلى رمضان مكفرات
لما بينهن من الصغائر إذا اجتنب الكبائر. «روح البيان» ص ١٩٦ ، ج ٢

Арканал-шурутІал тІоран камилаб къагІидаялда бараб
фаризаяб как, хадусеб как байзегІан гъоркъор ккарал гІи-
синал мунагъазе кафаратлгъун букІуна, гъев чи чІахІиял
мунагъал гъариялдаса цІунун вугони. Гъедин бараб Руз-
манги букІуна хадусеб Рузман байзегІан гъоркъор, ай
анкъида жанир, ккарал гІисинал мунагъазе кафаратлгъун.
Берцинго кІалги ккун, Аллагъ разияб хІалалда тІобитІараб
Рамазан моцІги букІуна хадусеб Рамазан бачІинегІан, ай
лъагІелалгъ, ккарал гІисинал мунагъазе кафаратлгъун, рех-
сараб шартІалдалгъун, ай чІахІиял мунагъал гъариялдаса
цІунарав чиясе. Бихъулищха, бусурбаби, МухІаммадияб
умматалгъе БетІергъан-Аллагъасул бугеб рахІмат-
цІобалгъул гІатІилги.

КИНАЛНИГИ ЧІАХІИЯЛ МУНАГЪАЛ ГЪОРЛЪЕ РАЧУНЕБ ЛЪАБГО ЖО БУГО

وجملة الكبائر مندرجة في ثلاثة أشياء أحدها اتباع الهوى والهوى ميلان النفس إلى
ما يستلذ به من الشهوات فقد يقع الإنسان به في جملة من الكبائر مثلا البدعة

والضلالة والارتداد والشبهة وطلب الشهوات واللذات والتنعمات وحفظ النفس بترك الصلاة والطاعات كلها وعقوق الوالدين وقطع الرحم وقذف المحصنات وأمثال ذلك، ولهذا قال تعالى: ﴿وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ ص: ٢٦ وقال ﷺ: ((ما عبد إله أبغض على الله من الهوى)) صورة ص ، الآية ٢٦. «روح البيان» ص ١٩٧، ج ٢

Гамм гъарун киналго чIахIиял мунагъал лъабго жоялде гъорлъе уна.

Тпоцобисеб – гъаваялда нахъвилъльгин. “Гъава” - ян абула жедедалъун лазат-кеп босулел жалаздехун инсанасул нафс гъетIиялде. Гъединал фишаби-гIамалаздехун нафс гъетIиялъ инсан ккезе гъавула кинаб букIаниги, бокъараб кIудиял мунагъаздасан мунагъалде. Масала: бидгIаялде, муртадлъиялде, шубгъа-хIарамалде гъорлъе, как теялде, кинаб букIаниги гIибадат теялде, эбел-имсуге гIакъоба къеялде, гIагарлъи тIезе гъабиялде ва цоги гъазда релье-лъаразулъеги. Гъединлъидал абуна ГIадегIанав Аллагъас Давуд аварагасде ﷺ хитIаб гъабун: «ХIукму гъабиялъул мун нахъвилъльгунге гъава-нафсалда, ай дуца хIукму гъабуге Дир рахъалдасан вахIю бачIун горони. Гъель, ай гъаваялда нахъвилъльгун хIукму гъабиялъ мун мекъса ккезе гъавула хIакъаб диналдаса ва битIараб шаригIаталдаса», - ян. Свалат-салам лъеяв Аварагасги абуна: «ЦохIониги лагълъи гъабубеб жоялъе лагълъи гъабичIю, гъавагIан Аллагъасда жиб рихараб», ай жал аллагъаллъун ккурал, кколелцинал жалазул БетIергъан-Аллагъасул бищунго ццин бахъунеб, рихараб гъава буго, абураб магIна.

Киналниги чIахIиял мунагъал жанире рачунеб лъабабго жоялъул кIиабилеб:

وثانيها حب الدنيا فإنه مطية كثير من الكبائر مثل القتل والظلم والغصب والنهب
والسرقة والربا وأكل مال اليتيم ومنع الزكاة وشهادة الزور وكتمانها واليمين الغموس
والحيف في الوصية وغيرها واستحلال الحرام ونقض العهد

Дунялалда хадур ин, гъеб бокъи буго. Чи чІвай, зулму
гъаби, бикъи, бахъи, риба хІалтІизе гъаби, бесдалазул боцІи
кванай, закат бахъунгутІи, хІарамаб жо хІалалаблъун
гъаби, гъабураб къотІи хойзаби, гьересияб нугІлъи гъаби
ва гъ. ц. рехсарал гІадинесел фишаби хІалтІизе гъариялде
инсан вачуна дунял бокъиялъ. Свалат-салам лъеяв
Аваргагасги абуна:

قال عليه الصلاة والسلام: ((حُب الدنيا رأس كل خطيئة))

«Дунял бокъи – киналниги хатІалгъабазул, квешлъа-
базул бетІер буго», - ян. Цойги хІадисалдаги абубеб буго:

وعنه ﷺ: ((أتاني جبريل وقال إن الله تعالى قال: وعزتي وجلالي إنه ليس من الكبائر
كبيرة هي أعظم عندي من حب الدنيا))

«Дихъе Жабраил малаик вачІана ва гъес абуна
ТІадегІанав Аллагъас абунаян: «Дир хиралгъи-
тІадегІанлъиялхІа, чІахІиял мунагъаздасан Дида аскІуб
дунял бокъиялдаса кІудияб мунагъ гъечІю», - ян. ХІасил,
БетІергъан-Аллагъас абубеб буго, Жинда аскІуб дунял
бокъиялдаса кІудияб мунагъ гъечІюян.

**Гъальул хІакъальулъ Къуръаналъул аяталдаги буго гъадин
абубеб:**

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ﴾

«Шчив чи вугониги жинца гъабулеб гІамалалдалъун ахират тІалаб гъабун, ахират бокъун, гъабулеб гІамал ихласалда, бацІацІадго гъабун, Дица [ай БетІергъан-Аллагъас] гъесие цІикІкІине гъабила ажро-кири, цоялъухъ анцІго, жиги анкънусиде бахинегІан, жиги Живго БетІергъанасда горони хІисаб лъаларебгІан къадаралда».

Аяталъул хадусеб: «Шчив чи вугони жинца гъабулеб гІамалалдалъун жиндие бокъун дунялалъул берцинлъи, боцІи-мал, Дица [ай Аллагъас] гъесие гъеб къела, Азалияб хІукмуялдаго Дица къисматлъун гъабураб къадар [ай, гъесие бокъарабгІан, гъес тІалаб гъабурабгІан горо]. Гъединав, гъабулеб гІибадат-гІамалги дунялалъе гІоло бугев, дунялалъул горони ургъелги гъечІев чиясе ахираталдасан бутІа гъечІо». Ай, дунялалда гъабураб гІамалги тІобанго гІадада хун ажро-кириялдаса махІрумавлъун хутІула. ХІасил, дунял тІалаб гъабун, гъелда хадув вортанхъун инсан мурадалде щоларо. Мурадалде щолев кинха букІинеб, кигІан цІакъ вортанхъаниги, кигІан гІемер боцІи-мал данделъаниги, бищунго гъелдаса чІухІун, вохун, гъелъуль паналъун вугев гІужалда, буге-бугелъуб кинабгоги тун, чІового ине кколелъул хабалъе.

Гъаб рехсараб аяталдалдалъун мурад буго – капурзаби, ай гъездехун бугеб хитІаб. Ялъуни муъминзабигун цадахъ гъазаваталде рахъарал мунафикъзаби, ай гъоздехун бугеб хитІаб. Гъаздаго гъорлъе уна цогидал, гъабулеб гІамалалъуль ихлас гъечІел, батІи-батІиял мурадазе гІоло гІибадат-гІамал гъабулелги.

Свалат-салам лъеев Аварагасги абун:

وفي الحديث : ((من كان نيته الآخرة جمع الله شمله وجعل غناه في قلبه وأتته الدنيا وهي راغمة ، ومن كان نيته الدنيا فرق الله عليه أمره وجعل فقره بين عينيه ولم يأته من الدنيا إلا ما كتب الله له))

«Шив чи вугониги жинца гъабубеб гІамалалгълъ ният – ахират тІалаб гъаби букІун, гъев чиясул БетІергъан-Аллагъас данделгъизе гъарула киналниги лъикІал рахъл [масала, гъесие сабабал рекъезе гъарула, гъабубаб данде билгълъуна]. Бечелгъиги гъабуба гъесул рекІель [ай, БетІергъан-Аллагъас жиндие хъваралдаса цІикІкІун тІалаб гъабизелгълун вортангълун, жиндаго гІакъоба бихгълize гъабизе лгългълнчІого, къралда разилгълун, гълда гІей гълбун чІолевлгълун вукІуна, ракІалда жаниб хъантІиги хІалтІуларо]. Дунялги гъесда хадуб жибго бачІуна [ай, жиндие хъвараб ризкългун]. Гълубеб гІибадат-гІамалалгълъ жиндир нийат – дунял бугев чи шив вугониги, Дица [ай БетІергъан-Аллагъас] гъев чиясул умурал, пикраби рикъл-рикълize гъарула. Даимго захІматалгълъ, хІинкълъялгълъ, свакахгелги вукІуна. Факъро-мискинлгълги чІезе гълуба гъесул безада цебе. Гълдин вукІаниги, дунялалдасан гъесие швезеги гълчІо жиндие БетІергъланас хъвараб кълдар горони».

ХІасил, ихдал хур бекгуба, гълб бакгуба, хІалтІизе гълуба. Гълдин уна рии, амма хурул хІалбахгълналгълл хІасил лгълала гІицІго хуриса бакІарун цогъронибе буссараб мехалда. Гълдинабго мисал буго инсанасул гІумроялгълл ва гълубеб гІамалалгъллги. Цоял лгълкІ хълвадула, цогидал квеш хълвадула, цоял – рахІаталда, цойгидал гълйиналда рукІуна. Ахиралда киназулго унеб нух, руссунеб бакІ цо буго: унеб нух – хвел, руссунеб бакІ – ахират. Гълб ахираталда, ай Кълъямасеб кълъялгъл халкъл бахгълне гълуба тІаде, ракІарула *МахІшар*алде. Гълб *МахІшар*, ай халкъл бакІаризе бугеб бакІги – *Байтул-Мукълддасалгълл* ракъл буго. Гълниб

гъабула щивав чиясул хІисаб-суал, лъола цІадераби, цІала щивав чиясул гІамал. Гъеб къоялъ лъала щивав чиясда жинца дунялалда гъабураб гІамалалгъул хІасил. ЛъикІал гІамалал цІикІкІарав Алжаналгъуве ина, гъеб ккола хІакъикъияб ва абадияб хІурият^[1]. Гъаб агълоялдаса гъареги ниль, МухІаммадияб уммат! Квешал гІамалал цІикІкІарав жужахІалгъувеги витІила. Гъаб ккола хІакъикъияб талихІ къосен. Гъалдаса цІунаги!

Цойги дунявиял мурадазе гІоло гъабулеб гІибадат-гІамалалгъул мисал релгълъона: бижунаго гІурччинаб тІамахгун, берцинаб тІегъгун, рии-ихаль цогидал пихъал-хурзал гІадин хІалтІулаги букІун, хаслихъе щибниги жиндасан босизе пайдаги гъечІеб хІанзалаталда^[2]. Ахират щвей мурадалда, ай рацІадго Аллагъасе гІоло гъарулел гІибадат-гІамалазул мисал релгълъона чамарсакалгъул ва цогидал пихъил гъутІбузда; ихдалалдасан байбихъун жал берцинлъула рукІунел хаслихълъи щвезегІан, ай пихъ барщизегІан, пихъ барщидал жедеца бетІергъабазе пайдаги къолел, рии-ихаль бетІергъабаца гъабураб хІалтІиги гІадада хвечІел.

وفي «التأويلات النجمية»: من كان يريد حرث الآخرة بجهده وسعيه نذ له في حرثه بهدائتنا وتوفيق مزيد طاعتنا وصفاء الأحوال في المعارف بعنايتنا اليوم ونزيده في الآخرة قربة ومكانة ورفعة في الدرجات وشفاعة الأصدقاء والقربات

Рехсараб аяталгъул магІна гъадинги бицунеб буго: «Щивчи вугониги жиндие ахират бокъун, ай дунялалдаса ахираталгъул нух тІаса бищун, гъелъие жигарги гъабун, Дица [ай, Аллагъас] гъесие гъеб цІикІкІине гъабизе буго Дир гъидаяталдалгъун ва Дие гІибадат гъаби цІикІкІине гъабизе

[1] Тархъи, эркелъи.*

[2] Зазил гъветі.*

тавфикъ къеялдалъунги, ва Дир гІинаяталдалъун [ай, Аллагъасул Жиндирго рахъалдасан комек, кІваралдалъун] маГарифазуль, ай Аллагъ лъаялъул гІулумазуль аХІвалал раЦІад гъариялдалъунги. Гъеб кинабго БетІергъан-Аллагъасул комек-квербакъи ахират тІаса бицарав чиясе дунялалда бугеб жо буго. Ахираталдайин абуни, Дица [ай Аллагъас ﷻ] гъесие цІикІкІине гъабизе буго Диде гІагарлъи, даража-макъамалъулъ тІадегІанлъи ва гъудул-гъалмагъзабазе, гІагарлъиялъе шафагІат гъаби».

﴿ وَمَنْ كَانَتْ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا ﴾ مَكْتَفِيًا بِهِ ﴿ نُؤْتِيهِ مِنْهَا ﴾ أَي مِنْ آفَاتِ حُبِّ الدُّنْيَا مِنْ عَمَى الْقَلْبِ وَبِكَمِّهِ وَصَمِّمِهِ وَسَفْهِهِ وَالْحَجَبِ الَّتِي تَتَوَلَدُ مِنْهَا الْأَخْلَاقَ الذَّمِيمَةَ النَّفْسَانِيَّةَ وَالْأَوْصَافَ الرَّدِيئَةَ الشَّيْطَانِيَّةَ وَالصِّفَاتِ السَّبْعِيَّةَ وَالْبَهِيمِيَّةَ الْحَيَوَانِيَّةَ ﴿ وَمَا لَهُ فِي الْأَخْرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴾ ﴿ ٢٠ ﴾ أَي فِي الْأَوْصَافِ الرُّوحَانِيَّةِ وَالْأَخْلَاقِ الرَّبَّانِيَّةِ. «روح البيان» ص ٣٠٧ ، ج ٨

«Щив чи вугониги дунялалъул берцинлъи, боЦи-мал бокъун, ай ахиратги кЮчон тун, дунялалда гІей гъабун, Дица [ай, Аллагъас] гъесие къезе буго дунял бокъиялъул балагъаздасан: раКІбеццлъи, гъеб бицалъи, нур суйн, гІакъло мукъсанлъи, пикраби хиси, ай гъединал хІижабал-пардавал раКІалда лъугъине гъарун, жедедалъун рижунел нафсаниял, квешал тІабигІатал, щайтІаниял, гІодорегІанал, нахъегІанал, гІалхул жанаваразулал, хІайваназулал сифатал. Ахираталдайин абуни, гъесие гъечЮ рухІаниял сифатаздасан, илагъиял ахлакъаздасан кигІан дагъабниги къадар». Рехсараб аяталъул маГІна гъабиялда сверухъ гъадинги абубеб буго:

وفي «عرائس البيان»: حرث الآخرة مشاهدته ووصاله وقربه وهذا للعارفين وحرث الدنيا الكرمات الظاهرة ومن شغلته الكرمات احتجب بها عن الحق. «روح البيان» ص ٣٠٧ ج ٨

Дунялалъул рокъоб ахираталъе бекъулеб хур ккола мушагъада, ай щибаб жоялъул ТІадегІанав Аллагъасул къудрат загьирлъи, щибаб жоялъул хІаракат, багъа-бакари Аллагъасдалъун букІин бихъи, ай лъай, гъев лагъ Аллагъ лъаялъул даражаялде щвей ва Аллагъасде гІагарлъи. Рехсарал натижатал, ай гъабураб гІибадат-гІамалалдалъун хІасуллгъарал пайдаби гІарифуназе руго. Амма дунялалъе бекъулеб хурин абун, гъеб ккола загьирал караматал. Щив чи вугониги гъел загьирал караматаз машгъул гъавун, ай гъезде вуссун, гъел караматал БетІергъан-Аллагъасдаги гъав лагъасдаги гъоркъор пардавлъун чІола, Аллагъасде щвеялдаса нахъги чІвала.

وما يريد من حرث الدنيا فهو معرفة الله ومحبته وخدمته وإلا فلا يزن الكون
عند أهل المعرفة ذرة

ХІакъикъаталда, дунялалда хур бекъиялдасан, ай гІибадат гъабиялдасан мурадин абун, гІицІго ТІадегІанав Аллагъ лъай тІалаб гъаби, Аллагъ вокъи, ай вокъулевлъун вукІин, Аллагъасе хъулухъ, ай лагълъи гъаби ккола. Гъал рехсарал пайдаби жиндасан хІасуллъулеблъун гъечІони, гІарифуназда аскІоб, дунялги дунялалъул чІаголгъиги расги горев, гъадингояб жольун букІуна.

Рехсараб аяталъул магІна гъабиялда сверухъ гъадинги абулеб буго:

قال بعضهم في هذه الآية : من عمل لله محبة له لا طالبا للجزاء صغر عنده كل شيء
دون الله ولا يطلب حرث الدنيا ولا حرث الآخرة بل يطلب الله عن الدنيا والآخرة

Щив чи вугониги жинца гІибадат-гІамал гъабун ажро-кириялъе гІоло, Алжан щоялъе гІоло ва цогидал мурадазе гІоло горев, гІицІго ТІадегІанав Аллагъ вокъун, гъев чиясда БетІергъан-Аллагъ тун батІиябщинаб жо гъитІинаб жольун бихъула, ай пайда гъечІеб жольун бихъула. Гъес

тІалабги гъабуларо гъабураб гІибадат-гІамалалдалъун дунялалъул яги ахираталъул мурадал. Гъес тІалаб гъавула, тІасаги вишула гІицІго тІадегІанав Аллагъ, ай Аллагъ разилъи ва дов лъай. ХІасил:

فالدنيا امرأة عجوز ومن افتخر بزینتها وزخارفها فهو في حكم المرأة فعلى العاقل
تحصيل الجاه الأخرى بالأعمال الصالحات الباقيات فإن الدنيا وما فيها بأسرها
زائلة فانية كما قال لبيد :

ألا كل شيء ما خلا الله باطل   وكل نعیم لا محالة زائل

Дунялалъул мисал буго берцинго къачІа-кІатІарай гІажизай чІужугІадамалъул. Щив чи вугониги гъаб дунялалъул хІакъикъияб горев, тІаса унеб, даимаб горев гъайбат-берцинлъиялдаса чІухІун, гъев чи вукІуна гъадай гІажизай, ай херай, рекъай, бецпай чІужугІадамалдаса чІухІарав чиясул хІукмуялда, ай досда релълъон вукІуна. Гъединлъидал гІакъилав чиясе рекъола жинца хІасул гъабизе, ай тІалаб гъабизе, ахираталъул тІадегІанлъикІодолъи, ай тІадегІанал даражаби-макъамал, БетІергъан-Аллагъвихъи, гъесде валагъиялде щвезегІан. Дунялги гъелъул чІаголъигиян абуні, къучІдасанго тІаса унеб, паналъулеб жо буго, гІакъилав чи гъалдаса чІухІизеги чІухІиларо. Цо гІакъилав шагІирас абухъе: «Мун кантІе, кнабго жо, Живго БетІергъан хутІун, батІулаб жо буго. Киналниги дунялалъул нигІматалги чара гъечІого тІаса унел жал руго.

Рехсараб аяталда сверухъ хабар бицунаго нелъеда бичІ-чІана дунял тІалаб гъаби мурадалда, ай нияталда, гъабураб гІибадат-гІамалалъул ахираталда щибниги пайда букІунареблъи. Гъединго хал гъабе, Аллагъ лъай тІалаб гъабулев чиясе загирал караматаз гъабулеб заралалъул,

гьелде машгъуллъани, Аллагъ лъаялде тІалиб щолев гьечІолгьялгъулги. РакІалде щевезе гъабун тезин: караматазул мисал буго лъимал руссинаризе гъезие кьолеб чІимих-конфеталгъул, ясикІаби-игрушкабазул. ЧІахІиял гІадамазе гъединал жал кьолеб гІадат букІунаро, гьалде кантІичІогоги гІеларо. ГІадамазе кашфаби-караматазул хиралгьялгъул дица бицине ккеларо, киназдаго лъала. Лъалареб жо буго халкълалда, бищунго тІадегІанаб, гьечІого ресги гьечІеб карамат – истикъамат [ай, витІун шаргІалда рекъон хъвади] букІин. Истикъаматалде рачаги киналго шайихзаби, гІалимзаби, дибирзаби! Амин, амин, амин!

تنبيه : قال الإمام الراغب : إن الإنسان في دنياه حارث وعمله حرثه ودينه محرثه ووقت الموت حصاده والآخرة بيده ولا يحصد إلا ما زرعه ولا يكيل إلا ما حصده.

«روح البيان» ص ٣٠٧ ، ج ٨

Дунялалда инсанасул мисал буго хур бекъулев векъарухъанасул. Гьес гъабулеб гІамалалгъул мисалги буго бекъулеб хьоналгъул. Дунялги гьесие рельеълъона бекъулеб хуралда. Гъев холев гІужги рельеълъона жинца бекъараб хур бакІарулеб гІужалда, лъилгъулеб гІужалда. Ахиратги рельеълъона бакІарараб хІалбахъин жанибе балеб, ай данде гъабулеб гьоцІуялда. Дунялалда бекъараб жо горони холелгъул лъилгъиларо, бачІараб, бугебгІан къадар горони кьоолоцаги борцинаро. Ай, квеш дунялалдаги хъвадун, ахираталда лъикІлъи батиларо. БетІергъан-Аллагъасул рахъалдасан бугеб доб гІатІидаб рахІмо-цІоб, ай тавбого гъабичІониги, ахираталда, мунагъал чури, гІамм гъабун, кинабго халкълалге бугеб жоги горелгъул, квешги хъвадун РахІманасул цІобалде хъул гъабиги гІакъиласул пиша горо. ДодагІанго цІакъ нелъеда гурхІулелвълун БетІергъанги вукІаго, Досде гІасилгъизе нечезе ккеларищ?! Нелъее цІикІкІун лъикІлъи гъабунагІан баркала цІикІкІун орищ къезе кколеб?!

Гџаџиџаб къџиса.

حكاية : أن رجلا ببلخ أمر عبده أن يزرع حنطة فزرع شعيرا فرآه وقت الحصاد وسأله فقال العبد: زرعت شعيرا على ظن أن ينبت حنطة فقال مولاه: يا أحمق هل رأيت أحدا زرع شعيرا فحصد حنطة فقال العبد: فكيف تعص أنت وترجو رحمته وتغتر بالأمانى ولا تعمل العمل الصالح

Балх абуџаб бакІалдаса цо хџажайинас џиндирго лагъасда амро гъабун буго роль бекъеян. Лагъас абунџ, пурчІина бекъун буго. Хур лъилъулеб заманалда батун буго хџажайинасда пурчІина. «Гъаб пурчІина дуца щай бекъараб, роль бекъеян горищ дуда абун букІараб?» - илан хџажайинас абидал, лагъас жаџаб къун буго: «ПурчІина дица бекъун букІана роль бачІине хъулалъ», - илан. Цинги хџажайинас, «Я ахІмакъ, дуда цониги вихъаниш пурчІинаги бекъун, роль лъилъарав чи?» - ян абидалги, абун буго гъас: «Гъедин батани, дур кинха хъул лъолеб ГІадегІанав Аллагъасул рахІматалде, мун Досде гІасилъиялдаги хъџадун, ва мун гуккизе щай вукІунев дурго хъулаз, Аллагъ разиял лъикІал гІамалал гъарулевлъунги гъечІого», - ян.

АЛЛАГЪАСДЕХУН ﷻ ШИРК ГЪАБИЯЛЪУЛ МУНАГЪ

Дол киналго чІахІиял мунагъал гъорлъе унел жалазул лъабџилеб:

وثالثها رؤية الغير فإن منها ينشأ الشرك والنفاق والرياء وأمثاله ولهذا قال الله تعالى: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَعْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَعْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا﴾ النساء: ٤٨

Гьѣб ккола БетІергъан-Аллагътун батІаяб жо жинда бихьи. Ай, цогидаб жоялдехун жив вуссин, хьул лъей, гІамалалъулъ ихлас гъечІолъи. Гьелдасан рижунa ширк, нифакъ, рияъ ва гьел горел цогидал квешал гІамалалги. Гьединлъидал абуна ТІадегІанав Аллагъас: «ХІакълъунго, ТІадегІанав Аллагъ ширкалдаса тІаса лъугъунаро. – Ай, тавбоги гъабичІого, ширкалда хварав чиясул гьѣб ширкалъулаб мунагъ чуруларо, Аллагъ гъев чиясда тІасаги лъугъунаро, гьесие букІуна абадияб жужахІ. – Ширк тун нахъеял мунагъал, гІисинал рукІа, чІахІиял рукІа, ТІадегІанав Аллагъас чурула Жиндие чуризе бокъарасул», кинавниги чиясул горо.

Аяталъул хадусеб: «Щив чи вугониги жинца БетІергъан-Аллагъасдехун ширк гъабун, ай Аллагъасдехун цоги жо гІахъал гъабун, аллагълъун ккун, масала хъанч аллагълъун ккун, гъев чи ккола, ай гьелда жив хвани, чуризе ресго гъечІеб, даимаб гІазабалъе, ай жужахІалъе мустахІикълъарав, кІудияб мунагъ гъабурав чи».

Свалат-салам лъеяв Аварагасги абуна ширкалъул хІакъалъулъ:

قال عليه الصلاة والسلام: ((اليسير من الرياء شرك))

«КигІан дагъаб къадарги рияалъул – ширк ккола», - ян, ай гьитІинаб ширк, тавбоялъ чурулеб. Машаихзабаздасан цояс абуна:

قال بعض المشائخ: وجودك ذنب لا يقاس به ذنب آخر فمن تخلص من ذنب وجوده فلا يرى غير الله فلا ينتشئ منه الشرك ولا حبّ الدنيا وتخلص من الهوى فيتحقق له الوصول ولقاء الله. «روح البيان» ص ١٩٧ ، ج ٢

«Мунго дудаго вати, ай вихьи мунагъ ккола, цогидаб мунагъ жинде данде ккойзе ресго гъечІебГІан кІудияб. Живго жиндаго ватиялълул [ай живго жиндаго цІакъав, лъикІав, тІокІав, гІалимавлълун вихъиялълул] мунагълдаса цІунун хутІарав, хвасарлъларав чи щив вугониги, гъев чиясда ТІадегІанав Аллагъ тун батІаяб жо бихълуаро. Гъесулъ ширкги бижунаро, гъава-нафсалдаса цІунаравлълунги вукІуна, ТІадегІанав Аллагъ лъаялде щвеялге ва Аллагълун дандчІваялгеги хІакълълула. Живго жиндаго вихъиялълул унтудаса хвасарлълезе бокъларав чи вацІІадав, хІакълкълыв муршидасул тарбияталде лълугине ккола, горони гъеб унтудаса вацІІалълуаро. Остарасул тарбияталде лълугъларавги гІоларо, остарас манлълухье хъвадизеги ккола. Адабалдалълун горони мурид макъламалдеги щоларо, кигІан гІемераб вирд гъес гълбулеб бугониги.

والحاصل أن الشرك مغفور عنه بالتوبة وإنَّ وَعَدَ غفران ما دونه لمن لم يتب أي لا يغفر لمن يشرك وهو مشرك ويغفر لمن يذنب وهو مذنب. مدارك التنزيل بهامش
«خازن» ص ٣٦٠ ، ج ١

ХІасил: ширк, ай хъланчал Аллагъласда релългене гълри, бакъл-моцІалге, цІадуе лагълги гълби – гъеб чурула тавбо гълбиялдалълун. Ай, рехсарал жалазе лагълги гълбиялдасаги вуссун, тавбоги гълбун, Исламалде вачІарав чиясул Исламги кълбул гълбула, цебе букІараб ширкалдаса Аллагълги тІаса лълугълуна. Ширк горел, цогидал чІахІиял мунагъл чурийин абуни, гълздаса тавбого гълбичІесе буго. Ай, ширкалдаго хварав чиясе гъеб ширк чури гъечІеб гІадин, Исламалдаги вукІун, мунагълалги гълрулаго, тавбоги гълбичІого хварав чиясул мунагълал чурулел руго, цебего рехсохье, Аллагъласе бокъларасул, киназулго гІамм гълбун горо. Ножоца пикри гълбе, бусурбаби, Исламалда рукІиналълул бугеб кІудияб рохелалълул.

Свалат-салам Аварагасги абублеб буго:

قال النبي ﷺ: ((من لقي الله تعالى لا يشرك به شيئاً يدخل الجنة ولم يضره خطيئته))

«Шчив чи вугониги БетІергъан-Аллагъгун дандчІван, ай хун, кигІан дагъабниги жиндилъ ширкги гъечІого, гъев чи Алжаналъуве лъугъуна. Гъесие хатІиатаз, ай мунагъаз, заралги гъабуларо».

Гъале цойги цлакъго берцинаб глибарат:

لا خلاف بين المسلمين إن المشرك إذا مات على شركه لم يكن من أهل المغفرة التي تفضل الله بها على غير أهل الشرك حسبما تقتضيه مشيئته وأما غير أهل الشرك من عصاة المسلمين فداخولون تحت المشيئة يغفر لمن يشاء ويعذب من يشاء. «فتح القدير» ص ٦٣٥ ج ١

Бусурбабазда гъоркъоб хилаф гъечІо, ширкалда хварав мушрик ТІадеГІанав Аллагъас Жиндирго рахІмо-цІобалдалъун ширкалъул агъло горезе гъабулеб магъфираталъул агълолъгун гъечІолъиялда. Мушрикинал горел бусурбабазда гъорлъан гІасизабийин абуни, гъел ТІадеГІанав Аллагъасул машиаталде гъорлъе уна. Гъездасан бокъарасда БетІергъан-АллагъгІаса лъугъина, бокъаразе гІазаб гъабила. Ай, эхтияр БетІергъан-Аллагъасухъ буго. ХІасил, ширк тун нахъеял мунагъал, кигІан чІахІиял ругониги, тавбого гъабичІого хваниги, хъул буго БетІергъан-Аллагъас Жиндирго рахІматалдалъун чуриялде Жиндие бокъарасул. Гъединазда гъорлъа гъареги нилъ киналго муъминзаби.

Ибну-Гумарица абун:

روي عن ابن عمر رضي الله عنهما قال: كنا على عهد رسول الله ﷺ إذا مات واحد منا على كبيرة شهدنا أنه من أهل النار حتى نزلت هذه الآية: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ فَأَمْسَكْنَا عَنِ الشَّهَادَةِ

«Ниж рукІана свалат-салам лъеяв Аварагасул заманалда, ай Расул ﷺ чІаго вугев заманалда, кІудияб мунаггалда цо чи хварав мехалъ, гъев чи жужахІалъул агъло вукІиналгъе нугІлъи гъабулеллъун, гъаб [нилъ жанир ругеб] аят рештІинегІан. Гъаб аят рештІаралдаса нежеца тана доб нугІлъи гъаби», - ян.

قال ابن عباس لعمر بن الخطاب رضي الله عنهم أجمعين: يا أمير المؤمنين الرجل يعمل من الصالحات لم يدع من الخير شيئاً إلا عمله غير أنه مشرك. قال عمر: هو في النار. فقال ابن عباس رضي الله عنهما: الرجل لم يدع من الشر إلا عمله غير أنه لم يشرك بالله شيئاً. فقال عمر: الله أعلم. قال ابن عباس: إني لأرجو له كما أنه لا ينفع مع الشرك عمل كذلك لا يضر مع التوحيد ذنب فسكت عمر رضي الله عنهم أجمعين

Ибну-Габасица абуна, ай гъикъана ХатІабил Гумариде [رضي الله عنهم أجمعين]: «Я амирал муъминин, цо чияс гъарула нахъе жо течІого киналниги лъикІал гІамалал, жив муш-риклъунги вукІун?» Гумар-асхІабас абуна: «Гъевги жужахІалъув вукІуна», - ян. Хадубги гъикъана Ибну-Габасица: «Цо чияс, нахъе жо течІого, киналниги квешал гІамалал гъарулел руго, кигІан дагъабниги БетІергъан-Аллагъасдехун ширкги гъечІого?» Гумар-асхІабас абуна: «Гъев чиясул хІакъикъат Аллагъасда лъала», - ян. Цинги Ибну-Габасица абуна: «Дир гъев чиясдехун хъул лъола, ай гъев хвасарлъиялде. Ширкалдаги вукІун гъабураб лъикІаб гІамалалъ пайда гъабулареб гІадин, тавхІидалда вукІун хадув мунагъаз заралги гъабуларо», - ян. Гумар-асхІаб вучІцІун чІана, данде жо абичІо.

عن علي ابن أبي طالب ﷺ قال: ما في القرآن أحب إلي من هذه الآية: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا

يَعْرِفُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَعْرِفُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ النساء: ٤٨

Аллагъ разилъаяв Гали-асхІабасги абунa: «Къуръаналда жаниб гъечІо гъаб аятГІан дие бокъулеб аят», - илан. Ай гъаб ниль жинда сверухъ кІалъала ругеб аят.

Гъанжиги хал гъабе, бусурбаби, бугищ нелъер щукру Исламалда ратиялъе? Бугищ Исламалда ратиялде данде босизе нигІмат? Нелъеца абула жиндие гъабураб лъикІлъи, кигІан гъабуниги, лъаларев чиясде: «Гъабураб жо лъаларев чи вуго гъав», - ян. Жинда тІадабги гъечІеб хІалалъ, гъабщинаб нигІматги кьун, раГІа-ракъан гъечІеб ГІемераб рахІмо-цІобги гъабун хьихъунги рукІаго, Аллагъасде ГІасилъун хъвадизе яхІ-намус бугев инсан нечезе ккеларищ, кІолареб жо нелъеда тІад къанги гъечІелъул? РачІа, диналъул вацал ва яцал, гъабизин тавбо, руссинин БетІергъан-Аллагъасде, рилълъинин нахъ Расуласда ﷺ ва гъесул хулафаазда, хІалкІварабГІан къадаралъниги! Тавфикъ къеги Аллагъас!

*Мунагъал гІемер руго, гІайибалде ккун вуго,
ГІумро къокъулеб буго, къоял дагълъулел руго.
Дунял хиралъун буго, хваликъа хІинкъун вуго,
Халикъгун дандчІваялъул кІудияб ургъел буго.*

*Араб гІолохъанлъиян гІодулел берал руго,
ГІибадат-тІагІаталъул лъугъунеб жоги гъечІо.
Жигъадун-акбаралъе^[1] ярагъ кодоб щваниги,
ЩайтІабигун рагъ байзе заман батулел гъечІо.*

*БихъичІого лъалареб херлъи тІаде щун буго,
Щибаб лага-саналъул гІузраби тІатун руго.
Унтабаз, сверун лъугъун, «КъачІай», – абулеб буго,
Сафаралда вахъине хІадурлъизе ккун вуго.*

[1] Гъава-нафсгун къеркъеялъе, гъелде данде рагъ гъабизе.*

Хладурун цадахъ боссе жоги батублеб гъечю,
Боџи-мал, бечелъиги аниб хутлублеб буго.
Ханлъи-тладеганлъиги тласа инехъин буго,
Ахираталъул рокъоб щиб ккелебги лъаларо:

Квешал гламалал цликълун, глазабалдейищ ккелев,
Гафуввун-Карим гурхлун, рахимо гъабунищ телев?
Хлаббасул шафаглат щваразулъищ хутлилев,
Шакъиявлъунги ватун, талихл къосунищ ккелев?

Шайтанун-пагиналъги глайиб дидаго чъайдал,
Горин, дуда букланин дун чланиги щиб ккелеб?
Дунялалде тлад вуссун веччайилан гъарани –
Гъебги буклунареб жо, вукла гъанжи бокъухъе.

Гъале, Гизраил малайк асклов щванилан ккола,
Кинаб сураталда гъев вачлиневги лъаларо,
Лъиклазухъе вачлунев берцинаб сураталъищ,
Балагъун дун хлинкъулев квешаб сифаталдайищ?

Кинаса вачланиги, нахъчлван члолев чи ани,
Чанта цлун гларац къезе дун барахщилароан.
Дие глумроги бичун, холев чи щолев ани,
Хараби цлун къуниги, жолъунги ккелароан.

Унго гъал анищазул щвалде щвейи бихъулищ,
Хьул халатаб дир нафсалъ хвел рихиналъ гъарулел?
Гъадинал анищазул хурзал рекъиялдаса
Халикъасде буссани, нафс, дуге лъиклаб буго.

Хвечлого ракъалда тлад инсан хутлупарелъул,
Хвалие къачладани, дур иш мекъса ккеларо.
Гасрабаца члаголъи дуца гъабунаниги,
Доб хвалил лълъяр гъекъолеб къо дуда тладе щолелб.

Щварал глорал нахъруссун муғрузде чваханиги,
Глизраил вачлун хадув хвасарлџи дуге гъечлџб.
Дунялалџул боџи кьун атлџбаал ккунџи^[1],
Эзул дару-дарманџи дур черхалџ босиларџб.

Чан дуда глел бащадал глџлџлал паналџчлџл,
Панаяб дунял тун, ахираталде инчлџл?
Анибго тезе бугџб хлара мунџи горџлџул,
Хлал клвараб жигар бахџе глџбадат-тлџглталџе.

Глџбадат-дин гъабичлџл члџрого хутлџлџб кџо
Члџго вуклџго лџани, лџикл бугџ глџкълџласе.
Лџиклџб жинде манлџлџдал босџзе лџайи – талихл,
Талихл бугџл ратаџи бусурманал наслаби!

Балагъазде сабро кьун, нџлматазе щукру кьун,
Щивав муџминчџясул чурхдузул хлал лџиклџџаџи!
Хлџкълџб рахълал бергълџаџи, батлџлаб рахълал кълџаџи,
Батлџниџл-загълџрал, унтаби тлџаса аџи!

Исламалџул нух ккџйзе камџлаб тавфџкълџ кълџеџи!
Тавбоџлде русџине глџџџинаб глџл кантлџаџи!
Глџлмџялџда тлџад члџезе тлџалибинал лџугълџаџи!
Тларџкълџат-агълџлялџе натџжат хлџасуллџџаџи!

Хлџлџлџлаб рџзкълџ кълџеџи, рукълџалџда баркат лџџеџи,
Баркат гъечлџб маглџшџат гъабџџе тлџамугџеџи!
Гълџдаяталџул нухал бџгълџяллџлџун лџугълџаџи,
Лџиклџбџџинаб гъабџџе щулџялџб сахлџи кълџеџи.

Самавиџл, арџџиял^[2] балагълџаздаса џлунун,
Бџтлџергълџан-Аллагълџасул назраталџда^[3] хутлџаџи!

[1] Ай, дунялџалџда бугџбџџинаб боџи кьун тохтурзаби ккунџи.*

[2] Зодосан ва ракълџалџдасан раџлунџл.*

[3] Балагълџялџда, џлунџялџда.*

*Абадияб рукъалъе къачлазе глакълоги къун,
Гадатазе гъабулѣб лагълъи рихинабеги!*

*Лагълъиялъул куцги лъан, БетІергъанги цо гъавун,
Цогидазе хІелулѣб хІалихъалъи лъуглаги!
ХІакъав МагІбуд ватичІел, чІаго хварал гІадамал,
ЧІаголъун раклалги ун, Исламалде рачІаги!*

*Исламалъул къимат лъан, Къуръаналъул адаб лъан,
Агълу-къиблаталда гъорлъ ижтимагІ^[1] берцинлъаги!
Гумроялъул магІна лъан, гІилмоялъул пайда лъан,
Лъимал мадрасабаде умумуца ритІаги!*

*Имамзабазул баркат икълималда^[2] хутІаги!
АкътІабазул балагъи щивав чиясде шваги!
Дин рихарал къавмазе къудраталъул Аплагъас
Къагъроялъул цІал къабун, гІадло-низам гъабеги!*

АВАРАГАСУЛ ﷺ ИМГИАЛ – ХІАМЗАТ ﷺ ЖИНЦА ЧІВАРАВ ВАХІШИ ИСЛАМАЛДЕ ВАЧІНАЛЪУЛ КЪОКЪАБ БАЯН

روي أن وحشيا قاتل حمزة عم النبي ﷺ كتب إلى رسول الله عليه الصلاة والسلام :
إني أريد أن أسلم ولكن يعني من الإسلام آية في القرآن نزلت عليك هو قوله تعالى:

УхІудалъул рагъдаса тІад вуссун Маккаяде щун хадуса, гъев, ХІамзат чІварав, ВахІши абурав чиясе, гъабун арабщиналда ракІги бухІун, бокъана Исламалде вачІине. Гьелъул хІакъалъулъ битІана Мадинаялде свалат-салам лъеяв Аварагасухъе кагъат. Гьелда абулѣб букІана: «Дие бокъун буго Исламалде вачІине,

---

[1] Цолъи, данделъи.*

[2] Улкаялда.*

кинниги дун гьелдаса нахъчІвалев вуго Къуръаналъул дуде рещтІараб гъаб аяталъ. Гъеб аяталда жаниб рехсараб лъабабго [хІарамаб] пиша Дица гъабунги буго, дие тавбо букІунищ?» Гъале гъеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ^{٦٨} وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾﴾ الفرقان: ٦٨

«Гъединал гІадамал, жедеца лагълъи гъабуларел Аллагъасда цадахъ цойги жоялге, ай хъанчазе лагълъи гъабиялда релълъон, жедеца чІвайзеги чІваларев чІвазе Аллагъас хІарам гъабурав чи, жедеца зинаги гъабуларел». Ай, бусурманчи ва бусурбабазулгун ракълида вугев кафурчиги, – гъевги чІвазе бегъларо, жив чІвайзе хІарамлъи тІаса ун, чІвайзе хІалаллъарав чи хутІун, масала: муртадд, ай Исламалдасаги вуссун, куфруялде арав чи; къисасалге чІвалев чи; мухІсанлъунги вукІун, жинца зина гъабурав чиги – гъал рехсарал чагІи шаргІаль чІвала.

ХІасил, аяталъул ахиралдаги абулеб буго [гъаб ккола ВахІши Исламалде вачІине хІинкъараб лъабабго жоги]: «Щив чи вугониги рехсараб лъабабго пиша жинца гъабун, ай лъабалъулго цояб, кинаб букІаниги, ай Аллагъасдехун ширк, чІвазе хІарамав инсан чІвай ва зина гъаби, гъев чиясе буго жужахІалъул гІазаб». ВахІшил гъаб рехсараб кагъат свалат-салам лъеяв Аварагасухъе щведал, гъес ВахІшихъе битІана гъаб хадуб бачІунеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿إِلَّا مَنْ تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾﴾ الفرقان: ٧٠ [هَبْ سُوْرَةَ مَكِّيْلَد رِشْطَرَبْ بُكْ]

«Гъев чини горо [ай, жужахІалъуве рехулев] ширк, чи чІвай, зина гъаби, – гъал фиша-ГІамалаздасаги вуссун, жинца тавбо гъабурав, Аллагъасде ва Аллагъасул Ава-рагасде иманги лъурав, жинца лъикІал ГІамалалги гъа-рурав. Аллагъас гъев чиясул дунялалда, Исламалда вукІаго гъарурал квешал ГІамалал ахираталда лъикІлъабилъун сверизе гъарула, Жиндир гурхІел-рахІмат-цІобалдалъун».

Рехсараб аят жиндихъе битІун бачІиндалги хъвана ВахІшица Расуласухъе ﷻ гъадин: «Гъаб аяталъулги буго шартІ [тавбо къабул гъабиялъе] – лъикІаб ГІамал гъаби. Дида лъаларо, гъеб лъикІаб ГІамал гъабунги дихъа бажарилебищ, ай дие ГІумро бугеб-гъечІеб лъикІал ГІамалал гъаризе», - ян. Гъеб мехалда рештІараб буго рехсон цебе араб, «*Сурат ан-Ниса*гъалъул» кІикъоялда микъабилеб аят, ай «ТІадеГІанав Аллагъас ширк чуруларо, гъеб тун нахъеял, ГІисинал рукІа, чІахІиял рукІа, мунагъал чурула Жиндие вокъарав лагъасул», – абураб маГІнаялда жиб бугеб. Свалат-салам лъеяв Аварагас гъеб аятги битІана ВахІшихъе.

Гъалде дандеги хъвана ВахІшица: «Гъаб аяталда жанибги буго шартІ. Ай, ТІадеГІанав Аллагъас абулеб буго «Жиндие вокъарав лагъасул», - илан [ай, мунагъал чурулел]. Дида лъаларо Аллагъасе бокъилищ дир тавбо къабул гъабизе, бокъиларищ». Гъеб мехалда рештІана гъаб хадуб бачІунеб аят, ай Мадинаялда. Гъаб аят хутІун, цогидаб «*Сурат-Зумара*» Маккаялда рештІараб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿قُلْ يٰعِبَادِىَ الَّذِيْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ﴾
 ﴿٥٣﴾ الزمر: ٥٣

«Дуца абе, Авараг, Дир лагъзадериде: “Я ножоцаго ножорго нафсазда гІорхъолъа борчІараб зулму-гІакъоба гъабурал Дир лагъзал [ай, куфру-ширкалдалъун, чи чІва-ялдалъун, зинаялдалъун]! Ножор хъул къотІуге Алла-гъасул рахІматалдаса, - ян. – ХІакълъунго, Аллагъ киналго мунагъал чурулев вуго. ГІадегІанав Аллагъ тавбо гъабурав лагъасул мунагъал чурулев, тавбоялда хварав чиясда гур-хІулевги вуго”», ай гІазаб-гІакъобаялъе мустахІикълъарав лагъ гъелдаса тархъан гъавулев, рахІмо-цІобалдалъун гъев лагъасе ажро-кири къолев вуго. Гъаб аят жиндихъе щведал ВахІши гъалда разилъана ва Исламалдеги вачІана.

Рехсараб аяталъул хІакълъуль свалат-салам лъеяв Аварагас абунa:

قال ﷺ: ((ما أحب أن تكون لي الدنيا وما فيها بها)) وذلك لأن الله تعالى منّ على من أسرف من عباده ووعدهم مغفرة ذنوبهم جميعا ونهاهم أن يقنطوا من رحمته الواسعة . «روح البيان» ج ٨ ، ص ١٢٦

«Дие бокъиларо гъаб дунял ва дунялалда жаниб бугеб-щинабги дир милклъун букІине гъаб аяталъул бакІалда», - ян. Ай, «Гъаб аят дие бокъила дунялалдаса ва дунялалда жаниб бугебциналдасаги», - ян. Свалат-салам лъеяв Аварагасе гъеб аят гъедегІанго цІакъ бокъана, гъеб аяталъуль БетІергъан-Аллагъас чІобого кІудияб нигІмат къун букІиналъе гІоло, жодоца жододаго, батІи-батІиял мунагъал гъариялдалъун, гІакъоба гъабурал лагъзадерие. Гъезие къотІи гъабун букІиналъе гІологи киналго мунагъал чуриялъе. Жал нахъчІваялъе гІологи Жиндир рагІа-ракъан гъечІеб, гІатІидаб рахІматалдаса хъул къотІиялдаса. Ургъун рихъе, хириял бусурбаби, гъадагІан кІудияб рахІмат-цІоб нелъее гъабулев, чІового тІаса лъугъунев БетІергъан-Аллагъасде гІасилъизе ниль нечезе ккеларищ? ЛъикІлъи

гъабунaГан данде вагъулев, хІалихъатав чиясул мисалалда хъвадизе Бичасул лагъзал бегъилищ?

БИЩУНГО ЧІАХІЯЛ МУНАГЪАЛ

وعن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال: سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم أي الذنب أعظم؟ قال: ((أن تجعل لله ندا وهو خَلَقَكَ))، قال: قلت: ثم أي؟ قال: ((أن تقتل ولدك مخافة أن يطعم معك)) قال قلت ثم أي؟ قال: ((أن تزني بحليلة جارك)) «روح البيان» ج ٦ ، ص ٢٤٦

Ибну-МасгІудидасан бицана رضي الله عنه: «Дица гъикъана свалат-салам лъеяв Аварагасде: “Бищун кІудияб мунагъ кинаб?”, – абун. Аварагас رضي الله عنه абунa : “Дуца Аллагъасде رضي الله عنه погидаб жо рельлъене гъаби буго^[1], дов БетІергъан-Аллагъги вукІун Жинца мун вижарав». Дица гъикъана: “Цинги кІудияб мунагъ щиб?” – абун. Аварагас رضي الله عنه абунa : “Дуца дурго лъимер чІвай буго, гъельие нафакъа къезе ккеялда хІинкъун”, - илан. Дица гъикъана: “Цинги кІудияб мунагъ щиб?” – абун. Свалат-салам лъеяв Аварагас абунa : “Дуца дурго мадугъаласул агълоялъе [ай хъизаналъе] хиянат гъаби, ай зина гъаби буго”, - ян».

فقد ورد في الحديث: ((ما من ذنب بعد الشرك أعظم عند الله من نطفة وضعها رجل في رحم لا يحل له)). . التفسير «السهل المسير» ص ٣٦٦

Цойги хІадисалда абубеб буго: «Цониги мунагъ гъечІо, ТІадегІанав Аллагъасдехун ширк гъабиялда хадуб, БетІергъан-Аллагъасда аскІоб жиб кІудияб, чияс жиндие хІалалаб гореп рахІмоялъуб нутІфа лъеялдаса^[2]», - ян.

[1] Ай, дуца Аллагъгун цойги жо глахъал гъаби буго (масала, хъанчал ва гъ.ц.).*

[2] Ай, зина гъабиялдаса.*

ЯхI-намусалгьул къатIраниги чорхолъ бугев бихьинчиясда, саяхъ хъвадулелгьул, жиндирго эбел, яц, яс, – гьел раКIалде швезе ккела. Гьел камурав чиги вукIунарелгьул.

يقال : الشرك ثلاثة . أولها أن يعبد غيره تعالى والثاني أن يطيع مخلوقا بما يأمره من المعصية والثالث أن يعمل لغير وجه الله فالأول كفر والآخران معصية . «روح البيان» ص ٢٤٦ ، ج ٦

Ширкалде кколеб къагIида лъабго батIияб бугоянги абула:

Тюцобисеб – Аллагъ горесе лагъльи, гIибадат гъаби, хъанчазе, бакъ-моцIалъе, цIадуе гъабиялда релъльон.

КIиабилеб къагIида – магIсияталдалгьун жинде амро гъабиялгьулъ махлукъасе, ай цоги чиясе мутIигIлъи. Масала, цо пуланав чиясул пуланаб жо бикъеян, яги цо пуланав чи чIваян ва цогидаб, кинаб букIаниги, магIсият гъабейн жинде амро гъабулев чи вугони, – гьесие мутIигIлъи.

Лъабабилеб – гъабулеб гIибадат TадегIанав Аллагъасе гIоло гьечIого, рихъдае, рецц-бакъалъе ва цогидал мурадазе гIоло гъаби.

XIасил, рехсараб лъабабго къагIидаялгьул тIюцобисеб ширк – куфру ккола. Нахъеяб кIиябго – магIсиятал ккола. Tюцобисеб – кIудияб ширк, нахъеяб кIиябго – гьитIинаб ширк.

*Ширк-нифакъалдаса, гIисьяналдаса,
ГIаламалгьул МагIбуд, Дуцаго цIуне!
Дурго XIабибасул умматгилъидал,
Эсий гIоло чуре нежер мунагьал!*

КЪИЯМАСЕБ КЪОЯЛЪ АЛЛАГЪАС ЛАГЪЗАДЕРИЛ МУНАГЪАЛ ЧУРИЯЛЪУЛ БАЯН

وفي الحديث عن أبي ذر رضي الله عنه : ((إني لأعلم آخر أهل الجنة دخولا الجنة وآخر أهل النار خروجا منها رجل يؤتى به يوم القيامة فيقال أعرضوا عليه صغار ذنوبه وارفعوا عنه كبارها فتعرض عليه صغار ذنوبه فيقال عملت يوم كذا وكذا وكذا فيقول نعم لا يستطيع أن ينكر وهو مشفق من كبار ذنوبه فيقال له فإن لك مكان كل سيئة حسنة فيقول يا رب قد عملت أشياء لا أراها ههنا)). قال أبي أبو ذر رضي الله عنه : فضحك رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى بدت نواجذه . «صفوة التفاسير» ص ٣٧٠ ج ٢ ، وفي «روح البيان» ص ٢٤٧ ، ج ٦ ،

Абу-Заридасан бицараб хАдисалда свалат-салам лъеяв Аварагас абуна: «Дида лъала Алжаналъул агълоялъул Алжаналъуве бищун ахиралда лъугъунев, ва жужахАлъул агълоялъул жужахАлъуса бищунго ахиралда къватИве вахъуневги чи, - ян. – Цо чи вачІуна Къиямасеб къоялъ [ай Парасаталде] ва абула БетІергъан-Аллагъасул рахъалдасан: “Гъев Дир лагъасул гІисинал мунагъал рахъе цере, чІахІиялги рахчун тун”, - илан. Цинги рачІуна гъесда цере гъес дунялалда гъаруралцинал гІисинал мунагъал. Гъанжи абула гъесде ТІадегІанав Аллагъасул рахъалдасан: “Дуца пуланаб къоялъ пуланаб, пуланаб къоялъ пуланабги мунагъал гъаруниц?” – абун. ЧІахІиял мунагъал цере рачІиналдаса хІинкъарав гъав пакъирас, инкар тун: “Гъаруна, БетІергъан, дица гъел мунагъал”, - ян абула. Цинги БетІергъан-Аллагъас абула гъев лагъасде: “Дунялалда дуца гъаруралцинал квешал гІамалазул бакІалда жакъа дуге лъикІал гІамалал руго”, - ян. Гъанжи абула гъав лагъас: “Я БетІергъан! Гъанир рихъуларелги рукІана дица гъарурал мунагъал”, - илан». [Гъелги гъасул,

БетІергъан-Аллагъас церего рахъичІел, чІахІиял мунагъал рукІинарищха]. Гъаб хІадисги бицун, Абу-Зарица ﷺ абуна: «Дида свалат-салам лъеяв Авараг вихъана цаби рихъараб хІалалъ хъимула, цинги гъаб ниль жанир ругеб аятги цІалана», - ян. Гъадиаб давла гІамм гъабун киназего букІунеб жоги гъечІелъул, БетІергъанас ниль, киналго муъминзаби, гъединаздаса гъареги!

روي: أن الله تعالى يقول يوم القيامة لبعض عصاة المؤمنين سترتها عليك في الدنيا أي الذنوب وأنا أغفرها لك اليوم فهذا وأمثاله يدل على المغفرة بلا توبة

ТІадегІанав Аллагъас Къбиямасеб къоялъ муъминзабаздасан цо-цо гІусатазде абула: «Дунялалдаги Дица дур мунагъал балъго гъаруна, ай гІадамазда загъир гъаричІого. Жакъаги Дица дур гъел мунагъал чурила, ай тІаса лъугъун тела», - ян. Гъадинал риваятазги тІоритІел гъабула, тавбого гъечІониги, БетІергъан-Аллагъас Жиндие вокъарав лагъасул Къбиямасеб къоялъ мунагъал чурулел рукІиналде. КІудияб нигІмат!

Цойги рохалилаб хІадис:

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول: ((جعل الرحمة مائة جزء فأمسك عنده تسعة وتسعين وأنزل في الأرض جزءاً واحداً فمن ذلك الجزء يتراحم الخلائق حتى ترفع الدابة حافرهما عن ولدها وهو يمص أن تصيبه))

Абу-гъурайратица ﷺ бицана, жинда Аварагас, гІалайгъи свалату вассалам, бицуна рагІанилан: «ТІадегІанав Аллагъас Жиндир рахІмат бикъана нусиде. Гъеб нусабго бутІаялъул ункъоялда анцІила ичІго бутІа нахъеги тун, цо бутІа беччана ракъалде. Гъеб цо бутІа рахІматалдалъун буго дунялалда махлукъаталъе бугеб рахІмо-гурхІел, гІадамазе, женазе, хІайван-хІетІ, хІутІ-хъоморалъе, кинабго мах-

лукъаталь^[1]». БетІергъан-Аллагъасул рахІматалдалъун горони Алжаналъуре лъугъинего лъугъунарелъул, рахІмат шолеллъун гъареги ниль! Амин!

فهذا مما يدل على كمال الرجاء والبشارة للمسلمين لأنه حصل في هذه الدار من رحمة واحدة ما حصل من النعم الظاهرة والباطنة فما ظنك بتسعة وتسعين رحمة في الدار الآخرة. «روح البيان» ص ١٢٧ ، ج ٨

Гъаб рехсараб хІадис ккола ТІадегІанав Аллагъасул рахІматалде камилаб хъулги, кІудияб рохелги бусурбабазе букІиналде тІоритІел гъабулел хІадисаздаса цояблъун. Гъаб дунялалъул рокъоб цохІо рахІматалдалъун нелъеда рикІкІун хІалкІоларел загъирал ва батІиниял нигІматал къурал мехалда, нахъе цІунараб 99 рахІматалдалъун ахираталда кигІан гІемерабдай букІинаро рахІмо-цІоб БетІергъанасул? КигІан гІемердай нигІматал къеларо?

АЛЛАГЪАС ЛАГЪАСУЛ МУНАГЪАЛ ЧУРИ

وقال يحيى بن معاذ رحمه الله: في كتاب الله كنوز موجبة للعفو عن جميع المؤمنين منها قوله تعالى ﴿قُلْ يِعْبَادِيَ الَّذِينَ﴾ ولذلك قال العلماء: أُرْجَى آيَةٌ فِي الْقُرْآنِ لِأَهْلِ التَّوْحِيدِ هَذِهِ الْآيَةُ وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى﴾ ﴿٥﴾

ЯхІя бину МагІазица абуна [رحمه الله]: «Къуръаналда жанир руго хазинаби, ай аятал, жедеца тІад гъабулел киналниги муъминзабазе Аллагъасул рахъалдасан гІафво, ай тІаса

[1] Ва гъединго, гъеб рахІматалдасан цвараб бутІаялдалъун буго кинабниги махлукъаталь цуцада гъабулел гурхІел-рахІмоги, хІатта хІайваналь, гъеб бутІаялдалъун жиндие цвараб гурхІелалдалъун, жиндир шинкІил (бох) эхеде борхула, жиндир тІинчІалда тІад чІезе горин хІинкъун, гъелда гурхІел-рахІмо гъабун.*

лъугъин. Гъединал аятаздаса ккола нелъеца жал цере рех-сарал аятал ва гъаб хадуб бачІунеб аятги:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى﴾ الضحى: ٥

“Дуе БетІергъан-Аллагъас къезе руго, Авараг, дуня-лалъулги ахираталъулги лъикІабщинаб, ай нигІаматал, цинги мун разилъизеги вуго”».

عن عبد الله بن عمرو بن العاص أن النبي ﷺ رفع يديه وقال: ((اللهم أمتي أمتي)) وبكى. فقال الله تعالى: يا جبريل اذهب إلى محمد واسأله ما يبكيك وهو أعلم فأتى جبريل وسأله فأخبره رسول الله ﷺ بما قال وهو أعلم فقال الله: يا جبريل اذهب إلى محمد وقل له إنا سنرضيك في أمتك ولا نسوءك. «خازن» ص ٣٨٦ ، ج ٤

ГІамру ибн-ГІасил вас ГІабдуллагъидасан бицана: «Цо нухалда свалат-салам лъеяв Аварагас, ТІадегІанав Алла-гъасда цере квералги ккун, “Уммати, уммати!” - ян абуна ва гІодана. Цинги БетІергъан-Аллагъас Жабраил малаикасде абуна: “Мун а МухІаммадихъе ﷺ ва гъикъе гъесда, «Мун щай гІодулев?» – абун”, ай Жиндагоги лъалагун. Жабраил малаик ана, гъикъана Расуласде ﷺ. Расулас ﷺ абураб БетІергъан-Аллагъасеги бицана. Гъанжиги абуна БетІергъан-Аллагъас Жабраиласде: “Мун а МухІаммадихъе ва абе гъесде «Умматалъул хІакъалъулъ Дица [ай, Аллагъас] мун рази гъавизе вуго, къваридго тезе гъечІо», - ян”».

Жинца гъабураб къотІиялда рекъон, БетІергъан-Аллагъас свалат-салам лъеяв Аварагасе кьуна:

- ☑ Дунялалда – малайкзаби ритІунги цогидалдалъунги, хІажат ккараб бакІалда насро-комек гъаби; тушбабазда гІад квершел батизе гъаби; жинда нахърильлъъаразул

къадар цИкІкІне гъаби, ай тушбабазул дандечІей чучлъанагІан.

- ☒ Жив накъллолъун хадувги – Аллагъ разилгъаял асхІабзабадалгъун Ислам гІатІид гъаби; улкаби кверде росун, исламияб дин цогидал диназдаса тІадегІан гъаби; ва цогидал умматаздаса уммат хира гъаби.
- ☒ Ахираталдаги – гІаммаб шафагІаталгъе изно къейи; *Макъамун-махІмуд* ва цогидал нигІматал, тІадегІанлъи, тІокІлъи къейи.

Цойги хІадисалдаги абубеб буго:

عن عوف بن مالك أن رسول الله ﷺ قال: ((أتاني آت من عند ربي فخيرني بين أن يدخل نصف أمتي الجنة وبين الشفاعة فاخترت الشفاعة)) فهي نائلة إن شاء الله تعالى من مات لا يشرك به شيئاً. أخرجه الترمذي . «خازن» ص ٣٨٦ ، ج ٤

«Дихъе вачІана тІадегІанав Аллагъасул рахълдасан вачІунев цо чи [ай Жабраил малаик] ва дие къуна эхтияр, умматалгъул бащадаб Алжаналгъубе лгъугине гъабиялгъулги шафагІат гъабиялгъулги – бокъараб тІаса бищизе. Дица шафагІат тІаса бищана. Гъеб дир шафагІат швезе буго, *иншааллагъ*, БетІергъан-Аллагъасдехун кигІан дагъабниги ширкги гъабичІого хварав чиясе».

Цойги хІадисалда абубеб буго свалат-салам лгъеяв Ава-рагас:

وفي الحديث: ((أشفع لأمتي حتى ينادى لي أرضيتَ يا محمد فأقول ربِّ قد رضيتَ))

«Къиямасеб къоялъ дица умматалгъе шафагІат гъабизе буго, БетІергъан-Аллагъасул рахълдасан: “Мун гъанжи

разилъанищ, я МухІаммад?” – абун ахІизегІан. Цинги дицаги абизе буго: “БетІергъан, дун разилъана”, - ян». Жиндир умматалъул цохІониги чи жужахІалъув вукІун свалат-салам лъеяв Авараг разилъуларевлъиги лъалеб жо гъечІищха? Хал гъабе, бусурбаби, бацІадаб тавхІидалъул агъллолъун вугев чиясе бугеб кІудияб талихІ-рохелалъул, ай кигІанго мунагъл гІемер ругониги. ХІасил:

واعلم أن الآية لا تدل على غفران جميع الذنوب لجميع الناس بل على غفران جميع ذنوب من شاء الله غفران ذنوبه فلا تنافي الأمر بالتوبة وسبق تعذيب العصاة والأمر بالإخلاص في العمل والوعيد بالعذاب فالله تعالى لا يغفر الشرك إلا بالتوبة والرجوع عنه ويغفر ما دون ذلك من الصغائر والكبائر بالتوبة وبدونها لمن يشاء
لا لكل أحد من أهل الذنوب

Рехсараб аяталъ тІоритІел гъабуларо «киналниги мунагъл кинавниги чиясул чурула» – абураб магІнаялде. Ай, гъеб аяталъул магІна-мурад гъедин бичІчІизе бегъуларо. Нелъеда лъайзе ккола, кІоченеги бегъуларо, ТІадегІанав Аллагъас киналниги мунагъл чурула, ай тавбого гъабичІониги, Жиндие бокъани, бокъарав лагъасул. Ай, гъаб рехсараб аяталде ва цоги гълда релълъарал аятаздеги мугъчІвайги гъабун, «чурулел руго гурищ», – абураб пикроялда, мунагъл гъари гІакъиласул иш горо. ХІакъикъаталда, гъеб ккола БетІергъан-Аллагъасул нух – шаригІат балъаргъи. Жиндир бицен цебе арав ВахІшияс абухъего, нелъеда щиб лъалеб БетІергъан-Аллагъасе бокъилищ, бокъилирищ нелъер мунагъл чуризе?

Ва гъединго рехсараб аяталъ нахъчІваларо ТІадегІанав Аллагъас тавбо гъабеян нелъеда амро гъаби. Ва гъединго нахъчІваларо гІазабалдалъун хІинкъи къейги. Тавбоалде ниль ахІулелги гІазабалдалъун хІинкъи кълелги аятал

Къуръаналда дагъал гъечІелъул, гъелда нахърилъине нелъеда тІадги гъабун бугелъул. БетІергъан-Аллагъас чІезе гъареги ниль киналго, бусурбаби, истикъаматалда! Амин, амин, амин!

Рехсон аразда релъараб цойги аятги:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا نَفَعَلُونَ﴾

الشورى: ٢٥ ﴿٣٥﴾

«Гъединав БетІергъан вуго [ТІадегІанав] Аллагъ, шартІалги тІоран, бацІаадго гъабураб тавбо Жиндир лагъзадерил Жинца къабул гъабулев, ва гъединго, гІисинал рукІа, чІахІиял рукІа, ширк тун нахъеял мунагъаздаса тІасаги лъугъунев, Жиндие вокъарав лагъасда», ай тавбого гъабичІониги, тавбо гъабун хадуб ширкги чурулелъулха. Гъаб тавбого гъабичІого мунагъал чури буго – агълусуннаталъул мазгъаб. Гъеб битІарабги буго. Щаян абунни, гъелде тІоритІел аятазги гъабула бугелъул, свалат-салам лъеяв Аварагасул хІадисазги бицуна бугелъул.

Аяталъул ахиралдаги абубеб буго: «Жинда лъалевги вуго БетІергъан-АллагъкигІан гъитІинаб, кигІан дагъабниги лагъзадерица гъалулел лъикІалги квешалги гІамалал, ва гъезда рекъон жазаги гъабулев».

ТАВБОЯЛЪУЛ ХІАКЪИКЪАТ ВА ГЪЕЛЪУЛ ШАРТИАЛ

التوبة الانتقال من الأحوال المذمومة إلى الأحوال المحمودة ولها شروط ثلاثة: الإقلاع عن المعصية والندم على فعلها والعزم على ألا يعود إليها أبداً. فإن كانت المعصية

بحق آدمي فيزداد على هذه الثلاثة رابع وهو استسماح صاحب الحق ويكفي عند مالك براءة المجهول فلا يشترط عنده أن يعين له ذلك الحق. فإذا تاب بالشروط وقدر الله عليه الوقوع في الذنب مرة أخرى فإنه يتوب ولا يقنط من رحمة الله تعالى ولا يرجع عليه ذنوبه التي تاب منها. (صاوي) ص ٣٨ ، ج ٤

Тавбо абураб жо ккола, ай гьелъул магІна, квешал, какарал ахІвалаздаса реццарал, лъикІал ахІвалаздехун вуссин. ХІакъикъияб букІине ккани, тавбоаялѐ буго лъабго шартІ. Пѐцѐбисеб – магІсиятаздаса тІованго вахъи. КІиабилеб – гъабун араб магІсияталда ракІбухІи. Лъабабилеб – «Киданиги гъеб магІсияталде тІад вуссинаро», – абун ракІалъ къасд гъаби.

МагІсият бугони адамиясда хурхараб, ай жиндаги цѐгидасдаги гъоркъѐб бугеб, гьелда тІаде бачІуна ункъабилеб шартІги. Гъеб ккола жиндие хІакъ бугев чи тІаса лъугъине гъави, гъев рази гъави. Малик-имамасул мазгъабалда, жинда тІад бугеб хІакъ цІар лъун баян гъабичІониги, масала, «Дида тІад бугеб хІакъалдаса мун тІаса лъугъа», - ян жиндие хІакъ бугесда абун, гьель гІей гъабулеб буго. ЦІар лъун баян гъабун, цІакъго камилабги буго. ШартІалги тІоран тавбо гъабун хадувги, БетІергъан-Аллагъасул хІукму-къадарги букІун, цѐги магІсияталъулѐ ккани, гьелдасаги гъабила тавбо. БетІергъан-Аллагъасул рахІмат-цІобалдаса хъулги къѐтІиларо. Доб цебеккун гъабун букІараб тавбоги хвеларо.

Тавбоаялъул хІакъалъулъ дагъабги баян:

روى جابر رضي الله عنه أن أعرابيا دخل مسجد رسول الله صلى الله عليه وسلم وقال: اللهم إني أستغفرك وأتوب إليك وكبر فلما فرغ من صلاته قال له علي رضي الله عنه: يا هذا إن سرعة اللسان

بالاستغفار توبة الكذابين وتوبتك هذه تحتاج إلى التوبة . فقال : يا أمير المؤمنين وما التوبة؟ قال : التوبة اسم يقع على ستة معان : على الماضي من الذنوب بالندامة وتضييع الفرائض بالإعادة ورد المظالم وإذابة النفس في الطاعة كما ربيتها في المعصية وإذاقتها مرارة الطاعة كما أذقتها حلاوة المعصية والبكاء بدل كل ضحك ضحكته .
«روح البيان» ص ۳۱۵ ، ج ۸

Свалат-салам лъеяв Аварагасул масжидалъувеги вачІун, цо гІарабияс: «Я дир Аллагъ, дица Дудасан мунагъл чури тІалаб гъабулеб буго, дун Дудеги вуссана», - янги абун, как бухъун буго. Какдаса тІовайдал, Аллагъ жинда разилъаяв ГІали-асхІабас гъесде абун буго: «Ва гъав пуланав чи! Истигъфаралдалъун кІал-мацІ гъедин хехдаризе гъаби, ай гІицІго кІалалъ тавбо гъабунаян аби, гъересиял тавабиназул тавбо буго. Гъеб дур тавбоги тавбоялде хІажалъула – ян». Цинги гІарабияс: «Я Амирал муъмнин, тавбо кинабха букІунеб?» - ан абун буго. ГІали асхІабас ﷺ абун буго: **«Тавбо буго цІар, анлъго магІнаялде жиб кколеб, ай тавбоялъе буго анлъго шартІ!»**

- ☑ гъарун арал мунагъазда ракІбухІи, фашманлъи;
- ☑ мугъмалго тарал фарзал цІи гъари, ай какал-кІалал рецІи;
- ☑ чияр хІакъал тІадрусине гъари;
- ☑ гІибадат-тІагІаталъулъ нафс биине гъаби, ай ругъун гъаби, куци, магІсиятаздакъун хъихъун, куцун, ругъун гъабун букІараб гІадин;
- ☑ гІибадаталъул къогІлъи-захІмалъи чІамизе гъабиги доб нафсалда, мунагъазул гъуинлъи чІамизе гъабураб гІадин;
- ☑ гІадада гъабурабщинаб релъиялъул бакІалда мун гІодиги».

ХІасил, унго-унгояб, бацІадаб тавбо букІине ккани букІине ккола рехсараб анлъабго шартІ. Гьедин бацІадагго тавбо гьабурав чиясул мунагъ-хатІаби ТІадегІанав Аллагъас гьесул хІафазатазда, ай гьевгун цадахъ вукІунев кІиявго малаикасда ва гьѐб мунагъл гьабураб ракъалъул кесекалда кІочене гьабула. Ай, Къиямасѐб къоялъ дида тІад гьади-гьадианаб мунагъ гьабуна гъав чияс абун нугІлъи ракъаль гьабичІого букІине гІоло, гьединго малаикасти.

روى عبد العزيز بن إسماعيل قال يقول الله تعالى: ويح ابن آدم يذنب الذنب ثم يستغفر فأغفر له لا هو يترك ذنبه ولا هو يبأس من رحمتي أشهدكم أني قد غفرت له

ТІадегІанав Аллагъас абулеб буго мунагъл гьарулев чиясул хІакълъулъ, рахІмо-гурхІел магІнаялда: «Адамил лъимаца мунагъ гьабулеб буго, цинги Дидасан гьѐб мунагъ чури тІалабги гьабулеб буго, Дица гьѐб мунагъ чурулебги буго. Гьѐб мунагъ гьаби толевлъунги гъав гьѐчІо, мунагъл гьарулаян абун Дир рахІматалдаса хьул къотІунги гъав вукІунаро». Цинги малаикзабаздехун абулеб буго: «Дица нуж нугІзаллъун чІезе гьаруна, хІакълъунго, Дица гьѐв лагъасул мунагъл чуриялъѐ», - ян. Хал гьабе БетІергъан-Аллагъасе Жиндир лагъ кидаго тавбо гьабулевлъун, Жиндир рахІматалдаса хьул къотІуларевлъун вукІине бо-къулеб куцалъул!

Рехсон цебе араб, «БетІергъан-Аллагъ киналго ножор гІамалал лъалев вуго» абураб магІнаялда бугѐб аяталъул ахиралда сверухъ гьадинги абулеб буго:

وفي «التأويلات النجمية»: ويعلم ما تفعلون من السيئات والحسنات مما لا تعلمون أنها من السيئات والحسنات فبتلك الحسنات يعفو عن السيئات. «روح البيان» ص ٣١٥ ج ٨

«ТіадеГіанав Аллагъасда лъала гъединачал лъикІал ва квешал Гіамалал, ножоца гъарурал, лъикІал яги квешал рукІин ножодаго лъайчІого. Гъел ножода лъайчІого гъарулел лъикІал Гіамалаздалъун тІаса лъугъуна БетІергъан-Аллагъ гъединачалго квешал Гіамалаздаса». Хал гъабе БетІергъан-Аллагъас Жиндир лагъзадерил гъабулеб цІикІ-кІараб кІваралъул!

Гъалдаго релъараб цойги гІибарат:

وفي «التأويلات النجمية»: ويعفو عن كثير من الذنوب التي لا يطلع العبد عليها ليتوب عنها وأيضا يعفو عن كثير من الذنوب قبل التوبة ليصير العبد به قابلا للتوبة وإلا لما تاب. «روح البيان» ص ٣١٥ ، ج ٨

БетІергъан-Аллагъ тІаса лъугъуна лагъасул Гіемерисел гъединачал мунагъаздаса, тавбо гъабизецин жиндаго лъайчІел, ай, мунагъал рукІин жиндаго лъайчІел. Ва гъединго БетІергъан-Аллагъ тІаса лъугъуна мунагъазул Гіемераздаса, тавбо гъабилелдегоги, ай лъан гъарураздасаги, гъев лагъ лъугъине Гіоло тавбо къабул гъабулеллъун, ай гъелъие агъллолъун. Масала, цо ханасе бокъараб мехалда, жинда агъллолъун вукІинги лъан, цо пуланав чи жиндего Гіагар гъавизе, гъев чиясулъ ругел Гіоларел-щоларел рахъал, Гіайибал-ГіунгутІабиги рахчун, ай тІасалъун тун, гъев чи хІадур гъавулеб Гіадат букІуна. Гъединачалго мисал буго гъалъулги, ай тавбо гъабилелдего мунагъал чуриялъул.

Гъаб рехсараб гІибараталъе шархІалда релъараб цойги гІибаратги:

وعن عرائس الباقي : يقبل توبتهم حين خرجوا من النفس والكون وصاروا أهلا له مقدسين بقدسه ويعفو عن سيئاتهم ما يخطر بقلوبهم من غير ذكره ويعلم ما تفعلون عن التضرع بين يديه في الخلوات

ТпадегІанав Аллагъас Жиндир лагъзадерил тавбо къабул гъабула, жал нафсалдаса ва дунялалдехун руссиналдасаги рахъун, рацІалгъун, гьелъие гьел агълолгъун лъугъарал мехалда. Жиндир лагъзадерил кІалалъ абичІел, ракІалде ккарал хатІаратазда тІасаги лъугъуна БетІергъан-Аллагъ. БетІергъан-Аллагъасда лъайзеги лъала, халваталдаги рукІун, гъез гъабулеб гІамал, ай, Жинда цереги чІун гьел хІелулел, гъардолел куц.

وفي صحف إبراهيم ﷺ: على العاقل أن يكون له ساعات ساعة يناجي فيها ربه ويفكر في صنع الله وساعة يحاسب نفسه فيما قدم وآخر وساعة يخلو فيها بحاجته من الحلال في المطعم والمشرب وغيرهما

Ибрагъим аварагасде ﷺ рештІарал сухІуфазда букІана: гІакъилав чиясе рекъола жиндие рукІине хасс гъарурал сагІал: цо сагІат – БетІергъанасдехун мунажат гъабизе ва БетІергъан-Аллагъасул афгІалазул пикро гъабизе, ай гьал зобал-ракъал, бакъ-моцІ, цІваби, гъезул гІуцІи, гъезул хъвади ва гъединго гъаб кинабго махлукъат-гІалам, лъель, ракъада, гъаваялдасан хъвадун гІумро жедеца гъабулел – гъеб кинабго бижун бугеб куц, хьихъулеб куц, ризкъи къолеб куц; цойги сагІат – жиндирго нафсалгъул хІисаб гъабизе, ай лъикІал-квешал гІамалазул рахъалъ гъабун щиб араб, гъабизе щиб бугеб абун; цойги сагІат – жиндирго цогидал хІажатал тІорайзеги.

وروي أن رجلا قال للدينوري رحمه الله: ما أصنع فكلما وقفت على باب المولى صرفني البلوى . فقال: كن كالصبيّ مع أمه فكلما ضربته يجزع بين يديها ويتضرع فلا يزال كذلك حتى تضمه إليها

Цо чияс абулеб буго батІинияб агълоялдасан цо кІудияв гІалимасде: «Дица щиб жо гъабилеб? БетІергъан-Аллагъасда цева чІаравщинахъе, дун цо кинаб букІаниги къварилъиялъ [пикрабаз, хивалаз] вуссине гъавула». ГІалимас гъасда абулеб буго: «Мун вукІа эбелалда кодоб бугеб гъитІинаб лъимергІадин. Эбелалъ къабунагІан жиб эбелалда цева зигардулеб, гІодулеб букІунеб, кодобе бачинегІан». ХІакъикъаталдаги, эбелалъул каранда хахула бугеб лъимадул мисал – гъеб ккола бусурманчиясе, хасго тІарикъаталъул агълолъун ругезе, кутакалда кІвар бугеб вагІзалъун. Бакъаниги, къечаниги, квачаниги, эбелалъ къабуниги, гъеб лъимада лъалареб гІадин эбелалда хурхин горони, гъеб мисалалда вукІине ккола бусурманчиги. ТІаде бачІани къварилъи-захІмалъи, балагъ, яги мискинлъипакъирлъи, гъелде саброги букІине ккола; бечелъи цвани, рахІаталде ккани, гъелъие гІоло БетІергъан-Аллагъасе щукруги гъабизе ккола. Кинабниги – лъикІаб букІа, квешаб букІа, нелъее бокъулеб букІа, бокъулареб букІа – БетІергъан-Аллагъасдалъун горони букІунареблъиги лъайзе ккола, таваккал-мугъчІвайги Досде букІине ккола. Сабабал хІалтІизе гъариялъ ТІадегІанав Аллагъасде таваккал тІами хойзеги гъабуларо. Сабабал хІалтІизе гъаризе ккола, дунялалъул умуразулъги ахираталъул умуразулъги, батІалъи гъечІого. Сабабал хІалтІизе гъаризе бегъуларин абулев чи, гъесде абе унгеян остарасухъе – тІарикъат босизеги, гІалимасухъе – гІилмо цІализеги, дибирасухъе – лъалареб гъикъизеги, унтидал – тохторасухъеги ва гъединго цо щиб букІаниги жо жиндасан тІалаб гъабун вачІарав чиги, дидасан тІалаб гъабичІого, Аллагъасдасан тІалаб гъабеянги абун, нахъе витІе абе.

БетІергъан-Аллагъасул рахІмоялъул хІакъалъуль цойги мисал:

وفي الخبر: أن بعض المذنبين يرفع يده إلى جانب الحق فلا ينظر إليه أي بعين الرحمة ثم يدعو ثانيا فيعرض عنه ثم يدعو ويتضرع ثالثا فيقول يا ملائكتي قد استحييت من عبدي وليس له رب من غيري فقد غفرت له

Мунагъал гъарулеб агълоялдасан цояс цо нухалда БетІергъан-Аллагъасда цере ккола кверал. Аллагъ ﷻ рахІматалъул балагъиялдакъун гъасухъ валагъуларо. КИабизеги гъарула гъас БетІергъан-Аллагъасде, гъанжиги БетІергъан гъасдаса вуссуна. Лъабабизеги, кутакалда хІелун, гъарула гъас БетІергъанасде. Гъанжи абула БетІергъан-Аллагъас малаикзабаздехун: «Я Дир малаикзаби, гъадин хІелун гъабун хадуб лагъасул гъари-дугІа жаваб гъабичІого тей Дида рекъоларо, Дун горони гъасул БетІергъанги гъечІо, Дица гъасул мунагъал чурана», - ян.

مهمة . وفي الخبر : ((إن الله لا ينظر إلى صوركم وأموالكم بل إلى قلوبكم وأعمالكم)) يعني إن كانت لكم قلوب وأعمال صالحة تكونوا مقبولين مطلقا وإلا فلا وربما يهتدي إلى الطريق المستقيم من مضى عمره في الضلال وذلك لأن شقاوته كانت شقاوة عارضة والعبرة للحكم الأزلي والسعادة الأصلية فإذا كان كذلك فيمحو الله الباطل وهو الكفر ويثبت الحق وهو الإسلام وربما يختم على قلب من مضى وقته على الطاعة فيصير عاقبته إلى المعصية بل إلى الكفر كبلعام وبرصيص ونحوهما ممن كانت شقاوته أصلية وسعادته عارضة. «روح البيان» ص ٣١٤ ، ج ٨

«БетІергъан валагъуларо ножер сифат-сураталъухъ ва боцІи-малалъухъ – валагъула ножер ракІазде ва гъарулел гІамалазде». Ай, ножор рекІель бугони ихлас, бацІцІадаб нийят, гъабулел гІамалги бугони лъикІаб, нуж рукІуна ТІадегІанав Аллагъасда аскІор къабул гъаруралъун. РекІел

нийяталги рацІадал гъечІони, гІамалалги квешал ругони, иш гІаксалда букІуна.

Исламияб, битІараб нухалда тІовитІизе бегула гъадиनाव чиги – жиндир гІумро къосиналда арав, ай гІумрого квешлъиялда арав. Гъеб кинин абун, гъев чиясул шакъават, ай къосун хъвади, букІун тІаде бачІараб, аслияб рижиналда сагІидияв, ай бахъи къурав, витІун ккаравлъун. Гъединав, жиндир асло-рижин сагІидияв, бахъи къуравлъунги вукІун, гІумро куфруялда, гІисян- фискъоялда арав чиясул, гъеб кинабго чурула. Жиндир гІумро гІибадат-тІагІаталда арав чиги, ахиралда ракІалда шакъаваталъул мугъруги чІван, ай квешаб рахъалдеги вуссун, гъесул ахир мекъса ккезеги бегула, гъев чи аслияб рижиналъулъ шакъиявлъун вукІун, сагІадат, ай лъикІ хъвади, тІаде бачІараб букІун. Гъалъие мисалги: хал гъабе иблисалъул, аза-азар соназ гІибадаталда, бахъикъураблъунги букІун, ахиралда БетІергъан-Аллагъас рахІматалдаса бачахъараб. Ва гъединго хал гъабе ФиргІавнил сихІрочагІазул, гІумро куфруялдаги ун, ахир тавхІидалдеги рачІун, ФиргІавница чІван шагъидлъун хварал. Цересел умматазул заманалда БалгІам, Барсис абун машгъурал ахІбарал къосун хоялъул къисаги цебеги бицун ун букІана. Исламияб дин бачІун хадубги гъединабго вакъигІат ккана Ибну-Сакъа абун машгъурав чиясул. Гъебги тІахъадаги бицараб, цебеги нелъецаги рехсараб машгъураб къиса буго. Гъадин ишги букІаго, гІакъилав чияс кин гъабизе бегулеб жиндир гІилмо-гІамалалде мугъчІвай? ГІисян-фискъоялда вукІунилан Аллагъасул рахІматалдаса хъулги къотІизе бегъилищ, Досул рахІмо-цІобалъул гІатІилъи нелъеда лъала бугелъул. СагІидияллъун ратаги нилъ киналго! Амин! Амин! Амин!

ТАВБОЯЛЪУЛ ХІАКЪАЛЪУЛЪ ДАГЪАБГИ БАЯН

Тпадегіанав Аллагъас абублеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾﴾ النساء: ١٧

«Тпадегіанав Аллагъас, Жинда тпадабго гъечІониги, къабул гъабизе къотІи гъабураб тавбо, гъединал гпадамазул тавбо буго гъеб, жедеца жедер жагъиллъиялъ, гІакъло гпунгутІиялъ магІсиятал гъарулел. Цинги гъел гъарурал магІсиятаз ракІги бухІун, гъелдаги пашманлъун, хехго, ай божкъаликъего хвел тпаде швелалдего жедеца тавбо гъабурал. Гъел гпадамазул Тпадегіанав Аллагъас тавбо къабул гъабула. Тпадегіанав Аллагъ вуголъана, Жинда гъезул тавбоьялълъ бугеб ихлас, бацІцІалъи, ритІухълъи лъалевълъун, Жиндир шаргІалълъ хІукму гъабулевълъунги».

قال قتادة رضي الله عنه: أجمع أصحاب رسول الله ﷺ على أن كل شيء عصى الله به فهو جهالة عمدا كان أو غيره وكل من عصى الله فهو جاهل. «خازن» ص ٣٣٠، ج ١

Свалат-салам лъеяв Аварагасул асхІабзаби тпад рекъана, жиндалълъун БетІергъан-Аллагъасде гІасилъи кколебщинаб жо, ай пиша-гІамал – жагълло букІиналда, бокъун гъабураб букІаниги гъеб пиша-гІамал, букІинчІониги, батІалъи гъечІого. Гъединго Аварагасул ﷺ асхІабзаби рекъана [разияллагъу гІангъм аждагІин] БетІергъан-Аллагъасде гІасилгъарав кинавниги чи жагъилавлълъун вукІиналдаги. Гълълъул пикро гъабуни, гъаб нелъер заманалда, дида-санго байбихълъун, жагъилав горев чиго щив вукІинев? Нелъерго къагІидаялда, нелъеца гІилмо цІаличІев чиясда

жагъилавин абулеб букІаниги, хІакъикъат гъаб рехсараб гІибараталда букІухъе буго.

Ибну Габбасидасанги бицана [رضي الله عنهما]:

قال ابن عباس رضي الله عنهما: من عمل السوء فهو جاهل ، من جهالته عمل السوء . فكل من عصى الله سمي جاهلا وسمي فعلة جهالة وإنما سمي من عصى الله جاهلا لأنه لم يستعمل ما معه من العلم بالثواب والعقاب وإذا لم تستعمل ذلك سمي جاهلا بهذا الإعتبار

Щив чи вугониги жинца квешаб гІамал, ай магІсият гъабун, гъев чи жагъилчи ккола, гъеб жагълоялдаса жив вахъизегІан. Досул жагъиллъиялъ буго дос квешаб гІамал гъабурабго. ХІасил, кинавниги, БетІергъан-Аллагъасде гІасилъарав чиясде жагъилав чиян абула. Дос гъабураб квешаб гІамалалде жагълоянги абула. ГІадегІанав Аллагъасде гІасилъаравщинав чиясде жагъилавинги абуна, гъес жинда лъараб гІилмо гІамалалда бегъизе гъабунгутІиялъе гІоло, ай лъикІаб гъабунѝ – ажро-кири, квешаб гъабунѝ – гІазаб-гІакъоба букІунеблъѝ лъай гІадинаб гІилмо. ГІадегІанав Аллагъас жиндие къураб гІилмо-лъаялдасан пайда босичІеб, гъелда гІамал гъабичІеб мехалда, гъелдалъун абуна гъесда жагъилавиланги.

Гъаб гІибараталдасанги бичІІулеб буго, кигІан гІемераб гІилмо цІаланиги, лъаниги, гъелда рекъон гІамал гъабулеб гъечІони, гъев чиясде гІалимин абулареблъѝ.

«Гъединал гІадамазул гъабула БетІергъан-Аллагъас тавбо къабул, ай хвалил гІаламатал жиндие загъирлъѝилелде щвезегІан тавбо гъабуразул. БетІергъан-АллагъЖинда лъалев вуго Жиндир муъминал лагъзадерил ракІазуль бугеб сидкъо, якъин».

Жагъалат абураб раглиялъул мағна-мурад бицунаго, руго гъадинал глибараталги:

وقيل: معنى الجهالة أن يأتي الإنسان بالذنب مع العلم بأنه ذنب لكنه يجهل عقوبته. «خازن»

Жагъалаталъул мағна ккола инсанас мунагъ гъаби, гъеб жо мунагъ букІин жинда лъайгун цадахъ, кинниги, мунагъ букІин лъаниги, гъелдалъун гІазаб-гІакъоба букІунеблъи лъайчІого.

Цойги глибарат:

وقيل: معنى الجهالة هو اختيار اللذة الفانية على اللذة الباقية

Жагълоялъул мағна ккола, ахираталъул лазат-рахІатги тун, гъебги кІочон, дунялалъул лазат тІаса бици.

Цойги рохел:

روي أن جبريل عليه السلام أتاه عند موته ﷺ فقال: يا محمد الرب يقرؤك السلام ويقول من تاب قبل موته بجمعة قبلت توبته. فقال ﷺ: ((الجمعة كثير)) فذهب ثم رجع وقال: قال الله تعالى من مات قبل موته بساعة قبلت توبته. فقال: ((الساعة كثير)) فذهب ثم رجع وقال: إن الله يقرؤك السلام ويقول إن كان هذا كثيرا فلو بلغ روحه الحلق ولم يمكنه الاعتذار بلسانه واستحى مني وندم قلبه غفرت له ولا أبالي. «روح البيان» ص ١٧٨ ، ج ٢

Жабраил малаик вачІана свалат-салам лъеяв Аварагасухъе, жив хвалил унтулъ вугев мехалда, ва абуна: «Я МухІаммад! Дуде БетІергъан-Аллагъасул саламги буго, абубебги буго [Аллагъас]: «Щив чи вугониги жинца тавбо гъабун, цо анкьаль хвалдаса цебе, Дица гъев чиясул тавбо къабул гъабила», - ян. Свалат-салам лъеяв Аварагас абуна:

«Анкъ – гЕмер буго», - ян. Жибрил ﷺ ана, тІад вуссунги вачІана ва абуна: «ТІадегІанав Аллагъас абулеб буго: “Щив чи вугониги цо сагІаталъ хвалда цебе жинца тавбо гъабун, гъев чиясул тавбо Дица къабул гъабила”, - ян». Свалат-салам лъеяв Аварагас: «Цо сагІатги – гЕмер буго», - ян абуна. Гъанжиги Жибрил ана, тІад вуссунги вачІана ва абуна Аварагасде ﷺ: «Дуде Аллагъасул рахъалдасан саламги буго ва абулебги буго: “СагІатги гЕмер батани, жиндир рухІги шокъробе щведал, кІал-мацІалъ гІузру бачинеге гІажизлъидал, гъелдалъун жив Дидасаги нечарав мехалъ, араб гІумроялда, гъарурал мунагъазда ракІги фашманлъидал, Дица гъесул тавбо къабул гъабила, гъесул мунагъазул кІварги Дица гъабиларо”, - ян».

Амма лъайзе ккола, гъеб шокъробе рухІги щун хола вукІин якъинлъаниги, кинавниги чи горев тавбо гъабиялде кантІулев. Чанги рухІ бахъула вугев чияс аскІор ругезде хъалиян къеян абунги, бихъараз бицун, лъараб хабар буго. Цебеги бицун араб бугониги, цо цІаларав абун гІадамазда жанив машгъурав чияс хвалилгье лъугъиндал абурал ахирисел рагІаби: «Гъал коммунистаз Аллагъ гъечІин аби битІараб батизе ккола, – вукІаравани [ай Аллагъ], диде гъаб рак унти ккезе букІинчІо, яги ккезе тезе букІинчІо», - ян аби. БетІергъан-Аллагъас цІунаги нилъ, бусурбаби, киналго, рухІ бахъиялда аскІор тавбо гъабизе кантІулареллъун ратиялдаса, гъенив мекъса ккарав, талихІ къарав чиясе тІокІаб талихІ-рохел гъечІелъул.

Свалат-салам лъеяв Аварагас абун буго цойги хІадисалда:

قال ﷺ: ((إن الله يقبل توبة عبده ما لم يغرغر)) أي لم يبلغ روحه الحلقوم وعند ذلك يعاين ما يصير إليه من رحمة أو هوان ولا ينفع حينئذ توبة ولا إيمان

«ТпадегІанав Аллагъас Жиндир лагъасул тавбо къабул гъабула, рухІ шокъробе щвезегІан». Ай, цебе рехсохъе, шокъробе рухІ швараб мехалда гъев чиясда бихъизе гъабула жив унев бакІ – Алжан яги жужахІ. Гъеб мехалда гъабураб тавбо гІусатазул къабул гъабуларо, гъединго капурчияс иман лъуни, гъебги къабул гъабуларо.

ХІасан аль-Басрияс абуна:

قال الحسن البصري رحمه الله : استغفارنا يحتاج إلى استغفار

«Нелъер истигъфар хІажалъула жиндаса тавбо гъабиялде». Гъединго абун буго машгъурай Аллагъасул кІудияй вали РабигІат аль-Падавияталъги. Хал гъабе, диналъул вацал, гъадинал халкъалда машгъурал вализабазул БетІергъан Аллагъасдаса хІинкъиялъул кутак, жедеца гъабураб гІибадат-тІагІат дозда жолъунцин бихъулареб куц. ХІасил, БетІергъан-Аллагъ лъай цІикІкІанагІан цІикІкІуна Досдаса хІинкъи. Аллагъасдаса хІинкъараллъун ратаги ниль киналго, хириял бусурбаби! Гъелде абула *рагъсул-мал* абун.

Цойги рохел:

روي أن الملائكة تعرج إلى السماء بسيئات العبد فإذا عرضوها على اللوح المحفوظ يجدون مكانها حسنات فيخرون على وجوههم ويقولون ربنا إنك تعلم أنا ما كتبنا عليه إلا ما عمل فيقول الله تعالى: صدقتم ولكن عبدي ندم على خطيئته واستشفع إليّ بدمعه فغفرت ذنبه وجُدْتُ عليه بالكرم وأنا أكرم الأكرمين . «روح البيان» ص ١٧٩ ج ٢

Лагъас гъарурал квешал гІамалалги росун, гІамалал хъвалел малаикзаби зодоре рахуна. Цинги гъел квешал гІамалал *ЛавхІул-МахІфузалде* цере рахъидал, гъел малаикзабада гъенир хъван ратула лъикІал гІамалал, ай

жедеца рачІарал квешал гІамалазул бакІалда. Цинги ма-
лаикзаби, БетІергъан-Аллагъасдаса нечон, хІинкъун, суж-
даялда ккола ва абула: «Я нежер БетІергъан! Дудаго лъала,
нежеца хъвайчІо гъав лагъас гъабураб гІамал горони», -
ян. БетІергъан-Аллагъас гъазда абула: «Ножоца бицунеб
битІараб буго. Кинниги, гъев Дир лагъасул гъеб хатІаялда
ракІбухІана, бадисан магІоги тІинкІулаго, Дидасан гъеб
чури тІалабги гъабуна, Дица гъесул гъеб мунагъги чурана.
Дун гъесие сахавалъана Дирго сахаваталдалъун, лъугІи
гъебЧеб рахІматалдалъун. Дун сахаватазул бицунго саха-
ватавги, лъикІлъи гІемеравги вуго».

ХІасил:

اعلم أن الله إذا أراد بعبد خيرا اصطفاه لنفسه وجعل في قلبه سراجا يفرق بين
الحق والباطل ويبصر عيوب نفسه حتى يترك الدنيا وحطامها ويلقي عليها ذمامها

ТІадегІанав Аллагъасе бокъараб мехалда Жиндир
лагъасе лъикІлъи, гъев тІаса вищула Жиндие лагълъи,
гІибадат-тІагІат гъабиялъе, ай гъев лагъасе тавфикъ
къола. Гъесул рекІельги гъабула гвангъараб чирахъ, жин-
далъун батІа бахъизе лъалеб хІакъабги батІулабги, ва
гъединго, жиндалъун рихъулеб нафсалъул гІуюбалги.
Ай, гъев лагъасул ракІ гвангъизе гъабула илагъияб ну-
ралдалъун, цинги гъесда батІа бахъизе лъала хІакъабги
батІулабги, гъединго рихъула жиндирго нафсалъул
гІуюбалги, ахиралда дунялги дунялалъул берцинлъи
тезегІан ва тІобанго дунял рехон тезегІанги.

ТАВБО КЪАБУЛ ГЪАБУНГУТИЯЛЪУЛ БАЯН

Хадусеб аяталда абулеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْفَنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ

عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٨﴾ النساء: ١٨

«Тавбо къабул гъаби гъечІо гъединал гІадамазе, жедеца мунагъл гъарулел, цинги жедер цояв лъугъиндал хвалилгье, ай щокъробе рухІги щведал, цебе рехсохье, Гизраил малаик ва жиндие ахираталда вуссине къачІан бугеб бакІ – жужахІги бихъидал, дунялалде тІад вуссине щвеялдаса хълуги къотІидал, жинца абулев «Дица тавбо гъабуна», - ян. Ва гъединал гІадамазеги гъечІо тавбо къабул гъаби, гІумро куфруялдаги ун, ахиралда, рехсон арал гІаламатал жедее загърлгъидал, нежеца гъанжи тавбо гъабунаян абулел. Гъаб кІиябго тайпа гІадамазул, ай мунагъазда гІумро аралги куфруялда гІумро аралги, тавбо къабулги гъабичІого жал хварал, гъезие къачІан хІадур гъабун буго ахираталда даимаб, кутакаб гІазаб», ай жужахІ. Цойги рохел:

قال المحققون : قرب الموت لا يمنع من قبول التوبة بل المانع من قبولها مشاهدة الأحوال التي لا يمكن معها الرجوع إلى الدنيا بحال ولذلك لم تقبل توبة فرعون ولا إيمانه. «خازن» ص ٣٣١ ج ١

МухІакъикъуназ абуна: «Хвел гІагарлъиялъ тавбо къабул гъаби нахъчІваларо. Тавбо къабул гъаби нахъчІвала жинде тІаде рачІарал гъединал ахІвалаз, дунялалде нахъ вуссиналдаса жиндир хъл къотІарал». ГІумроялгъл ахир гъеб даражаялде щвезегІан, унтуда жанибгицин бихъулищ БетІергъан-Аллагъас тавбо къабул гъабулеб?! ТІокІавги кинха гурхІилев?!

Ралъдал гъварилъухъа гъавасаз рахъун,
 Ракъдаде росарал магданаллъидал,
 МагІна-мурад цоял гІибаратазул
 Бицен халалъанин, нуж тІаса лъугъа.

Тюгьол авлахъазда сверулев мехалъ
 МахІ берциналщинал тІезе рокъула,
 ТІолалго ракларун, данде гъаризе
 Гъунарги гІоларо, ресги щоларо.

Щварал-кІваралниги ракларичлого
 РакІги букІунаро кІвахІаллъун чІезе,
 Гъимат-кІвар кІудияб истигъфар-свалат
 Тезеги бегъилищ баян къечлого.

БетІергъан-Аплагъас гъаб гІаламалде
 «Тавбо!» - йилан горищ ахІула бугеб?
 АхІиялъе жаваб гъабичІилазе
 Гъабуларищ хІукму жужахІалдалъун?

Радал-бакъанида нус-нус истигъфар
 Расулас гъабураб, гъалъул хал гъабе,
 Гъальго бицунарищ тавболялъул кІвар,
 КІвар гъечлого тоге талихІ бокъарас!

Метер кванайзаян жакъа чІоларин,
 Къойил гъабе тавбо мунагъаздаса,
 Мунагъ-хатІабазулъ тІерхъарал нелъей
 ТІокІаб дару гъечІин, гъелда даимлъе!

Дунял бокъиялъул унти абуні –
 ТІолго унтабазул эбел бугелъул,
 Элъулъе ккечлев чи нелъерги гъечІин,
 ЧІалгІул кин тІобайлеб тІиб хІалтІизаби?!

ЛАГЪ ЖИНДИР МУНАГЪАЗЕ МУКИУРЛЪИЯЛЪУЛ ХИРАЛЪИ

فوائد: قال سهل رضي الله عنه إذا عمل العبد حسنة وقال : يا رب أنت الذي وفقّني وأعتنتني قال الله تعالى أنت أطعت وأنت تقربت وإن قال أنا عملت قال الله تعالى: أنا الذي قدرت ثم يعرض عنه. «نزهة المجالس» ص ٣٣٩

Сагълоца абуна, ай бицана: «ТпадегІанав Аллагъасул лагъас абураб мехалда, цо лъикІаб гІамал гъабидал: “Я БетІергъан! Гъаб гІамал гъабизе дие тавфикъ къуравги, комек гъабуравги Мун вуго”, – абун, ТпадегІанав Аллагъас абулила: “Мун Дие мутІигІлъана, Дидеги гІагарлъана”, – абун. Лагъас абуні: “Дица пуланаб лъикІаб гІамал гъабуна”, - ян, БетІергъан-Аллагъас абулила: “Дуе гъеб къадар гъабураб Дун вуго”, - ян, ва гъесдасаги вуссунила. Бихъулиш БетІергъан-Аллагъасе «дица» - ян абизе боқьулареб куц?

إذا عمل العبد سيئة وقال يا رب أنت قدرت عليّ غضب الله عليه وقال أنت عصيت وأنت أسأت

Цо квешаб гІамалги гъабун, лагъас абураб мехалда: «Я БетІергъан-Аллагъ! Гъаб къадар дие хъварав Мун вугоха», – абун, БетІергъан-Аллагъасул гъесда ццин бахъуна ва абула: «Мун диде гІасилъана ва мун квешлъана», - ян. Ай, лагъасе боқьана къадар хъварав Аллагъги вукІун, жинца гъабураб мунагъалъул гІайибалдаса живго ворчІизе. Гъеб букІунареблъи нелъеда лъайзе ккола!!!

وإن قال : يا ربّ أنا ظلمت نفسي وأسأت . قال الله تعالى : وأنا قضيت وأنا غفرت
وسترت

Доб квешаб гІамал жинца гъабидал лагъас абуні: «Я БетІергъан-Аллагъ! Дица дирго нафсалда зулму гъабуна ва

дун квешлъана», - ян, БетІергъанас абула: «Дицаги хІукму тЮбайзе гъабуна, дур мунагълги чурана, гълги рахчана», - ян. Хал гъабе, БетІергъан-Аллагъасе бокъулеб куц ниль нелъедаго ккараб гІайибалъе мукІурлъи!

وعن بعضهم أنه كان يقول: يا إلهي أنت قضيت وأنت حكمت فهتف به هاتف وقال: هذا شرط الربوبية فأين شرط الاعتراف بالعبودية فقال: يا إلهي أنا عصيت وأنا أذنبت فقال الهاتف: وأنا غفرت وأنا سترت وأنا أهل التقوى وأهل المغفرة

СалихІуназдасан, ай лъикІал гІадамаздасан цояс абулеб букІун буго: «Я дир Аллагъ! ХІукму къотІаравги, гъеб тЮбайзе гъабуравги Мун вугоха», - ян. Цинги гъасде ахІун буго гъатифаль, ай Аллагъасул рахълдасан: «Гъеб хІукму къотІиги, тЮбайзе гъабиги рубубияталъул шартІ буго [ай, Аллагълъун вукІиналъул шартІ буго. Масала, ТІадегІанав Аллагъ горесда жиндие бокъараб хІукму гъабизеги, гъеб тЮбайзе гъабизеги кІоларелъулха. Намруз-ФиргІавницаги бана дагІба рубубияталда, ай кІиявго чІун вукІана жив Аллагълан]. Лагълъиялъе мукІурлъиялъул шартІ кибараб?» – абун. Цинги дов чияс абун буго: «Я дир Аллагъ! Дун дуде гІасилъана, дица мунагълги гъабуна», - ян. Гъанжиги ахІун буго гъатифаль: «Дунги дуда тІаса лъугъана, дур мунагълги Дица чурана. Дун вуго *Агълу-ттакъва* ва *Агълуль-магъфират*». Ай, «Дун вуго агълолъун, нуж хІинкъиялъеги ва ножор мунагъл рахчиялъеги».

Аварагас абунa, гІалайгъи свалату вассалам:

عن النبي ﷺ: ((الموت أهون على التائب من شربة باردة للعطشان)). «نزهة المجالس» ص ۳۳۹

«Тавбо гъабурав чиясе хвел – къечарав чиясе цІорораб лъим гъекъеялдасаги бигъаяб буго», - ян.

فإن قيل: كيف أخفى الله الموت والقيامة؟ فالجواب: إن الله تعالى وعد بقبول التوبة فلو بين ذلك تمادى العبد في المعصية إلى ذلك الوقت فيكون كالإغراء له الفعل وهو لا يجوز

Тіадегіанав Аллагъас инсанасдаса жив холев мехги Къиямасеб къо чІолеб мехги бальго щай гъабураб абуні, – нельеца цебе бицухъе, Тіадегіанав Аллагъас къотІи гъабун буго хвалил гІаламатал загъирлгъизегІан цебе гъабураб тавбо къабул гъабизе. Гьелдаго цадахъ, БетІергъан-Аллагъас лагъасе загъир гъабун букІарабани жив холев заман, гъев даимлгъизехъин вукІана магісіятазда, тавбоги гъабичІого, гІумроялгул ахиралде щвезегІан. Цинги гъеб ккезехъин букІана магісіятал гъаризе тІами гІадаб жолгъун. Гъеб бегъичІо. Къиямасеб къо чІолеб заман бальго гъабиги гьелдаго релгъон буго.

Муса аварагас ﴿﴾ Тіадегіанав Аллагъасде абун буго, ай гъикгъун буго:

قال موسى ﴿﴾: يا رب إذا سألك الطائع ماذا تقول له؟ قال: أقول له لبيك. قال: فالزاهد؟ قال: أقول لبيك. فالصائم؟ قال: أقول لبيك. قال: فالخاطيء؟ قال: أقول لبيك لبيك لبيك ، يا موسى كل واحد من هؤلاء يتكل على عمله والعاصي يتكل على رحمتي وأنا لا أخيب عبدا اتكل عليّ لأني قلت ﴿﴾ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ﴿﴾ الطلاق: ٣

«Я дир БетІергъан! Дуге мутІигІав лагъас Дуге гъаридал, Дуца щибин абубеб?». Тіадегіанав Аллагъас жаваб гъабун буго: «“Лаббайка” абубеб», - ян. Ай, «Гъале дун хІадур вуго», - ян. КІиабизеги абун буго Муса аварагас ﴿﴾ «Дунял рехон тарав загъидас гъарани, щибин абубеб?». БетІергъан-Аллагъас жаваб гъабун буго: «“Лаббайка” абубеб», - ян. Лъабабизеги абун буго Муса аварагас ﴿﴾ «КІал ккурав чияс гъаридал щиб абубеб?». БетІергъан-Аллагъас жаваб

гъабун буго: «“Лаббайка” абула», - ян. Гъанжиги абун буго Муса аварас ﷺ: «Мунагъ гъабурав чияс гъаридал, щиб абулеб?». БетІергъанас жавабги гъабун буго: «“Лаббайка, лаббайка, лаббайка”, - ян абула, я Муса». ТІадеги жобан буго БетІергъан-Аллагъас: «МутІигІасул, загъидасул, кІал ккурасул мугъчІвай букІуна жиндирго гІамалалде, мунагъ гъабурасулин абун мугъчІвай букІуна Дир рахІматалде. Диде мугъчІвай гъабурав лагъ Дица гІадада хойзе толаро, Дицаго абун бугелъул: “Аллагъасде таваккал тІамун щив чи вуго ни, гъев чиясе Аллагъас гІей гъабила”, – абун».

ХІасил, БетІергъан-Аллагъасе кутакалда бокъула Жиндир лагъ жиндасан ккараб мунагъалъе мукІурлъизе ва тавбо гъабизе. Ккараб хатІаялъеги мукІурлъун, гъелда ракІги бухІун тавбо гъабидал, Адам аварас ﷺ БетІергъан-Аллагъас халкъалъулго эменлъун гъавуна. МукІурлъизеги тавбо гъабизеги чІухІараб иблис БетІергъан-Аллагъас, рахІматалдасаги бачахъун, халкъалъулго тушманлъун гъавуна. Гъаб мисал гІун буго гІакъилав чиясе, пикро гъабун.

وفي الخبر: ((إذا تاب العبد توعدتوبته بين السماء والأرض سبعين قنديلا وينادي المنادي ألا وإن العبد قد اصطاح مع ربه)). «نزهة المجالس» ص ٣٤٠

«Лагъас тавбо гъабураб мехалда бакулила, гъеб тавбо ялъ, зобалдаги ракъалдаги гъоркъоб, ай гъаваялда, лъабкъоялда анцІго чирахъ. Цо ахІулев чиясги [ай Аллагъасул рахъалдасан] ахІулила: балагъейила нуж, кантІейила, пуланав лагъас БетІергъанасулгун рекъел гъабунила, ай гъев лагъ Аллагъасулгун ракълиде вачІанила».

لما خرج يوسف ﷺ من الجب أشرق نوره على جبال كنعان كذلك العاصي إذا بكى
ندما أشرق نوره تحت العرش فتقول الملائكة ما هذا النور؟ فيقال: هذا عبد خرج
من جب المعصية إلى فضاء الطاعة. «نزهة المجالس» ص ٣٤٣

Юсуф авараг ﷺ гъуйниса къватІиве вахъарав ме-
халда гъесул нуралъ КанГІаналъул мугІрул гвангъун
руго. Гъелдаго релъльон, БетІергъанасде гІасилгъиялда
вукІарав лагъ, гъелда раКІги бухІун, гІодарав мехалда,
гъесул нур гвангъула ГІаршалда гъоркъ. Цинги мала-
икзаби: «Гъаб нурго щибдай?» – абун цуцадехун КІалгъарал
мехалда, гъезде бицуна: «МаГІсиятазул гъуйниса къва-
тІивеги вахъун, гІибадат-тІагІаталъул авлахъалде вахъарав
лагъасул нур буго», – абун.

Свалат-салам лъеяв Аварагасги абун буго:

وفي الحديث: ((أغلقوا أبواب المعاصي بالاستعاذة وافتحوا أبواب الطاعة بالتسمية))

«Ножоца маГІсиятазул бабал, ай гъапаби къай *АгІузу*
биллагъи... бахъиялдалгъун, гІибадат-тІагІаталъул бабалги
рагъе *Бисмиллагъ...*алдалгъун.

قال نيسابوري: لما أنظر الله تعالى إبليس قال: وعزتك ما أخرج من قلب بني آدم
ما دام فيه الروح. فقال: وعزتي لم أمنعهم التوبة ما دامت أرواحهم في أجسادهم.
فقال: لأغوينهم أجمعين. فقال تعالى: لأكفرن عنهم سيئاتهم. فقال: لآتينهم من
بين يديهم (قال العلّائي: ينسيهم الآخرة) ومن خلفهم (معناه: يزيّن لهم الدنيا)
وعن إيمانهم (معناه: يصدّهم عن الحق) وعن شمائلهم (معناه: يزيّن لهم الباطل).
قال الرازي: لما قال هذا الكلام رقت قلوب الملائكة على البشر، فأوحى الله تعالى
إليهم أنه بقي بالإنسان جهة الفوق والتحت فإذا رفع يديه في الطاعة على سبيل
الخشوع أو وضع وجهه على الأرض على سبيل الخشوع غفرت له ذنوب سبعين
سنة. «نزهة المجالس» ص ٣٤٦

Адам аварагасе ☞ сужда гъабиялда инкар ккоялдалъун ТІадегІанав Аллагъас иблис рахІматалдаса бачахъана. Цинги гъеб малгІуналъ БетІергъан-Аллагъасде гъарана жиб Къиямасеб кьо чІезегІан гъалаг гъабичІого теян. Гъелъул гъариялъе жавабги гъабун, БетІергъанас гъеб тезеги тана. Гъеб малгІуналъул гъариялъе жаваб гъаби муъминчиясул дугІаялъе жаваб гъабиялда релълъене гъабизеги бегъуларо. Гъеб релълъона рагІияталда гъорлъан бищунго жинда рихарав чияс цо расги гореб жо гъарараб мехалъ, ханас, гъев чи тІаса вихъизе гъавурав хІисабалда, гъесие гъеб жо кьун теялда. Цойги абуні, БетІергъан-АллагъгІадло битІарав, зулму гъечІев вугелъул, ункъо-азарго соналъ доб малгІуналъ гІибадат гъабунги бугелъул, – гъелда дандбитІун гъабураб лъикІаб жазалъунги букІине, ай ахираталда долъие жужахІ горони гъечІелъул. Гъеб жиндир гъариялъе жавабги гъабун, БетІергъан-Аллагъас жиб беччан тедал, гъеб малгІуналъ БетІергъанасдехун абун гъедун: «Дур тІадегІанлъиялхІаги, дун Адамил лъимадул рекІелъа къватІибе бахъине гъечІо гъезул чорхолъ рухІ бугебгІан заманаялъ». Цинги БетІергъан-Аллагъас абун гъелде: «Дир тІадегІанлъиялхІаги, Дицаги гъел нахъчІвайзе гъечІо тавбо гъабиялдаса, гъезул чорхолъ рухІ бугебгІан заманаялъ». Гъанжиги абун иблисалъ: «дица гъаб Адамил зурят кинабго къосине гъабичІого тезего теларо». БетІергъан-Аллагъасги абун: «Дицаги гъезул сайиатал, ай квешал гІамалал рахчичІого тезего теларо». Гъанжиги абун иблисалъ: «дун гъел къосине гъаризе цебехунги бачІина, нахъехунги бачІина, ай дица гъезда ахират кІочене гъабила, дунялги берцин бихъизе гъабила, ва дун гъезул кваранаб рахъалдасанги бачІина, квегІаб рахъалдасанги бачІина. Ай, дица гъел хІакъаб, битІараб нухалдаса русине гъаричІогоги теларо, мекъаб батІулаб берцин бихъизе гъабичІогоги теларо». Гъаб рех-

сараб калам иблисалъ гъабула рагИдал, малаикзабазул Адамил зуррияталда ракІбухІана. Цинги ТІадегІанав Аллагъас малаикзабаде вахІю гъабунa: «Инсанасе кІиго рахъ хутІана иблисалъе рес щвечІеб: тІасанги гъоркъанги. Инсанас БетІергъан-Аллагъги лъан, мутІигІлъун, хІелун дугІа гъабулаго кІиябго квер эхеде борхидал ва, гъединго, жиндир гъомер ракъалда лъедалги, ай сужда гъабидалги, Дица [ай Аллагъас] гъев чиясул лъабкъоялда анцІго соналъул мунагъал чурила», - ян.

ورأيت في «حقائق الحقائق»: أن كل عبد له صورة في قوائم العرش وعليها ستارة فإذا عمل العبد طاعة ارتفعت الستارة فتراه الملائكة وإذا عمل معصية نزلت عليه الستارة فلا تراه الملائكة. «نزهة المجالس» ص ٣٤٨

Щивав лагъасул бугила Паршалъул хІубазда сурат, тІад пардавги бан бахчараб. Лагъас гъабураб мехалда цо лъикІаб гІамал, гъеб пардав гъеб лъикІаб гІамалалдалъун тІаса борхулила, – малаикзабадаги бихъулила. Лагъас гъабураб мехалда цо квешаб гІамал, гъеб пардав тІаде беччалила, – малаикзабадаги бихъуларила.

قيل لعلي بن أبي طالب ﷺ: هل يرحم الله العصاة؟ فدعا بإنائين أحدهما حسن والآخر قبيح فنزل المطر فملاهما جميعا فقال: كذلك رحمة الله تعم الطائع والعاصي

Жинда Аллагъ разилъаяв Пали-асхІабасде гъикъун буго: «ТІадегІанав Аллагъ гІусатазда гурхІулиц?» – ан. Цинги Пали-асхІабас бачІине гъабун буго кІиго инаъ, ай кІиго гулгун-парччи. Цояб – лъикІаб, къачІараб, цо-гидаб – къабихІаб. Бан буго цІад, цІун буго кІиябго лълълел. Гъанжи абун буго Пали-асхІабас ﷺ: «Гъалда рельлъон, БетІергъан-Аллагъасул рахІматги гІаммлъула мутІигІасдаги гІасиясдаги», - ян.

قال داود ﷺ: إلهي ما كرمك على عبادك فقال الله تعالى: يا داود إني لا أردّ العصاة بالعذاب بل أردّهم بالإحسان ليستحيوا مني فيتوبوا إلي يا داود قل للمتلذذين بذكري هل وجدتم ربا أكرم مني . «نزهة المجالس» ص ٣٤٨

Давуд аварагас ﷺ абун буго: «Я дир БетІергъан, Дуца Дурго лагъзадерие гъабубебщинаб лъикІлъи, Дур саха-валъи!» - ян. БетІергъан-Аллагъас гъесие жавабги гъабун буго гъадин: «Я Давуд, Дица гІусатал гІасилъабаздаса нахъчІваларо гІазаб-гІакъоба гъабиялдалъун. Дица гъел нахъчІвала гІасилъаби гъариялдаса гъезие лъикІлъи гъаби-ялдалъун, гъелдалъун гъел Дидаса нечезе, ва цинги Дидеги руссине [ай тавбо гъабизе]. Я Давуд, дуца абе Дун рехсеял-далъун жедеца лазат босулел Дир лагъзадериде: “Ножода ватанищ Дидаса лъикІлъи гІемер гъабубев [ай гурхІулев], мунагъл чурулев БетІергъан» - илан».

حكاية : قال أنس ؓ: كان النبي ﷺ يوما يتفكر في ذنوب أمته وإذا بطير منظوم بالدر والياقوت فتعجب النبي ﷺ من حسن صورته ثم طار إلى جزيرة من رمل فصار يأخذ بمنقاره من الرمل ويرمي في البحر ثم جاء إلى النبي ﷺ وأخبره بذلك وقال: أردت أن أردّ أمواج البحر فتبسم النبي ﷺ وقال: ((عجبت من حسن صورتك وضعف عقلك)) فقال: إن الله تعالى جعلني مثلا حين علم ما خطر ببالك والذي بعثك بالحق ما ذنوب أمتك في سعة رحمة الله إلا كما يأخذ الطائر بمنقاره ويرمي به في البحر. «نزهة المجالس» ص ٣٤٩

Аллагъ жинда разилъаяв Анасидасан бицана: «Цо къоялъ свалат-салам лъеяв Авараг вукІана умматалъул мунагъазул хІакълъулъ пикрабада. Гъев хІалалда вукІаго, боржун бачІана цо берцинаб хІинчІ. Гъелъул берцинлъи би-хъидал, Авараг ﷺ гІажаиблъана. Цинги гъев хІинчІ, ралъдал рагІалда бугеб цо чІинкІиллъиялдеги боржун, гъениса го-зоялъ росун цо-цоккун ралъдалъе гІисинал чІимхал рехизе

лъугъана, гъениса тІадбуссун свалат-салам лъеяв Аварага-сухъеги бачІана. Свалат-салам лъеяв Аварагас: «ХІикмат бице» - ян абидалги хІинчІалъ абуна: «Дие бокъун букІана [ай ралъдалъе чІимхал рехиялдасан] ралъдал карачелал нахъчІвайзе», - ян. Свалат-салам лъеяв Авараг хъимана ва абуна: «Дун гІажаиблъизе гъавуна дур сураталъул берцинлъиялъги гІакълоялъул загІиплъиялъги», - ян. Гъанжи хІинчІалъ бицана: «ТІадегІанав Аллагъас дун мисаллъун гъавуна дур ракІалде ккараб пикро Жинда лъан. Мун авараглъун витІарав АллагъасхІаги, - ян гъедун абуна хІинчІалъ, – Дур умматалъул мунагъал гъечІо, ТІадегІанав Аллагъасул рахІматалъул гІатІилъиялде данде ккун, [дуда бихъухъе] хІинчІалъ гозоялдалъун ралъдалъе рехулеб чІимихалда релълъон горони», - ян, ай гъедагІанги пайда гъечІел, дагъал жаллъун горони.

جاء في الخبر: ((إذا كثرت ذنوب بني آدم يثقل العرش على الحملة فيعلنون ذلك فيقولون يا كريم العفو حتى يخفف عنهم وإذا قال العبد يا كريم يقول الله ماذا رأيت من كرمي وأنت في سجن الدنيا اصبر حتى ترى كرمي في الجنة)). «نزهة المجالس» ص ۳۴۹

«Адамил зуррияталъул мунагъал гІемерлъарал мехалда, ГІарш баччарал малаикзабазе гъеб ГІарш баччизе захІмалъулила. Цинги гъел малаикзабаз, ГІарш баччизе жедее бакІлъун букІин лъайзе гъабун, БетІергъан-Аллагъасдехун ахІулила: “Я гІафво-лъикІлъи-цІоб гІатІидав, гІемерав Аллагъ!” – абун, ГІарш баччизе жедее бигъалъизегІан. Амма Жиндир лагъас абураб мехалда “Я лъикІлъи-цІоб гІемерав Аллагъ!” – абун, БетІергъан-Аллагъас абулила гъев лагъасдехун: “Щиб лъикІлъи дуда бихъараб Дидасан, мунги вукІун вугев хІалалъ дунялалъул туснахъалъув. Дуца сабро гъабе Дир лъикІлъи-рахІматалъул гІемерлъи дудаго бихъизегІан Алжаналъуб”»,

ай, «Дир лъикІлги, рахІмат-нигІматал дуда рихъила Алжаналтур». Бихулища, бусурбаби, МухІаммадияб умматалге бугеб лъикІлгиалъул рагІа-ракъан гъечІолги. БетІергъанас нилъ гъесул умматалда гъорлъа рахъизе гъаругеги! Амин! Амин! Амин!

Гъале цойги, свалат-салам лъеяв Аварагасул, рохалилаб хІадис:

وعن النبي ﷺ: ((يؤتى برجل يوم القيامة من أمتي له ذنوب كعدد رمل عالج فيوقف بين يدي الله فيقول انطلقوا به إلى النار فينطلق به إلى النار ثم يلتفت فيقول الله تعالى ما لك تلتفت فيقول يا رب خرجت من الدنيا وما انقطع رجائي منك فيقول الله تعالى وعزتي وجلالي ما كان هذا ظن عبدي ولكن هذه دعوى ادعاها أشهدكم يا ملائكتي أني قد قبلت دعواه وغفرت له)). «نزهة المجالس» ص ۳۴۹

Аварагас ﷺ абуна: «Къиямасеб къоялъ дир умматалъул цо чи вачІуна мугІрул гІадал мунагъалгун *ГІарасат*-майданалде. Чезе гъавула БетІергъан-Аллагъасда цеве ва абула забаниятазде: “Гъав чи вачун жужахІалъуве рехе”, - ян. ЖужахІалъуве рехизе вачун унаго, гъев чи нахъ-нахъ валагъулев вукІуна. Цинги БетІергъан-Аллагъас гъасде абула: “Мун шай нахъ-нахъ валагъулев?” – абун. Гъас жавабги гъабула: “Я дир Аллагъ! Дун дунялалдаса къватІиве вахъана Дур рахІматалдаса хъулги къотІичІого”, - ян, ай Дудехун лъикІлаб заннугунилан^[1]. Гъанжи БетІергъан-Аллагъас абула: “Дир хиралги-гІадегІанлъиялхІа, гъеб лъикІлаб занну Дидехун гъав Дир лагъасул букІинчІо, кинниги гъас гъедин дагІба балеб буго. БукІаниги, я Дир малаикзаби, нуж нугІзаллъунги гъарун, Дица гъасул дагІба къабул гъабуна ва мунагъалги чурана”».

[1] Дудехун пъикІлаб хіял-пикрогун.*

Гумар асхІабасдасан ﷺ бицана:

وعن عمر رضي الله عنه قال: دخلت على مريض من الأنصار مع النبي صلى الله عليه وسلم وهو في سكرات الموت فقال النبي صلى الله عليه وسلم ((تب)) فلم يقدر أن ينطق بلسانه فجال بطرفه نحو السماء فتبسم رسول الله صلى الله عليه وسلم فسنل عن ذلك فقال: ((لما لم يقدر بلسانه أوماً بقلبه إلى السماء وندم فقال تعالى يا ملائكتي عبدي عجز عن التوبة بلسانه فندم قلبه أشهدكم أنني قد غفرت له ذنوبه ولو كانت أكثر من زبد البحر)). «نزهة المجالس» ص ٣٥١

Жив анин абулеб буго Аллагъ разильяв Гумар-асхІабас, свалат-салам лъеяв Аварагун ансараздасан цо унтарав чиясухъе ваккизе. Ватанила гъев ансарияв хвалилъе лъугъун. Цинги свалат-салам лъеяв Аварагас гьесде абунила тавбо гъабейн. Гъев чиясда кІвечІила кІал-мацІ багъаризе гъабизе. Гьелдалъун, гьес руссине гъарунила жиндир берал зодорехун, цинги свалат-салам лъеяв Авараг хьиманила. «Хьимарав щай?» – абун гьикъидал, гъадин жавабги гъабунила: «Тавбоялдалъун кІалъайзе хІалкІвечІеб мехалда, гъас ракІ буссине гъабуна зодобехун ва ракІги пашманлъана. Цинги БетІергъан-Аллагъас абуна: “Я Дир малаикзаби, Дир лагъ гІажизлъана кІалалъ тавбо гъабиялдаса, гъесул ракІги фашманлъана. Нужер нугІлъиялдалъун, Дица гъесул мунагъал чурана, ральдада тІад бараб полопалдаса гІемерал ратаниги”, - ян».

تفكر إبراهيم عليه السلام في أمر آدم عليه السلام وقال: يا ربّ خلقتك بيدك ونفخت فيه من روحي وأسجدت له ملائكتك وأسكنته الجنة بلا عمل ثم بزلة واحدة ناديت عليه بالمعصية وأخرجته من الجنة. «نزهة المجالس» ص ٣٥٢

Цо нухаль Ибрагъим авараг عليه السلام Адам аварагасул عليه السلام пи-крабалъе ккана ва абуна: «Я БетІергъан-Аллагъ! Дуца гъев Дурго квералдалъун, ай васитІа гьоркъов гьечІого, вижизеги вижана. Дуцаго гъесул чорхолъе рухІги лъу-

гъине гъбуна [ай чІаго гъвуна]. Дуцаго гъесие сужда гъабизе малаикзабиги тІамуна. Дуцаго Алжаналъув чІезеги гъвуна, гъабураб гІбадат-гІамалго гъчІого. Цинги цохІо нухаль хъуштІунилан, ай хатІалъунилан, Дуца досде магІсияталдалъунги ахІана [ай Адам гІасилъанаян абун]. Гьелдалъун Дуцаго дов Алжаналъуса къватІиве вахъинеги гъвуна». Гъадинал пикраби Ибрагъимица ﷺ гъаридал, БетІергъан-Аллагъас гъесде вахІю гъбуна:

فأوحى الله إليه : يا إبراهيم أما علمت أن مخالفة الحبيب لحبيبه أمر شديد

«Я Ибрагъим! Дуда лъаларищ, гъудул гъудуласе хилфлъи цІакъго захІматаб амро букІин».

Хириял бусурбаби! Нелъеда бихъана, лъана Къуръаналъул аятаздасанги Расуласул ﷺ хІадисаздасанги, МухІаммадияб умматалъе ТІадегІанав Аллагъасул бугеб рахІмо-цІобалъул гІатІилъи. Гъеб нелъее кІудияб рохел буго. Кинниги цойги нухаль ракІалде щевезе гъабизин, БетІергъан-Аллагъасул гъединаб гІатІидаб рахІмо-цІоб гІамм гъабун киназего букІунеб жо горелъи. Масала, ханасул гІадат букІунаро рагІияталда вугевщинав чиясул гъаруралщинал такъсиразда тІаса лъугъин. ТІаса лъугъине мустахІикъасда тІаса лъугъаниги, тІаса лъугъине мустахІикъал горел дагъалищ рукІунел? Гъалдаго релълъон, ТІадегІанав Аллагъасулги буго рахІмо-цІоб ва гІадло, зулмујин абун, кигІан дагъабги гъчІо. Нилъ гъареги БетІергъан-Аллагъас рахІмо-цІобалъе мустахІикъаздаса!

Гъанжи хал гъабизин гъаб хадуб бачІунеб къисаялъулги:

ГІАЖАИБАБ КЪИССА

قصة مهمة : وعن أبي إسحاق رحمه الله قال: كان رجل يكثر الجلوس إلينا ونصف وجهه مغطى فقلت له: إنك تكثر الجلوس إلينا ونصف وجهك مغطى أطلعني على هذا قال: وتعطيني الأمان قلت: نعم. قال: كنت نباشا فدفنت امرأة فأتيت قبرها فنبشت حتى وصلت إلى اللبن فرفعت اللبن ثم ضربت بيدي إلى الرداء ثم ضربت بيدي إلى اللفافة فمددتها فجعلت تمدها هي فقلت: أتراها تغلبنى فجثيت على ركبتي فجردت اللفافة فرفعت يدها فلطممتني ، وكشف وجهه فإذا أثر خمس أصابع في وجهه ، فقلت له: ثم مه ؟ قال : ثم رددت عليها لفافتها وإزارها ثم رددت التراب وجعلت على نفسي أن لا أنبش ما عشت. قال : فكتبت بذلك إلى الأوزاعي ، فكتب إلي الأوزاعي : ويحك أسأله عن مات من أهل التوحيد ووجهه إلى القبلة ، فسألته عن ذلك ، قال : أكثرهم حول وجهه عن القبلة . فكتبت بذلك إلى الأوزاعي ، فكتب إلي : إنا لله وإنا إليه راجعون (ثلاث مرات) أما من حول وجهه عن القبلة فإنه مات على غير السنة ، أي على غير ملة الإسلام . وذلك لأن ترك العمل بالكتاب والسنة والإصرار على المعاصي يجر كثير من العصاة إلى الموت على الكفر والعياذ بالله . «روح البيان» ج ٥ ، ص ٩٩

Абу-ИсхІакъ абурав гІалимас бицунеб буго: Цо чи вукІун вуго гІемер гІасул мажлисалде вачІунев. ГІев чияс кидаго жиндир гІомералІул цояб рахъ, ай цояб кІаркІенги бахчизе гІабун букІунеб букІун буго. Цо нухаль гІав гІалимас гІав чиясде абун буго: «Мун дир мажлисалде гІемер вачІунев вуго башдаб гІомерги бахчун, щиб гІельбие бугеб, бихъизе гІабе дида», - ян. ГІав чияс абун буго: «Дие аман къе», - ян, ай чІвайчІого теялге божи гІабееян. «КІуна» - ян гІав гІалимасги абун буго. ГІанжи байбихъун буго гІав чияс жиндирго ккараб къиса бицине: «Дун вукІана - ян абун буго гІас, – наббаш, ай рукъун хадур хварал чагІаздаса

мусрал рахъулев чилъун, хобалги рагъун». Цо нухаль цо чІужугІаданги хун, юкъидал, къасе инеги ун, гъас бухъун буго гьелъул хоб, тІад чІварал къанабазде швезегІан. Цинги къаналги рагъун, гьелъул ретІараб халгІат ва жемарал пардавал гъас цІа-цІан руго рахъизе. Гъой хварай гІадамалъги байбихъун буго, гъасго гІадин, гьол цІайзе. Ай, бахъизе гъав лъугъун вуго, бахъизе теларилан данде гъой гІаданги чІун йиго. «Дидаса бергъине къасдиш дур бугеб?», - анги абун гъас, накабазде йорхизеги гъаюн, пардавал тІаса ччукІине гъарун руго. Цинги гъей гІадамалъ гъасул гьормада хъат бан буго. Гъаб рехсараб къисаги бицун, гъас бихъизабун буго гъав гІалимасда гъой гІадамалъ бараб хъаталъ хъарсун, щуябго килищалъул мухъ бахъараб, мухъазул асарги тІагІун гьечІеб, цояб кІаркъен, ай гьомералъул цояб рахъ. Гъанжиги гъав гІалимас гъасда гьикъун буго: «Цинги щиб ккараб?» – абун. Гъасги бицун буго: «Цинги дица гьелъул пардавалги халгІатги букІараб хІалалда гьелда тІад рекъезе гъаруна, къаналги чІвана, тІаде ракъги хъвана, рокъове тІадги вуссана. Гъеб мехалда дица къотІиги гъабуна диго, хвезегІан хобал рагъунгутІизе ва мусрал рахъунгутІизе», - ян. Гъав чиясул гъаб рехсараб къиса гъав гІалимас хъван битІун буго Имам АвзагІиясухъе. АвзагІияс тІад буссун гъасухъеги хъван буго: «Гъев чиясде гьикъе, тавхІидалъул агъло къиблаялдехун русун лахІдоялъур рати-ратунгутІиялъул хІакъалъулъ», - илан. Гъав гІалимас гьелъул хІакъалъулъ цІехедал, гъев чиясги абун буго: «ГІемерисезул гьормал къиблаялдаса русун ратулаан», - илан. Ай, къиблаялдехун мугъ къун ратулаанилан. Гъалъул хІакъалъулъги гъав гІалимас АвзагІиясухъе хъван битІидал, дос гъадин хъван бачІун буго, лъабцІолго такрар гъабун: «Инна лиллагъи ва инна илайгъи ражигІун – абун [ай тамаша гъабун, умматалда ракІ бухІун]. – Къиблаялдехун гьомерги буссиабун лахІдоялъув лъурав чи

мекъса вуссун вати – гъеб ккола гъев чи Исламалдаса ватІалъун хойи. Гъелъие сабаблъунги ккола, Къуръаналдаги свалат-салам лъеяв Аварагасул суннаталдаги рекъон гІамал гъабичІого, гІумроялъго гІисяналда хъвади. Гъаль рачуна гІемерисел гІусатал куфруялдеги». Аллагъас цІунаги Исламалдасаги ратІалъун хоялдаса!

Жакъа нелъеегоги бальго гъечІо нелъедаго бихъунги, би-хъараз бицунги, нильго гІадав бусурманчилъунги вукІун, рухІ бахъиялда аскІоб чангияс хъалиян гъарулеблъи, жиги гІаракъиялъул рюмкаги гъекъон, гъелда рухІ бахъу-леблъиги. Гъаб хІалалъ рухІ бахъун хадуб, хабалъ мекъса вуссун вати тамаша горо. Жиндир гІумро араб жоялда инсан хойи, хвараб жоялда тІаде вахъинавиги хІадисалдаги бугельулха.

*Дин бокъаншинаца къучІ жинда лъолеб –
Къе, Аллагъ, нежее тавбо ризкъилъун!
ТавхІидалде гъафу гІатІид гъабубеб –
Даим гъаре, Аллагъ, ниж тавбоялда!*

*Жагълоялъул бецІлъи тІаса рехулеб –
ТІае факъирал ниж тавбо гъабизе!
Гъидаяталъул нух бацІцІад гъабубеб –
БацІцІадаб къе тавбо хІажатал нежей!*

*ЖужахІ тІалъаралги тархъан гъарулеб –
Тавбоялде нежер кІвар бусинабе!
Ислам бокъаразе нигІматлъун къураб –
Тавбоялде гІалам кантІизе гъабе!*

*ГІаламалъул эмен – Адамил гІадин ﷺ –
Гъабуралциназул къабулги гъабе!*

Къабул гъабиялъе ругел шурутлал
Щивав инсанасда лъайзеги гъаре!

Гъараж-маражги, тун тавбо гъабизе
Тавфикъ глопилазе насиблъун гъабе!
Тавхид тласа бищун, Исламги биччлун,
Инкаралъул агъло нухабе баче!

Нух мекъса ккаразе шагъра бихъизе,
Шагъадаталъул нур чирахълъун гъабе!
Ширк-нифакъалдаса раклал цлунизе,
Расуласул файиз къотлизе тоге!

Къоялги сардалги члаго гъаризе,
Рухланияб къуват вагъболъун къеги!
Къавлялде фигло хилифлъуларел^[1]
Хавасазул^[2] баркат глор глaдин шваги!

Шафаглат гъабизе Хлабиб веччайдал,
Махшаралда гъевгун гъалмагълъи ккаги!
Гъаб дунял кючараб ахиратги къун,
Алжаналде руссен нелъер батаги! Амин!

«ИНШААЛЛАГЪ» АБИЯЛЪУЛ ХІАКЪАЛЪУЛЪ БАЯН

نزل حين قالت اليهود لقريش سلوه عن الروح وعن أصحاب الكهف وعن ذي
القرنين فسألوه ﷺ فقال: ((أتتوني غدا أخبركم)) ولم يستثن أي لم يقل إن شاء الله
فأبطأ عليه الوحي أياما (خمسة عشر يوما) حتى شق عليه وكذبتة قريش وقالوا :
ودعه ربه وأبغضه. «روح البيان» ج ٥ ، ص ٢٣٤

[1] Жедеца клалалъ бищунегги черхалъ гъабулебги данде кколел.*

[2] Макъам тладегланал вализабазул.*

Ягъудияз абун буго Маккаялъул къурайшиязде: «Ножоца гьикъе гъев МухІаммадида, гьесда лъалишан, рухІалъул хІакъалъулъ, асхІабул-кагъфазул ва Зулкъарнайнил хІакъалъулъги», - ян, ай ягъудиязда, Таврат рештІарал ру-кІиналъ, гъеб лъалеб букІун. Къурайшияз рехсарал суалал къедал, свалат-салам лъеяв Аварагас абун гъезда: «Нуж метер рачІа дихъе гъеб бицине», - ян, ай «*иншааллагъ*»-ги абичІого. Гьелдалъун, свалат-салам лъеяв Аварагасухъе вахІю рештІинчІого ана къоял, анЦила шуго къо арабинги абун. Гъеб вахІю къотІи свалат-салам лъеяв Аварагасеги захІмат букІана, къурайшиязеги рес щвана гъев гьереси гъавизе. Гъез абизеги абун: «Гъанжи гъав МухІаммад гъасул Аллагъас рехон тана, гъасда Аллагъасул ццимги бахъана», - ян. Цинги рештІун буго гъаб хадуб бачІунеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِشَايٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَآذُكُرُ رَبِّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَىٰ أَنْ يَهْدِيَنِي رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَٰذَا رَشْدًا ﴿٢٤﴾﴾ الكهف: ٢٣ - ٢٤

«Дуца абуге, ва гъав МухІаммад авараг, цо кинаб букІаниги иш гъабизе ракІалде ккараб, къасд гъабураб мехаль, “метер гъабизе буго” - ян, “*иншааллагъ*” цадахъ хурхине гъабун абун горони [метер къоялда релълъон буго кинабго бачІунеб заманги]. Дуда кІочараб мехалда, Авараг, “*иншааллагъ*” абизе, хадуб, ракІалде щедал, абе. Ва гъединго дуца абе, Авараг: “Дир хьул буго БетІергъан-Аллагъас дун тІовитІилевин, асхІабул-кагъфаздасан хабар бициналдасаги, дир Рисалат хІакъаб букІиналде тІоритІел гъабиялде, гьелдасаги гІагарал, баянал далаилал-мугІжизатал ва дунялалъеги ахираталъеги маслахІатабщинаб къелебиланги”». БетІергъанас Расуласе ﷺ къезеги къуна долдасаги чІахІиял мугІжизатал, МигІражалъул асарал, ай

жив горев инсанасе къечІел гІулумал, цере аразул ва хадур рачІунезул хІакъалъулъ гІилмаби ва гь.г.ц.

Рехсараб аяталъул магІнаялда сверухъ руго батІа-батІаял гІибаратал:

قال السمرقندي في «بحر العلوم»: والظاهر أن يكون المعنى : إذا نسيت شيئا فاذكر ربك واذكر ربك عند نسيانه أن تقول عسى ربي أن يهديني لشيء آخر بدل هذا المنسي أقرب منه رشدا وأدنى خيرا ومنفعة

«Дуда цо жо кІочараб мехалда, дуда БетІергъан-АллагъракІалде щва. Гьеб цо жо кІоченалда аскІуб Аллагъ ракІалде щой ккола дуца аби: “Дир БетІергъан-Аллагъасде хьул буго, дун тІовитІилевин, кІочон таралъул бакІалда цойги жоялде, долдасаги жиб гьидаяталъул рахъ-альги пайда-хайиралъул рахъальги лъикІаб”». Ай, гьаб гІибараталдасан нелъеда бичІчІулеб буго, цо щиб бугониги жо кІочараб мехалда, рехсараб аяталъул ахир цІализе лъикІаб букІин, ай абизе:

قَالَ تَعَالَى: ﴿عَسَىٰ أَنْ يَهْدِيَنِي رَّبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَدًا﴾ ﴿الكهف: ٢٤﴾

«БетІергъан-Аллагъасде дир хьул буго, кІочаралдасаги маслахІат бугеб пайда-хайир цІикІкІаралде тІовитІилевин».

قال ابن عباس رضي الله عنهما: معناه إذا نسيت الاستثناء ثم ذكرت فاستثنى . وجوز ابن عباس الاستثناء المنقطع وإن كان بعد سنة ، وجوز الحسن ما دام في المجلس ، وجوزهم إذا قرب الزمان فإن بعد لم يصح ، ولم يجوزهم جماعة حتى يكون الكلام متصلا بالاستثناء . «خازن» ج ٣ ، ص ١٩٥

Аллагъ разилъаяв Ибну-ГІаббасица абуна: «“Дуца Аллагъ рехсе, ракІалде щва, дуда кІочарав мехалда” - ян

абураб калимаялъул магІна ккола: “Дуда кІочараб мехалда “*иншааллагъ*” абизе, цинги хадусан, ракІалде шведал, абе”». Ай, «гъеб “*иншааллагъ*” ракІалде щведал абе дуца», - ян абураб магІна.

Гъаб рехсараб аят рештІиндал, свалат-салам лъеяв Аварагас «*иншааллагъ*» абуна, ай цебеккун абичІого хутІаралъул бакІалда. Гъеб истиснаъ, ай «*иншааллагъ*, Аллагъасе бокъани» - ян аби Аллагъ разилъаяв Ибну-Габбасица бегъизе гъабуна каламалда хурхинего гъабичІого, батІа тІун абизеги, лъагІалидасан абуниги. ХІасан аль-Басрияс гъаб «*иншааллагъ*» каламалдаса батІа тІун аби бегъизе гъабуна мажлисалда ругелгІан заманаялъ. ПІуламаазул цояс гъеб бегъизе гъабуна гъоркъоб заман дагъ горони инчІого абун, заман цІикІкІун ани бегъизе гъабичІо. ПІалимзабазул жамагІаталгІин абун, гъеб «*иншааллагъ*» аби бегъизе гъабичІо каламалда хурхине гъабун абун горони.

Рехсараб аяталъул магІна цояс гъадинги гъабуна:

وقيل في معنى الآية : واذكر ربك إذا غضبت

«Дуда ТІадегІанав Аллагъ ракІалде щва дур ццин бахъараб мехалда», - ян.

قال وهب : مكتوب في التوراة والإنجيل : ابن آدم اذكرني حين تغضب أذكرك حين أغضب

Вагъбоца абуна: «Тавраталда ва Инжилалда хъван буго: “Адамил лъимер! Дуда дун ракІалде щва дур ццин бахъунеб мехалда, Дида мун ракІалде щвела Дир ццин бахъиндал”». Цойгияс абубеб буго, рехсараб аят какил хІакъалъулъ бугилан.

وقيل : الآية في الصلاة ، يدل عليه ما روي عن أنس قال: قال رسول الله ﷺ: ((من نسي صلاة فليصلها إذا ذكرها قال تعالى: أقم الصلاة لذكري)) متفق عليه زاد مسلم ((أو نام عنها فكفارتها أن يصلها إذا ذكرها)). «خازن» ص ١٩٥ ، ج ٣

Гъаб рехсараб аят какил хІакъалъулъ букІиналде тІоритІелги гъабубеб буго Аллагъ жинда разилгъаяв Анасидасан бицараб свалат-салам лъеяв Аварагасул гъаб рехсараб хІадисаль: «Шдив чи вугониги жинда как байзе кІочон, гъес гъеб бай ракІалде щведал, – абураб. – ТІадегІанав Аллагъас Къуръаналда абун буго: “Ножоца как бай Дун ракІалде щвезе”, - ян». ХІадисалъул имам Муслимица кІочон тараб какалде тІаде жобана къижун ккун хутІарабги: «Гъедин кІочон тун яги къижун ккун хутІараб какалгъе кафарат буго ракІалде щведал яги къижаралгъуса ворчІидал байи».

وإذا نسي الإنسان قوله إن شاء الله فتوبته من ذلك أن يقول مع قوله إن شاء الله ﴿عَسَىٰ أَنْ يَهْدِيَنِي رَّبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَدًا﴾. «خازن»

Инсанасда кІочон тараб мехалъ «иншааллагъ» абизе, гъелдаса тавболгъун букІуна гъев чияс аби «иншааллагъалда» цадахъ: «Дир хъул буго БетІергъан-Аллагъасде кІочон таралдасаги лгъикІаб, маслахІат бугелде тІовитІилевин абун». Ай, гъадин абила:

إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَسَىٰ أَنْ يَهْدِيَنِي رَّبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَدًا

Гъабго аяталъул магІнаялда сверухъ:

والمعنى : إذا نسيت كلمة الاستثناء ثم تنبهت عليها فتداركها بالذكر . عن الحسن : ما دام في مجلس الذكر . وعن ابن عباس رضي الله عنهما : ولو بعد سنة . وهذا

محمول على تدارك التبرك بالاستثناء فأما الاستثناء المغير حكماً فلا يصح إلا متصلاً.
«مدارك التنزيل وحقائق التأويل» بهامش «خازن» ص ١٩٥

Дуда кІочон тараб мехалда «*иншааллагъ*» абизе, цинги мун гьелде кантІидал, ай ракІалде щведал, гьєб нахърегІизаби, бацІцІин, гьєб [ай «*иншааллагъ*»] ракІалде щвеалдалъун, ай абиялдалъун буго. Калимаялдаса батІа тІун абураб «*иншааллагъ*» бегъиялгье бугеб заманалъул рахъалъ къадарги, ХІасаница абухъе, мажлисалдаса рахъинегІан буго. Ибну-ГІаббасица [رضي الله عنهما] гьєб бегъи-забуна лъагІалидасан абуниги.

Гъанжи нуж кантІе!

Мажлисалдаса рахъинегІан букІаниги, лъагІалидасан букІаниги, каламалдаса батІа тІун «*иншааллагъ*» абизе бегъи бачуна, ай гьелъул магІна гъабула, жиндалъун каламалъул хІукму хисулеблъун горєб, баракаталгье абураблъун. Жиндалъун калимаялъул хІукму хисулеблъун букІине ккани, гьєб «*иншааллагъ*» букІине ккола калимаялда хурхун абураблъун. Масала, цо чияс, жиндир чІужуялда цІар тІамун хадусан, ракІалде щведал абураб «*иншааллагъ*» рикІкІунаро. Ай, цІар нахъе хутІиялгье гьелъ асар гъабуларо. Асар гъабулеблъун, жиндалъун каламалъул хІукму хисулеблъун букІине ккани, гьєб «*иншааллагъ*» букІине ккола «цІар тІамуна» абураб каламалда хурхине гъабун абураблъун. Свалат-салам лъеяв Аварагасги абун буго «*иншааллагъ*» гъаб рехсараб аят рештІараб мехалда. Ай, къурайшиязде «Метер рачІа» - ян абуралдаса къоял ун хадуб. Гьєб ккола табаррукалгье абураблъун.

وعبارة «الصاوي»: وقال ابن عباس رضي الله عنهما: يجوز انفصاله إلى شهر . وقيل : إلى سنة . وقيل : أبدا . وقيل : إلى أربعة أشهر . وقيل : إلى سنتين . وقيل ما لم يأخذ في كلام آخر... الخ

Ибну-Габбасица абуна: «Каламалдаса «иншааллагъ» батІа тІезе гъабизе бегъула цо моцІалде щвезегІан», ай, «Цо моцІалдасан абуниги бегъула», - ян. Цо лъагІалиде швезегІан бегъулинги абуна, абадиялъго, ай кида абуниги бегъулинги абуна. Ункъо моцІалде щвезегІан бегъулинги абуна. КІиги соналде щвезегІан бегъулинги абуна. Цойги батІаяб каламалъулъе лъугъинегІан бегъулинги абуна.

وعامة المذاهب الأربعة على خلاف ذلك كله...

Амма ункъабго мазгъабалъул киналго гІалимзабийин абуниги, гъадал цере рехсарал киналго гІибаратазул хилафалда руго. Ай, гъаз бегъизе гъабичІо рехсарал гІибаратазул цохІонигияб.

ولا يجوز تقليد ما عدا المذاهب الأربعة ولو وافق قول الصحابة والحديث الصحيح والآية فالخارج عن المذاهب الأربعة ضال مضل وربما أداه ذلك للكفر لأن الأخذ بظواهر الكتاب والسنة من أصول الكفر. «صاوي» ص ١٠ ، ج ٣

[Бусурбабазе] бегъуларо, ункъавго имамасул мазгъаб тун, батІаял къавлабазда [мазгъабазда] нахърилъине, гъел къавлаби кколел ругониги асхІабзабазул къавлабазде данде, сахІихІаб хІадисалде данде ва Къуръаналъул аяталде дандеги. Ункъабго мазгъабги тун къватІивехун кІанцІарав чи – гъев ккола живги къосун кқарав, жинца гІадамалги къосине гъарулев чи. Гъеб ункъабго мазгъабги тун къватІивехун вахъиялъ вачуна чи куфруялде. Щаян абуниги, Къуръаналъулги хІадисалъулги загъиралда хІукму гъаби, нахърилъльгин – куфруялъул аслолъун кколелъул.

وقال الإمام في تفسيره: والسبب في أنه لا بد من ذكر هذا القول هو أن الإنسان إذا قال سأفعل الفعل الفلاني غدا لم يبعد أن يموت قبل أن يجيء الغد ولم يبعد أيضا لو بقي حيا أن يعوقه من ذلك الفعل عائق. فإذا لم يقل إن شاء الله صار كاذبا في

ذلك الوعد والكذب منفرٌ وذلك لا يليق بالأنبياء عليهم السلام فهذا السبب وجب عليه أن يقول إن شاء الله حتى إنه بتقدير أن يتعذر عليه الوفاء بذلك الموعد لم يصِر كاذبا فلم يحصل التنفير . إنتهى. «روح البيان» ص ٢٣٥ ، ج ٥

ТпадегІанав Аллагъас «иншааллагъ» абизе тІад гъабиялъе сабабин абуні: инсанас абураб мехалда «Дица цо пуланаб иш метер гъабила» - ян, гъев чи метералде хойзеги бегъила. ХойчІого чІаго хутІаниги, гъев чиясухъа гъеб гъабизе тІаде босараб иш, цо кинаб бугониги гІиллабагъанаялдалъун, гъабичІого хутІизеги бегъила. Цинги гъев чи лъугъуна гъеб жинца гъабураб къотІиялъе гъересиявлъун, ай гъереси бицаравлъун. Гъединлъидал нелъее чара гъечІого лъикІаб буго щибаб хІалалъулъ, гъабулеб каламалда хурхине гъабун, «иншааллагъ» абизе [ай «Аллагъасе бокъани» - ян абизе], доб гъабизе тІаде босараб иш нагагъ гъабичІого хутІани, нилъго гъереси бицараллъун яги къотІи тІубайзе гъабичІеллъун рукІунгутІизе.

وقال أبو الليث رحمه الله: روى أبو هريرة رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال: ((قال سليمان بن داود عليهما السلام: (لأطوفنَّ الليلة على مائة امرأة - وفي رواية أخرى - على تسعين أو سبعين امرأة كل امرأة تأتي بسلام يقاتل في سبيل الله) ونسي أن يقول إن شاء الله فلم تأت واحدة منهن بشيء إلا امرأة بشق غلام)) فقال النبي صلى الله عليه وسلم: ((والذي نفسي بيده لو قال إن شاء الله لولد له ذلك)). «روح البيان» ص ٢٣٥ ، ج ٥

Абу-Гъурайратица رضي الله عنه бицана свалат-салам лъеяв Ава-рагасдасан: «Сулайман аварагас абунa: “Къасе дун ина нусго чІужуялъухъе, нусальго васги гъавила Аллагъасул нухалда гъазават гъабизе”, - ян. Амма «иншааллагъ» абизе кІючана. Гъел киналго руччабаздасан лъимерго лъугъинчІо, цохІо чІужуялъ хутІун. Гъель гъавурав васги ракъхъвай гъечІев, ай гІайибав гъавуна». Гъаб къисаги бицун, абунa

свалат-салам лъеяв Аварагас: «Дир нафс Жинда кодоб бугев АллагъасХаги, Сулайман аварагас абун букІарабани «...иншааллагъ», дос абухъе васал гъаризе рукІана», - ян.

وذلك أن من لم يعلق فعله بمشيئته تعالى فإن من سنته أن يجري الأمر على خلاف
مشيئته ليعلم أن لا مشيئة في الحقيقة إلا لله تعالى

ХІасил, Сулайман аварагасул ﷺ мурад гІакса ккеялъе сабаблъун ккун буго жиндие гъабизе бокъараб фигІло-иш Аллагъасе бокъиялда хурхине гъабунгутИи, ай доб жинца гъабулеб каламалда хурхине гъабунгутИи, ай абунгутИи «иншааллагъ». Бокъарав чияс жинца гъабизе бугеб фигІло ТІадегІанав Аллагъасе бокъиялда хурхине гъабичІеб мехалда, БетІергъан-Аллагъасул нух, ай гІадат буго гъев чиясул мурад, досие гъабизе бокъараб фигІло, досул мурадалъул гІаксалда билълъанхъизе гъабулеб, гъев чиясда лъайзе гІоло: бокъи, ай ирадат, хІакъикъаталда гІицІго БетІергъанасе горони гъечІолъи, ай БетІергъан-Аллагъасе бокъичІони, иш бетІералде бахъунареблъи лъайзе гІоло.

Свалат-салам лъеяв Аварагасги абун:

وفي الحديث: ((إن من تمام إيمان العبد أن يستثني في كل حديثه)) أي سواء كان ذلك باللسان والقلب معا أو بالقلب فقط فإن مجرد الاستثناء باللسان غير مفيد.
(روح البيان) ص ٢٣٥ ج ٥

«Лагъасул иманалъул камиллъиялдаса ккола жинца бицунебщинаб хабаралда, ай гъабулебщинаб каламалда хурхине гъабун “иншааллагъ” аби». МацІги кІалги рекъон абуниги, ялъуни жибго ракІаль абуниги батІалъи гъечІо, кІиябго бегъула. РакІалдаги гъечІого, гІицІго кІалалъ абуральни пайда гъабуларо, ай манлъизе гъабуларо.

حكاية : ومن لطائف روضة الخطيب أنه سئل رجل : إلى أين؟ فقال: إلى الكناسة لأشتري حمارا ، فقيل: قل إن شاء الله . فقال: لا أحتاج إلى الاستثناء فالدراهم في كمي والحمار في الكناسة . فلم يبلغ الكناسة حتى سرقت دراهمه من كمه فرجع ، فقال رجل من أين؟ قال: من الكناسة إن شاء الله ، سرقت دراهمي إن شاء الله . «روح البيان» ص ٢٣٥ ، ج ٥ .

Цо чиясде гьикъун буго: «Мун щиб бакІалде унев?» – абун. Гъас жавабги гъабун буго: «Дун унев вуго хІама бичун босизе», - ян. «Дуца «иншааллагъ» абе», - ян жинде абидалги гъас жаваб гъабун буго: «“Иншааллагъ” абизе дир хІажатаб жо щиб бугеб, гъале кесениб гІарацги, доба цебе бугеб хІамаги, босун добгун тІад вуссинарищ дун», – абун. Дове щвелелдего, нухасан, бикъун кесенисан гІарацгун, ккун вуго гъав нахъ вуссине. ТІад вуссун вачІунагоги гьикъун буго гъасде: «Кисса мун вачІунев вугев?» – абун. Гъас жавабги гъабун буго: «Килисалдаса вачІунев вуго, иншааллагъ, гІарацги дир бикъана, иншааллагъ», – абун.

*Аплагъасе бокъани, бокъараб иш билълъуна,
«Иншааллагъ» - ан аби – гьелъий мукІурлъи ккола.
Гъаре наслаби ругъун гъаб берцинаб рагІуда,
Расуласде Халикъас гъабураб амроялда.*

*Амро тІобайзе гъабун, Пагъаясда нахърилълъун,
РачІа, вацал, босизин, рес шун бугелъул, давла.
«Иншааллагъ» абизе агьполъун гъаруралъухъ
Гъабизин бацІадаб рецц рижарав Халикъасе.*

*Дос Жиндий лагълъиялъе рижунги ниль ругелъул,
Лагълъиялъул шурутІал тІорайзарун хъвадизин.*

Тпадеги тавхїдалъе нугїлтъи щупа гъабизе,
«Ла магїбуда илла плагъ» ракїгин мацїалъ абизин.

Макъамул-ихласалъул даража камиллъизе,
Вужудги нафю гъабун, Къадирасде руссинин.
Къуръангин хїадисалъул ахїиги къабун гъабун,
Гъава-нафсгун рагъизе яргъида кверал лъезин.

Яргъица гъабулареб гъунар жиндиль батулѐб
Дуга гъабун гъаризин гъанжи Бетлѐргъанасде.
Гъардохъан нахъчїваларев Вагъабун Каримлъидал,
Лъиклаб занну-хъулалда цере эхетун чїезин.

Илагъиял анвараз патлаифал гвангъизе,
Зикрун-хафиялда тїад тїобараб къуват лъезин.
Иблису-пагїиналъул бакъулъа мугъ бекизе,
Керенгин ракї бухїулѐб хїабсунафас гъабизин.

Хїабибуллагъ цевегун магїияталдаги чїун,
Макъаму-тавхїдалъул натижа хал гъабизин.
Нусабгоги логода сири балеб хїалалда
Хїузуралда бачинин халатаб нафю-исбат^[1].

Нафсул-амарат^[2] нелъей – тушбабазулги тушман
Тавфикъ Аллагъас кьеге, кьили лъун, гъеб рекїне^[3]
Гъелъул квешлїиялдаса кинабниги рахъалъан
Цїунун хутїилѐлилан хъул буго, иншааллагъ.

---

[1] «Ла илагъа илла плагъ».*

[2] Квешалдалъун амро гъабулѐб нелъѐрго нафс.*

[3] Ай, гъелда рекїне.

الباب الرابع

УНКЪАБИЛЕБ БЕТІЕР

АЛЛАГЪ – ЗОБАЛ-РАКЪАЗУЛ КВЕРЩЕЛ ЖИНДИХЪ БУГЕВ БУКИНАЛЪУЛ БАЯН

Цойги аяталда абулеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَن يَشَاءُ إِنثَاءً
وَيَهَبُ لِمَن يَشَاءُ الذَّكَورَ ۚ أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنثَاءً وَيَجْعَلُ مَن يَشَاءُ عَقِيمًا
إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ﴾ الشورى: ٤٩ - ٥٠

«ТпадегІанав Аллагъасда хассаб буго зобал-ракъазул ханлы. Жив горесда хІал кІоларо гъедин зобал-ракъазда тІад кверщел гъабизе. Жиндир кверщаликъ буго кинабниги жоялъул тасарруф гъаби. Жиндие бокъараб жо бижуна, батизе гъабула, халкъалда лъалеб ва лъалареб, Жиндие бокъараб хІалалда, ай бокъараб сураталда. Гьелъуль тасарруфги гъабула Жиндие бокъухъе. Ай агъло хал гъабун, цоязе нигІматал, гІатІилъи, эркенлъи кьола, цогиясе къварилъи, захІмат кьола». Халкъалда тІадаб ишин абун, – нигІматазе щукру гъаби, балагъазде сабро гъаби, ва БетІергъан-Аллагъасул азалияб хІукмуялда разилъи ва мутІигІлъи буго.

«Жинца кьола, Дов БетІергъан-Аллагъас [ай эбел-имсуе] лъималаздасан – Жиндие бокъаразе ясал, васал гъечІого [ШугІайб аварагасе ва ЛутІ аварагасе кьурал гІадин [عليهما السلام]], ва гъединго кьола Жиндие бокъарасе

васал, ясал гъечІого [Ибрагъим аварагасе ж кьурал гІадин]. Яги кьола БетІергъан-Аллагъас Жиндие бокъарасе васалги ясалги [свалат-салам лъеяв Аварагасе кьурал гІадин. Ай, васалги ясалги эргада гъарун, ялъуни цадахъ эгзал гъарун], ва Жинца гъарула [ай БетІергъан-Аллагъас] руччабаздасанги бихъиназдасанги Жиндие бокъарал гІакъималлъун [ай лъималго гъарулареллъун]. ХІакълъунго, ТІадегІанав Аллагъ щибаб жоялъуль Жиндир гІилмо рагІа-ракъанде щварав, лъалев вуго, Жиндир кьудрат камилавги вуго, Жиндие бокъараб иш бокъухъе гъабизе кІолев».

ХІакъикъаталда, бихъинал руччабаздаса даража тІадегІанал, рехсолел бакІалда цере рехсезе мустахІикъаллъун рукІаниги, рехсараб аяталъуль БетІергъан-Аллагъас ясал цере рехсана, ай «Жиндие бокъарасе ясал кьола», – абун. Гьалдалъун БетІергъан-Аллагъас загъир гъабуна инсанасе бокъулелъуль гІаксалда, Жиндие бокъараб жо бокъухъе гъабулелъун Жив вукІин. Ва гъединго ясал цере рехсеялъе ккарал сабабаздаса кьола, руччаби наслаби гІемерлъиялъе бихъиназдаса цІикІарал рукІин. Ва гъединго ясал жедее гъарурал эбел-имсул ракІал лъикІ гъари, ай ясал гъарунилан гъел пашманлъичІого рукІине. Яги ясал чІаго ракъуль рукъулеб жагъилаб гІадаталъул агълоялда бадибчІвай гъабилъун букІине. Ай, нелъерго мацІалда абун, дозие квешезего гІадин.

ХІасил, ясал цере рехсеялъуль буго гъезул адаб-хІурмат гъабиялде ишараги. Хадусеб калимаялда БетІергъан-Аллагъас мустахІикъаб хІалалъги абун, ай «...васалги ясалги кьола» абун, – васал цере рехсон, бихъиназулги даража цІунараблъун букІине.

ЯСАЗУЛ БАРАКАТ

Свалат-салам лъеяв Аварагасги абун буго:

وفي الحديث: ((من بركة المرأة تبكيها بالبنات)) أي يكون أول ولدها بنتا. «روح البيان» ص ٣٤٢ ، ج ٨

«ЧІужугІадамалгъл баракаталдаса буго тІоцое яс гъайи»,
- ян.

Цойги хІадисалдаги абун буго:

وفي الحديث: ((سألت الله أن يرزقني ولدا بلا مؤنة فرزقني البنات))

«Дица БетІергъан-Аллагъасде гъарана дие хъихъизе би-гъаял лъмимал къеян, дие БетІергъан-Аллагъас ясал къуна»,
- ян.

Цойги хІадисалда абубеб буго:

وفي الحديث: ((لا تكرهوا البنات فإني أبو البنات))

«Ножда ясал рихунге, дунги ясазул эмен вуго», - ян.

Цойги хІадисалда абубеб буго:

وفي الحديث: ((إن أولادكم هبة الله لكم يهب لمن يشاء إناثا ويهب لمن يشاء الذكور وأموالهم لكم إن احتجتم إليها))

«ХІакългълунго, ножор лъмимал руго гІиваз-гъараз гъечІого, ай чІобого къураб нигІматалдаса. ТІадегІанав Аллагъас Жиндие бокъаразе къола ясал, цойгиязе – васал, ай маслахІат хал гъабун. Гъезул боцІи-малги ножор буго, нуж гълде хІажалгълани». Ай, мискинал ругони, хІажатал ругони, эбел-эмен лъмималаз хъихъулелгълуха. والله أعلم

Цойги хладисалда абулеб буго:

وفي الحديث: ((من ابتلي من هذه البنات بشيء فأحسن إليهن - أي بالتزويج بالأكفاء ونحوه - كن له سترا من النار))

«Ясазул ургъел жинде тIаде ккун, ай жиндие БетIергъан-Аллагъас ясал къун щив чи вугониги, цинги гъезие жиндаго хIалкIвараб къай-матахIги гъабун, гъелги рукъалде къун, гъел ясал [ай гъезие гъабураб лъикIлъи], гъев чиясе жужахIалъул цIаялда цебе пардавлъун чIола». Гъел ясал рукIиналъе гIоло, васазде данде ккун, загIифал, васазе гIадин бокъухъе магIишат гъабизе рес гъечIеллъун.

ХIасил, халкъалда жанибго билълъанхъараб гIадат буго вас гъавизе бокъи, вас гъавиялдакъун рохел гъаби. Яс гъаюнин бицанийин абуни, рохел бицарасе жоцин къоларегби. Гъаб кколебги буго хIакъикъаталда, рехсараб аяталъул хал гъабун, тIадегIанав Аллагъасул хIукму-къадаралда разилъунгутIи, ва гъединго свалат-салам лъеяв Аварагасда нахърилъунгутIи. Хал гъабун бихъе, свалат-салам лъеяв Аварагас БетIергъан-Аллагъасде хъихъизе бигъаял лъимал гъаридал, ясал къеялъул. Ва гъалде тIаде жинца абиги умматалде хитIаб гъабун: «Ножода ясал рихунге, дунги ясазул эмен вуго», - ян. Гъадин кIалъалеб Къуръан-хIадисги бугелъул, жедее къураб наслоялда эбел-эмен разилъи тIадаб гъечIищ?

**ЛЪИМАЛ ГЪЕЧИЕЛ РОС-ЛЪАДИЯЛЪ ХЪИХЪИЗЕ ЧИЯР
ЛЪИМЕР БАЧИНАЛЪУЛ БАЯН**

Цойги бакIалда лъаларо, гъаб нелъер Дагъистаналда гIадат билълъанхъараб ишлъун буго БетIергъан-Аллагъас жедее лъимал къечIел эбел-инсуца хъихъизе лъимал рачин,

ай эбел-эменги лъаларел, детдомалдаса яги больницаялда-санго. Гьедин бачинеге бачун, лъимер хьихьи, Исламияб тарбияталда куцун гІезе гъаби – квешаб иш горо. Гьел-далъун гъезие БетІергъанасул рахъалъан кириги букІина. **Амма гъезда лъаларо, гъедин хьихьунин абун, лъимер жедерго наслопъун шаргалда чІоларелбъи.**

Тпоцобе: гъеб лъимадуе жиб хьихьарал эбел-имсул ирс цоларо. Жалго чІаго рукІаго гъеб лъимада цо жо чІезе гъабуну, гъеб бегъула, ай бокъарав чиясда чІезе гъабизе бегъулеб гІадин. Масала: эбел-имсуца абуну яги хъвани: нежеца гъав васасда яги ясалда чІезе гъабуна гъаб мина, яги ах, хур, гъеб гъеб лъимадул букІуна.

Клиабизеги: хьихьараб лъимер яс йигони, гьелъие жий хьихьарав эмен ажнабияв, ай чияр чилъун вукІуна. Гьей яс балугъалде яхаралдаса нахъе, аскІов чи гъечІого рокъор кІиялго рукІинеге бегъуларо, хІарамаб буго. Цуцада квер хъвани, какичуриги бихула. Хьихьараб лъимер вас вугони, эбелалъеге гъебго хІукму букІуна. Лъимал хьихьизе рачунел эбел-имсуда гъаб лъайчІого гІеларо.

САЛАМ КЪЕЯЛЪУЛ ВА БУССИНЕ ГЪАБИЯЛЪУЛ БАЯН

Цойги аяталда абулеб буго:

قَالَ تَعَالَى ﴿ وَإِذَا حُدِّثْتُمْ بِنَحِيَّتِهِ فَحَيُّوْا بِأَحْسَنِ مِمَّا أَوْ رَدُّوْهَا إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ

حَسِيْبًا ﴿٨٦﴾ النساء: ٨٦

«Бусурманав чияс ножое кІудолъи гъабураб мехалда, ва гьал муъминзаби [ай “Ассаламу гІалайкум” абун салам кьураб мехалда], ножоцаги гъабе гъесие кІудолъи, дос гъа-

буралдасаги берцин [ай “*Ва гІалайкуму ссалам ва рахІ-матуллаги ва баракатугы*” абун]. Яги дос гъабуралда релъльон гъабе досиеги кІодолъи [ай “*ВагІалайкуму ссалам*” абун тун]. ТІадегІанав Аллагъ кинабниги жо-ялъул хІисаб гъабулев, хІал кІолев вуго [ай, гъабураб гІамал бихъун, гъитІинаб букІа гъеб гІамал, кІудияб букІа, дагъаб букІа, гІемер букІа, лъикІалда дандбитІун лъикІаб, квешалда данд битІун квешаб жаза гъабулев вуго. ЛъикІаб гІамалалъухъ ажро цІикІкІун кьейи лъалеб жо буго]».

Ислам бачІиналда цебе гІарабаз цуцазе кІодолъи гъабулеб букІана [حياء الله] «ХІаякаллагъ» абиялдалъун, ай «Мун чІаго хутІаги, гІумро халалъаги» абураб магІна. Гъедин гъабулеб букІараб гъеб тахІият, ай цуцаца кІодо гъари, Ислам бачІиндал гъель тІадеги берцин гъабун, ай салам къеялде буссине гъабиялдалъун. Кинин абун: «хІаякаллагъ» абиялъ щвей гъабула гІицІго гІумро халалъиялде. «*Ассаламу гІалайкум*» абун: тІоцобе, «*Ассалам*» – ТІадегІанав Аллагъасул цІараздаса цо цІар ккола; кІиабизе, салам къеялъ, ай гъельул магІнаялъин абун жанибе бачуна – гІумро гъариялда цадахъго – сахлъи-саламалъи, балагъздаса цІуни, дунял-ахираталъул лъикІабщинаб.

Салам къеялъул хиралъиян абун:

عن عبد الله بن عمرو بن العاص أن رجلا سأل رسول الله ﷺ أي الإسلام خير قال: ((تطعم الطعام وتقرأ السلام على من عرفت ومن لم تعرف)). «Хазн» ص ۳۷۷ ، ج ۱

Цо чияс гъикъъана свалат-салам лъеяв Аварагасде: «Исламалда жаниб бищун лъикІаб фиша, гІамал щиб?» – абун. Свалат-салам лъеяв Аварагас абун: «Дуца тІагІам кье [ай хІажатав чиясе] ва салам кье дуда лъалесеги лъаларесеги», ай лъалев-лъаларев абун чи ватІа гъавичІого.

Свалат-салам лъеяв Аварагас цойги хладисалда абуна:

وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: ((لا تدخلوا الجنة حتى تؤمنوا ولا تؤمنوا حتى تحابوا أولا أدلكم على شيء إذا فعلتموه تحاببتم أفشوا السلام بينكم)). «Хазн»

«Нуж Алжаналъуре лъугъунаро ножоца иман лъезегІан. Ножор иман лъейги букІунаро нуж цуцае рокъизегІан». Цинги абуна Аварагас رضي الله عنه: «Дица нуж тІоритІилищ цо пиша-гІамалалде, ножоца жиб гъабиялдалъун нуж цуцае рокъулеб? Ножоца ножодаго гъоркъоб салам къей тІибитІизе гъабе, гІемер гъабе».

عن أبي أمامة رضي الله عنه قال أمرنا نبينا عليه الصلاة والسلام أن نفشي السلام أخرجہ ابن ماجه . «Хазн»

Абу-Умамат абурав асхІабасги رضي الله عنه абуна: «Нежеде Расулас ﷺ амро гъабуна “Ножоца цуцада гъоркъоб салам къей тІибитІизе гъабе”, - ян».

عن عبد الله بن سلام قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول: ((أيها الناس أفشوا السلام وأطعموا الطعام وصلوا الأرحام وصلوا والناس نيام تدخلوا الجنة بسلام)). أخرجہ الترمذي وقال حديث صحيح. «Хазн»

ГІабдулагъ бину Салам абурав асхІабасги абуна رضي الله عنه: «Дида свалат-салам лъеяв Аварагас абула рагІана: “Ва гъал гІадамал! Ножоца салам къей тІибитІизе гъабе, ай гІемер гъабе. Ножоца хІажатасе тІагІамги къе, ножоца гІагарлъи хурхине гъабе. Къасе гІадамал къижараб заманалда какалги рай, ай радакъе рахъун, нуж Алжаналъуре лъугъина” - ян».

Цойги хладисалдаги абунa свалат-салам лъеяв Аварагас:

روي عنه عليه الصلاة والسلام أنه قال: ((من قال السلام عليكم كتب له عشر حسنات ومن قال السلام عليكم ورحمة الله كتب له عشرون حسنة ومن قال السلام عليكم ورحمة الله وبركاته كتب له ثلاثون حسنة)) «روح البيان» ص ٢٥١ ج ٢

«Шив чи вугони жинца “Ассаламу гГалайкум” абун салам кьун, гъев чиясе хъвала анцІго лъикІлтъи, ай кири. Шив чи вугониги жинца салам кьун “Ассаламу гГалайкум ва рахІматуллагъ” абун, гъев чиясе хъвала къого кири. Шив чи вугониги жинца салам кьун “Ассаламу гГалайкум ва рахІматуллагъи ва баракатугъ” абун, гъев чиясе хъвала лъеберго кири». Ругъунлъе, диналгъул агъло, гъедин салам къезе.

Цойги хладисалдаги абунa свалат-салам лъеяв Аварагас:

وفي الحديث: ((ما من عبد يمر بقبر رجل كان يعرفه في الدنيا فيسلم عليه إلا عرفه ورد عليه السلام)) «روح البيان» ص ٢٥٤ ، ج ٢

«Цониги чи гъечІо, дунялалда чІаго вукІаго жинда лъалев вукІарав хварав чиясул хобалда аскІосан арав, гъесие саламги жинца кьурав, хварасда жив лъан ва гъес салам буссине гъабун горони». Ай, хварасда жиндие салам кьурав чи лъала ва салам буссинеге гъабула.

Салам кьолеб къагІудаян абуни:

قال العلماء: يستحب لمن يبتدئ بالسلام أن يقول السلام عليكم ورحمة الله وبركاته فيأتي بضمير الجمع وإن كان المسلم عليه واحدا ويقول المجيّب وعليكم السلام ورحمة الله وبركاته فيأتي بواو العطف في قوله وعليكم. «خازن»

Галимзабаз абунa: жинца салам кьолев чиясе абизе, ай салам къезе суннатаб буго «Ассаламу гГалайкум ва

рахІматулагъи ва баракатугъ» абун. ЦохІо чиясе кьолеб бугониги, салам къела гІемерлъул формаялда, ай «*Ассаламу гІалайка*» абичІого, «*Ассаламу гІалайкум*» абун, ай жиндие салам кьолев чиясда цадахъ ругел малаик-забиги гІахьал гьарун.

Салам буссине гьабулесги абила, ай буссине гьабила салам «*Ва гІалайкум ссалам ва рахІматуллагъи ва баракатугъ»* абун. Ай, кьолес «*Ассаламу гІалайкум*» абуралъул бакІалда, «*ГІалайкум ссалам*» абун течІого «*Ва*» - ги тІаде жобан, «*Ва гІалайкум ссалам*» абун, ахаде щвезегІан. ХІасил, гьаниб хабар буго салам буссине гьабулес «*Ва*» гьечІого, гІицІго «*ГІалайка*» яги «*ГІалайкум салам*» аби салам буссине гьаби букІунищ, букІунарищ? – абун.

وجزم أبوسعذ المتولي من اصحابنا في كتابه التتمة بانه لا يجزئه ولا يكون جوابا وهذا ضعيف اوغلط وهو مخالف للكتاب والسنة ونص امامنا الشافعي ... الخ .
(كتاب الاذكار) للنواوي

Имам Нававияс абунa: «ШафигІил мазгьабалъул гІалимзабаздасан цояс абубеб буго “*ГІалайка*” яги “*ГІалайкум*” абун тани, ай “*Ва гІалайкум*” абичІого, гьеб салам буссинаби кколарилян, гьель гІей гьабуларилан. Гьесул гьеб рагІи загІифаб буго яги гьалатІ буго, Къуръаналдеги хІадисалдеги жиб данде кколареб ва ШафигІияв имамасул мазгьабалде дандеги кколареб», - ян.

ГІатІфоялъе бугеб «Ва» гьечІого салам буссине гьабизе бегьиялъе буго гьадианаб хІадисги:

عن ابي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : ((خلق الله عزوجل آدم عليه السلام على صورته طوله ستون ذراعا فلما خلقه قال اذهب فسلم على أولئك نفر من الملائكة جلوس

فاستمع ما حيونك فانها تحيتك وتحيه ذريتك فقال السلام عليكم فقالوا السلام عليك
ورحمة الله فزادوه ورحمة الله)). «أذكار النووى»، وفي «خازن»، ص ٣٧٧ ، ج ١

«ТпадегІанав Аллагъас Адам авараг ﷺ вижана жиндир сураталда, лъабкъого натІ къркъалаялълул халалъигун. Цинги абуна БетІергъан-Аллагъас Адам аварагасде ﷺ: “Мун а гъадал гІодор чІун ругел малаикзабазухъе, дозие саламги кье, мун гІенекке доз две гъабубеб тахІияталълухъги, ай кІудолълъялълухъги. Гъеб ккола дур ва дур зуррияталълулги тахІият”. Цинги Адам авараг ана гълел малаикзабазухъе ва абуна гъездехун: “Асаламу гІалайкум” абун. Малаикзабаз данде жавабги гъабуна: “Ассаламу гІалайка ва рахІматулагъ” абун, ай “ва рахІматуллагъ” тІадеги жобан».

Малаикзабаз Адамил ﷺ буссине гъабуралда релълон, буго цойги къягІида салам буссиабубеб:

وقيل : إذا قال المسلم : السلام عليكم ، فيقول المجيب : وعليكم السلام ورحمة
الله ، فيزيده ورحمة الله . وإذا قال : السلام عليكم ورحمة الله ، فيقول : وعليكم
السلام ورحمة الله وبركاته ، فيزيده وبركاته . وإذا قال : السلام عليكم ورحمة الله
وبركاته ، فيرد عليه السلام بمثله ولا يزيد عليه . «خازن»

Салам кълес абураб мехалда «Ассаламу гІалайкум» абун, буссиабубила: «Ва гІалайкум ссалам ва рахІматуллагъ» абун. Салам кълес абураб мехалда «Ассаламу гІалайкум ва рахІматуллагъ» абун, буссине гъабубила: «Ва гІалайкум ссалам ва рахІматуллагъги ва баракатугъ» абун. Салам кълес абураб мехалда: «Ассаламу гІалайкум ва рахІматуллагъги ва баракатугъ» абун, буссине гъабубила кълрасго гІадин, ай «Ва гІалайкум салам ва рахІматуллагъги ва баракатугъ» абун, ай тІаде батІаяб жо жобайчІого.

وروي ان رجلا سلم على ابن عباس رضي الله عنه فقال : السلام عليكم ورحمة الله وبركاته ، ثم زاد شيئا . فقال ابن عباس رضي الله عنه : ان السلام انتهى الى البركة . («خازن»)

Цо чияс Аллагъ разилъаяв Ибну-Габбасие кьун буго салам, «Ассаламу гГалайкум ва рахІматуллагъи ва баракатугъ» абун, гьелде тІаде цоги жоги жобан буго [жобараб жо букІун батизе ккола «ва гзуфранагъу ва ризванагъу»]. Цинги Ибну-Габбасица абун буго жиндие салам кьурав чиясде: «Салам кьей – баракаталде, ай “ва баракатугъалде” шцезегІан буго». Ай, тІокІаб тІаде жо жобайзе гьечІоян.

ويستحب للمسلم ان يرفع صوته بالسلام ليرى المسلم عليه فيجيبه ويشترط ان يكون الرد على الفور فان أخره ثم رد لم يعد جوابا وكان آثمًا بترك الرد . («خازن»)

Салам кьолев чиясе суннатаб буго салам гьаракъ борхизе гьабун кьезе, салам жиндие кьурасда рагІи мурадалда. Салам буссине гьабиялъе шартІги буго хехго буссине гьаби. КватІун буссине гьабун, гьеб кьураб саламалъе жаваблъун букІунаро, салам буссине гьабичІев чиясда рельеълон мунагъалдеги ккола.

الابتداء بالسلام سنة مستحبة ليس بواجب وهو سنة على الكفاية فان كانوا جماعة فسلم واحد منهم كفي عن جميعهم ولو سلم كلهم كان أفضل وأكمل

Салам цебе кьейи суннатаб буго, тІадаб гьечІо. Цо жамагІат-кьокъаялда гьорлъан цо чияс салам кьуни, киназдасаго гІей гьабула. Киназго цадахъ кьуни, хириябги камилабги буго.

ولودخل على جماعة في بيت أو مجلس أو مسجد وجب عليه أن يسلم على الحاضرين لقوله عليه الصلاة والسلام : ((افشوا السلام)) ، والامر للوجوب . أو يكون ذلك متأكدة لأن السلام من شعار أهل الاسلام فيجب إظهاره أو يتأكد استحبابه

Цо чи лъугъани рокъоб жанибниги, цогидаб бакІалданиги, масжидалъубниги данделъараб жамгІаталде тІаде, гъев чиясда тІадаб буго гъезие салам къезе, свалат-салам лъеяв Аварагасул рагІиялда бан: «Ножоца цуцае салам къей тІибитІизе гъабе» абураб. Ай, Расуласул ﷺ гъеб амроялъ салам къей тІадаблъун гъабуна. Яги гъеб салам къейи, тІадаблъун ккечІониги, муаккадаб суннатлъун ккола, ай цІакъго кІвар цІикІараб суннатлъун. Щаян абуни, салам къейи загъир гъаби Исламияб агълоялъул, ай бусурбабазул гІадат кколелъул.

وأما الرد على المسلم فقد أجمع العلماء على وجوبه ويدل عليه قوله تعالى ﴿وَإِذَا حُيِّمُ بِنَجِيَةٍ﴾ ... الخ ، والامر للوجوب لأن ترك الرد إهانة للمسلم فيجب ترك الإهانة

Къураб салам буссине гъаби тІадаб букІиналда тІад киналго гІалимзаби рекъана. Гъедин салам буссине гъаби тІадаблъун букІиналъе далиллъун рехсараб аятги чІана. Къураб салам буссине гъабичІого тей салам къурав чи гІодовегІан гъави ккола. Гъев гІодовегІан гъави тезеги тІадаб буго. Ай, гІодовегІан гъавизе бегъуларо Исламал-далъун Аллагъас кІодо гъавурав бусурманчи.

فان كان المسلم عليه واحدا وجب عليه الرد وإذا كانوا جماعة كان رد السلام في حقهم فرض كفاية فلو رد أحد منهم سقط فرض الرد عن الباقي وإن تركوه كلهم أثموا . «خازن»

Жиндие салам къурав чи цохІо вугони – гъесда тІалъула буссине гъабизе, жамагІат бугони – гъезие салам буссине гъаби *фарзул-кифаят*лъун букІуна. Ай, гъезда гъорлъан цояс буссине гъабуни, нахъеязда салам буссине гъаби тІаса уна, ай цояс буссине гъабураб киназего гІола. ЦохІониги чияс салам буссине гъабичІони, кинабго жамагІат хІакъикъе ккола. Гъалъул хІакъалъулъ, Аллагъ разилъаяв

Гали-асхІабасдасан бицараб, свалат-салам лъеяв Аварагасул хІадисалдаги абулеб буго:

وعن علي بن ابي طالب رضي الله عنه عن النبي عليه الصلاة والسلام قال : ((يجزئ عن الجماعة إذا مروا أن يسلم أحدهم ويجزئ عن الجلوس أن يرد أحدهم)). أخرجه أبو داود . «خازن»

«Нухда унеб жамагІаталда гъорлъан цояс, гІудоб чІараб жамагІаталъе салам кјуни, киназего гІей гъабула. ГІудоб чІараб жамагІаталда гъорлъан цояс буссине гъабуни, гьелъги киназего гІей гъабула».

САЛАМ КЪЕЯЛЪУЛ АДАБАЛ

Салам къеялъул адабалин абун:

عن ابي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : ((يسلم الراكب على الماشي والماشي على القاعد والقليل على الكثير)) وفي رواية للبخاري قال : ((يسلم الصغير على الكبير والماشي على القاعد والقليل على الكثير)). «خازن»

Свалат-салам лъеяв аварагас абун: «Салам къела рекІарас – лъеласе, ай вилълъун унесе; вилълъанхъун унес – гІудов чІарасе; дагъаз – гІемеразе». Цойги риваяталда: «Салам къела гъитІинас – кІудиясе, вилъанхъун унес – гІудов чІарасе ва дагъаз – гІемеразе».

((وإذا تلاقى رجلان فالمبتدئ بالسلام هو الأفضل))

«КІиго чи цуцазда данд чІвараб мехалда гъезул салам себе кјурав хирияв вуго».

عن أبي أمامة الباهلي رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ: ((إن أولى الناس بالله عزوجل من بدأهم بالسلام)). أخرجه ابو داود و الترمذي . («خازن»

Абу Умамат ал-Багъилиясдасанги бицана свалат-салам лъеяв Аварагас абунилан: «Гадамазул, ТадегІанав Аллагасда аскІов, лъикІавлъун вукІине рекъарав – салам цебе къурав вуго», – абун.

Цойги, Аварагасдасан رضي الله عنه бачІана:

ورد : ((إن للبادئ تسعين حسنة وللراد عشرة)). «صاوي», ص ۲۳۴ ، ج ۱

«Салам цебе къурасе буго ункъоялда анцІго кири», – абун. Салам къей цебе ккезе гъабизе жигар гъабе, диналъул вацал!

إذ اتلقى رجلان فسلم كل واحد منهما على صاحبه دفعة واحدة أو أحدهما بعد الآخر فقال القاضي حسين وصاحبه ابو سعد المتولي : يصير كل واحد منهما مبتدأ با لسلام فيجب على كل واحد منهما أن يرد على صاحبه . وقال الشاشي : هذا فيه نظر فان هذا اللفظ يصلح للجواب فإذا كان أحدهما بعد الآخر كان جوابا وان كان دفعة لم يكن جوابا . وهذا الذي قاله الشاشي هو الصواب . «كتاب الاذكار» للنووي رحمه الله

КІиго чи цуцада данд чІвараб мехалда кІиясго къуна цуцае салам. КІиясулго салам къей цадахъги ккана. Яги кІиясго кьолеб салам цебе-нахъе ккана. Гъаб кІиябго хІалалъулъ кІиявго вукІуна тІоцобе салам къуравлъун. КІиясдаго тІадабги букІуна цуцазул салам буссине гъабизе. Гъаб буго цо къагІида. КІиабилеб къагІидайин абуні: кІиясулго цуцазе салам къейи цебе-нахъе ккараб хІалалъулъ, нахъе ккарасул салам цебе къурасул саламалъе жаваблъун букІуна. КІиясулго салам къей цадахъ ккани,

цоясул саламалъе цоясул салам жаваблъун букІунаро, ай кІиясго цуцае салам буссине гъабила. Имаму Нававияс кІиабилеб хІукму, ай къагІида, битІараблъун рикІкІана. Нелъерго гІакълоялдаги гъаб битІарблъун бихъула.

ومثله الوضوء قبل الوقت فانه مندوب لكنه أفضل من الوضوء بعده الواجب . «صاوى»

Хиралъгиялъул рахъалъ, салам цебе къеялда релълъон буго как байзе заман щвелелдего цебе какичуриги. Ай, салам къей – суннатаблъун, буссине гъаби – фарзлъун бугониги, фарзлъун бугеб буссине гъабиялдаса, суннатаб бугониги, цебе салам къей хирияб букІиналда релълъон буго. Ай, какил гІуж щвелелдего какичури суннатаб гІамал буго, фарз горо. Гъедин бугониги, какил гІужги щун, как байзе чурулеб фаризаяб какичуриялдаса доб хирияб буго. Жигар гъабе, бусурбаби, какил гІуж щвелелдего, каки чурун, как байзе хІадурлъгиялда ругъунлъизе!

إذا سلم عليه إنسان ثم لقيه على قرب يسن له أن يسلم عليه ثانيا وثالثا وأكثر اتفاق عليه أصحابنا ويدل عليه ما رويناه في صحيح البخاري ومسلم عن أبي هريرة رضي الله عنه في حديث المصطفى صلى الله عليه وسلم : انه جاء فصلى ثم جاء الى النبي عليه الصلاة والسلام فسلم عليه فرد عليه السلام وقال ((ارجع فصل فانك لم تصل)) فرجع فصلى ثم جاء فسلم على النبي صلى الله عليه وسلم حتى فعل ذلك ثلاث مرات . «كتاب الاذكار» للنووي

Цо чиясе цогидас салам къураб мехалда, цинги гъоркъоб мехго инчІого кІиабизеги дандчІвани, суннатаб буго гъесие кІиабизеги салам къезе. Гъединго дандчІвани – лъабабизеги, ай дандчІваравщинахъе салам къезе. Гъедин салам къезе суннатаб букІиналъе Аллагъ жиндаса разилъаяв Абу-гъурайратидасан бицараб хІадисги буго: цо чияс вачІун масжидалъуб как бан буго, цинги, свалат-салам лъеяв Аварагасухъеги вачІун, гъесие саламги къун буго. Саламги

буссине гъабун, Аварагас ﷺ гъев чиясде абун буго: «Дуца тIадвуссун как бай, дуца как байчIо», – абун, ай кколеб къагIидалда. Гъев чияс цIидасан бан буго как, вачIун Расуласе ﷺ саламги къун буго. Гъедин такрар гъабун буго лъабго нухалда. Ай, лъабцIол какги бан буго, лъабабго как бан бахъарабщинахъе Расуласе ﷺ саламги къун буго, Расуласе ﷺ буссинеги гъабун буго.

ورويانا في سنن أبي داود عن أبي هريرة رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: ((إذا لقي أحدكم أخاه فليسلم عليه فإن حالت بينهما شجرة أو جدار أو حجر ثم لقيه فليسلم عليه))

Цойги хIадисалдаги абуна свалат-салам лъеяв Аварагас: «Ножор цоясда дандчIварав мехалда диналгъул вац, гъесие салам къе. Гъев кIиясдаго гъоркъобе ккани гъойтI, къед, яги гамачI, ай гъал жал гъоркъоре ккеялдалгъун кIиявго кваранаб-квегIаб рахъалдехун рикъун ккани, цинги данделгъидалги къе салам».

ورويانا في كتاب ابن السني عن أنس رضي الله عنه قال: كان أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم يتماشون فإذا استقبلتهم شجرة أو أكمة فتفرقوا يميناً وشمالاً ثم التقوا من ورائها سلم بعضهم على بعض

Аллагъ разильяяв Анасица бицана, ай абуна: «Свалат-салам лъеяв Аварагасул асхIабзаби рукIана, жал рилгългъун унаго жедеда цебе ккани гъойтI яги чабхил гохI, гъелдалгъун жал кваранаб-квегIаб рахъалдехун рикъунги ккани, гъел жалаздасаги рорчIун жал данделгъидалги цуцазе салам къолеллгъун». Унгоха, хал гъабе, бусурбаби, цо доз салам къеялгъул гъабубеб букIараб кIваралгъул!

والسنة إذا مر بجماعة صبيان صغار أن يسلم عليهم لما روي عن أنس رضي الله عنه أنه مر على صبيان فسلم عليهم وقال: (كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يفعلُه) أخرجه في الصحيحين . وفي

رواية لابي داود أن النبي ﷺ مر على غلمان يلعبون فسلم عليهم . ورويناه في كتاب ابن السنن وغيره قال فيه : فقال : ((السلام عليكم يا صبيان)). «أذكار النووي»

Гисинал лъималазе салам кьей абунн: Суннатаб буго салам кьезе, данделъарал гисинал лъималазда аскЮсан унаго, гьезиеги. Аллагъ жиндаса разилъаяв Анасица кьуна, аскЮсан унаго, гьедин данделъарал лъималазе салам, ва жинцаги абунна: «Свалат-салам лъеяв Аварагасги гьадин гьабулаан», - илан. Цоги риваяталдаги буго, свалат-салам лъеяв Авараг ана расанкІаби гьарулел гисинал лъималазда аскЮсан, гьезие саламги кьунаян. Цойги риваяталда салам кьураб куцги баян гьабуна: «*Ассаламу Галайкум, я сибян*», ай «гьал лъимал» абун кьунаян.

КВЕРАЛДА УБАЧ ГЪАБИЯЛЪУЛ БАЯН

Квералда убач гъабиян абунн:

إذا أراد تقبيل يد غيره إن كان ذلك لزهده وصلاحه أو علمه أو شرفه وصيانتته أو نحو ذلك من الامور الدينية لم يكره بل يستحب . وإن كان لغناه وديناه وثروته وشوكته ووجاهته عند أهل الدنيا ونحو ذلك فهو مكروه شديد الكراهة . «كتاب الاذكار»

Цо чиясе бокьидал цогидав чиясул квералда убач гьабизе, гьеб убач гьабиги бугони гьев чи загьид вукІун, гІалим вукІун, шайих-вали вукІун, гьесдасан баракат щвей мурадалда, гьедин убач гьаби карагъатаб гьечЮ, жигиги суннатаб буго. Амма гьеб квералда убач гьаби бугони дов чиясул бечельиялъе гЮло, дунялалъул агь-лоялда аскЮб бугеб досул кьадро-гІадегІанлъиялъе гЮло, досул шавкат-кьуваталъе гЮло, гьединаб убач квералда гьаби цІакъго карагъатаб буго.

وقال المتولى من اصحابنا : لايجوز ، فأشار إلى أنه حرام

Жиги ШафигИияб мазгъабалъул кІудияв гІалим, имам Му-тавалияс гьединал чагІазул квералда убач гъабизе бегъиларин абуна. Ай, гьес ишара гъабуна гьеб хІарамаб букІиналде.

Свалат-салам лъеяв Аварагасул квералда ва хІатІада убач гъабизе жал хехго рортараб куцалъул бицана ЗаригІ абурав асхІабас ﷺ. Цо къоялъ асхІабзабигун гІодов чІун вукІаго, свалат-салам лъеяв Аварагас абуна асхІабзабаздехун: «КватІичІого ножоде тІаде щевезе буго гъаб рахъалдасан [бакъбаккул рахъалдасан] рекІаразул цо къокъа, машрикъалъул агълоялдасан жиб бищун лъикІаб», ай Исламалде жал ахІичІого, хІал гъабичІого, бокъун рачІунел. Гьеб къокъа букІана ГІабдул-Къайсил бетІерлъиялда бачІунеб. Гьеб къокъаялда гьорлъ вукІана ЗаригІги. Гьес абуна, ай бицана:

ورويانا في سنن أبي داود عن زارع رضي الله عنه وكان في وفد عبد القيس قال : فجعلنا نتبادر من رواحنا فنقبل يد النبي صلى الله عليه وسلم ورجله . «كتاب الاذكار» للنووي

«Свалат-салам лъеяв Авараг вихъаравго, нежеца хехлъи гъабуна гьесул квералда ва хІетІеялда убач гъабизе ине», - ян.

ورويانا في سنن أبي داود ايضا عن ابن عمر رضي الله عنهما قصة قال فيها : فدنونا يعني من النبي صلى الله عليه وسلم فقبلنا يده . والقصة بالتمام في «الاذكار»

Ибну-ГІумаридасан رضي الله عنه бачІана гъабго къисаялъулъ ЗаригІица абунилан: «Ниж свалат-салам лъеяв Аварагасде гІагарлъана [ай аскІоре ана], нежеца гьесул [ай Расуласул صلى الله عليه وسلم] квералда убачги гъабуна», - ян.

وأما تقبيل الرجل خد ولده الصغير واخيه وقبلة غير خده من أطرافه ونحوها على وجه الشفقة والرحمة واللطف ومحبة القرابة فسنة والاحاديث فيه كثيرة صحيحة مشهورة وسواء الولد الذكر والانثى. «أذكار النووي» ص ١٥٥

Чияс жиндирго гьитІинаб лъимадул яги жиндир ва-
пасул кІаркьеналда, кІаркьен горев цогидаб лага-саналда
букІаниги батІалъи гьечІо, убач гьаби суннатаб буго, гьєб
убач гьаби бугони гьєб лъимер бокьун, гьєлда гурхІун, гьєб
хиралъун гьабулеблъун.

واما التقبيل بالشهوة فحرام بالاتفاق وسواء في ذلك الولد وغيره بل النظر اليه
بالشهوة حرام بالاتفاق على القريب والاجنبي

Амма шагьваталдалъун убач гьабийин абуни, киналго
гІалимзаби тІад рекьон, хІарамаб буго, васасда букІа, вас
горев цогидасда букІа, батІалъи гьечІо. Убач гьабини щиб
горин, шагьваталдалъун бер балагьизецин хІарамаб буго,
киналго гІалимзаби тІад рекьон, гІагаразе букІа, гІагарал
горезе букІа, батІалъи гьечІо.

ورويانا في صحيحي البخارى ومسلم عن ابى هريرة رضي الله عنه قال : قَبِلَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم الحسن بن
على رضي الله عنه وعنده الاقرع بن حابس التميمي فقال الاقرع : إن لي عشرة من الولد ما قبلت
منهم أحدا ، فنظر إليه رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم قال : ((من لا يرحم لا يرحم)). «أذكار النووي»

Муслим ва Бухарияс Абу-гьурайратидасан رضي الله عنه бицараб
хІадисалда абулеб буго: «Свалат-салам лъеяв Аварагас
убач гьабуна ГІали-асхІабасул вас ХІасанида [رضي الله عنهم أجمعين].
Цинги, аскІов вукІарав тамимияв-АкьрагІица абуна
свалат-салам лъеяв Аварагасадехун: «Дирги руго анцІго
лъимал. Дица жеги гьезул цохІонигиясда убач гьабичІо»,
- ян. Гьєб мехалда, гьєсдехунги валагьун, абуна свалат-
салам лъеяв Аварагас: «Щив чи вугониги жив гурхІуларев,

жиндаги гурхІиларо», - ян. Ай, рахІмо-гурхІел гъечІев чиясда Аллагъ гурхІуларо абураб магІна.

عن صفوان بن عَسَّال الصحابي رضي الله عنه قال : قال يهودي لصاحبه : اذهب بنا إلى هذا النبي صلى الله عليه وسلم . فأتيا رسول الله صلى الله عليه وسلم فسألاه عن تسع آيات بينات ... فذكر الحديث إلى قوله : فقبلوا يده ورجله وقالوا نشهد أنك نبي . كتاب «أذكار النووي»

Пассал абурав асхІабасдасан бицана: «Цо ягъудияс абуна жиндирго гьалмагъасде: “РачІа нилъ рилъльинин гьадав Аварагасухъе». Гьалмагъги разилъун, вачІана кІиявго Аварагасухъе ﷺ. Гьикъана кІиясго ТІадегІанав Аллагъас Муса аварагасе ﷺ кьураб ичІабго чІахІиял мугІжизатаздасан. Свалат-салам лъеяв Аварагас гъезие кьураб жаваб, ай хІадис, гъев Пассал абурав асхІабас бицана гъаб бакІалде швезегІан: «Гъев кІиявго ягъудияс убач гъабуна свалат-салам лъеяв Аварагасул квралда ва хІатІида. Цинги кІиясго абизеги абуна: “Нежеца нугІлъи гъабула хІакълъунго мун авараг вукІиналда” - ян». Ай, Муса аварагасе ﷺ кьурал мугІжизатазул хІакълъулъ жинца тІобанго хабар бицинда, кІиявго ягъудияс Аварагасул ﷺ Рисалат кьабул гъабуна.

وعن سهل بن عبدالله التستري السيد الجليل أحد أفراد زهاد الامة وعبادها رضي الله عنه انه كان يأتي أبا داود السجستاني ويقول : أخرج لي لسانك الذي تحدث به حديث رسول الله صلى الله عليه وسلم لأقبله ، فيقبله . وأفعال السلف في هذا الباب أكثر من أن تحصى والله اعلم . «أذكار النووي»

Сагъло бину ГІабдулагъи Тустури абун, жиндир заманалда халкълалда машгъурав загъид, гІабид вукІана. Гъев вачІунев вукІун вуго хІадисалъул имам Абу Давудихъе ва абулеб букІун вуго: «Дуца гъеб, дур кІалдиб бугеб, свалат-салам лъеяв Аварагасул хІадис жиндалъун бицунеб,

маці кьватІибе бахъе, дица гьелда убач гьабизе», - ян. Хал гьабеха, хириял вацал, гьав чиясул свалат-салам лъеяв Аварагасдехун бугеб кутакаб рокъи-махІабаталъул?!

КІалалъ цІалула букІаниги, мукъулукъ бахун гьоркьехун Къуръанги инчІеб, гьабулеб гІибадат-гІамалалдасан БетІергъан-Аллагълъай, Дов разилъи тІалаб гьаби жедер мурадги гьечІел, ахІмакъал гІадамаз абизе бегъила: «ГьедагІан цІакъ Авараг ﷺ кІодо гьавичІого, Аллагъ щай кІодо гьавуларев?» – абун. Амма гьезда лъаларо, лъайзеги бокъуларо, БетІергъан-Аллагъас свалат-салам лъеяв Авараг вокъи, гьев кІодо гьави умматалда тІад гьабун букІин, свалат-салам лъеяв Авараг вокъиялъулги гьев кІодо гьавиялъулги къадаралда горого БетІергъан-Аллагъасда аскІоб инсанасул къадрокъимат гьечІолъиги.

ولا بأس بتقبيل وجه الميت الصالح للتبرك ولا بتقبيل الرجل وجه صاحبه إذا قدم من سفر ونحوه

Хварав чиясул гьормада убач гьабизе бегъунгутІи гьечІо, гьев хварав чи лъикІав вукІун, баракат тІалаб гьаби мурадалда. Гьединго гьудул-гьалмагъасул гьормада убач гьабизе бегъунгутІиги гьечІо, гьев сафаралдаса вачІиндал, туснахъалдаса, армиялдаса ва цогидаб бакІалдаса вачІиндалги, масала.

وروينا في صحيح البخاري عن عائشة رضي الله عنها في الحديث الطويل في وفاة رسول الله ﷺ قالت : دخل أبو بكر ﷺ فكشف عن وجه رسول الله ﷺ ثم أكب عليه فقبله ثم بكى . «أذكار النووي»

Аллагъ жинда разилъаяй ГІаишатидасан бицана: «Свалат-салам лъеяв Авараг накъллолъидал, гьесде тІаде лъугъана Аллагъ жинда разилъаяв Абубакар. Расуласул ﷺ

гъормаде тІаде рехараб жоги борхун, гьесда тІадги хурхун, убач гъабуна, цинги гІодана», - ян.

وروينا في كتاب الترمذی عن عائشة رضي الله عنها قالت : قدم زيد بن حارثة المدينة ورسول الله ﷺ في بيتي فأتاه ففرع الباب فقام إليه النبي ﷺ يجر ثوبه فاعتنقه وقبله . قال الترمذی : حديث حسن . «أذكار النووي»

Тирмизияс ГІаишитидасан бицараб хІадисалдаги абубеб буго: ГІаишатица абуба: «ХІарисатил Зайд вачІана Мадинаялде, свалат-салам лъеяв Аварагги дир рокъов вукІаго. Гьес вачІун нуцІаялда кІутІана, свалат-салам лъеяв Авараг данде вахъана, къунчизеги къунчана, гъормада убачги гъабуна».

وأما المعانقة وتقبييل الوجه لغير الطفل ولغير القادم من سفرونحوه فمكروهان ، نص على كراهتهما أبومحمد البغوي وغيره من أصحابنا . ويدل على الكراهة ما روينا في كتابي الترمذی وابن ماجه عن أنس رضي الله عنه قال : قال رجل : يا رسول الله الرجل منا يلقي أخاه أو صديقه أينحنى له ؟ قال : ((لا)) قال : أفيلتزمه ويقبله ؟ قال : ((لا)) قال : أفياأخذه بيده ويصافحه ؟ قال : ((نعم)) . قال الترمذی : حديث حسن . «أذكار النووي»

Къунчи ва гъормада убач гъаби, гьитІинаб лъимадаги сапаралдаса яги цогидаб бакІалдаса вачІарав [вихъичІого мех барав] чиясдаги хутІун, карагъатаб буго. Гьеб карагъатаб букІиналъе Аллагъ разилъаяв Анасидасан бачІараб хІадисалдаги буго: «Цо чияс абуба свалат-салам лъеяв Аварагасде: “Я Аллагъасул Расул! Нижедасан цо чи дандчІвала жиндирго вацасда яги гьудул-гьалмагъасда. Гьев чиясе гІодовейищ къулилев?” Аварагас ﷺ жаваб гъабуна: “Гуро”, – абун. Гьанжиги абуба дов чияс: «Къвалги бан гъормада убачищца гъабилеб?” – абун. Свалат-салам лъеяв Аварагас абуба: “Гуро”, – абун. Гьанжеги абуба дов

чияс: “Кверишша досул босилеб?” – абун. Свалат-салам лъеяв Аварагас: “У”, - ян абуна».

КВЕР БАЧИНАЛЪУЛ ВА ТІАДЕ РАХЪИНАЛЪУЛ БАЯН

Кверал рачин ккола гІалимзаби киналго тІадрекъараб суннат. Кверал рачиналъул хиралъиялда тІасан свалат-салам лъеяв Аварагас абуна:

وروينا في سنن أبي داود والترمذي وابن ماجه عن البراء رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ ((ما من مسلمين يلتقيان فيتصافحان إلا غفرلهما قبل أن يتفرقا)). «أذكار النووي»

«КІиго бусурман чи гъечІо, жал цуцада дандчІварал, жедеца цуцазул квералги росарал, жедер мунагъал чурун горони, жал ратІалъилелдего». ПатІаъ бину Пабдуллагъ аль-Хурасаниясдасан бицараб хІадисалдаги абулеб буго: ПатІаица абуна:

قال: قال لي رسول الله ﷺ ((تصافحوا يذهب الغل وتهادوا تحابوا وتذهب الشحناء)). «أذكار النووي» .

«Дида свалат-салам лъеяв Аварагас абуна: “Ножоца цуцазул кверал росе, жаниб бахчараб цуцадехун бугеб ракІхъублти, ццин, тушманлти ина. Ножоца цуцазе гъадияталги ритІе, нуж цуцае рокыла, цуцадехун бугеб рокъукълти, цуцада рихинги ина”».

قول النووي: واعلم أن هذه المصافحة مستحبة عند كل لقاء

Гъедин цуцазул кверал роси суннатаб буго щибаб дандчІваялда аскІоб, ай сафаралдаса рачІарал рукІа, цо-гидал рукІа, батІалти гъечІого.

ويستحب مع المصافحة البشاشة بالوجه والدعاء بالمغفرة وغيرها

Цуцазул кверал росиялда цадахъ суннатаб буго, гьормада разилъигун, рохелгун, берцинаб каламалдалъун, БетІергъан-Аллагъас мунагъал чуриялдалъун дугІа гъабизеги.

Гьалъул хІакъалъуль рачІарал хІадисаздасан гьале цо хІадисги:

ورويانا في صحيح مسلم عن أبي ذر رضي الله عنه قال: قال لي رسول الله ﷺ ((لا تحقرنَّ من المعروف شيئاً ولو ان تلقى أخاك بوجه طلق)). «أذكار النووي»

Абузар абурав асхІабас абуна رضي الله عنه: «Свалат-салам лъеяв Аварагас дида абун: “Дуца хІакъир гъабуге [ай хІакъираблъун бихъуге] кигІан гьитІинабниги лъикІлъи гъаби, мун дурго диналъул вацгун разияб гьомералдалъун дандчІвай бугониги”».

Гьале гьалдаго рельъъараб цойги хІадисги:

ورويانا في كتاب ابن السني عن البراء بن عازب رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ ((إن المسلمين إذا التقيا فتصافحا بود ونصيحة تناثرت خطاياهما بينهما)) وفي رواية ((إذا التقى المسلمان فتصافحا وحمدا لله تعالى واستغفرا غفر الله عز وجل لهما)). «أذكار النووي»

Свалат-салам лъеяв Аварагас абуна: «КІиго бусурманчи цуцада дандчІвараб мехалда, кІиясго цуцазул квералги ро-сараб мехалда, рокъи-махІабаталдалъун, насихІаталдалъун цуцадехун кІалъа-ралъайги гІемерлъараб мехалда, гьезда тІаса гъуна кІиясдаго гьоркъор ругел хатІаби-мунагъал», ай чурула. Цойги риваяталда буго, рехсараб куцалъ квералги рачун, БетІергъан-Аллагъасе рецци гъабун, мунагъал чури тІалаб гъабиялдалъун кІиясго дугІа гъабураб мехалда, кІиясулго мунагъал чурула абун.

Цойги хладисалда абулеб буго, Анасидасан ﷺ жиб бицараб:

وروينا فيه عن انس رضي الله عنه عن النبي ﷺ ((ما من عبد من متحابين في الله يستقبل أحدهما صاحبه فيصافحه فيصليان على النبي ﷺ إلا لم يتفرقا حتى تغفر ذنوبهما ما تقدم منها وما تأخر)). «أذكار النووي»

«Дунялалгъл мурадазе гЮоло гореб, гИицИго гИадегІанав Аллагъгасе гЮоло цуцае вокъарав БетІергъан-Аллагъгасул кІиго лагъ, цояв цоясда дандчІварав мехалда, гъесул кверги босидал, кІиясго свалат-салам лъеяв Аварагасде свалатги битІидал, гъев кІиявго лагъ цуцадаса ратІалгълуларо, кІиясулго цере гъарун арал ва хадур гъаризе ругелги мунагъл чурун горони», ай хадусан мунагълзде ккеялдаса цІунунги горони.

Аллагъ разилъаяв Анасидасан цойги бицана:

وروينا فيه عن أنس أيضا رضي الله عنه قال: ما أخذ رسول الله ﷺ بيد رجل ففارقه حتى قال ((اللهم آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار)). «أذكار النووي»

Анасица ﷺ абуна: «Свалат-салам лъеяв Аварагас цохІониги чиясул квер босичЮ, ай кверги босун гъев чи жиндаса ватІалгълчЮ, жинца абун горони:

اللهم آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار

“Я дир Аллагъ! Дуца нежее кье дунялалдаги ахираталдаги гълкІабщинаб. Дуца нижги цуне цІадул гІазабалдаса”, – абун».

وأما إكرام الداخل بالقيام فالذي نختاره أنه مستحب لمن كان فيه فضيلة ظاهرة من علم وصلاح أو شرف أو ولاية مصحوبة بصيانة أو له ولادة ورحم مع سن ونحو ذلك ويكون هذ القيام للبر والاكرام والاحترام لا للرياء والاعظام...الخ. «أذكار النووي» ص ١٥٧

Тіаде вачІарав чиясе, тіаде рахъун, кІодолъи гъабийин абуні, суннатаб буго, гъеб тіаде рахъин бугони гъединав чиясе, жиндилъ лъалеб, загъираб хиралъи бугев, ай гІалим, гІариф, шайих вукІун, ва гъединго, динияв, лъикІав чи вукІун, гІагарав вукІун, гІумруялъуль кІудияв вукІун, ва гъ.ц., рияалъе яги гъев чи бечедав вукІун гъелъие гІоло, гъезда релълъарал хасиятазе гІоло горо. Тіаде рахъин букІине ккола гъев чиясулъ ругел лъикІал хасиятал-гІамалазе гІоло гъев чиясул хІурмат гъабун, гІицІго ТіадегІанав Аллагъасе гІоло.

ЗИЯРАТАЛЪУЛ БАЯН

يستحب استحبابا متأكدا زيارة الصالحين والاخوان والجيران والاصدقاء والاقارب
وإكرامهم وبرهم وصلتهم . «أذكار النووي»

ЦІакъго суннатаб буго лъикІал чагІазде, диналъул ва-цазде, мадугъалзабазде, гъудул-гъалмагъзабазде, гІагарал чагІазде зиярат гъаби, гъел кІодо гъари ва гІагарлъи хурхине гъаби.

في صحيح مسلم عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم : ((إن رجلا زار أخا له في قرية أخرى فارصد الله تعالى له على مدرجته ملكا فلما أتى عليه قال: أين تريد؟ قال: أريد أخا لي في هذه القرية . قال: هل لك عليه من نعمة تربها؟ قال: لا غير إني أحببته في الله . قال: فإني رسول الله إليك بأن الله قد أحبك كما أحببته فيه)). «أذكار النووي»

Свалат-салам лъеяв Аварагасдасан бицана: цо чи вахъун вуго зияраталъ цойги росуль вугев жиндирго диналъул вацасухъе. Цинги БетІергъан-Аллагъас гъев чи вачІунев нухав чІезе гъавун вуго цо малаик. Гъев чи тіаде щведал, малаикас гъикъун буго: «Киве мун унев вугев?» – абун. Гъас

жавабги гъабун буго: «Дун унев вуго гъадаб цебехун бугеб росуль вугев диналгул вацасухъе», – абун. Гъанжеги малаикас гъикъун буго: «Шиб дур досдасан бугеб мурад, дос дуге къезе-тезе жойищ бугеб?» – абун. Гъас жавабги гъабун буго: «ГъечІо дие досдасан къварагІараб жоги, дов, гІицІго Аллагъасе гІоло дие вокъулев, диналгул вац вукІун унев вуго», - ян. Ахиралдаги абун буго малаикас гъев чиясде: «Дун вуго ТІадегІанав Аллагъас духъе витІун, ай дуда лъайзе гъабизе, хІакълъунго, мун БетІергъан-Аллагъасе вокъулев лагъ вукІин, Жиндие гІоло дов диналгул вац вокъулевлъун мун вукІиналгъе гІоло», - ян. Ай, гъасда баркун буго малаикас жив БетІергъанасе вокъулев лагълъун вукІин.

Цойги хІадисалда абубеб буго Аварагас ﷺ:

وروينا في كتابي الترمذي وابن ماجه عن ابى هريرة رضي الله عنه أيضا قال: قال رسول الله ﷺ ((من عاد مريضا أو زار أخا له في الله تعالى ناداه مناد بان طبت وطاب ممشاك وتبوات من الجنة منزلا)). «أذكار النووي»

«Шдив чи вугониги унтарасда бихъизе ун яги диналгул вацасде зияраталъ ун, гъесде ахІула цо ахІулев чияс, ай малаикас: «Дуге рохел буго, нухги дур рохалилаб буго, дуца дуге Алжаналгул бакІги къачІана, хІадур гъабуна», - ян.

РУЧЧАБАЗЕ САЛАМ КЪЕЯЛГУЛ БАЯН

Руччабазе салам къеялгул хІукмуийин абун:

فان كن جمعا جالسات في مسجد أو موضع فيستحب أن يسلم عليهن إذا لم يخف على نفسه أو عليهن فتنة ، لماروي عن اسماء بنت يزيد قالت: (مر علينا رسول الله ﷺ في نسوة فسلم علينا) اخرجه ابو داود . ((خازن)) ، ص ٢٧٨ ، ج ١

Подоб чIараб руччабазул жамагIат бугони, гъезие салам къезе суннатаб буго, жиндирго, ай салам къолесул, яги руччабазул фитнаялде ккеялде хIинкьи гъечIони. Бегьялгъе далилин абуни, Язидил яс Асмаъица бицараб хIадис буго. Гъель абунa: «Нежеда [ай руччабазул жамагIаталда] аскIосан ана свалат-салам лъеяв Авараг, гъес нежее саламги къуна», - ян. Цойги риваяталда:

وفي رواية الترمذي : (ان رسول الله ﷺ مر بالمسجد يوما وعصبة من النساء قعود فألوى بيده للتسليم) قال الترمذي: حديث حسن . («Хазн»)

«Цо къоялгъ свалат-салам лъеяв Авараг ана масжидалда аскIор гIодор чIарал руччабазда аскIосан. Салам къеялдалгъун гъезде кверги борхана». Ай, саламги къуна, кверги борхана. ГицIго квер борхун теи абуни, – бусурбабазул гIаламат горо. Ай, гъеб бегъизе гъабуларо.

وإذا مر على امرأة منفردة أجنبية فإن كانت جميلة فلا يسلم عليها ولو سلم فلا ترد هي عليه لأنه لم يستحق الرد . وإن كانت عجوزا لا يخاف عليه ولا عليها الفتنة سلم عليها وترد هي عليه . («Хазн»)

Янгъизай ажнабияй [ай чIяр, махIрамияй горей] чIужугIаданалгъе, заманалда йигей йигони^[1], бихъинчияс салам къеларо. Къуни, гъель буссинеге гъабиларо. Гъей чIужугIадан йигони гIумро бачарай, херай, питнаялде ккеялгъул рахъаль кIиязего хIинкьи гъечIей, гъельие салам къела, гъель буссинеге гъабила.

وحكم النساء مع النساء كحكم الرجال مع الرجال في السلام فيسلم بعضهن على بعض . («Хазн»)

[1] Полохъанай, херай горей.*

Руччабаз руччабазе салам кьеялгул хІукмойин абуни, бихьиназулго гІадин буго, ай гьез, бихьиназго гІадин, цуцае салам кьела, буссинеги гьабила.

САЛАМ КЪЕЗЕ КАРАГЪАТАЛ БАКИАЛ

Салам кьезе карагъатал бакІалин абун:

فمن ذلك الذى يبول أويتغوط أويجامع ونحو ذلك لايسلم عليه فلو سلم فلا يستحق المسلم جوابا ، لماروي عن ابن عمر رضي الله عنهما: (أن رجلا مر برسول الله صلى الله عليه وسلم يبول فسلم عليه فلم يرد عليه) ، اخرجه مسلم . ويكره التسليم على من في الحمام وقيل إن كانوا امتزرين بالمآزر سلم عليهم وإلا فلا. («خازن» ، ص ٣٧٨ ، ج ١

Салам кьезе карагъатаб буго жинца хІажат тІубалев чиясе, лъел тІагъарат букІаниги. Ва гьединго карагъатаб буго лъадигун босада вугев чиясе ва гьезда рельлъарал цогидазеги. Гьезие салам кьеларо, кьунани, буссине гьабизе мустахІикъабги гьечІо, Ибну-ГІаббасидасан رضي الله عنه бицараб хабаралъе гІоло. Гьес бицана: «Свалат-салам лъеяв Авараг лълъел тІагІарат гьабула вукІаго, цо унев чияс гьесие салам кьуна. Свалат-салам лъеяв Аварагас буссине гьабичІо», - ян.

Салам кьезе карагъатаб буго хІамамалъув вугев чиясеги. ГІаврат бахчараб тІад ретІараб яги жемараб жо бугони, кьезе бегъилин абураб рагІиги буго.

ويكره التسليم على النائم والناعس والمصلى والمؤذن والتالى في حال الصلاة والأذان والتلاوة . («خازن»)

Салам кьезе карагъатаб буго: кьижарав чиясе, свадила вугев чиясе, как бала вугев, как ахІула, кьамат гьабула,

Къуръан цІалула вугев чиясеги. Ва гьединго салам къезе карагъатаб буго бидгІачиясе, фасикъав, ай жагъилго, фикъоялда хъвадулев чиясе ва заламатазе, ай халкъалда зулму гъабулел зулмучагІазе ва гьезда рельгъаразеги.

ولا يسلم على لاعب الزرد و الشطرنج والمغنى والقاعد لحاجته ومطير الحمام
والعاري في الحمام وغيره . «روح البيان» ، ص ٢٥٢ ، ج ٢

Ва гьединго салам къеларо шахматаз ва гьезда рельгъарал цогидал жалаздалгъун хІала ругезеги, пандурал хъван бакънал рачуна, кІучІдул ахІула ругезеги.

قال البخاري: وقال عبدالله بن عمر رضي الله عنهما: فان اضطر إلى السلام على الظلمة بان دخل عليهم وخاف ترتب مفسدة في دينه أو دنياه أو غيرهما إن لم يسلم سلم عليهم . «اذكار النووي»

Ибну-Гумарица رضي الله عنه абуна: «Гаракъи-чагъир гьекъолев гьекъолдухъанасеги салам къеларо», - ян. Иمامу Нававияс абулеб буго: «Заламатазе салам къела цІакъго рес къотІиялде ккани. Масала, гьезде тІаде ине ккун, къечІого теялдалгъун дунял-ахираталгье зарал ккеялда, фитна ккеялда хІинкъи бугони», - ян. Фусакъазе, заламатазе, ва гьезда рельгъаразеги, къечІого тезегІан, гъадиаб къасдалда салам къей лъикІ буго: «Ассаламу ракъибун гІалайкум», – абураб магІна къасд гъабун. Ай, Аллагъ ножое хал ккун, ножохъ валагъун вуго, нуж Досда рихъула, ножоца гъабулеб гІамалги бихъула».

ويكره الابتداء بالسلام في حال الخطبة لان الجالسین مأمورون بالانصات للخطبة
ويكره أن يبدأ المبتدع بالتسليم عليه وكذا المعلن بفسق وكذلك الظلمة ونحوهم
فلا يسلم على هؤلاء . «خازن»

Салам кьезе карагъатаб буго имамас хутІба гъабулеб ме-
халдаги гІодор чІаразе, ай жамагІаталгье, гьел рукІиналгье
гІоло хутІбаялгьухъ гІенеккеян жедеде амро гъабураллгун.
Гъезие салам кьунани, буссине гъабалищ-гъабиларищ
абураб суалалда тІасан хилаф буго.

منهم من قال: لا یرد علیه لتقصیره . ومنهم من قال : إن قلنا الانصات واجب لا یرد
عليه وإن قلنا الانصات سنة رد علیه واحد من الحاضرين ولا یرد علیه أكثر من أحد
على كل وجه . «أذکار النووي»

Цояз абуна: «Гъеб салам буссине гъабиларо», – абун.
Цойгияз абуна: «Нелъеца абуни, хутІбаялгьухъ гІенекки
тІадаб бугоян, – салам буссине гъабиларо. Нелъеца абуни,
хутІбаялгьухъ гІенекки суннатаб бугоян, – салам буссине
гъабиларо хутІбаялгьухъ гІенеккаралщиназда гьорлгъан цояс,
цогидаз буссине гъабиларо.

Цойги хІадисалда абULEБ буго Аварагас ﷺ:

عن ابي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ ((إذا انتهى أحدكم إلى المجلس فليسلم فإذا
أراد ان يقوم فليسلم فليست الأولى بأحق من الآخرة)) قال الترمذي : حديث حسن

«Ножор цояв шварав мехалда цо мажлисалде тІаде,
ножоца мажлисалгье салам кье. Цинги гьениса вахъун
ине бокьидалги [ай унагоги] кье салам». ХІасил: тІаде
вачІинаго суннатаб бугеб гІадин салам кьей, ватІалгъулаго,
вахъун унаго кьезеги суннатаб буго. Гьалгъул хІакъалгъулъ
ва цогидаб салам кьеялгъул, буссине гъабиялгъул гІатІидаб
баян бокъарав валагье «Китабул-Азкар» абураб тІехьалде.

ЧИЯР РОКЪОРЕ ЛЪУГЪУНАГО ИЗНО ТІАЛАБ ГЪАБИ

ПадегІанав Аллагъас цойги аяталдаги абублеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا
وَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ النور: ٢٧

«Ва гьал свалат-салам лъеяв Аварагасдеги гьесде рещтІараб Къуръаналдеги иман лъурал гІадамал! Нуж лъугъунге но- жорго горел чияр рукъзабахъе, рукъалъул агълоялъухъа изноги тІалаб гъабун, гъезие саламги къун горого. Ножое гъедин изноги тІалаб гъабун, саламги къун лъугъин лъикІаб буго чияр рукъзабахъе, изноги тІалаб гъабичІого, саламги къечІого, тохлъукъего, яги жагъилаб заманалда [ай, Ислам бачІинегІан себе] букІараб тахІият гъабиялдалъун лъугъи- налдасан. Ножоца гъеб рокъоре лъугъиналъул адаб, вагІза къабул гъабе, гъелда нахъги рильлъа». Ай, ТІадегІанав Аллагъас мухІаммадияб умматалда амро гъабун манлъулеб буго, изноги тІалаб гъабун, саламги къун горони чияр рукъ- забахъе лъугъунгеян.

واختلفوا في أيهما يقدم . فقيل: تقدم الاستئذان فيقول: أَدْخُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ؟ كَمَا فِي الْآيَةِ مِنْ تَقْدِيمِ الْاسْتِئْذَانِ قَبْلَ السَّلَامِ . وَقَالَ الْكَثِيرُونَ: يَقْدُمُ السَّلَامُ فِيَقُولُ: سَلَامٌ عَلَيْكُمْ أَدْخُلْ ؟ وَتَقْدِيرُ الْآيَةِ: حَتَّى تَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا وَتَسْتَأْذِنُوا . وَكَذَا فِي مِصْحَفِ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه . («خازن» ، ص ٣٢٥ ، ج ٣

«Чияр рокъове лъугъунев чияс салам къейги изно тІалаб гъабиги – кІиялъулго себе кинаб ккезе гъабилеб?» – абураб суалалда тІасан гІалимзабазул хилаф ккана. Цояс абунa, Къуръаналда бугеб хІалалъ, изно тІалаб гъаби себе ккезе гъабилаян. Ай, «Дие жаниве вачІине изно бугищ?

Саламун гГалайкум» абилаян. Пеме́рисел гГалимзабаз абуна салам кьей це́бе ккезе гьабилаян. Ай, «Ассаламу гГалайкум. Дие вачІине изно бугищ?» абилаян. Рехсараб аяталгул такъдир, ай магІна-мурад гьеб ккола. Гьедин буго Ибну-МасгІудил мусхІафалдагиян.

Рехсараб аят рещтІиналъе сабабин абун:

وروي عن عدي بن ثابت عن رجل من الانصار قال: جاءت امرأة الى رسول الله ﷺ فقالت: يا رسول الله إني أكون في بيتي على الحالة التي لا أحب أن يراني عليها أحد فيأتي الآتي فيدخل، فكيف أصنع؟ قال: ((ارجعي)) فنزلت هذه الآية

Свалат-салам лъеяв Аварагасухъе ячІана цо чЈужугІадан ва абуна: «Я Аллагъасул Расул! Дун йикІуна дирго рокъой, цохІониги чиясда йихъизе диего бокъулареб хІалалда. Цинги вачІун цо чи жаниве лъугъани дица щиб гьабилеб?» – абун. Свалат-салам лъеяв Аварагас гьелда абуна: «Мун тІад юса», - ян, ай ТІадегІанав Аллагъасул рахъалдасан жиндие жаваб щезегІан. Цинги рещтІун буго рехсараб аят.

وروي عن كند بن حنبل قال: دخلت على النبي ﷺ ولم أسلم ولم أستأذن فقال النبي ﷺ: ((ارجع فقل السلام عليكم أَدْخِلْ)). أخرجه ابوداود والترمذي . «خازن»
ص ٣٢٥ ج ٣

Канад бину ХІанбал абурав асхІабас ﷺ бицунеб буго: «Дун свалат-салам лъеяв Расуласде тІаде лъугъана саламги кьечІого, изноги тІалаб гьабичІого [асда лъалеб букІинчІого чиясде тІаде иналъул адаб]. Свалат-салам лъеяв Аварагас дида абуна: “Мун тІад вусса, дуцаги абе: «Ассаламу гГалайкум, дун вачІине изно бугищ?» – абун”».

وعن ربيعى بن حراش قال : جاء رجل من بني عامر فاستأذن على رسول الله ﷺ وهو في البيت فقال أألج فقال رسول ﷺ لخادمه ((أخرج الى هذا فعلمه الاستئذان فقل له : قل : السلام عليكم أأدخل)) فسمع الرجل ذلك من رسول الله ﷺ فقال : السلام عليكم أأدخل ، فأذن له رسول الله ﷺ . أخرجه أبو داود «خازن» ص ٣٢٥ ، ج ٣

Бану-Гаамирилазул цояс свалат-салам лъеяв Аваргасдасан, «Жаниве вачИнищ?» – абун, изно тІалаб гъабун буго. Цинги свалат-салам лъеяв Аварагас аскІов вукІарав жиндирго хадимасде абун буго: «Мун вахъа гъадав чиясухъе, досде манлъизеги манлъе изно тІалаб гъабулеб къагІида. Дуца досдаги абе: “Дуца абе: «Ассаламу тІалайкум. Дун вачІине бегъилищ?» - ян”». Свалат-салам лъеяв Аварагас хадимасдехун гъабураб гъаб калам дов чиясда рагІун, дос абун буго: «Ассаламу тІалайкум. Дун вачІине бегъилищ?» – абун. Цинги свалат-салам лъеяв Аварагас вачІине изнуги кьун буго.

Цойги хІадисалда абулеб буго:

وعن ابى هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﷺ : ((إذا دعى أحدكم فجاء مع الرسول فان ذلك له إذن))

«Ножор цояс ахІарав мехалда цо чи, гъев вачІани ахІизе витІарав чигун, гъеб гъесие изно ккола». Ай, ахІизе витІарав чигун цадахъ вачІунев чияс изно босизе кколари, цадахъ вачІин изнолъун букІуна.

وقيل : إذا وقع بصره على إنسان قدم السلام وإلا قدم الاستئذان ثم يسلم. «خازن»
ص ٣٢٦ ، ج ٣

«Чияр рокъове лъугъунев чияс салам къейищ цебе ккезе гъабилеб яги изно тІалаб гъабийищ?» – абураб

суалалда тІасан цояс гьадинги абулеб буго: «Инсанасде бер щвани, ай рокъов жанив чи вихъани, тІоцобе салам къела, хадуб изно тІалаб гьабила. Инсанасде бер щвечІони, изноги тІалаб гьабун, хадуб саламги къела», - ян. Гьабги тІакълоялда рекъоларев тІадаб пикро гьечІо.

وقال أبو موسى الأشعري وحذيفة رضي الله عنه: يستئذن على ذوات المحرام . يدل عليه ما روي عن عطاء بن يسار أن رجلا سأل رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال أستأذن على أمي ؟ قال ((نعم)) ، فقال الرجل : إني معها في البيت . فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ((استأذن عليها)) ، فقال الرجل : إني خادمها ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ((استأذن عليها اتحب أن تراها عريانة)) ، قال: لا ، قال: ((فاستأذن عليها)) اخرجته مالك في «الموطأ» مرسلا . «خازن» ص ۳۲۶ ، ج ۳ .

Абу-Муса аль-АшгІари ва Хиузайфат رضي الله عنه – гьав кІиявго асхІабас абуна: «МахІрамиял руччабазде тІаде лъугъинеги изно тІалаб гьабила», - ян. Гьелъие гьез далиллъунги бачана гьаб хІадис: «Цо чияс свалат-салам лъеяв Аварагасда гьикъана: “Дирго эбелалде тІаде ине изно тІалаб гьабизе кколищ?” – абун. Свалат-салам лъеяв Аварагас: “Ккола”, - ян жаваб гьабуна. Цинги гьев чияс абуна: “Дун гьей эбелгун цо рокъов вуго”, - ян. Свалат-салам лъеяв Аварагасги тІаде жобан абуна: “Изно тІалаб гьабила”, - ян. Гьанжеги гьав чияс абуна: “Дун долъул [ай эбелалъул] хадим, ай долъул хьулухъчи вуго”, - ян. Свалат-салам лъеяв Аварагасги абуна: “Изно тІалаб гьабе! Дуе бокъилищ дой ратІлидаса тІицІго йигей хІалалъ йихъизе?” Дов чиясги абуна бокъилароян. “Бокъуларев батани, тІаде ине долдасан изно тІалаб гьабе”, - ян свалат-салам лъеяв Аварагасги абуна.

وروي عنه رضي الله عنه أنه قال: ((حق المسلم على المسلم ست : يسلم عليه إذا لقيه ، ويجيبه إذا دعاه ، وينصح له بالغيب ، ويشمته إذا عطس ، ويعوده إذا مرض ، ويشهد جنازته إذا مات)). «روح البيان» ص ۱۳۸ ، ج ۶

Цоги хІадисалда абулеб буго: «Бусурманчиясда тІад бусурманчиясе анлъго хІакъ буго:

- ☑ **Тлоцебисеб** – дандчІварав мехалда досие салам къела;
- ☑ **КІуабилеб** – дос ахІидал жавабги гъабилла [ай, магІсият гъечІеб бакІалда];
- ☑ **Лъабабилеб** – досие насихІат, ай лъикІаб дугІаги гъабилла дов гъечІеб бакІалда;
- ☑ **Ункъабилеб** – дов гІахъадараб мехалда *ташмит*ги гъабилла, ай «*ярхІамукаллагъ*» абила.
- ☑ **Щуабилеб** – дов унтидал ваккизе ина;
- ☑ **Анлъабилеб** – гъев хойдал вукъизеги ина».

ثم إنه إذا عرض أمر في دار من حريق أو هجوم سارق أو قتل نفس بغير حق أو ظهور منكر يجب إزالته فحينئذ لا يجب الاستئذان والتسليم فإن كل ذلك مستثنى بالدليل وهو ما قاله الفقهاء من أن مواقع الضرورات مستثناة من قواعد الشرع لأن الضرورات تبيح المحظورات. «روح البيان» ص ١٣٨ ، ج ٦

Амма бусурманчиясул рукъалде тІаде бачІани цо амро, жиб тІаса ине гъабизе тІадаб, масала: рокъоб жаниб цІаккей гІадаб, жаниве цІогъор кІанцІи гІадаб, хІакъ гъечІого жанив чи чІвай гІадаб, гъадиал ахІвалазуль салам къей яги изно тІалаб гъаби тІадаб букІунаро. Рехсарал гІадинесел амраби фукъагъааз шаргІиял къавагІидазда гъорлъа рахъарал руго. Щаян абуні, рес къотІиялде ккеялдалъун хІарамал жал хІалаллъулелъул. Масала, вакъуца хола вугони, рухІ хвасарлъизегІан къадар капурго хвараб жо кванајзе хІалаллъулелда релъълъон.

قال صاحب «الكشاف»: «وكم من باب من أبواب الدين هو عند الناس كالشريعة المنسوخة قد تركوا العمل بها وباب الاستئذان من ذلك. ص ١٣٨ ، ج ٦

«Кашаф» абураб тІехьалъул мусанифас абулеб буго:
 Диниял бабаздаса чан баб гьечІеб, гІадамазда аскІоб
 жиб лъугъараб насхо гъабураб шаригІатлъун, жедеца
 гьелда гІамал гъабиги тараб. Гьедин жинда гІамал гъаби
 гІадамаз тараб баблъун ккола чияр рокъове лъугъине
 изно тІалаб гъабиги. ТІадегІанав Аллагъас ругъун гъабеги
 мухІаммадияб уммат Къуръан-хІадисалъул ахІи, исламияб
 нух тІаса бищизе!

*Къураб рагІиялда нахъа чІоларел,
 Нахъ-заманаялъул лъималахъ балай.
 Лъараб гІелмоялда гІамал куцІчІев,
 ГІанчІлъи бихъуларич гъав тІалибасул.*

*ГІолохъанго вугин чІухІун ватани,
 ЧІа! Духъ валагъизин, гъудуласул вас.
 Гъеб дур гІадаб гІумру гІададаги ун,
 ГІодулев дидайищ мун бахиллъарав?*

*Херлъиялъ кІойкІарав цо кІудадаца
 Бицуна рагІичІищ гъабураб анищ:
 «Гъай аман, араб дир доб гІолохъанлъи
 Нахъ буссунеб анищ цо сагІаталъ», - ян;*

*Цинги мун гІадинав «гІалимас» гъасий
 «Гъеб дуй щибизе?» - ян суал гъабидал,
 Гъаб херлъиялъ дийго гъабурабщинаб
 Гъелъий бицинеян жаваб гъабураб.*

*Жакъа гъабунин дин – дуге хазина,
 Хадуб гъабиллин тей – гІакъло гъечІолъи.
 ГІакълоги батани, лъайги батани,
 Босе, тІалиб, пайда заманалдасан.*

Дин-Ислам гъукъараб къарну буклана,
Балъго, бокъахъ рахчун Къуръан цІалулѐб,
Къуръан манлъулѐв чи тІад ккойзе щвани,
ТІад хІалтІуги гъабун, жанив тІамулѐб .

Жакъа мун валагъе, беразул канлъи,
Босизе лъарасе къун бугѐб талихІ.
ТалихІ-рохелалъул их тІаде щведал
ТІурулѐб гІада тиц гІолохъа базул.

Тагъал умматалъе чирхъаллъун ккураз
Чарал жал гъаризе данде ккеларо,
Диналъул хІубаллъун сифат гъабураз
Суннат мугъмалго тей бегъулѐб жойиц?!

Бокъанщинаб гъабун мунги хъвадани,
Мисаллъун щив чІелѐв жагъилзабазе?
Жигъадун акбарги дуца танани,
Цинги нахъѐезда щиб жо абилѐб?

Щвараб бакІ гвангъулѐб бакълъун гъечІого,
КенчІеро гІадин щай вукІине кколѐв?
ГІаламалъ пихъ кунѐб гъветІлъун чІечІого,
ЧегІеразлъун вукІин беццараб жойиц?

Жакъа дунялалда дур мисал – хІаррас^[1],
Гъабулѐб гІамалги – ракъалде хъон хъай.
Дунялги – мазрагІат,^[2] хІалтІизабулѐб,
РухІ бахъулѐб гІужги – хур пълъулѐб къо.

---

[1] Хурухъан.

[2] Хур.

Хабалъа вахъиндал Гларасат-майдан –
 Дур хлалбахъин байзе къачлараб гьоцу.
 Гъениб данде гъабун, дур лъиклаб-квешаб –
 Кинабгоги цлалѳб Цладерабазда.

Гъобо члун бугилан хабар бициналъ
 Ханжу къоларѳбин, лълъѳл рахъал къачлай.
 Члунтизе дуца тун, бакъван хадусан,
 Бакъулал ниглматал ахикъ рижинищ?

Алжанги жужахлги буклинчлѳб ани,
 Вуклинчлѳвищха мун Халикъасул лагъ?
 Лагъас сайидасде гъабураб хлалтлухъ
 Ужра гъаруларин, гъѳлде мун кантлѳ!

Гъабураб лъаларѳв соглаѳв чиясе
 Саламатаб къимат къавмалъ къоларо.
 Къанун-законалъѳ мутлигллъчлѳесе
 Члваялде глунтлараб глалло гъабула.

Гладада вижинчлѳѳ лъанги бугѳлълул,
 Лълл глалкълоялдедаѳ мун хлажалъарав?
 Лълмалазул эмен лълугълунгилълѳдал,
 Гълтлинаѳв чиянги мун кинан телѳѳ?

Бѳтлѳр чарлълѳдалги чи лълугълунарѳѳ,
 Черх члунтидалищха мун балугълълѳлѳѳ?
 Бартиги, квѳгълѳдал, чулълун сверулин,
 Вусса мунги гллодов, глалдан ватани.

Гладамалали нилъл киналго ругѳл,
 Камилав инсанин дѳѳ вокъарав.

Бокьидал гъабизе, чІалгІндад тезе
ЧІанда горев дуге гъаб динул-Ислам!

Сардилъ рахъиналъул рехсей гъабуну,
Харбида рогъунел сардал данде цІай.
ЦІвабилъун рукІине хІални кІвеларин,
МоцІлъунгІаги рукІин рекъараб гъечІищ?

Гъеб кІудияб давла боссе кІоларев
Бакълъунги гъечІони, гъев чи гІаданищ?
ГІазо балеб – хасел, цІад балеб – ри
Бище дурго рекІей бокъараб тІаса.

Бокъухъе хъвадиялъ къалде вачуна,
Къурулъан хъвадани, бох-квачІ бекула,
ЧахІиязул гІакъло гІадахъ босани,
ГІантал пишабазде нухал къотІула.

Къуръан-хІадисалъул хІурмат гъабурев
ХІалкІолев Аплагъас кІодо гъавула.
ХІабибасул суннат нухлъун ккурасе
Ухраялда досул шафагІат щола.

ШафагІат щоларин ахІи балезухъ,
АхІмакъ ватІчІони, мун гІенеккуге!
ГІавно-комекалъе васитІа ккойи –
Куфруян чІаразул рагІдукъе къаге!

ГІалимин цІар бугев диналъул цІогъор
Дуга ватІа гъаве пиша хал гъабун,
Хиянатаб рекІель бахчараб нифакъ
КъватІиб рехичІого букІунаребин.

Бачлинеб цо заман муъминзабазе
 Зодосан цаџ гладин рахІмат чвахараб,
 РитІухълъиялъ тІекълъи хІатІикъ мерхъараб,
 ХІабибасул шаргІалъ дунял гвангъараб;

ДагІбадул агълоялъ кверал рорхараб,
 Куфруги нифакъги гІодоб речІараб,
 ГІадло-диваналъул къуват лъугъараб,
 Къуръанги хІадисги хІакъаблъун чІараб;

ХІакъаб агълоялъул рагІи билълъараб,
 Абул-Къасим вачІун, гІалам боххараб,
 ГІиса – РухІулагъги зодосан рещтІун,
 Ширкалдаса гъаб ракъ бацІцаџ гъабураб;

БацІцаџаџ диналде халкъ тІобитІараб,
 БатІулабщиналъул асло лъугІараб,
 Атеистазулги калам къотІараб,
 Къудраталъул Аплагъ – МагІбудги лъарав.

Дажалгин гъесул къавм басраги гъабун,
 Байтул-Макъдисалда байрахъл чІвараб,
 Магъди-имамасул тарбияталда
 Тасаввуфалъулги нур загьирлъараб.

Зулму-къварилъиялъ сверун росарал,
 Сабро къе, БетІергъан, бусурбабазе!
 Ислам цІуниялъулъ тохлъи кканиги,
 ТавхІидалда ругел къавмазда гурхІа!

Амин! Амин! Амин!

БЕТЕРГЪАНЧИЯС ИЗНО КЪУН ГОРОНИ РОКЪОВЕ ЖАНИВЕ ЛЪУГЪИНЕ БЕГЪУНГУТИЯЛЪУЛ БАЯН

«Сурат ан-Нуралдасан» хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿فَإِنْ لَمْ تَحْجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ آرْجِعُوا فَآرْجِعُوا هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾﴾ النور: ٢٨

«Ножода ватичІони рокъов жанив ножое изно къезе чи, ай рукъалъул бетІергъан, нуж гъеб рокъоре лъугъунге, ножое рукъалъул бетІергъанасдасан изно шведал горони. Ножоде абуні рукъалъул бетІергъанас нуж нахъруссиян, нуж нахърусса, кІалтІа гІодор чІечІого. Жанире реччаян гъаризеги гъаруге. Гъедин нахъруссин ножое лъикІаб буго». Ай, рукъалъул бетІергъанас нахъруссиян абун хадуб, жанире реччаян хІели яги изно къезегІан кІалтІа гІодор чІун рукІиналъ рукъалъул бетІергъанасул хІал лъикІ гъабуларо, адаб гъечІолъьиги буго. Масала, гъеб заманалда рокъоб букІине бегула бихъизе яги рагІизе бегулареб бальголъи.

«ГІадегІанав Аллагъ Жинда лъалев вуго лъикІалниги, квешалниги, бальго гъаруралниги, тІатун гъаруралниги – киналниги ножор гІамалал, ва гъел гІамалалазда рекъон жазаъ гъабулевги вуго», ай ахираталда Алжангин нигІматаздалъун яги жужахІгин гІазаб-гІакъобаялдалъун. ГІазаб гІакъобаялде ккеялдаса цІунаги БетІергъан-Аллагъас ХІабибасул ﷺ уммат!

عن سهل بن سعد قال : اطلع رجل من حجر في باب النبي ﷺ ومع رسول الله ﷺ مدري يرجل - وفي رواية : يحك - به رأسه ، فقال رسول الله ﷺ ((لو علمت أنك تنظر لطنعت به في عينك إنما جعل الاذن من أجل البصر)). «خازن» ص ٣٢٦ ، ج ٣

Цо чи валагъун вуго свалат-салам лъеяв Аварагасул хІужраялъуве нуцІаялда букІараб гьитІинаб кІартІинисан, свалат-салам лъеяв Аварагги вукІаго бетІер халев яги хъасулев. Свалат-салам лъеяв Аварагас гъев чиясде абун буго: «Дида лъан букІарабани мун валагъун вукІин, дица дур бадиб тункизе букІана гъаб гьоркъо. Жаниве вачІине изно тІалаб гъаби бугебго балагъи-бихъиялъе гІоло горищ бугеб?» – абун.

Цойги хІадисалда абулеб буго:

عن ابي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: ((من اطلع في بيت قوم بغير اذنهم فقد حل أن يفقتوا عينه)) وفي رواية للنسائي قال: ((لو ان امرأ اطلع عليك بغير اذن فحذفته بحصاة ففقت عينه ما كان عليك حرج)) وقال مرة اخرى ((جناح)). «Хазн» в ۳۲۶, ج ۳

«Шдив чи вугониги цо къавмалъул рокъове ваккун, ай валагъун, гъезул изноги гъечІого, гъезие хІалалаб буго гъесул бер бахъизе». Нисаиясдасан бицараб цойги риваяталда буго: «Цо чи ваккани дуде тІаде, масала, нуцІа рагъун, яги къирун, дур изноги гъечІого, дуца дов нахъе инеги гъавуни, ай нуцІа къан [яги гъесда гьитІинаб гамачІ речІун], гъель гъев чиясул берги бахъани, дуда тІад хІакъ гъечІо».

تنبيه . وفي «الباستان»: لا يجوز لأحد أن ينظر في بيت غيره بغير إذنه فان فعل فقد أساء وأثم في فعله فان نظر ففقاً صاحب البيت عينه اختلفوا فيه قيل لا شيء عليه وقيل عليه الضمان وبه تأخذ. «روح البيان» в ۱۳۹, ج ۶

ЦохІониги чиясе бегъуларо жиндирго горев цогидав чиясул рокъове валагъизе, рукъалъул бетІергъанасул изно гъечІого. Гъеб гІамал-пиша гъес гъавуни, гъев вукІуна

къабихІаб, нахъегІанаб, адаб тараб пиша-гІамал гъабурав чилъун. Гъеб гъабиялдалъун гъев мунагъалдеги ккола.

Изноги гъечІого цо чи жиндир рокъове валагъиялдалъун рукъалъул бетІергъанас гъев чиясул бер бахъани, гъелъие бугеб хІукмуялда тІасан гІуламаазул хилаф ккана. Цояс абун: валагъарасул бер бахъиялдалъун рукъалъул бетІергъанасда тІад щибго жо гъечІилан. Цогияс абун: рукъалъул бетІергъанасда рецІел тІадаб бугоян. Ай, рукъалъул бетІергъанасул бер бахъила, яги жиндир бер бахъарав разилъани, кІикъоялда анцІго варани къела. «*РухІул баяналъул*» мусанифас абулеб буго [гъев ккола хІанафияб мазгъабалъул гІалим, гІариф]: «Нежеца кІиабилесул рагІи ккола», - ян. Ай, бер бахъарасе рукъалъул бетІергъанасда рецІел тІадаб букІин.

Хал гъабеха, бусурбаби, изно гъечІого чияр рокъове валагъиялда тІасан, бер бахъизе бегъиялде гІунтІун, къола бугеб кІваралъул! Гъаниб суал бачІине бегъула: свалат-салам лъеяв Аварагас чІван къотІун, изно гъечІого чияр рокъове валагъарав чиясул бер бахъизе бегъиги бицун букІаго, гъелда тІад кинаб хилаф букІине бегъулеб абун. Нелъеде гІадада гореб абула бугеб: «ГІицІго Къуръан-хІадисги цІалун, гъелдалъун хІукму гъабизе ножоца бегъуларо, нуж нахъ рилъа Къуръанги хІадисги жедеда бичІчІарал имамзабада, гІуламаазда, гІарифуназда», - ян. Гъез манлъаралда нахъги рилълъун, нелъецаги кквела кІиабилесул рагІи. Ай, бер бахъани рукъалъул бетІергъанас бецІизе ккей.

ХІасил, свалат-салам лъеяв Аварагасул мурад – гІадамазул берал рахъи горо. Мурад буго – гІадамаз шаригІатги, шаригІаталъул адабалги цІуни, гъелде гъел рачин, ахІи, ругъун гъари. Амма:

وإذا حضر إلى الباب فلم يستأذن وقعد على الباب منتظرا جاز . كان ابن عباس
 ﷺ يأتي دور الأنصار لطلب الحديث فيقعد على الباب ولا يستأذن حتى يخرج إليه
 الرجل ، فإذا خرج ورآه قال : يا ابن عم رسول الله لو أخبرتني مكانك ، فيقول :
 هكذا أمرنا أن نطلب العلم . وإذا وقف على الباب فلا ينظر من شقه إذا كان
 الباب مردودا . «خازن» ، ص ۳۲۶ ، ج ۳

НуцІил кІалтІеги вачІун, цо чи гІодов чІани изноги
 тІалаб гъабичІо, ай рукъалъул бетІергъан къватІивехунги
 ваккун досда живго вихъизегІан, гъеб бегъила. Аллагъ
 жинда разилъаяв Ибну-Габбас, ансаразул рукъабазул
 кІалтІеги вачІун, изноги тІалаб гъабичІого, гІодов чІолаан,
 гъезул цониги чи къватІивеги ваккун живго вихъизегІан,
 гъездасан свалат-салам лъеяв Аварагасул хІадис тІалаб
 гъабизе гІоло. Цинги цониги рукъалъул агълоялдасан чиги
 къватІиве вачІун, гъев кІалтІа гІодов чІун ватидал, гъес-
 дехун абулаан: «Ва Расуласул имГаласул вас [ай вацГал]!
 КІалтІа вукІин лъазегІаги щай гъабичІеб?» – абун. Ибну-
 Габбасица ﷺ жавабги гъабулаан: «Нежеде амро гъабун
 буго свалат-салам лъеяв Аварагас гІилмо гъадин тІалаб
 гъабеян абун». Гъедин, изноги тІалаб гъабичІого [Ибну-
 Габас гІадин] кІалтІа гІодов чІарав чи вугони, гъев вала-
 гъиларо нуцІида гъоркъосан, къватІараб-багъараб бакІал-
 дасан рокъов жаниве. Валагъизе хІарамаб букІиналъул
 бицен цебе рехсонги индалха.

КІВАР БУГЕБ КЪИСА

قصة مهمة: وكان عمر ﷺ يعس ليلة مع ابن مسعود ﷺ فاطلع من خلل باب فإذا
 شيخ بين يديه شراب وقينة تغنيه . فتسورا وقال عمر ﷺ : ما صح لشيخ مثلك أن
 يكون على مثل هذه الحالة . فقام إليه الرجل فقال : يا أمير المؤمنين أنشدك بالله
 إلا ما أنصفتني حتى أتكلم . قال: قل ، قال: إن كنت عصيت الله في واحدة فقد

عصيت أنت في ثلاث . قال : ما هن؟ قال : تجسست وقد نهاك الله فقال: ﴿ وَلَا تَجَسَّسُوا ﴾ ، وتسورت وقد قال الله ﴿ وَلَا تَسْرَبُوا إِلَيْهَا فَيَكُونَنَّ فِيهَا فَكْرًا غَيْرَ الْمُبِينِ ﴾ ... الخ ، ودخلت بغير إذن وقد قال الله ﴿ لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا ﴾ ... الخ . فقال عمر: صدقت فهل أنت غافر لي؟ فقال: غفر الله لك . فخرج عمر يبكي ويقول : ويل لعمر إن لم يغفر الله له. «روح البيان» ص ١٣٩ ، ج ٦

Аллагъ жинда разилъаяв Пумар-асхІабасул, халифалъун вугев заманалда, гІадат букІана гІадамазул ахІвал-хІал лъазе мурадалда, релъеда Мадинаялбул къватІахъ хъвадулеб. Цинги цо сордоялъ, Ибну-МасгІудгун цадахъ Пумар-асхІаб вукІана Мадинаялбул къватІахъ сверулев. Цинги Пумар-асхІаб ﷺ нуцІаялбул къватІараб бакІалдасан цо рокъове валагъана. Гъенив гъесда вихъана гІодов чІарав цо херав чи, гъекъолеб жоги цебе лъун, кечІ ахІулей гъаравашгун. Гъанже, ццин бахъун, гъав кІиявго жанире кІанцІана, ай нуцІихъан гороб, тІасан кІанцІун [херав вукІун ватизе бегула рокъов жанив горев, рагъІа, ай азбаралъув]. Цинги Пумар-асахІабас ﷺ херасде, бадиб чІвай гъабун, абуна: «Мун гІадав херав чи гъаб хІалалда вукІине бегъилищ?» – абун. Рукъалбул бетІергъанас, ай херас: «Ва амираль муъмнин! – абун тІадеги вахъун, - цо дун кІалъазе те», - ян гъарана. «Абе дуего бокъараб жо», - ян Пумар-асахІабас гъасие изноги къуна. Гъанжи абуна гъас Пумаридехун ﷺ: «Дун БетІергъан-Аллагъасде цо жо-ялдалъун гІасилъун ватани, мун лъабго жо-ялдалъун гІасилъана БетІергъан-Аллагъасде», - ян. «Щал жал гъел?» – абун Пумар асхІабас ﷺ гъикъидалги абуна гъес: «Дуца жасуслъи гъабуна, ай мун дир гІайиб балагъун хадув лъугъана, ТІадегІанав Аллагъасги абун букІаго: “Нуж бусурбабазул гІайиб-гІузру балагъун хадув лъугъунге”, - ян. КІиабизе, мун диде тІаде вачІана изноги тІалаб гъабичІого, БетІер-

гъан-Аллагъасги абун букІаго: “Нуж чияр рукъзабахъе лъугъунге, изноги тІалаб гъабун, саламги къун горони”, - ян. Лъабабизе, мун тІасан вахун вачІана, ТІадегІанав Аллагъас абунги букІаго: “Нуж рукъзабахъе нуцІихъан лъугъа”, - ян». Цинги Пумарица ﷺ абун: «Дур битІараб буго, мун дида тІаса лъугъа», - ян. «Аллагъги тІаса лъугъаги дудаса», - ян гъасги абун. Цинги Пумар ﷺ гІудилаго къватІиве вахъана, жинцаги абулаго: «ЖужахІалъул гІазаб Пумарие, Аллагъ ﷻ тІаса лъугъинчІони», - ян.

Гъаб къисаялдасанги босизе бегъула пикро гъабурав чияс лъикІго пайда. Мунагъ-хатІаги, гъаплат-гъалатІги – инсанасул шаъно-хІал буго. Гъел ккезе бегъула, ккезеги ккола, аварагзаби тун, нахъеябщинаб халкъалдасан бо-къарав чиясухъа, лъан кканиги, лъайчІого кканиги. Цо унти жинде тІаде бачІани, тохторасда гъелъие дару гъабизе лъалеб гІадин, гІилмоги бугев иманги бугев чиясда лъала жиндасан ккараб мунагъ-хатІаялдаса тавбо гъабизе. Амма жиндасан ккараб иш мунагъ букІин лъайзе гІелмо гъечІони, яги гІелмоги букІун, лъаниги, тавбо гъабизе рекІелъ иман-такъваги гъечІони, гъев чиясе гІумроялдасан бугеб пайдаго щиб?

«РУКЪЗАБАХЪЕ НУЖ НУЦІИХЪАН ЛЪУГЪА»

Гъанжи «Нуж рукъзабахъе нуцІихъан лъугъа», - ян абураб магІнаялъул аяталдасан къокъаб баян. Аят рещтІиналъе сабабин абун:

نزلت في معاذ بن جبل وسعلبة بن غنم الانصاريين ، قالوا : يا رسول الله ما بال الهلال يبدو دقيقا ثم يزيد حتى يمتلئ نورا ثم لايزال ينقص حتى يعود دقيقا كما بدأ ولايكون على حالة واحدة؟ فانزل الله. «خازن» ص ۱۱۸ ، ج ۱

МагІаз ва СагІлабат абун ансараздасан кІиявго асхІабас ﷺ свалат-салам лъеяв Аварагасде гьикъана : «Я Аллагъасул Расул! Гъаб моцІалъул бугеб къагІидаго щиб, тІоцобе гъеб баккула тІеренго. Цинги дагъ-дагъккун цІикІкІуна букІуна тІобанго нураль гвангъизегІан, ай гургинлъун цІобайзегІан. Цинги нукъсанлъулебги чІоларо, ай тІаса бекизе, камизе лъугъуна жиб авалалда, ай баккулаго букІараб хІалалде ккезегІан. Бакъ гІадин цохІо хІалалда чІунго букІунаро», - ян. Цинги рещІана гъаб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ البقرة: ١٨٩

«Дуде гъез гьикъулеб буго, ва гъав МухІаммад авараг: “МоцІ, бакъ гІадин цохІо хІалалда чІараблъун гъечІого, гьитІинаб, тІеренаблъун бихъун, цинги дагъ-дагъккун кІю-долъун, нахъеги дагъ-дагъккун гьитІинлъун, тІеренлъун букІиналъул хІикмат щиб?” – абун. Дуца гъезде абе: “ТІа-дегІанав Аллагъас гъеб моцІ гъединаблъун гъабун буго диниялги дунявиялги маслахІатазе гІоло. Жиндалъун гІадамазда лъайзе хІаж гъабулеб заман, кІал кколеб-беччалеб заман, налъи бецІиялъе, ижараялъ боцІи-мал, ракъ боси-къеялъе заман цІай, руччабазул гІиддялъул, хІайзалъул заманалъул рахъаль къадар лъай, гъал горел цогидалги пайдабазе гІоло”, - ян».

Аяталъул хадуселда абубеб буго: «ЛъикІлъи гъабилъун кколаро нуж, жагъилаб заманалда гІадин, рукъзабахъе лъугъин рукъзабазул мугъаб рахъалдасан. ЛъикІлъилъун ккола жедедалъун ТІадегІанав Аллагъасде гІагарлъулел лъикІал гІамалал гъари, хІарамалдаса цІуни, рукъзабахъе

нуцІихъан лъугъунгутІи горо. Нуж рукъзабахъе лъугъа гІадамазул гІадаталда рекъон, гІадамал лъугъунел гІадин нуцІбузухъан, ай хІаж бухъараб заманалда. Нуж Аллагъасдаса хІинкъа [ай амро гъабураб гъабун, нагъю гъабураб тун], ножорго кверщел батизе тІаса ийин гъечІел, даимал, абадиял нигІматазда», ай дунялалъул рокъоб – гъидаяталда, ахираталъул рокъоб – Алжаналда ва Алжаналъул нигІматазда.

«Нуж рукъзабахъе рукъзабазул мугъаб рахъалъан лъугъин лъикІлъи гъабилъун кколоро», - ян аяталъулъ рещтІиналъе ккараб сабабалъул хІакъалъулъ руго гъадинал гІибаратал:

عن البراء قال: نزلت هذه الآية فينا فكانت الأنصار إذا حجوا فجاؤا لم يدخلوا من قبل أبواب البيوت فجاء رجل من الأنصار فدخل من قبل بابه فكأنه غير بذلك فنزلت. «خازن» ص ١١٨، ج ١

Бараъ абурав ансараздасан асхІабас абунa: «Рехсараб аят рещтІана ансаразул хІакъалъулъ», – абун. Ансарал рукІана хІажги гъабун рачІиндал рукъзабахъе нуцІихъан лъугъунареллъун. Цинги гъезул цо чи вачІиндал хІажалдаса, гъев рокъове лъугъана нуцІихъан. Гъелдалъун гъесда гІайиб гъабунa, ай бегъулареб иш гъабунa абун. Цинги рещтІана рехсараб аятги.

Цойги, цІакъго баянаб гІибарат:

وقيل كان الناس في الجاهلية وفي أول الاسلام إذا أحرم الرجل منهم لم يدخل حائط ولادارا ولافساطا من بابه . فان كان من أهل المدر نقب نقبا في ظهر بيته منه يدخل ويخرج أو يتخذ سلما يصعد منه وإن كان من أهل الوبر دخل وخرج من خلف الخباء ولا يدخل ولا يخرج من الباب ويرون ذلك برا وكانت الحمس وهم

قريش وكنانة وخزاعة ومن دان بدينهم سموا حمسا لتشديدهم في دينهم الحماسة
الشدّة كانوا إذا أحرموا لم يدخلوا بيتا البتة ولم يستظلوا بظل . ثم إن رسول الله
ﷺ دخل حائطا فدخل رجل من الأنصار معه

Ислам бачІиналде себе жагъилаб заманалдаги, бачІун хадуб Исламалъул авалалда, ай байбихъудаги гІадамал рукІана жедеца хІаж бухъиндал, хІажалдаса ричизегІан ахикъе, рокъоре, чатиралъуре нуцІихъан лъугъунареллъун. Саманалъул рукъзал ругез рукъалъул нахъеяб таналдасан каратІ бахъулаан, гъенисан жанире-къватІиреги хъвадулаан. Къедалда тІасан рахине бегъулеб хІал бугони, малиги чІван гъедин хъвадулаан. Чутрузухъ чІарал ругони, чатиралда нахъасан, чатир борхун гъоркъан хъвадулаан, яги каратІ бахъун, – гъенисан. Гъал рехсарал фишаби хІалтІизе гъари гъез рикІкІунаан лъикІаб гІамал гъабилъун. Къурайшиязде, кананат-хазагІатазде ва гъазул диналда ругел цогидаздеги абулеб букІун буго «хІамасал» абун, ай «жедер дин щулаго ккурал» абун. Гъал хІамасал хІаж бухъаралдаса хІаж тІобайзегІан рокъоре жанире лъугъинего лъугъунарел рукІун руго. Ва сундалъун букІаниги рагІадгицин гъабулареб букІун буго. Цинги цо нухаль свалат-салам лъеяв Авараг лъугъун вуго ахикъе [яги къедалъул рагІдукъе]. Гъасдаго хадув ансараздасан появги лъугъун вуго. Цинги «гІадаталдаса бахъараб иш гъабуна» абун, гъев ансарасда тІасан гІадамал кІалъан руго, цинги рехсараб аятги рещтІун буго.

Цойги къипаялда гъадинги бицунеб буго:

وقيل : كانت الحمس لايبالون بذلك ثم ان رسول الله ﷺ دخل ذات يوم بيتا فدخل على اثره رجل من الانصار يقال له رفاعة بن التابوت من الباب هو محرم فانكروا عليه فقال له رسول الله ﷺ ((لم دخلت من الباب وانت محرم)) ؟ فقال : رأيتك

دخلت فدخلت على اترك . فقال رسول الله ﷺ ((إني أحمسي)) ، فقال الرجل: إن كنت أحمسيا فأنا أحمسي رضيت بهديك وسمتك ودينك . فانزل الله تعالى هذه الآية . «خازن» ص ١١٨ ، ج ١

ХІамасал рукІаралила хІаж бухъараб заманалда рукъ-забахъе нуцІихъан лъугъунгутІиялбул жедеца кІвар гъабулареллун. Цинги цо къоялъ свалат-салам лъеяв Авараг лъугъаравила цо рокъове нуцІихъан, гъесда хадувго, хІажги бухъун вугев, ансараздасан РафагІат абурав чиги лъугъаравила гъеб рокъове жаниве, ай нуцІихъан. Цинги гъев РафагІатиде инкар гъабун, гІадамаз гІайиб чІваравила, бегъулареб иш гъабуна абун. Свалат-салам лъеяв Аварагас РафагІатиде: «Щай нуцІихъан жаниве лъугъарав, хІажги бухъун вугеб хІалалъ?» - илан абидал, РафагІатица абуравила: «Мун жаниве лъугъуна вихъидал, дуда хадув лъугъана», - ян. Свалат-салам лъеяв Аварагас, дун ахІмасияв вугелъулин абидалги абуравила РафагІатица: «Мун ахІмасияв ватани, дунги ахІмасияв вуго [ай жакъаялдаса нахъе], дун разияв вуго дур гъидаят-нухалдаги, ди-налдаги», - ян. Цинги аятги рещІун буго.

Гъаб рехсараб аяталъе гъадин таъвилги гъабула:

وللاية تأويل آخر قاله الحسن . قال : كان في الجاهلية من همّ بسفر أو أمر يصنعه فمنع عن ذلك لم يدخل داره من الباب حتى يحصل له ذلك. «روح البيان» ص ٣٠٤ ، ج ١

Жагъилаб заманалда букІун буго гъадинаб гІадат: цо чияс къасд гъабуни сафаралъ вахъине, яги цо кинаб букІаниги иш гъабизе, цинги гъесухъа гъеб бетІералде бахъинчІони, ай лъугъинчІони, гъев чи нуцІихъан рокъове жаниве лъугъунарев вукІун вуго, гъеб иш яги сафар бетІералде-хІетІалде бахъинегІан, ай бетІералде бахъун горони. Къу-

райшиязул ва гIарабазул къабаилазулги букIун буго цойги гьадинаб гIадат:

وكان قريش وقبائل العرب من خرج لسفر أو حاجة ثم رجع ولم يظفر بذلك كان ذلك طيرة فنهاهم الله عن ذلك وأخبر ان الطيرة ليس ببر والبر بر من لم يخف غيره وتوكل عليه . «روح البيان».

Шив чи вахъаниги сафараль, яги цогидаб хьулухъаль, мурад тIубайчIого тIад вуссинеги ккани, гьеб рикIкIунеб букIана тIиратлъун, бахъикъосилъун, ай талихIкъосинлъун. ТIадегIанав Аллагъас нахъчIвана тIираталдаса [ай талихIкъосин, цо гьабулеб иш битIун ккунгутIи, гьеб бигъи – цо сунда букIаниги хурхине гьабиялдаса, масала гIанкI-цер гIадал рухIчIаголъаби цересан къотIиялда, хIинчI-гьедо тIасан боржиналда, нелъер заманалда абулебго гIадин, «руз ахIдани – чи хола, чIобогояб гIеретI данде – ккани нух битIуларо», - ян. Гьадиналщинал вахIшиял жаллаздаса гьел нахъчIвана ТIадегIанав Аллагъас] ва абуна: «ТIират лъикIлъи гьаби кколаро. ЛъикIлъи ккола гьедиनाव чияс гьабулеб гIамал, жив ТIадегIанав Аллагъ горесдаса хIинкъуларев, щибаб хIалалъуль ТIадегIанав Аллагъасде таваккалги тIамулев». Рехсараб аяталъул магIна гьадинги гьабула [цIакъ берцинги бачIуна]:

قال أبو عبيدة : إن هذا من ضرب المثل ، والمعنى : ليس البر أن تسألوا الجهال ولكن البر التقوى وأسألوا العلماء كما تقول أتيت هذا الامر من بابه . وقيل هو في جماع النساء وأنهم أمروا بإتيانهن في القبل لا في الدبر . وقيل غير ذلك . «فتح القدير» ص ٢٦٤ ، ج ١

«ЛъикIаб гIамал гьабилъун кколаро ножоца гьикъи жагъилзабаде, ай диналъул ахIкамаздасан лъаларел жал лъай жагъилал гIадамаздасан тIалаб гьаби. Алла-

гъасдаса хІинкъилъун ккола лъикІаб гІамал гъаби [ай ТІадегІанав Аллагъасул амро-нагъюялда нахъ-вилъльгин]. Ножоца гъикъе, ай гІилмо-лъай тІалаб гъабе, гІалимзабадасан, ай, гІилмоги бичІІарал, гъелда гІамалги гъабулел, хІакъикъиял гІалимзабадасан [дуца абулелда релъльон, гъаб амро-ишалде дун вачІана вачІине кколел бакІалдасанилан]. ХІасил, «Дуца гІилмо босе босизе мустахІикъаб бакІалдасан» абураб магІна. Рехсараб аяталъ нелъее баян гъабулел буго жагъилас тІовитІун гІалим вахъ-унаревлъиги. Рехсараб аяталъул магІна гъадинги гъабула, рос-лъади цуцаде гІагарлъиялъул хІакъалъулъ бихъиназдехун: «Нуж рачІа бихъизе гъабураб нухалдасан».

ТІад руссунел руго «Сурат ан-Нуралъул» 29 аб. аяталде:

قَالَ تَعَالَى: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَعٌ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ
مَا تَبْذُرُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ﴾ النور: ٢٩

«Ножое мунагъ гъечІо жанир гІадамал чІарал горел, ножое жедедалъун мунфагІатги бугел рукъзабахъе изно тІалаб гъабичІого жанире лъугъиналдалъун». Масала, мадрасаби, нухлулазе жанире лъугъине нухар рарал рукъзал, базаразда рукІунел петерал гІадал бакІазде. Ай, бакъалдаса, квачалдаса цІунизе гІоло, къайматахІ жаниб лъезе гІоло в.гъ.ц.. «БетІергъан-Аллагъасда лъала ﷺ ножоца загъиралда тІатун гъарулел ва бальго гъарулелги гІамалал», ай гъединал бакІазде жаниве щиб мурадалда лъугъуна вугевали. Масала, гъеб рукъ бихъизе къасдалдайищ, жаниб бугеб къай-матахІ бикъизейищ, жанир ругезда гъоркъоб жасуслъи гъабизейищ.

Динул-Исламалъ гладин гладамал куцуларо,
 Гладанлъиги намусги, гьель гладин, манлъуларо,
 Лъиклабщиналде каву кидаго гьель рагъула,
 Гьелде куцун гьечлони, гладан камиллъуларо.

Гладан хлайваналдаса ватла вахъизе ккани,
 Хлакъаб дин тласа бищи тлоцобесеб шартл ккола.
 Шартл камуни, камиллъи сундулъго буклунаро,
 Исламалда гьечлесул гьоко цебе унаро.

Гьес гъабураб гламалги гьородахъ босун уна,
 Далил къварагларасе Къуръан-хладисги буго.
 Къуръаналъул ахлуе жаваб гъабурав инсан
 Жазълоялъул ралъдалъа гъанкъичлого ворчлула.

Гъаргъараталда цебе^[1] тавбоялде канцларав
 Тавхлидалъ абадияб жужахлалъув толаро,
 Таввабу-Ррахлимасул хилмоялъ хвасарлъула,
 Хлабибасул шафаглат щваразулъеги ккола.

Щайтланалъул макроялъ гуккизе руклинчлого,
 Рачла нуж тавбоялде, тавфикъ Аллагъас къеял!
 Къураб нигматалдаса нахъе кланцлун руклунге,
 Нахъа хутлани, чахъу хьормица гьекко чвалнин.

Гъидаят тлалабалъе тладе босун яхл бахъе,
 Хлабибасул шариглат щибго жо тун балагъе,
 Балагъани батулин, тохлъизе нуж руклунге,
 Тох глумроги тламуге, нахъа раклбухлулебин.

---

[1] Рухл мукъулукъалде щвелелде цебе.*

*РакІбухІун гІодарасул беџаб берги чвахупин,
БетІергъан-Аллагъасде ихлас баџІаџаџго гъаре.
Гъарани, жаџаб къелин Жинџа къотІи гъабурав
Къадирасда цере нџ шурутІал камун чІоге!*

*Шагъадат – Исламалде баб рагъулеб кІуллџидал,
РакІги маџалда рекъон – битІе щибаб гІужалда!
Ширкгин ниџакъалдаса ваџІаџаџџизе бокъарас
БарахщичІого баче «Ла илагъа илла плагъ»!*

سورة النور

«СУРАТУ ННУРАЛЪУЛ» ХИРАЛЪИ

قَالَ تَعَالَى: ﴿سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ النور: ١

«Жиндир кутакалда кІвар цІикІкІарб, жинда жанир гІемерал фарзал рицараб гъаб сурат, Жабраил малаик гъоркъов ккун Диџа дуде вахІю гъабуна, ва гъав МухІаммад авараг! Къиямасеб къо чІезегІан дудаги дур умматалдаги тІадаллгунги гъаруна гъелда жанир ругел ахІкамазда гІамал гъаби. Диџа гъаб сураталгъулгџи лъуна БетІергъан-Аллагъџо вукІиналде жедеџа тІоритІел гъабулел баянал далаилал [ай, сураталгъул авалалда баян гъаруна чІванкъотІарал хІукмаби, ва хІад къабиялгъул гІорхъалаби, ахиралда жив цо вукІиналде тІоритІел гъабулел далаилалги]. [Гъеб кинабго] ножоџа пикро гъабизе, ваГІза къабул гъабун, гъелда гІамал гъабизе гІоло, цІалун тезе горо».

ЗИНА ГЪАБУРАВ ЧИЯСЕ БУГЕБ ХІУКМУ

Сураталгъл бугеб кІудияб кІвар баян гъабун хадуб,
ТІадегІанав Аллагъас абулеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ
إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَيْشَهِدَ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ النور: ٢

«Зина гъабурал руччаби ва бихъинал, – ножоца гъезул щивасда къабе, ва гъл хІукамаал, ай хІад къабиялъе агъллолъун жал ругел [хитІаб хІукамаазде буго, хІад бокъа-бокъарас къаби бегуларелгъл] нус-нус нухаль цІал [яги тІил]. ТІадегІанав Аллагъасул хІукму, амро тІобайзе гъабиялъул ножоца гъл зиначагІазда гурхІел-рахІмо гъабуге, ай къабулелгъл унтисе гъабичІого тун яги къабиялъул рикІкІен камисе гъабун, нуж ратани хІакъаб куцалда БетІергъан-Аллагъасдаги, ахираталдаги иман лъураллъун». ХІасил, жинда хІад къабулеб мехалда инсанасул хІал хисисе бегула. Гъединал ахІвалазул хал гъабун, зинаялдалгълн къабулеб хІадалгъл бигългъи гъаби – ТІадегІанав Аллагъасул амроялде хилифлъи ккола. Гъеб бегъилищха?

Аяталгъл ахиралдаги абулеб буго: «Гъл зиначагІазе гъабулеб гІазаб бихъизе хІад къабулеб бакІалда цо къокъа муъминзабазулги гІахъл гъаре [ай кІиго-лъабго чи, яги цІикІкІун]», гъл зиначагІи, бальго хутІичІого, къватІирчІвай мурадалда, гъеб хІарамаб, нахъегІанаб, къабихІаб пишаялдаса цогидал нахъчІвай мурадалдаги. Ай, инсанасе бальго гъабулеб гІазабалдасаги къватІирчІвай захІматаб букІунелгъл. Рехсараб хІалалда зинаялъул хІадалгъе нусго тІил къаби Исламалгъл байбихъуда киназего гІаммаблъун букІана. Хадуб гъеб хІукму на-

схолъана свалат-салам лъеяв Аварагас МагІиз абурав асхІабасе ва цогидазеги ражмо гъабиялдалъун, ай чІимих речІчІун чІваялдалъун, гълел жедее ражмо гъабурал чагІи мухІсаналлъун рукІиналъе гІоло.

МухІсаналлъун рукІиналъе ругел шартІалин абуні: бусурманав вукІин, озденав вукІин, гІакъилав вукІин, балугъалде вахарав вукІин, сахІихІаб магъариялдалъун чІужугІадан йихъарав вукІин [жимагІ]. Ай, рехсарал шартІал жиндилъ тІоранго ругони – бихъинчи вукІа, чІужу гІадан йикІа – гълел мухІсанал рукІуна. Рехсарал шартІаздасан цохІониги шартІ камуни, гълел мухІсаналлъун рукІунаро, зинаялдалъун гъезие ражмо, ай чІимих речІчІун чІвайги букІунаро, хІад [ай нусго цІал къаби] горони. Амма гълел нусго тІилги къабун, гълелде тІадеги:

وقد وردت السنة بجلد مائة وتخريب عام وبه قال الشافعي رحمته الله. وقال ابو حنيفة رحمته الله التخريب إلى رأي الامام . وقال مالك رحمته الله يجلد الرجل مائة جلدة ويغرب وتجلد المرأة ولا تغرب . «خازن» ص ۳۱۳ ، ج ۳

Свалат-салам лъеяв Аварагасдасан, гълесул суннаталда рекъон, цо лъагІалица росу тун къватІирги къотІила, ай ритІила, масала туснахъ хІисабалда. Гълел нелъеца рехсохъе абунa ШафигІияв имамас رحمته الله. ХІанафияв имамас абунa رحمته الله: «Росолъа къватІире къотІи росдал имамасул рабюялдалъун, ай гълесда бихъухъе букІина», - ян, бо-къани ритІизе, ритІичІого тезеги. Малик-имамасин абуні رحمته الله, «Бихъинчи нусго цІалги къабун къватІиве витІила, чІужугІадан – нусго цІалги къабун тела», - ян абунa, ай къватІие йитІичІого.

ХІад къабиялъул къагІудаян абуні:

ويجلد الرجل قائماً وينزع عنه ثيابه إلا إزاره ويفرق على بدنه إلا رأسه ووجهه وفرجه وتجلد المرأة قاعدة لاينزع من ثيابها إلا الحشو والفرو وجاز الحفر لها لا له ولا يجمع بين جلد ورجم ولا بين جلد ونفي إلا سياسة ويرجم مريض زنى ولا يجلد حتى يبرأ وحامل زنت ترحم حين وضعت وتجلد بعد النفاس وللعبد نصفها ولا يحده سيده إلا بإذن الامام خلافا للشافعي رحمته الله. «روح البيان» ص ١١٥ ، ج ٦

Бихъинчиясда хІад къабила вахъун чІезеги гъавун, тІаса ретІелги бахъила цІино ккун гъоркъияб рахъ хутІун. Къабулеб цІалги цохІого бакІалда къабичІого, къаркъала-ялдаго гІамм гъабила. БетІер, гъомер, кІал, фарж, ай гІавратги гъорлъа бахъун. ЧІужугІаданалда хІад къабила гІудой чІезеги гъаюн, тІаса ретІелги бахъиларо, тІасан ретІараб пальго гІадаб тІокІаб жо горони. ЧІужугІаданалъе донкІ бухъизеги бегъула, бихъинчиясе бегъуларо. Зина гъабурав чи унтун вугони, ражмо гъабила, ай чІимих речІІун чІвала, хІад къабизе тІалъарав вугони – сахлъизегІан тела. Ургъиб лъимер бугей чІужугІадан, ражмо гъабизе тІалъарай йигони, лъимер гъабизегІан тела, цинги ражмо гъабила [лъимер борчІидал]. ХІад къабизе кколей йигони, нифасалдаса яцІцІалъидалго къабила. ХІад къабизе ккани лагъасда – бащадаб къабила, ай кІикъоялда анцІго цІал. Жиндир лагъасда саййидас хІад къабиларо, имамасул изноялдалъун горони, ай къабизе изно букІунаро. ШафигІияв имамасни гъеб бегъизе гъабула, ай имамасул изно тІалаб гъабичІого саййидас жиндир лагъасда хІад къаби.

Свалат-салам лъеяв Аварагас абуна:

وفي الحديث: ((يؤتى بوال نقص من حد سوطا فيقال لم نقصت فيقول رحمة لعبادك فيقال له أنت أرحم مني إنطلقوا به إلى النار . ويؤتى بمن زاد سوطا

فيقال لم زدت؟ فيقول لينهوا عن معاصيك ، فيقال له أنت أحكم مني فيؤمر به إلى النار)). «روح البيان» ص ١١٥، ج ٦

Къиямасеб къояль МахІшаралда халкъалда цева вачун вачІуна зинаялъул хІад къабиялъулъ жинца бигъалъи гъабурав, ай цІал камизе гъабурав, хІаким, яги хІакимас буюрун тарав цогидав чи. Цинги БетІергъан-Аллагъасул рахъалдасан гьесде абула: «Дуца цІал щай камизе гъабураб?» – абун. Гьес жавабги гъабула БетІергъан-Аллагъасе: «Дур лагъзадирида гурхІун гъабуна», - ян. Цинги БетІергъанасул рахъалдасан: «Дидаса гурхІел цІикІкІаравищха мун вукІарав?» - янги абун, забаниятазде амро гъабула гъав чи жужахІалъуве рехеян. Гьединго вачІуна вачун гьебго зинаялъул хІад къабиялъулъ жинца тІокІлъи гъабурав, ай нустоялдаса цІикІкІун жинца цІал къабурав чи. Гьесдаги абула: «Дуца щай цІал тІокІ къабураб?» – абун. Гьесги абула: «Дур лагъзал Дуде гІасилъиялдаса нахъчІвазе гІоло къабуна», - ян. «Дидасаги хІукму-гІадло битІаравищха мун вукІарав?» - ан гьесдеги абун, ТІадегІанав Аллагъас амро гъабула гъавги жужахІалъуве рехеян.

Свалат-салам лъеяв Аварагас цоги хІадисалда абун:

وفي الحديث: ((إقامة حد بأرض خير لأهلها من مطر أربعين ليلة))

«Цо бакІалда, ТІадегІанав Аллагъасул амро тІобазе гъабун, мустахІикъав чиясда хІад къаби, гьеб бакІалда бугеб агълоялъе лъикІаб буго кІикъого сордоялъ цІад баялдасаги». Ай, кІикъого сордоялъ цІад бани, ракъул гьомер кин бацІцІалъиларо, кинаб баракат букІинаро? ТІадегІанав Аллагъасул амро тІобазе гъабун мустахІикъалъарав чиясда хІад къабиялъул рацІцІалъиги баракатги добгощинаб цІад баялдасаги цІикІкІунеб бугоха! Зина-хатІаялда халкъги

бугони, къабулеб хІадги гъечІони, хІукуматалъул рахъ-алдасан гІадлоги гъечІони, ракъдаллъи халалъидал ракъ балканалъул махІ бахъун букІунебго гІадин, магІнавияб балканалъул махІ бахъинарищ ракъалда, халкъалъулъ чуруклъи цІикІкІараб мехалда?!

ЗИНАЯЛЪУЛЪ РУГЕЛ КВЕШЛЪАБИ

Свалат-салам лъеяв Аварагас цойги хІадисалда абун буго:

روى حذيفة رضي الله عنه عليه الصلاة والسلام ((يا معشر الناس اتقوا الزنى فان فيه ست خصال ثلاث في الدنيا وثلاث في الآخرة أما التي في الدنيا فيذهب البهاء ويورث الفقر وينقص العمر وأما التي في الآخرة فسخط الله وسوء الحساب وعذاب النار ومن الزنى زنى النظر والنظر سهم مسموم من سهام إبليس)). «روح البيان» ص ١١٥ ، ج ٦

«Ва гьал данделъарал гІадамал! Нуж хІинкъа зина гъаби-ялдаса, гьелдаса цІуне. Гьелъулъ буго анлъго квешлъи-зарал. Лъабго – дунялалда, лъабго – ахираталда. Дунялалда бугеб лъабгойин абун: загъиралдаги, батІиналдаги инсанасда гІаса гьель берцинлъи, гъайбат ине гъабула, факъро гІад гъабула ва гІумро къокъ гъабула, ай лъабабго жо гІаде бачІиналъе сабаблъун букІуна. Ахираталда букІунеб лъабгойин абун: гІадегІанав Аллагъасул ццинбахъин щола, хІисаб-суал захІмалъула ва жужахІалъул цІаялдалъун гІазаб-гІакъоба гъабула. Ва гьединго беразул зинаялдасан ккола хІарамаб бакІалде балагъи. Берзул балагъи ккола иблисалъул чІораздаса чІор, жинда загъроги бахараб».

Аллагъ разилъаяй ГІаишатидасан бицараб цойги хІадис:

قالت عائشة رضي الله عنها : قال رسول الله ﷺ ((لاتنزلوهن)) وفي رواية ((لاتسكنهن)) أي النساء ((في الغرف ولا تعلموهن الكتابة وعلموهن سورة النور والغزل)). «روح البيان» ص ١١٣ ، ج ٦

«Ножоца руччаби чІезе гьаруге рорхатал минабазда жанир, ножоца гьезда хъвазеги малъуге, ножоца гьезда лъайзеги гьабе «*Сурат ан-Нур*» ва кун дургъиги». Гьаб рехсараб хІадисалда тІасан батІа-батІаяб кІалъайги буго: загІфаб абун, мавзугІяб абун. ХІасил, хІадисалдасан мурад – «руччаби жедерго рамкаялъур чІезе гьаре», – абураб букІин бичІула. «Хъвайзе манлъуге» абиги гІам-маблъун батунгутІизе бегъула. Аллагъасда лъикІ лъала. Жив халифалъун вукІаго ГІумар асхІабасги хъван буго Куфаялде кагъат:

كتب عمر رضي الله عنه إلى الكوفة : علموا نساءكم سورة النور

«Ножоца ножорго руччабазда лъайзе гьабе “*Сурат ан-Нур*”», – абун. Свалат-салам лъеяв Аварагасги, хадуб ГІумар асхІабасги رضي الله عنه лъайзе гьабе абун тІад къараб «*Сурат ан-Нур*» лъайзе гьабиялде гьаб нилъер заманаялда руччаби кигІанха хІажат рукІинел?!

Зина гьабиялдалъун хІад къаби горони, ражмо гьаби, ай чІимхал речІлун чІвай Къуръаналда жаниб гьечІоян абулев чи ватани:

وحجة الجمهور في ذلك ما ثبت في الصحيحين من رواية الزهري عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن أبي هريرة وزيد بن خالد الجهني في الاعرابيين اللذين أتيا رسول الله ﷺ فقال أحدهما: يا رسول الله إن ابني هذا كان عسيفا أي أجيرا على هذا فزني بامرأته فافديت ابني منه بمائة شاة ووليدة فسألت أهل العلم فأخبروني أن على ابني جلد مائة وتغريب عام وأن على امرأة هذا الرجم؟ فقال رسول الله ﷺ

: ((والذي نفسي بيده لأقضين بينكما بكتاب الله تعالى الوليدة والغنم رد عليك وعلى ابنك مائة جلدة وتغريب عام ، واغد يا انيس - لرجل من أسلم - إلى امرأة هذا فان اعترفت فارجمها)). فغدا عليها فاعترفت فرجمها . «تفسير ابن كثير» ص ٢٦١ ، ج ٣

Абу-Гъурайратидасан ﷺ бицана: «Свалат-салам лъеяв Аварагасухъе вачІана кІиго гІарабияв ва гъезул цояс абуна: “Я Аллагъасул Расул! Гъав дир вас вукІана цо чиясул ажирлъун, ай мухъдахъ досие хІалтІи гъабулев. Гъас гъев чиясул чІужуялда зина гъабуна. Гъелъие гІоло дица дов чиясе нусго чахъуги цо гъаравашги кбуна. Цинги дица гъелъул хІакъалъулъ гІилмоялъул агълоялде цІехедал, гъез дие бицана: “Дур васасда нусго цІал къабизе ккола ва цо лъагІелалъ росо тун къватІиве витІизеги ккола, дой чІужугІаданалъе ражмо гъабизе ккола”, - ян [ай, мухІсанлъун гъечІев вукІун, васасе – хІад, къватІиве витІигун цадахъ, мухІсанайлъун йикІун, дой гІадамалъе – ражмо]. Гъаб хабар жиндие бициндал свалат-салам лъеяв Аварагас абуна: “Дир нафс жиндир кодоб бугев АллагъасхІаги, дица гъел кІиязего хІукму къотІизе буго БетІергъан-Аллагъасул тІехъалда, ай Къуръналда рекъон. Гъаравашги нусабго чахъуги духъе тІад буссине буго. Дур васасда нусго тІил-цІалги къабизе буго, лъагІелалъ росолъа къватІиве къотІизеги вуго. [АскІов вугев чиясдехун] Я Унайс, мун а дой чІужугІадамалъухъе, дой мукІурлъани, долъие ражмоги гъабизе буго”, - ян. Унайс дой гІадамалъухъе ана, дой мукІурлъизеги мукІурлъана, долъие ражмоги гъабуна».

Гъаб рехсараб къиса ккола мухІсанасе – ражмо, мухІсан горесе – хІад ва лъагІелалъ къватІиве къотІи – Къуръналъул хІукму букІиналъе ругел далилаздаса цо далил. Гъале цойги далил, Аллагъ разильаяв Ибну-ГІаббасица бицараб хабарги:

ان عمر رضي الله عنه قام فحمد الله وأثنى عليه ثم قال: أما بعد أيها الناس فإن الله تعالى بعث محمد صلى الله عليه وآله بالحق وأنزل عليه الكتاب فكان فيما أنزل عليه آية الرجم فقرأناها ووعيناهها ورجم رسول الله صلى الله عليه وآله ورجمنا بعده فأخشى أن يطول بالناس زمان أن يقول قائل لا نجد آية الرجم في كتاب الله فيضلوا بترك فريضة قد أنزلها الله فالرجم في كتاب الله حق على من زنى إذا أحصن من الرجال ومن النساء إذا قامت البينة أو الجبل أو الاعتراف . اخرجاه في الصحيحين من حديث مالك مطولا وهذه قطعة منه . «تفسير ابن كثير» ص ٢٦١، ج ٣

Цо нухалда жинда Аллагъ разилъаяв ХатІабил Пумар [халифалъун вукІаго] минбаралде вахана ва БетІергъан-Аллагъасе рецц гъабун кІалъана. Цинги абуна: «Ва гъал данделъарал гІадамал, жамагІат! ХІакълъунго, ТІадегІанав Аллагъас МухІаммад авараг ﷺ витІана хІакъаб Исламияб диналдалъун, ва гъесухъе реццІана ТІадегІанав Аллагъасул рахълдасан ТІехъ, ай Къуръан. Гъесде реццІараб гъаб Къуръаналда жанибги букІана ражмоялъул хІакълъулъ аят. Нежеца [нелъеца] гъеб аят цІализеги цІалана, нелъеца гъеб цІунизеги цІунана. Гъеб ражму гъабуна свалат-салам лъеяв Аварагасги ва гъев накъллолъун хадусан нелъецаги. Дун хІинкълун вуго, замана ун хадусан, ай сонал-гІасраби сверидал, цо абулев чияс абиялда: “Къуръаналда жаниб ражмоялъул хІакълъулъ аят нелъеда батуларо”, ай гъечІоян. Гъедин кІалълев чиясул рагІуда нахъги рилълъун, БетІергъан-Аллагъас тІад гъабураб, жиндир хІакълъулъ аятги реццІараб фарз, ай ражмоги тун, гъелдалъун гІадамал мекъса ккеялда. Гъеб ражмо гъаби Аллагъасул ТІехълда, ай Къуръаналда жаниб хІакъаб буго, жив мухІсанлъунги вукІун зина гъабурав чиясе, би-хъинчи вукІа, чІужугІадан йикІа батІалъи гъечІого, ай гъеб зина тІад чІедал нугІадалъун, яги жалго мукІурлъун, яги чІужугІаданалъул ургъибе лъимер бачІиналдалъун».

Аллагъ жинда разилъаяв Гумар асхлѣбас гъабураб цойги хутѣбаги:

وروى الإمام أحمد رضي الله عنه عن هشيم عن الزهري عن عبيد الله بن عبد الله عن ابن عباس حدثني عبدالرحمن بن عوف أن عمر بن الخطاب خطب الناس فسمعتة يقول: ألا وإن ناسا يقولون ما الرجم في كتاب الله وإما فيه الجلد ، وقد رجم رسول الله ﷺ ورجمنا بعده ولولا أن يقول قائل أو يتكلم متكلم أن عمر زاد في كتاب الله ما ليس منه لأثبتها كما نزلت. «تفسير ابن كثير» ص ٢٦٢ ، ج ٣

Аллагъ жинда разилъаяв Гавфил ГабдурахІманица би-цунѣб буго: «Цо нухаль ХатГабил Гумарица ﷺ гІадамазе хутІба гъабуна. Дида раГІана гъѣб хутІбаялда гъѣс абулѣб: “Нуж канГѣ [ай жамаГат]! Цо-цо гІадамаз абулѣб буго ражмоялъул хІакъалъулъ “Къуръаналда жаниб аят гъѣчІо, гъѣлда жаниб рѣхсараб жо хІад къаби буго”, - ян. ХІакълъунго, ражмо гъабуна свалат-салам лъѣяв Ава-рагас. Гъѣв Авараг ﷺ накълълъун хадув нѣлъѣцаги гъабуна ражмо. Абулѣв чѣяс абилѣбан горѣб ани, яги кІалъѣлев чи тІад кІалъѣлеван горѣб ани “Гумарица Къуръаналъулъ цІикІкІинѣ гъабуна, ай тІадѣ жобана гъѣлъулъ гъѣчІѣб жо”, - ян, дица гъѣб ражмоялъул аят чІѣзе гъабѣлаан, ай Къуръ-аналъулъ лъѣлаан, жиб рѣщІараб куцалда», - ян.

Цойги далил:

وقد روى الإمام أحمد ﷺ أيضا عن هشيم عن علي بن زيد عن يوسف بن مهران عن ابن عباس ﷺ قال: خطب عمر بن الخطاب ﷺ فذكر الرجم فقال : إنا لا نجد من الرجم بدا فانه حد من حدود الله ألا وإن رسول الله ﷺ قد رجم ورجمنا بعده ولولا أن يقول قائلون إن عمر زاد في كتاب الله ما ليس فيه لكتبت في ناحية من المصحف وشهد عمر بن الخطاب وعبد الرحمن بن عوف

وفلان وفلان أن رسول الله ﷺ قد رجم ورجمنا بعده . ألا إنه سيكون قوم من بعدكم يكذبون بالرجم وبالشفاعة وبعبذاب القبر ويقوم يخرجون من النار بعد ما امتحشوا. (تفسير ابن كثير) ص ٢٦٢، ج ٣

Имам АхІмадица бицана Ибну-Габбасидасан ﷺ: «ХатІабил Пумарица ﷺ хутІба гьабуна ва, ражмоги рехсон, абуна: «Ражмо гьабичІого нелъее рес гьечІо. Ражмо буго жедее къадар чІезе гьарурал, гІорхъалаби лъурал ПІадеГІанав Аллагъасул хІудудаздаса. ай авамираздаса цояб. Нуж кантІе, гІадамал! ХІакълъунго, свалат-салам лъеяв Аварагас ражмо гьабуна. Авараг ﷺ накълোলъун хадуб нежецаги гьабуна ражмо. Абулел чагІаз [ай хІакълъ муъ-минзаби горел чагІаз] абилебан горел ани “Пумарица Къуръаналъулъ цІикІкІине гьабуна, ай тІаде жобана, Къуръаналда гьечІеб жо”, - ян, дица Къуръаналъул рагІалда хъвайзе букІана: “НугІлъи гьабуна ХатІабил Пумарица ва ПІабдурахІман бину ПІавфица ва цогидазги, хІакълъунго, свалат-салам лъеяв Аварагас ражмо гьабуна, ва свалат-салам лъеяв Авараг накълোলъун хадуб нежецаги гьабуна ражмо”, - ян». Ай, Пумар асхІабас ва хадур рехсаразги нугІлъи гьабубе буго ражмо хІакълъаб букІиналъе. Хадубги абубе буго Пумар-асхІабас: «Нуж кантІе! ХІакълъунго, нождодаса хадуб цо къавм букІине буго, жедеца ражмо гьереси гьабубеб, ва гьединго ПІадеГІанав Аллагъасул изнуялдалъун свалат-салам лъеяв Аварагас ва Аварагас изну жедее къуразги шафагІат гьаби, хабал гІазаб букІин ва чІахІиял мунагъаз рачун жужахІалъубе араб къавм, заман байдал, хадусанги тавхІидаль къватІире рахъизе рукІинги жедеца гьереси гьабубел». Гьадианаб гІакълъолялъул гІадамал жакъа нелъеда гьоркъор рохъгІадин руго. Нилъго Аллагъас цІунаги! Амин!

Цойги хладисалда буго:

وروى أحمد أيضا عن يحيى القطان عن يحيى الانصاري عن سعيد بن المسيب عن عمر بن الخطاب ((إياكم أن تهلكوا عن آية الرجم)) الحديث رواه الترمذى من حديث سعيد عن عمر وقال صحيح

«Воре нуж цӀуне гьалагльиялде ккеялдаса ражмоялзул аяталдалъун», ай гьелда гӀамал гьабунгутӀиялдалъун.

قال الحافظ ابو يعلى الموصلى حدثنا عبد الله بن عمر القواريري حدثنا يزيد بن زريع حدثنا أبو عون عن محمد هو ابن سيرين قال نبئت عن كثير بن الصلت قال كنا عند مروان وفينا زيد قال زيد بن ثابت كنا نقرأ ﴿الشيخ والشيخة إذا زنيا فارجموهما البتة﴾ . قال مروان : ألا كتبتها في المصحف ؟ قال : ذكرنا ذلك وفينا عمر بن الخطاب فقال أنا اشفيكم من ذلك ، قال: قلنا : فكيف ؟ قال جاء رجل إلى النبي ﷺ قال فذكر كذا وكذا وذكر الرجم فقال : يا رسول الله ﷺ أكتب لي آية الرجم ، قال ((لا أستطيع الآن)) هذا أونحو ذلك . «تفسير ابن كثير» ص ٢٦٢ ، ج ٣

МухӀаммад ибну-Сирин, Язид бину-ЗаригӀ, Губайдуллагъ бину-Гумар аль-Къаварири – гьаздасан бачӀун, Абу-ЯгӀла Муслияс абубеб буго: «Ниж рукӀана Марванида аскӀор [Марван ккола гьижрияб тарихалзул лъабкъоялда ункъабилеб сональ Мисри-Шамалда вишарав халифа, ХӀакамил вас]. Нежеда гьорлъ вукӀана Зайд бину Сабитги. Гьес абуна, ай Зайдица: «Нежеца цӀалудеб букӀана: “КӀудияв чи, кӀудияй чӀужугӀадан – гьал кӀиязго зина гьабидал, ножоца гьел кӀиязего ражмо гьабе” – абураб аят». Цинги Марваница абуна: «Дуца гьеб аят Кьуръаналда хъвалариш?» – абун. Гьелде данде Зайдицаги абуна: «Нежеца гьеб рехсана, ай гьеб аят хъва-ялзул хӀакъалзулъ, ХатӀабил Гумарги аскӀов вукӀаго. Цинги ХатӀабил Гумарица абуна: “Дица рахӀат гьарила

нуж, ай дица бицина ножое гьелгул хІакъалгул хабар, – абун. – Цо чи вачІана свалат-салам лъеяв Аварагасухъе, гъениб рехсана, ай бицана гъадиналги гъадиналги жалазул хІакъалгул, ва рехсана ражмоялгул аятги. Цинги дов чиясги абун: “Я Аллагъасул Расул! Дие хъвай гъеб ражмоялгул хІакъалгул бугеб аят”. Свалат-салам лъеяв Аварагас гъесие жаваб гъабун абун: “Дир гъелде хІалкІоларо, гъеб горев цогидалдеги кІоларо”, - ян», ай «БетІергъан-Аллагъасул амроялдалгун горони дица щибго жо гъабуларо» – абураб магІна. Ай, Пумар-асхІабасул каламалдасан мурад кколаха «Свалат-салам лъеяв Аварагас хъвачІеб ражмоялгул аят, нелъеца кин хъвалеб?» – абураб.

وهذه الطرق كلها متعددة متعاضدة ودالة على أن آية الرجم كانت مكتوبة فنسخت تلاوتها وبقي حكمها معمولاً به والله أعلم . (تفسير ابن كثير). ص ٢٦٢ ، ج ٣

Гьал рехсарал батІи-батІиял риваятаздалгун рачІарал машгьурал тІурукъал – нелъеца мугъчІвай гъабизе бегьулел нухал ккола, ва ражмоялгул аят БетІергъан-Аллагъасул рахъалдасан рещІун букІиналгъе далилльунги ккола. Жиб цІализе насхоги гъабураб, хІукмуги жиндир нахъе хутІараб.

ЗИНА ГЪАБУРАЙ ЧІУЖУГІАДАН ЯЧИНАЛГУЛ БАЯН

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرْمٌ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾ النور: ٣

«Зиначиясе рекъоларо, данде кколаро жинца ячине живго гІадай зиначІужу яги мушрикай горони. ЗиначІужуялгъеги

рекъоларо жий ине жиндаго рельъгарав зиначиясе горони, яги гьесдасаги квешав мушрикасе горони. Муъминзабазе хІарам гъабуна зинаялгъул агъллолгъун ругел руччаби рачине». Гьединаб бакІалдасан ригъин гъаби букІиналгье гІоло рацІадал муъминзабазни кисса, гьединаб пиша-гІамалалгъул кІварго жедее гьечІел гІадамазцин гъабизе рекъечІеб ишлгъун. Ва гьединаб бакІалдасан ригъин гъабидал тІаде рачІунел, зиначагІазда, фасикъзабазда рельлъенлгьи гъаби гІадаб, насаб-наслоялгъул рахъалъ дагІба ккей гІадаб ва цогидалги гІиллаби-гІузрабазе гІологи. Гьединлгьидал, муъминзабазда тІадаб, ай рекъараб буго диналгъулъ бацІадаб бакІалдасан ригъин гъаби.

Свалат-салам лъеяе Аварагасги абуна:

وفي الحديث: ((تخيروا لنطفكم فان العرق دساس)). «صاوي» ص ١٢٨ ، ج ٣

«Ножоца тІаса бище, ай ножоца лъоге ножорго нутІфа [ай насло], асло-къибил бацІадаб бакІалда горони, гьеб асло-къибил бахчун букІуна», ай цІакъбахгъун балагъун, цІехон тІалаб гъабе, бахчараб, батулареб жо балагъулеб гІадин.

ولذلك عبر عن التنزيه بالتحريم مبالغة في الزجر . والحكم إما مخصوص بسبب النزول أو منسوخ بقوله تعالى ﴿وَأَنكُحُوا آلَايَنِي مِنكُمْ﴾... الخ ، فانه متناول للمسافحات . «روح البيان» ص ١١٧ ، ج ٦

Рехсон арал гІадинисел гІунгутІаби тІаде рачІунел рукІиналдалгъун, диналгъулъ рацІагалгьи гьечІеб бакІалдасан ригъин гъаби карагъатаб букІаниги, гьелдаса муъминзаби нахъчІвай къвакІизе гъабун, хІарамабилан абуна. Рехсараб аяталгъул хІукмуги жиб рещтІин сабаблгъун ккарал

гПадамазда хассаб буго, ай цогидал гьорлге рачинчІого. Яги [киназего гІаммаблѳун батаниги] гьаб хадуб бачІунеб, гьабго «*Сурат ан-Нуралѳул*» 32 - аб. аяталь насхо гьабуна.

Зиначияс [жинца зина гьабурай] зиначІужу ячине бегьи, ай хІарамаб букІунгутІи мухІкан гьабубеб буго гьаб хадуб бачІунеб свалат-салам лъеяв Аварагасул хІадисальги:

ويؤيده ما روي أنه عليه الصلاة والسلام سئل عن ذلك فقال : ((أوله سفاح وآخره نكاح)) والحرام لا يحرم الحلال

Свалат-салам лъеяв Аварагас, гьелѳул хІакъалѳулъ жинде гьикъидал, абунa: «Гьелѳул авал – зина буго, ахир – никахІ, ай магъари буго», - ян. Ай, хІарамаб жоялдалѳун хІалалаб жо хІарамлѳуларо, хІарам гьабуларо.

Рехсараб аят рещтІиналге сабабин абунa:

وقال عكرمة : نزلت قى نساء كن بمكة والمدينة لهن رايات يعرفن بها منهن أم مهزول جارية السائب بن أبي السائب المخزومي وكان في الجاهلية ينكح الزانية يتخذها مأكله فأراد ناس من المسلمين نكاحهن على تلك الصفة فاستأذن رجل رسول الله ﷺ في نكاح أم مهزول واشترطت له ان تنفق عليه فانزل الله عزوجل هذه الآية . («خازن») ص ٣١٤ ، ج ٣

ГІикриматица абунa: «Рехсараб аят рещтІана Маккаялда ва Мадинаялда рукІарал руччабазул хІакъалѳулъ, жедееги рукІарал жал ратІа рахъизе лъалел хасал гІаламатал, ай саяхъал руччаби. Гьединал руччабаздаса йикІана Умму-Магъзул, Саибил гъараваш. Ислам бачІинелде жагъилаб заманаялда гьединал саяхъал руччаби рачунел рукІана гьез хъихъизелѳун. Цинги Исламалде рачІарал, ай мискинал гПадамазе бокъана гьединал руччаби рачине рехсараб сифаталда, ай жал гьоз хъихъизе хІисабалда. Гьеб мехалда

цо чияс, ай асхІабас, свалат-салам лъеяв Аварагасдасан изно тІалаб гъабуну Умму-Магъзул ячине. Гъель гъев чиясе шартІги гъабуну жинца кваназе жо къезе, ай гъев хъихъизе. Цинги рещтІана рехсараб аятги».

Цойги риваяталда гъадинги буго:

وروى عمر بن شعيب عن أبيه عن جده قال: كان رجل يقال له مرثد بن أبي مرثد الغنوي وكان يحمل الأسارى من مكة حتى يأتي بهم المدينة وكانت همكة بغية يقال لها عناق وكانت صديقة له في الجاهلية فلما أتى مكة دعتة عناق إلى نفسها، فقال مرثد: إن الله حرم الزنا. قالت: فانكحني، فقال: حتى أسأل رسول الله ﷺ. قال فأثبت النبي عليه الصلاة والسلام فقلت: يارسول الله أنكح عناق، فأمسك رسول الله ﷺ فلم يرد شيئاً فنزلت. قال مرثد فدعاني فقرأها عليّ وقال: ((لا تنكحها)). «خازن» ص ٣١٤، ج ٣

Марсад абун цІар бугев чи [ай асхІаб] вукІун вуго Маккаялдаса Мадинаялде гІадамал [асирзаби] рачун жив хъвадулев. Маккаялда йикІун йиги саяхъго хъвадулей цо чІужугІадан, ГІанакъ абун. Гъей ГІанакъбилгун гъудуллги, лъай-хъвай букІун буго жагъилаб заманаялда Марсадил. Гъав Марсад Маккаялде вачІиндал, ГІанакъица жиндихъего тІалаб гъавун вуго. Марсадица инкар гъабун буго, ТІадегІанав Аллагъас зина хІарам гъабун бугоянги абун. Цинги ГІанакъица гъасда жий ячеян абун буго. Марсадицаги абун буго: «Свалат-салам лъеяв Аварагасдеги гъикъун ячина», - ян, ай изно къуни. Цинги Марсадица, свалат-салам лъеяв Аварагасухъеги ун, абун буго: «Я Аллагъасул Расул! Дица ГІанакъ ячинехъин йиги [ай бегъилищ]?» – абун. Свалат-салам лъеяв Авараг щибго жо абичІого вуцІцІун чІун вуго, ай БетІергъанасул рахъалдасан жаваб бачІинегІан. Цинги рещтІун буго рехсараб аят. Марсадги ахІун, гъесие аятги цІалун, абун буго: «Дуца ГІанакъ ячунге», - ян.

Гъале гъабго сураталъул доб лъебералда кIиабилеб аятги:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيْمَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ۚ إِنَّ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُعْزِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ ﴿٣٢﴾ النور: ٣٢

[ХитIаб буго авлиязде^[1]]: «Ножоца ригъин гъабе, ва гъал жодохъ кверщел бугел муъминал авлиял, руччаби гъечIел бихъиназе ва рукъалда гъечIел руччабазе, ножорго гIашираталдасан [ай, къабилаталдасан] нужго гIадал рацI-цIадал муъминзабазулгун. Ва гъединго ножоца ригъин гъабе [ай садатаз] жодоца TIадегIанав Аллагъасдеги свалат-салам лъеяв Аварагасдеги иман лъурал васал-ясазеге, гъаравашазеге. Гъел жодоргун ригъин гъабулел муъминзаби мискинал, факъирал ругони, TIадегIанав Аллагъас гъел бечед гъарила [хIалалаб боцIи-мал къун, яги дагъаб къуниги, къуралда разияллъун гъарун, яги кIиязулго, ай данделъун хадуса рос-лъадияллъул ризкъи данде гъаби-ялдалъун, гъелда баракат лъун. Ай, зинаялъ факъирлъи-мискинлъи гIаде цIалеб гIадин, шаргIияб магъариги лъун данделъиялъ ризкъиги гIатIилъула, баракатги лъола]. TIадегIанав Аллагъ цIоб гIатIидав, сахаватав, Жиндие бокъарасе бокъухъе ризкъи къолев, ва лъие щиб къеяллъул маслахIат бугеб Жинда лъалев вуго».

XIасил, TIадегIанав Аллагъас абулеб буго: «Жедеца иман лъурал, чурукаб пиша-гIамалги жеделъ гъечIел муъ-минзабазулгун, мискинал руго абун, ригъин гъабичIого тоге, гъезие ризкъи къолев раззакъ – Дун вуго», - ян. Жакъайин абун, халкъаллъул гIемерисез гIадатлъун ккураб нух – бечедав чияс мискинав чиясе яс къунгутIи, мискинчиясул яс бечедас ячунгутIиги, – нелъеда беразда цебе буго.

[1] Руччабазул квершел жедехъ бугел цересел бихъиназде (эмен, вац, имIал...)*

РУЧЧАБИ РОСАСЕ ГЪЗУЛ КВЕРЩЕЛ ЖЕДЕХЪ БУГЕЛ АВЛИЯЛ БИХЪИНАЗ КЪЕЗЕ ККЕЯЛЪУЛ БАЯН

وفي الآية دليل على أن تزويج الأيامي إلى الأولياء لأن الله خاطبهم به ، كما أن تزويج
العبد والاماء إلى السادات وهو قول أكثر أهل العلم من الصحابة فمن بعدهم ...
الخ . «خازن» ص ٣٢٩ ، ج ٣

ХӀасил, гъаб рехсараб аяталь тӀоритӀел гъабулеб буго,
гӀолилал ясазулниги, кьороллгуда ругезулниги ригьин
гъезул кверщел жедехъ бугел бихьиназ гъабизе букӀин, ва
гъединго васал тӀорайги умумузда тӀад букӀин. Ай, гъаб
рехсараб аяталда жаниб, рукъалда гъечӀей чӀужугӀадан
рукъалде къеян ва хъизан гъечӀел бихьиназе, ай лъи-
малазе, ригьнал гъареян хитӀаб авлиязде, гъезул кверщел
жедехъ бугел бихьиназде, умумузде бугелъул, [васалниги
ясалниги] жедер гъаравашазул ригьин гъабиялдалъун
хитӀаб гъезул садатазде^[1] бугебго гӀадин.

والدليل على أن الولي شرط في النكاح ما روي عن أبي موسى الأشعري قال: قال رسول
الله ﷺ ((لا نكاح إلا بولي)) أخرجه أبو داود والترمذي . ولهما عن عائشة رضي الله عن النبي
ﷺ ((أيما امرأة نكحت بغير إذن وليها فنكاحها باطل ثلاثا فان أصابها فلها المهر بما
استحل من فرجها فان تشاحوا فالسلطان ولي من لاولي له)). «خازن» ص ٣٢٩ ، ج ٣

Магъари лъезе ккани вали вукӀине ккеялъе далилин
абунӀи: Абу-Муса аль-АшгӀариясдасан бицана свалат-салам
лъеяв Аварагас абунаян: «Магъари гъечӀо валиясдалъун
горони». Аллагъ жинда разильяй ГӀаишатидасанги
бицана, свалат-салам лъеяв Аварагас абунаян: «Щий
чӀужугӀадан йигониги жиндир валиясул изноги гъечӀого,

[1] бетӀергъабазде*

ай жийго разилъун, жинцаго магъари гъабун, гъедин лъураб магъари батІулаб буго [гъаб калам свалат-салам лъеяв Аварагас лъабцІолго такрар гъабун абуна]. Гъедин, валиги гъечІого гъабураб магъариялда данделъани [ай, бихъинчи гъелда аскІове къани], гъей чІужуялъе магъари къезе ккола. Нагагъ гъей чІужуялъул валяяс инкар гъабун гъей росасе къезе, гъев данде чІун, данде ккунгутІиги ккани, масала: султІан ккола вали гъечІел чагІазул валилъун» [ай, нелъер заманалда – бакІалъул къади, дибир].

تنبيه . واختلفوا في تزويج المرأة نفسها فأجازه أبوحنيفة رضي الله عنه لقوله تعالى ﴿فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ﴾ نهي الرجل عن منع النساء عن النكاح فدل على أنهن يملكن النكاح . ومنعه الثلاثة وقالوا إنما يزوجها وليها وبذلك دليل هذه الآية لان الله تعالى خاطب الاولياء به كما أن تزويج العبيد والاماء إلى السادات . «روح البيان» ص ١٤٧، ج ٦

Валяясул изно гъечІого, чІужугІадан жинцаго жийго росасе къезе, ай магъари гъабизе, бегъиялда тІасан имам-забазул хилаф ккана. ХІанафияв имамас رضي الله عنه гъеб бегъизе гъабуна гъаб хадуб бачІунеб ТІадегІанав Аллагъасул рагІиялъе, ай аяталъе, гІоло:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَإِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجْلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضُوا بَيْنَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكَ يُوعِظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْهَرٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ البقرة: ٢٣٢

«Ножоца^[1] руччабазда цІар тІамураб мехалда ражгІияб, ай тІад руссине рес бугеб куцаль [ай цо, яги кІиги цІар

[1] Хумлаб россабазде буго.

тІамун], гъзул гІиддаги тІобараб мехалда, ножоца^[1] гъедин цІар тІамурал ножорго ясал ва яцал [ай, нахъеяб гІагарлъиялъул ругониги] нахъчІваге, гъезие къварилъи-квалкал гъабуге жедерго россабазе тІад руссун иналье, гъел кІиялго ратІалъиялда ракІбухІун, пашманлъун ратани, ва гъезул гъоркъоблъиги лъикІ батани. Гъедин шаргІияб нухалда тІад юссине бокъарай чІужугІаданалъе тІад юссине квалкал гъабуге, гъей гъелдаса нахъчІвагеян аби вагІза-насихІат буго гъединав чиясе нождасан, ТІадегІанав Аллагъасдеги ахир Къиямасеб къо чІеялдеги жинца иман лъолев [ай, гъединал чагІазе буго гъаб вагІза-насихІат, шаргІияб вагІза-насихІат гъединаз горони къабул гъабуларелъул]. Гъаб вагІза-насихІат къабул гъаби, ай ТІадегІанав Аллагъасул амро-нагъюялда нахърилълъун, гъелда гІамал гъаби, – ножое лъикІаб, ракІазе рахІатаб, мунфагІат цІикІкІараб, мунагъазде ккеялдаса бацІадабги буго, ТІадегІанав Аллагъасда аскІоб беццарабги буго. БетІергъан-Аллагъасда лъала ножое маслахІат сундулъ бугебали, ножода гъеб лъаларо».

ХІасил, жий росасе иналъул кверщел чІужугІаданалъухъ жиндихъго букІиналъе ХІанафияв-имамас бачунеб буго гъаб ниль жанир ругеб аят. [Кинин абун] гъаб аяталъуль бихъинал гъукъула ругелъул руччаби жедее бокъидал жалго росасе ине нахъчІваялдаса. Ай, руччаби гъелдаса^[2] нахъчІваялдаса гъезул кверщел жедехъ бугел бихъинал гъукъи, – гъеб гурищ кколеб руччабазухъ жедехъго кверщел букІин, абураб магІнаялда. ХІанафияв-имамасул гъаб хІукму нахъчІвана лъабавго имамас. Гъез абун: «ЧІужугІадан росасе къолейго валияс йиго»,

[1] *ХитІаб авлиязде буго.*

[2] *Жалго росасе иналдаса*.*

– абун, доб «*Сурат ан-Нуралъул*» 32 - абилеб аят далилльунги бачун. ТадегІанав Аллагъас гъеб аяталъул: «Бегъулеб бакІалде руччаби рукъалде къе», - ян хитІаб гъел руччабазул авлиязде гъабун бугелъул, ай руччабазул кверщел жедехъ бугел бихъиназде. «Ясалниги, васалниги, ножорго гъаравашазе ригънал гъаре», - ян хитІаб гъезул садатазде, ай гъезул хважайинзабазде гъабун бугеб гІадин. Ай, «Ножорго рукъалда гъечІел руччаби рукъалде къе», - ян хитІаб авлиязде гъаби, – гъеб горищ кколеб авлиязухъ кверщел букІин абураб магІна.

Магъари лъеялдасан Къуръан-хІадис, фикъгъи жедеда бичІІарал имамзаби-мужтагъидазул хилаф ккарал масъалабаздаса цо-цо масъалаби:

ومن ذلك قول الائمة الثلاثة : إذا قال رجل : فلانة زوجتي وصدقته على ذلك ثبت النكاح باتفاقهما ، مع قول مالك أنه لا يثبت حتى يرى داخلا وخارجا من عندها .
«الميزان الكبرى» .

Гъединал масъалабаздасан ккола: лъабавго имамасул рагІи, ай Абу-ХІанифа, Имам-ШафигІи ва Имам-АхІмад. Гъез абунa: цо чияс абуни: «Пуланай чІужугІадан дир лъади йиго», - ян, гъей чІужугІаданальги гъеб ритІухъ гъабуни, ай, «Дун гъев чиясул лъади йиго», - ян абуни, гъезул магъари чІола, ай бегъула, гъел кІиялго рекъеял-далъун, Малик-имамасул рагІигун цадахъ: «Гъеб рех-сараб хІалалда магъари чІоларо, ай бегъуларо гъев чи дой чІужугІадан йигей бакІалде, ай долде аскІове унев ва вачІунев вихъулев вукІун горони», - ян.

МАГЪАРИ ЛЪЕЯЛЪЕ НУГІЗАЛ ЧІЕЗАРИЯЛЪУЛ БАЯН

ومن ذلك قول الائمة الثلاثة إنه لا يصح النكاح إلا بشهادة ، مع قول مالك إنه يصح من غير شهادة إلا أنه يعتبر فيه الإشاعة وترك التراض بالكتمان حتى لو عقد في السر واشترط كتمان النكاح فسخ عنده ، وأما عند الثلاثة فلا يضر كتمانهم مع حضور الشاهدين . «ميزان»

Гъадинабго масъалаялдасан ккола лъабавго имамасул раГи: «НугІ гъечІого лъураб магъари бегъуларо», - ян абураб, Малик имамасул раГигун цадахъ: «Гъедин лъураб магъари бегъула. Кинниги, хал гъабула гъелъуль гъеб магъари лъей загъир гъаби, гъеб бальго тезе кІиязулго разилъи букІунгутІиги». Гъедин, нугІги гъечІого магъари лъуни, загъир гъабичІого бальго тезе шартІги гъабунни, Малик имамасда аскІоб гъеб магъари бихула, ай магъари лъугъунаро. Лъабавго имамасда [ай ХІанафияв, ШафигІияв, АхІмадида] аскІоб магъари лъей бальго тейи шартІ гъабиялъ зарал гъабуларо, гъеб магъари лъун бугони кІиги нугІасул нугІлъиялда. Ай, гъеб бегъула тІад калам гъечІого.

ومن ذلك قول الشافعي وأحمد انه لا يثبت النكاح إلا بشاهدين عدلين ذكرين مع قول أبي حنيفة إنه ينعقد برجل وامرأتين وبشهادة فاسقين

Гъединабго масалаялдасан ккола ШафигІияв имамасул ва АхІмад имамасул раГи: «Магъари лъей чІоларо гІадилав кІиги бихъинчиясул нугІлъиялдалъун горони», - ян абураб, ХІанафияв имамасул раГигун цадахъ: «Магъари лъей чІола цо бихъинчиясул ва кІиги чІужугІаданалъул, яги кІиги фасикъав чиясул нугІлъиялдалъун», – абураб. Ай, кІиги гІадилав чи нугІлъиялъе чІезе гъави, – къвакІараб, мухІканаб, тІад хилаф гъечІеб нух буго. ХІанафияв имамас

цо бихъинчиги кІиго чІужугІаданги нугІлъиялъе бегъизе гъари къяс гъабун буго, ай релълъене гъабун буго, боцІи-малалда, ай боцІи-малалда гъоркъоб нугІлъиялъе цо бихъинчиги кІиго чІужугІаданги гІолелгІадин, – гъелда. Падилав гъечІониги, магъари лъеялъе кІиго фасикъав чиги бегъизе гъавун вуго, гъелдалъунги магъари лъей, балъго хутІичІого, загъирлъулелъул. НугІзал рукІиналдаса мурадги гъеб бугелъул.

ЗАМАНАЯЛЪ МАГЪАРИ ЛЪЕЙ ХІАРАМАБ БУКИН

وأجمعوا على أن نكاح المتعة باطل ، لا خلاف بينهم في ذلك . وصفته أن يتزوج امرأة إلى مدة فيقول تزوجتك إلى شهر أو سنة ونحو ذلك ، وما ورد في إباحته منسوخ بإجماع العلماء قديما وحديثا بأسرهم ، خلافا للشيعة . «ميزان»

Ункъавго имам рекъана заман цІан магъари батІулаб букІиналда. Ай, «Дица мун ячана цо моцІалъ, яги цо лъагІелалъ», – абун магъари лъей. Гъелде абула «*никахІул-мутгІат*», ай заман цІан лъолеб магъари абун. Гъедин магъари лъейи хІалаллъи насхо гъабун буго, ай хойзе гъабун буго, киналниги гІалимзабазул ижмагІги буго гъеб хозе гъабун букІиналда, шигІитал хутІун, ай гъез гъеб бегъизе гъабула.

واتفقوا على أنه إذا رؤي الهلال في بلد قاصية أنه يجب الصوم على سائر أهل الدنيا إلا أن أصحاب الشافعي صححوا أنه يلزم حكمه البلد القريب دون البعيد . «الميزان» للشعراني ص ١٥ ، ج ٢

ХІасил, вали гъечІого жийго чІужугІаданалъ жиндирго магъари лъей лъабго имамаб бегъизе гъабичІеб букІингун цадахъ, гъедин магъари чІужугІаданалда лъей жедеца бегъизе гъабулел, гъеб хІалтІизе гъабулел цо-цо

дибирзабаца, нелъерго гъанир моцІ бихъиялъе нугІзал ру-
гониги, гІарабазул пачалихъазда моцІ бихъун ккунаниги,
гъезда цадахъ кІал кквечІел, гъединго кІал беччачІел
хІужаби нелъер гъанир чанги ккана, ШафигІияв има-
масул асхІабзаби хутІун, ункъавго имам тІад рекъараб
хІукму букІаниги: «Цо баладалда^[1] моцІ бихъани, дуня-
лалъулго агълоялда кІал ккозе тІадаб буго», – абураб.
Кинниги, кигІан бокъаниги, кІал ккоялъулъги беччаялъ-
улъги гъаб нелъер халкъ цолъизе толареблъи лъалеб жо
буго. Щаян абун, гъеб буго хасал гІадамазда тІад къараб
иш, гъез гъеб тІобазе гъабизе ккола.

ЖИДЕРГО ПИКРОЯЛДА ГОРЕВ, АЛЛАГЪАСУЛ АМРОЯЛДА НАХЪРИЛЪЛЪИНЕ ККЕЙ

فدعوا رأيكم وامثلوا أمره تعالى ونهيه في كل ما تأتون وما تذرون وذلك كما أن
الوالد يحمي ولده عن بعض الأطعمة صونا له عن انحراف مزاجه فذلك محض
إصلاح له لما أنه يعلم ما لا يعلمه فقد وعظنا الله تعالى في الكتاب بكل ما هو خير
وصواب ونهانا عن كل ما يؤدي إلى هلاك و تباب لكن سماع النصيحة لا يتيسر إلا
لأولي الألباب، كما قال الامام الغزالي قدس سره: النصيحة سهل والمشكل قبولها .
«روح البيان» ص ٣٦٢، ج ١

«РухІул баяналъул» мусанифасул насихІат: «Ножоца
те ножорго раъю, гІакъло. Нуж нахърилълъа ТІадегІанав
Аллагъасул амро-нагъюялда, кинабниги хІалалъулъ. Ай,
нелъерго гІакъло хІисабалда лъикІабин, пайда-хайир
бугебин абун, БетІергъан-Аллагъас жиндаса нахъчІвараб
иш-пиша гъабуге. Щаян абун, инсан БетІергъанас
цо жоялдаса нахъчІвай релълъона, инсуца жиндирго

[1] Шагъаралда, бакІалда.*

лъимер, зарал ккеялдаса цІуни мурадалда, цо кинаб бугониги кванил нигІматалдаса нахъчІваялда. Гьедин бокъа-бокъараб кванааялдаса инсуца лъимер нахъчІвай – гьєб ккола тІобанго жиндир лъимадуе лъикІлъи гъаби, гьєб лъимер зарал щоялдасан цІуни. Гьелдаго релъълъон, БетІергъан-Аллагъас нелъееги хирияб Къуръаналда жаниб гъабун буго вагІза, дуњялалдаги ахираталдаги кинабниги лъикІаб, хІакъаб-битІаралдалъун. Ва гьединго нахъчІван руго ниль гъалагълъиялде рачунел киналниги квешал, заралиял пишаби-гІамалаздаса, гъаб кинабго – нелъеда гурхІун. Кинниги, насихІат къабул гъаби бигъалъуларо гІакълоялъул бетІергъабазе горони. Ай, гьез горони насихІат къабул гъабуларо. ХІужатул-Ислам – Имам Гъазалиясги абун буго: «НасихІат гъаби бигъаяб иш буго, къабул гъабулев чи вати буго захІматаб жо», - ян.

تنبيه . عن ابن مسعود رضي الله عنه: السعيد من وعظ بغيره ومثالكم في استماعكم ما قيل إن رجلا اصطاد طيرا فقال له لا تذبحني فأني فائدة لك بل خلني أعلمك ثلاث حكم تنفعك كلها: الأولى لا تترك الفائدة المعلومة بالمظنونة ، والثاني لا تصدق الشيء المستحيل ، والثالث لا تمدن يدك إلى ما لا تبلغه . فلما خلاه وطار قال : إن في حوصلتي جوهرة كبيرة لو استخراجها لزفرت ، فاخذ يدنو منه والطير يتباعد عنه فقال : يا أحمق ما أسرع ما نسيت الحكم ، تركت الفائدة المعلومة بالمظنونة حيث خلينتي والآن تمد يدك إلى ما لم تنل وصدقتني في المستحيل فإن حوصلتي لا تسع إلا حبة أو حبتين فكيف يحتمل فيها الجوهرة الكبيرة . فكذلك أنتم في استماعكم . «روح البيان» ص ٣٦٢ ، ج ١

Ибну-МасІудидасан бицана: «СагІидияв, ай бахъи къурав чи ккола цогидасдасан вагІза босарав, гьєб къабул гъабурав чи. ВагІза къабул гъабиялъуль, ай гІин тІамиялъуль ножор мисал буго гъаниб жиндир бицен бачІине бугев чиясул. Цо чияс чан гъабурабила, ай кку-

рабила цо хІинчІ. Цинги гъеб хІинчІалъ гъесде абурабила: “Дуца дун хъоге, дун хъун дуге щиб пайда щевезе бугеб? Дуца дун беччан те, дица дуда лъайзе гъабила лъабго хІикмат, жедедалъун дуге пайда бугеб, -ан – ТЮоцобисеб: дуца борчІизе тоге дуге швараб пайда, щоялда божиге гъечІелде хъулалдалъун. КІиабилеб: дуца ритІухъ гъабуге [ай бицуна рагІидал мун божуге] лъугъине, букІине рес гъечІеб жо. Лъабабилеб: дуца квер бегъуге гІунтІулареб бакІалде”. Цинги гъас гъаб хІинчІ беччан тарабила, боржунги ун дагъаб добеган гъабги чІарабила. Гъанже хІинчІалъ абурабила: “Гъаб дир чІукъумалда жаниб буго кІудияб жавгъар. Дунги хъун дуца гъеб жавгъар бахъарабани, дуге кІудияб давла букІанаха”, - ян. Цинги гъеб жавгъаралде хъулги лъун, гъав хІинчІ ккозе гъесаравила, дагъабги добеган боржунги ун хІинчІалъ абурабила: “Я ахІмакъ, кигІан гъекко дуда кІочараб хІикматал, ай дуге кьурал гІакълаби. Дуца кодобе швараб пайда тана, щоялде божиге гъечІелде хъулалъ, ай дун беччан тана. Гъанже дуца кверги бегъулеб буго гІунтІулареб бакІалде, ай гъанже дун духъе щоларо. Дуца дир рагІиги ритІухъ гъабуга, ай мун божана букІине ресго гъечІеб жоялда. Гъаб дир, цо яги кІиге мугъ горони жаниб гъунареб гъитІинаб чІукъумалъуб кІудияб жавгъар кин букІунеб?”»

Гъав чиясул мисал цІакъ данде кколеб, рельлъараб буго гъаб нелъер заманалда ругел гІолилазул гІумроялда, хасго къватІир, рахъ-рахъалда чІарал. Дарам-базаралъул хІалги лъалел, гъелдаги ругъунал, гъелъие жедер ресги бугел гІолохъабазул иш батІаяб жо буго. Гъадинаяго рельлъон, жедер дарам-базаралъе гъунарги ресги гъечІел, бечелъизе хъулалда, эбел-инсудагицин лъайчІого, нухлул харжалъе гъурщалги налъуде росун арал гІолилазин абун чанги умумул гІодизе тІамуна, лъимал-хъизаби рехон

тана, цо-цоязул бесдалго хутІана. Цойгияз, туснахъ-алъуре ккун, къватІире рахъеян рокъоре харбал рачІана. ХІасил, бутІрул хІалтІунгутІияль хІатІада гІемеразул къо бихъана. Киналъулго аслойин абуни – БетІергъан-Аллагъасул амро-нагъю тей ккола. Амро-нагъю цІунизе тавфикъ гъабеги! Амин! Амин! Амин!

КІВАР БУГЕБ КЪИССА

قصة . روي أن شقيق البلخي قدس سره كان تاجرا في أول أمره يتجر في بلاد النصارى . فقال له أمير النصارى : في أي مدة تجيء وتذهب؟ فقال: أجيئ في ثلاثة أشهر وأشتري السلع في ثلاثة وأذهب في ثلاثة وأبيع السلع في ثلاثة . فقال الملك : فهذه الشهور السنة ، فمتى تعبد ربك؟ فتأثر قلبه من هذا الكلام فقام عن التجارة واشتغل بالعبادة . «روح البيان» ص ۳۶۳ ، ج ۱

Шакъикъ аль-Балхи абун халкъалдаго машгъурав вализабаздаса чи вукІана. Пумруялъул байбихъуда гъев вукІун вуго базарган, насраниязул вилаяталда хъвадулев. Цо нухалда гъесде гъикъун буго насраниязул амирас: «Дуе гъаниве вачІине ва тІад вуссине кигІан заман къваригІуна?» - ян. Гъас жаваб гъабун буго: «Гъаниве вачІине – лъабго моцІ, гъаниса къай-матахІ босизе – лъабго моцІ, тІад вуссун ине – лъабго моцІ, къай-матахІ бичизе – лъабго моцІ къваригІуна», - ян. Цинги насраниязул маликас гъасда абун буго: «Гъел дуца рикІарал моцІал гургинаб лъагІел ккола, дуца дурго БетІергъан-Аллагъасе гІибадат кидаха гъабубеб?» – абун. Насраниязул маликасул гъаб каламалъ гъасул ракІалъе цІакъаб асар гъабун буго. Ва рехон базарги тун, гІибадаталда машгъуллъун вуго, гъел-далъун чІахІиял авлиязул макъамалдеги вахун вуго. ХІасил, «Ярагъунеб чое цо цІал кІутІараб гІюла», – абун

умумузул кици батана, цІалго кІутІичІониги, чу букІун хадуб, чІолохъжо туркІарабги гІолеб букІун буго.

Свалат-салам лъеяв Аварагас умматалъе гъарурал насихІатаздасан:

ومن النصائح التي نصح بها رسول الله ﷺ قوله عليه صلاة والسلام ((علامة إعراض الله عن العبد اشتغاله بما لا يعنيه وإن امرأ ذهب ساعة من عمره في غير ما خلق له لجدير أن تطول عليه حسرته ومن جاوز الأربعين ولم يغلب خيره شره فليتهجز إلى النار)). وفي هذه النصيحة كفاية لاهل العلم . «روح البيان» ص ٣٦٣ ، ج ١

«ТІадегІанав Аллагъ лагъасдаса вуссиналъул гІаламат ккола дунялалъениги ахираталъениги мунфагІат гъечІеб ишалда лагъ машгъуллъи. Жиндир гІумроялъул цо са-гІатниги арав чи жив жиндие вижинчІеб жоялда, ай гІисян-фискъоялда, горещинаб ишалда, гъев чи мустахІикъав вуго ахираталъул рокъов халатаб заманаялъ ургъел-пашманлъиялъулъе ккеялъе, ай ккола. Щив чи вугониги жиндир гІумро кІикъого соналдаса тІадехун борчІун, жиндир лъикІаб гІамалги квешаб гІамалалдаса цІикІкІун гъечІого, гъев чиясде абе жужахІалъуве ине къачІаян».

ТІокІаб жо гъечІониги, гъаб насихІат гІела вагІзалъун гІелмоялъул агълоялъе. ТІадегІанав Аллагъас насихІат къабул гъабизе тавфикъ къурал гІилмоялъул агълольун гъареги ниль киналго, хириял муъминзаби!

РОС-ЛЪАДИ РАТІАЛЪИЯЛДА ХУРХАРАБ БАЯН

Гъаб рехсон цебе араб, ай «*Сурат аль-Бакъараталъул*» 232 - абилаб аят киналго бусурбабазе, хасго нелъее, ку-такалда кІвар цІикІкІараб аятлъун ккола. Щаян абуни,

цо расги горѣб жо сабаблѣун цѣрги тѣамун, гѣмерисел гѣоркѣор лѣималгун, рос-лѣади ратѣалѣиялѣул хѣужаби нелѣер гѣанир гѣмерал ккола. Цинги хадусан ракѣалдаги бухѣун, гѣел рос-лѣадиялѣе данделѣзизеги бокѣула. Гѣанже цинги нилѣ жагѣлоялѣул рахѣаль бечедал, цуцаль хѣасад гѣарзаял ругелѣул, гѣей ясалѣул эбел-эмен бетѣер бекун, тѣир-тѣирун чѣола жедеца яс нахѣе кѣолароян. Яги васасул эбел-инсуца васасда лѣайзе гѣабула: гѣей лѣималазул эбел нахѣе ячани, мун нежеца васлѣиялдаса тѣезе гѣавила яги минаялдаса кѣватѣиве гѣелаян. Гѣадин умумул данде чѣараб мехалда лѣималазги щибха гѣабилѣб?

Хириял бусурбаби, данделѣзизе нух бугѣб бакѣалда, гѣдинал квалквалал, кѣварилѣаби, дандечѣей рос-лѣадиялѣе гѣаби нелѣер битѣун букѣунароха. Тѣадегѣанав Аллагѣас гѣадада горелѣул Кѣурѣаналда жанибго киса-кибего абула бугѣб: «Ножода лѣаларо ножое маслихѣат сундулѣ бугѣб, Дида лѣала», - ян. Ратѣалѣун хадуса, гѣмерисел рос-лѣадиялда ракѣалда бухѣулеблѣиги лѣан, гѣезие тѣад руссун данделѣзизе рес букѣиналѣе гѣоло горищ Бетѣергѣанас цѣар тѣамулеб куц манлѣун бугѣб, ай цо-цоккун тѣамеян.

وقيل : الخطابان للأزواج حيث كانوا يعضلون مطلقاتهم ولا يدعونهن يتزوجن من شئن من الأزواج ظلما وقسرا واتباعا لحمية الجاهلية . «روح البيان» ص ٣٦١ ، ج ١

Рехсараб аяталь жанибе бачине бегѣула гѣадианаб магѣнаги: «Ножоца руччабазда цѣар тѣамидал» абурабги, «цѣар тѣамун хадуб ракѣалда бухѣани, руччаби тѣад руссине гѣукѣуге» абурабги – гѣаб кѣиябго хитѣаб россабазде букѣин. Ай, цо-цо россабаз, ражгѣияб цѣарги тѣамун ратѣа гѣарурал руччаби, гѣидда лѣугѣидал, жедецаго нахѣеги рачинчѣого, гѣозие бокѣараб бакѣалде росасе ине ресги кѣечѣого, квешезе хѣисабалда, щайтѣаналда

нахъги рилълъун кколеб къагІида букІунелъул. Ай, гьел росалги нахъчІвалел руго гьединаб инжитлъи руччабазе гьабиялдаса. Ай, «Бокъани жиндирго чІужу нахъе яче, яги хутІараб цІарги тІамун ятІа гъае, жиндиого бокъараб бакІалде рукъалде ине», – абураб мурад.

Рехсараб аят рещтІиналъе ккараб сабабги МагІкъил бину Ясар абурав асхІабас бицунеб буго:

عن معقل بن يسار قال: كانت لي أخت تخطب إلي وأمنعها من الناس فأتاني ابن عم لي فأنكحتها إياه فاصطحبا ماشاء الله ثم طلقها طلاقا له رجعة ثم تركها حتى انقضت عدتها ، فلما خطبت إلي أتاني يخطبها مع الخطاب فقلت له : خطبت إلي فمنعتها الناس وآثرتك بها فزوجتك ثم طلقها طلاقا لك فيه رجعة ثم تركتها حتى انقضت عدتها فلما خطبت إلي أتيتني تخطبها مع الخطاب والله لا أنكحتها لك أبدا ففي نزلت هذه الآية فكفرت عن يميني وأنكحتها إياه . أخرجه البخاري . «خازن» ص ١٥٨ ، ج ١

«Дир йикІана яц Жамилат, гьей диде гьарулей йикІана гІадамаз, дица гьел нахъги чІвалел рукІана. Цинги дихъе вачІана гьей гьарун дирго вацІал, дица гьей къуна гьесие. Заманаялъ цадахъги рукІун, гьей гьес йеччана ражгІияб цІар тІамиялдалъун. ГІидда лъугІизегІанги тана, ай нахъе ячинчІо. Цинги вачІана гьев дихъе [цІидасан] гьей гьаризе. Дица гьесдеги абуна: “ГІадамаз гьараниги дица къечІого йикІарай яц, мунги тІаса вищун, дица две къун йикІана. Дуца гьей, цо цІарги тІамун, йеччана, нахъе ячине две рести букІана. Валлагъи, гьанже дица две гьей киданиги къезе гьечІо”, - ян. Цинги дир хІакъалъулъ рещтІана гьаб аятги. Дица гьаялдаса кафаратги бахъана, яцги досие къуна.

Рехсараб аят рещтІинилъе сабаб гьадинги бицана:

وأخرج ابن جريج وابن المنذر عن السدي قال: نزلت هذه الآية في جابر بن عبد الله الأنصاري كانت له ابنة عم فطلقها زوجها تطليقة وانقضت عدتها فأراد مراجعتها فأبى جابر فقال طلقت بنت عمنا ثم تريد أن تنكحها الثانية وكانت المرأة تريد زوجها فانزل الله هذه الآية . (فتح القدير) ص ٣٣٥ ، ج ١

Ансараздасан Жабир абурав асхІабасул йикІана яцІгал. Росас гьей йеччана цо цІарги тІамун, гІиддаги лъугІана. Цинги гьесие бокъана гьей тІад юссине гьайизе. Жабирица гьесде инкар гьабуна ва абуна: «Дуца нежер яцІгал йеччана, гьанже бокъун буго дугьей кІиабизе ячине», ай, гьеб букІунаро – абураб магІнаядда. Жабирил яцІгалалъейин абуни тІад юссине бокъун букІана. Цинги рещтІана рехсараб аят.

ХІасил, хІакъикъиял муъминзабилъун ниль ругони, гьаб бабалда тІасан рехсараб кІиябго къиса нелъееги гІезе ккела.

*Ле гьалмагъир чаги, нужго щал чаги,
Щиб ножой бокъараб гьаб ракъалда тІад?
Ракъал зигардараб, зобал угьдараб
Гьаб вахІшилъиялда щай нуж хьвадулел?*

*Дунял къварильлъунищ, гІумро чІалгІунищ,
Галамалъ гьабураб зарал-зиянищ?
РетІине камунищ, куйне тІагІунищ,
Улка-ракъ рихунищ, халкъ бадиб къанищ?*

*Борхьал къинлъундай нуж гьарун рукІана, –
Гьадаганго иман бахъун рукІине.
РақІалги нохода хьормил ратила, –
Хьормадул бихьулин кинабго гІамал.*

Гагарлъи-къибилгун къал ахларалъухъ
Къурал доллараца чи цунуларо,
Чан гъабун гадамал глужийги росун,
Гумро-ризкъиялда баркат лъоларо.

Баркат гъечлеб глумро гъабугейилан
Гъазий глакълo кьезе чигодай гъечлo,
Гъал рохъахъги рахчун, гъачагълъи гъаби, –
Гъаз тlаса бищараб пиша бихъулищ?!

Фашистазул улка абги горелъул,
Кавказалда бугеб глайибгlаги щиб?
Глайибго гъечлеб халкъ къалде ахlулел!
Къолищ ножой талихl? Щай ургъуларел!

Дагъистаналъ гъазий гъабураб щибдай,
Гъадин тlаде босун тушманлъун ккойзе,
Тушбаби рихъаял макрочаглазда
Гlалам гъадагlан цlакъ щайда рихараб?

Ле, гъал гlолохъаби, Дагъистаниял!
Доллараз гуккизе щай нуж рукlунел?
Долларал раккидал баккараб диналъ
Дунял-ухра ножор пасат гъабула.

Жакъаги метерги къоялда гъоркъоб
Къудратав Аллагъас сордо лъун буго,
Сордо рогъинелде щиб ккезе бугеб, –
Вугищ нохода гъорлъ гъеб лъалев инсан?

Ислам рихаразул налъукъе ккарал!
Налъи бецlизейищ глакъида ккураб?
Глакъидаги хисун, налъиги бецlун,
Рацlцlалъаралищ нуж Бишасда цере?

Изно босун, салам кьун горонани,
 Къабун, чияр рокъов лъугъунгейилан, –
 Лъиде гъаб Къуръаналъ ахлула бугеб,
 Хисаб гъабун бихъе, инсан ватани!

Инсанасул кьимат лъаларев залим!
 Зулмучи Аллагъас бергъун толаро.
 Тушман чъаваялъулъги низам цъунулеб
 Цакъаб гладло буго Бетлергъанасул.

Бетлергъан лъаларев вахшияв лагъас
 Лагълъиялъул адаб лъихъан босилеб,
 Ислам биччълуларев жагъилав чияс
 Жагъилаб горони хъвади гъабилищ?

Дунялалъул гороб ургъел гъечлесда
 Ахират кљочон тей – тамаша горо,
 Шаргалъе мутлуглъи сурун бихъарас
 Бициларищ тласа щайтланалъул нух.

Нухтла мекъса ккарал мусафирзаби^[1]
 Мурадалде щвейи – щакаб жо буго,
 Тушманги гъудулги лъаларев чияс
 Чанги балагъ цѳала жиндаго тладе.

Жакъа глопилазда кин гурхиларев,
 Рухляб чѳаголъи жедее цвечел,
 Пашманлъиларищ ракѳ гъал гъаримазда,
 Гъалмагъирчагѳаца кверде росарал.

Гъазаватан абун «Акбар» бачине
 Наркоманал руго тушбабаз тѳамун,

[1] Нухлупал.*

Какил арканалцин дурус гъаричлел
ДалайчагIи гуккун, чиналцин кьуна.

Ракъалда тIад рекъел теларин чIарал,
Те гъаб гIалам жибго, гIакъло батани!
Питнаби гъаризе бижараб агъло,
Батила ножода гъабурабщинаб!

Жигъадалъул бицун халкъ балъаргъулел,
Лъалелищ ножода гъелъул шурутIал?
Шура данде гъабун тIаде рахъарал,
ТIахъазда ралагъе кинда бугоян!

Доллараз хIал гъабун гъоркъе рехарал
ХиянатчIагIазда, воре, божуге!
Бицунеб рагIуда гIамал рельпъенчлел
ГIакъло бугев чияс аскIор реччаге!

ШАГЪИДЗАБАЗЕ БУГЕБ ХИРАЛЪИЯЛЪУЛ БАЯН

Гъоркъоре кIанцIун кканиги, жигъадалда тIасан дагъабго баян: ТIадегIанав Аллагъас абулеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزُقُونَ

آل عمران: ١٦٩ ﴿١٦٩﴾

[ХитIаб буго свалат-салам лъеяв Аварагасде, яги гIамм гъабун киназдего] «Ножода ракIалда ккоге ТIадегIанав Аллагъасул нухалда, дин-Ислам тIадегIан гъаби мурадалда, УхIудалданиги, Бадруялданиги чIварал шугъадаал, цогидал гIадамал хварал гIадин хун руго абун. Гъел чагIи руго жедер БетIергъанасда аскIор, ай мукъарабуназул макъамалда, радал-бакъанида Алжаналъул пихъалги кванан».

Хадусеб аяталда абулеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿فَرِحِينَ يَمَآءَ أَنَّهُمْ أَلَّهِ مِنْ فَضْلِهِ ۖ وَكَيْتَبِشُرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِّنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ ﴿١٧٠﴾ آل عمران: ١٧٠

«Гьел шугьадаал чІаго руго, жал рохун, гІажаиблгун ругеб хІалалъ тІадегІанав Аллагьас жедее кьурал нигІматаздаса, тІадегІанал, тІокІал караматаздасаги. Цояз цоязда баркун рохел гьабулеллгунги руго гьел, жедеца Исламалда, жигьадалда дунялалгул рокьор тарал вацаздалгун, ай гьелги жедеда хадур рачІиндал гьезиеги жедеего гІадаб кІудияб давла-рохел щевезе букІиналдалгун. Ва гьезие букІине гьечІолгьялдалгунги дунялалда хадуб ракІбухІи, ахираталда хІинкьи-пашманлги, ай халкьалге букІунеб гІадин».

Гьел шугьадаал рохиялда тІасан магІна гьадинги букІине бегьула:

قال محمد بن اسحاق: ﴿وَكَيْتَبِشُرُونَ﴾ أي ويسرون بلحوق من لحقهم من إخوانهم على ما مضوا عليه من جهادهم ليشاركوهم فيما هم فيه من ثواب الله الذي أعطاهم . (تفسير ابن كثير) ص ٤٢٩ ، ج ١ .

Гьел [ай УхІудалгул] шугьадаал рохула жедеда нахърегІиялдалгун, ай гьазаваталда чІван жедеде тІаде вачІиналдалгун, жедеца дунялалда чІаго тарал диналгул вацаздасан цояв, ай гьесиеге тІадегІанав Аллагьасул рахьалдасан жедеего гІадин ажро-кири, киналго нигІматал-караматал щоялдалгун. Гьалгулго хІакьалгул гьадинги абулеб буго:

قال السدي : يؤتى الشهيد بكتاب فيه يقدم عليك فلان يوم كذا وكذا ويقدم عليك فلان يوم كذا وكذا فيسر بذلك كما يسر أهل الدنيا بغائبهم إذا قدم . (تفسير ابن كثير)

Шагъидасухъе бачІунила кагъат [ай, ТІадегІанав Аллагъасул рахъалдасан], жинда жаниб хъвараб: пуланав чи духъе вачІине вуго пуланаб къоялъ, пуланав вачІине вуго пуланаб къоялъ абун. Цинги, гъелдалъун вохулила гъев шагъид, дунялалъул агъло, ай чІагояб агъло бохулелда релъгъон, жедер цо ричІада вукІарав чи вачІиналдалъун. Гъалъулго хІакъалъулъ гъадинги абубеб буго:

وقيل : إن الشهداء سألوا الله عزوجل أن يخبر إخوانهم بما نالوا من الخير والكرامة ليرغبوا في الجهاد فاخبرهم الله عزوجل إني قد أنزلت على النبي محمد ﷺ وأخبرته بحالكم وما صرثهم إليه من الكرامة وإن محمدا ﷺ قد أخبر إخوانكم بذلك ففرحوا بذلك . «خازن» ص ٢٩٧ ، ج ١

ТІадегІанав Аллагъасде шугъадааз гъарана: «Гъаб нежее щвараб кинабниги нигІмат, хиралъи-тІадегІанлъи, рахІат нежеца дунялалда чІаго тарал нежер вацазде бице, гъезул жигиги цІакъ жигъадалде гъира базе», - ян .Цинги ТІадегІанав Аллагъас гъезие бицана: «Дица МухІаммад аварагасухъе аят рещтІана. Гъесде ножор хІалги, ножое щварабщинабги бицана. МухІаммад аварагас ﷺ гъеб кинабго ножор вацаздеги бицана», - ян. Цинги гъел рохана.

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ﴾

﴿١٧١﴾ آل عمران: ١٧١

«Гъел шугъадаал рохун руго, жал дунялалда рукІаго, ахираталда жедее букІине бугеб нигІмат, ай ажро-кири бицун гъабун букІараб къотГи ТІадегІанав Аллагъас жедее тІубазе гъабиялдалъун [ай, гъеб нигІмат, ай ажро-кири жедеда къотГи гъабухъе батиялдалъун. Ва гъелда тІадеги,

ТІадеГІанав Аллагъас Жиндирго рахъалдасан ажро-кири, даража-макъамалъул рахъалъ жал тІокІ гъариялдалъун]. Ва гъединго гъел рохун руго ТІадеГІанав Аллагъ вукІиналдалъун, цохІо шугъадаазул горониги, киналго муъминзабазулги ажро-кири ГІадада хозе толаревлъун». Ай, цебесеб аяталъулъ шугъадаазул рохел жедеего щвараб ва хадур рачІине ругел жедер вацазе щвезе бугебги нигІмат данде бачараб букІана. Гъаб аяталъулъ гъезул рохел жедеего щвараб нигІматалда хасаб буго. Яги гъаб аяталъулъ рехсана цебесеб аяталъулъго баян гъабураб дозул рохел, таъкид гъабун, кІиабизеги.

ШАГЪИДЗАБИ ЧІАГО РУКИНАЛДА ХУРХАРАБ БАЯН

«БетІергъан-Аллагъасул Калам – Къуръан, Исламияб дин тІадеГІан гъаби мурадалда ЧІван хварал шугъадаал хваралин ккоге, гъел ЧІаго руго», – абураб маГІнаялъул аят рещтІиналъе ккараб сабабалда сверухъ къокъаб баян.

وقيل: نزلت في شهداء بدر وكانوا أربعة عشر رجلا ستة من المهاجرين وثمانية من الأنصار

Цояс абулеб буго: «Гъеб аят рещтІана Бадруялъул шугъадаазул хІакъалъулъ», – абун. Гъел руго анЦІила ункъго чи: анлъго чи – мугъажираздасан ва микъго – ансарияздасан [رضي الله عنهم أجمعين].

وقال أكثر المفسرين: إنما نزلت في شهداء أحد وكان سبعين رجلا أربعة من المهاجرين: حمزة بن عبد المطلب، ومصعب بن عمير، وعثمان بن شهاب، وعبد الله بن جحش، وباقيهم من الأنصار رضي الله عنهم أجمعين. «روح البيان». ويدل على ذلك ما روي عن ابن عباس أن رسول الله ﷺ قال لأصحابه ((إنه لما أصيب إخوانكم بأحد جعل الله أرواحهم في جوف طير خضر ترد أنهار الجنة وتأكل من ثمارها وتأوي

إلى قناديل من ذهب معلقة في ظل العرش فلما وجدوا طيب مأكلهم ومشربهم ومقيلهم قالوا من يبلغ إخواننا عنا أننا أحياء في الجنة لئلا يزهدوا في الجنة ولا يتكاسلوا عن الحرب فقال الله تعالى أنا أبلغهم عنكم فأنزل الله ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا﴾ ... الخ)). . أخرجه أبو داود . «خازن» ص ٢٩٤، ج ١

Тафсиралъул агълюялъул гӀемерисезин абуни, рех-сараб аят УхӀудалъул шугъадаазул хӀакъалъуль рещтӀараб буюян абунa. Гьел шугъадаалги руго лъабкъоялда анцӀго: свалат-салам лъеяв Аварагасул инсул вац ва жиндирго рахъдал вацги – ХӀамзат бину ГӀабдулмутӀалиб, МусгӀаб бину ГӀумайр, ГӀусман бину Шигъаб, ва ГӀабдуллагъ бину ЖахӀш, – гъав ункъавго мугъажираздаса, нахъиял киналго ансарал рукӀана, [رضي الله عنهم أجمعين].

Гъаб рехсараб аят УхӀудалъул шугъадаазул хӀакъалъуль рещтӀараб букӀиналгье далилги Ибну-ГӀаббасидасан [رضي الله عنهما] бицараб гъаб хӀадис буго: Свалат-салам лъеяв Аварагас абунa асхӀабзабаздехун: «УхӀудалда ножор вацазде мусибат щведал, ай гьел шагъидлъидал, ГӀадегӀанав Аллагъас гъезул рухӀал гъаруна гӀурччинал хӀанчӀазул ургъир [яги чӀукъумалъур], гьел гьедин Алжаналъул ахазда жанир, гӀоразда тӀад сверулел, гьенир пихъал, нигӀматал кванан рахӀаталда руго. Гьел руссунел бакӀги буго – ГӀаршалъул рагӀдукъ дализе гъарун ругел меседил чирхъал, ай гьел чирхъазде жанире руссуна гьел. Ай, дунялалъул рокъор цо кӀудияв ханас жиндихъе рачӀарал хириял гьалбал, гъаваялдасан, самолеталдаги рекӀине гъарун жиндир кинабго улкаракъалда сверизе гъарун, ахал-пихъал ругелъур рещтӀинеги гъарун, къасеялде бищунго чӀухӀараб гостиницялде руссинеги гъарулел гӀадаб мисал. Ахираталъул рокъоб, гьедин батӀа-батӀаял пихъал-нигӀматалги рохел-рахӀатги жедеда батидал, шугъадааз цуцаздехун абунa: “Гъал нелъее ругел

нигІматалги, чІаголЪиגי, рохел-рахІатги дунялалда тарал нелЪерго вацазухЪе лЪицаха щвезе гЪабилеб”, ай “дозда гЪаб нелЪее бугебщинаб рахІат лЪалебани, доз дагЪабги цІакЪ жигЪадалЪе жигар бахЪилаан” – абураб магІнаялда. Цинги гЪазул анищалЪул хал гЪабун, ГІадегІанав АллагЪас гЪаздехун абун: “Дица щвезе гЪабилагури гЪезухЪе ножор хІакЪалЪул хабар”, – абун. Цинги рещГІана рехсараб аятги».

АВАРАГАСУЛ ﷺ АСХІАБЗАБАЗЕ ﷺ БИЪРУ-МАГІУНАТАЛДА ГЪАБУРАБ ХИЯНАТ

Рехсараб аят рещГІиналЪе сабаб гЪадинги бицана:

قال محمد بن إسحاق عن أشياخه من أهل العلم قالوا : قدم أبو براء عامر بن مالك بن جعفر وكان سيد بني عامر بن صعصعة على رسول الله ﷺ وأهدى له هدية . فأبى رسول الله ﷺ أن يقبلها وقال ((إني لا أقبل هدية مشرك)) ثم عرض عليه الإسلام وأخبره بما له فيه وما أعد الله للمؤمنين وقرأ عليه القرآن فلم يسلم ولم يبعد ، وقال : يا محمد إن الذي تدعوا إليه حسن جميل فلو بعثت رجالا من أصحابك إلى أهل نجد يدعونهم إلى أمرك رجوت أن يستجيبوا لك . فقال رسول الله ﷺ ((إني أخشى عليهم أهل نجد)) فقال أبو براء : أنا لهم جار فابعثهم فليدعوا الناس إلى أمرك . فبعث رسول الله ﷺ المنذر بن عمر في سبعين رجلا من خيار المسلمين وكان يقال لهم القراء منهم الحرث بن الصمة وحرام بن ملحان وعروة بن اسماء بن الصلت ونافع بن يزيد بن ورقاء الخزاعي وعامر بن فهيرة مولى أبي بكر وذلك في سفر سنة أربع من الهجرة بعد أحد بأربعة أشهر... الخ . والقصة بالتمام في «الخانن» ص ٢٩٥ ، ج ١ فراجعه

Гъижрияб тарихалЪул ункЪабилеб соналЪул Сафар моцІалЪ, УхІудалЪул рагЪдаса хадуб ункЪо моцІ араб заманалда, свалат-салам лЪеяв АварагасухЪе вачІана Маликил вас Абу-БараЪ Памир абурав чи. Гъев вукГІана ГІамирилазул саййид. Гъес свалат-салам лЪеяв Аварагасе

къуна гъадиятги. Амма Расулас гъеб къабул гъабичЮ, нахъе чІвана ва абуна: «Дица мушрикасул гъадият босуларо», - ян. Цинги свалат-салам лъеяв Аварагас гъасде Ислам баккана, ай Исламалде ахІана, Исламалъул жиндие букІунебщинабги бицана. Жинда иман лъурав чиясе ПадегІанав Аллагъас ахираталда къезе къачІан бугебщинабги бицана ва гъесие Къуръанги цІалана. Амма Абу-Бараъ Памирица Ислам босичЮ, Исламалдаса нахъеги кІанцІичЮ. Гъес абуна: «Я МухІаммад! Гъеб дуца жинде ахІулеб иш лъикІаб, берцинаб иш буго. Дуца дида цадахъ битІани дурго асхІабзабаздасан цо къокъа Наждалъул агълоялъухъе, гъел гъеб дурго ишалде, ай Исламалде ахІизе, дир хъул буго гъез дуге жаваб гъабиялде», - ян. Свалат-салам лъеяв Аварагасда гъеб берцин бихъичЮ, ай Наждалъул агълоялда божичЮ ва абуна: «Дун хІинкъула Наждалъул агълоялдасан гъезие, ай асхІабзабазе, зарал щвеялда», - ян. Гъанжеги Абу-Бараица абуна: «Дун дозул мадугъалихъ вуго^[1], ай дол дихъ гІенеккула. РитІе дурго асхІабзаби дол Исламалде ахІизе», - ян. Гъеб мехалда свалат-салам лъеяв Аварагас витІана Памрул вас Мунзир, асхІабзабаздасан тІаса вищарав лъабкъоялда анцІго чигун цадахъ. Гъел киналго рукІана къураал, щибниги дунялалъул ургъел-кІвар жеде гъечІого, кидаго гІибадаталда жал даимал. Гъезда гъорлъа рукІана: ХІарис бину Самат, ХІирам бину МалхІан, Пурват бину Асмаъ бину Султ, НафигІ бину Язид, Памир бину Фагъират, Абубакар асхІабас жив тархъарав .

Гъедин свалат-салам лъеяв Аварагас битІун араб асхІабзабазул къокъа рещІана Биъру-МагІунат абураб бакІалда гІагарлъухъ. Гъениб чІейги гъабун, гъал цуцадехун кІалъана, Биъру-МагІунаталъул агълоялъухъе Ри-

[1] Ай, «Дица тІаде босула гъел дур асхІабзаби цІунизе».*

салат щевезе гъабизе нелъер кинав инев абун. ТІадеги вахъун, «Дун ина», - ян абун МилхІанил вас ХІирамица. Свалат-салам лъеяв Аварагасул кагъатги босун ана гъев Биъру-МагІунаталъул агълоялъул саййидлъун, ай бетІерлъун вукІарав ТІуфайлил вас ТІамириде тІаде. ТІамирицайин абун кагъат кодобего босичІо, ай къабулго гъабичІо. Цинги ХІирамица ахІун, рагІизе гъабун абун: «Я Биъру-МагІунаталъул агъло! Дун вуго Бишасул Расулас ножахъе витІарав чапар. Дица нугІлъиги гъабула, хІакълъунго, жиндие лагълъи тІадаб жо [ай, магІбуд] гъечІо абун, Жив вати тІадав цо Аллагъ горони. Ва жеги дица нугІлъи гъабула, хІакълъунго, МухІаммад – Аллагъасул лагъ ва халкъ диналде [тавхІидалде] ахІизе витІарав расул вукІиналда. Ножоцаги лъе иман Аллагъасде ва Аллагъасул расуласде!». Гъеб сагІаталь тохлъукъего нахъасан вачІун цо малгІунас гъесул хъибилалда чІвараб хеч доб цояб хъибилалдасан къватІибе баккана. Гъеб бакІалда ХІирамица гъабураб калам ккола:

فزت ورب الكعبة

ай, «Дир кверщел батана, дие щвана дир мурадлъун букІараб жо, кагІбаялъул БетІергъанлъун вугев АллагъасхІаги», ай «Дие щвана шагъидлъун хвейи». Гъесда хеч чІварав чиги живго ТІамир вукІана. Гъедин гъев ХІирамги чІван, гъанже ТІамирица ахІи бана Бану-ТІамирилазде бусурбабазде данде рахъаян. Гъез гъесие жаваб гъабичІо ва абун: «Абу-Бараица гъабураб къотІи букІана [свалат-салам лъеяв Аварагасе], нежеца гъес гъабураб къотІи хозе гъабуларо», - ян. Цинги гъав малгІунас бана ахІи Бану-Салим къабаилаздасан ТІусайбат, РагІла ва Закваназде. Гъез гъев малгІунасе жаваб гъабун, ва рачІун ХІирамил гъалмагълъи сверун ккуна. Цинги, свалат-салам лъеяв Аварагасул асхІабзабазе баянлъидал гъел тушбаби рагълчІого чІунгутІи, рахъун

дандеги рагъана, ахирисев чи чІвазегІан. Киналго шагъидлъана, чІаго нахъе ворчІана лъукъун нахъе хутарав цохІо Зайдил вас КагІбо. Гъев чІаго нахъе хутІана, ва Хандакъалъул къоялъ шагъидлъана [رضي الله عنهم أجمعين]

Гъеб заманаялда гъеб къавмалда гъоркъов, ай гъезул ракъалда вукІарав Умаятил ГІамродаги ансараздасан цоясдаги бихъидал гъаваялда сверулеб цІум, гъав кІиявго ана гъадаб бакІалде ралагъизе, цІум гІадада сверуларо абураб маГІнаялда. Гъезда гъенир ратана гъурун ран, бидулъ релъларал свалат-салам лъеяв Аварагасул асхІабзаби. Гъалде щвезегІан гъезда гъел асхІабзабазул хІакъалъуль щибниги лъалеб жо букІинчІо. Цинги кутакалда гъебги захІмалъун, гъабилеб жоги лъаларого хутІидал, ансарас абун буго ГІамродехун: «Гъанже нелъеца щибдай гъабун лъикІ?» - илан. ГІамроца жавабги гъабун буго: «Гъаб хабар бицине свалат-салам лъеяв Аварагасухъе рилълъун лъикІ», - илан. Ансарасин абун абун буго: «Гъаб ГІамрол Мунзир чІвараб бакІалдаса нахъе ине дида берцин бихъуларо», - ян. Байбихъун буго хІалчІахъадица къавмгун вагъизе, кІвараб хІалалъ гъел мушрикиназдаги къабун, шагъидлъун вуго [رضي الله عنهم أجمعين]. ГІамройин абун къавмалъ асирлъуде восана. Кинниги ГІамроца жив Музар къибилалъул вугин бицинда, къавмалъул бетІер ТІуфайлил ГІамирица гъев веччан тун вуго. Цинги Умаятил ГІамро ана свалат-салам лъеяв Аварагасухъе, ва бицана хириял асхІабзабазе наждияз гъабун бугеб хиянат. Гъаб хабаралъ свалат-салам лъеяв Аварагасде кутакаб хІал щвана. «Абу-Бараидалъун кканаха гъаб иш», – абун, дагІваталъ арал чагІи чІвалеб гІадат гІарабазулги букІинчІого, наждияз гъабураб хиянат цІакъго захІмалъана. Гъаб киналъулго хабар жиндихъе щведал, ТІуфайлил ГІамирица жиндие гъабураб къотІи хойзаби, ва жив сабаблъун свалат-салам лъеяв

Аварагасде щвараб къварилъи Абу-Бараиеси захІмалъана кутакалда. ХІатта «Къалаиду жавагъиралда» хІал щоялъул кутакалъ гъев Абу-Бараъ гІодов ккун хваравиланги буго. Гъев ТІуфайлил ГІамир абурав малгІунас абулааниланги буго: «Гъадав цо, чІван хадув жинда гъаваялде восун ина вихъарав, чи щивдай вукІарав?» – абун. Лъалез бицун буго, гъев чи Фагъиратил ГІамир вукІанаян. Цойги абулеб буго, Абу-Бараил вас РабигІатида раГІидал жиндир инсуе ТІуфайлил ГІамир хияналъи, гъес, инеги ун, гъев ТІуфайлил ГІамир хечги чІван, чодаса гъоркъе вортанаян, ай гъедин чІванаян. Гъел шагъидзабазул хабар свалат-салам лъеяв Аварагасухъе Жабраил малаикас щвезе гъабунаян ва гъезул хІакъалъулъ Къуръан, ай аят рещІарабинги буго:

قال أنس: ونزل فيهم قرآن قرأناه حتى رفع: أن بلغوا عنا قومنا أنا قد لقينا ربنا فرضي عنا وأرضانا، ثم قال تعالى ﴿يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ﴾ الآية. «تفسير ابن كثير» ص ٤٢٩، ج ١. ونظيره في «الخازن»

Анасица ﷺ бицана: «Гъезул хІакъалъулъ Къуръанги рещІана, нежеца цІализеги цІалана заманаялъ: «Нежер къавмалъухъе щвезе гъабе: “Ниж БетІергъан-Аллагъгун дандчІвана, ниж Гъесдасаги [ай Аллагъасдаса] разильана. Аллагъ нежедасаги разильана” – абураб магІнаялъул. Цинги хадуб гъеб магІнаялъул аятги насхо гъабун, рещІана рехсон араб аят».

Свалат-салам лъеяв Аварагас, жиндие кІудияб хиянат гъабурал, гъел асхІабзаби жедеца гъурарал къавмазе кІикъого къоялъ рогалилъ «Магъдина» цІалун, гъел гъалагъареян дугІа гъабун. Цинги Мадинаялде бачІараб бакъул унти, Расулас ﷺ: «Наждиязухъе а», - ян гъарун, добе ана ва гъезул анкънустго чи хвана гъеб унтियाлъ. Ай, цо-цо асхІабасде данде – анцІ-анцІ.

ШАГЪИДАСУЛ ХИРАЛЪИ

ХІасил, шагъидзабазул хиралъи бицун рагІалде бахъунаребгІан гІемер буго, дагъабго рехсей гъабизин:

قال رسول الله ﷺ: ((الشهيد لا يجد ألم القتل إلا كما يجد أحدكم ألم القرصة وله سبع خصال: يغفر له في أول قطرة قطرت من دمه ويرى مقعده من الجنة ويجار من عذاب القبر ويأمن من الفرع الأكبر ويوضع على رأسه تاج الوقار لياقوتة منه خير من الدنيا وما فيها ويزوج بثلاث وسبعين زوجة من الحور العين ويشفع في سبعين من قرابته)). «روح البيان» ص ١٢٥ ، ج ٢

Аварагас 𐤀𐤁𐤅𐤁уна: «Шагъидасда батуларио [ай лъаларио] жал чІвалелъул жедеда щвараб ругъуналъул унти, ножор цоясда цо хъарсараб бакІалъул къадаралда горони.

Гъединго шагъидасе буго анкьго жо, ай анкьго бигъалъи, яги лъикІлъи, яги рохел:

- ☑ Гъесул мунагъал чурула [чияр хІакъ хутІун] жиндир биялъул тЮцобисеб къатІра тІинкІиялдалъун;
- ☑ Гъесда бихъула, ай бихъизе гъабула Алжаналъуб жиндие къачІан хІадур гъабураб бакІ;
- ☑ Гъев цІунула хабал гІазабалдаса;
- ☑ Гъев божаравлъун вукІуна Къбиямасеб къоялъул захІмалъаби-къварилъабаздаса;
- ☑ Гъесул бетІералда лъола таж, жиндасан цо якъут дунялалдасаги, дунялалда жаниб бугебциналдасаги лъикІаб [тажуль-вакъар];
- ☑ Гъесие къола, ай ячуна лъабкъоялда анцІила лъабго Алжаналъул хІурулгІин;
- ☑ Гъес шафагІат гъабула жиндир агъло-гІагарлъиялдаса лъабкъоялда анцІго чиясе».

عن أنس بن مالك رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال: ((ما من أحد يدخل الجنة فيحب أن يرجع إلى الدنيا وما له على الأرض من شيء إلا الشهيد يتمنى أن يرجع إلى الدنيا فيقتل عشر مرات لما يرى من الكرامة)) وفي رواية ((لما يرى من فضل الشهادة))
«الخازن» ص ٢٩٨ ، ج ١

Анасидасан رضي الله عنه бицана: «Свалат-салам лъеяв Аварагас абуна: “ЦохЮониги чи гъечЮо жив Алжаналъуве лъугъунев, Алжаналъуве лъугъун хадуса тІад вуссун дунялалде инеги жиндие бокъулев, шагъид горони. Шагъидасин абуни хъул гъабула дунялалде тІад вуссине, гъазаватазда вагъизеги вагъун, нахъуйги анцЮго нухаль жив чІвайзе, ай жинда бихъараб заманалда шагъидлъун хоялъул ахираталда бугеб рохелги тІадегІанлъици [ай даража-макъамал]».

Аварагас رضي الله عنه цойги хІадисалда абулеб буго:

عن أنس رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال: ((الغدوة في سبيل الله أو راحة خير من الدنيا وما فيها))

«БацІцІадаб нийяталдалъун, тІадегІанав Аллагъасе гЮоло, Исламияб дин тІадегІан гъаби мурадалда цохЮо нухаль гъазаваталде вахъин чиясе лъикІаб буго тЮолабго дунялалдасаги дунялалда жаниб бугебщиналдасаги», ай тЮолабго дунялалдаги жаниб бугебщиналдаги жив маликавлъунги вукІун, гъеб кинабго садакъаялъе бикъиялдасаги гъеб гъазаваталъул кири цІикІараб буго Алжаналъуб.

Цойги хІадисалда абулеб буго Аварагас رضي الله عنه:

عن سهل بن سعد رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال: ((رباط يوم في سبيل الله خير من الدنيا وما عليها وموضع سوط أحدكم في الجنة خير من الدنيا وما عليها))

«ЦохЮо кЪоялъ кафурзаби тIаде кIанцIиялда хIинкЪи бугеб гIорхЪи-рахъ, ТIадегIанав Аллагъасул нухалда, ай Ислам цIуни, бусурбаби цIуни мурадалда, шула гъаби, гъеб цIуни лъикIаб буго гъаб кинабго дунялалдасаги дунялалда тIад бугебциналдасаги. Ва гъединго, ножор цояс гъаб дунялалгъул рокъоб чода къабубеб цIал лЪолеб гIанасеб бакI [ай нуцIида нахъабакI, масала] Алжаналгъуб лъикIаб буго гъаб тIолго дунялалдасаги жаниб бугебциналдасаги».

Аварас цойги хIадисалда абубеб буго:

عن فضالة بن عبيد أن رسول الله ﷺ قال: ((كل ميت يختم على عمله إلا المرابط في سبيل الله فإنه ينمى له عمله إلى يوم القيامة ويؤمن من فتنة القبر)) أخرجه أبو داود والترمذي

«Кинавниги чиясул хойдал жиндир гIамалазда мугъру чIвала, ай тIокIаб тIаде бачIунеб жо букIунаро [гъечIеб бакIалде бачараб лъим, чIун тараб пихъил гъойтI, бан тараб масжид, иман бугеб насло – гъадинал жалаздалгъун хварав чиясе ажро-кири бачIуна, гъел жалаздасан пайда халкъалгъ босула бугебгIан заманалда, пайда боси къотIидал къотIизеги къотIула]. ТIадегIанав Аллагъасул нухалда Исламияб улка-ракъалгъул гIорхъаби цIунулев гIаскариясул хутIун. Гъесулин абуни, Къиямасеб къо чIезегIан гъабураб гIамал цIобалеб, камиллгъулеб, цIикIкIунеб букIуна. Хабалгъ букIунеб питна-гIазабалдаса божаравлгъунги вукIуна».

Цойги хIадисалда гъадинги буго:

عن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال: ((يغفر للشهيد كل ذنب إلا الدين)). «Хазн»

«Шагьидасул киналниги мунагъл чурула, чидае бугеб налги хутІизегІан».

قال الجنيد قدس سره : من كانت حياته بنفسه يكون مماته بذهاب روحه ومن كانت حياته بربه فإنه ينتقل من حياة الطبع إلى حياة الأصل وهي الحياة الحقيقية

Жунайд аль-Багъдадияс абуна [кь.с]: «Шив чи вугониги жиндир чІаголги нафсалдалгун бугев, ай нафсалге бо-кьухъе, гьелг манлгухъе чІаголги гьабун, гьев чиясул хвел букІуна чорхолга рухІ кватІибе иналдалгун. Шив чи вугониги жиндир чІаголги БетІергъан-Аллагъасдалгун, ай БетІергъан-Аллагъасе мутІигІлгиялдалгун, Дос манлгухъе хъвадиялдалгун бугев, гьев чи вукІуна тІабигІияб, ай гІадатияб чІаголгиялдаса хІакъикъияб, абадияб, даимаб чІаголгиялде накълолгъаравлгун», ай, «ВацІІадав муъминчиясе хвел ккола гьаб рокъоса доб цояб рокъове лгугьин гІадаб жо», – абураб маГІна-мурад, свалат-салам лгъев Аварас абуралда релгългон: «Муъминчиясе хоб Алжаналгъл рукъзабаздаса рукългун букІуна, кафурчиясе, мунафикъасе – жужахІалгъл гвендлгун букІуна», – абун [ай, тавбо гьабичІого хвани].

ШАГЪИДЗАБАЗУЛ ХИРАЛГИ ВА ГЪЕЗУЛ ТАЙПАБИ

وقال القشاني: المقتول في سبيل الله صنفان: مقتول بالجهاد الأصغر وبذل النفس طالبا لرضى الله كما هو الظاهر . ومقتول بالجهاد الأكبر وكسر النفس وقتلها بسفرة الحب وقمع الهوى كما روي عن رسول الله ﷺ أنه قال عند رجوعه من بعض الغزو: ((رجعنا من الجهاد الأصغر إلى الجهاد الأكبر)) وكلا الصنفين ليسوا بأموات بل أحياء عند ربهم بالحياة الحقيقية... الخ. «روح البيان» ص ١٢٦ ، ج ٢

ЧІахІиял гІарифуназдасан цояс абулеб буго: «ТІадегІанав Аллагъасул нухалда жал чІвалел чагІазул, ай шагъидзабазул кІиго батІаяб тайпа буго: цо тайпа буго гьитІинаб гъазаваталда чІван шагъидлъаразул, ай ТІадегІанав Аллагъасул нухалда жедер чурхдулги боцІималги кьун, кафурзабигун рагъулаго чІван шагъидлъарал; кІиабилеб тайпа кІудияб гъазаваталда, ай нафсалъулгун рагъ гъабулаго, БетІергъан-Аллагърехсеялда, гІибадаталда даимлъиялдалъун, ракІ Аллагъасдехун буссин камиллъи загьирлъун, гъеб гъава-нафс къине гъабун, гьелда жал хваразул тайпаги буго, свалат-салам лъеяв Аварагас абухъего, цо гъазаваталдаса тІад руссун рачІунаго: “Ниль тІад руссунел руго гьитІинаб гъазаваталдаса кІудияб гъазаваталде”, - ян, ай гъава-нафсалъулгун гъабулеб гъазаваталдеян. Гъеб рехсараб кІиябго тайпа гІадамазул, жедер БетІергъан – Аллагъасда аскІор, чорхолъа рухІал ратІалъаниги, хун рукІунаро, хІакъикъияб, ай тІаса ийин гьечІеб чІаголъиялдалъун чІаго рукІуна».

ХІасил, рехсараб хІалалда гъава-нафсги къине гъабун, ТІадегІанав Аллагъ разияб хІалалда чІаголъиגי гъабун, гьелда хварав чи шугъадаазда релълъене гъавун вуго. Рехсараб аяталъул магІнаялда сверухъги абулеб буго гъадин:

قال عبد الرحمن بن زيد بن أسلم: هذه الآية جمعت المؤمنين كلهم سواء الشهداء وغيرهم. «تفسير ابن كثير» ص ٤٢٩ ، ج ١

«Рехсараб аяталъ данде гъарулел руго, ай гІамм гъарулел руго киналниги муъминзаби», ай шагъидзаби-шагъидзаби горел ратІа гъаричІого, ТІадегІанав Аллагъасда аскІор чІагояллъун рукІиналъул рахъалъ.

Чорхолъа рухІ батІалъаниги, ПадегІанав Аллагъасда аскІор шугъадаал чІаго руқиналъе цойги хІужа.

وروي أنه لما أراد معاوية رضي الله عنه أن يجري الماء على قبور الشهداء أمر أن ينادي من كان له قتيل فليخرجه وليحوه من هذا الموضع . قال جابر: فخرجنا لهم فأخرجناهم رطاب الأبدان فأصابت المسحاة إصبع رجل منهم فانبعثت دمًا. («خازن» ص ٢٩٧ ، ج ٢

МугІавиятил رضي الله عنه заманалда гъесие бокъана гъечІеб бакІалде лъим бачине. Гъеб бачине кколеб букІана шугъадаазул хабзалалъан. Цинги гъес амро гъабун, магъуш ахІизе тІамуна: «Щив чиясул ватаниги гъенив вукъарав чи, гъениса нахъеги вахъун цойги бакІалда вукъе», - ян. Жабирица бицана: «Гъедин лъайзе гъабидал ниж ана гъел шугъадаал гъениса рахъизе. Гъениса гъел рахъизеги рахъана, гъезул чурхдулги ратана гІатІгоял, ай рухІ чорхолъа ун бугониги чІагояллъун, туризеге туричІого сахсаламат. ХІатта, гъездасан цоясул килищалда газа-бел тункидал биги кІанцІана», ай би букІин баянлъана. Гъадиал хІужаби тІахъазда гІемерал руго.

وفي صحيح مسلم: ((من سأل الله الشهادة بصدق أناله منازل الشهداء وإن مات على فراشه)). («نزهة المجالس») تأليف عبد الرحمن بن عبد السلام الصفوري الشافعي ص ٢٦١.

«СахІихІу-Муслималда» гъадинги буго: «Щив чи вугониги ПадегІанав Аллагъасде бацІцІадаб нияталдалъун жинца шагъидияб хвел гъарун, гъев чи БетІергъан-Аллагъас щевезе гъавула шугъадаазул даражаялде, босада вегун жив хваниги». Свалат-салам лъеяв Аварагасги абун бугелъулха:

((إنما الأعمال بالنيات)) ؛ ((ونية المرأ خير من عمله))

«Чиясул гІамал букІунебго нияталдалъун», ва «Чиясул ният лъикІаб буго гъесул гІамалалдаса», – абунги.

ГІАЖАИБАБ КЪИССА

حكاية : وعن الشيخ عبد الواحد بن زيد قدس سره قال: بينما نحن ذات يوم في مجلسنا هذا قد تهيئنا للخروج إلى الغزو وقد أمرت أصحابي بقراءة آيتين فقرأ رجل في مجلسنا: قَالَ تَعَالَى: ﴿ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّهُ لَهُمُ الْجَنَّةُ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدَّا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا ببيعكم الذي بايعتم به وذلك هو الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٣١﴾ التوبة: ١١١

Щайх Зайдил вас Габдул-ВахИдидасан бицана, гьес абуна: «Цо къоялъ ниж рукІана нежерго мажлисалда, ва хІадурлъулел, ай къачІалел рукІана гъазаваталде рахъине. Цинги дица амро гъабуна дирго асхІабзабаде цо-кІиго аят Къуръаналъул цІалейн. Гъезда гъорлъан цояс цІалана кІиго аят. Гъале гъезул цояб: Аяталъул магІна: «ХІакълъунго ТІадегІанав Аллагъас [капурзабазул, мунафикъзабазул горел] рацІадал муъминзабазухъа дунялалъул рокъор ричун росана гъезул чурхдул ва боцІи-мал, ахираталда гъезие жедее мустахІикълъараб багъа – Алжан къезелъун». ТІадегІанав Аллагъас, Жив разияб рахъалде жедер чурхдулги боцІи-малги буссине гъабурал муъминзабаде ажролъун Алжан къей релълъене гъабуна даран гъабиялда. Ай, БетІергъан-Аллагъасул мисал буго босулев чиясул; муъминзабазул мисал буго бичулел чагІазул; муъминзабазул чурхдул ва боцІи-малалъул мисал буго жиб бичулеб жоялъул; Алжаналъул мисал буго босулеб жоялъухъ къолеб багъаялъул. ХІасил, муъминзабиги, гъезул чурхдул, боцІи-малги Жинцаго бижараб Жиндирго милклъунги букІун, гъезие къолеб буго, ай чурхдул ва боцІи-мал Жив разияб рахъалде буссине гъабиялдалъун, Жиндирго милклъун бугеб Алжан. Масала, Жиндирго милк бичун босулеб буго

Жиндирго милкалъухъ. Хал гъабе ТІадеГІанав Аллагъасул муъминзабазе бугеб кІудияб рахІмо-цІобалъул!

Аяталъул хадусеб: «Гъел муъминзабазухъа гъезул чурхдул ва боцІи-мал бичун боси тІад гъабураб жо щиб?» – абураб суалалъе жаваб кьолеб гІадин, БетІергъан-Аллагъас абула буго: «Гъел муъминзаби рагъула гъазаваталда Исламияб дин тІадеГІан гъаби мурадалда капурзабигун, жедеца Аллагъасул тушбаби чІван, яги жалго шагъидлъун». Аяталъул хадусеб: «МухІаммадияб умматалдасан гъазават гъабурал муъминзабазе Алжан къезе къотІи Жиндир букІин ТІадеГІанав Аллагъас Къуръаналда бицараб гІадин, Таврат-Инжилалдаги бицун буго. Яги МухІаммадияб умматалдасан шагъидзабазего гІадин, Алжан къезе къотІи гъабун букІана БетІергъан-Аллагъас Таврат-Инжилалъул агълоялдасан гъазизабазеги».

Аяталъул ахиралдаги абубеб буго: «[ТІадеГІанав] Аллагъасдаса къотІи тІобайзе гъабизе хІакъав щивха вугев? [Щивниги гъечІо]. Нуж кутакаб рохиялъ роха [къотІи тІобайзе гъабизе Жиндир хІалги кІолев, гъабураб къотІиялъе хилифлъиги Жиндир гъечІев, бичун босулезул Жиндаса ТІадеГІанав муштариги гъечІев, босаралъухъ Жинца кьолеб Алжаналда бащадаб багъа-къимат кьолев чи щивниги гъечІев] БетІергъан-Аллагъасулгун, паналъизе рижарал чурхдул ва боцІи-малги кьун, паналъиги гъечІеб ахираталъул рукъ – Алжан босиялдалъун гъабураб дарамалдаса. Гъел, жедеца жедер чурхдулги боцІи-малги БетІергъан-Аллагъразилъи тІалаб гъабун кьурал, чагІазе гъелъухъ Алжан кьей – жиндаса тІадеГІанаб тІокІаб гъечІеб, кІудияб хазинаялда кверщел бати буго». ТІадеГІанав Аллагъас гъелда кверщел батараллъун гъареги ниль киналго, муъминзаби! Амин, я Мужиб!

إذ قام غلام في مقدار خمس عشر سنة أو نحو ذلك وقد مات أبوه وورثه مالا كثيرا فقال: يا عبد الواحد بن زيد ﴿﴾ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنْ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَّهُمُ الْجَنَّةَ ﴿﴾ ؟ فقلت: نعم حبيبي. فقال: إني أشهدك أني قد بعث نفسي ومالي بأن لي الجنة. فقلت له: إن حد سيف أشد من ذلك وأنت صبي وإني أخاف عليك أن لا تصبر أو تعجز عن ذلك. فقال: يا عبد الواحد أبايع الله بالجنة ثم أعجز أشهد الله أني قد بيعته . والقصة بالتمام في «روح البيان» ص ٥١٦ ، ج ٣

Гъев Габдул-ВахИид абурав шайихасул мажлисалда рехсараб аят цАлидал, анцИла щуго сон барав гІадав цо гІолилав вахъана тІаде ва абунa: «Я Габдул-ВахИид! ХІакълъунго, ТІадегІанав Аллагъас муъминзабазухъа гъезул чурхдул ва боцИи-мал бичун босуниц бугеб Алжаналъухъ?» – абун. Габдул-ВахИидица «У», - ян жаваб гъабидалги абунa гъав гІолилас: «Дица дур нугІлъиялдалъун, бичана дир нафсги боцИи-малги ахираталда дие Алжаналъухъ», – абун. Гъав гІолилав вукІана эменги хун, ирсалъе гІемераб боцИи-мал шварав чи. Цинги Габдул-ВахИидица абунa гІолиласде: «Гъазаваталде вахъин захІматаб иш буго, мун гъитІинав чиги вуго, дун дуда хІинкбула гъазаваталда дур сабро гІеларебилан яги мун вагъизе гІажизлъилевилан [ай вагъун бажариларебилан]». Гъанжиги гІолилас такрар гъабунa: «Я Габдул-ВахИид! Дица БетІергъан-Аллагъасе къотИи гъабулеб буго нафсги боцИи-малги бичизе, цинги дун гІажизлъизейищ гІажизлъулев? [Ай, гъеб букІунеб жо горо]. Дун БетІергъан-Аллагъасдалъун гъедула: хІакълъунго, дица Гъесие бичана дир нафсги боцИиги». ХІасил, гъев гІолилас рекІине чуги, байзе ярагъги, жиндиего нафакъаялъе къадарги тун, хутІараб боцИи-мал кинабго лъикІаб рахъалдехун бусине гъабунa. Цинги гъазаваталде рахъине данделъулеб къоялъ гъев гІолилас, тІоцове вачІинеги вачІун Габдул-ВахИидие салам къуна.

Саламги буссине гъабун, Габдул-ВахИдицаги гъасда баркун, мун дармилъ бергъанаян абуна. Цинги гъаз гъазаваталде сафар бухъана. Къад кІал ккун, къасе сордо гІибадаталдалъун чІаго гъабун, гъалмагълъгиялъе ва гъезул чуязе хъулухъ гъабун, къасе къижарал мехалда гъел цІунун хъаравуллъи гъабун гъав гІолилавги вукІана. Румазул ракъалдеги щун гъенисан унаго, ракъалдаго гъечІого гъев гІолилав лъугъана:

وَأَشوقاه إِلَى العیناء المرضیة

«Ва, Пайнаиде дир бугеб рокъи-шавкъ!» – абун ахІдезе. Гъанжи гъасул гъалмагълъгиялъ байбихъана цуцадехун абизе: «Гъав васасда ракъалда бухІундай буго гъазаваталде вахъин, яги гІакъло хисундай гъав лъугъана?» – абун. Цинги Габдул-ВахИдица гъав гІолиласде «Гъей, дуца жинде ахІулей, Пайнаъ щий?» – абун гъикъана. ГІолилас жавбги гъадин гъабуна: «Дун дагъаб заманаялъ гъапун, ай къижун ккун ватана. Гъеб бакІалда дихъе вачІана цо чи, ва мун Пайнаихъе аян, амро гъабуна. Цинги дун ккана цо берцинаб ахикъе, жанисан унеб тІокІараб лълъел гІорги бугеб. Гъенир, гІурул ракъалда, ругоан берцинлъгиялъул ва къачІаялъул рахъалъ бицине хІалкІоларел хІурулгІинзабиги. Дун вихъиялдалъун гъел цІакъ рохана ва цуцадехун: «Валлагъи, гъав чи Пайнаил рос вуго», - ян кІалъайзеги лъугъана. Дица, саламги къун, гъезде: «Ножода гъорлъ Пайнаъ йигищ?» - ан гъикъана. Саламги буссине гъабун, гъез абуна: «Я Аллагъасул вали! Нежеда гъорлъ Пайнаъ гъечІо, ниж Пайнаил гъаравашал руго, мун цевехун а», - ян. Дун цевехун ана. Цинги дун ватана гъекъарав мехтулареб жадул гІоралда аскІов. Гъенирги ругоан хІурулгІинал, берцинлъги-къачІаялъул рахъалъ нахъа тарал кІочене гъарурал. Дица гъезиеги салам къуна, ва «Ножода гъорлъ Пайнаъ йигищ?» – абун гъикъана.

Гъезги дие жаваб гъабуна: «ГПайнаъ нежеда гьоркъой гъечЮ, ниж ППайнаил гъаравашал руго, мун цевехун а», - ян. Дун цевехун ана, цинги ватана бацІцІадаб, тІокІкІараб гъацІул гІоралда аскІов. Гъениб бугоан жавгъар-якъуталь къачІараб кутакалда берцинаб цо чадирги. Гъеб чадиралгъл рагъдохъги йигоан гІажаибго къачІарай, берцинай цо жарият. Дун вихъидал гъей цІакъ йохана ва чадиралгълубе ахІана: «Ва ППайнаъ! Гъале дур бетІергъанчи вачІун вуго», – абун. Цинги дун гъеб чадиралгълубе лгългъана. Гъений йигоан ППайнаъ, жавгъар-якъуталь къачІараб меседил тахалда гІодой чІун. Гъей йихъидал, дун дирго нафс ккойзе кІоларого гІадин лгългъана. Гъельги абубеб букІана: «*МархІабан бика, я валияллагъ!* Дие заман гІагарлгълун буго нежехъе вачІине», – абун. Гъелда къунчизе аскІове-аскІове уневилан вукІаго, гъель абун: «Мун чІа! Дие дида къунчизе жиги заман щун гъечЮ, дулъ жиги *рухІул-хІаят* буго, ай мун дунялалгъл чІаголгълъялда вуго. Дуца къасе кІал беччайзе буго нежеда аскІоб, *иншааллагъ*», – абун. Цинги дун ворчІана, я ППабдул-ВахІид, дида гъей гІаданалдаса сабро гъабизеги кІолеб гъечЮ».

ППабдул-ВахІидица абун: «Гъаб хабар бицун тІобалелде, баккун бачІана кафурзабазул къокъа. Гъеб сагІаталда ана гъев гІолилав тушбабазде данде вортун, ва жована гъелгун вагълize. Дица рикІкІана гъес чІварав ичІго тушман, анцІабилев – живгоги шагълдлъана. Цинги дун гъесде аскІове ккедал, дида гъев ватана бидул хІоринивги лгълун, хвалил мехталиль вугев чи велгъланхгълев. Ай, гІолиласул рухІ босана велгълулаго. Гъадиназул баракат щвараллгълун гъарегги ниль, киналго бусурбаби! Амин, я Мужиб!

تنبیه . واعلم أن من بذل نفسه وماله في طلب الجنة فله الجنة وهذا هو الجهاد الأصغر، ومن بذل قلبه وروحه في طلب الله فله رب الجنة وهذا هو الجهاد الأكبر،

لأن طريق التصفية وتبديل الأخلاق أصعب من مقاتلة الأعداء الظاهرة فالقتل إما قتل العدو الظاهر وإما قتل العدو الباطن وهو النفس وهوها. (روح البيان) ص ٥١٤ ، ج ٣

Дуда лъай, щив чи вугониги ракI разилъун жинца жиндир нафс, ай черх ва боцИи-мал къун ахираталда Алжан тIалаб гъабиялъул мурад-къасдалда, гъев чиясе Алжан буго. Гъаб ккола гъитIинаб гъазават. Щив чи вугониги жинца къун жиндир ракI ва рухI гIицIго БетIергъан-АллагътIалаб гъавиялъул нухалда, гъев чиясе вуго Алжаналъул БетIергъан, ай Аллагъ ﷻ. Нафс бацIцIад гъабиялъул, квешал тIабигIатал-гIамалал лъикIаб рахъалде сверизе гъариялъул нух, загъиралда гъазаваталдеги рахъун тушмангун вагъиялдаса захIматаб бугелъул.

ХIасил, рагъ буго кIиго батIаяб: загъирав, вихъулев тушманасулгун гъабубеб – цо, гъеб ккола гъитIинаб гъазават; вихъуларев, батIинияв тушманасулгун, ай нафсалъулгун гъабубебги, гъалде абула кIудияб гъазаватан.

Хириял бусурбаби! Ножое бокъун батани кIудияб гъазаваталда бугеб агълоялдаса рукIине, ножоца тIарикъаталъул агълоялъул хъибил ккой. Гъелги, муташайихуназ гуккизе рукIинчIого, битIараб, хIакъаб нухалда ругел тIалаб гъаре. ГIаламги бикъ-бикъараб, фискъо-нифакъги гIемерлъараб, фитнабиги загъирлъараб гъаб нелъер заманалда, бацIцIадаб тIарикъаталъул агълогIан Ислам-дин бацIцIад цIунараб агъло ножоца батиларо. РагIа-ракъанде щун камилго гъабизе кIолеб гъечIониги, заманалда рекъараб риязалдалъун^[1] кIудияб гъазаваталда бугеб агъло, хIакъикъаталда, тIарикъаталъул агъло ккола. ПIибадат гъабиялдасан гъазул мурадги букIунаро Алжан щвейи, жужахIалдаса хвасарлъи. Дунялалъул кIудолъи тIалаб гъабини кисса горин букIунеб.

[1] Нафсалде данде къеркъей.*

Хириял бусурбаби! Дунял бижаралдаса, рагун авараг-забаде данде чІарал кафурзабиги, муъминзабазда гъорлъ рахчарал мунафикъзаби кидаго рукІарал, гъанжи гъел мунафикъзаби цІакъго гІемерги ругел. Хасго тІарикъаталъул агълоялда гъорлъ мунафикъзабиги, жасусалги, гІадло гъечІел муридзабиги кигІанги рукІунел. РукІунин абун гъезда гъабизе жоги букІунареб, уян абун жалго тани горони. Гъадин ишги бугелъул, тІарикъаталъул нухавелъугъарав чияс жиндир остарас манлъараб манлъухъеги гъабе, мисалги лъикІал, рацІадал муридзабаздасан босе. Муридзабазул цІаралда нахъаги рахчун, жалго жедецаго ралъаргъула ругел бахъикъосазул хал гъабун, тІарикъатги тІарикъат манлъулев остарги какуге, гъесде гІайибги рехуге, гІумроялъго больницаялдаса камуларевлъун вугони, тохторас манлъухъе хъвадунгутІиялдалъун гІадада хварав чиясул хал гъабун, тохторасда яги медициналъул гІилмоялда гІайиб чІвазе рекъолареб гІадин.

Цойги, хириял дагъистаниял! КъватІиб пачалихъаздасан вачІун, жив шайих абун вирдал манлъизе лъугъунев чи вихъани, нуж гъесдаги божуге, хІинчІлъунги вахъун зодосан воржун вачІаниги. Ва гъединго къватІиб пачалихъалдасан лъицаялиго, кинабалиго тІарикъаталъе жиндие изно къун бугин абун чІарав чи вугони, гъесдаги нуж божуге. Гъаб буго дир насихІат ва васийят, къабул гъабизе бокъарав чиясе.

حكاية . وفي «التفسير الكبير»: حكي في الخبر أن الشيطان يخاصم ربه بهذه الآية ويحتج بالمسألة الشرعية في البيع إذا اشترى المشتري متاعا معيوباً يردّه إلى البائع يقول يا رب أنت اشتريت نفوسهم وأموالهم فنفسهم وأموالهم كلها معيوب ردّي عبادك بشرعك وعدلك يكون معي حيث أكون. فيقول الله تعالى: أنت جاهل بشرعي وعدلي وفضلي إذا اشترى المشتري متاعاً بكل عيب فيه بفضله وكرمه لا يجوز رده في شرعي في مذهب من المذاهب فينحأ الشيطان خجلاً طريداً مخذولاً. «روح البيان»

Бицен буго, ТІадеГІанав Аллагъгун иблис даГІбадулебилан гъеб рехсараб аяталдалъун. Гъеб малГІуналъ далилги бачарабила, «Бичун босараб къай-иялда гІайиб батани, гъеб къай бетІергъанасухъе тІад бусине гъабула», – абураб шарГІияб масъалаалдалъун. Гъель абурабила: «Я БетІергъан! Дуца муъминзабазул чурхдул ва боцІи-мал бичун босулеб буго, гъезул чурхдулги боцІи-малги гІайибаллъунги рукІун. Гъел Дур лагъзал Дурго шарГІалдалъун ва дурго гІадлоялдалъун дихъе къе, гъелги дида цадахъ дун бугелъур рукІине», - ян. Цинги ТІадеГІанав Аллагъас гъалде абулебила: «Дир шарГІги, гІадлоги, раХІмо-цІобги лъаялъуль мун жагъилаб буго [ай дуда гъеб лъалеб гъечІо]. Босулев чияс къайи бичун босараб мехалда гъеб къайиялда гІайибги букІаго [ай букІинги лъалаго], гъеб къайи босулев чиясул жиндирго лъикІлъи-тІокІлъиялдалъун, гъедин босараб къайи [ай гІайиб букІинги лъан босараб гъеб къайи] Дир шарГІалда нахъе къезе бегъуларо, кинаб нухалдалъун букІаниги», - ян. Цинги щайТІан хутІулебила хІужаги къотІун, чараги хун.

Рехсараб аят рештІиналъе ккараб сабабин абуні: Ясрибалдасан Маккаялде рачІарал Хазраж ва Авс тухумалдасан лъабкъоялда анцІго чигун дандчІвайзе гъабун букІараб къотІиялда рекъон, свалат-салам лъеяв Авараг гъелгун данд чІвана Жамратул Пакъабаталда, ай Минаялда чІимхал речІІулеб бакІалда, къасе балъго. Гъезда гъорлъ цебесеб соналъго Ислам босаралги рукІана, босизе бугел цІиялги рукІана. ЦІиязги Ислам босана, ва свалат-салам лъеяв Аварагасулги гъазулги лъикІаб гъоркъоблъиги лъугъана. Цинги гъезда гъорлъан РавахІатил ГІабдуллагъица абунә: «Я Аллагъасул Расул! БетІергъан-Аллагъасеги дуегоги, дуца нежеда цебе дуего бокъараб шартІ лъе», - ян. Свалат-салам лъеяв Аварагасги гъезие шартІ лъуна: «Ножоца

БетІергъан-Аллагъасе гІибадат гъабизе бацІцІадго, щибго жо Досдехун гІахъал гъабичІого [ай ширк гъечІого, ихласалда]. Ножоца дидасаги нахъчІвайзе нождодасаго, ножорго лъималаздаса ва боцІи-малалдаса нахъчІвалебщинаб жо». Ай, гъез комек-квербакъи гъабизе Исламалъе ва жиндиего, жедеего гъабулелда рельлъон. Гъаб кинабго гъез рохун къабулги гъабуна. Цинги гъез абуна: «Гъел шартІал цІунияддалъун нежее щиб букІинеб бугеб?» – абун. Свалат-салам лъеяв Аварагасги абуна: «Ножое Алжан буго», – абун. Гъалдалъунги Аллагъ жододаса разилъаял ансарал, «Нилъ базаралъулъ бергъарал руго», – абун, цІакъго рохана, разилъана. Цинги рехсараб аятги рештІана.

Цебе рехсохъе, жигъад-гъазаваталъул хиралъаби рагІа-ракъанде щун рицине ккани, сахаб тІехъ хъвайзе ккела. Кинниги, дагъаб бицаралъ гІей гъабуларев чиясе гІемер бициналъги пайда гъабуларелъул, гъаб гъалда тана.

ГЪАЗАВАТАЛДЕ ВАХЪУНЕВ ЧИЯС ЦІУНИЗЕ ККОЛЕЛ ШАРТІАЛ

ЗахІмат бихъичІого рахІат букІунаринги абулелъул, шартІ камураб жоги букІунарелъул, жигъад гъабизе гъазаваталде вахъунев чиясе рукІине кколел шартІазул хІакъалъулъ гъадин бицунеб буго, хал гъабизин:

مهمة . وقال عوف بن مالك الأشجعي رضي الله عنه: من أراد أن يكون غازيا حقا مجاهدا في سبيل الله بالسنة فليحافظ على عشر خصال: الأول أن لا يخرج إلا برضاء الوالدين ، والثاني أن يؤدي الأمانة التي في عنقه من الصلوة والزكاة والحج والكفارات ثم يؤدي أمانات الناس التي في عنقه من المظالم والغيبة وقول الزور ، والثالث أن يدع لأهله من النفقة ما يكفيهم ، والرابع أن يكون نفقته من

الحلال ، الخامس أن يطيع لأمره ، والسادس أن يؤدي حق رفيقه ويقوم في حوائجه ، والسابع أن لا يؤدي في طريقه أحدا ، والثامن أن لا يفر من الزحف ، والتاسع أن لا يغفل من الغنيمة شيئا ، والعاشر أن يريد بغزوه إعزاز الدين ونصرة المؤمنين. «الموعظة الحسنة» ص ٢١٩ نقلًا من «منية الواعظين وغبيمة المتعظين»

Щив чи вугониги жиндие бокъун ТІадегІанав Аллагъасе гЮоло, свалат-салам лъеяв Аварагасул нухалда, жив хІакъав гъазиявлъун вукІине, гъев чияс цІуне абе анцІго шартІ:

- **Тлоцобисеб шартІ** – жив гъазаваталде вахъунгутІи буго эбел-имсул разилъиялдалъун горони;
- **КІуабилеб шартІ** – жинца тЮобайзе гъаби буго БетІергъан-Аллагъас жинда тІадкъараб аманат, ай как, кІал, закат, сахІ, гъаялдаса кафарат, хІаж. Цинги жинца тЮорайзе гъариги буго гІадамазул хІакъал, ай гъабураб зулму батаниги, бикъа-хъамураб батаниги, гъибат-бугътан батаниги, жинца гъабураб гъересияб ногІлъи батаниги;
- **Лъабабилеб шартІ** – жинца тейи буго жинца хъихъизе кколел агъло-хъизаналъе кванайзе гІураб нафакъа;
- **Ункъабилеб шартІ** – жиндир нафакъа хІалалаб, бацІцІадаб букІин;
- **Щуабилеб шартІ** – жив жиндир амирасе мутІигІлъи буго;
- **Анлъабилеб шартІ** – жинца тЮобайзе гъаби буго жиндир гъалмагъасул хІакъ ва гъесие хІажатаб жоялъе чІейиги;
- **Анкъабилеб шартІ** – гъазаваталде унаго нухасан жинца гъабунгутІи буго щивниги чиясе зарал, къварилъи;
- **Микъабилеб шартІ** – вагъулаго тушманасдаса тІурунгутІи;
- **ИчІабилеб шартІ** – гъаниматалде, ай рагъда рукІаго капурзабазухъан щолеб жоялде, валагъунгутІи;

- **Анцлабилеб шартI** – гъазаваталде вахъиналдасан жиндир мурад букIин буго гIицIго Ислам тIадегIан гъаби ва муъминзабазе комек-квербакъи гъаби.

Гъанжи хал гъабе, хириял бусурбаби, жакъасел «му-жагъидазулъ» бугищ цохIониги шартI, церехун рехсараб анцIабго шартIалдасан?! Гъал нелъер заманаялъул «му-жагъидалги», гъезул хъвада-чIвадиги, гъезул мурадалги, гъел рачIараб куцги, гъез халкъалъе бачIараб жоги дица бицинаро. Щаян абун, гъеб бицун чIалгIараб, рагIизе бокъаразда рагIизеги рагIараб, бихъизе бокъаразда би-хъизеги бихъараб, бичIчIизе бокъаразда бичIчIизеги бичI-чIараб хIакъикъат бугелъул. ХIакъаб хIакъаблъун би-хъулеб канлъи къеги кинавниги муъминчиясе, диегоги!

МАХІШАРАЛДА ГІАДАМАЗУЛ ТАЙПАБИ ДАНДЕЛЪУЛЕБ БАКІАЛЪУЛ БАЯН

فائدة . وينصب يوم القيامة لواء الصدق لأبي بكر رضي الله عنه وكل صديق يكون تحت لوائه ، ولواء العدل لعمر رضي الله عنه وكل عادل يكون تحت لوائه ، ولواء السخاوة لعثمان رضي الله عنه وكل سخيّ يكون تحت لوائه ، ولواء الشهداء لعليّ رضي الله عنه وكل شهيد يكون تحت لوائه ، وكل فقيه تحت لواء معاذ بن جبل رضي الله عنه وكل زاهد تحت لواء أبي ذر رضي الله عنه وكل فقير تحت لواء أبي الدرداء رضي الله عنه وكل مقرئ تحت لواء أبي بن كعب رضي الله عنه وكل مؤذن تحت لواء بلال وكل مقتول ظلماً تحت لواء الحسين بن علي رضي الله عنهما

- ☑ Къиямасеб къоялъ «Ливау-сидкъи», ай сидкъуялъул, ритIухълъгиялъул байрахъ чIвала Абубакар асхIабасе رضي الله عنه. Гъелде гъоркъе руссуна киналго сиддикъунал, ай ритIухълъгиялъул агъло.
- ☑ ГIадлоялъул байрахъ чIвала ГIумар асхIабасе رضي الله عنه. Гъелде гъоркъе руссуна киналго ритIухълъгиялъул агъло.

- ☑ Сахаватлъиялгул байрахъ чІвала Гусман асхІабасе ﷺ. Гьелде гьоркъе вуссуна кинавниги сахаватавщинав чи.
- ☑ Шугъадаазул байрахъ чІвала Пали асхІабасе ﷺ. Гьелде гьоркъе руссуна киналниги шугъадаал.
- ☑ Кинавниги факъигъ вуссуна МагІаз бину Жабалил ﷺ байрахъалде гьоркъе.
- ☑ Кинавниги загъид, ай дунял рехон таравщинав чи вуссуна Абу-Зар асхІабасул ﷺ байрахъалде гьоркъе.
- ☑ Кинавниги факъиравщинав чи вуссуна Абу-Дардаил ﷺ байрахъалде гьоркъе.
- ☑ Киналниги къураал, ай Къуръан цІалиялгул агъло буссуна Убаю бину КагІбу абурав асхІабасул ﷺ байрахъалде гьоркъе.
- ☑ Кинавниги муаззин, ай как ахІулел будунзаби руссуна Билал асхІабасул ﷺ байрахъалде гьоркъе.
- ☑ Кинавниги, жинда гІайибги гьечІого, зулмауялдалгун чІваравщинав чиги вуссуна Карбилаалда чІварав Сайид ХІосенил ﷺ байрахъалде гьоркъе.

КЪИЯМАСЕБ КЪОЯЛЪ ГІАДАМАЛ ХІИСАБ-СУАЛАЛЪЕ АХІУЛЕБ КЪАГИДАЯЛГУЛ БАЯН

Гьединабго магнаялда бугеб гьале цойги аятги:

قَالَ تَعَالَى: ﴿يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمْثَلِهِمْ فَمَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَٰئِكَ يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧١﴾﴾ الإسراء: ٧١

«Дуда рақІалде шва [ай дуца дурго умматалда рақІалде шцезе гъабе], ва гъав МухІаммад авараг, Дица шивав чи хІисаб-суалалъе ахІулев Къиямасеб къо, жинди-жиндир аварагасул цІаралда: «Ва Ибрагъимил ﷺ уммат! Ва Муса ﷺ аварагасул уммат! Ва ГІиса ﷺ аварагасул уммат! Ва МухІаммад аварагасул ﷺ уммат!» Цинги рақІуна аварагзабада нахърилълъараб, хІакъаб диналъул агъали. Гъез жедер гІамал хъварал кагътал росула [ай, гъезухъе кагътал къола] кваранаб рахъалдасан. Яги ахІула жедер гІамалал хъварал кагътаздалъун: «Ва лъикІал гІамалазул бетІергъанав фуланав чи!», яги «Ва квешал гІамалазул бетІергъанчи!» – абун. Яги ахІула дунялалда жал жиндалъун машгъурлъараб гІамалалдалъун: «Ва садакъа-хайраталъул агъло! Ва жигъадалъул агъло! Ва кІалал кқоялъул агъло!» – абун ва гъ.ц. Яги ахІула жедеде рештІараб ТІехъалдалъун: «Ва Тавраталъул агъло! Ва Инжилалъул агъло! Ва Къуръаналъул агъло! Ножоца гъеб ТІехъалда гІамал гъабунис, нуж амро-нагъюялда нахърилълъанищ?» – абун. Яги ахІула жеде-жедер заманалда битІараб нухалде халкъ ахІулел рукІарал церехъабазул цІаралда. Масала: «Ва хІанафияв! Ва шафигІияв!» – абун. Ва гъединго ахІула куфруялде, квешлъиялде халкъ ахІулел рукІаразул цІараздалъунги. Масала: «Ва ФиргІавнида нахърилъарал! Ва Намрузида нахърилъарал! Ва Дарвинида нахърилъарал!» – абун ва гъ.ц. Яги ахІула эбелалъул цІаралдалъун: «Ва пуланав чи, пуланалъул вас!» – абун. Инсул цІаралда ахІичІого, эбелалъул цІаралда ахІиялъе ругел хІикматаздаса кқола ГІиса аварагасул ﷺ хІакъ, хІурмат цІуни, ай досул эмен гъечІелъул. Ва гъединго зинадукъа лъугъарал наслаби къватІир чІвайзе гъарунгутІи.

Къиямасеб къояль г҃адамазде эбелалъул цІаралда ахІулеб букІиналгье хІужалъунги ккола ГІаишатидасан [رضي الله عنها] ва Ибну-ГІаббасидасан [رضي الله عنهما] бицараб хІадис:

روي عن عائشة رضي الله عنها وعن ابن عباس رضي الله عنهما أن النبي عليه الصلاة والسلام قال: ((إن الله يدعو الناس يوم القيامة بأسمائهم سترًا منه على عباده))

Свалат-салам лъеяв Аварагас абуна: «ХІакълъунго, ГІадеГІанав Аллагъас Къиямасеб къояль г҃адамазде ул-бузул цІаралдалъун ахІула», - ян.

ХВАРАСДЕ «ТАЛКЪИН» ГЪАБИЯЛЪУЛ БАЯН

Цойги гьелъие хІужалъун буго хварав чиясде «талкълъин» цІалулеб мехалда эбелалъул цІаралда цІалулеб букІин. Гълъул хІакълъулъги свалат-салам лъеяв Аварагас абуна:

قال رسول الله ﷺ: ((إذا مات أحد من إخوانكم فسويتم عليه التراب فليقم أحدكم على رأس قبره ثم ليقل يا فلان ابن فلانة فإنه يسمعه ولا يجيب ثم يقول يا فلان ابن فلانة فإنه يستوي قاعدا ثم يقول يا فلان ابن فلانة فإنه يقول أرشدك الله رحمك الله ولكن لا تشعرون فليقل أذكر ما خرجت عليه من الدنيا شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمدًا عبده ورسوله وأنتك رضيت بالله ربا وبالإسلام دينًا ومحمد ﷺ نبيًا وبالقرآن إمامًا وبالكعبة قبلة))... الخ. «روح البيان» ص ١٨٧ ، ج ٥.

«Ножор диналъул вацаздасан цониги чи хварав мехалда, гьев вукълун, тІаде ракъги хъван тІобайдал, ножор цояс, тІадеги вахълун, хварасул къаданивги чІун, абила: “Ва пуланав чи, пуланалъул вас!” – абун. Гълъаб ахІи хварасда рагІула, амма жаваб гълъуларо. КІиабизеги ахІидал, хварав тІаде ворхун, гІюдов чІола. Лълъабизеги ахІидал хварас абула: “Мун Аллагъас битІараб нухалда

тЮвитІаги, дуда Аллагъ гурхІаяв”, – абун, кинниги ножода раГуларо», ай чІагоязда.

وفهم منه شيآن: الأول استحباب القيام وقت التلقين والثاني أن المرء يدعى باسمه
واسم أمه لا باسم أبيه

«Талкъин» цІалиялъул хІакъалъулъ бачІараб хІадисалдасан бичІулеб буго кІиго жо. ТІоцобисеб: «талкъин» вахъун чІун цІали суннатаб букІин. КІиабилеб: Къиямасеб къоялъ щивав чиясде ахІизе букІин, инсул цІаралда гореб, эбелалъул цІаралда.

ولكن جاء في أحاديث «المقاصد والمصايح» أنه عليه الصلاة والسلام قال: ((إنكم
تدعون يوم القيامة بأسمائكم وبأسماء آبائكم)) لعله لا يخالف ما سبق فإنه ورد
ترغيبا في تحسين الأسماء وتغيير القبيح منها إذ كانوا يسمون بالأسماء القبيحة على
عادة الجاهلية

Кинниги «Къиямасеб къоялъ ножоде ахІула ножорго ва ножорго умумузул цІаралдалъун», – абураб хІадисаль цебе рехсараб хІадисалдехун хилифлъи гъабуларо. Гъеб хІадис бачІараб бугоян абулеб буго, лъимал гъарурал мехалда гъезда берцинал цІарал лъеялде ва жагъилаб гІадаталдалъун рукІарал къабихІал цІарал хисун, берцинал цІарал лъеялдеги гъесизе гъари мурадалда. Лъима-лазде берцинал цІарал лъезе суннатаб бугин цебе, салам къеялъул бищунеб бакІалдаги, рехсон букІана.

Аяталъул ахиралда абулеб буго: «Щив чи вугониги Къиямасеб къоялъ жиндир гІамалал хъвараб кагъат кваранаб рахъалъан къун, гъес гъеб кагъат цІалула кутакалда вохун, разиго, бетІералда лъураб жавгъар-якъуталъул тажгун, гвангъараб гъомергун. Гъезие камизеги гъабуларо жедер гІамалазул ажро-кири кигІан дагъабниги

къадаралъ». Гьелъул гІаксалда, цІикІкІине гьабула. Ай, анцІгоялдаса бахъараб анкънусиде бахинегІан, ва жиги Живго БетІергъанасда горони хІисаб лъаларебгІанги. Жедер гІамалал хъварал кагъгал квегІаб рахъалъан къуразухъайин абун, гьеб кагъат цІалунго бажаруларо. Гьелда жанир ругел жедерго квешал гІамалал рихъидал риххун, хІинкъун кІал-мацІ ккун хутІула. Нилъ киналго БетІергъан-Аллагъас ахираталъул рокъор, МахІшаралда кваранаб рахъалъан кагъталги къун, рохизе гъареги, муъминзаби!

*ГІункІал цІогъордунилан, рукъ гІодоб речІуларо,
Мунафикъал данде чІун, дин-Ислам чІунтуларо,
Дин чІаго гьабупезде данде рагъ гьабунагІан
Гъаваялъ мехтараб къавм къоринир жалго ккола.*

*Квешлъи лъикІалде данде багъичІого чІоларо,
Бугъатал^[1] данде хІалтІун, хІакъаб агъло къунаро.
ХІинчІ-гъедоялъ мугъ бищун, щвараб хур тІагІунаро.
ТІутІал рилълъун, жилаялъ хъухъари махІцунаро.*

*Рахъ-рахъалъан жанире чурукал лъарал чвахун,
Ралъдал бацІадаб лъее хиса-баси кколаро.
Басралъараб цІулакьо, цІиябги тун, кунаро,
ЦІа хъвайчІеб найш гъоцІо цІолболалъухъ кьоларо.*

*ЦІоралъул хормаялда гІалхул хІанцц релълъонаро,
ГІурдал хІан, гІиялги тун, гІадамас босуларо,
Меседалъул кьер бихъун, пахъалъ гІакъил чІваларо,
ЧІегІерабги хъахІабги ахІмакъ горесда лъала.*

*Глазаби ран, цІададал ран иццазул лълъимал цІикІкІун,
Лъарал-ихал рахъуна, гІурулъе данделъула,*

---

[1] ХІакъаб агълоялде [имамасде] данде бахъараб къокъа.*

Гораз, къанатал^[1] рахъун, авлахъал лъалъаниги,
Ралъдалъе чвахичлого чара дозие гъечю.

Дунялалда хлалтлулел тлолго динал, глاداتал
Гладамазда риччлараб бачина цо замана.
Зулмугин къварилъиялъ къвал барал муъмнзаби
Абул-Къасим вачиндал рорчилила къориниса.

Къавмал цуцаде гъусун, гларцул базар гъабулел
Галамалъул тушбаби шаргалъ ритлизарила.
Шариглатги лъаларел, законги цунуларел
Цлогъазул хлукмучаги, хликмат, ножор талих къин!

Ножоца биххун дунял паналъунги унарин,
Паналъизе рижарал ножорго ургъел гъабе!
Рагъал-къалал глемерлъун глаламги тлаглунарин,
Галам пасат гъабулел питнабазул каву къай!

Мекъаб, тлекъаб горони къабуллълулареб агъло,
Унго, ножор гладалнах сундасандай бижараб?
Битларабги хлакъабги рекелъго рекъоларел,
Раклалги хъормазулдай ножор каранда руго?

Аллагъас Къуръаналда какараб куфру-нифакъ
Какичлого вуклине рекел гъунар глопаро,
Гъидаяталъул^[2] нохде гамачи балеб къавмалде
Хлакъаб раги абиялъ инсафги^[3] дир хвеларо.

Мискиназ сабро гъабе, садакъа бечедаз къе, –
Бечедав Аллагъасул рахлмат тладе чвахила.
Тлад ругел хлакинзабаз халкъалъе глadlo гъабе, –
Гладло битларав Халикъ жедеда разилъила.

[1] Каналал, рахъал.*

[2] Инсан Аллагъасде вачунев битлараб нух.*

[3] Ритлухълъи, хлакъаб жо баянлъизе бокъи.*

Рушваталде регьулел кверал кьокь гьаруразе
 Къадирасул рахъалъан хІалалаб боціи цвела.
 ХІарамлъиялда ругел тавбоялде руссани,
 Тавабу-РрахІумасул гьуфраналъуль^[1] тІерхъина.

ТІолалго жамагІатал, миллатал данделъани,
 Дунял-ахираталда талихІаллъун рукІина.
 ТалихІ, боссе лъарасда, бигъаго батулилан
 Бицун цебеги индал, цойги рехсон шибилеб.

Херазул адаб-хІурмат гІолохъабаз гьабуни,
 ГІумрогин ризкъиялда гьарзаяб баркат лъела.
 Лъималазе тарбият чІахІиязул бугони,
 ХІабибасул нух ккурал муъминзаби рукІина.

РахІманасдаса хІинкъун хІарамаб пиша тани,
 Ширкгин нифакъалдаса цІунизе гьунар цвела.
 ЦІалараб гІилмоялда гІамал гьабун хъвадарав
 ГІирфаналъуль^[2] иццухъе Аллагъас цвезавила.

ГІалимзабаз шаргІ манлъе, шайихзабаз тІарикъ кье,
 ТІалибинал битІараб нухаре ккезе гьаре!
 Халикъасул лагъ вукІин щивав инсанасда лъай,
 ЛъайчІони, Досий лагълъи гьабун лъугьунаребин!

Гьидаят тІалаб гьаби нелъеда тун бугелъул,
 Тавбоялъул гьапудухъ нахъе къайчІого кІанцІе!
 Нахъе ккарасул талихІ цеве ккарас унебин,
 Ккезе чІоге мун нахъе, нахъа пашманлъулевин!

Нахъа пашманлъи бугеб жакъа рохелалдаса
 Рохел хадуб батулеб пашманлъиго бокъила.
 Пашманлъи дунялалъул – тІаса унеб жо буго,
 ТІаса унареб рохел ухраялда^[3] батула.

[1] Мунагъал чурулеб рахІмат-цІобалъуль.*

[2] Аллагъ лъаялъул гІилмо.*

[3] Ахираталда.*

Тавбоялде кантi кьун, квешлѣ тезе гьунар кьун,
Гьидаяталъулаб нух шагьралъун бихъизабун,
Шариглат гьунин гьабун, хлакъикъат бичлѣизабун,
Заглицаб умматалѣ рахlмо-цлѣб гьабе, Аллагь!

* * * * *

Аллагь Тагlалаяс ракъалде инсан
Бокьухѣ хьвадизе веччарав гьечлѣ,
Вехъ гьечлѣв глѣ-боцлѣ глалхуда глaдин,
Глaдамал хьвадизе данде кколaро.

Динул-Исламалда раклѣлѣй гьечлѣони,
Кlал-мацlалъул гьури – гьабаъун мансур^[1].
Гьава-нафс бергьарав «багьадурасе»,
Буракъ рекlаниги, хlурият кисса.

Хlасадалъул цlурал курмулги росун,
Курубюназгlан глѣбадат гьабе –
Гlамал хьварал кагьтал цере рахьидал,
Цинги Гlарасалда лъала хлакъикъат.

Хlоринир кьуркъбиги кьвакъвазе тlамун,
Къадалѣ рорчлула хlурайжи-борхьал.
Къадако -лaнчlазе маргьоги бицун,
Цурдуз нух бахьула гьудузде гьорлѣе.

Дие бокьилаан гьаб ракъалда тlад,
Къалде нуцlаги къан, рекъел цlунизе,
Рагьул базабиги чlунтизе реччан,
Чlагояб халкъалѣ рахlат гьабизе.

Хlалимав вугельул кьудратав Аллагь,
Къисас босулезде глѣдегlуларо.

---

[1] Кlалалъ бицунѣб хабар – пайда гьечлѣб жо.*

Гадилав вугельул, саййидги глабдги^[1]
Галам бижарасе батлалъи гьечю.

Гакълоялъул къадар роцаде швечлес
Щиб пайда босилеб гилмоялдаса?
Гилмоги швечлони башги^[2] гьечлони,
Гьесул фатваялъ халкъ цадабе гьола.

Цла, реклун хадуса, суйне гьабизе
Бигъа буклунарин, кантле гладамал!
Бетлер унтилелде къараб лъикл бугин,
Лъикл ургъе, киналго канлъи-лъай бугел!

Бачлин хлакъаб амро, багидлъаниги^[3],
Гакъло-лъай бугезда асклоб бихула,
Иман гьечлев ахлмакъ божичлониги,
Буго Алжан-жужахл ахираталда.

Балагъал глемераб гласрогилъидал,
Гедеглуге, вацал, ццидай бокъухъе.
Ццин бахъаравцинас питна гьабуни,
Гьель шивасул рокъоб маглирукъ лъолин.

Щибаб алаталъул хаслъи буклуна,
Хаслъиялда рекъон багъаги чвалала,
Бечедас, мискинас, ресалда рекъон,
Босула, бичула, даран гьабула.

Дармида лъолареб, багъа чвалареб,
Бокъарав чиясе члобого щолеб,
Щун хадуб горони къимат лъалареб,
Метералде тоге тавбо гьабизе!

[1] Ханги лагъги.*

[2] Бетлерги гьечлони (ай, глакъло гьечлони).*

[3] (Ричлалъаниги).

الباب الخامس

ЩУАБИЛЕБ БЕТІЕР

ЗИНАЯЛДАЛЪУН РОГЪО БАЯЛЪУЛ ХІУКМУ

Гъанжи ниль тІадрусунел руго «*Сурат ан-Нуралъул*» ункъабилеб аяталде:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شَهَدَاءَ فَأَجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا
تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ ﴿٤﴾ النور: ٤

«Гъединал гІадамал жодоца бусурманал, озденал, зина-ялдаса рацІадал руччабазде [гъединалго бихъиназдеги батІалты гъечІо] зина гІунтІизе гъабурал [ай гъелдалъун жедеца рогъо барал, масала: «ва зиначІужу», «ва зиначи», яги «дуца зина гъабуна» абун], гъезул [ай гъеб рогъо жинца барав чиясул] гъечІони гъеб жинца бараб рогъо хІакъ гъабун нугІлты гъабулев ункъго нугІ, ножоца гъесда къабе ункъого цІал [яги тІил, ай хІад]. Ножоца гъезул нугІлтыги къабул гъабуге гІумроялъго. Гъел руго фасикъзаби, ай кІудияб мунагъ гъабурал чагІи».

ХІасил, ункъого тІил къабила жинца рогъо барав чи озденав вугони. Озденав горев вугони, къабила хІадалъул бащдаб, ай кІикъого тІил. Зинаялдалъун жинде рогъо барай чІужугІадан яги бихъинчи вугони мухІсанав горевлъун, жинца рогъо барасда хІад къабиларо. ХІакимасда, имамасда берцин бихъухъе тагІзир гъабила.

МухІсан лъиде абулебан абуну:

وشرائط الإحسان خمسة: الإسلام والعقل والبلوغ والحرية والعفة من الزنا حتى لو زنى في عمره مرة واحدة ثم تاب وحسنت توبته بعد ذلك ثم قذفه قاذف فلا حدّ عليه . «خازن» ص ۳۱۵ ، ج ۳

МухІсанлъун яги мухІсанатлъун рукІиналгье щуго шартІ буго: бусурманал рукІин, гІакъилал рукІин, балугъалде рахарал рукІин, озденал рукІин, зинаялдаса рацІадал рукІин. Ай, гъаб щуябго шартІалгьул цІохІонигияб жиндие камуни, гъев [яги гъей] мухІсанлъун вукІунаро. Гъединазде зинаялдалгьун рогъо барасда яги баралда хІадги къабуларо, ай ункъого тІил къабуларо, имамасда берцин бихъухъе тагІзир гъабула. ХІапта балугъалде рахараб гІужалдаго зина гъабун букІун, гъелдаса тавбоги гъабун, бацІадаб, берцинаб хъвадиялда рукІанигицин, гъезде зинаялдалгьун рогъо барасда хІад къабуларо, тагІзир гъабула.

Хадусеб аяталда абулеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ النور: ٥

«Гъел гІадамал хутІун, жедеца тавбо гъабурал, ай жедеца тавбо гъаби загьир гъабурал, зинаялдаса рацІадал гІадамазде [ай, цо пуланай чІужугІаданалде яги бихъинчиязде жедеца зинаялдалгьун] рогъо бан хадуб, ва жедеца жедер хъвадиги берцин гъабурал, ай тавбоялда чІарал, хІакългьунго, ГІадегІанав Аллагъ гъедин бацІадаго тавбо гъабурал лагъзадерил мунагъал чурулев, гъезда гурхІулев вуго».

واختلف العلماء في قبول شهادة القاذف بعد التوبة وفي حكم هذا الاستثناء ، فذهب قوم إلى أن القاذف ترد شهادته بنفس القذف وإذا تاب وندم على ما قال

وحسن حاله بعد التوبة قبلت شهادته سواء تاب بعد إقامة الحد عليه أو قبله لقوله تعالى: ﴿إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا﴾... الخ وقالوا: هذا الاستثناء إلى رد الشهادة إلى الفسق وإذا تاب قبل شهادته ويزول عنه اسم الفسق، يروى ذلك عن عمر وابن عباس وهو قول سعيد بن جبیر ومجاهد وعطاء وطاوس وسعيد بن المسيب وسليمان بن يسار والشعبي وعكرمة وعمر بن عبد العزيز والزهري وبه قال مالك والشافعي. («خازن» ص ٣١٥، ج ٣)

Галимзабазда гьоркъоб хилаф ккана: «жинца зинаял-далъун рогъо барав чиясул нугІлъи къабул гъабилещ гьес тавбо гъабун хадуб, гъабиларищ». Ва гьединго, «Жедеца тавбо гъабурал хутІун» абураб калам-истиснаалда тІасанги. Цоял ана «Жинца зинаялдалъун рогъо барав чи нугІлъи гъабиялдаса нахъчІвала жибо рогъо баялдалъун, амма гьев чияс тавбоги гъабун, гьес рогъо бай раІалдаги бухІун, бер-цинаб, лъикІаб хъвадиги гьес гъабун, гьев чиясул нугІлъи къабул гъабула» абураб рахъалде. Гьев чияс тавбо хІад къабун хадуб гъабураб букІаниги, къабизегІан цебе гъабураб букІаниги, батІалъи гьечІо. Гьез абуна, гъаб ниль жанир ругеб аятги далиллъун бачун: «Истиснаъ, ай гьорлъа рахъизе гъари буссуна нугІлъи нахъчІваялдеги, фискъоялде ккеялдеги – кІиялдеги. Ва тавбо гъабун хадуб гьесул нугІлъи къабул гъабула, ай гьев нугІлъиялъе бегъулевлъун лъугъуна. Фасикъ абураб цІарги гьесда тІаса уна», - ян.

Рехсараб хІалалъ, «Зинаялдалъун жинца рогъо барав чиясул, тавбо гъабун хадуб, нугІлъиги бегъула, фасикъ абураб цІарги тІаса уна», - ян абураздаса ккола: ГІумар-асІаб ва Ибну-ГІаббас ﷺ, СагІид бину Жубайр, Мужагъид, ГІатІаъ, ГІавус, СагІид бину Мусайяб, Сулайман бину Ясар, ШагІаби, ГІикрамат, ГІумар бину ГІабдулГІазиз, Загъри. Гъазго гІадин абуна Имам-Маликица ва Имам-ШафигІиясги [رحمهم الله].

وذهب قوم إلى أن شهادة المحدود في القذف لا تقبل أبدا وإن تاب وقالوا : الاستثناء يرجع إلى قوله ﴿ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴾ وهو قول النخعي وشريح وأصحاب الرأي . قالوا : بنفس القذف لا ترد شهادته ما لم يحد . وقال الشافعي : هو قبل أن يحد شر منه حين يحد لأن الحدود كفارات فكيف تردونها في أحسن حاله وتقبلونها في شر حاله

Цойги къавм ана, «зинаялдаса рацІцадал чагІазде зина гІунтІизабиялдалъун хІад жинда къабурав чиясул нугІлъи гІумроялъго къабул гъабураро, гъес тавбо гъабуниги», - ян абураб рахъалде. Гъез абуна: «“Тавбо гъабурал хутІун” абураб рагІи, ай истиснаъ буссуна “жедеца зинаялдалъун рогъо барал чагІи фасикъзаби, ай кІудияб мунагъ гъабурал чагІи руго” – абураб рагІиялде. Ай, гъадаб истиснааль гъорлъе бачунаро, щвей гъабураро “нугІлъи къабул гъабуге” абураб рагІиялде», - ян. Гъезго абулеб буго: «Жинца зинаялдалъун рогъо барав чиясул нугІлъи нахъчІваларо, гъесда хІад къабун горони», - ян.

Гъазул гъаб каламалда тІасан ШафигІияв имамас [رحمه الله] абулеб буго: «Жинца зинаялдалъун рогъо барав чи хІад къабизегІан цеве квешавлъун, ай мунагъалгъулъ вугевлъун вукІуна. ХІад къабун хадусала лъикІавлъун, ай мунагъ чураравлъун лъугъуна, хІад къаби – мунагъалдаса кафарат бугелгъул. Гъединги букІаго, хІад къабизегІан, ай жив мунагъалгъулъ вукІаго къабул гъабулеб досул нугІлъи, хІад къабун хадуб, ай мунагъалдаса вацІцІалъун хадуб, къабул гъабунгутІи – кин гъеб букІинеб?» – абун.

وذهب الشافعي رحمه الله إلى أن حد القذف يسقط بالتوبة وقال : الاستثناء يرجع إلى الكل وعامة العلماء على أنه لا يسقط الحد بالتوبة إلا أن يعفو عنه المقذوف فيسقط كالقصاص يسقط بالعفو ولا يسقط بالتوبة. «خازن» ص ٣١٥ ، ج ٣

ШафигІияв имам ана «зинаялдалъун рогъо баялъул хІад тавбоялдалъун тІаса ккола», – абураб рахъалде. ГІаммал гІалимзабийин абуні, «тавбо гъабиялдалъун зинаялдалъун рогъо баялъул хІад тІаса кколари, жинде рогъо барав тІаса лъугъун горони», – абураб рахъалда руго. Ай, къисас, тІаса лъугъиналдалъун горони, тавбо гъабиялдалъун тІаса кколари релда релъъон.

ХІасил, рехсараб аяталдасан нелъеда бихъулеб буго ТІадегІанав Аллагъасул Жиндир лагъзадерие бугеб рахІомгурхІелалъул берцинлъи ва, гъединго, цуцазул гІайибал ралагъиялдаса, рогърал раялдаса нилъ нахъчІвала ругел куцги. Масала, яцІцадай гІаданалде яги бихъинчиясде зинаялдалъун цо чияс рогъо бани, гъесул гъеб уяб букІин чІезе гъабизе гъес валагъизе кколев вуго ункъго нугІ. Ункъго нугІ гъес кисаха валагъилев? Гъалъул магІна кколарищ «рогъо байчІебани лъикІ» абураб? Цинги ункъго нугІ досда ватизе кІойчІев мехалда, досда къабулеб буго ункъого тІил. Масала, гІайиб ккараб мехалда, адаб манлъи мурадалда инсуца васасда къабулелда релъъон. Гъелде тІадеги, дов нугІлъиялъеги бегъулев гъечІо, «*фасикъ*» абураб цІарги досие щолеб буго. Зина гъабуралде яги гъабурасде рогъо баниги, гъев чи, имамасда берцин бихъухъе, тагІирниги къабичІого толевги гъечІо, гъеб зина гъаби халкъалда гъоркъоб машгъурлъараб гъечІони. Ай, «машгъурай яги машгъурав вугони зина жинца гъабурай яги гъабурав, гъазде рогъо баялдалъун тагІирцин гъабулари», – абураб магІна.

Свалат-салам лъеяв Аварагас бицухъе: «ТІадегІанав Аллагъас инсанасе, *хІаббатусавда*^[1], хвел тун батІаял

---

[1] Ганзиралъул мугъ.*

киналниги унтабазе дарулъун гъабун буго». Гьалдаго релъьон, ТІадеГІанав Аллагъас, ширк тун батІаял, кигІан чІахІиялниги мунагъазе дарулъун тавбоги къун бугелъул, къураб нигІмат босизе лъалеллъун гъареги ниль киналго!

ويجوز للمقذوف أن يعفو عن حد القذف قبل أن يشهد الشهود ويثبت الحد والإمام أيضا ويحسن منه أن يحمل المقذوف على كظم الغيظ ويقول له أعرض عن هذا ودعه لوجه الله قبل ثبوت الحد فإذا ثبت لم يكن لواحد منهما أن يعفو لأنه خالص حق الله تعالى ولهذا لم يصح أن يصلح عنه بما. «روح البيان» ص ١١٨ ، ج ٦

Зинаялдалъун жинде рогъо баралъе яги барасе бегъула жинца рогъо баралдаса яги барасдаса тІаса лъугъинеги, жинца рогъо барасе нугІзабаз нугІлъьиги гъабун, хІад къаби тІад чІезегІан себе. Ва гъединго имамасеги бегъула, гъесиеге рекъараб буго жинде рогъо барай яги барав, гъеб рогъо баялъул цинги къулчІун, ай гъебги хІехъон, жинца рогъо барав тІаса лъугъун теялде гъесизе гъавизе, «Мун гъеб хІад къабизе гъабиялдасаги вусса, дуца гъадав чиги живго те, ГІицІго ТІадеГІанав Аллагъасе гІоло», – абун насихІат-вагІза гъабиялдалъун. НугІзабаз нугІлъьиги гъабун, хІад къабиги тІадчІун хадусайин абун, жинде рогъо барасул яги имамасул эхтияр гъечІо тІаса лъугъун тезе, яги кинаб букІаниги бигъалъьи гъабизе. Масала, боцІималги къун рекъел гъабизе, яги хІадалъул къадар дагъ гъабизе. НугІзалги чІун тІалъун хадуб, хІад бацІцІадаб БетІергъан-Аллагъасул хІакъ букІиналъе гІоло, хІад къабизе ккола, тІокІаб нух гъечІо.

إذا قذف الصبيّ أو المجنون امرأته أو أجنبية فلا حد عليهما ولا لعان لا في الحال ولا إذا بلغ أو أفاق ولكن يعذران تأديبًا. «روح البيان»

Балугъалде вахинчІев чияс яги мажнунас жиндир чІужуялде яги батІаяй чІужугІаданалде зина гІунтІизабун рогъо бани, гъев кІиясдаго хІад къабизе тІалъуларо. Ай, батІаяй чІужугІаданалде рогъо бани – хІадги, жиндирго чІужуялде бани – лигІанги тІалъуларо [лигІаналъул магІна хадуб бачІина]. Гъеб рогъо бараб хІалалъулъ букІа, яги мажнунаса – вигъиндал, гъитІинав чияса – балугълъидалги, батІалъи гъечІо. Ай, кинасаги хІад къабуларо. Кинниги адаб манлъи мурадалда, тагІзир гъабила.

ولو قذف شخصاً مراراً فإن أراد زنية واحدة وجب حد واحد وإن أراد زنيات مختلفة
كقوله زنيته يزيد وعمرو تعدد لتعدد اللفظ

Зинаялдалъун цо чияс тІатІалаго рогъо бани, гъесул гъелдасан мурадги бугони цохІого зина такрар гъаби, гъев чияса цо хІад къабила. Гъев чияс рани батІа-батІаял рогърал, масала: «дуца зина гъабуна Зайдгун ва Памрогун», – абун, хІад къаби такрар гъабила рогъо бай такрар гъабиялда рекъон. Ай, кІиги батІайиса рогъо бани, кІиги хІад къабила, лъабго батІайиса бани, лъабго хІад къабила.

Свалат-салам лъеяв Аварагасги кутакалда къвакІизе гъабун, бусурбабазул гІайибал ралагъун хадур лъугъунез-дехун гъадин абун:

وقد شدد النبي ﷺ على من يتبع عورات المسلمين ويفشي أسرارهم فقال: ((يا معشر من آمن بلسانه ولم يؤمن قلبه لا تتبعوا عورات المسلمين فإنه من يتبع عوراتهم فضحه الله يوم القيامة على رؤوس الأشهاد)). «روح البيان» ص ١١٩ ، ج ٦

«Ва гъал кІал-мацІалдалъун иман лъурал, ракІаз иман лъечІел гІадамал! Нуж бусурбабазул гІайибал, гІузраби ралагъун, хадур лъугъунге, ножоца гъезул бальголъаби къватІир чІвайзеги гъаруге. ХІакълъунго, ТІадегІанав

Аллагъас бусурбабазул гІайибал ралагъун хадув лъугъарав, гъезул балъголъаби къватІир чІвайзе гъарурав чи Къиямасеб къоялъ халкъалда цева къватІив чІвайзе гъавула», - ян. Цойги хІадисалдаги абулеб буго свалат-салам лъеяв Аварагас:

قال ﷺ: ((من ستر على مسلم ستر الله عليه في الدنيا والآخرة))

«Щив чи вугониги дунялалда жинца бусурманчиясул гІайибал рахчун, ТІадегІанав Аллагъас гъев чиясул гІайибал рахчула дунялалдаги ахираталдаги», - ян. Бусурбабазул гІайибал рахчулездаса гъареги ниль БетІергъан-Аллагъас! Амин!

ЛИГІАНАЛЪУЛ БАЯН

Хадусеб аяталдаги абулеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَشَهَدَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ﴾ ﴿٦﴾ النور: ٦

«Гъел бихъинал, жедеца жедер руччабазде [ай лъудбузде] зинаялдалъун рогъо барал, «дуца зина гъабуна», яги «дида мун зина гъабула йихъана», – абун, гъеб жедеца бараб рогъо ритІухъ гъабун нугІлъи гъабулел нугІзалги жедее гъечІел, жалго горони, гъезул щивасул нугІлъи буго ТІадегІанав Аллагъасул цІаралда жив ункъго нухаль гъеди, “дун битІараб бицунездаса вуго”, – абун».

ХІасил, цо чияс жиндир лъадиялде зинаялдалъун рогъо бани, [ТІадегІанав Аллагъасда аскІуб] шаргІалда гъеб рогъо бай хІакъаб букІин чІезе ккани, гъев чиясул вукІине

ккола гъеб жиндир раґи, ай чЈужуялде роґо бай хІакъаб буго абун нугІљи гъабулев ункъго нугІ. Жиндир чЈужуяль зина гъабуна абун нугІљи гъабулев ункъго нугІ кисаха валаґбилев? Гъел нугІзал гъечІел мехалда, гъев рос, ункъавго нугІасул бакІалда ункъго нухаль гъедизе ккола ТІадеґІанав Аллаґъасул цІаралдалъун, «дун битІараб бицунездаса вуго», – абун.

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَالْخَمْسَةَ أَنْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكٰذِبِينَ﴾ النور: ٧

«Жинца жиндир чЈужуялде зинаялдалъун роґо барав рос, себе рехсохъе, ункъго нухалда гъедун хадув, шуабизеги гъедила: “Аллаґъасул наґІана щваги дие, дун гъереси бицунездаса ватани” – абун». Гъаб щуабилеб гъедиялде абула «*лиґІан*» абун. Гъаб куцалда щуго нухаль рос гъедиялдалъун гъесул лъади гъесдаса ятІалъула, гІумрояльго тІад юссине гъайize бегулареб ятІалъияль. ЦІар тІамизеги кколари. Зинаялъул хІад, ай чІимих речІІун чІвай чЈужуялдаги тІалъула, гъейги гъедичІони.

Хадусеб кІуго аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَيَذُرُوا عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكٰذِبِينَ﴾ وَالْخَمْسَةَ أَنْ غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ﴾ النور: ٨ - ٩

«ЛигІаналдалъун росги гъедун, зинаялъул хІад тІалъарай чЈужуялдаса гъеб хІад тІаса уна, росго гІадин: “Дица [ТІадеґІанав] Аллаґъасул цІаралдалъун гъедун нугІљи гъабула дир рос гъереси бицунездаса вуго” – абун ункъго нухаль гъедизеги гъедун, щуабилеб нухалда *лиґІаналдалъун*:

“Аллагъасул щцин бахъин щваги диде дир рос битІараб би-
цунездаса ватани” – ян абиялдалъун».

Рехсараб куцалда зинаялдалъун рогъо баялгье бугеб
хІукму баян гъабун хадуб, ТІадегІанав Аллагъас, хал-
кълда Жиндир бугеб гурхІел-рахІмо бицун, хадусеб ая-
талда абубеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ، وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ﴾ النور: ١٠

«[ТІадегІанав] Аллагъасул гурхІел, рахІмат-цІоб
букІун горобани, ва гьал гІадамал, лъалаан ножода [ай,
нуж дунялалдаго гІазаб гъабун къватІир чІвайзе гъа-
рилаан]. Ва гьединго ТІадегІанав Аллагъ вукІун горев
аниги, маГісиятаздаса руссун тавбо гъабуразде Жив вуссу-
невлъун ва тавбо къабул гъабулевлъунги, ва хІакълъунго,
Жив Жиндир шаргІалгъуль [ай рос-лъадиялда гъоркъоб
лигІаналдалъун] Жиндие бокъухье хІукму гъабулев-
лъунги вукІун горев ани».

ولا يصح اللعان إلا عند الحاكم أو نائبه ويغلب اللعان بأربع أشياء: بتعدد الألفاظ
وبالمكان وبالزمان وأن يكون بمحضر جماعة من الناس. وأما تعدد الألفاظ فيجب
ولا يجوز الإخلال بشيء منها . وأما المكان فهو أن يلاعن في أشرف الأماكن فإن
كان بمكة فبين الركن والمقام وإن كان بالمدينة فعند منبر النبي ﷺ وفي سائر البلاد
في الجامع عند المنبر وأما الزمان فهو أن يكون بعد العصر وأما الجمع فأقله أربع
والتغليب بالجمع مستحب فلو لأعَنَ الحاكم بينهما وحده جاز وفي التغليب بالزمان
والمكان قولان. «خازن» ص ٣١٨ ، ج ٣

ЛигІан, ай *лигІаналгъул* хІукмаби рильлъанхъизе
гъаризе бегъуларо хІакимасда яги хІакимасул набасда
асКІоб горони. *ЛигІан* къвакІизе гъабила ункъго жоЯл-

далъун: лигІаналъул абулел рагІаби, гьоркъобе батІаяб рагІи беччайчІого, цуцада хурхине гьариялдалъун^[1], бакІалъул рахъалъ, заманалъул рахъалъ, ва жамагІат гІахъал гьабиялъул рахъалъ. *ЛигІаналъул* рагІаби цуцада хурхине гьарун тІатІалаго абийин абун, тІадаб буго^[2]. БакІалъул рахъалъин абун, *лигІан* гьабила бакІалъул бищун хирияб бакІалда. Маккаялда *лигІан* гьабулеб бугони, рукнуялдаги, ай хІажарул асвадалдаги, Ибрагъимил ﷺ макъамалдаги гьоркъоб гьабила. Мадинаялда *лигІан* гьабулеб бугони, свалат-салам лъеяв Аварагасул минбаралда аскІоб гьабила. Цогидал бакІазда масжидужамигІалъуб минбаралда аскІоб гьабила. Заманалъул рахъалъин абун, *лигІан* бакъанил какалда хадуб гьабила. ЖамагІат гІахъал гьабиялъул рахъалъин абун, бищун дагъав ункъго чи вуго. *ЛигІан* жамагІаталда себе гьаби суннатаб буго. АскІов чиги гьечІого, рос-лъадиялда гьоркъоб хІакимас *лигІан* гьабуниги бегъула.

ЛигІан гьабизе заманги бакІги хирияб тІаса бищиялъулъги кІиго къавло буго. Ай, хирияб бакІ ва заман тІаса бищизе ккела абурабги, бищичІониги бегъила абурабги.

وإذا أراد الإمام أن يلاعن بينهما بدأ بالرجل وبقيمه ويلقنه كلمات اللعان... الخ

Имамас рос-лъадиялда гьоркъоб *лигІан* гьабулеб мехалда, росасдасан, ай бихъинчиясдасан байбихъила. ТІадеги вахъине гъавун, имамас гьесда талкъин гъавун, лигІаналъул калимаби манлъила. Зина жинде гІунтІизе гъабурав чи баянго лъалев вугони, досул цІарги абила, ай «зина пуланав чиясулгун гъабуна», – абун. ЧІужуялъул ургъиб яги себе лъимер бугони, «гъеб лъимер зинадукъа

[1] Ай, щуго нухалъ тІатІалаго гьедиялдалъун, себе рехсохъе.*

[2] Ай, щуго нухалъ гьедизе ккола, гьелдаса камизеги бегъуларо.*

буго, дидасан гъечІо», - янги абила. Ай, гъедин мухІканго гъабила лигІан. Имамас талкъинги гъабичІого, гъевги гъечІого жинцаго лигІаналъул калимаби абуні, гъеб хІисабалда лъоларо, ай гъедин бегъуларо.

ХІасил, цебе рехсохъе лигІангун цадахъ жив ункъго нухалъ гъедиялдалъун, рос хІад къабиялдаса хвасарлъана. Пумроялъго тІад юссине гъайизе хІарамаб хІарамлъиялъ чІужуги ятІалъана. ЧІужуялда зинадул хІад, ай ражмоги тІалъана. Гъанжи, росго гІадин, чІужуги гъедана ункъго нухалъ, щуабизе: «Росас бицунеб битІараб батани, Аллагъасул ццин бахъин щваги дие», - янги абун. Гъалдалъун гъайги хвасарлъана ражмо гъабиялдаса, ай чІимих речІчІун чІиваялдаса. ХІасил, кІиялго хвасарлъана дунялалъул гІазабалдаса.

Гъанжи хал гъабе, хириял бусурбаби, гъел кІиязулго цоял гъересиял рукІинги жинда лъалаго, бокъараб иш бокъухъе Жинца гъабизе сунцаго Жив гІажиз гъавуларев, хІалкІолев вукІингун цадахъ, ТІадегІанав Аллагъас Жиндир лагъзадеріда тІад билълъанхъизе гъабула бугеб, гъезие шаргІлъун лъураб, гъезие зулмулъун гъечІеб, битІараб, хІакъаб хІукмуялъул.

Цо чияс цо пуланай чІужуялде яги цо пуланав чиясде зинаялдалъун рогъо бани, гъеб жинца бараб рогъо ТІадегІанав Аллагъасда аскІоб битІараб, хІакъаблъун чІезе ккани, гъев чиясул вукІине кколев вуго ункъго нугІ, гъесул рагІи ритІухъ гъабун, нугІлъи гъабулев. Ай, гъев чиясда зина гъабула мухІканго бихъун букІаниги, гъесул нугІзал гъечІони, гъев чиясул нугІлъи ТІадегІанав Аллагъасда аскІоб гІолеб гъечІо. Гъесда хІадги къабулеб буго ункъого тІил. Гъадианаб гІадлоги гъабичІого реччан таралани, цоцаде рарал рогъраца халкъалда гъоркъоб кигІан гІемер

тушманлъи, питнаби ккелаан. Зина гъабула вихъарав чи яги чIужугIадан, лъида ратаниги, кир ратаниги, чIваян абун букIарабаниги, гъебго питна букIинароанищ? Гъединлъидал, БетIергъан-Аллагъас инсанасул къадро цIуниги, гIадлоги, рахIмоги, – кинабго рекъезе гъабун буго. ГъечIеб жо буго нелъеда шаргI лъай ва лъаралда гIамал гъаби.

Рехсарал аятал рештIиналъе ккарал сабабазда тIасан биценал батIа-батIайуса руго. Гъале гъезул цояб:

قال ابن عباس رضي الله عنهما: لما نزل قوله تعالى: ﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ﴾ قال عاصم بن عدي الأنصاري: إن دخل رجل منا بيته فرأى رجلا على بطن امرأته فإن جاء بأربعة رجال يشهدون بذلك فقد قضى الرجل حاجته وإن قتله قتل به وإن قال وجدت فلانا مع تلك المرأة ضرب وإن سكت سكت على غيظ اللهم افتح. وكان لعاصم هذا ابن عم يقال عويم وكان له امرأة يقال لها خولة بنت قيس فأتى عويم عاصما فقال: لقد رأيت شريكا بن السمحاء على بطن امرأته خولة فاسترجع عاصم وأتى رسول الله ﷺ فقال يا رسول الله ما أسرع ما ابتليت بهذا السؤال في أهل بيتي فقال رسول الله ﷺ: ((ما ذاك؟)) والقصة بالتمام في «روح البيان» ص ١٢٠ ، ج ٦

Ибну-ГIаббасидасан [رضي الله عنهما] бицана: «РацIцIадал руччабазде [яги бихъиназде] зинаялдалъун жинца рогъо барав чиясе бугеб хIукмуялъул хIакъалъулъ аят рештIиндал, ансараздасан ГIасим абурав асхIабас ﷺ абунa: «Нелъер цояв жиндирго рокъове лъугъиндал, жиндаги вихъидал жиндир чIужуялда тIад батIаяв чи, гъеб хIакъ гъабизе ункъго нугIищха валагъизе кколев? НугIзал ралагъизе ани, гъелги рачун вачIинелде дов чи ун ватулев, нугIзал ралагъизеги инчIого дов чи чIвани, досде данде дунги чIвалев. Дида пуланав чи гъей чIужуялда аскIов ватанин абуни, хIад къа-

булеб? ВуцІцІун чІани, цинги кьулчІун чІезе кколев? Я дир Аллагь! Гьаб хІукму рагье», ай баян гьабе.

Гьев Пасимил вукІана вацасул вас, Пувайм абун. Гьесул лъадиги йикІана, Къайсил яс Хавлат абун. Гьев Пуваймица бицана Пасимиде, аскІовеги вачІун: «Дида дир чІужуялда тІад вихъана СахІмаил вас Шарик», – абун. Цинги Пасим ана свалат-салам лъеяв Аварагасухье ва абун: «Ва Аллагьасул Расул, дун духье вачІине хехдаризе гьавуна цо суалалъ». «Щиб суал гьеб?» – абун свалат-салам лъеяв Аварагас абидал, бицана Пасимица Пуваймица жиндие бицараб хабар. Ай, гьеб ишалъе бугеб хІукму лъай тІалаб гьавуна. Свалат-салам Аварагас Пуваймги Хавлатги – кІиялго ахІана ва Пуваймиде абун: «Мун ПІадегІанав Аллагьасдаса хІинкъа дурго чІужуялълул хІакълълулъ, дуца гьелде рогъоги баге», – абун. Пуваймица жавабги гьавуна: «Я Аллагьасул Расул! ХІакълълунго, дида Шарик гьалда аскІов вихъана. Дун гьалда аскІов къайЧІого ункъго моцІ буго, гьалда ургьиб лъимерги буго дун горесдасан», – абун. Гьанжи свалат-салам лъеяв Аварагас абун Хавлатидехун: «Мун Аллагьасдаса ﷺ хІинкъа, дуца бицинеги бицунге дуцаго гьабураб жо горони», - ян. Хавлатица жавабги гьавуна гьадин: «Я Аллагьасул Расул! Пувайм вуго шакдарулев чи. Гьасда Шарик вихъана дидехун валагьун халатго хабар бицунев. Гьеб шакдариялъ вачана гьев диде рогъо баялдеги», – абун. Гьеб мехалда рештІана жедерго руччабазде зинаялдалълун рогъо баялълул хІукму баян гьабун рехсараб аятги. Цинги свалат-салам лъеяв Аварагас амро гьабун как ахІана, жамагІат гьабун бакъанил какги бана. Цинги абун свалат-салам лъеяв Аварагас Пуваймиде: «ТІаде вахъа ва дуца абе:

(أشهد بالله أن خولة لزانية وأني لمن الصادقين)

«Дица, ТпадегІанав Аллагъасдалъун гъедун, нугІлъи гъабула, хІакълъунго Хавлат зина гъабурай йиго, ва дунги битІараб бицунездаса вуго», – абун». Гъедин ПУваймги гъедана. КІиабизеги гъедана гъадин:

ثم قال: (أشهد أني رأيت شريكا على بطنها وأنى لمن الصادقين)

«Дица, Аллагъасдалъун ﷺ гъедун, нугІлъи гъабула: дида Шарик вихъана гълда тІад, ва дун битІараб бицунездаса вуго», – абун. Лъабабизе гъедана:

ثم قال في الثالثة: (أشهد بالله أنها لحبلى من غيري وأنى لمن الصادقين)

«Дица, Аллагъасул цІаралдалъун гъедун, нугІлъи гъабула: гълъул ургъиб бугеб лъимер дун горесдасан буго, ва дун битІараб бицунездаса вуго», – абун. Ункъабилеб нухалъги гъедана:

ثم قال في الرابعة: (أشهد بالله أنها لزانية وأنى ما قربتها منذ أربعة أشهر وأنى لمن الصادقين)

«Дица, Аллагъасул цІаралдалъун гъедун, нугІлъи гъабула: гълъи зина гъабурай йиго, ва дун гълда аскІове къайчІого ункъго моцІ буго, дун битІараб бицунездасаги вуго», – абун. Щуабилеб нухалъги абун:

وقال في الخامسة: (لعنة الله على عويم) يعني نفسه (إن كان من الكاذبين)

«ТпадегІанав Аллагъасул нагІана щваги ПУваймие [ай жиндие] жив гъереси бицунездаса ватани», - ян.

Гъанжи свалат-салам лъеяв Аварагас ПУвайм гІодов чІезе гъавуна ва Хавлат тІаде яхъине гъаюна, гъейги гъедана:

(أشهد بالله ما أنا بزانية وأن زوجي لمن الكاذبين)

«Дун ТпадегІанав Аллагъасул цІаралдалъун гьедула: дун зина гъабурайлъун гъечІо, ай дица зина гъабичІо, ва дир рос гъереси бицунездаса вуго». Ай, гъес бицунеб рагІи гъереси буго абун. КІиабилеб гъаялъулъги абун:

وقالت في الثانية: (أشهد بالله ما رأى شريكا على بطني وإنه لمن الكاذبين)

«Дун ТпадегІанав Аллагъасул цІаралдалъу гьедула: гъесда [ай, дир росада] Шарик дида тІад вихъичІо, ва гъев гъереси бицунездаса вуго», – абун. Лъабабилеб гъаялъулъги абун:

وقالت في الثالثة: (أشهد بالله ما أنا حبلی إلا منه وإنه لمن الكاذبين)

«Дун ТпадегІанав Аллагъасул цІаралдалъун гьедула: дир ургъиб бугеб лъимер гъев горесдасан гъечІо [ай гъесдасан буго], ва гъев гъереси бицунездаса вуго», – абун. Ункъабилеб гъаялъулъги абун:

وقالت في الرابعة: (أشهد بالله ما رأني على فاحشة وإنه لمن الكاذبين)

«Дица, ТпадегІанав Аллагъасул цІаралдалъун гьедун, нугІлги гъабула: дун гъасда [ай росада] киданиги зина гъабула йихъичІо, ва гъев гъереси бицунездаса вуго», – абун. Щуабилеб нухальги абун:

وقالت في الخامسة: (غضب الله على خولة إن كان عويم من الصادقين في قوله) ففرق

النبي ﷺ بينهما وقضى أن الولد لها ولا يدعى لأب. «روح البيان» ص ۱۲۰، ج ۶.

«ТпадегІанав Аллагъасул ццин бахъин щваги Хавлатиде, Пувайм жинца балеб рогъоялъулъ витІарав ватани», - ян.

Ибну-Габбасидасан бачIараб цойги риваят:

عن ابن عباس رضي الله عنهما أن هلال بن أمية كذب امرأته عند النبي ﷺ بشريك بن سمحاء ، فقال النبي ﷺ: ((البينة أو حد على ظهرك)) فقال: يا رسول الله ﷺ إذا رأى أحدنا على امرأته رجلا ينطلق يلتمس البينة فجعل النبي ﷺ يقول: ((البينة وإلا حد على ظهرك)) فقال هلال : والذي بعثك بالحق إني لصادق ولينزلن الله ما يبرئ ظهري من الحد فنزل جبريل وأنزل عليه ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ ﴾ فقرأ حتى بلغ ﴿ إِنَّ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴾ ... الخ . والقصة بالتمام في «تفسير ابن كثير» ص ٢٦٧ ، ج ٣

Умаятил вас Гьилал абурав асхIабас жиндир чIужуялде зинаялгьул рогьо бана свалат-салам лъеяв Аварагасда аскIоб, Шарик бину СамхIаилгун зина гьабуна абун. Цинги свалат-салам лъеяв Аварагас гьесда абун: «НугIзал, яги дур мугьалда хIад», ай «НугIзал чIезе гьаре, гьаричIони, дуда хIад кьабила». Гьанжи Гьилалица абун: «Я Аллагьасул Расул! Нежер цоясда вихьарав мехалда жиндир чIужуялда тIад батIаяв чи, нугIзал ра-лагьизейищ гьев ине кколев?» Свалат-салам лъеяв Аварагас, такрар гьабун, абун: «НугIзал, яги дур мугьалда хIад», – абун. Цинги Гьилалица абун: «Мун авараглъун витIарав АллагьасхIаги, дица битIараб бицуна буго, ва БетIергьан-Аллагьас дир мугь хIадалдаса цIунизе буго», – абун. Цинги рештIана рехсараб, росас зинаялдалгьун рогьо байдал бугеб хIукму баян гьабун, аят. Гьанжи свалат-салам лъеяв Аварагас ахIана Гьилал ва гьесул чIужу, кIияздего вуссун, абун: «ХIакълъунго, тIадегIанав Аллагьасда лъала нуж кIиязулго цоял гьересиял рукIин, ножор цояс тавбо гьабизе гьечIищ?». ХIасил, Гьилал ﷺ гьедана ункьабго нухаль, щуабизе – лигIанги гьабун. Хадуй, тIадеги яхьун, чIужуги гьедана ункьабго нухаль, ай росас би-цунеб гьереси гьабун. Щуабизе гьедулеул гьей кку-

бадана, кІалдиб маці бан лъугъана. АскІор рукІаразда гъей мукІурлъизехъин йигинги ккана. Кинниги, мукІурлъизе кІвечІо, дица дирго къавм къватІиб чІвайзе гъабилароянги абун, щуабизеги гъедана.

ففرق رسول الله ﷺ بينهما وقضى أن لا يدعى ولدها لأب ولا يرمى ولدها ومن رماها أو رمى ولدها فعليه الحد وقضى أن لا يبيت عليه ولا قوت لها من أجل أنها يفترقان من غير طلاق ولا متوفى عنها. «تفسير ابن كثير» ص ٢٦٧ ، ج ٣

Цинги свалат-салам лъеяв Аварагас гъел ратІа гъаруна, гъезие хІукмуги къотІана: лъимаде инсул цІаралдалъун ахІунгутІизе, лъимаде рогъо бангутІизе, ай зинадукъа абун. Эбелалде [ай, зина гъабурай] яги лъимаде рогъо бани, гъев чиясда хІад къабизеги. Ва гъединго хІукму къотІана, Гъилалица ﷺ гъельие жаний чІезе рукъ ва къут къунгутІизе, ай хІукму къотІана къезе ккун гутІиялда, гъезул ратІалъи цІар тІамиялдалъун яги рос хвеялдалъун гъечІольиялъе гІоло. Ай, лъади ятІалъи букІуна цІар тІамиялдалъун яги рос хоялдалъун. Гъаб кІиябго гІиллялдалъун ятІалъарай чІужугІаданалъе рукІунел, гъаризе тІадал жалаздаса гъей махІрум гъаюна.

ГІАИШАТИДА (Р.Г.) БУГЪТАН ЛЪЕЯЛЪУЛ БАЯН

Гъал хадур рачІине ругел аятал, Аллагъ жинда разилъаяй свалат-салам лъеяв Аварагасул лъади, Аллагъ жинда разилъаяв Абубакар-асхІабасул яс ГІаишатил, ай гъелда бугътан лъеялълул хІакъалълулъ рештІарал руго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ لَا نَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ مَا أَكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ ﴿١١﴾ النور: ١١

«ХІакълъунго, [свалат-салам лъеяв Аварагасул лъади, Аллагъ жинда разилъаяв Абубакар-асхІабасул, Сиддикъасул яс Садикъат, Аллагъ жинда разилъаяй] ГІаишатида гъечІеб бугътан лъун, къабихІаб, нахъегІанаб гьересигун жал рачІарал гІадамал, ва иман лъурал муъминзаби, гълел ножодаго жанисан цо къокъа буго. Ножода рақІалде ккоге [ва гъав МухІаммад авараг, Абубакар, ГІаишат, Сафван ва гъеб квеш бихъарал, ай гъеб захІмалъарал муъминзаби] гъеб бугътан лъей ножое квешаб жойилан. Гъедин горо. Гъеб ножое лъикІаб буго». Гълълъл ругел лъикІлъабаздаса ккола: муъминзабазул эбел – ГІаишатил [رضي الله عنها] яцІалгьи бихъизе гъаби; ТІадегІанав Аллагъас гъей ГІаишат ещун, кІодо гъаюн аятал рещтІин; гъеб бугътан лъеялдалъун гълелъие бугеб кІудияб ажро-кири; муъминзабазе кантІизе вагІза; гълелда бугътан лъуразе бугеб гІазаб.

Аяталъл хадусеб: «ГІаишатида [رضي الله عنها] гъеб къабихІаб бугътан лъун, гьересигун рачІаразул щивав цоясе буго жив гълелълълъе лъугъиналда рекъараб мунагъ, гълелда дандбитІун – гІазаб. Гъеб бугътан лъеялгъе бетІерлгьи жинца гъабурав, ай бищунго цІакъ гълелъие жигар бахъарав чиясе буго дунялалда гІазаб, ай хІад къаби, ахираталда – жужахІ». Гъев чиги вукІана мунафикъзабазул бетІер ГІабдула бину Убаю.

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ

مُبِينٌ ﴿١٢﴾ النور: ١٢

«[Аллагъ разилъаяй] ГІаишатида бугътан лъеялъл хабар ножода рагІараб мехалда, ва гълел муъминзаби, бихъинал ва руччаби, ножода рақІалда ккарабани ножорго нафсазе лъикІаб [ай гъеб хабаралде гъорлъе лъугъинчІого],

ножоца гьѣб борцарабани ножорго нафсазда, ай ножодаго барабани гьадаб рогьо, рекъон букІинаандай абун. Но- жодего байзе гьѣб рогьо рекъараб батичІони, муъминза- базул эбел – Гаишат гьѣб рогьо байчІого тезе цІакъго рекъарай ва яцІадай йиго. Гьединлъидал ножоца, ай муъ- минал бихъиназ ва руччабаз, абун букІарабани гьѣб хабар баянаб гьѣреси буго абун». Мисал:

روي أن امرأة أبي أيوب قالت له: أما تسمع ما يقول الناس في عائشة رضي الله عنها؟ قال: نعم وذلك الكذب أ كنت فاعلة ذلك يا أم أيوب؟ قالت: لا والله ، قال: فعائشة والله خير منك . («صفوة التفاسير»)

Абу-Аюб ансариясул ﷺ чІужуялъ абуна гьѣсда: «Дуда рагІула бугищ гІадамаз Гаишатил хІакъалъулъ шиб абула бугѣб?» Гьас жавабги гьабуна: «РагІана, гьѣб хабар – гьѣреси буго. Мун йигищ гьѣдинайлъун [ай зина гьабу- лейлъун]?» Гьалъги жаваб гьабуна: «ГьѣчІо, валлагъи» – абун. Цинги гьасги абуна: «Гаишат, валлагъи, дудаса лъикІай йиго», – абун.

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿تَوَلَّوْا جَاءُ وَعَلَيْهِ بِأَرْبَعَةٍ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ﴾ ﴿١٣﴾ النور: ١٣

«Аллагъ разильяай Гаишатида бугътан лъурал чагІи рачІарал ани, гьѣб жедеца бицунеб хабар ритІухъ гьабун, ункъго нугІги вачун. Гьел нугІзал гьезул гьѣчІел мехалда, гьел ГадегІанав Аллагъасда аскІор [ай Досул хІук- муялдаги шаргІалдаги рекъон] гьѣресичагІи рукІуна». ХІасил, ГадегІанав Аллагъас бадибчІвай гьабубеб буго гьѣб гьѣресияб хабар жедеда рагІарал муъминзабада, гьѣлде инкар квѣчІого гІадрекъон чІунилан.

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ ﴿١٤﴾ النور: ١٤

«Тіадегіанав Аллагыасул рахІмо-ціоб букІун горібани, гьєб харбилъе лъугъарал гІадамал, ножоде щвелаан дунялалдаги ахираталдаги кІудияб гІазаб». Ай, дунялалда – хІад къабун хІакъир гъариялдалъун, ахираталда – жужахІалъул ціаялдалъун.

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِالسِّنِّتِمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ﴾ ﴿١٥﴾ النور: ١٥

«Ножоца гьєб хабар ножорго маціаздалъун, цояз цоязде ціехон, цуцаде бицун, гІадамазда гъоркъоб тібитІизе гъабулелъул, ва ножор кІалаздалъунги абулелъул ножодаго хІакъикъат лъалареб жо, ножода ракІалдеги кколеб буго гьєб ціакъго бигъаяб, дагъаб, мунагъго букІунареб жоян, хІакъикъаталда, Тіадегіанав Аллагыасда аскІоб жибги букІун бугеб хІалалъ кІудияб мунагълъун».

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ﴾ ﴿١٦﴾ النور: ١٦

«Гьєб гъересияб хабар рагіараб мехалда ножоца абун букІарабани, ва Тіадегіанав Аллагыасдеги, Аллагыасул Аварагасдеги, Къиямасеб къоялдеги иман лъурал бихъинал ва руччаби, авалалдаго гьєб хабаралде инкар гъабун: “Не-

лъеда рекъараб гъечІо гъеб хабар бицун кІалъайзего. СубхІаналлагъ! Свалат-салам лъеяв Аварагасул агълоялде гъединаб къабихІаб рогъо гІунтІизе гъаби бегъулеб жойиш бугеб? Гъеб буго кІудияб бугътан!»».

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿يَعْظُمُكُمْ اللَّهُ أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ النور: ١٧

«ТпадегІанав Аллагъас ножое вагІза гъабулеб буго, ва гъеб ГІаишатил хІакъалгъуль харбилгъе лъугъарал, гъединаб харбилгъе нуж гІумроялгъо лъугъунгъен. [Ай, ножое хІарам гъабулеб буго, нуж нахъчІвалел руго гъединаб хабар бициналдаса ва бицунезухъ гІенеккияддаса]. Нуж ратани ТпадегІанав Аллагъасдаги, Аллагъасул Аварагасдаги, Къи-ямасеб къоялдаги божулел, иман лъолеллгъун».

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَيَبِّئُ اللَّهُ لَكُمْ الْأَيَّاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ النور: ١٨

«ТпадегІанав Аллагъас ножое баянги гъарулел руго амро-нагъюялгъуль, шаргІалгъул ахІкамал [ай хІукмаби] ва берцинал адабал, ножоца къабул гъабизелгъун. ТпадегІанав Аллагъ кинабниги махлукъаталгъул загъириял ва батІиниял [ай тІатун гъарулелги ва балгъо гъарулелги] пиша-гІамалал, ахІвалал лъалев, киналниги афгІалазуль Жиндие бокъухъе хІукму гъабулев вуго».

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُجِبُونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ ءَامَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ النور: ١٩

«ХІакълъунго, гьел гІадамал, жедее бокълел рацІадал муъминзабазулъ [ай гьезда тІасан] къабихІал харбал халкъалда гьоркъор тІиритІизе гьаризе, – гьезие буго унти цІакъаб кутакаб гІазаб: дунялалда – хІад къабиялдалъун, ахираталда – жужахІалъул цІаялдалъун. ТІадегІанав Аллагъ, загъириял ва батІиниял умурал [хасго ГІаишатида ва Сафванида тІасан гьеб хабар тІибитІизе гьабизе бокъи] гьезул рекІель рукІин лъалев ва гьезда рекъон гьезие жаза гьабулевги вуго. Нуж гьеб лъаларел руго». Ай, БетІергъан-АллагъЖинда лъалев вуго ГІаишатицаги Сафваницаги зина гьабичІеблъи, ножода гьеб лъаларо.

ГІаишатидаги Сафванидаги тІасан гьеб хабар бицарал чагІийин абуні, гьел рукІана мунафикъзабазул бетІер – ГІабдула бину Убаю, Зайд бину РафагІат, МистІахІ бину Асасат, ХІумнат бинту ЖахІш ва гьазие комек гьабуралги. ХІассан бину Сабитин абуні, гьазда гьоркъов вукІинчІилан абунги буго, гьеб гІакълоялдаги рекъола. Щаян абуні, гьев ХІассан вукІана свалат-салам лъеяв Авараг ва гьесул агъло бокълев, гьел рецун шигІраби хъвалев асхІаб ﷺ.

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ، وَأَنَّ اللَّهَ رءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ النور: ٢٠

«ТІадегІанав Аллагъасул цІикІкарал лъикІлъаби, нигІматал ва рахІмат букІун горевани ва, хІакълъунго, ТІадегІанав Аллагъ жедеде рогъо баразе ажро-кири къолев, жедеца рогъо баразул тавбоялдалъун гьеб мунагъ чурулевлъунги вукІун горевани, ножое гІазаб хехго гьабизе букІана».

Аллагъ жинда разилъаяй ГІаишатида ва Сафванида ﷺ зина ГІунтІизе гьабун бугътан лъеялълул бицун хадуб,

ТпадегІанав Аллагъас гьелда хадуб бицунеб буго шайтІанальул нухдасан ине бегъунгутИи ва гьелдаса цІунизе ккей:

قَالَ تَعَالَى: ﴿يَتَّبِعُهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطْوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطْوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ النور: ٢١

«Ва гьал ТпадегІанав Аллагъасдеги Аллагъасул Расуласдеги иман лъурал гІадамал! Нуж шайтІаналда нахърилълъун, гьелъул нухасан унге. Ай, гьеб шайтІаналь ракІалде рехизе гьарулел хивалаздаги, беразда гьаризе берцин рихъизе гьарулел жалаздаги нахърилълъунге! [ШайтІаналь берцин бихъизе гьабуралдаса ккола Аллагъ разилъаяй ГІаишатида ва Сафванида зина гІунтІизе гьабун тІибитІизе гьабураб гьересияб хабарги]. Щив чи вугониги шайтІаналда нахъвилълъун, гьелъул нухдасан ун, хІакълъунго, гьеб шайтІаналь инсанасде амро гьабула, ай гьель рачуна квешаб, къабихІаб, шаргІаль нахъчІвараб, гІакълоялда рекъоларелщинал пиша-гІамалал гьариялде ва кІалаль бициналдеги. ТпадегІанав Аллагъасул рахІмат-цІоб ноное букІун горобани [ай хъвадизе кколеб куц баян гьабиялдалъун, мунагъаздаса тавбо гьабизе тавфикъ къеялдалъун, ва гьединго мунагъаздаса кафаратлъун къабулеб хІадалъул гІорхъи чІезе гьабиялдалъун ва гь.ц.] ножор цохІонигияв мунагъаздаса вацІцІалъизе вукІинчІо киданиги. Кинниги ТпадегІанав Аллагъас вацІцІад гьавула Жиндир лагъзадериде гьорлъан Жиндие вокъарав лагъ [ай Жиндир рахІмат-цІоб тІаде беччан, тавбо гьабиялде кантІизе гьавун, гьелде вачун, цинги гьеб тавбо Жинца къабул гьабун]. ТпадегІанав Аллагъ ножоца кІалаль бицунеб – рагІулев ва ракІалде ккараб – лъалев вуго».

Свалат-салам лъеяв Аварагас абунa:

وفي الحديث: ((إني لأعرف قوما يضربون صدورهم ضرباً يسمعه أهل النار وهم
الهمazon الذين يلتمسون عورات المسلمين ويهتكون ستورهم ويشيعون لهم
الفواحش)) «روح البيان» ص ١٣٠ ، ج ٦

«Дида лъала цо къавм [ай цо къавм буго] жужахІалъурги жодоца жодорго курмузда къабулел, ай курмул рухулел, кутакалда къабиялъ, гъеб къаби жужахІалъул агълоялдаго раГулел. Гъел ккола жодоца гъибат гъабулел, бусурба-базул гІайиб-гІузраби, хадур лъугъун, цІехолел, гъезул балъголъаби къватІир чІвайзе гъарулел, гъезул къабихІал пишаби жедеца халкъалда гъоркъор тІиритІизе гъарулел гІадамал». БетІергъан-Аллагъас цІунаги гъединачал пишаби-гІамалаздаса нилъ киналго!

Цойги хІадисалда абулеб буго:

وفي الحديث: ((أما رجل أشاع على رجل مسلم كلمة وهو منها بريء يرى أن يشينه بها في الدنيا كان حقا على الله أن يرميه بها في النار))

«Шив чи вугоници жинца цо бусурманчиясда тІасан, гъев жиндаса вацІадаб, ай гъев чияс жиб абичІеб цохІо калима халкъалда гъоркъоб тІибитІизе гъабун, ай дос абунаян абун, гъев чи дунялалъул рокъов къватІив чІвайзе гъавун, халкъалда гъев суризе гъави мурадалда, ТІадегІанав Аллагъас тІаде босун буго гъев чи жужахІалъуве рехизе». Воре, бусурбаби, шартІалги тІоран гъабураб тавбоаялъ чурулареб мунагъ букІунгутІи кІочонге, ширк гъорлъа бахъун!

كما في «الكبير»: فالصنيع المذكور من أهل الإفك ليس من صنيع أهل الإيمان فإن
صنيع أهل الإيمان ما قال عليه الصلاة والسلام: ((المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد
بعضه بعضاً))

Аллагъ жедедаса разилъаял Гаишатида ва Саф-
ванида тІасан гьереси бицун бугъган лъей, гъеб халкъалда
гъоркъоб тІибитІизе гъабиги гІадинал пиша-гІамалал има-
налъул агълоялъул кколаро. Иманалъул агълоялъул пиша-
гІамалаздаса ккола свалат-салам лъеяв Аварагас бицараб:
«Муъминчи муъминчиясе, гамачІ-къед, чІало-рахи цуцада
хурхине гъабун, щулаго бараб минаялда релъълъон вуго», –
абун. Ай, иманалъул агълоялъул хасият-гІамал ккола доб
щулаго бараб минаялда релъълъон, цуцаца ккун, цуцаль
рекълъон, цо рукълъул хъизан гІадин рукІин.

Цойги хІадисалда абулеб буго:

قال ﷺ: ((مثل المؤمنین فی تواددهم وتراحمهم كنفس واحدة إذا اشتكى منها عضو
تداعى سائر الجسد بالحمى والسهر)). «روح البیان» ص ۱۳۰ ، ج ۶

«Муъминзабазул мисал буго, жал цуцада гурхІиялъулъ
ва цуцае рокъбиялъулъ, цохІо чиясул гІадаб, жиндир цо лага
унтани, гъеб унтиялъул хІал цогидал лугбаздеги щолеб».

فمن أركان الدين مظاهره المسلمين وإعانة أهل الدين وإرادة الخير بكافة المؤمنین
والذي يود الفتنة وافتضح الناس فهو شر الخلق كالخناس

ХІасил: диналъул арканаздаса ккола бусурбаби цуцазул
хІал цІехон, цуцаль рекълъон, цолъун рукІин, динияб агъ-
лоялъе комек-квербакъи гъаби, ва киналго муъминзабазе,
жиндиего бокълъеб гІадин, лъикІлъи бокъи. Гъедиनाव
чийин абун, жиндие питна багъаризе гъаби, гІадамал
къватІир чІвайзе гъари бокълъев, гъев чи халкъалъул би-
щунго квешав ккола, шайтІаналда релъълъон.

ЩАЙТІАНАЛЪУЛ НУХАЗУЛ ТАЙПАБИ

وفي الآية أمور منها : أن خطوات الشيطان كثير وهي جملة ما يطلق عليه الفحشاء والمنكر ومن جملته القذف والشتيم والكذب وتفتيش عيوب الناس. «روح البيان»

Гъаб ахиралда рехсараб аяталъулъ руго цо чанго умурал, ай нелъеда жал лъайзе кколел жал. Гъездаса ккола, шайтІаналъул *хутІуватал* щал жал кколел нелъеда лъай ва, лъан хадуса, гъездаса цІунизе ккей лъайиги. Гъеб «*хутІуватал*» абураб рагІиялъ гъорлъе рачуна киналниги квешал, какарал, къабихІал, шаргІалъ хІарам гъаруралцинал жал. Масала: рогъо бай, бугътан лъей, гъереси бицин, мацІ гъаби, гІадамазул гІайибал ралагъун хадур лъугъин, гІадамазул бальголъаби къватІир чІвайзе гъари ва гъ.ц. Свалат-салам лъеяв Аварагасги абуна:

وفي الحديث: ((طوبى لمن شغله عيبه عن عيوب الناس))

«Рохел, гІемераб лъикІлъи буго гъев чиясе, жив жиндирго гІайибаз машгъул гъавурав гІадамазул гІайибал цІехеялдаса, гъезда хадув лъугъиналдасаги».

Цойги хІадисалда абулеб буго:

وفي الحديث: ((كلام ابن آدم كله عليه لا له إلا أمرا بمعروف أو نهيا عن منكر أو ذكر الله تعالى)). «روح البيان» ص ١٣١ ، ج ٦

«Адамил лъимадул кинабниги калам гъесие заралалъе батула, лъикІалдалъун амро гъаби, квешалдаса нагъю гъаби ва ТІадегІанав Аллагъ рехсей хутІун». Нелъеего заралалъе батубещинаб калам гъабиялдаса БетІергъан-Аллагъас цІунаги!

وعن بعضهم: خطوات الشيطان الذنور في معصية الله كما في تفسير أبي الليث ... الخ. «روح البيان»

ШайтІаналъул *хутІувата*здаса ккола ТІадеГІанав Аллагъасде ГІасилъи кколеб иш гъабизе назро гъабиги. Масала:

قال مسروق: سأل رجل ابن مسعود رضي الله عنه فقال: إني حرمت أن أكل طعاما وسماه فقال: هذا من نزغات الشيطان كفر عن يمينك وكل. «تفسير ابن كثير»

Цо чияс гъикъун буго Ибну-МасГІудиде رضي الله عنه: «Дица диего хІарам гъабунa цо пуланаб тІагІам кванайзе», - ян, ай кваназе хІалалаб тІагІам. Ибну-МасГІудиде жаваб гъабун буго: «Гъеб шайтІаналъул васвас, ай *хутІувата*здаса буго, гъаялъул кафаратги бахъе, гъеб тІагІамги кванай», – абун.

وقال الشعبي في رجل نذر ذبح ولده: هذا من نزغات الشيطان وأفتاه أن يذبح كبشا. «تفسير ابن كثير»

ШагІабияс абун буго жиндирго вас хъойзе назро гъабурaв чиясул хІакъалъуль: «Гъеб васвас буго», – абун, ва фатва гъабун буго васасул бакІалда куй хъойзе.

ومنها أن أمر التزكية إنما هو إلى الله فإنه بفضلته ورحمته وفق العبد للطاعة والأسباب ولكن لا بد للعبد من أستاذ يتعلم منه كيفيته على مراد الله تعالى وأعظم الوسائل هو النبي عليه الصلاة والسلام ثم من أرشده إلى الله. «روح البيان» ص ١٣٢ ، ج ٦

Рехсараб аяталдасан нелъеда бичІиизе кколелдасан ккола *тазкият*, ай ракІ бацІцІалъиялъул амро ГІицІго ТІадеГІанав Аллагъасдалъун, Досул рахІмоцІубалдалъун букІин, лагъасул къасд-тІалабалда рекъон. Кинниги, лагъасе чара гъечІо гъеб ракІ бацІцІад гъа-

булеб къагІида жинде мангъулев остар гъечІого. Васаи-лазул бищунго кІудияв, тІадегІанавлъун ккола свалат-салам жинда лъеяв нелъер Авараг, гъесда хадур – гъес тІоритІаралги, ай гъесул хулафаал.

وقال شيخ الإسلام عبد الله الأنصاري قدس سره: مشائخي في علم الحديث وعلم الشريعة كثيرة وأما شياخي في الطريقة فالشيخ أبو الحسن الخرقاني فلولا رأيته ما عرفت الحقيقة فأهل الإرشاد هداة طريق الدين ومفاتيح أبواب اليقين فوجود إنسان الكامل غنيمة ومجالسته نعمة عظيمة. «روح البيان»

Шайхул-Ислам Габдуллагъ аль-Ансарияс [قدس سره] абуна: «Дир машаихзаби, ай мугІалимзаби, хІадис-гІилмоялъуль ва шаргІияб гІилмоялъуль, – гъел гІемер руго, амма тІарикъаталъул шайихин абуни дир, Абул-ХІасан аль-Харкъани ккола [قدس سره]. Гъев Абул-ХІасан аль-Харкъани [قدس سره] дида вихъун вукІинчІевани, ай гъев дандчІван вукІинчІевани, дида хІакъикъат лъайзе букІинчІо».

Хал гъабе бусурбаби, гъав кІудияв Шайхул-Исламасул каламалдасан нелъеда бихъулеб буго, хІадис-гІилмоялъул ва шаригІаталъул гІилмоялъул гІалимзаби гІемер рукІунеллъги, гъел ралагъизе, гъел ратизе бигъаго букІунеллъги. Гъелдаго цадахъ, тІарикъаталъул шайихзаби дагъ горони рукІунарел, ратизе захІматал, ратаниги, жедедасан пайда босизе гІемерисеб халкъалда лъаларел рукІунеллъги. КІиабизеги, нелъеда бихъулеб буго хІадисалъул ва загъираб шаригІаталъул гІилмо, кигІан гІемер ва чанго батІа-батІаяздасан цІаланиги, тІобанго гъель гІей гъабулеб гъечІолъги. Масала: дунялалда тІад ругелцинал гІулумал – история, физика, химия, география, алгебра, геометрия – цІаларав профессор-академик вуго ни, гъев чи унтидал тохторасухъе инчІого

Товаларо. Дол гІулумал цІализеги, цІалун хадуса до-
здасан пайда босизеги, бищунго къваригІараб, гьечІого
ресго гьечІеблѳун чорхол сахлѳи букІиналда бан. Гьедин-
лѳидал иршадалѳул агѳло, ай хІакъикъиял, рацІадал
тІарикъаталѳул машаихзаби, – гьел ккола бацІадаб ди-
налѳул церехъаби, ай битІараб шаригІаталѳул нухда халкъ
тІобитІулел имамзаби ва якъин-гІилмоялде нуцІби ра-
гѳулел кІулалги. Гьелъ, инсанун-камил, ай хІакъикъияв
инсан, свалат-салам лъеяв Аварагасул варис, халифа вати,
– гьеб ккола динияб кІудияб бечелѳи, хазина бати ва
гьевгун дандчІвай – кІудияб нигІматги.

МУТАШАЙИХАСУЛ ХІАКЪИКЪАТ БАЯН ГЪАБИ

روي أن رسول الله ﷺ رأى ليلة المعراج نساء بيد كل واحدة منهن مقراض تقرض
صدرها وتقطعه قطعة فسأل جبريل عليه الصلاة والسلام عنهن فقال: هن
اللاتي ولدن أولادا من الرزق مع وجود أزواجهن وأولادهن. «روح البيان» ص ٥٤ ، ج ٢

Свалат-салам лъеяв Аварагасда МигІражалѳул сор-
доялъ цо руччаби рихъана, щиялда кодор кІвекъмаххалгун,
жедецаго жедерго курмул къотІулел. КъотІун хадурги
гьел курмул руссун, кескал гьарулел. «Гьал руччаби шал
кколел?» – абун свалат-салам лъеяв Аварагас гьикъидал,
Жабраил малаикас бицана: «Гьел руго жедеца зинадукъа
лѳимал гьарурал руччаби, жедер россалги росасдасан лѳу-
гьарал лѳималги рукІингун цадахъ», – абун.

قال الشيخ الصفي قدس سره : إن الذين يدعون المعرفة وتمكنهم في مقام الإرشاد
ويراؤون جلبا لحطام الدنيا عذابهم أشد من عذاب هؤلاء النساء سبعين مرة

ТІарикъаталѳул кІудияв шайхас абунa: «Гьел гІадамал,
жедеца магІрифаталда дагІба балел, иршадалѳул макъа-

малдаги жал чІарал, дунялалгъл боцІи-мал бакІариялгъл мурадалда, ай иршадалгъл агъллолгълун жалги гьечІел, гІадамазда бихъизе, рияалгье жеделъ гьечІеб гьунаргун цадахъ пиша-гІамалги хІалтІизе гьабулел, гьел гІадамазе бугеб гІазаб ахираталгъл рокъоб, цебе рехсараб хІадисалда жедер бицен гьабурал руччабазе букІунелдаса лъабкъоялда анцІго нухаль цІикІкІараб буго», – абун. Гьаб нелъер заманалдайин абун, гьедиал муташайихзаби кидаго-ялдаса гьарзаго руго. Гьазие ургълги гьечІо кигІан да-гьабниги Къиямасеб къоялъ БетІергьан-Аллагьасда цере чІезе рукІиналгъл. «Ножоца манлъулел тІарикъаталде цІар шиб? Гьаб ножоца манлъулел вирдал цере арал шай-ихзабаз гьабуралде, тІахъазда бицаралде данде кколищ? Ножор силсилат шиб, изно бугищ?» – абун гьезда цІехон лъайзе тІалаб гьабулел чиги вукІунаро. ХІикмат?!

حكاية : قال منصور بن عمار رحمه الله: كان لي أخ في الله يعتقني ويزورني في شدي ورخائي وكان كثير العبادة والتهجد والبكاء ففقدته أياما فقيل لي هو ضعيف مريض فأتيت بابه فطرقته فخرجت ابنته فدخلت فوجدته في وسط الدار وهو مضطجع على فراشه وقد اسود وجهه وازرقت عيناه وغلظت شفتاه فقلت له: يا أخي أكثر من قول لا إله إلا الله ففتح عينيه ونظر إلي شزرا ثم وثم حتى قلت له لئن لم تقلها لا غسلتك ولا كفتتك ولا صليت عليك فقال: يا أخي منصور هذه كلمة قد حيل بيني وبينها. فقلت: لا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم فأين تلك الصلاة والصيام والتهجد والقيام؟ فقال: يا أخي كل ذلك كان لغير وجه الله إنما كنت أفعل ذلك ليقال وأذكر به وإذا خلوت نفسي غلقت الأبواب وأرخت الستور وبارزت ربي بالمعاصي. «روح البيان» ص ٨٤، ج ٢

Мансур бину ГІамар абурав гІалимас бицунел буго: «Дир вукІана цо диналгъл вац, - ян абулел буго гьес, – цІакъ ди-дехун игІтикъадги бугев. Гьев вукІана кутакалда гІемер

гИбадат гѣбулев, тагѣжудалги ралев, гЮдиги гЕмерав чи. Цинги гѣв вихъичЮго мех бахъун, дица цЕх-рех гѣабидал, дида бицана гѣв унтун загИпго вугилан. Цинги дун ана гѣсухѣ ваккизе. Дица нуцІаялда кІутІана, ячІун гѣсул ясаль нуцІаги рагъун, дунги жаниве лъугъана. Дида гѣв ватана рукъ бакбуль босада тІад чехъатІаде вегун. ЧЕгЕрлъун гѣомерги бугоан гѣсул, гІанчІихун бералги ругоан, гѣорон, рицалъун кІутІбиги ругоан. Цинги дун гѣсдехун кІалъана: «Я диналъул вац, Аллагъ рехсей гЕмер гѣабе, ай “Ла илагъа илла ллагъ” гЕмер абе», – абун. Гѣс берал рагъана, цин бахъараб, разилъи гѣчЕб хІалалъ дихъги валагъана. Зикроялдехун къасдги гѣабичЮ. Ахиралда дица гѣсда абун: «Дуца Аллагъ рехсечЮни, дица мун чуризеги гѣчЮ, мусруги байзе гѣчЮ, жаназаялъул какги дица дудаса байзе гѣчЮ». Цинги гѣс абун: «Я дир вац Мансур, гѣб каламалдаги дидаги гѣоркъоб пардав ккун буго», ай абизе кЮларо. Цинги дица абун:

لا حول ولا قوة إلا بالله العظیم!

«Дуца раралщинал какал, ккуралщинал кІалал, тагѣжудал кире арал?» Гъанжиги абун гѣс диде: «Я дир вац Мансур, гѣб кинабго гИбадат дица гѣабулеб букІана Аллагъасе гЮло гѣчЮго, гѣелдалъун дун лъикІав чилъун рехсезелъун, - илан. – Амма дун дунго хутІидал, нуцІбиги къан гІадамаздасаги гІицІлъидал, дун БетЕргъанасде данде вахъунаан, Гѣсде гІасилъиялдалъун».

Бихъулишха, бусурбаби, ихлас гѣчЮго, гІадамаца гѣабураб жо дицаги гѣабула буго, абун яги дунялалъул мурадасе гЮло, рияъ-сумгІаталъе гЮло гѣабураб гИбадат-гІамалалъул кколеб хІасил? ХІалкЮлев Аллагъас цІунаги нилъги нелъер наслабиги гѣединаб гИбадат-гІамал гѣабиялдаса! Амин, амин, амин!

ЖИНДИЕ ЗАРАЛ ГЪАБУРАСДА ТІАСА ЛЪУГЪИНАЛЪУЛ ХИРАЛЪИ

Гъаб «*Сурат ан-Нуралъул*» анџИла цоабилеб аятал-дасан байбихъун къоло цоабилеб аяталде щвезегІан, – гьел киналго аятал Аллагъ разилъаяй свалат-салам лъеяв Аварагасул лъади, АбубакарОасхІабасул ﷺ яс – ПІаишатил хІакъалъуль рештІарал руго. Хадуб рехсезе бугеб къоло кІиабилеб аятин абуни, Аллагъ жинда разилъаяв Абубакар-асхІабасул хІакъалъуль рештІараб ккола, баракат-шафагІат нелъее щваяв:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ
وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ

رَحِيمٌ ﴿٢٢﴾ النور: ٢٢

«Ножодасан диналъуль тІокІал, тІадегІанал, боџИ-малалъул рахъаль бечедал, рес бугеб агъло гьедуге, жедергун гІагарлъи бугел, мискинал, ТІадегІанав Аллагъасе гІоло жодоца Мадинаялде гъижраги гъабурал гІадамазе жедеца цебеккун къолеб букІараб нафакъа къеларо, гъезие лъикІлъи-комекги гъабиларо абун, гъездасан ккараб мунагъалъе гІоло. Гъезда ккараб мунагъалда тІасаги нуж лъугъа. Гъелдалъун гъезда бадибчІвай гъабичІого, гъел жалго те. Ножое бокъиларищ, ножое квешлъи гъабур-разда тІаса нуж лъугъиналдалъун, Аллагъ ножода тІаса лъугъине? ТІадегІанав Аллагъ, Жив къудраталъул, хІалкІоялъул рахъаль камилав вукІингун цадахъ, муъминзабазул мунагъал чуриялъул рахъаль ва рахІмо-џІоб гІатІильиялъул рахъальги камилав вуго».

روي أنه عليه الصلاة والسلام قرأ هذه الآية على أبي بكر رضي الله عنه فقال: بلى أحب أن يغفر الله لي فرد إلى مسطح نفقته وكفر عن يمينه وقال والله لا أنزعها أبدا في مقابلة ما كان قال والله لا أنفعه بِنافعة أبدا

Свалат-салам лъеяв Аварагас «Ножое бокьилариш Аллагъ тІаса лъугъине», – абураб, гъаб рехсараб, аят Абубакар-асхІабасе رضي الله عنه цІалидал, гъес абуна: «Бокьила дие Аллагъ дида тІаса лъугъине», - ян, МистІахІие кьолеб букІараб нафакъаги досие тІад буссине гъабуна, цебеккун кьолеб букІаралдаса дагъабги цІикІкІинеги гъабун. Жиндир яс ПІаишатида бугътан лъеялдалъун: «Гъев МистІахІие, валлагъи, нафакъаги къеларо, лъикІлъи-комекги гъабиларо гІумроялъго», – абун жив гъедун вукІиндал, гъаб гъаялдаса кафаратги бахъана, гъаб гъаялде данде: «Валлагъи, МистІахІие кьолеб нафакъа гІумроялъго къезе буго», - ян гъедизеги гъедана.

ХІасил, Аллагъ разилъаяв Абубакар-асхІабас босун буго лъабго ажро. ТІоцобисеб – ТІадегІанав Аллагъасул амроялда нахъвилълъгиналдалъун. КІиабилеб ажро – гІагарлъи тІезе течІого хурхине гъабун, ай МистІахІие тІадеги цІикІкІун нафакъа тІад буссине гъабиялдалъун. Лъабабилеб – гъаялдаса кафарат бахъиялдалъунги. Гъаб рехсараб аяталь тІоритІел гъабулеб буго, гІалимзабаз абухъе, Абубакар асхІаб رضي الله عنه бищунго асхІабзабазуль хирияв вукІиналде. Жиндир хІакъалъуль рещІараб букІаниги, ТІадегІанав Аллагъас гъев рехсолев вуго жамгІазул сигъаялда, сифатги гъесие свалат-салам лъеяв Аварагасулалда рельлъене гъабулеб буго.

Рехсараб аят гъесул хІакъалъуль рещІараб букІаниги, гІамал гъабиялъул рахъаль умматалдего щвей гъабулеб-лъунги буго.

وفي الآية دليل على أن من حلف على أمر فرأى الحنث أفضل منه فله أن يحنث ويكفر عن يمينه ويكون له ثلاثة أجور أحدها إيمانه بأمر الله تعالى والثاني أجر به وذلك في صلة قرابته والثالث أجر التكفير. «روح البيان»

Масала, цо чи гьедани цо пуланаб жо гъабиларо абун, цинги хадусан гьєб гъаялда чІеялдаса гьєб гъа хойзе гъабиялъулъ гьєсда хиралъи бихъани, гьєс гьєб гъа хойзе гъабизе бегъула, гъаялдаса кафаратги бахъила, ай Сиддикъас ﷺ гъабураб гІадин, досие щвараб гІадин лъабабго ажроги щвела, *иншааллагъ*.

ГЪА БИХИЯЛЪУЛ КАФАРАТ

Гъаялдаса кафарат бахъиялъулги лъабго къагІида буго, бокъараб тІаса бишизе бегъула:

- ☑ ТІоцобисєб – лагъ тархъила, жиндиль гІайиб-гІузру гьєчІєв;
- ☑ КІиабилєб – анцІго мискинчиясе анцІго муд къела, ай щивасє цо-цо муд, жив вугєв бакІалъул гІадамаз гІємерисєб кваналєб жоялдагъун. Масала, роль кваналєб бугони – роль, цІоросороль кваналєб бугони – гьєб. ШафигІияв имамасул мазгъабалда, бєкъун баккулєб мугъ горони, гІидалъул сахІалъє яги кафараталъє бахъизє бєгъизє гъабуларо;
- ☑ Лъабабилєб – анцІго мискинчиясе анцІго рєтІунєб жо къела, ай щивасє цо-цо. Гьєбги жиндиє кьолєв чиясе размер дандє кколєб букІинє кколаро. Масала, лъималазул размералъул гьитІинаб кьуниги, руччабазул гордє яги кІаз кьуниги, гІєй гъабула. ЦІияб букІинги шартІ гьєчІо, цІакъго басралъараб гьєчІони, рєтІарабги бегъула.

Рєхсараб лъабалдєго хІалкІолєб гьєчІони, лъабго кьоялъ кІал ккойла. ТІатІалаго ккойчІониги, гьєбги бегъула.

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْعَفْوَكَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعُنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ
وَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ ﴿٢٣﴾ النور: ٢٣

«ХІакълъунго гьел гІадамал, зинаялдаса рацІадал, кьабихІал пишаби-гІамалал гьаризе ракІалдагицин жедеда хьатІичІел, бацІадаго ТІадегІанав Аллагьасдеги Аллагьасул Расуласдеги жедеца иманги лъурал руччабазде зинаялдалъун рогьо барал [гьадинал рацІадал руччабаздаса йикІана ГІаишатги [رضي الله عنها]], – гьезие, ай жедеца рогьо барал гІадамазе буго дунялалдаги ахираталдаги муъминзабазулги малаикзабазулги нагІана, БетІергьан-Аллагьасул ццин бахъин, рахІматалдаса кьотІи. Гьелде тІадеги гьезие буго ахираталда, дунялалда гьабураб кІудияб мунагьалда рельеълъон, кІудияб гІазабги». Гьаб нагІанаги гІазабги хассаб буго Аллагь разилъаяй ГІаишатидаги Сафванидаги зина гІунтІизе гьабун, гьересияб хабар тІибитІизе гьабизе бищунго цІакъ жив хІалтІарав Ибну-Убаюда ва гьесда нахъ рилъълъарал мунафикъзабаздаги, муъминзаби гьорлъа рахъун, МистІахІ, ХІассан, ХІумнат гІадал.

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ﴿٢٤﴾ يَوْمَ يَدْعُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ﴾ ﴿٢٥﴾ النور: ٢٤ - ٢٥

«ТІадегІанав Аллагьасул къудраталдалъун, жедегерго эхтиярго гьечІого – кІалалъ, кІалалда печат чІвайдал – хІатІаз, квераз, – киналго лугьаз нугІлъи гьабун, дунялалда жинца гьаруралцинал мунагьазе, кьабихІал

гІамалазе инсан мукІурлѳулеб Къиямасеб къо, – гъеб къоялъ гъабизе буго БетІергъан-Аллагъас гъезие жедер мунагъаздалгун жал мустахІикълъараб, нахъе щибго жо течІого, зулму-хІал гъабичІого, тІубараб, камилаб жаза. Гъеб кинабго беразда бихъун, хІакългун жедеда лъайдал, гъеб мехаль лъала гъезда БетІергъан-Аллагъас дунялалда рукІаго жужахІалдалгун жедее къун букІараб хІинкъи, Ал-жаналдалгун бицун букІараб рохел хІакъаб букІараблъи».

Ибну-Габбасица абунa [رضي الله عنهما]:

قال ابن عباس رضي الله عنهما: وذلك أن عبد الله بن أبي كان يشك في الدين فيعلم يوم القيامة أن الله هو الحق المبين. («خازن»)

«Габдулагъ бину Убаю вукІана, чІаго дунялалда вукІаго, диналда щакълѳулевлгун, ай божуларевлгун. Къиямасеб къоялъ, цебе рехсохъе кинабго хІакълъидал, лъала гъесда дин-Ислам хІакъаб букІараблъи^[1]». Ай, рехсараб кІиябго аяталгун магІна хурхараб буго гъев мунафикъасда ва гъесда нахърилгълъараздаги, жакъаялде щвезегІан ва жакъаялдаса хадуьги, Къиямасеб къо чІезегІан.

Хадусеб аят, Гаишат ва Сафван [رضي الله عنهما] **раѳицІад гъари таъкид гъабун рештІараб:**

قَالَ تَعَالَى: ﴿الْحَيْثُ لِحَيْثِينَ وَالْحَيْثُوتُ لِلْحَيْثِثِ وَالطَّيْبُ لِلطَّيْبِينَ وَالطَّيْبُونَ لِلطَّيْبِثِ أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾ النور: ٢٦

«Жедеца зина гъабулел, чурукал руччаби хассал руго гъединалго чурукал бихъиназда. Чурукал, зина гъабулел

[1] Ай, гъениб лъала гъесда Аллагъ – лагълъи Жиндие гъабизе мустахІикъав ва Жинца дунялалда гъабураб къотІиги къураб хІинкъиги тІобазабулев вукІин.*

бихьиналги хассал руго гьединалго руччабазда [ай, чурукал руччабаца ралагьула жедедаго релььгарал чурукал бихьинал, рацІадал бихьиназ жал тІалаб гьаруларелъул ва дозулгун данде кколарелъул. Гьединго чурукал бихьиназги]. «Ва гьединго руччабаздасан рацІадал хассал руго бихьиназдасан рацІадазда. Бихьиназдасан рацІадалги хасал руго руччабаздасан рацІадазда». Ай руччабиги бихьиналги агьло агьлоялтъе рекъарал руго.

«لأن لله تعالى ملكا يسوق الأهل إلى الأهل ويجمع الأشكال بعضها إلى بعض.» «روح البيان»

Ай, ТІадегІанав Аллагьасул вуго цо хассав малаик, жинца агьло агьлоялде аскІоре цІалев, гьел данде гьарулев.

ХІасил, рехсараб аяталь баян гьабулеб буго свалат-салам лъеяв Аварагасул лъади ГІаишат [رضي الله عنها] бищунго рацІадал руччабазулги яцІададай йикІин ва гьелда лъураб бугътан – бацІадаб гьереси букІинги, свалат-салам лъеяв Авараг вукІиналтъе гІоло бищунго рацІадалщиназдасаги жив вацІадаб, аварагзабазулги бищунго жив хирияв *Саййидул авалин вал ахирин* лъун. Ай, свалат-салам лъеяв Аварагасе рекъарай, яцІададай, тІокІай йикІун горяни, ТІадегІанав Аллагьас ГІаишат [رضي الله عنها] гьесие лъадилъун гьайизе йикІинчІелъул.

Аяталъул хадусеб: «Гьел, жедее рацІадал, тІадегІанал-хирияллъун сифат гьабурал свалат-салам лъеяв Аварагасул рукъалъул агьло, Абубакар-Сиддикъ, ГІаишат, Сафван [رضي الله عنهم أجمعين] – киналго рацІадал руго жедер хІакъалъуль рицарал гьересиял харбаздаса, лъураб бугътаналдаса. Гьезиеги [ай ГІаишатие ва цогидазеги] буго кІудияб магъфиратти, Алжаналъур гІемерал

нигІматалги», ай жиндие данде цІайзе жо гьечІелгІан гІемерал тІадегІанал нигІматал.

Тафсиралъул агълоялдасан гІемерисез аяталъул магІна гъадинги гъабула:

ومعنى الآية أن الخبيث من القول لا يليق إلا بالخبيث من الناس والطيب من القول لا يليق إلا بالطيب من الناس وعائشة رضي الله عنها لا يليق بها الخبيث من القول لأنها طيبة فيضاف إليها طيب القول من الثناء والمدح وما يليق بها . «خازن»

Чурукаб, къабихІаб рагІи-калам абизе рекъоларо бихьиназдасан ва руччабаздасан чурукал, хъубазде горони. БацІцІадаб рагІи-калам абизе рекъоларо бихьиназдасан ва руччабаздасан, рацІцІадазде горони. ГъединлгІидал, ГІаишатиде [رضي الله عنها] абизе рекъоларо бацІцІадаб рагІи-калам горони, гъей яцІцІадай йикІиналъ. Гъелде гІунтІизе гъабила бацІцІадаб рагІи-калам, гъелда рекъараб рецц-бакъ.

Аяталъул магІна гъадинги гъабула:

وقيل: معناه : لا يتكلم بالخبيث إلا الخبيث من الرجال والنساء وهذا ذم للذين قذفوا عائشة رضي الله عنها ، ولا يتكلم بالطيب من القول إلا الطيب من الرجال والنساء وهذا مدح للذين برأوها بالظاهر والمدح لها

Чурукаб, къабихІаб рагІи-каламалдалгІун кІалгъаларо бихьиназдасанги руччабаздасанги чурукаб рагІи-каламалгІул, пиша-гІамалалгІул агъло горони. Гъаб бакІалда какулел руго Аллагъ жинда разилгъаяй ГІаишатиде къабихІаб рагІи-каламалдалгІун бугътан лгъурал гІадамал. Ва гъединго бацІцІадаб рагІи-каламалдалгІунги кІалгъаларо бихьиназдасан ва руччабаздасан, рацІцІадал горони. Гъанир реццу-лелги руго Аллагъ разилгъаяй ГІаишатида тІасан бицараб гъересияб хабаралда божун тІадрекъечІого, «Гъеб хабар

гьереси буго, кІудияб бугътан буго, нелъеда гьеб рақІалде ккезецин бегьуларо, къватІиб бицинеги бегьуларо», - ян абурал муъминзаби.

ГІАИШАТ (Р. ГІ.) ЖИДЕДАЛЪУН ЧІУХІУЛЕЙ (ЙОХУЛЕЙ) ЙИКІАРАЛ ЖАЛ

وروي أن عائشة رضي الله عنها كانت تفتخر بأشياء أعطيتها لم تعطها امرأة غيرها منها أن جبريل ﷺ أتى بصورتها في سرفة حرير وقال هذه زوجتك وروي أنه أتى بصورتها في راحته ومنها أن النبي ﷺ لم يتزوج بكرا غيرها وقبض رسول الله ﷺ في حجرها وفي يومها ودفن في بيتها وكان ينزل عليه الوحي وهي معه في اللحاف ونزلت برائتها من السماء وأنها بنت الصديق وخليفة رسول الله ﷺ وولدت طيبة ووعدت مغفرة ورزقا كريما . «خازن»

Аллагь разилъаяй Гаишат йикІана жиндие горого цогидал руччабазе кьечлеб цо чанго жоялдалъун чІухІулей, ай йохулейлъун. Гьездаса ккола:

- ☑ Свалат-салам лъеяв Аварагасухъе Жабраил малаик вачІин, хъахІаб дараялгьульги жемун, яги жиндирго хъаталда жаниб бахъараб Гаишатил суратгун. Гьедин вачІинеги вачІун, Жабраилас ﷺ абуна свалат-салам лъеяв Аварагасде: «Гъай дур лъади йиго», – абун;
- ☑ Цойги: свалат-салам лъеяв Аварагас, жий горого, рос-рукъалде инчІей лъади ячинчІюльи;
- ☑ Свалат-салам лъеяв Аварагасул рухІ, жиндир кварчІиниб бетІерги лъун боси, жиндие эрга бугеб къояль, жиндир рокъоб;
- ☑ Свалат-салам лъеяв Авараг жиндир хІужраялъув вукъи;

- ☑ Жийгун цадахъ юргъаналда гъоркъ вукІаго свалат-салам лъеяв Аварагасде вахІю рештІунеб букІин;
- ☑ Жиндир яцІцІалъи бицун, жиндир хІакъалъуль ТІадеГІанав Аллагъас Къуръаналъул аятал рештІин;
- ☑ Свалат-салам лъеяв Аварагасул халифа – Сиддикъасул яс жий йикІин;
- ☑ ТІадеГІанав Аллагъас жий яцІцІадайлъун йижарай, магъфираталдалъунги Алжаналъул нигІматаздалъунги къотІи гъабурай йикІиналдалъунги.

وكان مسروق إذا حدث عن عائشة يقول: حدثني الصديقة بنت الصديق حبيبة رسول الله ﷺ المرأة من السماء . («خازن»)

Аллагъ разилъаяй Гаишатидасан хІадис жинца бицунеб мехалда Масрукъица ﷺ гъадин бицунаан: «Дие бицана раГІи-каламалъульги фиша-ГІамалалъульги жий ритІухъай, раГІи-калам, пиша-ГІамалалъуль, свалат-салам лъеяв Авараг вокъиялъуль жив ритІухъасул яс, свалат-салам лъеяв Аварагасул хІабибат, ТІадеГІанав Аллагъасул рахъалдасан жий яцІцІадай йикІин баян гъабун аят рештІарай Гаишатица», - ян. Хал гъабе, бусурбаби, свалат-салам лъеяв Аварагасулги гъесул *агълу-байталъульги* къадро лъалез дозул гъабулеб хІурматалъул?

وفي القرطبي: قال بعض أهل التحقيق إن يسوف ﷺ لما رمي بالفاحشة برأه الله على لسان صبي في المهد وأن مريم لما رميت بالفاحشة برأها الله على لسان ولدها عيسى ﷺ وأن عائشة رضي الله عنها لما رميت بالفحشاء برأها الله بالقول فما رضي لها براءة صبي ولا نبي حتى برأها الله بكلامه من القذف والبهتان . انتهى («صاوي»)

Пулумазул хІакъикъат бичІчІараб агълоялдасан цояс абунa: «Юсуф авараг ﷺ, жинде къабихІаб раГІи ГІунтІизе

гъабидал, БетІергъан-Аллагъас вацІцІад гъавуна киниялда бугеб лъимер кІалгъайзе гъабиялдагъун. Марямиде къавмалъ зина гІунтІизе гъабидал, гъей гъелдаса яцІцІад гъаюна гъебго киниялда бугеб лъимер, жиндирго вас ГІиса ﷺ кІалгъайзе гъавиялдагъун. Аллагъ разилъаяй Гаишатин абун, жинде гъеб къабихІаб рогъо гІунтІизе гъабидал, ТІадеГІанав Аллагъас гъелгул яцІцІалгъи загъир гъавуна, лъимадалгъун, аварагасдалгъун загъир гъабиялда Жив разилъичІого, Жиндирго Каламалдалгъун», ай Къуръаналда аятал рещтІун. Цойги:

لقد برأ الله أربعة بأربعة: برأ يوسف ﷺ بشاهد من أهلها وموسى ﷺ من قول اليهود فيه بالحجر الذي ذهب بثوبه ومريم بإنطاق ولدها وعائشة رضي الله عنها بهذه الآيات الكريمة مع هذه المبالغة وما ذلك إلا لإظهار منصب الرسول وعلاء منزلته. «البيضاوي»

ТІадеГІанав Аллагъас ункъгоял рацІцІад гъаруна ункъ-гояздалгъун: Юсуф аварагъ ﷺ вацІцІад гъавуна [цебе рех-сохъе] киниялда бугеб лъимер кІалгъазе гъабун. Муса ﷺ вацІцІад гъавуна ягъудияз жиндир хІакъалгулъ абураб раГІиялдаса, бахъун жинца тІад лъураб ретІелгун гъесдаса тІурараб гамачІалдалгъун. Марям яцІцІад гъаюна жинде гІунтІизе гъабураб бугътаналдаса жиндирго вас ГІиса ﷺ кІалгъайзавиялдагъун. Гаишатилин абун [رضي الله عنها], яцІцІалгъи загъир гъавуна, кутакалда кІвар гъабигун цадахъ, Къуръаналда жанир хириял аятал жиндир хІакъалгулъ рещтІиналдалгъун. Гъебги ккола свалат-салам лъеяв Аварасул кІудолгъи-тІадеГІанлгъи баян гъабилгъун.

Свалат-салам лъеяв Аварасул лъади Гаишатида бугътан лъеялгул хІакъалгулъ жинцаго гъель бицарал-дасан къокъаб баян:

Гьєб букІана свалат-салам лъєєв Аварагас Мадинаялде гьижра гьабун щуабилеб сон. Бану-МустІалакъезде гъзаваталде [гьелде «Гъазвату-мурайсиҫІги» абула] вахъунаго, свалат-салам лъєєв Аварагас Аллагъ разилъаяй ГІаишатги ячана цадахъ. Расуласул гІадат букІана сафараль вахъунаго, руччабазда гьоркъоб можороги тІамун, бергъарай цадахъ ячуней. Гьедин можороги бергъун ячарай йикІана ГІаишатги. Гьєб гъзаваталдаса тІад руссун рачІунаго, свалат-салам лъєєв Аварагас гІаскаргун цадахъ лъалхьи гьабуна, ай хІохъ бахъизе чІана, Мадинаялде гІагарлъараб бакІалда, къасе мехаль. Гьений вараниялдасаги рещтІун, ГІаишат ана хІажат тІобайзе. ТІад юссун ячІунаго, габунир рарал маржанал тІун рортунги ратун, гьел ралагъизе юс-сарай ГІаишат кватІун ккун ятизе бегъула, жиндир варани букІараб бакІалде щвейдал гьелда къафила ун батана. Гьел ун руго ГІаишат рещтІине вараниялдасаги бахъун гІодоб лъун букІараб чІеп, чІобого, вараниялдаги лъун, ГІаишатги гьоркъ тун. Ай, гьей чІепалда жаний йигейиланги ккун. ГІаишатил варани бачунев чиги, цадахъ гьалмагълъигун – Абул-Мавагъиб абун кутакалда лъикІав чи, свалат-салам лъєєв Аварагасул гъараваш вукІана. Доб заманалда руччаби кванай-гьекъей дагъал, тІадагъал рукІунел рукІиналь, гьез вараниялда лъун буго чІобогояб чІеп, ГІаишат жаний йигейиланги ккун.

Цинги Аллагъ разилъаяй ГІаишат, жий гьечІолъи лъайдал гьалмагълъи тІад руссун жинда хадур рачІина абураб пикроялда, сордоги букІиналь, жиндирго варани букІараб бакІалда гІодой чІана ва гьений къижун ккана. Бищунго чІахІиял, хириял, бахІарчиял асхІабзабаздасан цояв, Сафван абурав асхІаб ❁, цІодорлъиялъе, гІаскаралда хадув тун вукІана, ай гІаскаралъул борта-тараб жо лъугъани, гьєб батизе ва цогидаб рахъалъан цІодорлъиялъеги.

Дагъав нахъа хутІунги вукІун, гъеб сардил гІужалда вачІина вукІарав Сафванида ﷺ бихъана цо гъарали, ай цо гІадамасул къаркъала. Гъев аскІове индал, гъесда лъана гъей ГІаишат йикІин, руччабаз гъомер бахчиялъул хІакъа-лъуль аят рещтІинелдего гъесда ГІаишат лъалей йикІун. Гъеб аят рещтІаралдаса гъаб лъабабилеб сон букІана. Цинги Сафваница ﷺ муъминзабазул эбел – ГІаишат жийго цохІо гъений хутІун ятидал, гІажайблъи гъабун, абуна:

إنا لله وإنا إليه راجعون

«Ниль Аллагъасе руго [ай ниль Аллагъас рижарал руго Жиндие лагълъиялъе], ниль Гъесде руссунелги руго», – абун. Сафванил гъаб каламалъ ГІаишат йорчІизе гъаюна, ва гъель хехго гъомер бахчана. ГІаишатица гъедун абуна: «Валлагъи, Сафван дидехун цохІо калимаялдалъунцин кІалъайчІо, *истиржагІ* горони дида гъесдасан цохІо калимацин рагІизеги рагІичІо». Ай, Сафваница ﷺ, ГІаишатил адаб-хІурмат цІунун, калам гъабичІого чІей гІаса бищана. Сафваница ﷺ, ГІаишатида аскІобеги бачун, варани накабазда чІезе гъабуна, ГІаишатги рекІана [رضي الله عنها]. ГІаишатги тІадгун вараниги хадуб цІцІан, Сафванги цевехун вагъарана. Радал гІужалда гъал щвана свалат-салам лъеяв Авараг гІаскаргун хІохъбахъи гъабизе чІарал бакІалде.

«Гъан жобаниги гъагІо жобаларо», - ян абухъего, щвани, гъаниматалде хьулгун цадахъ рахъун рукІарал мунафикъ-забазул Расуласул ﷺ гІаскаралъулгун махІ рекъелищ? Гъел гІаскаралдаса батІа кІанцІун, дагъал дорегІан жалго жедедаго чІун рукІана. Цинги варанигун вачІунев чи ви-хъидал, гъазул бетІер Убаюл ГІабдулаца «Гъадал щал?» – абун гъикъана аскІор ругезде. Гъаз балагъун хал гъабуна ва абуна: «Гъадал Сафванги ГІаишатги руго», - ян [رضي

الله عنهما]. Гьєб бакІалда гІунтІизе гьабуна гьєв малгІунас
ГІаишатидеги Сафванидеги гьєчІєб жоялдалъун гьєреси ва
лъуна гьєзда тІад кІудияб бугътан. Гьєб гьєресияб, къабихІаб
хабар цояз цоязде бицун, цуцаде гьикъун тІибитІана гІас-
каралда гьоркъоб. Мадинаялде щведал, гьєниб гІадамазда
жанибги тІибитІана гьєб гьєресияб хабар. Бахана гьєб
хабар свалат-салам лъєєв Аварагасде ва ГІаишатил эбел-
инсудеги. ГІаишатин абуни, Мадинаялде щведалго сахаб
моцІаль унтана, гьєб хабаралъул гьєлда щибго лъалєб
жоги букІинчІо. Кинниги ГІаишатида бихъулєб букІана
свалат-салам лъєєв Аварагасул жиндехун цебе гІадаб
балагъи гьєчІолъи. ТІаде вачІарав мехалдаги, гІодовго
чІєчІого, вахъун чІовухъего кІалъа-ралъан унев вукІана.
Гьєлъие гІилла-хІикмат ГІаишатида лъалароан. Гьєлдалъун
ГІаишатица свалат-салам лъєєв Аварагасдасан изно тІалаб
гьабуна сахлъизегІан эбел-имсухъе ине. Расулас ﷺ изноги
къуна, къоогоІан сордо добаги бана, сахлъиги бачІана.

Гьєдин йикІаго, цо сордоялъ ГІаишат МистІахІил эбелгун
цадахъ хІажаталде ана. ТІадрусун рачІунаго, МистІахІил
эбел хъуштІун гІодой йортун, тІаде яхъунаго, МистІахІ [ай
жиндирго вас] гьалагъъана абураб каламалдалъун кІалъана.
Цинги, «Бадруялда рагъулъги гІахъалъбарав МистІахІиде
дуца гьєдин щай абулєб?» - илан ГІаишат кІалъайдал,
гьєлъ абун: «Дуда рагІичІищ МистІахІица абураб?» «Щиб
гьєс абураб?» – абун ГІаишатица абидал, бицана гьєлъ
МистІахІица ва цогидазги жинде гІунтІизе гьабула бугєб
гьєресияб хабаралъул хІакъикъат.

Гьєб хабар жинда лъайдал, Аллагъ разильай ГІаишатил
цІидасан унтиги тІад бусана, гьєб хабар захІмалъун кІиго
сордоялъ рогъинегІан бер данде бачинчІого гІодизеги
гІодана. Свалат-салам лъєєв Аварагги гьєб заманалда

ракІбакъваялгъл кутакалъ ГІемерисев рокъов жанивго вукІунаан, къватІивего вахъинчІого. Гьѣб хабаралгъл хІакъалгълъ, кигІан Расуласе 𐤎 бокъун букІаниги, зодосан вахІюги рештІунѣб букІинчІо. Гьаб хабаралгъл хІакъалгълъ асхІабзабазулгун мушавара гьабидалги, цояз – ГІаишат ятІа гьаеян, цогияз – сабру гьабеян абулеб букІана.

Гьедин рахІатхойлда вукІарав свалат-салам лъеяв Авараг ана ГІаишати хъе, ай гьелгъл эбелалгъл бакІалде. Гьенив ГІодовги чІун, свалат-салам лъеяв Аварагас абуна: «Я ГІаишат! Дур рахъалдасан дихъе гьади-гьади на б хар шун буго. Мун яцІадай ятани БетІергъан-Аллагъас мун яцІада гьайила. Дудасан ккун батани мунагъ, дуца тавбо гьабе, мун Аллагъасдеги юсса. Жиндасан ккараб муна-гьалгъеги мукІурлгълун, лагъ тавбо гьабун Аллагъасде вус-синдал, ГІадегІанав Аллагъ гьесдеги вуссуна, ай тавбо къабул гьабула». Гьаб каламалдалгълун свалат-салам лъеяв Авараг кІалгъан вахъиндал, ГІаишатица абуна жиндирго инсудехун: «Дие ГІоло Расуласе жаваб гьабе», – абун. Гьабизе жо лъаларого хутІарав Абубакарица ясалдехун абуна: «Валлагъи, дида лъаларо щиб Аллагъасул Расуласде абилеб». Гьанжи ГІаишатица эбелалдехун абуна, инсудехунго абураб ГІадин. Эбелалгъи гьалгъие инсуцаго ГІадаб жаваб гьабуна, «Валлагъи, дидаги лъаларо Аллагъасул Расуласе щиб жаваб гьабилебали», – абун. Гьанжиги абуна ГІаишатица [رضي الله عنها]: «Ножода гьаб хар рагІун букІинги нуж гьелда божун рукІинги дида бихъулеб буго. Дица ножоде абун дун яцІадай йиги абун, нуж дида божизехъин гьечІо. Дун мукІурлгълани дица гьабичІѣб жоялъе, гьѣб гьабичІѣблъи Аллагъасдаги лъала, ножоца дун йитІухъ гьайизехъин йиги. Валлагъи, гьанжи дида батулѣб гьечІо диеги ножоѣги бачине мисал, Юсуф аварагасул эмен ЯгІкъубица абураб горони, ай

﴿﴾ قَالَ تَعَالَى: ﴿﴾ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُوْنَ ﴿﴾ يوسف: ١٨

«Юсуф бацІалъ кванан ватана», – абун бицине Юсуфил вацал рачІиндал, эмен – ЯгІкъубица ﴿﴾ гъезде абуралда рельъгон: «Гъанжи дир иш буго цохІо сабру гъабун чІей. Гъеб ножоца бицунеб хабаралгул хІакъикъат загъир гъабиялъе дица комек тІалаб гъабулев чиги ТІадегІанав Аллагъ вуго», – абун.

ГІаишатица хадубги абубеб буго: «Рехсараб калам эбел-инсудехунги гъабун, дун егана дирго босада. Валлагъи, дида лъалебги букІана ТІадегІанав Аллагъас дир яцІцІалъи бихъизе гъабизе букІин. Кинниги, валлагъи, дида ракІалде кколеб букІинчІо дир хІакъалгулъ вахІю рештІинебилан. Дир хъул букІана БетІергъан-Аллагъас дун яцІцІадай йикІиналде тІоритІел гъабулеб макъо свалат-салам лъеяв Аварагасда бихъизе гъабиялде. Гъеб сагІаталдаго, валлагъи, Расул лъугъана вахІю рештІунеб хІалалгулъе. Дица гъесул къаданиб къандалъоги лъуна. [ВахІю рештІунеб заманалда ТІадегІанав Аллагъасул Каламалгул бакІлъиялъ, ай баччизе захІмалъиялъ свалат-салам лъеяв Аварагасул кутакаб хІал тІаде бачІараб къагІида лъугъунаан. ТІад жо бан тІепулаан. Гургинаб маржан гІадал гІетІул гарал рукІунаан гъесул гъомералдасан гирулел. Гъеб хІал тІаса арабго, гІетІги бацІунаго, хъимулаго тІадеги вахъунаан]». Гъеб вахІю рештІиналгул хІал жинда тІаса индал, тІоцобе свалат-салам лъеяв Аварагас Аллагъ разильаяй ГІаишатице гъабураб калам ккола: «Я ГІаишат, дуца ТІадегІанав Аллагъасе рецц гъабе!» Яги «Я ГІаишат, дуге рохел буго! Валлагъи, мун ТІадегІанав Аллагъас яцІцІад гъаюна», ай яцІцІадай йикІин бицана. Цинги свалат-салам лъеяв Авараг гІадамалъе вахъана, гъезие хутІбаги гъабуна, жин-

дихъе рештІарал аяталги цІалана. Гъаб кІудияб бугъган Паишатида [رضي الله عنها] лъуразда хІад къабейн амроги гъабуна.

Паишатидасан (р. гІ.) бицана:

عن عائشة رضي الله عنها : أن عبد الله بن أبي جلد مائة وستين ، أي حدين . قال عبد الله بن عمر رضي الله عنهما: هكذا يفعل لكل من قذف زوجة النبي ﷺ ، أي يجوز أن يفعل به ذلك. «روح البيان»

Мунафикъазул бетІер Убаюл Габдуллагъида къабуна нусиялда лъабкъого цІал яги тІил, ай кІиго хІад. Габдуллагъ бину Гумарица абуна [رضي الله عنهما] : «Гъедин гъабизе бегъула свалат-салам лъеяв Аварагасул лъадиялде зина гІунтІизе гъабурав чиясе», - ян.

وفي «الخصائص الصغرى»: من قذف أزواجه ﷺ فلا توبة البتة كما قال ابن عباس رضي الله عنهما وغيره. ويقتل كما نقله القاضي وغيره وقيل يختص القتل بمن قذف عائشة رضي الله عنها ويحد في غيرها حدين كذا في «إنسان العيون». «روح البيان»

Цойги абулеб буго: «Свалат-салам лъеяв Аварагасул руччабазде зинаялдалъун рогъо гІунтІизе гъабурав чиясе тавбого гъечІо, – абун, Ибну Габбасица ва цогидазги абухъе, ай гъазги додинго абуна. – Ва чІвала гъев чи, жинца Расуласул ﷺ руччабазде зина гІунтІизе гъабурав», Къази Гиязица ва цогидазги накъло гъабуралда релълъон. Цойги къилаялда абуна: «ЧІвай хассаб буго Аллагъ разилъаяй Паишатиде зинаялдалъун рогъо барав чиясда. Цогидал руччабазде рогъо барав чиясда кІиго хІад къабила, ай 160 тІил къабила», - ян.

Цойги къилаялда абулеб буго:

وقيل: جلد عبد الله بن أبي وحسان بن ثابت وحمنة بنت جحش ولم يجلد مسطاحا لأنه لم يصرح بالقذف ولكن يسمع ويشيع من غير تصريح. قال القرطبي: المشهور من الأخبار والمعروف عن العلماء أن الذين جلدوا: حسان بن ثابت ومسطاح وحمنة ولم يسمع بحد عبد الله بن أبي. «فتح القدير»

«ХІад къабуна Убаюл ГІабдуллагъидаги, Сабитил ХІассанидаги, ХІумнатидаги. МистІахІида хІад къабичІо», – абун. [Жинда раГІараб хабар бицунаян вукІун горони, гъесул ГІаишатиде [رضي الله عنها] зина гІунтІизе гъаби-ялъул кІудияб раКІчей, кІвар гъаби букІинчІо абураб маГІнаялда]. Гъав МистІахІ вуго Бадроялъул гъазаваталдаги гІахъалгъарав асхІаб ва мугъажир. Гъасул эбел кколаан Абубакар-асхІабасул ﷺ эбелалгъул яц. Ай, МистІахІ вукІана Абубакарил вацГІал [رضي الله عنهما]. Амма хабараздасан бицунго машгъураб, гІалимзабада аскІоб лъалеблгъун бугебин абуни, хІад къаби буго ХІассанида, МистІахІида ва ХІумнатида. ГІабдуллагъ бину Убаюдайин абуни, хІад къаби раГІичІоян абубеб буго гъаб рехсараб риваяталда, ай КъуртІубияс абухъе. Гъелъие гІиллабиги руго рицунел:

واختلفوا في وجه تركه ﷺ لجلد عبد الله بن أبي فقيل: لتوفير العذاب العظيم له في الآخرة وحد من عداه ليكون ذلك تكفيرا لذنوبهم كما ثبت عنه ﷺ في الحدود أنه قال: ((إنها كفارة لمن أقيمت عليه)). وقيل: ترك حده تأليفا لقومه واحتراما لابنه فإنه كان من صالحى المؤمنين وإطفاء لثائرة الفتنة. «فتح القدير»

Цояс абубеб буго: «Гъев ГІабдуллагъ бину Убаю абурав мунафикъасда хІад къабичІого тана ахираталда гъесие гІазаб цикІкІине гІоло. Цогидазда хІад къабуна гъез гъабураб мунагъалдаса кафаратлгъун букІине», – абун. Свалат-салам лъеяв Аварагас абухъе: «ХІад къаби буго кафарат гъеб жинда къабурав чиясе», – абун. Ай, хІад къаби ккола

жинца гъбураб мунагъалдаса кафарат, ай гъеб мунагъ тІаса ине къабулеб жо.

Цойгияс абуна: «Гъев Убаюл ГІабдуллагъида хІад къабичІого тана, гъесул къавмалъул раКІал лъикІ гъарун. Ай, гъев вукІиналъ къавмалъ хІурмат гъабулев чилъун. Ва гъединго гъесул вас ГІабдулагъил хІурмат гъабунги, фитна багъари суйне гъаби мурадалдаги».

Гъев ГІабдуллагъ бину Убаю абурав мунафикъазул бетІерасул вукІана ГІабдуллагъ абун цІар бугев вас, Исламалдеги вачІарав, свалат-салам лъеяв Аварагги жиндие вокъулев ,лъикІал муъминзабаздасан асхІаб. Гъаб Бану-МустІалакъ абураб гъазаваталда рукІаго, гъев мунафикъазул бетІер – Убаюл ГІабдулагъица свалат-салам лъеяв Аварагасда ва бусурбабазда тІасан цо чІухІараб калам гъабун букІана. Гъеб свалат-салам лъеяв Аварагасде бахун, гъев мунафикъ цеве вачана. Гъевин абун мукІурлъичІо, жинца гъедин абичІо абун гъедарун, инкар ккун чІана. Цинги ГІумар-асхІабас ﷺ свалат-салам лъеяв Аварагасде гъарана гъев мунафикъасул бетІер къотІизе жиндие изно къеян. Расулас къечІо. Цинги абуна ГІумар асхІабас ﷺ: «Я Аллагъасул Расул! Две бокъун батичІони гъав мунафикъ мугъажирас чІваравлъун вукІине, дица гъев ансариясда чІвазе гъавилищ?» – абун. Гъанжиги свалат-салам лъеяв Аварагас абуна ГІумариде: «Я ГІумар, гъев дица чІвани, МухІаммадица жиндирго асхІабзаби чІвала ругоян абиларищ гІадамаз?» Цинги, тІад руссун рачІунаго Мадинаялъул раГІалде щведал, гъев Убаюл ГІабдуллагъ [мунафикъ] чІвайзе свалат-салам лъеяв Аварагасдасан изно тІалаб гъабуна гъесул вас ГІабдуллагъица. Гъесул пикроги букІана «Кинав вукІаниги чияр чияс

чІвайзегІан дирго эмен дицаго чІвай лъикІ», – абураб. Свалат-салам лъеяв Аварагас гъебги беччайчо.

ХІасил, маслахІат тІаса бищун, рехсарал гІиллабазе гІоло Расулас ﷺ гъев мунафикъ чІвайчо. Гъав кІиявго эмен-васасул хІакъалъулъ цебеги рехсон букІана, мунафикъзабазул бицунеб бакІалда.

وعن كتاب الإشارات للفخر الرازي رحمه الله أنه عليه الصلاة والسلام في تلك الأيام التي تكلم فيها بالإفك كان أكثر أوقاته في البيت ، فدخل عليه عمر رضي الله عنه فاستشاره في تلك الواقعة فقال: يا رسول الله أنا أقطع بكذب المنافقين وأخذت براءة عائشة من أن الذباب لا يقرب بدنك فإذا كان الله صان بدنك أن يخالطه الذباب لمخالطته القاذورات فكيف بأهلك. «روح البيان» ص ١٢٥ ، ج ٦

Аллагъ разильяй ГІаишатида гъадаб кІудияб бугътан лъун Мадинаялда жаниб хабарги тІибитІун, свалат-салам лъеяв Авараг рокъовго чІун вугев заманалда гъесде тІаде вачІана ГІумар-асхІаб رضي الله عنه. Цинги свалат-салам лъеяв Аварагас гъесулгун мушавара гъабуна «Щиб гъабундай лъикІ?» – абун. ГІумарица رضي الله عنه абуна: «Я Аллагъасул Расул! Дица къотІула мунафикъзабаз бицунеб хабар гъереси буго абун. ГІаишат رضي الله عنها яцІадай йикІинги дица босула гъадиана мисалалдасан: дур черхалде тІутІ гІагарлъуларо, ай аскІо-бецин къаларо. ТІадегІанав Аллагъас дур черх цІунараб мехалда тІутІ хъваялдаса, жиб хъубаб жоялда хъвалеблъун букІиналъе гІоло, дур агъло кин цІуниларо?» - ян.

ودخل عليه عثمان رضي الله عنه فاستشاره فقال: يا رسول الله أخذت براءة عائشة من ذلك لأنني رأيت الله صان ذلك أن يقع على الأرض أي لأن ظل شخصه الشريف كان لا يظهر في شمس ولا قمر لئلا يطأ بالأقدام فإذا صان الله ذلك فكيف بأهلك؟

Гумарида хадув Гусман-асхІабги [رضي الله عنهما] вачІана свалат-салам лъеяв Аварагасухъе. Гьесулгунги гьабуна Расулас мушавара. Гьесги абуна: «Я Аллагъасул Расул! Паишат яцІадаЙ йикІин дица босана дур рагІадалдасан. Дида бихъула бугелъул ТІадегІанав Аллагъас дур рагІад цІунун бугеб куц ракъалде ккеялдаса, гІадамазул хІатІаз мерхъинчІого букІине гІоло. Дур рагІад гьедин цІунараб мехалда ТІадегІанав Аллагъас, дур агъло кин цІунилареб?» Свалат-салам лъеяв Аварагасул хирияб черхалъул рагІад лъугъунароан къад бакъалда вугониги, къасе моцІрол канлъукъ вукІаниги.

Свалат-салам лъеяв Аварагги нильго гІадав гІадан вукІанин абулел хІайваназде нужеца абе, гІадамал: «Гьедин батани, ножоль вугищ рагІад лъугъунарев, тІад тІутІ чІоларев, МигІражалде вахарав хІайван?» – абун.

ودخل علي ﷺ فاستشاره فقال: يا رسول الله أخذت براءة عائشة من شيء هو أنا صلينا خلفك وأنت تصلي بنعليك ثم إنك خلعت إحدى نعلين فقلنا ليكون ذلك سنة لنا فقلت: ((لا إن جبريل قال أن في تلك النعل نجاسة)) فإذا كان لا تكون النجاسة بنعلك فكيف بأهلك؟ فسر ﷺ بذلك فصدقهم الله فيما قالوا وفضح أصحاب الإفك.
«روح البيان» ص ١٢٥ ، ج ٦

Ахиралда Гумар, Гусманго гІадин, ГІали-асхІабги вачІана [رضي الله عنهم أجمعين] свалат-салам лъеяв Аварагасухъе. Гьасулгунги гьабуна свалат-салам лъеяв Аварагас мушавара. Гьасги абуна: «Я Аллагъасул Расул! Дица Паишат [رضي الله عنها] яцІадаЙ йикІин босана цо жоялдасан. Гьебги щибан абуни, нежеца бана дуда хадуб как, мунги вукІун вугев хІалалъ как балев кІиябго хъит тІадгун. Цинги дуца бахъана цояб хъит, ай какилъго. Нежеца дуде абидал, гьаб нежее суннатлъун букІинейищ абун, дуца абуна: “Торо,

Жабраил малаикги вачІун, гьес дида абуна, гьаб хьиталда нажасаб жо бахун буго, - ян, ай гьединлгьидал бахъана», - ян. Дур хьиталда букІине бегъичІеб нажасаб жо дур агъ-лоялда хъвайзе кин бегъулеб?».

Гьаз гьабураб каламалдаса свалат-салам лъеяв Авараг цІакъ вохана. Гьез бицараб ТІадеГІанав Аллагъас ритІухъги гьабуна, мунафикъзабиги къватІир чІвайзе гьаруна аяталги рещтІун.

وفي «حياة الحيوان»: عن عائشة رضي الله عنها : لما تكلم الناس بالإفك رأيت في منامي فتى فقال لي: ما لك؟ قلت: حزينة مما ذكر الناس. فقال: ادعي بكلمات يفرج الله عنك. قلت: ما هي؟ قال: قولي : يا سابع النعم ويا دافع النقم ويا فارج الغم ويا كاشف الظلم ويا أعدل من حكم ويا حسيب من ظلم ويا أول بلا بداية ويا آخر بلا نهاية اجعل لي من أمري فرجا ومخرجا. قالت: فاتتبهت فقلت ذلك وقد أنزل الله فرجي . «روح البيان» ص ١٢٥ ، ج ٦

ГьечІеб бугътанги жинда лъун, гІадамал харбида ругеб заманалда, Аллагъ жинда разилгъаяй ГІаишатида бихъун буго макъо: цо гІолохъанчияс гьелде гьикъун буго макъиль, «Дуе щиб?» – абун. ГІаишатица [رضي الله عنها] абун буго: «ГІадамаз бицунеб гьаб хабаралгъ пашман гьаюн ййго», - ян. Цинги гьев чияс абун буго гьелде, дуца дугІа цІалеян. «Щиб дугІа гьеб?» – абун гьикъидал, гьев чияс цІалун буго гьаб маГІнаялзул дугІа, гьаб буго абун. ЙорчІидал ГІаишатица гьеб дугІаги цІалун буго, аяталги рещтІун руго: «Я нигІматал гьарзаяв, гьел реччалеу Аллагъ, ва, я гІакъоба-къварилгъи нахъчІвалев Аллагъ, ва, я ургъалаби тІаса росулев Аллагъ, ва, я зулму Жиндие загъирав, гьеб бихъулев Аллагъ, ва я хІукму гьабулезул бищунго гІадилау Аллагъ, ва, зулмучиясе хІисаб гьабиялзуль Жинца гІей гьабулев Аллагъ, ва, я ватиялгъе байбихъьго гьечІев Аллагъ, ва, я нахъе хутІиялгъе ахирго гьечІев

Аллагъ [ай авалги ахирги гьечІев Аллагъ], гъаб къварилъи дида тІаса босе, дун гьалдаса йорчІизе гъае!»

تنبيه : وعن ابن عباس رضي الله عنهما : لم تبغ امرأة نبي قط . وأما قوله تعالى في امرأة نوح وامرأة لوط عليهما السلام : ﴿ فَخَانَتَاهُمَا ﴾ المراد أذاتهما قالت امرأة نوح في حقه أنه مجنون وامرأة لوط دلت على أضيافه . وإنما جاز أن تكون امرأة النبي كافرة كامرأة نوح ولوط عليها السلام ولم يجر أن تكون زانية لأن النبي مبعوث إلى الكفار ليدعوهم إلى الدين وإلى قبول ما قاله من الأحكام والثواب والعقاب هذا المقصود لا يحصل إذا كان في الأنبياء ما ينفر الكفرة عنهم والكفر ليس مما ينفر عندهم بخلاف الفجور فإنه من أعظم المنفرات . «روح البيان»

Киданиги, кинав вукІаниги аварагасул чІужуялъ зина гъабичІо. ТІадегІанав Аллагъасул рагІийин абуни Къуръ-аналда бугеб, «НухІ ва ЛутІ – кІиясулго чІужуялъ хиянат гъабуна» – абураб, гьалдасан мурад буго гъей кІияльго зарал гъабуна абураб. НухІ аварагасул ﷺ чІужуялъ абун гъесул хІакъальулъ: мажнун, ай женаз ккурав чи вугоян. Ай, гьель НухІ аварагасде ﷺ иман лъечІо, гъей гъесул аварагльиялда божичІо. Гъединго ЛутІ аварагасул ﷺ чІужуялъ, гъесухъе гьалбал рачІиндал, гъесдасаги балъго къавмалъул гІадамазухъе хабар щевезе гъабулеб букІана гьалбал рачІиналъул. Гъей унаан гъезухъе цІам гъаризе абун, ай цІам гъаризе гъей ячІин букІана гьалбал рачІун рукІин лъайзе гъабизе гІаламатлъун. Кинав вукІаниги аварагасул чІужу, – кафурай йикІине рес буго, ай гъеб букІине рес бугеб жо буго, гъав рехсарав кІиявго аварагасул рукІаралгІадин, амма йикІине рес гъечІо аварагасул чІужу фажиратлъун, ай зина гъабулейлъун. Кинин абун, авараг вукІунелъул жив витІаравлъун капурзабазухъе, гьел диналде ахІизе. Ва гъев авараг вукІине кколелъул диналъул ахІкамазул хІакъальулъниги, лъикІаб гъабурасе – лъикІаб жаза, квешаб гъа-

бурасе – квешаб жаза букІиналъул хІакъалъульниги хабар бицун, жинца гъабураб ваГІза-насихІаталъухъ капурзаби гІенеккулевлъунги. Гьел кафурзаби диналде ахІилъун ва гьел жиндихъ гІенеккилъунги бугеб мурад хІасуллъуларо, аварагасуль бугони капурзаби жиндаса руссунеб, тІурулеб пиша-гІамал. Гьединаблъун ккола аварагасул чІужу саяхъай йикІин. Ай, гьединай чІужу йигони, гьев чиясухъ гІадамал гІенеккилицха? Амма аварагасул чІужу кафурай йигони, гьелдалъун капурзаби нахъе къай, гьел жиндаса руссин букІунаро, жалгоги капурал рукІиналъе гІоло.

ХІасил: аварагзаби, гьезул хъизаби ТІадеГІанав Аллагъас гьединал пиша-гІамалаздаса, тІабигІат-хасияталдаса цІунарал руго. ХІасил, пикро гъабурав чиясе рехсарал аятазуль руго кантІизе гъариял, пайдаби. Хал гъабе, нелъеда расги гороб жолъун бихъулеб, Аллагъасда аскІооб зиналдалъун рогъо баялъул кІодолъи, жинде рогъо барасе сабро гъабиялъул бугеб хиралъи. Абубакар-асхІабасул ❁ хІакъалъуль рештІараб аяталъ тІаса лъугьиналде ниль ахІула ругел куц в.гъ.ц.!

Хириял мажмугІ цІалулел! Гъаб «*Сурат ан-Нуралъул*» авалалдаса байбихъун рачІарал, ниль щвана къоло анлъабилеб [26] аяталда сверухъ кІалъайги гъабун, бицен себе гъабун араб гъабго *сураталъул* къолоанкъабилеб аяталде. Рекъараб букІинаан, гъаб къоло анкъабилеб ва гьелда хадуселги аятал гъанжи ричине рукІаралани, ай тартибалда рукІаралани. Гъанибги цогидал суратазулъги аятазул тартибгъечІолъи ккеялъе гІилла ккана цІакъго кІвар бугел аятал ришулаян дунго вукІин. КІвар бугеб горони Къуръаналда жаниб аятги гъечІого, рес рекъанаГІан къадаралда хъвазе щвеялда божи гъечІолъиялъги лъугьинчІо аятазул тартиб цІуни. Ай, я унтун гІодов ккела, яги безадаса канлъи ина, яги хвезе бегъила абураб маГІнаялда.

* * * * *

Я гьал г'олохъаби, суалал ругин,
 Бугищ дие изно раг'и абизе?
 Г'айнул-х'аяталъул бицен гьабуни,
 Гьеч'ищ ножода гьорлъ т'ул бух'арав чи?

Бах'рул-Мух'ит'алъул т'ино гвангъараб
 Маргъалалъул сиях'и щванищ ножохъе?
 Алжанал х'айранав, х'лурал урхъарав,
 Х'лакъав Расуласул раг'аниш хабар ❀?

Халкъул-г'аламалъул бищун хирияв –
 Хатамул-анбияъ гъалищ нужеда?
 Лъик'ал т'лабиг'атаз т'алъи босарав,
 Инсанун-камилин гъиде абулеб?

Дунял бижиналъе жив сабаблъарав,
 Лъил авараг кколев Г'аламул-гъуда?
 Г'улумазул асло, русулазул хан,
 Халкъалъе рах'иматлъун вит'арав чи щив?

Т'олалго адянал насхоги гьарун,
 Ахиралда Къуръан гъихъе рещ'т'араб?
 Алжаналъул Буракъ рек'инеги къун,
 Рах'иманас гьоболлъухъ ах'арав лагъ щив?

Инжил-Тавраталда тасдикъги гьавун^[1]
 Таватур^[2] борхарав халифа гъалищ?
 Хандакъ-Ух'лудалъул зах'иматал къояз
 Тушбабазда гъарав Мансур^[3] гъил кколев?

[1] Ай, жив вит'лухъ гьавун, х'лакъав авараг вук'ин баянги гьабун.*

[2] Халкъалдаго гьоркъоб машгъурлъи, жив вахъине вук'ин гъай.*

[3] Аллагъасул рах'алдасан жиндие комек-квербакъи бугев.*

Макка-хларам жиндий хларал гьабурав,
Хларъ меглералда «Икъраъ» рештарав,
Инсалги, женалги, жанаваралги
Жиндие муклурав Мубащир^[1] кисса?

Алжаналъул кверщел кодобе кьурав,
Кавноялда жиндир дин тлибитларав,
Толго гларамалъе нигматлъун кьурав
Гизул-гларабасде дур балагъи щиб?

Ширкалъул агьлялъ тлараб гьабидал,
Квералъ ишан гьабун, моцл лъий хъвалхъарб?
Магъриб-машрикълда, Кагба-рукълда
Амлаказ^[2] байрахъл, щив гьавун, чварал?

Чухларал кафурал квердеги росун,
Басра гьарун хъанчал лъица гьурарал?
Гьавазин-Сакъифал^[3] муклурги гьарун
Гьидаят гьезие лъидалъун швараб?

Шавкат-къуваталъул хабар раглараб
Хайбаралъул хъала лъица бахъараб?
Ханзаби, къайсарал, кисрабазухъе,
Исламалде ахлун, кагътал хъварав щив?

Килщазда гьоркъосан баккараб замзам [ай лъим]
Гаскаралъ гьекъарав къайд^[4] рагганищ?
Жабир-асхлабасул дагъа-макъаб койн,
Квер жинца тлад лъейдал, бодуй глурав щив?

---

[1] Аллагъасе мутлигльаразе алжаналдалъун рохел бицунев.*

[2] Малаикзабаз.*

[3] Макка сверун рукларал гларабазул къувватал къабилаби-тухумал.*

[4] Бодул бетлер.*

Бадроялъул къоялъ Къадирас битІун,
 Къуват зодосахун лъие бачІараб?
 ЛъабцІол данде цІарал къурайшиязул
 Шавкат^[1] хойзабурав Расулуплагъ щив?

Сахратуллагъалда Буракъги бухъун,
 Акъсаялда жаниб анбияъазе
 Имамлъи гъабизе жинда тІад къарав,
 Жибриласул гъудул, гъев лъалищ дуда?

ШафагІат гъабейн Парасаталда
 ГІаламалъго ахІи лъидедай бала?
 Улуп-глазмабиги хІайранаб къоялъ
 Халкъалъе ватулев Матин кинавдай?

МахІшаралъул агъло глажизлъун ккедал
 Паршалда гъоркъ сужда лъица гъабулеб?
 Гъезие бигъалъи жиндалъун кколев
 Алжаналъул кІулин лъиде абулеб?

Берал щапаниги ракІ къижупарев,
 РагІичІиш бицуна МустІафал хабар?
 РагІад лъугъунареб хІикматаб жасад^[2]
 Жиндие букІарав СиратІулагъ щив?

Гъаваялда накІІалъ рагІад гъабурав,
 ГІалхулаб ритІучІалъ аман гъарарав,
 Иман жинде лъезе халкъалда тІадав
 Хайрул-бариятил исму^[3] чан бугеб?

[1] Къуват, гуч.*

[2] РагІад лъугъунареб черх.*

[3] Халкъалъулго хириясул цІар* (тІаса бищараб рагІиялда рекъон, 201 цІар буго)

Асмаал^[1] глемерав глупумазул ицц
Гарабазда гьоркьов пълл кьибилалъул?
Кьолбода жанибги тласа рищарал
Къурайшазул Амин пълл вас вукларав?

Эбелалда ургьив бесдалги хутлун,
Халкъ иршад гьабизе гьунар пълл кьураб?
Гьитинго Аплагьас адабги манпъун,
Анбияъздаса тлокл щив гьавурав?

Тлоклъаби рицине нилъ глажизлъарав,
Галамалъ хъваниги, гьел тлаглунарев,
Тласа рищаразул сайидлъун гьавун
«Сиратлун-мустакъим» – цар пълл е щвараб?

Шаймаил^[2] баракат жедей насиблъун,
Сагдиял^[3] тархъарав Матин рагланиш?
Хъанчал аплагьлъун ккун, гласраби арал
Гарабазде тавхлуд пъллца манлъараб?

Пъллклалдалъун дагват къабул гьабичлел
Къабаилазда тлад хвалчен лъурав щив?
Халикъасул амро таблугьги^[4] гьабун
Тавбоялде глалам пъллца ахлараб?

Магъриб-машрикълда, тлолго ракъалда
Тобан Исламалъул каву рагьизе
Зодор цвабзасулелан цар борхалъарал
Хулафаалги тун, накълполъарав щив?

---

[1] Царал.*

[2] Аварагасул ❁ рахьдал яц.*

[3] Рагьулъ кверде росун рукларал Гьавазин тухум.*

[4] Халкъалпъухъе щевезе гьабун.*

Нахъзаманаялда халкъ пасалъидал
 Ислам ціи гъабизе вачіине вугев
 Абул-Къаси – Магъди – Мухаммад-имам
 Анбияъздасан кинасул кколев?

Куфруялъгин ширкалъ чурук гъабураб,
 Чурун тІолго кавно баціцІад гъабизе
 Зодосан гІодове ГІуса-РухІулагъ ﷺ
 Кинаб диналдалъун рецтІине вугев?

Рехсарал суалал цохІо жавабаль
 Цадахъго рорхулин, ургъел гъабуге.
 Гъикъарасде абе: «Гъев чи – Мухаммад
 ХІабибулагъ, нежер Авараг вугин!»

«Иман жинде лъуни, чи хвасарлъулев
 Сайидул-мурсалин^[1], Сиражун-мунир^[2],
 Мунагъал чуризе Набию-тавбат
 Ниж гъесул уммат», - ан, рецц гъабун кІалъай.

Улул-гІазмабазул тажлъун гъавурав,
 ТавхІидалде каву жинца рагъарав,
 ТалихІ батаразе чІового щварав
 ШафиғІ вугин абе нежер хазина.

Жинде иман лъезе халкъалда тІадав,
 Халикъас тІокІ гъавун къадро борхарав,
 Дунял-ухраялъул ханлъи кодосев
 Саййид вугин абе нежер Авараг.

[1] Аварагзабазул саййид, гъезул бищун кІудияв.*

[2] Нур кьолев чирахъ.*

Баркатал чвахулеб сахІаб^[1] гІадиनाव,
Судурал гвангъизе^[2] нурлъун ватарав
Расул авараглъун нелъее кьедал
Рецц киндай гъабила БетІергъанасе?

ЖавамигІул-калим^[3] каранда лъурав,
Лъида, вацал, лъалеб Тагъал хІакъикъат?
ТІолго гІаварифал, гІулумал, хІикмат
МигІражалда шварал, – щив хадув гъолев?

Шаънун-жамигІ жиндий тажалилъарав,
ТавхІидалда цебе пардав хутІичлев,
Халкъул гІаламалъе рахІматлъун кьурав
Расулуплагъ вуго – гъеле дир макъам.

Дин-Ислам жиндалъун камил гъабизе
Каримас, нахъе лъун, цІунараб жавгъар,
Боржалалде щведал загъирги гъабун,
Гъаб кавно гвангъараб бакъ-моцІлъун чІана.

Бакъ-моцІалъул канлъи бераз босула,
Расуласул нуралъ курмул гвангъула,
Каранда жаниб ракІ чІагоги гъабун,
Гъидаяталъул нух батизе кІола.

Халкъ бижилелдего зарра бижарав,
Жив анбиязе хатамлъун^[4] ккарав,
Хиралъи-тІокІлъиялъ тІалъи босарав
МустІафал асрарал^[5] лъица рагъулел?

---

[1] Баракат чвахулеб накІкІ.*

[2] РакІал гвангъизе.*

[3] РагІаби дагъаб, магІнаби гІемераб, гъваридаб калам.*

[4] Аварагзабазул ахирисевлъун.*

[5] Бальголъаби, хІикматал.*

Мигіражалъул сордо, дол глажаибал,
Гарш-курсалъул харбал, къаба-къавсайни,
Сидратул-Мунтагъа, Байтул-Мукъаддас,
Босен цІоройчІого тІобараб сафар.

Тіадегіанав Аллагъ! Къудратав Аллагъ!
Унго, ХІабибасул хІикматаб вижин!
ХІисаб гъабун инсан хадув гъоларев,
Хал гъабе, гладамал, гъав Расуласул.

Гьидаяталъул нух тІалаб гъабулез
Тіоцобе битІулерб иман-шагъадат,
Аллагъ цо гъавидал цинги, «МухІаммад –
Расулуплагъ» аби шартІлъун гъабурав.

Гьесде рокьи гъечлеб рекІелъ бижараб
ГъойтІалда нухъ байи – букІунареб жо.
Жиндир нафсалдаса гъев тІаса вищи –
Бусурман чиясе рес гъечлеб амро.

Аллагъасе вокьи бокъарав чияс
Рокьи хурхинабе Аварагасда ﷺ,
Досде рокьи гъечлеб унтулъе ккарав
Тохторасухъе а дару гъабизе!

Дару-сабабалда махлукъат хурхин –
Халикъас Жинцаго лъураб нух буго,
Лъай жиндие гъечлеб лъалесде гъикъи –
Къуръаналь гъабураб манлъа-хъвай ккола.

ЛъикІабциналде ниль жинца рачунеб
РахІманас лъураб нух – шаригІат цІуне!
ШайтІан-нафсалдаса цІунулеб ярагъ –
ГицІго Исламалъуль, лъикІ ургъун вихъе!

Агьло-суннаталъул гІакъидаялда,
ГІакъил мун ватани, диналъе кьучІ лъе.
Дурго аслияб рукъ лъалеб батани,
Лъара-лъараб гъабун, квешго хъвадуге!

Квешго хъвадарасул ахир мекъса ккей
Къуръангин хІадисалъ хІакъ гъабун буго.
ХІакъалде мугъги кьун, кьурун вуссарав
Къурса гъоркъе унев цо кьо бачІуна.

Масафат^[1] къотІизе бигъаго лъалев
ЛъикІав далил ккуни, дур талихІ гъечІищ?
Шагъранухги какун, сохъмахъ беццулев
Беццав вукІиналъе далил гІеларищ?

БекъичІого хурги бачІунарепъул
Рии-ихалъ кьижун инсан тІовалищ?
Аллагъас кІалдиб лъун ризкъи кьезегІан
Марзукъинал чІейи шаргІалъул нухищ?

ШаргІалдаса тІурун, нух къосарав чи,
ТІадвусине дуге ресгойищ гъечІеб?
РахІматалдаса хъул къотІун ватани,
Тавбо гъабе, гъудул, гъеле дуй сабаб.

---

[1] Нухлул манзилал.*

الباب السادس:

АНЛЪАБИЛЕБ БЕТІЕР

КЪИСАСАЛЪУЛ БАЯН

قَالَ تَعَالَى: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُنِبَ عَلَيْكُمْ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحَرْ بِالْحَرْ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَأَبْيَعُ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَنٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ

البقرة: ١٧٨ ﴿١٧٨﴾

ТпадегІанав Аллагъас абулеб буго: «Ва гьал иман лъурал гІадамал! [ХитІаб букІине бегъула имамзабаде] ТпадегІанав Аллагъас ножда фарзлъун гъабуна чи чІваялдалъун къатиласдан^[1] къисас босиялъулъ релълъенлъи ва бащалъи гъабун гІадло гъаби». Ай, макътуласул^[2] варисзабаз дият^[3] босун маслахІат гъаби, яги чІового тІаса лъугъун теи кьабул гъабичІого, къисас боси тІалаб гъабуни.

Яги хитІаб букІине бегъула къатиласде: «Ва хІакъ гьечІого, бокъун жедеца жедерго диналъул вацал чІварал муъминзаби! ТпадегІанав Аллагъас ножда фарзлъун гъабуна ножорго чурхдул ножоцаго чІварасде данде къисасалъе чІвайзе кьей», ай макътуласул ирсилаз гьаб тІалаб гъабулеб бугони.

[1] Къатил – жинца цогияв чІвара чи.

[2] Макътул – жив чІварав чи.

[3] Дият – шаргІалъ бихъизе гъабураб боцІул къадар, жинца чІварасул рахъалдасан жив чІварасул ирсилазе кьолеб (выкуп).*

«Къисас босиялъулъ релълъенлъи гъабиян абун: озденав чиясде данде озденав чи чІвала. Лагъасде данде лагъ чІвала. ЧІужугІаданалде данде чІужугІадан чІвала». Ай, озденав чияс лагъ чІвани, гъесде данде озденав чи чІваларо. Бихъинчияс чІужугІадан чІвани, гъелде данде гъев чІваларо. Ва гъединго къисасалъе къатил, живго горони, цогидав чиги чІваларо. Ай, къатиласул кодове щварав чи чІвалаянги абун, гъесул агълоялъул, гІагарлъиялъул чи чІваларо. Ва гъединго макътуласул къисасалъе кІиго, лъабго чиги чІваларо. Ай, цо чиясде данде цо чи^[1] горони, чІваларо.

Къисас босиялъулъ ращалъи гъабиян абун: хвалчен яги ханжар-нус къабун чІван вугони, гъеб алат къабун чІвала къатил. Гъебги макътуласда киб къабун батаниги, гъениб къабила. ЦохІо нухалъ къабун батани – цо нухалъ, кІицІол къабун батани – кІиго нухалъ. Ай, тІокІлъи бегъиларо, батІаяб бакІалдаги къабиларо. Къвагъулеб жоялдалъун речІчІун чІван вугони макътул, гъанибги цІунила ращалъи. ХІасил, къисасалъе чІвалев чиясда зулму гъабиларо, ай зулму гъабун, гІакъоба къун, гъедиал жал гъариларо.

Аяталъул хадуселда абубеб буго: «Жиндир диналъул вац чІваялдалъун къатиласде тІаде ккараб бидул хІакъ, макътуласул ирсилазул рахъалдасан дагъаб къадарниги тІаса лъугъун тани [ай, варисзабазда гъорлъан цохІо варис тІаса лъугъаниги, гъелдалъун къатил чІваялъул, ай къисас босиялъул, хІукму тІаса ун, дият босиялде сверула]. Яги тІолго варисзаби рекъон, дият босиялъул къотІиялда тІаса лъугъун, рекъел-маслахІат ккедал, макътуласул валясда, ай варисасда тІадаб буго къатиласдасан

---

[1] Ай, живго къатил. [КІиго-лъабгояс цояв чІвани – киналго чІвала].*

дият тІалаб гьабизе. КІалгьикъун бахъула бугеб гІадин, дагІба-къец гьабун, букІунареб къадар тІалаб гьабизе лъугъун гореб, берцинаб вацлгьялгул нухалда. Ва гьединго къатиласдаги тІадаб буго дият къеялгулъ саламалги цІунизе. Ай, къолеб дият къадараб къечІого, ва кватІизе тун хадур хъвадизе гьаричІого, макътуласул варисзаби разияб хІалалъ тІобайзабизе. ХІасил, ТІадегІанав Аллагьас къатиласдаги макътуласул варисзабадаги амро гьабулеб буго кІиязго гьоркъоблги берцинго цІунейн.

وفي الآية دليل على أن القاتل لا يصير كافرا وأن الفاسق مؤمن ووجه ذلك من وجوه الأول أن الله تعالى خاطبه بعد القتل بالإيمان وسماه مؤمنا بقوله ﴿يَتَأَيَّمُوا الْمَدِينَةَ﴾ فسماه مؤمنا حال ما وجب عليه من القصاص وإنما وجب عليه بعد صدور القتل منه وقتل العمد والعدوان من الكبائر بالإجماع فدل على أن صاحب الكبائر مؤمن . («خازن» ص ١٠٧ ، ج ١

Рехсараб аяталгулъ буго далил, чи чІваялдалгъун чи кафуравлгъун лъугъунгутІиялъе ва, гьединго, фасикъав чи муъминавлгъун хутІулев вукІиналдеги. Гьеб нелъеда би-хъулебги буго аяталгул магІнабаздасан.

ТІоцобисеб: рехсараб аяталгулъ ТІадегІанав Аллагьас хитІаб гьабулеб буго чи чІварав чиясде «иман лъурав», «муъминав» абун, Жинца абиялдалгъун: «Ва гьал иман лъурал гІадамал! Ножода тІадаблгъун гьабуна къисас», – абун. Ай, ножоца ножорго нафсал, ай нужго къисасалгье чІвайзе къе макътуласул варисзабаде абун. «Муъминав» абун гьесде абунги буго къисас тІалгъун хадуб, къисас тІалгулебги чи чІван хадублгьидалха. ХІакъ гьечІого, ургъунго, бокъун, яги зулмауялгул нухалда чи чІвай чІахІиял мунагьаздаса букІиналда киналго гІалимзаби рекъаралги руго. Гьаб киналгулго хІасилалъ тІоритІел

гъабулеб буго чІахІиял мунагъазул бетІергъан муъминавлъун хутІулев вукІиналде. Ай, гьелдалъун иманалдаса ватІалъунгутІиялде.

والوجه الثاني أن الله تعالى أثبت الأخوة بين القاتل وولي الدم بقوله: ﴿فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ﴾ وأراد بالأخوة أخوة الإيمان فلولا أن الإيمان باق على القاتل لم تثبت له الأخوة

КІиабизеги: ТІадегІанав Аллагъас чІезе гъабун буго гъаб аяталъулъ къатиласдаги макътуласул валиясдаги гьоркъоб вацлъи, Жинца абиялдалъун: «Макътуласул рахъалдасан, кинав вугониги жиндир вацасда, ай къатиласда, тІаса лъугъун», - илан. ТІадегІанав Аллагъас «вацасдаса» - ян абиялдасан мурадги буго диналгъулаб вацлъи. Ай, макътуласул варисасе къатил насабалгъул вац горелгъулха. Гъев къатил иманалдаги хутІун вукІун горев ани, ай чи чІваялдалъун къатил иманалдаса ватІалъун, кафуравлъун лъугъун вукІаравани, ТІадегІанав Аллагъас досие вацлъи чІезе гъабизе букІинчІо.

والوجه الثالث أنه تعالى ندب إلى العفو عن القاتل والعفو لا يليق إلا عن المؤمن لا عن الكافر

Лъабабилебги: ТІадегІанав Аллагъас макътуласул варисзаби ахІулел руго къатиласда тІаса лъугъиналде. ТІаса лъугъин абуни рекъоларо букІине муъминав чиясдаса горони. Кафурав чиясдаса тІасалъугъин рекъоларо.

Аяталгъул хадуселда абубеб буго: «Цебе рехсараб хІукму [ай, къатиласдаса къисас боси, къисасги босичІого гІицІго ТІадегІанав Аллагъасе гІоло тІаса лъугъун тей, яги къисасалгъул бакІалда къатиласухъа диятги босун, маслахІат-рекъел гъаби, ай макътуласул рахъалдасан, гъаб кинабго]

ТІадегІанав Аллагъасул рахъалдасан ножое бугеб бигъалъи ва рахІмо-гурхІел буго».

Гъеб бигъалъи, рахІмо-гурхІел кинин абун:

وذلك لأن العفو وأخذ الدية كان حراما على اليهود وكان القصاص حتما في التوراة وكان في شرع النصارى أخذ الدية ولم يكن عليهم القصاص وقيل: كان عليهم العفو دون القصاص وأخذ الدية فخير الله هذه الأمة بين القصاص والعفو وأخذ الدية توسعة عليهم وتيسيرا وتفضيلا لهم على غيرهم . «خازن»

Къатил тІаса лъугъун тейги, дият босиги – гъеб кІиябго ягъудиязе хІарам гъабун букІана. Гъезие букІана гІицІго къатиласдасан къисас боси, ай гъев чІвай. Тавраталда жаниб гъедин тІад гъабунги букІана. Насраниязул шар-гІалдайин абун, къатиласухъа гІицІго дият боси букІана. Къатиласдасан къисас боси гъезие букІинчІо. Цо рагІиялда, насраниязе гІицІго къатиласдаса тІаса лъугъин букІана, къисас боси яги дият боси гъезие букІинчІинги буго. Гъаб мухІаммадияб умматалъейин абун, ТІадегІанав Аллагъас эхтияр къуна лъабалъулго бокъараб гъабизе: къисас боси тІад гъабуна, макътуласул варисас гъеб тІалаб гъабун; макътуласул варисаби рекъани, гъел разилъани, дият босун маслахІат гъабизеги; диятго босичІого, ТІадегІанав Аллагъасе гІоло къатил тІаса лъугъун тезеги. Гъадианаб бигъалъи, гІатІилъи гъабун тІокІ гъабуна мухІаммадияб уммат цогидал умматаздаса.

Аяталъул хадуселда абубеб буго: «Къатил ТІадегІанав Аллагъасе гІоло тІаса лъугъун тун, яги досухъа дият босун, рекъел-маслахІат гъабун хадуса, макътуласул варисас къатил яги досул бакІалда досул чи чІвани, ай къисас боси мурадалда, гъесие буго гучаб гІазаб». Ай, гъев чІвала жинца

чІварасул къисасалъе, диятги гьесул къабул гьабуларо. Яги гьесие буго ахираталда унти кутакаб гІазаб, ай жужахІ. ХІасил, рекъел-маслахІат гьабун хадуса, гъев къатил яги досул бакІалда цойгидав макъгуласул варисас чІвани, гьеб ккола кІудияб хиянат, ТІадегІанав Аллагъасда цебеги халкъалда цебеги. Хиянатчиясе киданиги талихІги къоларо.

Рехсараб аят рещтІиналъе сабабин абун:

وسبب نزول الآية أن رسول الله ﷺ لما دخل المدينة وجد الأوس والخزرج يتفاخران على بعضهم فصاروا يقتلون الاثنيين بالواحد والحر بالعبد منهم فنزلت هذه الآية فأمنوا وأسلموا . «الصاوي»

Свалат-салам лъеяв Авараг гьижра гьабун Мадинаялде вачІиндал, гьесда ратана Авсал ва Хазражал – кІиябго къибил цуцадехун чІухІ гьабулеллъун. Гьезул цояздасан цо чияс долазул цо чи чІвани, гъаз данде долазул кІиги чи чІвалев вукІана. Ва гьединго жедер лагъ чІвани, гьесде данде долазул озденав чІвалевги вукІана. Гьалъул хІакъалъулъ гьел кІиязго суал борхана свалат-салам лъеяв Аварагасде, ай битІараб хІукму тІалаб гьабун. Цинги рехсараб аятги рещтІана, иманги лъун, Исламалде гьелги рачІана.

Рехсараб аяталъул магІнаялда тІасан буго хилафги:

وقال الشافعي رحمه الله : لا يقتل الحر بالعبد لهذا النص. «تفسير النسفي»
بهامش «خازن»

ШафигІияв имамас [رحمه الله] абунa : «Лагъасде данде озденав чи чІваларо», - ян, рехсараб аяталъулъ чІванкъотІун абун букІиналъе гІоло: «Озденасде данде озденав чІвала, лагъасде данде лагъ чІвала», - ян. Гьале «Хазиналъул» гІибаратги:

ولا يقتل مؤمن بكافر ولا حرّ بعبد ولا والد بولد ويقتل الذمي بالمسلم والعبد بالحر والولد بالوالد هذا مذهب مالك والشافعي وأحمد. «خازن» ص ١٠٦ ، ج ١

Кафурчиясе данде къисасалъе муъминчи чІваларо. Лагъасде данде озденав чиги чІваларо. Васасде данде эменги чІваларо. Бусурманчиясе данде, ай къисасалъе, зимияв чІвала [ай ракълилаб къотІиялда Исламалъул ракъалда чІарав кафурчи]. Озденав чиясе данде лагъги чІвала. Гъаб ккола Малик-имамасул, ШафигІияв-имамасул ва АхІмад-имамасул мазгъаб [رضي الله عنهم أجمعين].

وإنما منع مالك والشافعي رضي الله عنهما قتل الحر بالعبد سواء كان عبده أو عبد غيره لما روي عن علي رضي الله عنه (أن رجلا قتل عبده فجلده رسول الله ﷺ ونفاه سنة ولم يقده به). «بيضاوي»

ТпадеГІанав Аллагъ жедедаса разилъаял Малик-имамасги ШафигІияв-имамасги лагъасде данде озденав чи чІвай нахъчІварабго, лагъ жиндирго вукІаниги, цогидасул вукІаниги, батІалъи гъечІого, ГІали-асхІабасдасан бицараб гъаб риваяталъе гІоло буго: «Цо чияс чІвана жиндирго лагъ. Гъелдалъун гъев чиясда свалат-салам лъеяв Аварагас цІал къабуна, чІвайчІого, цо лъагІелалъ къватІивеги къотІана».

وروي عنه أنه قال: ((من السنة أن لا يقتل مسلم بذی عهد ولا حر بعبد))

Ва гъединго бицана ГІали-асхІабас ﷺ свалат-салам лъеяв Аварагасдасан: «Суннаталдаса ккола бусурманчи чІвангутІи – ракълида вугев зимиясе данде, ва озденав чи чІвангутІи – лагъасде данде».

ولأن أبا بكر وعمر رضي الله عنهما كانا لا يقتلان الحر بالعبد بين أظهر الصحابة من غير نكير

Ва гъединго цойги хІужа Малик ва ШафигІияв кІиявго имамасе, лагъасде данде озденав чи чІвангутІиялъе, ТадегІанав Аллагъ жедеда разилъаял Абубакар ва ГІумар – кІиявго Расуласул ﷺ халифа вукІин буго жедеца лагъасде данде озденав чи чІвалареллъун, асхІабзабада цебесан [رضي الله عنهم أجمعين], щивниги гъезул тІад кІалгъалев чи гъечІого.

Аллагъ разилъаяв Ибну Габбасидасанги бицана:

عن ابن عباس رضي الله عنه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: ((لا تقام الحدود في المساجد ولا يقتل الوالد بالولد)) أخرجه الترمذي . ((بيضاوي))

свалат-салам лъеяв Аварагас абунаян: «Масжидахъ хІадал къабиларо, эмен васасде дандеги чІваларо», – абун.

مسألة : ذهب أبو حنيفة رضي الله عنه إلى أن الحر يقتل بالعبد لعموم آية المائدة وإليه ذهب الثوري وابن أبي ليلى وداود وهو مروى عن عليّ وابن مسعود وسعيد بن المسيب وإبراهيم النخعي وقتادة والحكم . ((تفسير ابن كثير))

ХІанафияв имамги [رحمه الله] ва гъесда нахърилъгъарал чІахІиял гІалимзабазул цо тайпагийин абун, ана озденав чи лагъасде данде чІвала абураб рахъалде. «*Сурат аль-Маидаталда*» жаниб бугеб, «Нафсалде данде нафс чІвала» абун, Тавраталда жаниб ягъудиязде рещтІараб^[1] 45 аб. аят нелъеegi гІаммаблъун ккола абураб маГІнаялда. Ай, гъаб «*Сурат аль-Маидаталда*» бугеб, «нафсалде данде нафс чІвала» - ян абураб раГІиялъул маГІна ккола лагъ, озден, бихъинал, цІоял ратІа гъечІого, нафсалде данде нафс чІвала абураб, ва гъаб ниль жинда жанир ругеб «*Сурат аль-Бакъараталъул*» аят доб «*Маидаталъул*» аяталъ насхо гъабураблъун кколаян абурабги.

[1] Ай, Тавраталда ягъудияздеги гъединаб хІукму рещтІун букІараблъи баян гъабун Къуръаналда рещтІараб аят.

وهذه الآية مع الأحاديث حجة لمذهب الشافعي رحمه الله ومن وافقه ، ويقولون : هي مفسرة لما أبهم في قوله ﴿الْأَنفَسَ يَأْتَنِفَسَ﴾ وإن تلك وردت لحكاية ما كتب على بني إسرائيل في التوراة وهذه الآية خطاب للمسلمين بما كتب عليهم. «خازن» ص ١٠٧ ، ج ١

ШафигИияв имамас [رحمه الله] ва гьесда хадур арал гПалимзабазин абуни [رحمهم الله], абулеб буго ХІанафияв имамас ва досда хадур арал гПалимзабаз абуралъул гАксалда. Гъез абулеб буго: «Доб “*Сурат аль-Маудаталда*” жаниб бугеб аяталъ, гъаб ниль жинда жаниб бугеб “*Сурат аль-Бакъараталъул*” аят насхо гъабун гъечІю. Гьелъул гАксалда, доб “*Сурат аль-Маудаталда*” бугеб аяталъе гъаб “*Сурат аль-Бакъараталъул*” аят тафсирлъун буго», - ян. Ай, «*Сурат аль-Маудаталда*» бугеб, нафсалде данде нафс чІвала абун мугъмалго тараб аяталъе, гъаб «*Сурат аль-Бакъараталъул*» аяталъ баян кьолеб буго: «Озденазде данде – озденав, лагъасде данде – лагъ чІвала», – абун. «Ва гъединго, доб “*Сурат аль-Маудаталда*” нафсалде данде нафс чІвалаян аби хІикаят ккола. Ай, бану-исраилазе Тавраталда букІараб хІукму нелъее биценлъун, ай ракІалде щвезабилъун ккола. Гъаб “*Сурат аль-Бакъараталъул*” аятин абуни, жедеда гІадаблъун гъабураб хІукму баян гъабун, бусурбабазде бугеб хитІаб ккола», - янги.

ЦО ЧИ ЧІВАЯЛЪУЛЪ ЧАНГО ЧИ ГІАХЪАЛЛЪИЯЛЪУЛ ХІУКМУ БАЯН ГЪАБИ

تنبيه : وروى مالك في الموطأ عن ابن المسيب أن عمر رضي الله عنه قتل نفرًا خمسة أو سبعة
برجل واحد قتلوه غيلة ، وقال : لو تمألاً عليه أهل الصنعاء لقتلتهم جميعا . «خازن»

Имам-Маликица жиндир «МуваТІГабъ» абураб тІехъалда бицана: «Халифалъун жив вукІаго, ГПумар асхІабас ﷺ щуго яги анкъго чи чІвана гъез хІилла-макроялдалъун чІварав цо чиясде данде. Гъес абизеги абунa: “СанГІаалъул агълю-ялъго гъабун букІарабани гІахъаллги дов чи чІваялъулъ, дица дол киналго чІвазе рукІана”, - ян».

Гъале цойги риваяталги:

مسألة : وذهب الأئمة الأربعة والجمهور إلى أن الجماعة يقتلون بالواحد . (تفسير ابن كثير)

Ункъавго имам ва ГІемерал гІалимзаби ана «Цо чиясде данде жамагІат, ай цо чанго чи чІвала», – абураб рахъалде [киназго цадахъ чІван вугони]. Гъале гъалъулъги хилаф:

وحي عن الإمام أحمد رواية أن الجماعة لا تقتل بالواحد ولا يقتل بالنفس إلا نفس واحدة وحكاها ابن المنذر عن معاذ وابن الزبير وعبد الله بن مروان . (تفسير ابن كثير)

Имам АхІмадидасан бачІараб риваят: «ЖамагІат чІваларо цо чиясде данде, чІвала цо чиясде данде цо чи». Гъединго бицана МагІазидасанги, Ибну-Зубайридасанги.

Хириял бусурбаби! Нелъеда бихъулеб буго, авалалдаса бахъараб ахиралде щвезегІан, гъаб Къуръаналъул тафсир гъабулаго гъелда тІасан ругел ГІемерал хилафал. Гъеб кинабго хилаф гъаб мажмугІалда жаниб рехсонги бажаруларо. Гъеб рехсараб къадарги, бицине диегоги бигъаяб, бицІчІизе цІалулезеги бигъаяб къадар ккола. Гъаб хириял Къуръаналъул маГІнаялда тІасан хилафалда кІалъалел гІадамалги ккола, гъедин кІалъазе ГІадегІанав Аллагъас гІакълоги, гІилмоги, фагъмоги жедее кьурал, Аллагъ

жедедаса разилъаял асхІабзаби, имамзаби ва чІахІиял гІалимзаби. Гъезул мисалги буго, кинаб хІалалъулъги жедее бокъухъе ралъдалъ лъедезе гъунар бугел, ралъадалъул хІалги жедеда кутакалда лъалел лъедохъабазул. Гъел бегъила ралъдалъе лъугъинеге, гъенир лъедезеге. Амма нелъеда лъалеб жо буго: лъедезе гъунарги гъечІев, ралъадалъул хІал-хІукмути лъаларев цо кинав вукІаниги чи, гІакъло бугев вуго, ралъдалъе гъев живгояли кисса лъугъунев, лъедезе лъалес гъежги ккун вехъерхъаниги, лъугъунарелъги. Кинха дов ралъдалъе лъугъинев, досда лъалеб бугелъул, яги хІинкъула вугелъул живго гІанкъиялда? Гъалдаго релълъон, гъаб Къуръаналъул рагІа-ракъан гъечІев гъварилъиги, гъалъул къадрo-къиматги, гъелда гІад тафсир гъабизе лъугъани жив гъалагълъулевлъиги лъалеб букІарабани, агълoлгъун жив гъечІев чи гъаб Къуръаналде сверухъецин къайзе вукІинчІо. Кинниги жагълoялъул ралъдалъ, шайтІабаз кверги ккун, лъедезе ругъун гъавурав инсанасда кколеб буго Къуръан гъебго ралъадила.

КЪИСАСАЛЪУЛЪ ЧІАГОЛЪИ БУКИНАЛЪУЛ БАЯН

Хадусеб аяталдаги абулеб буго:

﴿قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾﴾

البقرة: ١٧٩

«Ножое чІаголъи, ай чІаго хутІи буго [цебесеб аяталда рехсохъе] къисас боси шаргІлгъун гъабиялъулъ, ва битІараб-хІакъаб бичІІулеб, гъеб къабул гъабулеб бацІадаб гІакълoялъул бетІергъаби!» ТІадегІанав Аллагъас гІакълалал чагІаздехун гъабуна хитІаб, гІакълалав чиясе бокълуларелъул жинца цогидасул гІумроги хве-

зѣбун, ай гъевги чІван, жиндирго гІумроги хойзе гъабизе. АхІмакъав чияс малъарабги босуларелъулха. Гъаб бакІалда нелъее баянлъулеб буго ТІадегІанав Аллагъасда аскІобги гІакълоялъул хиралъи, тІадегІанлъи, гІакъло гъечІолъиялъул гІодобегІанлъи. ХІасил, цо чи жинца чІвайзе къасд гъабураб мехалда, гъасда лъайдал къисасалъе живгоги чІвалевлъи, дов чи чІваялдаса гъав вуссуна. Гъелдалъун живгоги жинца чІвайзехъин вукІаравги – кІиялго чІаго хутІула. Ва гъединго къатил къисасалъе чІваялдалъун, цогидалги нахъе цІала чи чІваялдаса, довго гІадин живги чІвалевлъи лъаялдалъун.

Аяталъул магІна гъадинги гъабизе бегъула: жив къисасалъе чІваялдалъун къатиласе ахираталда буго чІаголъи, ай ахираталда къисас босиялдаса хвасарлъи. Къисас ахираталда босизе теялдаса дунялалдаго босун тІаса ккезаби бусурманчиясе лъикІабги гъечІищ?

Аяталъул ахиралдаги абубеб буго: «Къисас боси ножода тІад гъабунa нуж гъелдаса хІинкъун, хІакъ гъечІого чи чІваялдаса нахъчІварал, цІунараллъун рукІине». ХІасил, ТІадегІанав Аллагъас кантІизе гъарулел руго, хІинкъи къолеб буго «Чи чІваялдаса цІуне», – абун. ХІакъ гъечІого чи чІвай букІиналъе гІоло гІадамазда гъоркъосел хІукъукъаздасан бищунго кІудияб, Къиямасеб къолял лагъасул хІисаб гъабиги тІоцобе жиндалъун байбихъулеб хІакълъун, ТІадегІанав Аллагъасдаги лагъасдаги гъоркъосел хІакъаздасан, тІоцобе лагъасул хІисаб гъаби какалдалъун букІунеб гІадин.

والإشارة في الآية أن الله تعالى كتب عليكم القصص في قتلكم كما كتب على نفسه الرحمة في قتله كما قال: ((من أحبني قتلته ومن قتلته فأنا ديته)). «روح البيان»

Аяталгълъ буго гъадианаб ишараги: «ХІакълъунго, ТІадеГанав Аллагъас ножода тІад гъабуна, хІакълъ гъечІого чи чІвани, кълсас боси, Жинцаго тІаде босараб гІадин рахІмат-цІоб гъаби Жив вокълъялгълъ хвалчадалгълън чІварав чиясе, ай Жиндие гІоло жиндирго нафс чІварав чиясе^[1]. БетІергълън-Аллагълъс Жинцаго абураб гІадин: «Дун вокълън щив чи вугониги, Дица гъев чІвала, [ай Жив вокълъялгълъ Жинца гъев паналгълъзе гъавила]. Дица чІварав чи щив вугониги [ай Дица жиндилгълъ тасарруф гъабун паналгълъарав чи щив вугониги], Дун гълесул дийят ккола», ай Дица гъабила гълесие яги къела ахираталда ажро, даража, макълъм.

فعلی العاقل أن یقتل نفسه بالرياضات الشديدة ويحي قلبه بالحياة الطيبة الباقية
اللهم وفقنا لمداواة هذه القلوب المرضى آمین. «روح البیان»

Гъединлгълъдал, гІакълъилав чиясе рекълъла жиндирго нафс чІвайзе, захІматаб рияза^[2] гъаби баччиялдалгълън ва, гълдинго, жиндирго ракІ чІаго гъабизеги бацІцІадаб, даимаб, хвел гълчІеб чІаголгълъиялдалгълън. БетІергълън-Аллагълъс разияб хІалалда рацІцІадал ракІалгун хутІаги нилгълъ, хириял диналгълъл вацал ва яцал! Амин! Амин! Амин! يا مجیب

КЪИСАС БОСИ ГІИЦІГО ЧІ ЧІВАЯЛДА ХАССАБ ХІУКМУ ГОРЕБЛЪИ БАЯН ГЪАБИ

تنبيه : واعلم أن هذا الحكم ليس مختصا بالقصاص الذي هو القتل بل يدخل فيه جميع الجراح والشجاج وغير ذلك وذلك لأن الجراح إذا علم أنه إذا جرح جرح لم يجرح فيصير ذلك سببا لبقاء الجراح والمجروح وربما أفضت الجراحة إلى الموت فيقتص من الجراح . «خازن»

[1] Ай, Аллагълъс гІоло жинца жиндир гъава-нафс кълне гълбурав чи. Инсанас живго жиндица чІвай горо (самоубийство), гълб кІудияб мунагълъ ккола.*

[2] Нафсгун къркълъей, гълб кълне гълбиялгълъл захІмат баччи.*

Къисас боси – цохІо чи чІваялда хассаб иш горо. Гьелде гьорлѣ уна чиясда ругъун лъейги, ай чи лъукъиги. Масала, цо чиясда лъараб мехалда жинца цойгиясда ругъун лъунани, ай дов лъукъани, гьединабго ругъун жиндаги лъолеблѣи, ай жиндасан къисас босизе бугеблѣи, гьель гьев чи нахъчІвала цогидасда ругъун лъеялдаса, ай дов лъукъиялдаса. Цинги гьѣ сабаблъунги букІуна жинца къабизехъин вукІаравги жинда къабизехъин вукІаравги – кІиявго саламатго нахъе хутІиялѣе. Жинда лъураб ругънадалъун хадусанги чи хунги унелъул, гьадин кканиги жинца ругъун лъурав къисасалѣе чІвалелъул, гьалдалъунги нахъчІваларишца хІакъ гьѣчІого чи лъукъиялдаса.

Гъале доб «Суратуль-Маудаталъул» кликъоялда шуабилѣб аятги:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَكُنَّا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنْ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

المائدة: ٤٥ ﴿٤٥﴾

ТпадегІанав Аллагъас абулеб буго: «Дица Тавраталда жаниб ягъудиязда тІадаблъун гъабуна хІакъ гьѣчІого жинца чи чІварав чи къисасалѣе чІвай. Ай, нафсалде данде нафс чІвай, бихъинал, руччаби, озденав, лагъ батІа гъаричІого, хІакъ гьѣчІого зулмуялдалъун бер бахъани, гьелде данде бер бахъизеги, мегІералде данде мегІер къотІизеги, гІиналде данде гІин къотІизеги, ца-гІус бахъани, ца-гІус бахъизеги».

ХІасил, кинаб лага-сан къотІаниги, ай хІакъ гьѣчІого, зулмуялдалъун, данде къотІизе. Масала, квералде данде –

квер, килищалде данде – килищ, гъежалде данде – гъеж, бох-хІетІеялде данде – бох-хІетІе къисасалъе къотІизе. КъотІиялгъулъ ращалъи цІунизе рес гъечІеб ругъун бугони, масала, ччорбилъ лъураб гІадаб, гъварилъи лъайзе рес гъечІеб, яги бекараб ракъа бугониги, гъединал ругъназулъ, имамас хІукму гъабун, боцІи-мал тІад къотІила.

КЪИСАС ТІАЛЪАРАСДАСА ТІАСА ЛЪУГЪИНАЛЪУЛ ХИРАЛЪИ

«Щив чи вугониги жинца, къисас тІадав чи къисасги босичІого гІицІго ТІадегІанав Аллагъасе гІоло, тІаса лъугъун тун, гъеб гъесие кафаратлъун букІуна». Ай, гъелдалгъун ТІадегІанав Аллагъас гъесул цере гъарун аралцинал мунагъал чурула.

Яги магІна гъадин гъабизеги бегъула: «Жинда ругъун лъурав чияс яги чІварасул ирсилас, жинца ругъун лъурав яги жиндир чи чІварав чи, гІицІго Аллагъасе гІоло, тІаса лъугъун тани, гъеб гъесул тІаса лъугъин жинца ругъун лъурасе яги жинца чІварасе букІуна кафаратлъун». Ай, гъесул гъеб чи чІваялгъул яги ругъун лъеялгъул хІакъ тІаса уна, гъеб мунагъ чурула, Къиямасеб къоялъ гІазаб-гІакъобаялдасаги хвасарлъула. Жив тІаса лъугъарасейин абуни къезе бугеб ажро-кири, даража Живго БетІергъанас ТІаде босун буго, ай гъесие буго нелъеда бицун хІалкІолареб ажро-даража.

الحاصل أن القاتل تعلق به ثلاث حقوقٍ حق لله وحق للولي وحق للمقتول فإن سلم القاتل نفسه طوعاً تائباً سقط حق الله وحق الولي ويرضى الله المقتول من عنده وأما إن أخذ القاتل كرهما وقتل من غير توبة فقط سقط حق الولي وبقي حق الله وحق المقتول هكذا ذكره ابن القيم أما ما مشى عليه مالك من أن الحدود جوارب فمتى قتل ولو من غير توبة فقد سقطت الحقوق كلها. («صاوي»)

ХІасил, къатиласда хурхуна лъабго хІакъ: Аллагъасул хІакъ, макътуласул валясул, ай варисасул хІакъ ва живго макътуласул хІакъги. Гъев къатилас живго лъикІав лъугъун, ай бокъун, тавбо гъабун, жиндирго нафс къисасалъе чІвайзе къуни, гъесда тІаса ккола Аллагъасул хІакъ, чІварав чиясул валясул, ай варисасул хІакъ ва Къиямасеб къоялъ ТІадеГІанав Аллагъас макътулги рази гъавула Жиндирго рахъалдасан, ай гъев разияб, гъев хІайранлъараб ажро къеялдалъун. Гъадин абуна Ибну-Къайимица. Малик-имамин абуні ана, «Тавбого гъабичІого чІваниги, чІваялдалъун къатиласул киналго, ай рехсараб лъабабго хІакъ тІаса ккола» абураб рахъалде. ХІакъикъат лъалев БетІергъан-Аллагъ вуго.

Гъанжи гъаб нелъер заманалда хІакъго гъечІого чІван бокъарав чиги рехун, уна тІагІун. ТІадежоялъе асул бакІалда, шаклъи ккарав абун, расги гІайиб гъечІев цо мискинасеги къола гІакъоба жанивги тІамун. Гъасул хІакъги босула дов тІагІарас жиндего тІаде, хадуб букІунелъул ургъелги досие гъечІо хІайваналъегІанцин. Унго, гъаб тайпаялъул ахираталда щибдай ккела?

Свалат-салам лъеяв Аварагасги абун:

وفي الحديث: ((من أصيب بشيء من جسده فتركه لله كان كفارة له)). «روح البيان»

«Щив чи вугониги жиндир черхалде цо кинаб букІаниги зарал щун, масала, цо чияс жинда къабиялдалъун, ругъун лъеялдалъун, бакІаб раГІи абиялдалъун, цинги гъев чияс, гІицІго ТІадеГІанав Аллагъасе гІоло, тІаса лъугъун тани, гъеб букІуна гъесие жиндир мунагъал чуризе кафаратлъун».

Цойги хладисалдаги абулеб буго:

وفي الحديث: ((ثلاث من جاء بهن يوم القيامة مع الإيمان دخل الجنة من أي أبواب الجنة شاء وتزوج من الحور العين حيث شاء: من عفا عن قاتله ومن قرأ دبر كل صلاة مكتوبة قل هو الله أحد عشر مرات ومن أدى ديناً خفياً))

«Лъабго жо, ай пиша-гІамал буго, Къыямасеб къояль жедедалъун щив чи вачІаниги БетІергъанасда цеве, иманалда вукІингун цадахъ [ай куфруялда вачІани горо], гъев чи Алжаналъуве лъугъунел, кинаб нуцІихъан лъугъине гъесие бокъаниги ва, гъединго, гъесие хІурулгІиналги къолел, чан гъесие къварагІаниги:

Тпоцовисев – гІицІго Аллагъасе гІололъун къатиласдаса, ай жиндир чи чІварав чиясдаса тІаса лъугъарав чи, ай жив чІварасул варис;

Киабилев – фаризаяб щуябго какда хадуб анцІ-анцІ къулгъу цІаларав чи;

Лъабабилев – мустахІикъав чиясе жиндаго лъалареб налъи тІобайзе гъабурав, ай гъеб налъи жинца къурав чиги. Кинин абун, цо чиясе щолеб бугони умумузул ирс, гъесда гъеб лъалебги гъечІони, гъебги кванан чІечІого, гъесухъе гъеб ирсалъул пай жинца щевезе гъабурав чи.

Гъельие мисалги: Совет-хІукуматги биххун, жедежедерго ахал жедеего щвараб заманалда, ГІашилтІасан бачІана нежер гъанибе, ай ЧІикІабе хабар, пуланал чагІазул чи вугищ нахъе абун. Гъев ватана Пирасул МухІаммадил ХІажи [кІиясулго мунагъал чураги]. Цинги гъев ватидалги бачІана хабар ГІашилтІасан гъев ХІажиде: «Дуго мегъалдасан щолеб ирсалъул пай босизе вачІа», - ян.

Хал гъабеха, бусурбаби, муъминчи чияр хІакъалдаса цІунулев куцалъул, жалги лъаларев, жедедаги лъаларев ирсилав дол муъминзабаз валагъарав куцалъул?! Гъев мунагъал чураяв ХІажигаги гъеб ирсалъул жиндие щолеб пай, хІалал гъабун, назро гъабун дозиего тана. Гъав мунагъал чураяв ХІажиги вукІана тІоварав Аллагъасул вали, гъав нахъа хвана. Гъадиаб букІуна муъминзабазул тІабигІат-гІамал, хъвада-чІвади. Кинниги, гъединал муъминзаби дагъ горони рукІунаро. Хал гъабе, умумузухъаги рахъун, 60-70 соналъ колхозалда гъоркъорги рукІун, ахиралда жедехъего щведал ахал-хурзал, гъеб хІехъезе кІвечІого, бикъа-къотІиялда гъоркъоб чан вацал-яцал къаллъичІел?! ТІадегІанав Аллагъас тІоцобе диего, хадуб киналниги бусурбабазе къеги шулияб, биххи-хиси гъечІеб иман! Иманалъ горони инсан къачІаларо.

Аяталъул ахиралдаги абулеб буго: «ТІадегІанав Аллагъасул рахъалдасан рещІараб шаргІалдалъун жодоца хІукму къотІуларел гІадамал – гъел руго БетІергъанас лъурал гІорхъалаби цІуничІел, жедецаго жедедаго зулму гъабурал гІадамал».

Цебе рехсон аралдаго рельлъараб цойги хІадис:

((ثلاث من كن فيه أو واحدة منهن فليتزوج من الحور العين حيث شاء أي في الجنة: رجل ائتمن على أمانة فأداها مخافة الله أي مخافة عقابه إن هو المطلوب فيها ورجل خلى عن قاتله بأن ضربه ضرباً قاتلاً فعفى عنه قبل موته ورجل قرأ في دبر كل صلاة قل هو الله أحد عشر مرات))

«Лъабго жо буго, щив чи вугониги гъеб лъабабго яги гъеб лъабалъулго цояб жиндилъ бугев, раче абе гъев чияс Алжаналъур чан рокъаниги хІурулгІинал:

Тюцовисев – аманат гъабун жиндихъе цІунизе къураб боцІи-мал, ТІадегІанав Аллагъасул рахъалдасан гІазаб-гІакъобаялда хІинкъун, тІад буссине гъабурав чи;

Клиабилев – жив чІварав чиясдаса тІаса лъугъарав чи. Масала, цо чияс къабун жинда лъуни хвалил ругъун, хвелалде цеве, ай живго чІаго вукІаго жинда къабурав чиясдаса тІаса лъугъарав чи;

Лъабабилев – щуябго фаризаяб какалда хадуб анцІ-анцІ къулгъу цІаларав чиги».

ТІАРИКЪАТАЛЪУЛГИ ШАРГІИЯЛГИ ВИРДАЗУЛ БАЯН

Цебеги гІемер бицараб-хъвараблъун букІаниги, раклалде швеялъе.

ХІажилниги, ГІободиясулниги тІарикъат гъабулел гІадамазде гъикъараб мехалда «Ножор вирд щиб?» – абун, гъез рицуна жедеца щибаб какда хадур гъарулел, ай цІалулел жал, гъелдаго цадахъ анцІ-анцІ къулгъуги. Гъеб лъикІаб пиша-гІамал буго. Гъеб гъабугеянги абуларо лъицаниги. Масала, дицаги цІалула щибаб какда хадуб лъабго «*Къул гъува...*», кІиябго «*Къул агІузу...*», «*Аятуль-Курсий*» ва тасбихІ-тагълилги. Гъел жал каказда хадур цІалиялдаса нежеца муридзаби гъукъуларо. Гъездеги абула какил азкарал абун, яги шаргІиял вирдалин абуниги батІалтъи гъечІо. Гъел азкаралги рукІуна батІа-батІаял, ай халатал, къокъал. Свалат-салам лъеяв Аварагасдасан рачІарал азкарал бищунго хириялги руго. ХІасил, бажарарас бажарухъе гъарулел жал ккола какил азкарал. ХІатта ХІасан-афандиясде цо муридас гъикъидал: «Каказда хадур азкарал гъарийищ дие лъикІ, яги азкаразул бакІалдаги вирдалда машгъул-лъизейищ?» - абун, ХІасан-афандияс абун буго муридасде,

азкаразул хиралъиги бицун, кутакалда къвакІизеги гъабун: «Дуца, вирдаздеги вуссун, какил азкарал гъаричІого тоге», - ян. Амма тІарикъатлъун гъел азкаралги ккун, хІакъикъияб тІарикъаталде инкарги ккун чІейи – гъеб мекъса буго.

Дун муридзаби къварагІарав чи горо, гъел дир кигІанги гІемер ругизеги руго, гъаб дица бицунеб рагІиялъе Живго ТІадегІанав Аллагъ нугІги вуго. Кинниги, гъаб дир насихІат буго къабул гъабизе бокъарасе. ТІарикъатин абуни, гъеб буго ТІадегІанав Аллагъ лъаялде жинца инсан гІагар гъавулеб, хасал вирдалги жиндир ругеб, хасаб нух, агълолъун жив вугев чияс горони манлъизеги бегъулареб, манлъухъе жиб хІалтІизе гъабурав чиясда горони жибги жиндир пайдаги лъалареб, жиб свалат-салам лъеяв Аварагас, асхІабзабаз, табигІиназ, салафунал-халафуназдасан, цуцахъе къун, гъоркъоса къотІичІого нелъеде швезегІан бачІараб.

Аманат цІуниги, хиянат гъабичІого гъеб тІад буссине гъабигийин абуни, гъелъиеги къваригІуна щулиял иман ва Аллагъасдаса хІинкъиги. Масала, Совет-хІукумат гІуцІ-цІулеб заманалда боцІи-мал бахъун, туснахъ-сибиралде ритІун, инжит гъарула ругеб заманалда, бечедал чагІаз божилъиялда мискинал чагІазухъе аманат гъабун хъи-хъизе къураб мал цо тайпаялъ тІад буссинего гъабичІилан бицуна. Ва гъединго ккана рагъул заманалда чачаналъе халкъ гочизе гъабулагоги. Туснахъазул хІисабалда, бокъаралги бокъичІелги доре ритІун унел мехалда, кин ккелеб, щиб ккелеб лъаларел гІадамаз цадахъ щибха босилеб? Рес бугебГІан цадахъги босун, хутІараб рукъалъул къай-матахІ гъез, гъанир хутІула ругезда аманат гъабун, гъезухъе къун тана. Цинги доре щун, дора къарарлъун хадуб, яги тІад руссун рачІиндал тІалаб гъабидал, бетІергъабазухъе гъеб тІад буссине гъабичІел гІадамал лъугъана. Ай, щиб кванан, щиб бичун, лъугІизе гъабун.

**Хласил, кьураб раги ккунгутлиги, аманаталъе хиянат
гьабиги – Къуръангун хладисаль кутакалда какараб пиша-
гламал буго. Клябго цунизе тавфикъ кьегу!**

ГЪАЛАТИ ККУН ЧИ ЧІВАЯЛЪУЛ БАЯН

Гъале цойги аят, чІваялда хурхараб:

قَالَ تَعَالَى ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً
فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَدَّقُوا فَإِنْ كَانَ
مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ
بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ
فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِّنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا
حَكِيمًا ﴿٩٢﴾ النساء: ٩٢

«Муъминчиясе гьечІо муъминчи чІвайзе кинаб букІа-
ниги сабаб. Ай, бегьуларо муъминчияс муъминчи чІвайзе
хІакъ гьечІого, ай къисасалъе горони. [Къуръаналда
жаниб муъминчиясе муъминчи чІвай чІванкъотІун хІарам
гьабун бугелъул]. Яги муъминчияс муъминчи чІваларо,
ай кин чІвалев муъминчи муъминчияс, гьесул рекІель
иман бугелъул. Ай, муъминчи жиндир рекІель бугеб
иманаль нахъчІвала живго гІадав муъминчи чІваялдаса.
ХатІаялдалъун чІвай хутІун.

Щив чи вугониги жинца хатІаялдалъун муъминчи
чІван [ай ракІалдаго гьечІого, масала, чаналда речІчула
букІараб чІор яги туманкІ цо чиясда щвеялда релъльон,
жинхъа хварав чиги – гьитІинав вукІа, кІудияв вукІа –
батІалъи гьечІо], гьев чиясда [ай хатІаялдалъун жиндихъа
чи хварав чиясда] тІалъула кафаратлъун муъминав лагъ

тархъизе [тархъулев лагъги – гьитІинав вукІа, кІудияв вукІа, бихъинчи вукІа, чІужугІадан йикІа – батІалъи гъечІо. Гъаб ккола ТІадегІанав Аллагъасул хІакъ]. Ва гъединго гъев чиясда тІалъула жиндихъа хварав чиясул варисзабазе дият къезе, ай нусго варани къезе. Гъеб дият боси макътуласул варисзабаз садакъаялъе манлъун, ай Аллагъасе гІоло тІаса лъугъун, танияли горо [ай макътуласул варисзаби тІаса лъугъани, къатиласдаса дият тІаса уна]».

Дияталда тІаса лъугъин релълъене гъабуна садакъа къеялда, макътуласул варисзаби къатиласда тІаса лъугъиналде гъесизе гъари ва гъелъул хиралъи гъезда лъайи мурадалда. Свалат-салам лъеяв Аварагасги абун буго:

وفي الحديث: ((كل معروف صدقة))

«Кинабниги гъабулеб лъикІабщинаб гІамал садакъа ккола», - ян. Ай, садакъа къеялдалъун щолелб гІадин ажро-кири, тІаса лъугъиналдалъунги щолелъул. Цойги бицана Аллагъ жиндаса разилъаяв Анасидасан, гъес абун:

عن أنس رضي الله عنه قال: ما رأيت رسول الله ﷺ رفع إليه شيء فيه قصاص إلا أمر بالعفو . أخرجه أبو داود والنسائي . «خازن» ص ٤٦٢ ، ج ١

«Дида свалат-салам лъеяв Авараг вихъичІо жинде борхидал жиндилъ къисас бугеб суал, жинца тІаса лъугъаян амро гъабун горони», - ян.

ХІасил, Къуръан-хІадисалдасан нелъеда бичІулеб буго къатиласдасан къисас босизе эхтияр къуниги, ТІадегІанав Аллагъасеги Аллагъасул Расуласеги ﷺ тІаса лъугъун, маслахІаталде рачІун, рекъел-сулхІ гъаби бокъулеб букІин. БетІергъан-Аллагъасеги Аллагъасул Расуласеги ﷺ бокъараб тІаса бищизе ниль – МухІаммадияб умматалъе тавфикъ къеги! Амин!

ЧИ ЧІВАЯЛЪУЛ АКЪСАМАЛ

قال الشافعي رحمه الله : القتل على ثلاثة أقسام : عمد وشبه عمد وخطأ

ШафигІияв имамас абуна: «Чи чІвай буго лъабго батІаяб:

Тлоцобисеб – бокъун, чІвайзе къасдалда бусурманчи чІвай, гІемерисеб мехалда, жиб речІани, яги къабунни, чи чІвалеб алаталдалъун. Гъедин бусурманчи чІварав чиясда къисас тІалъула. Цебе бицухъе, макътуласул варисзаби дийяталда разилъани, яги дийятго босичІого тІаса лъугъун тани, тІасаги ккола.

Гъав къатиласул дийятги бищунго къвакІараб, захІматаб буго. Ай, гъеб къезе тІалъула нахъе бахъичІого, живго къатиласул малалдасан, ай нусго варани. Къатиласул варанаби гъечІони, гъезул къимат къела, месед яги гІарац. Цо рагІиялда бан, дийяталъе къолеб къиматалъе чІезе гъабураб къадар буго. Месед бугони – азарго динар, гІарац бугони – анЦіила кІиазарго диргъам. Гъедин къиматалъе чІезе гъабураб къадар букІиналъе хІужа-далилги буго, Габдуллагъ бину ГІамру-бну-ГІасидасан бицараб:

ويدل على ذلك ما روي عن عبد الله بن عمرو بن العاص قال: كانت الدية على عهد رسول الله ﷺ ثمانمائة دينار أو ثمانية آلاف درهم . فكانت كذلك حتى استخلف عمر رضي الله عنه فقام خطيباً فقال: (إن الإبل قد غلت ففرضها عمر رضي الله عنه على أهل الذهب ألف دينار وعلى أهل الورق اثني عشر ألف درهم وعلى أهل البقر مائتي بقرة وعلى أهل الشاة ألفي شاة وعلى أهل الحلل مائتي حلة) ... الخ . «خازن»

Свалат-салам лъеяв Аварагасул заманалда варанабазул бакІалда босулеб дияталъул къадар букІана меседалъул

– микънусго динар, гІарацалъул – микъзарго диргъам. Аллагъ жинда разилъаяв Пумар-асхІаб халифалъун ккараб мехалда, гъес хутІба гъабуна ва абунa: «Варанабазул багъа тІаде бахун буго, гъелда рекъон дийяталъу къимат цІикІ-кІине гъабизе буго», - ян. Меседалъул агълоялда тІад гъабуна азарго динар, гІарац бугеб агълоялда тІад гъабуна анцІила кІиазарго диргъам. ГІачи-хІайваназул агълоялда тІад гъабуна кІинусго гІака. ГІиял агълоялда тІад гъабуна кІиазарго чахъу. Ххам-ретІелалъул агълоялда тІад гъабуна къаркъала бахчараб 200 [кІинусго] горде.

Чи чІваялъул кІиабилеб къисмо: цо чияс къасд гъабуни цогидасда къабизе, ай къабуни, жиб къабиялдалъун гІемерисеб мехалда инсан чІвалареб алат, масала, бигъаго гІанса къабуна яги гъитІинаб гамачІ речІІана, гъелдалъун дов чиги хвана. Гъелде абула, ургъунго, бокъун чи чІвай гореб, бокъун чи чІваялда рельгъараб къисмойилан. Гъаб рехсараб хІалалда жиндасан чи хварав чиясда дийят тІалъула, къисас тІалъуларо. Гъеб дийятги къатиласул малалдасан яги, варисзабазул, ай лъималазул, имсул малалдасан гореб, гъев къатиласул гІакъилатаз къела, ай вацас, вацасул васас, имсул вацас, гъесул лъималаз, ай къатиласул вацГІалас. Гъезги гъеб лъабго соналда жаниб бецІила, щивасда тІаги бикъун. Кинниги,

ويكون القاتل كواحد من العاقلة يعني يعطي مقدار ما أعطاه واحد منهم لأنه هو الفاعل فلا معنى لإخراجه ومؤاخذه غيره . «روح البيان»

гъеб дият къеялъуль гІакъилатазда гъорлъ къатил гІахъал гъавилинги буго. Ай, гІакъилатазул чан чи ватаниги, гъезда гъорлъ къатилги гІахъал гъавун, бикъила щивасда тІад дийят. والله أعلم.

Чи чІваялъул лъабабилеб къисмо: цебе рехсохъе, масала, чаналда букІаниги, цойги сунда букІаниги речІараб жо инсанасда щун, гъев инсан хоялде абула.

КІиабилебги лъабабилебги кІиябго къисмойлъул хІукму цохІо буго. Ай, кІиялъульго къисас тІалъуларо. Кафарат, ай муъминав лагъ тархъи къатиласул малалдасан буго. Дийят абун, гІакъилатазда тІалъула.

تنبيه:

Макътуласул дийят къезе варисго ватичІони, гъеб бусине гъабила байтул-малалде. Свалат-салам лъеяв Аварагас абухъе:

((أنا وارث من لا وارث له))

«Варис гъечІев чиясул варис – дун вуго», - ян.

Ва гъединго къатиласул гъечІони дият къезе гІакъилатал, жиндирго малалдасан къела. Къатилги гъеб къезе хІалкІоларев вугони, дийят байтул-малалдасан къела. Кинаб хІалалъульги макътуласул варисзаби чІорого теларо, ай дийяталдаса махІрум гъариларо.

Аяталъул хадуселда абулеб буго: «Жив хатІаялдалъун чІварав муъминчи вугони нужгун рагъда ругел кафурзабаздасан [масала, бусурбабигун рагъда ругел кафурзабаздасан цо чи Исламалде вачІана, ай бусурманлъана, амма бусурбабазул ракъалде гъижраги гъабичІого жиндирго къавмалда гъорлъго вукІана], цинги гъев чІвани бусурманлъарав вукІинги лъайчІого, хатІаялдалъун, гъелдалъун гъев чІварав къатиласда дийят тІалъуларо, кафарат горони», ай лагъ тархъи горони.

ХІасил, гъаб масъалаялъулъ дийят тІалъунгутІиялъе бачине бегъула кІиго гІилла. ТІоцобисеб – макътул живго Исламалде вачІарав вугониги, досул ирсилал кафурал рукІин. Ай, капурал ругони, бусурманчиясул ирсилалазе ирс щоларебго гІадин, дийятги щоларелъул, ва гьелде тІаде бусурбабигун рагъдаги ругелъул. КІиабилеб гІилла – цояс абулеб буго, гъев Исламалде вачІарав макътулас Исламалъул ракъалде гъижра гъабунгутІи кколилан. Гьелъие далиллъунги бачунеб буго «*Сурат аль-Анфалалъул*» 72 аб. аят. Эрга щвани, гьелдеги ракила, иншааллагъ.

Жиндирго къавмалдасаги ватІалъун, цо капурчи вачІани Исламалъул ракъалде, цинги Исламалдеги вачІани, ва цинги жив хатІаялдалъун чІвайзеги чІвани, гъев чІварав къатиласдаги тІалъуларо дийят. Асулги долго ирсилал капурал ругелъул.

Аяталъул хадуселдаги абулеб буго: «Жив хатІаялдалъун чІварав чи вугони, ножодаги жедедаги гьоркъоб заман цІан яги гІумроялъго ракълилаб къотІиялда ругел кафурзабаздасан, хатІаялдалъун гъев чІварав къатиласда тІалъула дийят [ай нусго варани], макътуласул агълоялъе, ай варисзабазе, гьел бусурбабаздаса ратани, ва кафаратги [ай муъминав лагъ тархъиги]». «*РухІул баяналъул*» гІибарат гьалда тІобана. Гьале «*Хазиналъул*» гІибаратги:

يعني أنه إذا كان المقتول كافرا معاهدا أو ذمياً فيجب عليه الدية والكفارة. («*Хазн*»

Жив чІварав чи вугони кафурав, жив ракълилаб къотІиялда вугев, яги гъев вугони зиммияв, ай кафурчи, Исламалъул ракъалда, магъалоги тІад лъун, эркенго тарав, гъав чІварав чиясда тІалъула дийят ва кафарат. Ай, гъаниб къатиласда дийят тІалъиялъе макътуласул варисзаби бусурманал рукІин шартІ гъабун гъечІо «*РухІул баяналда*»

гІадин. Гьале «*Тaфсирул-Байзавиял*дасан» босараб цІакъго баянаб накълоги:

أي وإن كان من قوم كفره معاهدين أو أهل الذمة فحكمه حكم المسلمين في وجوب الكفارة والدية ولعله فيما إذا كان المقتول معاهدا أو كان له وارث المسلم . «تفسير البيضاوي» .

«Жив хатІаялдалъун чІварав чи вугони жал ракълида ругел кафурзабаздасан яги зимматалъул агълоялдасан, гьесул хІукму буго бусурбабазул хІукмуялда релъълъон, кафарат ва дийят тІалъиялъул рахъалъ». Хадубги абулеб буго: «Гъаб хІукму, ай кафаратги диятги тІалъи, букІине бегъула гъев макътул ракълида живго вугони, яги гьесул бусурманав варис вугони», - ян.

«*Хазиналъул*» гІибараталъулги гьалъулги магІна цогогІадаб буго. Ай, гъаб кІиябго гІибараталдасан бичІІулеб буго, цо къавм бугони бусурбабазулгун ракълида бугеб, гьезда гьорлъ букІине бегъулелъул рекъелалда рази гьечІеб къокъа, яги гъев живго макътул, гьедин бугони, къатиласда дийят тІалъунгутІи.

Гьале цойги цІакъго мухІканаб гІибаратги:

أي وإن كان القتل أولياءه أهل الذمة أو الهدنة فلهم دية قتلهم فإن كان مؤمنا فدية كاملة وكذا إن كان كافرا أيضا عند طائفة من العلماء وقيل يجب في الكافر نصف دية مسلم وقيل ثلثها . «تفسير ابن كثير»

Ай, жив чІварав чи вугони жиндир авлиял [ай варисзаби] ругел агълу-зимматаздасан яги ракълида ругел кафурзабаздасан, гьезие дийят къезе ккола. Гъев макътул вугони муъминавлъун, гьесул варисзабазе къела тІубараб, камилаб дийят, ай нусго варани. Ва гьединго камилаб

дийят къела макътул кафурав вугониги, гІалимзабазул цо тайпаялда аскІоб. Макътул капурав вугони, камилаб диятальул бащадаб къелинги буго, ва цойги, камилаб дийятальул лъабил бутІа къелинги буго.

Дият къеялълул хІакъалълълъ «Савиялда» гъадин бицун буго: ШафигІияв-имамасда аскІоб [رحمه الله] жив хатІаялдалълун чІварав чи вугони ягъудияв яги насранияв, ай ракълида ругездасан яги зиммияздасан, гъев чІваялдалълун къатиласда тІалълула бусурманчи чІваялдалълун тІалълулеб камилаб дийятальул, ай нусго вараниялълул, лъабго бутІа гъабун цо бутІа, ай лъебералда лъабго вараниги цо вараниялълул лъабил бутІаги. Малик-имамасда аскІобин абуни [رحمه الله], камилаб дийятальул бащадаб, ай кІикъоялда анцІго варани. Жив хатІаялдалълун чІварав чи вугони мажусияв, ай ракълида ругездасан, къатиласда тІалълула тІобараб дийятальул анцІго бутІа гъабун цо бутІаялълул лъабил бутІаялдаса кІиги бутІа. Ай, анцІго вараниялълул лъабго бутІа гъабун кІиги бутІа, ай анлъго вараниги цо вараниялълул лъабго бутІа гъабун, кІиги бутІаги. Гъаб мажусиясул дийятальул хІукмуялда Малик-имамги ШафигІияв-имамги – кІиявго рекъарав вуго [رحمهما الله].

Аятальул ахиралдаги абубеб буго: «Щив чи вугониги тархъизе жиндир лагъ гъечІев, лагъ вичун восизе, живгоги жиндир агъло-хъизанги хъихъизе, ва цогидал рес гъечІел хІажатал тІорайзеги гІураб къадаралдаса тІокІаб малги жиндир гъечІев, гъев чиясда тІалълула гъоркъоб къобеччайчІого кІиги моцІалъ кІал ккойзе. ТІадегІанав Аллагъас хатІаялдалълун жиндихъа чи хварав чиясе гъеб кафарат Жинда аскІоб къабулаб тавболълун гъабуна. ТІадегІанав Аллагъ Жинда лъалев вуго бокълун къатилас гъев чи чІвачІевлъи ва гъев чІвайзе гъесул нийят-

къасд букІинчІеблъиги. Жинца хІукму гъабуравги вуго БетІергъан-Аллагъ гъев къатиласе дийят-кафараталдалъун».

تنبيه:

ХатІаялдалъун ккараб иш магІсиятлъунги букІунарелъул, гъелдаса тавбо гъабиялъул магІна щиб абуні: хатІалъи магІсиятлъун гъечІониги, гъев чиясулъ буго цо къадар такъсиралъул, ай гІайибалъул. Загъиралда абуні, гъеб хатІаялдалъун ккараб ишалде гъев чияс кІвар буссине гъабиялъуль мухІканлъи гъабун букІарабани, гъев чиясдасан хатІа ккечІого букІине рес букІиндал. Ай, хатІа-лъиялъе сабаблъун гъасул кІваргъечІолъи ккун бугелъул, гъелдаса буго тавбо гъабулеб абураб магІна. ХІасил, шартІ камураб жо букІунарелъул, кинаб букІаниги гъабулеб ишалъуль мухІканлъи гъабиги – гъеб ишалъе шартІ ккола. Гадада горелъул абунги бугеб: «АнцІго нухаль борце, цоцІол къотІе», - янги.

Хириял диналъул вацал! Гъаб Къуръаналъул магІна гъабиялда сверухъ, хасго чи чІваялда хурхарал, чІахІиял гІалимзабазуль, имамзабазуль ругел хилафал, батІа-батІайиса гъарулел магІнаби рихъарал мехалда цІалулезда ракІалде ккезе бегъила: гъаб ургъибе унеб, бичІулеб жо горо, цІалун гъалъул пайдаго щиб абун. Гъеб битІарабги буго. Диргийин абуні, Къуръаналда сверухъ кІалъаялдасан мурадго гъебха букІараб. Ай, Къуръаналда жанисан щибаб рагІиялъул лугъаталда, ай мацІалда рекъон гъабураб тар-жамаялъ тафсир тІобалареб букІин нелъеда лъайи.

Къуръан-хІадисалъул магІна бичІчІи ГадегІанав Аллагъас щивав чиясда фарзлъун гъабун гъечІелъул, гъелдалъун ниль, иншааллагъ, хІакъикъеги ккеларо. Гъедин-

лъидал ниль нахърильлъина лъалезда. Къуръан-хІадисги цогідаб гІилмоги нелъеца тІалабги гъабила лъалезда нахърильлъун, цере аразул къучІал тІахъаздасан, вагІзана-насихІаталдасан. Цинги ниль рукІуна мукъаллидаздасан, ай лъалезда, имамзабазда нахърильлъъараздаса. Мукъаллидасул иманги ТІадегІанав Аллагъасда аскІоб къабулаблъун бугелъул, гъебги нелъее БетІергъанасул кІудияб рахІмо-цІоб буго.

Цересел умматазе рукІинчІел, гъаб мухІаммадияб умматалъе ТІадегІанав Аллагъас гъарун ругел бигъалъабазул хІакъалъулъги нелъеца рицуна ругелъул, гъабги букІана дир кІиабилеб мурад мажмугІ данде гъабиялдасан. Ай, цогідал умматаздаса хира гъабураб, тІокІ гъабураб, бигъаяб горони захІматаб таклиф тІад гъабичІеб умматалдаса рукІинги нелъедаго лъан, гъелъие щукру гъабулеллъун рукІине. Щукру гъаби нигІматал цІикІкІиналъе сабаблъунги кколелъул, тавфикъ къеги щукру гъабизе! Амин!

Рехсараб аят рештІиналъе сабабин абуні, Абужагъалил вукІана эбелцадахъав вац, ГІаяш абун. Гъев ГІаяш вачІана Исламалде. Гъеб сабаблъун жиндирго агълоялдаса хІинкъун, гъес гъижра гъабуна Мадинаялде. Гъеб букІана свалат-салам лъеяв Авараг Маккаялда вугеб заман. Цинги гъев ГІаяшил эбел гъедана: гъев жиндир ГІаяш рокъове тІад вуссун вачІун горони, жий кваналаро, гъекъеларо, рокъое жаниеги лъугъинаро абун. Гъанжи Абужагъал вахъана, цадахъ цо Зайдил вас ХІарс абурав мушрикгун, ГІаяшида хадув Мадинаялде. ГІаяш гъезда ватана цо рокъов яги цо магІарда тІад.

Абужагъалица вацасде абунa: «Я ГІаяш! Дуда МухІаммадица гІагарлъи хурхине гъабеян горищ абула

бугеб? Мун нижгун цадахъ рокъове тІад вусса, мун тІад вуссун вачІун горони кваналарин, гьекъеларин, рокъое лъугъинарин чІун йиго дур эбел, дой рази гъае! Нежеца тІаде босула: дуда щибниги жоялдалъун хІал гъабизе гьечІо, дур диналъе кигІан дагъабниги квал-квалги гъабизе гьечІо», - ян.

Абужагъалил хабаралдаги божун, Паяш гъалгун цадахъ тІад вусана. Мадинаялдаса ричІалъидал, гъаз Паяшил кІиябго квер, нахъехунги бачун бухъана, ва кІиясго Паяшида къабуну нус-нус цІал. Жинда цІалал къабулелъул, Паяшица абуну ХІарсидехун: «Я ХІарс, гъав Абужагъални – дир вац вуго, мун щив дида цІал къабизе ккани?» - ян. Цинги Паяш гъедана: «Хадусан дида дандчІван хадув, дица мун чІвайчІого теларо», – абун. Гъаб хІалалда гъал щвана Маккаяде, Паяшил эбелалъухъе. Гъанжиги гъей гІодана Паяшице, Исламги тун тІад вуссун горони дур кІиябго квер бичизе гьечІо ян. Гъедин кваралги рухъухъе чІезе гъавуна бакъукъ. ХІасил, Паяш рес къотІиялде ккедал хІажалъана эбелалъ абураб гъабизе. Ай, «Исламалдаса вуссана» – абун кІалалъ абуну, раКІин абуну Исламалда тІадеги цІакъ шулаго хурхун букІана. Гъанжиги Маккаяде тІовайчІого, Паяшица Мадинаялде гъижра гъабуну. Свалат-салам лъеяв Аварагасги Мадинаялде гъижра гъабуну. Хадусан Паяшида нусго цІал къабун вукІарав ХІарсги вачІана Исламалде ва гъабуну Мадинаялде гъижраги.

Цинги цо къоялъ, раКІалдаго гьечІого, *Масжидуль-Къуба* алда нахъа, Паяшида дандчІвана ХІарс. Цебе арабщинаб раКІалде щварав Паяшица ХІарс гъеб саГІаталда чІван рехана, гъев бусурманлъун вукІинги лъайчІого. Цинги гІадамаз абуну гъасде: «Я Паяш! Дуца гъабураб щиб, гъав бусурманлъун вукІана гури?» - ян. Жиндасан ккараб хатІаялда раКІбухІарав Паяш гъанжи ана свалат-салам лъеяв Авара-

гасухъе ва бицана авалалдаса бахъараб ахиралде швезегІан жиндирго ккарабщинаб. Цинги рещІана рехсараб аятги. ХІарс чІваялдалъун ГІаяшидаги кафарат тІалъана, ай муъминав лагъ тархъи. Дийятин абунѝ, ай нусго варани, тІалъичІо, Маккаялда ругел ХІарсил варисзаби бусурба-базулгун, ай свалат-салам лъеяв Аварагасулгун ракълидаги гъечІел, кафурал рукІиналдалъун. ГІаяшиѝ гІадаб шулияб къеги нелъееги иман, исламияб жамагІат! Амин!

Абужагъалил цІарги букІана Абул-хІакам, куфруялъуль бищунго бергъарав лъугъиндал, свалат-салам лъеяв Аварагас лъуна гъесда Абу-жагъал, ай «жагълоялъул эмен» – абун.

БОКЪУН ЧИ ЧІВАЯЛЪУЛ МУНАГЪ

«Сурат ан-Нисаъальул» хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَعُضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾ النساء: ٩٣

«Щив чи вугониѝ, муъминав вукІинѝ лъан, бокъун жинца чи чІван, гъесие бугеб жаза буго – жужахІ, жив кидаѝ жанив вукІинелъун, ТІадегІанав Аллагъасул ццин-бахъинѝ буго гъесие, рахІматалдаса ричІад гъавурав, ва-чахъаравѝ вуго гъев, гъесие къачІанѝ буго, ай ахираталда бищун хІалкІолареб, кутакаб, гучаб жужахІалъул гІазаб».

«Сурат аль-Бакъараталъул» 178 аб. аяталда нелъеца бищун ана хІакъ гъечІого бусурманчи чІварав чисул хІукму. Гъелъул хІасилѝ букІана: гъедин чи чІвайи чІахІиял мунагъаздаса ккола, амма Исламалдаса ватІалъуларо, ай куфруялде унаро абураб. Гъаб аяталъин абунѝ, бищунеб

буго гъев чиясе кидагосеб жужахІ буго абун. Кинха гъаб бичІчІилеб? Гъале баян:

اعلم أن العبرة بعموم اللفظ دون خصوص السبب والكلام في كفر من استحل دم المؤمن وخلوده في النار حقيقة . «روح البيان»

Гъаб аяталдасан мурад буго: бокъун, бусурманав вукІинги лъан, жинца чи чІван щив вугони, ай гъев бусурманчиясул биги жинца жиндие хІалалаблъун гъабун, гъав чи чІвазе дие хІалал вугоянги абун, гъадин жинца чи чІварав чи кафурлъула, гъесие буго жужахІги цогидал гІазаб-гІакъобабиги, ай бусурманчиясул би хІалалаблъун гъабиялдабун; Болъихъ районълул рагъарал масжидалги ругел, къол щуго нухалъ ахІулел какалги ругел, парахат жедерго гІумро-яшавалда рукІарал росабазде тІадеги кІанцІун, нелъер заманалъул «мужагъидаз» чІваялда релъълон.

Гъаб аяталда сверухъ свалат-салам лъеяв Аварагасул хІадисалги Аллагъ разильаяв Ибну-ГІаббасидасан рачІарал риваяталги гІемер руго, хасго Ибну-Касирил тафсиралда цІакъго баян гъарунги руго. ХІакъикъат дагъабги баянлъизе, кигІанго халалъун кканиги гъездеги ракизин.

Свалат-салам лъеяв Аварагас абун:

وفي الحديث: ((الزوال الدنيا أهون عند الله من قتل إمريء مسلم)) «روح البيان»

«Дунял тІаса ине гъаби, ай гъеб биххи тІадегІанав Аллагъсда аскІоб гІудобегІанаб буго цо муъмнчи чІваялдаса».

Цойги хІадисалда абулел буго:

((لو أن رجلا قتل بالمشرق وآخر رضي بالمغرب لاشترك في دمه))

«Цо чи чІвани бакъбаккуда, бакътІерхъуда вугев цойги чиги гьелда разильани, гъавги гІахъбалавлъун вукІуна дов чи чІваялъулъ».

Цойги хІадис:

((من أعان على قتل مسلم بشطر كلمة جاء يوم القيامة مكتوبا بين عينيه آيس من رحمة الله))

«Щив чи вугони бусурманчи чІвайзе жинца комек гъабун, бащдаб калима рагІиялъул абиялдалъун бугониги, Къиямасеб къоялъ гъев чи вачІуна, ай ГІарасаталде, жиндир кІиябго бералда гъоркъоб хъванги букІуна: “Аллагъасул рахІматалдаса, ай гъеб швеялдаса хъул къотІарав чи”, – абун».

Цойги хІадис:

((إن هذا الإنسان بنیان الله ملعون من هدم بنيانه)). «روح البيان»

«ХІакълъунго, инсан БетІергъан-Аллагъас бараб миналъун вуго, гъеб биххарав чиги рахІматалдаса вачахъарав чи вуго». Ай, инсанасул мисал буго БетІергъанас бараб миналъул, гъев чІвайги релълъене гъабун буго гъеб Жинцаго бараб мина биххиялда.

Гъале цойги хІадис:

قال رسول الله ﷺ: ((لا يزال المؤمن معنقا صالحًا ما لم يصب دما حراما، فإذا أصاب دما حراما بلح)). «تفسير ابن كثير»

Свалат-салам лъеяв Аварагас абун: «Муъминчи тІаса унаро жив лъикІал гІамалал гъариялда хурхаравлъун, жинде тІаде щвечІебгІан заманаялъ хІарамаб биялдалъун

балагъ, мусибат^[1]. Гьeб щун хадуб лъикIаб гIамал гьаби гьесул къотIула». Ай, хIакъ гьечIого чи чIварав мехалда, гьелдалгун чи гьалагльгиялъулъе ккола.

Цойги хIадис:

وفي الحديث الآخر: ((لو اجتمع أهل السماوات والأرض على قتل رجل مسلم لأكبهم الله في النار)). «تفسير ابن كثير»

«Зобал-ракъазул агьло данделъани, ай рекъани цо муъминчи чIваялда, TпадегIанав Аллагъас гьел киналго райлаан жужахIалъуре».

Гьаб ниль жанир ругеб аяталъул магIнаялда сверухъ гьале Ибну-ГIаббасил раъю-фатваги:

وقد كان ابن عباس رضي الله عنهما يرى أنه لا توبة لقاتل المؤمن عمدا

Ибну-ГIаббасида бихъулаан бокъун муъминчи чIварав чиясе тавбо гьечIолъи, ай гьесул раъю гьедианаб букIана. Гьале гьабго суалалъе Ибну-ГIаббасил цойги жаваб:

قال البخاري : حدثنا آدم حدثنا شعبة حدثنا المغيرة بن النعمان قال سمعت ابن جبير قال: اختلف فيها أهل الكوفة فرحلت إلى ابن عباس رضي الله عنهما فسألته عنها فقال: (نزلت هذه الآية ﴿ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ ﴾ هي آخر ما نزل وما نسخها شيء). «تفسير ابن كثير»

Куфаялъул агьлоялда гьоркъоб ккана гьаб аяталда Tасан хилаф. Цинги гьел ана Ибну-ГIаббасихъе [رضي الله عنهما] ва къуна гьесие суал. Жавабги гьадианаб щвана: «Гьаб аят

[1] Ай, жинца, хIакъ гьечIого, хIарамаб нухалдалгун инсанасул би тIезегIан.*

бищун ахиралда рещтІараб буго. Гъаб щибниги жоялъ насхоги гъабичІо».

ХІасил, гъаб аяталда тІасан гъаб магІнаялда рачІарал риваятал гІемер руго. Кинниги гъалда тІобаларо. Балагъизин гъаб хадуб бачІунеб риваяталъухъги, гъевго СагІид бину Жубайрица бицуна бугеб:

عن سعيد بن جبیر قال : سألت ابن عباس رضي الله عنهما عن قوله تعالى ﴿ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِدًا فَجَزَاءُ ۖ جَهَنَّمَ ﴾ قال : (إن الرجل إذا عرف الإسلام وشرائع الإسلام ثم قتل مؤمنا متعمدا فجزاؤه جهنم ولا توبة له) . فذكرت ذلك لمجاهد فقال : إلا من ندم . (تفسير ابن كثير)

Гъаб аяталъул магІнаялда тІасан СагІид бину Жубайрица гъикъидал, Ибну-Габбасица [رضي الله عنهما] жаваб гъадин гъабуна: «ХІакълъунго, цо чиясда лъараб мехалда Ислам ва Исламалъул шараигІал, цинги гъев чияс бокъун бусурманчи чІвани, гъесие бугеб жаза – жужахІ буго, тавбоги гъесие гъечІо», – абун. Гъанжи гъав Ибну-Жубайр – СагІидица абублеб буго: гъаб Ибну-Габбасица [رضي الله عنهما] гъабураб жаваб жинца бицанила Мужагъидие [гъав вуго хІадисалъул имам], гъас тІаде жобанила, ай Ибну-Габбасил жавабалде: «Гъев чини горо, жив гъелда пашманлъарав», – абун, ай жинца чи чІваялда пашманлъарав чи хутІун абун. Гъале рехсараб аяталъул магІна буссунеб бакІ.

Гъале цойги баян, рехсараб аяталъул магІнаялда тІасан:

قال ابن عباس رضي الله عنهما: (لا تقبل توبة قاتل المؤمن عمدا) ولعله أراد به التشديد إذ روي عنه خلافه والجمهور على أنه مخصوص بمن لم يتب لقوله

تعالى: ﴿ وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ﴾ ﴿٨٢﴾ سورة طه ، الآية ٨٢ .
 («تفسير البضاوي»)

«Ибну-Габбасица абуна [رضي الله عنهما]: “Бокьун муъминчи чІварав чиясул тавбо къабул гъабуларо”, - ян. Гъаб рехсараб каламалдасан Ибну Габбасил мурад буго, - ян абулеб буго Байзавияс, – чи чІваялгул хІакъалгулъ хІукму кутакалда къвакІизе гъаби. Щаян абуни, гъев Ибну-Габбасил цойги риваят бугелгул гъалгул хилафалда [гъеб риваят дида лгъаларо]. Палимзабазул гІемериселги руго рехсараб, ай “бокьун муъминчи чІварав чиясул тавбо къабул гъабуларо” абураб хІукму хассаб буго тавбо гъабичІев чиясдаян абураб рахъалда, ТІадегІанав Аллагъас абун бугелгул:

قَالَ تَعَالَى: ﴿ وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ﴾ ﴿٨٢﴾ طه: ٨٢

“Дун цІакъ кутакалда мунагъал чурулев вуго гъедиनाव чиясул, жинца куфру-ширкалдаса, гІисян-фискъоялдаса тавбо гъабурав, ТІадегІанав Аллагъасдеги Аллагъасул Аварагасдеги иманги лгурав, шаргІалда рекъон лъикІал гІамалалги гъарурав, хвезегІан гъелдаги даимлгурав”».

РақІалде швей цІи гъабизе цойги:

تنبيه

اعلم أن التوبة بمنزلة الصابون فكما أن الصابون يزيل أوساخ الظاهرة فكذلك التوبة
 تزيل أوساخ الباطنة أعني الذنوب

Тавбоаялгул мисал буго сапуналгул. Ай сапуналь загъираб хъублги тІаса ине гъабулеб гІадин, тавбоаяль батІиниял, ай магІнавиял хъублгъаби, ай мунагъал тІаса ине гъарула. [Муъминчиясе тавбо – хуруе хъон гІадаб жоянги абула].

ТАВБОЯЛЪУЛ ТАЙПАБИ ВА ГЪЕЛЪУЛ ШАРТИАЛ

Тавбоялъул руго къисмабиги:

التوبة على أقسام: توبة العوام من السيئات وتوبة الخواص من الزلات والغفلات
وتوبة الأكابر من رؤية الحسنات والالتفات إلى الطاعات

- ☑ **Главамазул тавбо.** Гъазул тавбо букІуна мунагъаздаса;
- ☑ **Хавассазул тавбо.** Гъазул тавбо букІуна гъафлат-гъалатІалдаса;
- ☑ **Акабиразул, ай цакъго камилал чаглазул тавбо.** Гъезул тавбо букІуна жедерго лъикІал гІамалал рихъи-ялдаса. Ай, гъезда жедеца гъарурал лъикІал гІамалал кигІан гІемер ругониги жолъунцин рихъуларо, гъел гІамалаздехун балагъиги гъезул букІунаро. Бугони гъеб жедерго гІамал бихъи, гъеб гъезда аскІоуб мунагъккола, гъелдаса тавбоги гъабула.

Тавбоялъул шартІги лъабго буго:

وشرائط التوبة ثلاثة : الندم بالقلب والاعتذار بلسان بأن يستغفر الله والإقلاع
بالجوارح هو الكف عن الذنب

- **Тлоцобисеб** – гъарун арал мунагъазда ракІ пашманлъи, ай рекІекълъи;
- **КІиабилеб** – кІалалъ гІузру бачун тавбо гъаби;
- **Лъабабилеб** – жиндир лугбал мунагъал гъариялдаса цІуниги;
- Гъаниб рехсон гъечІониги, бищунго кІвар бугеб – чияр хІакъал рецІи, рецІизе хІалкІолеб гъечІони, хІалкІварабго рецІизе нийяталда вукІинги.

Цебеги гІемер бицухъе, свалат-салам лъеяв Аварагасул хІадисалдаги абулеб буго:

وفي الحديث: ((المستغفر باللسان المصّر على الذنوب كالمستهزئ بربه))

«КІал-мацІалъ тавбоги гъабулаго мунагъазда даима в чи, ПІадегІанав Аллагъ махсароде кколев чиясда релъльон вуго». ХІакъикъаталда гъев чи ккола живго жинцаго махсароде кколев чи.

فائدة: روي أن رجلاً قال للدينوري ما أصنع فكلما وقفت على المولى صرفتني البلوى فقال كن كالصبيّ مع أمه كلما ضربته يجزع بين يديها فلا يزال كذلك حتى تضمه إليها. «روح البيان»

Цо чияс абуна Дайнури абун агълуллагъаздасан кІудия в валиясде: «Щиб дица гъабилеб, дун ПІадегІанав Аллагъасда цеве чІаравщинахъе, ай гІибадаталде вуссаравщинахъе, гъелдаса вуссине гъавула цо кинаб букІаниги ургъел-къварилъгиялъ», ай масала, ракІ саяхълъун, гІибадат гъабиялъе квал-квалал гъарулаян. Дайнурияс гъасде абуна: «Мун вукІа эбелалда цадахъ бугеб лъиме-ралда релъльон. Ай, кида бачаниги кодобе бачинегІан, эбелалъ къабунщинахъе жиб гІодун, зигардун букІунеб, цинги эбелалъ карандеги къан хахизеги гъабулеб». Гъабги нелъее кутакалда берцинаб мисал буго.

تنبيه: اعلم أن المقتول إذا اقتص منه الولي فذلك جزاءه في الدنيا وفيما بين القاتل والمقتول الأحكام باقية في الآخرة لأن الولي وإن قتله فإنما أخذ حق نفسه للتشفي ودرء الغيظ فأما المقتول فلم يكن له في القصاص منفعة كذا في «تفسير الحدادي» . «روح البيان» ص ٢٦٢ ، ج ٢

Макътуласул валияс, ай варисас къатиласдасан къисас босани, ай гъев чІвани, гъеб ккола макътуласул варисас жиндирго хІакъ боси. Ай, гъелдалъун жиндир щин чучизе,

ракI гЮдобе беччайзе. Къатиласдаги^[1] макътуласдаги^[2] гьоркъосеб хIукмуйин абун, ахираталда гъабизе хутIун букIуна. Ай, жиндир варисас къатил чIванин абун, гьел-далъун макътуласе щибниги пайда гьечЮ.

Рехсараб аят рештIиналъе сабабин абун: Кананияв Сабабатил вас Мукъайс бусурманлъун вукIана жиндир вац Гьишамгун цадахъ. Цинги гьев Мукъайсида жиндир вац Гьишам чIван ватана бану-нажарал абураб къабила бугеб бакIалда, ай гьезда гьорлъ. Мукъайсица гьеб бицана свалат-салам лъеяв Аварагасде. Свалат-салам лъеяв Аварагас Мукъайс витIана фагьирив Гиязил вас Зубайругун цадахъ бану-нажарилазухъе. Гьев Зубайруги вукIана Бадроялъул рагъулъги гIахьаллъарав асхIаб. Бадроялъул гIахьалчагIи свалат-салам лъеяв Аварагас хасс гьарун кЮдоги гьарулаан. Свалат-салам лъеяв Аварагас гъав кIиясдаго тIадги къана бану-нажарилаздасан тIалаб гъабизе: Мукъайсихъе, лъалев ватани – къатил, лъаларев ватани – дийят, ай нусго варани къей. Бану-нажарилаз гьал берцинго къабулги гьаруна, «къатил нежеда лъаларо», – абун, дийят къезеги разильана. Дийяталъе къураб нусабго вараниги бачун кIиявго Мадинаялде тIадги руссана. Нухда унаго, бачIун малгIун иблисаль Мукъайсил ракIалде васвас рехизе гъабуна: «ЧIварав ва-цасухъ дийятги босун рогъойиш дуца тIаде босулеб, гъав Зубайру чIвани, къисаги тIобайла, нусабго вараниги дуего швела», – абун. Гъаб хIукму ракIалъги къотIун, тохлъукъего чIван Зубайруги рехун, цо лъикIаб гIадаб вараниялдаги рекIун, цогидал цереги къотIун Мукъайсица Маккаялдехун нух босана. Ай, къисасалъе абун гIайибго гьечIев, комекалъе жинда цадахъ витIун вукIарав свалат-салам лъеяв Аварагасул асхIабги чIван, Исламалдасаги вуссун, мур-

[1] Къатил – жинца цогидав чи чIварав.

[2] Макътул – жив чIарав.

тадлъунги лъугъун, гъеб «гъунар» гъабуна гъав чияс. Гъале, гъасиеги гъасда релъгъарал киназегоги буго доб жужахІги погидал балагъалги! Тавбо гъабурасе горо. Макка бахъулеб къоялъ свалат-салам лъеяв Аварагас, цІакъго гІемераб зарал жедеца Исламалгъе гъабурав цо чанго чиги гъорлъа вахъун, Маккаялъул агъло кинабго тархъан гъаруна. Гъел гъорлъа рахъаразда гъорлъ Мукъайсги вукІана, ай Мукъайс чІвана КагІбаялда тІад бараб ххамалда хурхарав бакІалда.

*Аллагъасул Калам – хирияб Къуръан –
Халкъул-гІаламалгъе гІаммаб нух ккола,
ГІадло-диваналгъул дуруслъи бугеб,
ДагІабадулав къунеб къанунги ккола.*

*Къанун-законазе аспольун ккараб,
Инсанияталгъе хІужаги буго.
ХІабибасул уммат нухда тІамизе
Суннат шархІлъун ккараб далилги буго.*

*Диналъул ахІкамал мухІкан гъарулеб,
Муъминаб халкъалгъе дарсплъунги буго,
Дунял-ухраялъул хал гъабуразе
Хабарал рицунеб Китабги буго.*

*Таврат-Инжилалда тасдикъ бачІараб,
Насхо^[1] жиндий гъечлеб жавгъарги буго.
Жаниб гІулумазул магІдан бахчараб,
БахІрул-мухІитІ гІадаб рапъадги буго.*

*Лъайгин гІакъло бугел хІайран гъарулеб,
ХІикматал раккулеб иццлъунги буго.*

---

[1] Ай, Къиямасеб къо чІезегІан жиндир хІукмаби хисулареб.*

Инкар жинде ккурал мункириназул
Курмул къварилъулеб къорлъунги буго.

Кантli гъечлел къавмал асир гъаризе
Расуласухъ къураб хвалченги буго.
Рисалат-нубувват щула гъабизе
Шариглас цлунараб къуватги буго.

Гъидаяталъул нух тlалаб гъабулес
Тlоцобе квер балеб кавуги буго.
Керен глатилъидал глурфан цлунизе
Гарифас ретлунеб къолденги буго.

Воре, гlолохъаби, гlакъло ножоца
Гилму-нафигlалъе^[1] хlалтlизе гъабе!
Гъаб дуниялалъухъ ахират къурал
Ахlмакъаб къавмалда нуж бахиллъуге!

Ахир-заманлъидал, диналда жанир
Жакъа рикъалаби камиллъун руго.
Кепказ цлар босана, цлогъаль бакl ккуна,
Бацlил цlакал ххураз дин балъаргъана.

Балъгоял гъачагъаз чунтби гъаруна,
Чиновникзабаца дунял глуцlана,
Гlакъипавщинав чи ахlмакъ лъугъана,
Гъересигин мацlалъ ритлухълъи чlвана.

Ритлухълъиялъул нух къосун ккаразда
Къуръан-хlадисалъул хlукму кlочана.
Хlалал-хlарамалъул глорхъи лъаларел –
Гlалхул хlайваназда рельлъон хъвадана.

---

[1] Ахираталъе пайдаяб гилмомялъе.*

Давла-хазинаги хараблъизе тун,
Хайирго щолареб базар гьабуна,
Беразда бихъулеб гъуршица гуккун,
Щевезе рес букIараб жавгъар кIочана.

Жавгъар-якъуталъул кIимат лъаларел,
Къец бан, пахъ-маххалда хадур лъугъана.
Халикъ гъоркъе чIарав ризкъи гIечIого,
Гемералде лъурал хъулаца чIвана.

Хъул халалъиялъул унти кIарасе
Тохторасул дару сабаблъуларо,
Санаториязги турбазабазги
БатIиниял ругънал цIилъизарула.

БатIинал-загъирал ругъналги сахлъун,
Сахлъи бокъарав чи, цо дару буго!
Дуда гьельул къуват гьекъедал лъала:
Гъабе, гьудул, тавбо, вусса Бишасде!

МУСАЛГИ ХИЗРИЛГИ ККАРАБ КЪИССА

Гъанжи ниль рачIунел руго ТIадегIанав Аллагъасул амроялдалгун Муса, ЮшагIгун цадахъ, Хизригун дандчIвайдал, гъезул ккараб къисаялде [عليهم السلام]:

قَالَ تَعَالَى: ﴿قَالَ لَهُ مُوسَىٰ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰ أَنْ تُعَلِّمَ مِنَّمَا عَلَّمْتَ رَسُولًا ۗ﴾ ﴿٦٦﴾ الكهف: ٦٦

Муса аварагас абуна Хизриде [عليهما السلام]: «Дуца дие изно къелариш дуда цадахъ гьалмагълъи гъабизе, дуца диде манлъизе шартIалда [ай тIокIаб батIияб мурад гьечIого] дуе БетIергъан-Аллагъас къураб гIилмоялдасан дагъаб къа-

дарниги?» Муса аварасга ﷺ гъаб калам гъабидал, Хизрица ﷺ абурабинги буго: «Дуе гИлмолъун Таврат гЕла, ургъел гъабизе бану-исраилалги гЕла», - ян. Хадубги Муса аварасга ﷺ: «Диде БетІергъанасул гъалдалъун амро буго», - ян абидалги, Хизрица ﷺ жаваб гъабун:

قَالَ تَعَالَى: ﴿قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا﴾ ﴿١٧﴾ الكهف: ٦٧

«Дуда кІвеларо дида цадахъ сабро гъабизе». Ай, Хизрида лъана, загъираб шаргІалда данде кколарел, аварасгабазе сабро гъабун чІезеги бегъуларел пиша-гІамалал рихъидал, Муса аварасгада ﷺ сабро гъабизе кІезе гъечІолъи. Хадубги Хизрица, Мусе ﷺ сабро гъабизе кІезе гъечІолъиялъе гІузру бачун, абун:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا﴾ ﴿١٨﴾ الكهف: ٦٨

«Дуца сабро кин гъабубеб, дуда рихъарал мехалда гъединал фиша-гІамалал, загъиралда дур мазгъабалде хилфлъулел, ай данде кколарел, ТІадегІанав Аллагъас мун батІиналда жеделъ ругел хІикматаздеги ваккизе гъавичІел? Дур мазгъаб буго – дуца хІукму гъаби загъиралъул хал гъабун, духъе БетІергъан-Аллагъас рещгІараб ТІехъалда, ай Тавраталда рекъон. Дир мазгъабин абун буго – дица батІиналдалъун хІукму гъаби, ТІадегІанав Аллагъас дида ладунияб гІилмоялдалъун амро гъабураб хІалалъ». Цинги Муса аварасга ﷺ абун:

قَالَ تَعَالَى: ﴿قَالَ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا﴾ ﴿١٩﴾ الكهف: ٦٩

«Дуда дун ватила, *иншааллагъ*, сабро бугевлъун. Дица дудехун щибниги ишалъулъ дандечІейги гъабизе гъечІо. Сундалъун гъабуниги, дур амроги дица тезе гъечІо», –

абун. Муса аварагас ﷺ «*Иншааллагъ*», – абуна, сабро гъабизе кІвевлда жиндирго тІубараб божи букІунгутІияль. Жинца гъаризе ругел пиша-гІамалазде сабро гъабиги, инкар гъабунгутІиги Муса аварагас ﷺ къабул гъабидал, гъасие шартІ гъабун абуна Хизрица ﷺ:

﴿ قَالَ تَعَالَى: ﴿ قَالَ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ أُحَدِّثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴾ ﴿٧٠﴾ ﴾

الكهف: ٧٠

«Мун дида цадахъ вильгъуневлгъун вугони, дуца диде гъикъуге дица гъарулел пиша-гІамалаздасан, гъелде дандечІейги гъабуге, гъелгъул хІикмат-хІакъикъат дица бицинегІан».

Пикро гъабеха, бусурбаби, ТІадегІанав Аллагъасул Каламги жинда рагІарав, Довгунги гаргадарав, жиндихъе ТІехъ, ай Тавратги рештІарав, «*Улул-гІазмаби*» абун бищунго чІахІиял аварагзабаздаса жив вукІингун цадахъ, Муса аварагас ﷺ баччараб сапаралгъул захІмат Хизригун дандчІвайзе, гъесдасан гІилмо тІалаб гъаби мурадалда. Ва гъединго хал гъабе, гъадиनाव кІудияв авараггъунги вукІаго, щибниги чІухІ, гІамал кІудолгъи гъечІого, расги жо лгъаларев жагъилчиясул мисалалда, досул Хизрие мутІигІлгъи.

ХІасил гъаб буго нелъее кІудияб кІвар бугеб дарс, гІилмо кин тІалаб гъабизе кколеб, мутагІаллим – мугІаллимгун, мурид – остаргун кин рукІине кколел лгъайзе.

ВУЦІУН ЧІЕЯЛГЪУЛ ХИРАЛГЪИ ВА ТАЙПАБИ

فائدة: روي أن لقمان دخل على داود ﷺ وهو يسرد دروعا ولم يكن رأها قبل ذلك فتعجب منه فأراد أن يسأله ذلك فمنعته الحكمة فأمسك نفسه ولم يسأله فلما

فرغ قام داود ولبسها ثم قال: نعم الدرع للحرب . وقيل: كان يتردد إليه سنة وهو يريد أن يسأل ذلك فلم يسأل . «روح البيان»

Цо нухаль Лукъман Давуд аварагасде ﷺ тIаде ун вуго. Давуд ﷺ вукIун вуго къолдаби хъухъунев. Къолдаби жинда жиги рихъунги рукIинчIого, Лукъманица, гьалго щал жалдай руго абун, тамаша гьабун буго. Цинги гьасие бокъун буго къолдабазул хIакъалъулъ, «Гьал щал жал?» – абун гьикъизе. Кинниги, хIикматалъ нахъчIван, ай кIалъайчIого чIей тIаса бищун, гьикъичIого чIун вуго. Хадусан Давуд аварагас ﷺ, тIадеги вахъун, къолден ретIун буго ва абун буго: «Гьаб къолденалъул лъикIлъи бихъулариищ рагъде унаго ретIине», – абун. Жиги абубеб буго: Лукъман цо лъагIелалъ ургъаравила къолдабазул хIакъалъулъ гьикъиладай абун, ахирги гьикъичIебиланги. Гьабги нелъее кIудияб дарс буго, кIал-мацI цIунизе ккеялъе.

وعن بعض الكبار: الصمت على قسمين صمت باللسان عن الحديث بغير الله مع غير الله جملة وصمت بالقلب عن خاطر كوني البتة فمن صمت لسانه ولم يصمت قلبه خف وزره ومن صمت قلبه ولم يصمت لسانه فهو ناطق بلسان الحكمة ومن صمت لسانه وقلبه ظهر له سره وتجلى له ربه ومن لم يصمت لسانه وقلبه كان مسخرة للشيطان

ВуцIцIун чIей буго кIиго къисмоялда: ТIоцобисеб – кIал-мацIалдалъун вуцIцIун чIей, ай ТIадегIанав Аллагъ рехсей горобщинаб жоялдаса кIал-мацI цIуни, БетIергъан-Аллагъ горелгун цадахъ, ай халкъгун цадахъ вукIаго. КIиабилеб къисмо – ракIалдалъун вуцIун чIей, ай ТIадегIанав Аллагъ тун нахъеябщинаб пикро-хивалал гъариялдаса ракI цIуни. Щив чи вугони, жинца кIал-мацI цIунун, ракI цIуничIого, гьесие бугеб мунагъ бигъаяб буго, ай кIиябго цIуничIесде дандеккун. Щив чи вугониги жинца ракI цIунун, кIал-мацI

цІуничІого, ай кІал-мацІалдалтун кІалъан, ракІ цІунигун цадахъ, гъев чи ккола хІикматалдалтун кІалъарав чи, ай гъев чи кІалъала хІикматалдалтун. Щив чи вугониги жинца кІал-мацІги ракІги – кІиябго цІунун, гъев чиясе загъирлъула илагъиял балъгоял асрарал, Аллагъасул асмаал, сифатал. Щив чи вугониги жинца кІал-мацІги ракІги ккойчІого, ай кІиябго беччан тун, гъев чи шайтІаналь махсароде ккуравлтун вукІуна. Ниль шайтІаналь гуккараздаса гъаругеги, хириял муъминзаби! Воре, хасс гъабун мухІаммадияб ум-маталтѣ кьураб нигІмат – тавбоги кІочонге!

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿فَأَنْطَلَقًا حَتَّىٰ إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْنَاهَا لِنُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ

جِئْتُمْ شَيْئًا إِمْرًا ﴿٧١﴾ الكهف: ٧١

Гъанжи Мусаги Хизриги [عليهما السلام] ралъдал рагІалчІван черехун ана, рекІине гама тІалаб гъабун [Мусаги Хизриги абун тана, ЮшагІ Мусаца цадахъ вачарав вукІиналь, ай ЮшагІ цадахъ вукІинчІого горо. Хизригун дандчІвайдал Муса аварагас ЮшагІ нахъе витІаравинги буго [عليهم السلام]]. Гама бугеб бакІалде щведал гъал кІалъана гамихъабигун. Гъезда Хизри ﷺ ватІа вахъизеги лъан, гъез гъал рекІине гъаруна гамаялда чІорого, мухъги босичІого. Цойги ривая-талда: Мусаги Хизриги [عليهما السلام] гамаялда рекІиндал кодоб къай-матахІ, квен-тІехги гъечІого, гамида тІад рукІараз абунa гамихъабазде: «Гъал чагІи цІогъал руго, гъоркъе рещтІине гъаре», - ян. Гамихъабазин абуни, жаваб гъадин гъабунa: «Гъал чагІи цІогъал горо, гъазул гъормал аварагза-базул руго», - ян. Цинги чІорого рачунги руго. Гама ралъдал гъварилтухъе щойдал, Хизри аварагас ﷺ, босун гІаштІиги къабун, гамил гъоркъа рахъалъан цо яги кІиги хъарши бахъана, яги багъизе гъабунa. Гъаб бихъидал, Муса авара-

гасда ﷺ сабро гъабизе кІойчІо. Ва гьелде инкар гъабун, тІад ретІараб жоги бахъун, хъарши бахъараб бакІалда гъебги къайзе гъабулаго Хизридехун абизе лъугъана: «ЧІорого ниль рекІине гъарураб гама багъизейищ гъабулеб, тІад ругел гІадамал гъанкъизе? Дуца кутакалда кІудияб, гъабизе хІарамаб иш гъабуна», – абун. Хизри аварагас хъарши бахъаниги, гамаялде жанибе лъим байинчІо абунги буго.

قَالَ تَعَالَى: ﴿قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا﴾ (٧٢) الكهف: ٧٢

Цинги Хизрица абун Мусадехун ﷺ «Дица авалалдаго абун букІинчІищ, дица гъабулеб иш бихъидал дуда сабро гъабизе кІвелароян». Гъанжи, гІузру бачун, Мусацаги ﷺ абулеб буго Хизридехун:

قَالَ تَعَالَى: ﴿قَالَ لَا تَأْخُذْ بِنِمَا نَسِيتُ وَلَا تَرْهَقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا﴾ (٧٣) الكهف: ٧٣

«Дуца дида гІайиб гъабуге дие лъураб шартІалъе дун хилфлъиялдалъун ва дида къотІи кІоченалдалъун. Дуца дие гъаб гъалмагълъиялъуль цІакъго гІайибал ралагъун захІмалъиги гъабуге, бигъалъи гъабун те». ХІасил, Хизриде Муса аварагас ﷺ гъарун абулеб буго, гІузруги къабул гъабун, дидасан ккараб гъалатІалда тІаса лъугъа, цІакъго гІайиб-гІузру цІехеялъуль къвакІиги гъабичІого бигъагоги теян.

Хадусеб аят:

قَالَ تَعَالَى: ﴿فَانظُرْ حَتَّىٰ إِذَا لِقِيَ غُلَامًا فَعَنَاهُ. قَالَ أَقْنَلْتِ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ

جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا﴾ (٧٤) الكهف: ٧٤

«Гамаялдасаги рещтІун, Мусал ﷺ гІузру Хизрица къабулги гъабун, ралъдал рагІалдасан рильгъанхъун унаго Хизрида вихъана лъималалъь васандулев, гъезда гъорлъ бишунго сифат-суратги берцинав, балугъалде вахинчІев цо

вас. АскГовеги ун, гъев вас Хизрица чІвана. Гъев вас чІварав къагІдаги батІа-батІайиса бицана. Цо риваяталда: гІодовги тІамун, нусаль хъунин абуна. Цойги риваяталда: квераль ккойзеги ккун, бетІер тІун реханин абуна. Кверальул лъабго килишалдалъун ишара гъабун тІурабинги абуна. БетІералда гамачІ къабун чІваравинги абуна. Къадалъ бетІер къабизе гъабун чІваравинги абуна. Гъев чІварав васасул гІумроялда тІасанги буго кІалъай, кинниги, балугъалде вахинчІев гъитІинав вукІин къучІаблъун ккола.

Гъанжиги сабро гъабизе кІойчІого, Муса аварас ﷺ Хизридехун абуна: «Дуца чІванагури балугъалдеги вахинчІев, жив мунагъаздасаги вацІадав, чи чІван къисасалъеги горев вас. Дуца гъабун цебе гъабуралдасаги кІудияб, жиндаса вуцІун чІезе кІолареб, кутакаб иш». Ай, «цебеккун гъабураб гама хойзе гъаби къачІайзе рес бугеб, гІадамал хвечІого хутІиялде хъул бугеб букІана. Гъабин абун, долдасаги кІудияб буго», – абураб магІна. КІиабизеги къотІи хойзе гъабидал, Хизрица Мусаде ﷺ себеялдасаги къвакІизе гъабун, «Дуда», – абун тІадеги жобан абуна:

قَالَ تَعَالَى: ﴿قَالَ الرَّاقِلُ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا﴾ ﴿٧٥﴾ الكهف: ٧٥

«Дица абичІиш дуда, дидасан бихъараб фиша-гІамалалде дуда сабро гъабизе кІвелароян?».

تنبيه

Гъаниб суал бачІуна: «Муса аварас ﷺ абубеб буго Хизриде: “Дуца чІванагури мунагъаздаса вацІадав, ай мунагъал гъаризе гъечІев, жинца чи чІван къисасалъе чІвалевги горев вас”, – абун. Балугъалде вахинчІев васасда къисас тІалъуларо гури?» – абун. Гъелъул хІакъальулъ абубеб буго:

إن الشرائع مختلفة فلعل الصغير يقاد في شريعته

«Киналго шаригІатал цого гІадал рукІунарелъул, ай ахІкамазулъ хиса-баси букІун, Муса аварагасул ﷺ шаригІаталъулъ балугъалде вахинчІев чиясдаги къисас тІалъулеб букІун батизеги бегъула», – абун.

ويؤيد هذا الكلام ما نقل البيهقي في «كتاب المعرفة»: إن الأحكام إنما صارت متعلقة بالبلوغ بعد الهجرة . «روح البيان»

Гъаниб рехсохъе, балугъалде вахинчІев чиясда тІадги шаргІалъул хІукмаби рилълъганхъулел рукІараллъи бихъулеб буго Байгъакъиясул каламалдасанги: «Чиясда тІад шаргІалъул ахІкамал рилълъганхъизе гъари балугъалде вахиналда хурхине гъабурабго свалат-салам лъеяв Аварагас Мадинаялде гъижра гъабун хадуса буго», – абураб. Цойги риваяталда буго:

قال الشيخ تقي الدين السبكي : إنها إنما صارت متعلقة بالبلوغ بعد أحد

«ШаргІалъул ахІкамал рилълъганхъизе гъари балугъалде рахиналда хурхине гъабурабго УхІудалъул рагъдаса хадуб буго», – абун. Цойги риваяталда буго:

وقال في «إنسان العيون»: إنما صح إسلام علي ﷺ مع أنهم أجمعوا على أنه لم يكن بلغ الحلم إي كان عمره ﷺ ثماني سنين لأن الصبيان كانوا إذ ذاك مكلفين لأن القلم إنما رفع عن الصبيّ عام خيبر . «روح البيان»

«Балугъалде вахинчІев гъитІинав вукІингун цадахъ, Аллагъ жинда разильяев ГІали-асхІабасул Ислам кин бегъизе гъабураб абун, доб заманалда балугъалде рахинчІел гІисинал лъимал таклиф тІадаллъун рукІана. Лъималазда

тІаса таклиф рехана Хайбаралда рагъ ккараб, ай гъеб бахъараб сональ».

ХІасил, гъал гІибаратаздасан нелъеда бичІІулеб буго цересел умматазул заманалдаги, Ислам бачІун хадуб свалат-салам лъеяв Аварагас Мадинаялде гъижра гъабизегІанги, балугъалде рахинчІел лъималаздаги таклиф тІад букІараблъи. Гъадин букІун хадуб, лъималаздаса таклиф рехиги мухІаммадияб умматалъе гъабураб бигъалгъиялдаса ккола. والله أعلم

Хизрица чІварав васасул хІакъалгъулъ свалат-салам лъеяв Аварагасул хІадисалдаги гъадин абулеб буго:

وفي الحديث: ((إن الغلام الذي قتله الخضر طبع كافراً))

«Хизрица чІварав вас рижинго кафурав вукІана», – абун.

فإن قلت: ما معنى هذا وقد قال عليه الصلاة والسلام: ((كل مولود يولد على الفطرة)) قلت: المراد بالفطرة استعداده لقبول الإسلام وذلك لا ينافي كونه شقياً في جبلته أو يراد بالفطرة قولهم بلى حين قال الله تعالى ﴿أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ﴾. «روح البيان»

Цо абулев чІас абуні: «Хизрица чІварав вас рижинго кафурав вукІанаян абиялгъул магІна кин бичІІулеб, свалат-салам лъеяв Аварагас абунги букІаго: “Кинабниги гъабулеб лъимер фитІраталда, ай Исламалда гъабула” – ян?» Жаваб: «Кинабниги лъимер фитІраталда, ай Исламалда гъабула», – абураб рагІиялдасан свалат-салам лъеяв Аварагасул мурад буго, щібаб лъимер Ислам къабул гъабизе хІадураблъун, ай истигІадад бугеблъун гъабула абураб. Гъалгъул хІасилалда, «Кинабниги лъимер фитІраталда гъабула», – абураб хІадисаль дов Хизрица чІварав вас рижин кафурав

вукІанаян аби хойзе гьабуларо. Яги, «Кинабниги лъимер фитІраталда гьабула», – абураб рагІиялдасан свалат-салам лъеяв Аварагасул мурад букІине бегъула: ТІадегІанав Аллагъас Азалалдаго киналниги заррабазде абидал: «Дун ножор БетІергъан гьечІиш?» – абун, заррабаз: «*Бала*, Мун нежер БетІергъан вуго», – абун тавхІид, ай Ислам къабул гьабун, жаваб къун букІин.

Имamu-Нававиясги абубеб буго:

قال النووي : لما كان أبواه مؤمنين كان هو مؤمناً فيجب تأويله بأن معناه والله أعلم أن ذلك الغلام لو بلغ لكان كافراً . «روح البيان»

«Хизрица чІварав васасул эбел-эмен муъминал рукІарал мехалда васги муъминав вукІине ккола. Гьединлъидал, свалат-салам лъеяв Аварагас: “Дов вас рижин кафурав вукІана”, - ян абураб рагІи таъвил гьабизе тІалъула, гьеб рагІиялъул магІна буго абун [Аллагъасда лъала]: “Дов вас балугъалде вахун вукІаравани, кафуравлъун [ай кафурлъизе] вукІана” – абураб».

Хизрица чІварав васасул хІакъалъуль гьадинги бицунеб буго:

ذكر القرطبي أن موسى ﷺ لما قال للخضر ﴿أَفَلَنْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً﴾ غضب واقتلع كتف الصبيّ الأيسر وقشر اللحم عنه فإذن مكتوب في عظم كتفه كافر لا يؤمن بالله أبداً . «صفوة التفاسير»

Муса аварагас ﷺ «Дуца мунагъаздаса вацІадав васиш чІвалев?» – абун, жиндехун инкаралда кІалъайдал, Хизрил ццин бахъана. Цинги гьев чІварав васасул квегІаб хъаршилагаги бахъун, тІаса гъанги хашан, Мусада бихъизе гьабуна. Гьеб хъаршилагаялда хъван букІана: «Кафирун – киданиги Аллагъасда иман лъоларев кафурав», – абун.

ЩИБАБ ЛЪИМАДУЛ РИЖИН ИСЛАМИЯБ БУКИНАЛЪУЛ БАЯН

تنبيه آخر

«Эбелалъ гъабулаго лъимадул рижин исламияб букІуна», – абураб свалат-салам лъеяв Аварагасул рагІиялълул магІна, «гъеб лъимер Ислам къабул гъабизе *истиғІадад*, ай хІадурлџи бугеблълун букІуна», – абураб букІин хІакъ гъабула: «Эбел-инсуца гъарула лъимал насра-ниялълунги, ягъудиялълунги, мажусиялълунги лъугъине», – абураб магІнаялълул, свалат-салам лъеяв Аварагасул машгъураб хІадисальги.

ХІасил, свалат-салам лъеяв Аварагасул гъеб хІадисаль баян гъабулеб буго лъималазул къисмат эбел-имсул тарбияталда бараб букІин. Тарбият исламияб щвани – бусурманав лъугъуневлџи, капурзабазул тарбият щвани – капурав лъугъуневлџиги.

Гъаб нелъеца бищунеб хабарги загъир буго. Ай, гъалдаги гъаб къокълълуларо. Щаян абуни, свалат-салам лъеяв Аварагасул цойги машгъураб хІадис бугелълул гъадианаб магІнаялълул: «Цо чиясе Алжаналълуве лъугъине хутІун букІуна цо рокъо, цинги жужахІалълуве уна. Цойгиясе жужахІалълуве лъугъине хутІун букІуна цо рокъо, цинги Алжаналълуве уна», – абураб. Нелъеца абухъе, ай свалат-салам лъеяв Аварагасул хІадисалълул загъиралда рекъон, Исламияб тарбиятги щун, гІумро ахиралде ккезегІан бусурманав чилълунги вукІун, цинги къосун ккун хвезеги бегълелълул. Капурзабазул тарбияталда, ай куфруялда гІумро аравги ахир витІун ккун хойзеги бегълелълул, масала, ФиргІавнил сахІаратазда релълъон. Яги гІумроялълго цІаларав гІалимчилълун халкъалда гъоркъовги вукІун, ахир рухІ бахъиялда аскІуб цо пуланас абураб гІадин:

комунистаз Аллагъ гъечІин абулеб жо битІараб батизе ккола, вукІаравани Аллагъ, диде гъаб рак унти ккезе тезе букІинчІо», - ян, ай гъав гІалимчи вукІиналь. ТІадегІанав Аллагъас Жинцаго Жиндирго рахІмо-цІобалдалъун цІунаги рухІ бахъиялда аскІоб иман, тІоцобе дирго, хадуб мухІаммадияб умматалъулги! Амин, амин, амин, я Мужиб!

Хал гъабеха, диналъул вацал, бусурманал эбел-инсул васги вукІун вугин дов Хизрица чІварав вас, лъидаха лъалеб букІараб Хизрица бихъизе гъабичІебани, досул бугъналагаялда хъван букІараб яги чІван букІараб куф-руялъул мугъру?

Гъанжи тІад русунел руго нелъерго къисаялде. Цинги Муса аварагас ﷺ, жиндаго ккараб гІайиб-гІузруялъеги мукІурлъун, Хизридасаги ﷺ намуслъун, абуна:

﴿ قَالَ تَعَالَى: ﴿ قَالَ إِنْ سَأَلْتَكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَجِّبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا ﴿٧٦﴾ ﴾

الكهف: ٧٦

«Гъалдасаги хадуб, дудехун инкар гъабун, дуца гъабубеб пиша-гІамалалде дандечІей дица гъабун, дуца дун дудасаго ватІа гъаве. Дун дудехун лъабцІолго хилифлъани, дица цадахъ теян гъараниги, дуца дун цадахъ тоге, ричІад гъаве».

Хадусеб аят:

﴿ قَالَ تَعَالَى: ﴿ فَأَنْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا أَنَّىٰ أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَظْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّقُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ فَأَقَامَهُ. قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا ﴿٧٧﴾ ﴾

الكهف: ٧٧

Рехсараб хІалалда Муса аварагас гьабураб къотІи-шартІалда гьал гьанисанги церехун ана. Щвана цо росулъе къасе мехаль. Квачараб сордоги букІана, балеб цІадги букІана.

قال ابن عباس رضي الله عنهما: هي أنطاكية فطلبنا طعاما وكان أهلها لثاما لا يطعمون جائعا ولا يستضيفون ضيفا فامتنعوا عن إضافتهما أو إطعامهما. («صفوة التفاسير»)

Гьел щвараб росо букІана АнТІакият. Гьез гьеб росдал агьлоялдасан гьалбаллъун гьари, яги кванайзе тІагІам тІалаб гьабунa. Гьеб агьлоялъ гьел гьалбаллъун тІаде росичІо, кваназе жоги къечІо. Гьедин гьалбалги тІаде росулареб, вакъарасе квенги къолареб агьло букІана гьеб. Абу-Гьурайратидасан ﷺ бицана:

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: أطعمتها امرأة من أهل بربر بعد أن طلبا من الرجال فلم يطعموها فدعا لنسائهم ولعن رجالهم. («خازن»)

Мусаеги Хизриеги [عليهما السلام] кванайзе жо къуна цо чІужугІадамаль, бихьиназдасан тІалабги гьабун, гьез нахъчІван хадуса. Цинги гьез росдал агьлоялъул руччабазе лъикІаб дугІа гьабунa, бихьиназе нагІана къуна. Гьедин-лъидалин абураб Къатадатицаги ﷺ:

عن قتادة رضي الله عنه قال: شر القرى التي لا تضيف الضيف

«Росабазул бищун квешаб – гьобол тІаде восулареб росо буго», - ян. ТІаде вачІарав гьоболасе хьулухъ гьабизе кІвараб жигар гьабе, бусурбаби! Гьобол гІемераб баракатгун цадахъ вачІуневлъи кІочонге!

Аяталъул хадуселда абулеб буго: «Цинги Мусадаги Хизридаги [عليهما السلام] гьеб росоль батана биххизе куцараб,

гьетІун чІараб кьед [гьеб кьедалъул борхалъиги букІана нусго натІ]. Хизрица ﷺ гьеб кьед битІизе гьабуна [свалат-салам лъеяв Аварагас абухъе, квераль ишара гьабиял-далъун. Биххизеги биххун цІидасан гьабурабинги буго].

Гьанжиги Муса аварагас ﷺ, сабро гьабизе кІвечІого, инкар гьабун, Хизриде ﷺ абун: «Дуца гьазухъа дурго гьийиналда рекъараб мухъ босизе кколаан. Нилъ гьаз тІадеги росичІого, кванайзе жоялде хІажатги рукІиндал, квен босизегІаги букІинароанищ? Дуца гьаб лъикІлъи агьло горел гІадамазе гьабуна», – абун.

فائدة: قال بعضهم : لما قال له ﴿لَتُغْرَقَ أَهْلَهَا﴾ قال الخضر: أليس كنت في البحر ولم تغرق من غير سفينة

Муса аварагас ﷺ жинде абидал, ай доб гама багъизе гьабураб мехалда: «Дуца гамида ругел гІадамал гьанкъизейищ?» – абун, Хизрица ﷺ жаваб гьабулаго, абун: «Мунги вукІанагури, Муса, ралъдалъ, гамацин гьечІого, мун гІанкъичІо гури!» – абун, ай эбелаль гьансинивги лъун гІурулъе рехидал, яги ФиргІавн гьанкъарав ралъдалъ.

ولما قال: ﴿أَفَلَنْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ﴾ قال: أليس قتلت القبطي بغير ذنب

«Мунагъго гьечІев васищ чІвалев дуца?» - ян Мусаца ﷺ абидалги абун буго Хизрица ﷺ «Дуцаги чІвайчІищ мунагъго гьечІев кьибтІияв», – абун.

ولما قال: ﴿لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا﴾ قال أنسيت سقياك لبنات شعيب من غير أجرة

«Къед битІизе гьабуралъухъ ужра босарабани», - ян Мусаца ﷺ абидалги абун Хизрица ﷺ «Дуда кІочонищ

тараб, Муса, дуцаги босичІогури ужра ШугІайб аварасул
 ﷺ ясазухъа, гІи гьекъезе гьабуралъухъ», – абун.

وفي تفسير ابن حبان : والجمهور على أن الخضر نبي وكان علمه معرفة بواطن
 أمور أوحيت إليه أي ليعمل بها وعلم موسى الحكم بالظاهر أي دون الحكم
 بالباطن ونبينا عليه الصلاة والسلام حكم بالظاهر في غالب أحواله وحكم بالباطن
 في بعضها بدليل قتله ﷺ للسارق وللصلي لما اطلع على باطن أمرهما وعلم
 منهما ما يوجب القتل . «روح البيان»

ХІасил, гІемерисел гІалимзабазда аскІов, Хизри –
 авараг вуго. «Авараг горо, вализабазул кІудияв вуго», -
 ян абунги буго. Хизрил ﷺ гІилмоги букІана, къисаялъуль
 нелъее баянлъулеб гІадин, киналниги умуразул батІин, ай
 бальгояб рахъ лъай. Ай, ТІадегІанав Аллагъасул рахъал-
 дасан, гьоркъов васитІа гьечІого къураб гІилмо, гьелда
 рекъон жинца гІамал гьабизе. Муса аварасул ﷺ гІилмо
 букІана загъиралдалъун хІукму гьаби. Свалат-салам
 лъеяв МухІаммад аварасеийин абунги, букІана гІемерисел
 ахІвалазуль хІукму загъиралда гьабизе, цо-цо бакІалда
 батІиналдалъун хІукму гьабизеги. Свалат-салам лъеяв
 МухІаммад аварасе батІиналдалъун хІукму гьабизе
 букІиналъе далиллъун чІола – жинца чІвайи цІогьорги
 как балев чиги. Ай, гьев кІиявго чи свалат-салам лъеяв
 Аварагас чІвана жив гьев кІиясулго батІиналде ваккун,
 гьел чІвайзе тІалъарал рукІун.

وقد ذكر بعض السلف أن الخضر إلى الآن ينفذ الحكم بالحقيقة وأن الذين يموتون
 فجأة هم الذين يقتلهم فإن صح ذلك فهو في هذه الأمة بطريق النيابة عن النبي
 ﷺ فإنه صار من أتباعه عليه الصلاة والسلام كما أن عيسى ﷺ عندما ينزل يحكم
 بشريعته نيابة عنه لأنه من أتباعه . «روح البيان»

Салафуназул цояс гьадинги бицана: Хизри ﷺ гьанжилъизегІан, ай гьанжиги, хІакъикъаталдалъун, ай ТІадегІанав Аллагъас жиндие кьураб ладунияб, батІинияб гІилмоялдалъун хІукму билълъанхъизе гьабулев вуго. Божкъаликъего, ай тохлъукъего холел гьес чІван хварал рукІуна. Гьединлъидал, Хизри ﷺ ккола свалат-салам лъеяв МухІаммад аварагасул рахъалдасан умматалъе тарав наиблъун. Гьелдалъун Хизри ﷺ вукІуна свалат-салам лъеяв МухІаммад аварагасул атбагІаздасаги, ай гьесда нахърилълъбараздасаги. Зодоса гІодов рештІун хадуса ГІиса аварагас ﷺ, свалат-салам лъеяв МухІаммад аварагасул наиблъунги вукІун, гьесул ай МухІаммад аварагасул шаригІаталдалъун хІукму гьабизе бугебгІадин. Абулеб буго гьадинги:

وفيه أي في «تفسير ابن حبان»: أن عيسى ﷺ اجتمع به عليه الصلاة والسلام اجتماعا متعارفا ببيت المقدس فهو صحابيٌّ

«ГІиса авараг ﷺ данделъана свалат-салам лъеяв МухІаммад авараггун Байтул-Мукъаддасалда. Ай, гьениб гьез дандчІвай гьабуна. Гьелдалъун ГІиса ﷺ МухІаммад аварагасул ﷺ асхІаблъунги лъугъана».

وكذا الخضر وإلياس عليهما السلام اجتمعا به عليه الصلاة والسلام اجتماعا متعارفا فهما صحابيان أيضا . «روح البيان»

ГІиса аварагасулго ﷺ гІадин, свалат-салам лъеяв МухІаммад аварагасулгун дандчІвай букІана Хизрил ва Илъясилги [عليهما السلام]. Гъав кІиявгоги ккола свалат-салам лъеяв МухІаммад аварагасул асхІабзаби. ХІасил, рехсарал гІибаратаздасан баянлъулеб буго свалат-салам лъеяв МухІаммад аварагасул хиралъи, гьел хириял аварагзабаз ТІадегІанав Аллагъасдасан жал нахъе хутІи гьариялдалъун, жал гьесул умматалъул рукІин мурадалда.

Муса аварагасдасан лъабцІолго инкар жинда бихьидал, Хизрица ﷺ ахиралдаги абублеб буго:

قَالَ تَعَالَى: ﴿قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنَكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا

الكهف: ٧٨ ﴿ ٧٨ ﴾

«Гъаб буго ниль цуцадаса ратІалъулеб гІуж [ай, гъанжи ниль ратІалъулеб гІуж щвана, лъабабизеги дуца дидехун инкар гъаби сабаблъиялдалъун]. Гъанжи дица дуге бицина дуда сабро гъабизе кІвечІеб лъабабго ишалъуль бугеб хІикмат:

قَالَ تَعَالَى: ﴿أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسْكِينٍ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ

وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾ الكهف: ٧٩

Дица багъизе гъабураб гамайин абун, гъеб букІана залимзабазул зулму жедеда нахъчІвазе кІоларел мискинзабазул, жиндалъун жедеца ралъдалъан гІадамал раччун бетІербахъи гъабублеб. ТІадегІанав Аллагъасул амро-ирадаталдалъун дие бокъана гъеб гама гІайибаб, гІузру бугеблъун гъабизе. Гъезда цевехун вукІана кафурав хан, гІайиб-гІузру гъечІел цІиял гамул бетІергъабазухъа жинца хІал гъабун рахъулев. Гъединлъидал, дица гъеб гама багъизе гъабуна, гІадамал гъанкъизе гъари мурадалда горев, басрияб буго абун ханас бахъичІого бетІергъабазе хутІи мурадалда».

Хизрица ﷺ гама багъизе гъабун хадуса гъезда данде рачІана гъитІинаб хассаб гамаялда ханасул гІаскаралъулал ва абун: «Ханасул амроялдалъун нежеца гъаб гама бахъизе ккола цІияб батани», - ян. Жаниреги рачІун, ралагъидал,

багъарабги батун, тІад руссунги ана. Багъизе гъабуниги, гамаяде жанибе лъим байинчІо абунги буго.

Гъеб гамил бетІергъабиги рукІанин буго анцІго вац. Гъезул щугояв вукІана унтарал, ай яшав гъабизего кІоларел: цо – бецав, цо – гІинкъав, цо – мацІ лъаларев, цо – собан босада лъурав, цо – жундузул унтиялъ унтарав. Гама хъвадизе гъабулев щугоявги абулеб буго: цояв – жузам унти бугев, цо – берал гъетІарав, канлъи дагъав, цо – рекъав, цо – сири-хъизирма бачІунев, цогияв – цойги батІаяб унтиялъ унтаравги. Гамаги букІун буго гъезие инсул ирсалъе щвараб. Дунялалда тІад тІоцобе ракъалда загьирлъараб пасалъи – Къабилица Гъабил чІвай, ральдада тІоцобе загьирлъараб пасалъи – гъев капурав, квешав ханас зулмуялдалъун гамул рахъи кколинги буго. Гъев малгІунасул цІарги Жайсур букІарабин буго, Гъадад бину Бадад букІарабинги буго ва гъ.ц.

Вас чІваялъул хІикмат бицунги абулеб буго Хизрица ❁:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا﴾
فَأَرَدْنَا أَنْ يُبَدِّلَهُمَا رِجْهًا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رِجْمًا﴾ ❁ الكهف: ٨٠ - ٨١

«Дица чІварав дов васин абуни, дов вукІана рижинго кафурав, къосарав вас. Эбел-эменин абуни рукІана дов васасул ТІадегІанав Аллагъасде иманги лъурал, лъикІал муъминзаби. Гъединлъидал, ниль хІинкъана гъел муъминал эбел-эмен гъев вас вокъиялъ куфруялде рачиналда. Гъединлъидал нелъее бокъана гъезул БетІергъан-Аллагъас гъезие, гъев васасул бакІалда гъесдасаги лъикІаб, иман бугеб, бацІцадаб, жедеда гурхІел-рахІомоялъул рахъальги досдаса тІокІаб насло къезе».

Ибну-Габбасица абуна [رضي الله عنهما]:

قال ابن عباس رضي الله عنهما: أبدلهما الله جارية تزوجها نبي من الأنبياء فولدت سبعين نبياً . «روح البيان»

«ТпадегІанав Аллагъас гьел муъминал эбел-имсуе, Хизрица ﷺ чІварав васасул бакІалда, къуна, ай гъезие гъаюна, цо яс. Гъей яс гъез рукъалде къуна аварагзабаздасан цо аварагасе. Гъель гъавуна, ай гъелдасан лъугъана, лъабкъоялда анцІго авараг», – абун.

وقيل أبدلهما جارية فتزوجها نبي من الأنبياء فولدت له نبياً فهدي الله على يديه أمة من الأمم

Цойги абулеб буго: «Гъел эбел-имсуца жедее гъаюрай яс къуна аварагзабаздасан цо аварагасе. Гъесие гъель вас, ай авараг гъавуна. Гъев аварагас тІобитІана, ай тавхІидалде ахІана умматаздасан цо уммат», – абун.

تنبيه : إن الغلام الذي قتل فرحاً به حين ولد وحزناً عليه حين قتل ولو بقي لكان فيه هلاكهما فليرض العبد بقضاء الله فإن قضاء الله تعالى للمؤمن فيما يكره خير له من قضائه فيما يحب . «خازن»

Хизрица ﷺ чІварав вас гъавурав мехалда эбел-эмен гъесдаса рохун рукІана, чІвайдал гъесда хадуб гъезул ракІги бухІана. ЧІаго нахъе гъев вас хутІун вукІаравани, гъесдалъун эбел-имсуе гъалагльиги букІана, ай къосинехъин рукІана. Масала: Совет хІукуматги биххун демократия бачІун хадуб, вагъабиял лъугъарал васазул баракат гъечІолъи шун, цо-цо умумул къосаралда релълъон. Гъеб заманалда, тІарикъаталъул агълоялда гъорлъ гъикІав муридлъун, гъикІаб макъамалда вукІарав цо эмен, васги вагъабияв лъугъун, гъес вусса-сверизеги гъавун, доллараздаги

бахиллгун, тІарикъатги рехон тун, тІарикъаталгун агъло-
ялдасаги ватІалгун, цІакъ басраго хойзеги хун, къулгъу-
алхІам гъабичІого, *талкъин* цІаличІого, хвараб балкан
гІадин вукъун вихъана.

Яги дов Хизрица ﷺ чІварав вас къосарав вукІиндал,
нахъе хутІун вукІаравани, дос бикъилаан, чи чІвалаан,
ай квеш хъвадилаан. Щиб васас гъабуниги, гъесул рахъ
ккун, гъев цІунизе лъугъун горони, эбел-инсудаги чІезе
кІвелароан. Ай, васас гъабулеб квешлъиялда тІадрекъей
магІнаялда къосинехъин рукІун лъикІал эбел-эмен. Гъезие
гъев вас кутакалда вокъулевги вукІун вуго, тІадеги, кута-
калда сах бугев, берцинавги вукІун вуго.

ХІасил, гъеб, лъимал сабалгун умумул къосине рес
бугеб, унтулге гъаб заманалда ниль киналго, ай гІаламго
ккун бугин абизегицин бегъилеб хІал буго. Кинин абун,
кигІан кІудияб такъсирияб иш жедер васас гъабуниги,
нежер васасда гІайиб буго, гъес бегъулареб иш гъабун-
наянцин абулел эбел-эмен дагъ ругелгун. Гъеб кколаха
гъаризе хІарамал магІсиятазда тІадрекъей.

Хал гъабе, жив халифалгун вукІаго Аллагъ жинда раз-
илъаяв Пумар асхІабас, зина гъабиялдалгун Абу-ШахІмат
абурав жиндирго вас чІварав куцалгун. Къабиялгунль
бигъалги гъабичІого букІине, «Къабе, АфлахІ!» – абун,
живгоги тІад чІун къабизе гъабун гъес васасда нусто
тІил. Ункъоялда анцІогоги къабун анцІго хутІидал, гъаб
анцІго хадусан къабизениги теян Расуласул ﷺ асхІабзабаз
гъаридалги, абун буго Пумарица [رضي الله عنهم أجمعين]: «Зина
гъаби гъас нахъе бахъичІеб гІадин, хІад къабиги нахъе
бахъизе гъечІо», - ян. Нусабго тІилги къабун буго, васасул
рухІги босун ун буго. Цинги хварав васасул бетІер жин-

дирго кварчІинибги лъун, Аллагъ разилъаяв ГПумар, ракІ чучизегІан, гІодовеги веччан гІодунги вуго. Бихъулищха ГПумариеги вас вокъулев вукІун вугев куц?

Гъадин иш бугелъул, диналъул вацал, ТІадегІанав Аллагъасул хІукмуялда, къадаралда разилъи лагъасда тІадаб буго. Муъминчиясе жинда рихараб, жиндие кигІан захІматаб бугониги, ТІадегІанав Аллагъасул хІукмуялъулъ лъикІлъи буго, жиндиего бокъараб жоял-далъун жинцаго хІукму гъабиялдаса. Тавфикъ ниль ки-назего БетІергъанас къеги, диналъул агъло!

Хал гъабураб мехалда, Хизрица ﷺ вас чІваялъулъ за-гъиралда захІмалъи-къварилъилъун букІаниги, хІакъи-къаталда гъелъулъ лъикІлъи, маслахІат гореб жого гъечІо. ТІадегІанав Аллагъас вас сабаблъиялдалъун куфруялде ккеялдаса эбел-эмен хвасар гъарун руго. ТІадеги, дов вас кІочараб лъикІаб наслоги къун буго. Живго васги балугъалдеги вахун, куфруялда гІумроги ун, ахираталда щезеб букІараб гІазаб-гІакъобаялдаса тархъанги гъавун, гъитІинго нахъе вачун вуго.

Лъабабизеги, къед битІизе гъабиялъул хІикмат бицун абулеб буго Хизрица ﷺ Мусадехун ﷺ:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِن رَّبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ، عَن أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا﴾ ﴿٨٢﴾ الكهف: ٨٢

«Доб гъетІараб къедин абуни, гъеб букІана гъаб АнтІакият абураб шагъаралда вугев кІиги ятимав васасул, ай кІиги ва-цасул. Гъеб къедалда гъоркъги букІана гІарац-меседалъул хазина, гъев кІиявго ятимасе жиб бугеб, ай ирсалъе гъезие

жиб щолѐб. Гѐзул ѐменги вукІана БетІергъан-Аллагъасдаса жив хІинкъарав, лъикІав, гІадамаз жиндихъе цІунизе мал кьолев, гъѐб цІунулев, гъез тІалаб гъабидал хиянат гъабичІого гъѐб тІадбуссинеги гъабулев, божарав чи. Цинги дур БетІергъан – Аллагъасе бокъана гъѐб къед битІизе гъабиялдасан, гъев кІиявго ятим балугъалдеги вахун, гІакъло-лъайги къуватлъун, камиллъун, гъѐб къедалда гъоркъа гъез гъѐб хазинаги бахъизе, дур БетІергъан – Аллагъасдасан гъезие гъѐб рахІматлъунги букІине. Гъаб дуда бихъараб, дица бицинегІан дуда сабро гъабизеги кІвечІѐб лъабабго пиша-гІамал дица гъабичІо, я Муса, дирго гІакълоялда, дунго лъикІав лъугъун. Гъѐб гъабуна БетІергъан-Аллагъасул амро-илгъамалдалъун. Гъалеха, Муса, гъаб буго дуге, дуда сабро гъабизе кІвечІѐл ишазул баян».

تنبيه: وإما قال الخضر في تأويل خرق السفينة ﴿فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا﴾ بالإسناد إلى نفسه لظاهر القبح وتأويل الغلام ﴿فَخَشِينَا﴾ بلفظ الخشية والإسناد إلى نا لأن الكفر مما يجب أن يخشاه كل واحد وقال في تأويل الجدار ﴿فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا﴾ بالإسناد إلى الله تعالى وحده لأن بلوغ الأشد وتكامل السن ليس إلا بمحض إرادة الله تعالى من غير مدخل وأثر لإرادة العبد فالأول في نفسه شر قبيح والثالث خير محض والثاني ممتازج . «روح البيان»

Хизри, гІалайгъи ссаламас, тІоцобе гама багъизе гъаби-ялъул хІикмат бицунаго, гама багъизе гъаби гІицІго жин-дирго нафсалде гІунтІизе гъабун, «дие бокъана» - ян аби-ялъул хІикматин абуни, расги гІайибги жедеда гъечІѐл, чІорого жалги рекІине гъарурал гамихъабазул цІияб гама багъизе гъаби БетІергъан-Аллагъасул хІукму-къадар, амро-илгъамалдалъун букІаниги, загъиралда гъѐб иш къабихІаб пиша-гІамал букІин хал гъабун, БетІергъан-Аллагъасулгун адаб цІуни букІана. КІиабилѐб нухаль, вас чІваялъул хІикмат бицунаго, Мусаги ﷺ гІахъал гъавун, «ниль хІинкъана» -

янги абуна, куфру кинавниги чи жиндаса хІинкъизе тІадаб амро букІиналъе гІоло. Ай, «куфруялдаса хІинкъун» абураб магІнаядла. Гъанибго «нежее бокъана» - ян аби-ялъул хІикматги: вас чІварав – живгоги, ай жиндир квералдалъун билъганхъарав, жиндир щибниги гІахъаллъи гъечІого чІварав васасул бакІалда лъикІаб насло къезе бокъарав, ай гъеб къолев – БетІергъан-Аллагъги вукІин буго. Ай, къабихІаб, вас чІваялъул пиша жиндидеги, лъикІаб насло къеялъул ирадат Аллагъасдеги гІунтІизе гъабун аби буго. Лъабабизеги, къед битІизабиялъул хІикмат бицунаго, гъеб иш гІицІго БетІергъан-Аллагъасде гІунтІизе гъабун, «дур БетІергъанасе бокъана» - ян абуна, гъев кІиявго бесдалав балугъалде рахинги, гІакъло-лъай гъезул камиллъи батІаяв чиясе гъорлъе лъугъине рес гъечІеб, гІицІго БетІергъан-Аллагъасул ирадаталда, ай Досие бокъиялда бараб букІиналъ.

ХІасил: Хизрица ﷺ гама багъизе гъаби жиндирго нафсалде гІунтІизе гъабун, загъиралда гъеб иш къабихІаб пиша-гІамал букІиналъе гІоло; къед битІизе гъаби гІицІго БетІергъан-Аллагъасде гІунтІизе гъабун, къабихІлъи жиндиль гъечІеб, бацІадаб лъикІлъи гъеб букІиналъе гІоло; вас чІваялъуль БетІергъан-Аллагъги живгоги гІахъал гъавуна, ай «нежее бокъана» абун, вас чІвайи, ай загъиралда къабихІаб пиша букІиналъ, жиндеги гІунтІизе гъабун, дов васасул бакІалда лъикІаб насло эбел-имсуге къей, ай лъикІаб иш, БетІергъан-Аллагъасде гІунтІизе гъабун. واللہ أعلم

Гуламаазул цояс гъадинги абуна:

وقال بعضهم: لما قال الخضر ﷺ ﴿فَأَرَدْتُ﴾ أَلْهَمَ مِنْ أَنْتَ حَتَّى يَكُونَ لَكَ إِرَادَةٌ
فَجَمَعَ فِي الثَّانِيَةِ حَيْثُ قَالَ ﴿فَأَرَدْنَا﴾ فَأَلْهَمَ مِنْ أَنْتَ وَمَوْسَى حَتَّى يَكُونَ لَكُمَا
إِرَادَةٌ فَخَصَّ فِي الثَّلَاثَةِ الْإِرَادَةَ بِاللَّهِ . «روح البيان»

Хизрица ﷺ тЮцобисеб нухаль абидал: «Дие бокъана», - ян, БетІергъан-Аллагъасул рахъалдасан гъесде илгъам гъабуна: «Мун щив, дие бокъизе ккани?» – абун. Цинги кІиабилеб нухалда Хизрица ﷺ абун: «Нежее бокъана», - ян. Гъанжиги БетІергъанас илгъам гъабуна: «Мунги Мусаги щал кколел, кІиязего бокъизе ккани?» – абун. Лъабабилеб нухалда Хизрица ﷺ бокъи живго БетІергъанасда хасги гъабун, «Дур БетІергъан-Аллагъасе бокъана», - ян абун. واللہ أعلم

ХИЗРИЦА ВА МУСАЦА ЦУЦАЕ ГЪАРУРАЛ ВАСИЙЯТАЛ (ГІ.С.)

وصايا الخضر ﷺ: روي أن موسى لما أراد أن يفارقه قال له الخضر: لو صبرت لأتيت على ألف عجب كل عجب أعجب مما رأيت فبكي موسى على فراقه وقال له أوصني يا نبي الله. قال: لا تطلب العلم لتحدث به الناس واطلبه لتعمل به وذلك لأن من لم يعمل بعلمه فلا فائدة في تحديثه بل نفعه يعود إلى غيره. ومن وصايا الخضر: كن نفاعا ولا تكن ضارارا وكن بشاشا ولا تكن عبوسا غضابا وإياك واللجاجة، ولا تمش في غير حاجة ولا تضحك من غير عجب ولا تعير المذنبين خطاياهم بعد الندم وابك على خطيئتك ما دمت حيا، ولا تؤخر عمل اليوم إلى الغد واجعل همك في معادك ولا تخض فيما لا يعينك، ولا تأمن خوف من أمنك ولا تياس من الأمن من خوفك وتدبر الأمور في علانيتك ولا تزر الإحسان في قدرتك. فقال له موسى: قد أبلغت في الوصية فأتم الله عليك نعمته وغمرك في رحمته وكلاك من عدوه. فقال له الخضر: أوصني أنت يا موسى. فقال له موسى: إياك والغضب إلا في الله ولا تحب الدنيا فإنها تخرجك من الإيمان وتدخلك في الكفر فقال له الخضر: قد بلغت في الوصية فأعانك الله على طاعته وأراك السرور في أمرك وحببك إلى خلقه وأوسع عليك من فضله. قال له أمين. «روح البيان»

Ахиралда жиндаса ватІалгъулелгъул Хизрица Мусаде абун: [عليهما السلام]: «Дуца сабро гъабун букІарабани, дуда

бихъизе букІана азарго батІаяб хІикмат, щибаб хІикмат, себе бихъаралдасаги цІакъго гІажайбаб». Цинги Муса ﷺ, ватІалъизе ккеялда ракІбакъван, гІодана ва абунa: «Дие цо васийят гъабе, я Аллагъасул аварaг», - ян.

Гъанжи Хизрица васийят гъабун абулеб буго Мусaде ﷺ:

- ☑ «Дуца гІилмо тІалаб гъабуге гІадамазе бицине гІоло. Дуца гІилмо тІалаб гъабе гьелда гІамал гъаби мурадалда. Жинцаго гІамал гъабулареб гІилмоялъул гІадамазе бициналдалъун пайда гъечІо. Гъеб гІилмоялъул пайда цойгидасе уна;
- ☑ Мун вукІа гІадамазе мунфагІат-лъикІлъи гъабулевлъун, зарал-квешлъи гъабулевлъун вукІунге;
- ☑ Мун вукІа гІадамазе гъомер битІарав, разиявълун. Мун вукІунге нодо букІкІарав, ццидалавълун;
- ☑ Воре мун цІуне цо жо ккун чІарав, инжитав, дагІбакъецалъул чилъун вукІиналдаса;
- ☑ Мун хъвадуге къварагІел, хІажатго гъечІого гІадада;
- ☑ Мун вельъанхъизеги вельъанхъуге, вельъанхъизе гІадаб гІажайблъи бихъун горони, ай гІадада вельъанхъулевълун вукІунге;
- ☑ Дуца, мунагъал гъарурал гІадамал, рогъо бан, нечезе гъаруге, ай тавбо гъабун хадуб;
- ☑ Дудасаго ккарал хатІабазда мун гІоде чІаго вугевгІан заманалда, ай хвезегІан;
- ☑ Дуца нахъеги бахъуге жакъа гъабизе бугеб гІамал метералде;

- ☑ Дурго кІварги буссинабе ахираталде, ай ахираталъе гъабулеб гІамалалде;
- ☑ Мун дуего хІажат гъечІеб ишалде гъоркъовеги лъугъунге;
- ☑ Дуде божи-цІуни кьурасул хІинкъиялдаса божаравлъунги вукІунге, хІинкъи дуде тІаде тІамурасул божилъи-цІуниялдаса хъул къотІунги вукІунге;
- ☑ Дуца киналго умуразул халги гъабе, дурго загьиралдалъун, ай ахир хал гъабе;
- ☑ Дуца лъикІлъи гъабичІогоги тоге, дурго хІалкІварабгІан хІалалъ».

Цинги Муса аварагас ﷺ абуна Хизриде ﷺ: «Дуца куталкалда рагІа-ракъанде щвараб васийят-насихІат гъабуна. ТІадегІанав Аллагъас дуде камил гъареги Жиндир нигІматал! Мун рахІматалъуль тІерхъинеги гъавеги! Мун тушбабаздасаги цІунаги». Гъанжи Хизрицаги ﷺ абуна Мусаде ﷺ: «Дуца диеги гъабеха, Муса, васийят-насихІат» - ан.

Мусацаги ﷺ абуна: «Воре дур ццин бахъунге Аллагъасе гІоло горони. Дуде дунялги бокъуге, гъель мун иманалдаса вахъизе гъавун, куфруялде вачуна», – абун.

Цинги Хизрицаги ﷺ абуна: «Дуцаги васийят-насихІат рагІа-ракъанде щвезе гъабуна. ТІадегІанав Аллагъас комек гъабеги дуде Жиндие мутІигІлъиялъуль! Аллагъас дуда рохелги бихъизе гъабеги гъеб дурго амроялъуль [ай, Рисалат тІибитІиялъуль]. Мун Аллагъас халкълъе вокъизеги гъавеги», цинги Мусаца «Аминги» абуна [عليهما السلام].

ХИЗРИЦА БИТИЗАБУРАБ КЪЕДАЛДА ГЪОРКЪ БУКИАРАБ ХАЗИНА

Доб Хизри, гГалайгъи ссаламас, битИзе гъабураб къедалда гъоркь букІараб хазинаялда тІасан буго гъадианаб биценги:

وقيل : كان لوحا من ذهب أو رخام مكتوب فيه : بسم الله الرحمن الرحيم
 عجبت لمن يؤمن بالقدر كيف يحزن وعجبت لمن يؤمن بالرزق كيف ينصب
 وعجبت لمن يؤمن بالموت كيف يفرح وعجبت لمن يؤمن بالحساب كيف يغفل
 وعجبت لمن يعرف الدنيا وتقلبها بأهلها كيف يطمئن إليها. لا إله إلا الله محمد
 رسول الله وعجبت لمن يؤمن بالنار كيف يضحك وفي الجانب الآخر مكتوب:
 أنا الله لا إله إلا أنا وحدي لا شريك لي خلقت الخير والشر فطوبى لمن خلقته
 للخير وأجرينته على يديه والويل لمن خلقته للشر وأجرينته على يديه . وهو قول
 الجمهور كما في «بحر العلوم» . «روح البيان»

Доб къедалда гъоркь букІараб хазина – меседил яги хъахІаб мраморалгъул хъарши букІана. Гъеб хъаршиялгъул цояб рахъалда хъван букІана: «*Бисмиллагъи ррахІмани ррахІим*. Дица гІажаиблгъи гъабула ТІадегІанав Аллагъасул къада-ралде жинца иман лъолев чиясда, кин гъев пашманлгъулев борчІун ккараб, ай щвечІого хутІараб нигІматалда ва тІаде бачІараб балагъ-къварилгъи, захІмалгъиялда? Ай, гъеб кинабго ТІадегІанав Аллагъасул хІукму-къадаралдалгъун горони букІунарелгъул.

Ва дица гІажаиблгъи гъабула ризкгъи щивав чиясе бикъун букІиналдеги, гъеб ризкгъи ТІадегІанав Аллагъас щивав чиясе къолеб букІиналдаги жинца иман лъолев чиясда, кин гъес, гъеб ризкгъиялда хадув вортанхъун, живго сваказе гъавулев?

Ва жиги дица гІажаиблѣи гѣбула, хойзе вукІиналда жинца иман лѣолев, гѣбги хІакъ гѣбулев чиясда, кин гѣв вохулев жиндирго гѣаб дагѣаб, кѣокѣаб гІумроялдаса, ай чІаголѣиялдаса?

Ва дица гІажаиблѣи гѣбула Кѣиямасеб кѣолялх хІисаб-суал гѣабизе букІиналда жинца иман лѣолев чиясда, кин гѣв гѣелдаса гѣафуллѣулев ва кин гѣв машгѣуллѣулев дунялалѣул боцІи-мал бакІариялда?

Ва дица гІажаиблѣи гѣбула, гѣаб дунял, жаниб бугѣбщинаб агѣалигун цадахъ тІаса унеб жо букІиналда жинца иман лѣолев чиясда, кин гѣв гѣаб ракъалда тІад хІалхѣиялда парахат вукІунев? *Ла илагѣа илла лагѣ, МухІаммад расулу лагѣ.*

Ва жиги дица гІажаиблѣи гѣбула ахираталда, жужахІ букІиналда жинца иман лѣолев чиясда, кин гѣв вѣлъанхѣулев?»

Хѣаршиялѣул цогидаб рахѣалдаги хѣван букІана: «Дун вуго Аллагѣ, халкъалѣул МагІбуд, Жиндие лагѣлѣи гѣабизе тІадав МагІбуд. Аллагѣ гѣчІо цо Дун горони. Дир гІахѣалчиги гѣчІо [ай, вазирзаби, комекчагІи ва гѣ.ц.]. Дица бижана лѣикІлѣи ва квешлѣи. КІудияб рохел буго гѣв чиясе, Дица жив вижарав лѣикІлѣиялѣе, ай лѣикІаб гІамал гѣабиялѣе, гѣб лѣикІаб гІамал Дица жиндир квераздалѣун билѣлъанхѣизеги гѣабурав. Ва гѣединго кІудияб гІазаб-гІакѣоба буго гѣв чиясе, Дица жив вижарав квешаб гІамалалѣе, Дица жиндир квераздалѣун гѣб квешаб гІамал билѣлъанхѣизеги гѣабурав».

تنبيهات : أخرج ابن مردويه عن جابر قال: قال رسول الله ﷺ: ((إن الله عز وجل يصلح بصلاح الرجل الصالح ولده وولد ولده وأهل دويرته وأهل دويرات حوله ، فما يزالون في حفظ الله تعالى ما دام فيهم)) «فتح القدير»

Свалат-салам лъеяв Аварагасги абуна: «ГадегІанав Аллагъас цо лъикІав чиясдалъун цІунула жиндир вас, васасул вас, гагарлъи ва сверухъ бугеб мадугъаллъи. Гъедин цІунараллъун рукІуна гъев лъикІав чи жедеда гъорлъ вугевгІан заманаялъ».

قال جعفر بن محمد : كان بينهما وبين الأب الصالح سبعة آباء ، فيكون الذي دفن ذلك الكنز جدهما السابع . «روح البيان»

Абулеб буго, Къуръаналда жедер бицен гъабурав кІиявго ятимасдаги гъезие къедалда гъоркъ хазина бахчарав имсудаги гъоркъов анкъго эмен вукІаравилан. Ай, гъев лъикІав эмен гъев кІиявго ятимасе кколев вукІун вуго анкъабилев кІудияв эмен. Жиги анцІабилев, анцІила кІиабилев вукІаравинги буго.

ХІасил, нелъее хІакълъана Къуръаналдасан ва хІадисалдасан, лъикІав инсул лъикІлъиялдалъун, гъесул баракаталдалъун ГадегІанав Аллагъас лъималги цІунулеллъи. ХІатта гъев лъикІав эмен анкъабилев, жиги анцІабилев, анцІила кІиабилев вукІанигицин. Гъадинги букІаго, свалат-салам лъеяв Аварагасдалъун кин цІунилареб досул *агълул-байт*, гагарлъи, дов вокъарал, досда нахърильгъарал?

وذكر أن بعض العلوية همّ هارون الرشيد بقتله ، فلما دخل عليه أكرمه وخلي سبيله فقبل بم دعوت حتى أنجاك الله منه؟ فقال: قلت : يا من حفظ الكنز على الصبيين لصالح أبيهما احفظني لصالح آبائي

Гьарун-Рашид абун бусурбабазул ханас къасд гьабун буго гІалавиязул цо чи чІвайзе. Гьев чи, вачун вачІун, Гьарун -Рашидиде тІаде лъугьиндал, хІурмат-адабалда кІюдоги гьавун, веччан тун вуго. Цинги гьев гІалавиязде гьикъидал: «Мун кин хвасарлъарав чІваялдаса, щиб дугІа дуца цІалараб?» – абун, гьес жаваб гьабун буго: «Дица цІалана: “Я кІиго гьитІинал лъималазе хазина цІунарав Аллагъ, гьезул инсул лъикІлъиялъе гІоло, Дуца дун цІуне дир умумузул лъикІлъиялъе гІоло!» – абун. Гьалеха, муъминзаби, нелъеги буго рес нелъерго лъикІал – насабалъул ругониги, магІнавиял ругониги – умумуздальун хІал кІолев БетІергъан-Аллагъасде гьаризе – дунялалъул рукІаниги ахираталъул рукІаниги – рохелал, бигьалъаби, балагъаздаса цІуни.

АЛЛАГЪАС МУСА ХИЗРИГУН (ГІ. С.) ДАНДЧІВАЗЕ ВИТІИЯЛЪУЛЪ РУГЕЛ ХІИКМАТАЛ

Хириял бусурбаби! ТІадегІанав Аллагъас Муса аварагъ Хизригун ﷺ дандчІвайзе витІиялъулъ руго чанго батІабатІаял ишараби, кантІизе гьариял. Гьале гьездасан цояб: нилъ кантІизе гьарулел руго, загьиралдалъун шаргІиял гІулумазулъ камиллъун хадуса чи лъугьине ккеялде, умуразул хІакъикъаталде жиндалъун раккулеб, батІинияб гІилмоялъулъе. Гьелъул хІакъалъулъ гІарифуназул цоясги абубеб буго:

قال بعض العارفين : من لم يكن له نصيب من هذا العلم أي علم الوهبيّ الكشفيّ أخاف عليه سوء الخاتمة . وأدنى النصيب منه التصديق به وتسليمه لأهله وأقل عقوبة من ينكره أن لا يرزق منه شيئاً وهو علم الصديقين والمقرين . كذا في «إحياء العلوم» . «روح البيان»

«Щив чи вугониги жиндилъ гьечІев батІинияб, ай вагъбияб, кашфияб гІилмуялъул цо къадарниги, гьев чиясда хІинкъи букІуна рухІ бахъиялъулъ мекъса ккеялда. Гьеб гІилмоялъул бищун дагъаб къадарги ккола – гьеб гІилмо жинца ритІухъ гъаби ва гьеб гІилмоялъул агълоялда нахъвилъгъин. Гьеб гІилмоялдеги гьеб гІилмоялъул агълоялдеги жинца инкар гъабулев чиясе гІакъобаялъул рахъаль бищун дагъаб къадарги ккола – БетІергъан-Аллагъас гьев чиясе ризкъилъун гъабунгутІи гьеб гІилмоялдасан кигІан дагъабниги къадар». ТІадегІанав Аллагъас ризкъилъун гъабеги щивав бусурман чиясе тасаввуф гІилму! Гьеб гІилмо буго сидикъуназул ва мукъарибуназул гІилмо.

Ахиралда цо хІикаятги:

وفي الحكاية: أن أهلها - أي أهل أنطاكية - لما سمعوا الآية جاءوا إلى النبي عليه الصلاة والسلام يحمل من الذهب وقالوا : نشترى بهذا أن تجعل الباء تاء يعني فأتوا أن يضيفوهما أي لأن يضيفوهما وقالوا غرضنا دفع اللؤم فامتنع وقال تغييرها يوجب دخول الكذب في كلام الله والقدح في الألوهية . «روح البيان»

Мусаги Хизриги [عليها السلام] гъалбаллъун тІаде росичІеб доб АнтІакият абураб росдал гІадамал рачІана свалат-салам лъеяв Аварагасухъе гІемераб меседги босун. Гъезие бокъун букІана гьеб гІемераб меседги къун, Къуръаналъул цо хІарф хизизе гъабизе. Ай, [فأبوا] - «гъел руссана гъалбал [ай Мусаги Хизриги] тІаде росиялдаса» – абураб рагІулъ бугеб [ب] «ба» - ялъул бакІалда [ت] «та» хІарфги лъун, гьеб рагІиялъул магІна лъугъине гъабизе [فأتوا] - «гъел рачІана» абураб, ай «гъеб росдал жамагІат рачІана Мусаги Хизриги къабул гъаризе», – абураб магІна лъугъине гъабизе. Къуръаналъул хІарф хизизе гъабизе гъел рачІиналъе гІиллаги букІана, Къуръанги рещтІун, Исламги тІибитІун, жакъа

нелъеца гІадин гъеб цІалулаго гІадамазда, жакъа нелъеда гІадин лъайдал доб росдал агълояль Мусаги Хизриги тІаде восичІевлѣи, гъелдалъун доб росдаде рогъо байзе лъугъана сверухъ ругел: «Нуж Мусаги Хизриги тІаде восичІел чаГи руго», - ян. Гъединлъидал, гъазул мурад букІана гъеб рогъо тІаса ине гъаби. Свалат-салам лъеяв Аварагас гъел нахъчІвана, ТІадеГанав Аллагъасул Каламалде гъорлъе гъереси лъугъине гъабизе бегъулароянги абун. Цойги риваяталда бихъана, жив халифалъун вукІаго ,Аллагъ разилъаяв ГІали-асхІабасухъе рачІаралинги рехсарал гІадамал. ГІалицаги абурабилан: «Дун ножода Къуръан хисизе гъабизе ккани ягъудиявиланищ ккарав?» – абун. Ай, ягъудияз Таврат хисизе гъабураб гІадин.

Хал гъабеха, диналъул вацал, гъадаб росдаца Мусаги Хизриги [عليهما السلام] тІаде росичІелдаса, Исламги бачІун, Къуръанги рещтІун, гъоркъор гІемерал гІасраби аниги, дол умумул сабаблъун наслабазе щвараб рогъо?

* * * * *

Агълолъунго гъечІониги, заманалъул ахІвалаз тІамидал, *БахІрул-МухІутІ*алъул раГІалдаги чІун гунгица лъим буххулев чиясул мисалалда хъвазе байбихъараб «Танбигъул гІавамалъул» лъабабилеб бутІа аххаде щванин абизе бегъула. Кинго букІаниги, дирго заГІифлѣи дидаго лъай дагъабги гІатІилъизе, гъаб «Танбигъ» хъвайи квеш ккечІиланги ккола. Хъвайзе хІисабалде росарал чанги аятал, эрга щвечІого, хъвайчІогоги хутІана. ТІолабго Къуръан данде бачине дунги гІажизлъана. Дидаго тункулареб аятго батунгутІияль, цІидасан тавбо гъабиялдеги хІажалъана. ХІалкІолев Аллагъасул гІатІидаб рахІмат-цІобалдалъун,

дидаго бадибчІвалареблъунги, цІаларазе пайда бугеб-
лъунги «Танбигъ» букІиналде хьулги буго.

ГьалатІги гьафлатги – инсанасул шаьно бугельул, дихъа
ккун батани гьалатІ, лъалез битІизе гьабейн гьариги буго.
ХІасадалгьул нухалда кІалъалев чи ватани, тавбоялде
вуссаян гьесде васийятги буго.

Бусурманал жамагІатал, дунялалгьул ункъабго
букІуналда нуж кир ратаниги, ножое – сахлъи, саламлъи,
рохел, эркенлъи; дунялалгьулъ – икъбал, диналгьулъ –
тавфикъ, бетІералъе – гІакъло, ракІазе – сабро, нигІматазе
– щукру ризкъи гьабегі! РакІалде щванани муъминзабаде,
дугІадулъ ккойилан гьари-аманатги буго.

*ЧахІиял мугІрузул, гохІал-щобазул
Щибалда рекъараб борхалъи буго,
Борхалъи борцинчІеб, гІорхъи-рахъ лъайчІеб
ГьечІин абуниги, мекъса ккеларо.*

*Цинги ралъадазул, океаназул
ТІиналде раккула, гъварилъи лъала,
Гъавасал квалквадун, техника хІалтІун,
Киб щиб хІикмат бугеб мухІкан гъабула.*

*Гъаваялде рахун, тІасан ралагъун,
ТІолго дунялалгьул сурат бахъула,
Ракъулъ бахчун бугеб бечедаб магІдан
Бугеб бакІ хал гъабун, тІад кверал лъола.*

*Кавнуялгьул тІолго гІалимзабаца
ГІулумазул тІахъал къватІир реччала,
«КъватІиб загьирлъичІеб, халкъалда лъайчІеб,
ЦІияб рагъи» – абун къиматги къола.*

Къудратав Аллагъас гъаб гІаламалъе
Гъадиятлъун къураб Каламун-Къадим –
Къуръаналда жаниб лъун бугеб гІилмо
Галимазда жеги рагъизе кІвечІо.

Чан академикал, чан профессорал,
Философиялда гІумро тІамурал,
ГІулумазул ицци цояб рахъалъ тун
Рахъ-рахъалда свердун сонал рехарал.

Ахир-къадги доб ицц – Къуръанги батун,
Къудраталъул Аллагъ цо вукІинги лъан,
Цинги мискинав лагъ живгоги ватун,
Исламалде вачІун муслим лъугъарав!

Инсанияталъул гІакъло хІайранаб,
ГІилму-нафигІ къурав кантІизавулеб,
Кавно бижиналъул, ахираталъул
Харбал рицунелъул ниль гІажизлъулеб;

Лъай бугелаз хъвараб цІалун горони,
ЦІивурзабаз хІетІе лъезе бакІ течІеб,
Борхалъи, гъварилъи лъайзе кІолареб
Ралъадги мегІерги – гъале доб Къуръан.

Даран гъабулесе хайир балагъи,
Хал гъабе гІадамал, – рогъо-нич бугищ?
Багъа тІадегІанаб къай-цІа бихъидал
Базаргаби гъелде кин тІаделъула?!

Гъагав чи къурулъан гъоркъе кІанцІани,
Гъев хваралъур хойзе хадур ниль унищ?
Унта-щокълъиялъе дару балагъун
Дунял сверуларийщ рес бугев чияс?

Ислам жибго хадуб бачлунарелъул,
 Рачла тладе рахъа, дин къварагларал!
 Къуръаналъул ахли рагун глоларин,
 Глакъло хлалтлизабун, гъабе анализ!

Аллагъасул Калам хлакъ гъабупарев
 Хлакъаб диналдаса ватлалъун ккола.
 Хлакъикъат бичлчизе тлалабго гъечлес
 Гъидаяталъул нух кин балагъулеб?

Гъабе дуца пикро, глалдал горев чи,
 Глаламазул балай кибехун буго?
 Кантле мун харбиде, вусса глодове,
 Насихлат лъезе дур къвачла батани!

تم الجزء الثالث من الكتاب بعون الله ملك الملوك في اليوم الآخر من شهر
 رمضان سنة ١٤٢٧ وأنا أفقر الفقراء إلى رحمة الله الكريم
 سعيد بن عبد الرحمن الجري

2006 соналъул 22 октябрь

ТИХЪАЛДА БУГО

ТЮЦОБИСЕБ БЕТИЕР

Аллагъас цересел умматазул къисаби аварагасе 	
баян гъариялъул хикмат.....	3
Аллагъас Мухаммад аварагасул умматалъе къураб хиралъи....	6
Аллагъас халкъалъухъе аварагзаби риттиялъулъ бугеб хикмат.....	9
Аллагъасул рахъалдасан бугеб хлакьикъияб гьидаят.....	16
Вагъза гъабиялъухъ мухъ босиялъул баян.....	17
Жиндир гъавагун цадахъ инсанасул хіал.....	22
Дунялалъул хлакьирлъи баян гъабуреб аят.....	27
Гадамазда берцин рихъизе гъарурал шагъватал.....	29
Инжил-Тавраталъ Авараг витлухъ гъавиялде ахли.....	33
Къиямасеб къоялъ кӀиго кири щолел гадамал.....	35
Гъибаталдаса тавболъун букӀунеб тасбихӀ.....	38
Палимчиясулъ рукӀине кколел тӀабигӀат-пишаби.....	40
КӀодолъи-тӀадегӀанлъиялда хадув лъугъин каки.....	50
ЛъикӀлъаби цӀикӀкӀун хъвай.....	53
Аварагасде кӀалъаялъул адабал.....	57
КӀвар бугеб къиса.....	60
Жиндирго эбел-инсуде хъандей.....	62
Аллагъасе гӀибадат гъабурезул тайпаби.....	64
ХӀасад-чиясул мисал.....	65
Цо аяталъул хӀукму цойгидалъ хиси.....	69
Зинаялъул хӀукму.....	72
Васийталъул ва ирс бикъиялъул баян.....	75
Мухаммад аварагасул гӀилмоялъул даража.....	84
Ягъудияз бусурбабаздехун гъабуреб хӀасад.....	87
ХӀасадалъул хӀакъалъулъ дагъабги баян.....	89
ДагӀба-рагӀиялдаса лъикӀлаб гӀамал.....	91

КИАБИЛЕБ БЕТИЕР

Хіакълъунго Алжаналъубе лъугъунеб агло.....	97
Мутащайихлъи гъабиялъул хлукму.....	100
Галимзабазулгун хурхен гъаби.....	103
Муъминзабада Аллагъ ﷻ гурхлудеб щуго бакI.....	109
Какил ратибатазул хиралъи.....	115
Фаризаял каказул ва тагъажудалъул хиралъи.....	121
Зулмучаглазулгун гъалмагълъи гъаби.....	124
Шаргіалъулъ витIун чIарв чиясул мисал.....	128
Сардилъ гIибадаталъе тIаде рахъиналъул хиралъи ва гъеб бигълъиялъе сабаб.....	131
ЗухIаялъул какил баян.....	136
ЖугъутIаз Аварагасе ﷻ къурал суалал.....	137
Сардилъ тIаде рахъиналда сверухъ дагъабги баян.....	147
Къуръаналъул адаб цIуни.....	150
Давудица ва Сулайманица (гI.с.) хлукму къотIи.....	153
Къуръаналда жанир киналниги гIилмаби рукIиналъул баян.....	154
Сардилъ гIибадат гъабиялъул дагъабги баян.....	157

ЛЪАБАБИЛЕБ БЕТИЕР

БатIулаб нухалдалъун чияр боцIи кванай.....	175
Инсанас жинцаго живго чIваялъул баян.....	179
Мунагъазул тайпаби.....	181
Инсанасул дин ва дунял Пасат гъабулел пишаби.....	183
ГIисинал ва чIахIиял мунагъазул баян.....	186
Киналниги чIахIиял мунагъл гъорлъе рачунеб лъабго жо.....	187
Аллагъасдехун ﷻ ширк гъабиялъул мунагъ.....	197
ХIамзат ﷻ чIварав ВахIши Исламалде вачиналъул баян.....	205

Бищунго члахиял мунагьал.....	209
Къямасеб къоялъ Аллагьас лагъзадерил мунагьал чури.....	211
Аллагьас лагъасул мунагьал чури.....	213
Тавбоаялъул хлакьикъат ва гьелъул шартлал.....	217
Тавбоаялъул хлакьалъуль дагъабги баян.....	226
Тавбо къабул гьабунгутиялъул баян.....	232
Лагъ жиндир мунагъазе муклурлъгиялъул хиралъи.....	234
Пажаибаб къисса.....	246
«Иншааллагъ» абиялъул хлакьалъуль баян.....	249

УНКЪАБИЛЕБ БЕТІЕР

Аллагъ – зобал-ракъазул кверщел Жиндихъ бугев буклин.....	260
Ясазул баракат.....	262
Чияр лъимер хьихъизе бачиналъул баян.....	263
Салам къеялъул ва буссине гьабиялъул баян.....	264
Салам къеялъул адабал.....	272
Квералда убач гьабиялъул баян.....	276
Квер бачиналъул ва Пладе рахъиналъул баян.....	282
Зияраталъул баян.....	285
Руччабазе салам къеялъул баян.....	286
Салам къезе карагъатал баклал.....	288
Чияр рокъоре лъугъунаго изно тлалаб гьаби.....	291
Изно къун горони, чияр рокъове лъугъине бегъунгути.....	301
Квар бугеб къиса.....	304
«Рукъзабахъе нуж нуцлхъан лъугъа».....	306
«Сурат ан-Нуралъул» хиралъи.....	314
Зина гьабурав чиясе бугеб хлукму.....	315
Зинаялъуль ругел квешлъаби.....	319
Зина гьабурай члужугладан ячиналъул баян.....	326

Руччаби россасе бихыназ кьезе ккеялгул баян.....	331
Магъари лъеялъе нуглзал чезариялгул баян.....	335
Заманаялъ магъари лъей хларамаб буклин.....	336
Аллагъасул амроялда нахърильгъине ккеялгул баян.....	337
КIвар бугеб къисса.....	340
Рос-лъади ратIалгъиялда хурхараб баян.....	341
Шагъидзабазе бугеб хиралгъиялгул баян.....	347
Шагъидзаби чIаго рукIиналда хурхараб баян.....	350
АсхIабзабазе Биъру-МагIунаталда гъабураб хиянат.....	352
Шагъидасул хиралгъи.....	357
Шагъидзабазул тайпабазул баян.....	360
Гажаибаб къисса.....	363
Гъазаваталде вахъунев чIяс цIунизе кколел шартIал.....	371
МахIшаралда гадамал дандельулеб бакIалгул баян.....	372
Гадамал хIисаб-суалалгъе ахIулеб къагIидаялгул баян.....	374
Хварасде «Талкъин» гъабиялгул баян.....	376

ЩУАБИЛЕБ БЕТIЕР

Зинаялдалгъун рогъо баялгул хIукму.....	383
ЛигIаналгул баян.....	390
Гаишатида (р.гI.) бугътан лъеялгул баян.....	400
ЩайтIаналгул нухазул тайпаби.....	409
Муташайихасул хIакъикъат баян гъаби.....	412
Жиндие зарал гъабурасда тIаса лъугъиналгул хиралгъи.....	415
Гъа биххиялгул кафарат.....	417
Гаишат (р. гI.) жидедалгъун чIухIулей йикIарал жал.....	422

АНЛЪАБИЛЕБ БЕТІЕР

Къисасалъул баян.....	446
Цо чи чангояс глахъаллъиялъул чіваялъул баян.....	454
Къисасалъулъ чіаголъи букіиналъул баян.....	456
Къисас гліцІго чи чіваялда хассаб жо горелъи баян гъаби.....	458
Къисас тіалъарасдаса тіаса лъугьиналъул хиралъи.....	460
Тіарикъаталъулги шаргіялги вирдазул баян.....	464
ГъалатІ ккун чи чіваялъул баян.....	466
Чи чіваялъул акъсамал.	468
Бокъун чи чіваялъул мунагъ.....	477
Тавбоаялъул тайпаби ва гъелъул шартІал.....	483
Мусалги Хизрилги ккараб къисса.....	488
ВуцІун чіеялъул хиралъи ва тайпаби.....	490
Щибаб лъимадул рижин Исламияб букіиналъул баян.....	498
Хизрица ва Мусаца цуцае гъарурал васийятал (гІ.с.).....	511
Хизрица битІизабураб къедалда гъоркъ букІараб хазина.....	514
Муса Хизригун (гІ. с.) дандчіваялъулъ ругел хІикматал	517
Тіехъалда руго.....	523

Религиозное издание [на аварском языке]

Саид Афанди аль-Чиркави

КЪУРЪАНАЛЪУЛ АХІУДЕ ГІАВАМАЛ КАНТІІЗАРИ

[ПОБУЖДЕНИЕ ВНЯТЬ ПРИЗЫВУ КОРАНА]

Том 3, второе издание

Отвественный редактор:

Г-М. Ичалов

Литературный редактор, корректор:

Зургалова Т.

Дизайн и верстка:

Гаджиев М-А.

ООО «Издательский дом «Нуруль иршад»
367000, Республика Дагестан, г. Махачкала, ул. Левина, 9
www.nurulirshad.ru; e-mail: info@nurulirshad.ru

Продукцию Издательского дома «Нуруль иршад»
можно заказать в интернет-магазине: www.nurulirshad.ru

ISBN 978-5-903593-29-3 (Т.3)

ISBN 978-5-903593-02-6